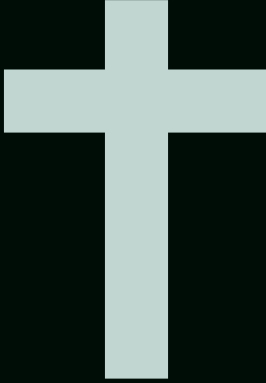

God Lavayiyat Añ
Puhuvasiwni

New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

God Lavayiyat Añ Puhuvasiwni

New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hopi

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hopi [hop], USA

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Hopi

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 19 Oct 2021 from source files dated 14 Nov 2020
f1558f03-6e18-5edf-b292-77ef05524aff

Contents

MATTHEW	1
MARK	44
LUKE	71
JOHN	116
Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipumu	146
ROMANS	184
1 CORINTHIANS	201
2 CORINTHIANS	217
GALATIANS	228
EPHESIANS	234
PHILIPPIANS	240
COLOSSIANS	244
1 THESSALONIANS	248
2 THESSALONIANS	252
1 TIMOTHY	255
2 TIMOTHY	260
TITUS	264
PHILEMON	266
HEBREWS	267
JAMES	279
1 PETER	284
2 PETER	289
1 JOHN	292
2 JOHN	297
3 JOHN	298
JUDE	299
HIMU NATONIQA MATAQTIWHQA	301

LOMATUAWI MATTHEWT AHPIY'O

The Birth Record of Jesus Christ (Lk 3.23-38)

¹ I' tutuveni it Jesus Christ hakiy ahpiy sinotiqaq tuawi'ta. Pam Abraham-nit pu David pumuy amuhpiy aniwhti. ² Ura Abraham Isaac náata; noqw pam Jacob náata; noqw pam Judas-nit pu tupkomuyatuy pumuy náamu. ³ Noqw Judas Phares-nit pu Zarat pumuy náamu; (Thamar pumuy yúamu); noqw Phares Esrom náata; noqw pam Aram náata: ⁴ Noqw pam Aminadab náata; noqw pam Naasson náata; noqw pam Salmon náata; ⁵ Noqw pam Booz náata, (Rachab put yúata); noqw Booz Obed náata, (Ruth put yúata); noqw Obed Jesset náata. ⁶ Noqw pam David it moñwit náata; noqw pam Solomon náata, (hakiy Urias nōmaatniñwuqa put yúata). ⁷ Noqw Solomon Roboam náata; noqw pam Abiat náata; noqw pam Asat náata. ⁸ Noqw pam Josaphat náata; noqw pam Joram náata; noqw pam Ozias náata. ⁹ Noqw pam Joatham náata; noqw pam Achaz náata; noqw pam Ezekias náata. ¹⁰ Noqw pam Manasses náata; noqw pam Amon náata; noqw pam Josias náata. ¹¹ Noqw pam Jechonias-nikañw pu tupkomuyatuy pumuy náamu, sinom Babylon aqw tsāmiwyaqat ephaqamo. ¹² Noqw pumuy Babylon aqw tsāmiwyaqaw put atsva Salathiel tihtiwa. Pam hak Jechonias tiata. Noqw pam Zorobabel náata. ¹³ Noqw pam Abiud náata; noqw pam Eliakim náata; noqw pam Azor náata. ¹⁴ Noqw pam Sadoc náata; noqw pam Achim náata; noqw pam Eliud náata. ¹⁵ Noqw pam Eleazar náata; noqw pam Matthan náata; noqw pam Jacob náata. ¹⁶ Noqw pam Joseph náata. Noqw Joseph Maryt kōñaata. Noqw Maryt hapi ahpiy Jesus, Christ yan tūnwantiwhqa tihtiwa. ¹⁷ Noqw òviy Abraham añqw David aw pahsavó sohsoyam nānañk qatsívaptuyaqam pakwt nālōq sihkay'tasikipwatya; noqw pu David añqw Babylon aqw tsāmiwyaqat aw pahsavó pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya; noqw pu Babylon aqw tsāmiwyaqat añqw Christ aw pahsavó pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya.

The Birth of Jesus Christ (Lk 2.1-7)

¹⁸ Noqw yantaqat ahpiy Jesus Christ hapi tihtiwa: Put yuat Mary Joseph aw awiniwtaqw, nāt pumuy qa nāmatiqw, pam Qahováriwtaqat Hikwsit enēm nō'yiwkañw mātaqti. ¹⁹ Noqw put siwatwaat Joseph suan hintaqe, put nuhtutpik hamanhintsanniqey qa suhta'ewnihqe, pay as put turs nanauyve mātapaniqey unañwiti. ²⁰ Noqw nāt pam pan wūwankañw tūmoklawhq, meh, pi Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtique, aw pañqawu: Joseph, um David tiata, pay um qa nānaphin wūwantat, uhmantuway Maryt nāmi távini; pay put ahsone aniwhtiqa Qahováriwtaqat Hikwsit enēmi. ²¹ Noqw pam tiyohyat tihtani; noqw um hapi put Jesus yan tūnwani, ispi pam sinomuy qaantipuyamuy añqw ayo óyaniq'ö. ²²⁻²³ Ura Tutuyqawhqavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Meh, nāt qanawhvalni'taqa māna nō'yiltini; nen tiyohyat tihtani. Noqw puma put Emmanuel yan tuñwáyani, pam hapi Tutuyqawhqavay'ayay itamuma, i'nihqe pam'i. Noqw ii yantaqa sohsoy yaniwhti, i' hisat lavaytiwhqa aw antsiñwa. ²⁴ Pahsat pu Joseph tātayhqe, Tutuyqawhqat hoñviayaat hin put aw tutaptaqat anhtiye, mantuway nāmi távi; ²⁵ Nihqe pas pam put qa aw hintsana, pas pam susmohti tiy tihtaniqat aw pahsavoo. Noqw pam tiyohyat tihtaqw, Joseph put Jesus yan tuñwa.

2

Visitors from the East

¹ Noqw hak Moñwi Herod moñw'iwtaqw, Jesus Judea-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep tihtiwa. Noqw meh, hakim pas wuwni'yuñqam hōpahaqawq Jerusalem ep ókihqe pañqawqa: ² Ya Jew-sinmuy amumi moñw'iwtaniqe tihtiwhqa hak háqamo? Pi itam hōpaq sōhut put tuawi'taqat tutwaqe put hakiy aw naokiwlalwaniqe òviy añqwya. ³ Noqw

Moñwi Herod it navotqe tusitaqe pas hinhaqam unañway'ta, pu sohsoyam Jerusalem ep yesqam piwu. ⁴ Noqw òviy pam Tutuyqawhqat awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amuñaqw tutavot tütutuyaynayaqamuy sohsokmuy tsovalaqa, haqam Christ tihtiwniqat pumuy tüviñta. ⁵ Noqw puma put aw pañqawqa: Judeat ep Bethlehem ep'e; pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan pēna: ⁶ Pu úmaa, uma Judat-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep sínomu, pas uma Judat ep pavansinmuy amuñaqw qa hin'eway'omu; pi umuñaqw hak moñw'iwtaniqa wunuptuni; nen pam isinomuy amumi tunatyawmani, Israel-sinmuy amumii. ⁷ Pahsat pu Herod pumuy hakimuy pas wuwni'yuiñqamuy nanauyve wáñwayhqe, hisatniqw sōhu mātaqtiqat pumuy pās tüviñta, ⁸ Nit pumuy Bethlehem aw hōnaqe amumi pañqawu: Uma awey', tsákw pās hepyani, nen ason uma tutwe' añqw nuy áawnawisni; noqw nu tuwat awnen put pas hihtatani. ⁹ Noqw puma moñwit añqw yan nanaptat ahpiyya; noqw meh, ura sōhu hōpaq pumuy amumi mātaqtiqa pumuy amupyeve hinmaqa, haqam tiyohyat qátuhqat aw pítuhqe atsve huruhti. ¹⁰ Noqw puma sōhut tutwaqe, pas hinhaqam hahlayhtoti. ¹¹ Noqw puma kihut aw yuñqe, pep tiyohyat yuyat Maryt enañ tutwa; nihqe puma tiyohyat atpipo tamõtshonvat pas hihtatota; nit pu hihta enem hinwayaqey añ hōtahtotaqe, put hihta huytota, si'kavalasivata, pu frankincense, nit pu myrrh. ¹² Noqw pay puma Herod aw qa áhoyyaniqey God añqw tumoknanaptaqe, pay pas háqe'wat ahoy tutskway aqwy.

The Escape to Egypt

¹³ Noqw pumuy ahpiyyaqw, pi meh, Joseph tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtiqe aw pañqawu: Meh, Herod tiyohyat pās hepni, put ninaniqee. Noqw òviy um qatuptut, tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Egypt-tutskwat aqw wāyani; nen pas ason nu hisat uñ hin áawnaniqat pahsavo um hák pepeq qátuni. ¹⁴ Noqw òviy pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, mihikpuva Egypt aqw'a; ¹⁵ Nihqe pas ason hisat Herod mokqat aw pahsavo pam pepeq qatu. Ura Tutuyqawhqa lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Nu Egypt aqw itiy wáñwayi. Noqw yan hapi i' hisat lavayhtiwhqa aw antsaniwa.

The Killing of the Children

¹⁶ Noqw ima a'nō wuwni'yuiñqam ahpiyyaqw, Herod māmatsq kurs puma paysoq put yūyuyhnaya. Noqw òviy pas pam a'nō itsfvutiqe, hakimuy hōnaqe, puma to-timhoymuy Bethlehem ep yesqamuy sohsokmuy qōqyaniqat ayata, pu ahsupoq qalava yesqamuy, lōq yahsañwni'yuiñqamuy ahpiy nāt tsátsakwmuy aqw pahsavo. Ura pam pas wuwni'yuiñqamuy pās tüviñtaqe hisat paniwhiqat navotqey put ahpiy panhti. ¹⁷ Pahsat pu Tutuyqawhqat lavay'ayaat Jeremy hin lavayhtiqaq aw antsaniwa; ura pañqawu: ¹⁸ Ramat ep hakiy tōnaat nanaptiwa; hak paktōqnuma, a'nō paknuma, pas pavan hinhti qey pan paknuma. Rachel timuy òviy paknumqe, pas qa okniqey nāwakna, puma sulawhti qw òviy'o.

The Return from Egypt

¹⁹ Noqw ason hisat Herod mokq, meh, Joseph Egypt epeq tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtiqe aw pañqawu: ²⁰ Um qatuptut tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw áhoyni; pay put ninayaniqey anyuñqam qa yēse. ²¹ Noqw pahsat pu pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw'a. ²² Noqw yaw Archelaus nay Herod qeniyat ep Judeat aw moñw'iwtaqat pam navotqe, pañsoniqey tusita; nit pay pam God añqw tumoknavotqe, Galileet ep haqamiwat aw lahsi. ²³ Nihqe pam pep pítuhqe kitsókit Nazareth yan mätsiwhqat ep qatuptu. Yan Tutuyqawhqat lavay'aymat hin lavayhtotiqat aw anhti; ura pañqawqa: Pam Nazareth-sino yan tūñwantiwini.

3

The Preaching of John the Baptist

(Mr 1.1-8; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ Noqw ephaqam hak tāqa John yan mätsiwhqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqa Judeat ep qayēsiwhpuve yuaataqe, ² Pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani; taq òveqatsit añqw moñwunatyay aw hayhkalti. ³ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias

yan lavayhti: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat enem pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. Noqw John ep i' hisatlavayhtiwhqa aw antsaniwa. ⁴Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhōyat ańqw yukiwtaqat yuwsí'kańw, kolásat kwewta; noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mōmohtuy tsāme', momospalayamuy enań tūmoytańwu. ⁵Pahsat pu Jerusalem ańqw sinom put aw ökiwta, noqw pu Judeat sohsovik ańq'ö, pu ahsupoq tutskwat pāyut Jordan nōyakiwtaqat ańq'ö. ⁶Nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpuy pāyut Jordan aqw kūyit akw tuvoylatoti. ⁷Noqw kaysiwħqam Pharisee-sinom-niqw, pu Sadducee-sinom put ahpuy kūyit akw tuvoylatotiniqe ep ökiqw, pam pumuy túwahqe amumi pańqawu: Is úmaa! Ya uma hinoqw tsūtsu'tuy amún itsívut nātoniqat ańqw watqa? Ya hak umuy āawna? ⁸Kurs uma pas antsa nāp umuhtunatyay ańqw lasye', uma alōñōt qatsit ahpuy tutmalat hintsatskani. ⁹Pu uma qa pan wūwankahkańw, umuh'unaiwpeq pańqawani: Abraham hapi itanaa, kitotani. Taq nu umumi pańqawni: God it o'wat ańqw Abraham enem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ¹⁰Noqw pay hapi pikaińwa himutsotskit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta; noqw öviy himuwa tsoki lomasi-palat qa himuy'vańwuqa tsaqniwe' qōhit aqw túwiwni. ¹¹Pay as pi pas antsa nu umuy kūyit akw tuvoylalawu; uma nāp umuhtunatyay ańqw lasyaqat tuawi'taniqee. Niķańw ańqw inuńkniwhqa inuhpenihqe pas pavan öqala; noqw soon nu yan'ewayniķańw put tōtsiyat yawmani; ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni, pu qōhit akw'a. ¹²Pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pās wuwhini; nen sōhōvosit koyotani; niķańw pam qōhit pas qa tokniqat akw tsihput taqtsokni.

The Baptism of Jesus

(Mr 1.9-11; Lk 3.21-22)

¹³Noqw pahsat pu Jesus John ahpuy kūyit akw tuvoylatiniqe Galileet ańqw Jordan aw pitu. ¹⁴Noqw John put qa nakwhanaqe aw pańqawu: Soon as qa nu uhpiy kūyit akw tuvoylatiwni. Noqw piw kurs um ańqaww inumii? ¹⁵Noqw pay Jesus lavayhtiye put aw pańqawu: Pay soon tis qa pantani; itam pan hapi God tunatyayat ań ahsupoq aw antsanni. Noqw pahsat pu pam put nakwhana. ¹⁶Noqw Jesus kūyit akw tuvoylatiwhť, pahsat pay pānaqw yama; noqw meh, tokpela hōtsíltiqw, God Hikwsiat hōwit antaqa ańqw hawħqe, put atsmi tsokiltiqw, pam aw yori. ¹⁷Noqw meh, hakiy tōnaat önaqw pańqawu: I' hapi pas aw iunańwa Itii; it nu pas hahlayi.

4

The Temptation of Jesus

(Mr 1.12-13; Lk 4.1-13)

¹Pahsat pu Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami Jesus wiki, Nukpanat ahpuy aw anaheviwniqat öviy'ö. ²Noqw pam löp sunát-sikis talōńvaqat pu tōkilat ań qa nōsqe, put atsve tsōnmoki. ³Noqw Unatwi'taqa put aw pítuhqe aw pańqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um it o'wat pōlavikiniwhťniqat aw pańqawni. ⁴Noqw pam lavayhtiye put aw pańqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, sohsovik lavayit God moañaqw nōńantaqat akw qátuni. ⁵Pahsat pu Nukpana pas āantsawat kitsókit aqw ömiq Jesus wikqe, God kiyat ep suswupakits'omiq put tsóka, ⁶Nit aw pańqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um atkamiq tsóokni; pi ura yan pey'ta: Pam hońviaymuy ayataqw ūmi tunatyaltotini. Nen puma may akw un hōlölni'yuńwni, taq ka um owat aqw uhkukuy sáviknani. ⁷Noqw Jesus put aw pańqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawħqay aw qa tuwanlawni. ⁸Pu piw Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wiki; nihqe túwaqatsit ań ahsupoq mońwqeqnit, piw put ań hihta susnukniwat put aw mahtakna; ⁹Nihqe put aw pańqawu: Iit sohsovik nu ūmi nóani, um inutpipo tamōtswunuptut, inumi naokiwhťaq'ö. ¹⁰Pahsat pu Jesus put aw pańqawu: Sóni, yupa Satan, pi yan pey'ta: Um Uhtutuyqawħqay God aw naokiwlawni, pu um put-sa enem tumalay'tani. ¹¹Pahsat pu Nukpana put mātavi; noqw meh, önaqw hońvia'yam put aw ökihqe aw anańwtapya.

*Jesus Begins His Work in Galilee**(Mr 1.14-15; Lk 4.14-15)*

¹² Noqw yaw John sivikimi panayaqw Jesus navotqe pañqw Galileet aqw'a. ¹³ Nihqe pam Nazareth-kitsókit añqw ahpinyihqe Capernaum-kitsókit ep pítuñqe pep huruhti. Pam kitsóki wuhkovatuphat qalaveq'a, Zabulon- nikañw pu Nephthalim pumuy tutskwayamuy qalavoo. ¹⁴ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw anhti; ura pañqawu: ¹⁵ Zebulon tutskwayat pu Nephthalim tutskwayat wuhkovatuphat aqw pihkat pāyut Jordan yupqöyve qa- Jew- sinmuy tutskwayamuy Galileet ep ¹⁶ Hakim sinom qatalpuve yesqam qaan'ewakw tālat tutwa; noqw mokiwyu qalava, pu kihsiwniyat añ yesqamuy amumi tālawwa. ¹⁷ Pahpiy haqahpiy pu' Jesus nuhtumi yuaativaqe pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani, taq òveqatsit añqw moñwtunatyay aw hayhkalti.

*Jesus Calls Four Fishermen**(Mr 1.16-20; Lk 5.1-11)*

¹⁸ Noqw Jesus wuhkovatuphat Galilee yan tūñwantiwhqat qalavaqe hinmakañw, hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Simon, Peter yan piw tūñwantiwhqat-nikañw, pu tupkoyat Andrew púmuy. Puma pakiwmaqtutsayat pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁹ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani. Noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhuty hin kwihkwisnaqey pan'i. ²⁰ Noqw pahsat pay puma tutsayay tatamhtat, put añki. ²¹ Pu pam pahpiynikañw, piw hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Zebedeet tímuyatuyu, hakiy James-nikañw pu tupkoyat John púmuy; puma nay Zebedeet amum pākihut añqw pakiwkañw, pakiwmaqtutsayay aw yuyku; noqw pam pumuy wáñwayi. ²² Noqw pahsat pay puma pākihut nay enañ mātapt, put añki.

*Jesus Teaches, Preaches, and Heals**(Lk 6.17-19)*

²³ Noqw Jesus tutskwat- Galileet añ ahsupoq waynumqe, tsotsvalkiyamuy añ sinmuy tutuqaynatina; nihqe lomatuawit moñwtunatyat yuaataqat nuhtumi yuaat-inumkañw, sinmuy amuhpa' sohsokmuy hihta akw òpuiwyuñqamuy, pu tūtuyyaqamuy qalapsintima. ²⁴ Noqw put ahpuy pam ahsupoq Syriat añ nanaptiwa. Noqw puma sohsokmuy hihta tūyat akw òpuiwyuñqamuy, pu kānavoti'yūñqamuy put aw tsamvanta, pu hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy, pu homimitutuyyaqamuy, pu amuhpa' qatāyūñqamuy; noqw pam pumuy qalapsina. ²⁵ Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom Galileet añqw put añk hinnumya, pu Decapolis añ'ò, pu Jerusalem añ'ò, pu Judeat añ'ò, pu Jordan yupqöyñaq'ò.

5

The Sermon on the Mount

¹ Noqw pam qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikqe, tsomomiq wupqe, epeq qatuptuqw, put aw nánatuwnayaqam put aw òki. ² Noqw pam lavayhtiqe, pumuy tutuqaynativaqe, amumi pañqawu:

*True Happiness**(Lk 6.20-23)*

³ Añ okiw'unaiñway'yūñqam hahlayhpit epya; pi puma hapi òveqatsit ep moñwtunatyat himuy'yūñwa. ⁴ Pas añ tsaykitaqam hahlayhpit epya; pi puma okyani. ⁵ Añ pasi'naiñway'yūñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tūwaqatsit makiway'yūñwini. ⁶ Añ suan hinwisniqey tuñlay'yūñqam, hak nōsiwhqat, pu kūyit hin tuñlay'taqat pan suan hinwisniqey tunatyawuyūñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tunatyay aw yórikyani. ⁷ Añ nun'okwat hahlayhpit epya; pi God pumuy òkwatuwni. ⁸ Añ suan unaiñway'yūñqam hahlayhpit epya; pi puma God aw yórikyani. ⁹ Añ namivöhikit tumalay'yūñqam hahlayhpit epya; pi puma God tímatnihqey pan tūñwantiwyani. ¹⁰ Añ suan hinwisqey ep okiwsahsanwaqam hahlayhpit epya; pi puma hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat himuy'yūñwa. ¹¹ Sinom inutsviy umumiq hihiniñqawakahañw,

umuy okiwsahsanyaakañw, sohsok hihihta qalolmat umuy atsátotoynayaqw, uma hahlayhpit epyani. ¹² Uma hahlayhtote' pas hinhaqam hahlayyani; ispi uma òveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniquee; pi pay puma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy umupyeyaqamuy pan okiwsasna.

Salt and Light

(Mr 9.50; Lk 14.34-35)

¹³ Uma hapi tūwaqatsit ep ònat anyuñwa. Nikañw pi òña suhuviwe', sen hihta akw piw suhutiwni? Pi pam pāpu qa hihta ápiynihqe maspiwhq, sinom aw wukukuykuyani. ¹⁴ Uma hapi sinmuy amumi tālat anyuñwa. Tsomoveq kitsóki wúnuhqa kurs hin tupkiltiñwu. ¹⁵ Ya sen sinom wihqòhit úwknaye', hihta sīvut akw put kuhtayañwu? Qae. Puma put tsotsókpuyat epeq tsokayaqw, pam kīve yesqamuy sohsokmuy amumi talni'tañwu. ¹⁶ Noqw pan hapi uma sinmuy amumi talni'yuñwni; noqw puma umuhtut-malay lolmat aw tāyuñwe', òveqatsit ep Umunay pas hihtatotani.

Teaching about the Law

¹⁷ Uma qa yan inumi wūwayani: Pam ka tutavot piw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavayiyamuy ayo yúkuniqe òviy pitu. Nu qa paniqw òviy pitu; pi nu put aw antsanniqe òviy pitu. ¹⁸ Nu hapi umumi pas súañqawni: Pay tokpela, pu tūwaqatsit nātoniqw, soon tutavot ep hihsay tsohkokpu alòntini; soon sushisay pey'taqá put añqw súlawhtini, pas añ ahsupoq tunatayat aw antsaniwniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Paniqw hapi òviy hak haqam it tutavot ep hihta sushisakwhoyat ayo yukut, pan tūtutuqaynaqa òveqatsit añqw moñwtunatyat ep susqahimuniñqey pan tūñwantiwni; pu hak haqam put an hinmaqa pan tūtutuqaynaqa hapi òveqatsit ep moñwtunatyat ep pas pávanniñqey pan tūñwantiwni. ²⁰ Pas uma soon qa imuy tutavot tutuqaynayaqamuy- nikañw pu Pharisee-sinmuy, pumuy amuhpenihqe pavan suan hinwisni. Uma qa panwise', pas soon òveqatsit ep moñwtunatyat aw yuñni.

Teaching about Anger

²¹ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um qa hakiy nīnani, kitota; pu hakiy nīnaqa hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani, kitota. ²² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hakiy sinoat hakiy ehpewi qa hihta ep qaanhtiqw, hak put ep itsívuiwtaqa hapi hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani; pu hak sinoy pas qa hihtataqa nawus moñwtsovawtaqamuy amumi taviwmantani; pu hak haqam Um nūanhimuu, hakiy aw kitahqa maskiveq qòhit sivihpit aqw unahinhtimantani. ²³ Paniqw òviy kurs um hom'oyvihkat ep uhkuwahtipuy kwusivat, ura uhsino ūmi hihta ep unañway'taqat u'ne', ²⁴ Um pep uhkuwahtipuy mātap, ahpiyinen, put amum namivòhikt, pu' pahsat awnen, uhkuwahtipuy távimantani. ²⁵ Um uhpew'iwtaqat its amum namivòhikmantani, nāt amum aqwnikañwo; taq nāp hisat sen pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ mātapq, pam uñ solāwat aw noaqw, pam uñ sivivanani. ²⁶ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni, pas ason um hisat uhpöiy sohsok ep sisse', pep pu' pañqw yámakni.

Teaching about Adultery

²⁷ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hakiy qa nāp uhhimuy qa kwañwáy'ni ²⁸ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Wuhtit aw nuvò'tay'taqá hapi pay unañwpeq put kwañwáy'ñwu. ²⁹ Noqw òviy kurs putvaqwat uhposi uñ qalomáhintsanqw um put hóroknat nahpiy tūvani. Pay pi tam uhposi súlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qòhit sivihpit aqw tūviwni. ³⁰ Pu kurs putvaqwat uhma uñ qalomáhintsanqw, um put ayo tuke' nahpiy tūvani. Pay pi tam uhma súlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qòhit sivihpit aqw tūviwni.

Teaching about Divorce

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lk 16.18)

³¹ Pu ura piw pañqaqwa: Nōmay mātapniqa pan tutuvenyukit put máqamantani. ³² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hak wuhti tokoy qa hovalaqw, put kōñaat put

mātave', pay yoñayqatsit aw put mātapñwu. Noqw hak tāqa put ámumtiqa pay tokot sokoptañwu.

Teaching about Vows

³³ Pu uma piw nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hihta lavayvasiwné', put qa atsátamantani; pu um Tutuyqawhqat aw lavayvasiwné', put anhtini, kitota. ³⁴ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Uma hihta lavayvasiwnaye' qa hihta akw put òqaltoynayani. Uma qa òveqatsit akw òqallavayhtotini, taq pam God moñw'atsvevaata. ³⁵ Pu piw qa tūwaqatsit akw'a, taq pam put wuwukpiata, pu piw qa Jerusalem akw'a, taq pam a'nò Moñwit wuhkokitsokiata. ³⁶ Piw um qa uhqòtòy akw uhlavayiy pavan òqalat pasiwnamantani, taq um soon sūkw hōmit qòtsatani, piw qōmvitani. ³⁷ Nikañw uma pay Owi, kitotani, sen Qae. Nen uma hin lavayhtote' panhtotimantani. Taq òqallavayi Nukpanat ahpiy nōñanta.

Teaching about Revenge

(Lk 6.29-30)

³⁸ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Hak hakiy pōsiyat tūhote', nawus pam pōsiy akw put ep aw ahoytamantani; pu hak hakiy tamayat tūve', nawus tamay akw put ep aw ahoytamantani. ³⁹ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma hakiy qalolmat aw qa rohomtotimantani; nikañw nāphaqawa putvaqwat uhtayway wuvahtaqw, pay um piw ayañqwat put aw namtōknamantani. ⁴⁰ Pu kurs haqawa tutavot aw yankañw uhnapnay himtaqw, pay um piw aw uh'usimniy mātampantani. ⁴¹ Noqw kurs solāwa mōkiy uñ ikwiltoynat, um sūkw tutskwatuwanit put ámumniqat uñ tusoq'ayataqw, um lōq tutskwatuwanit pahsavo put ámumni. ⁴² Hak ūmi hihta tūviñtaqw um put máqamantani; pu hak ūmi hihta nasimokahtaniqat um nasimokmaqani.

Love for Enemies

(Lk 6.27-28, 32-36)

⁴³ Uma nanaptaqw ura yan lavayhtotiwa: Um uhsinosiñway aw unañway'tani, pu um uhtuwqay aw qa suhtaq'ewni, kitota. ⁴⁴ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; umuy qalomásavitotaqamuy uma amumi lomalvayhtotimantani; umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma amumi lolmat hintsatskani; pu umuy qalomáhintsahsanyaqamuy, pu umuy okiwsahsanyaqamuy amuñem uma nāwakintotani. ⁴⁵ Nen uma kurs pas antsa Umunay òveqatsit ep qátuhqat tímadni; pi pam añ qalōlolmatuy- nikañw pu lōlolmatuy amuñem tāwat yámaknañwu; pu súañyuñqamuy- nikañw pu qasuañyuñqamuy amumi yoknañwu. ⁴⁶ Ispi uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñwe' ya uma hihta ahsati'yuñwni? Ya hikis pi moñwit enem sivat òmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁷ Pu kurs uma umuhsinomuy-sa amumi yuaatote' ya uma mimuy amuhpenihqe hihta alōñòt hintsatskani? Ya hikis pi moñwit enem sivat òmalalwaqam qa panyuñwa? ⁴⁸ Paniqw òviy uma pās pasiwyuñwni, òveqatsit ep Umuna pās pasiwtaqat pan'i.

6

Teaching about Charity

¹ Uma tunatyaltotini. Sinom umuy tsokanayaniqat uma qa tunlay'kahkañw, hakiy hihta akw òkwatuwyamantani. Uma panyuñwe' Umunay òveqatsit ep qátuhqat ahpiy soon hihta ahsati'yuñwni. ² Uma navoti'yuñq imuy pavansinmuy amuñaqw haqawat yantsatska: Himuwa hakiy hihta akw òkwatuwnik, añwu pay nāpyeve hakiy ayataqw, pam ahsavo tsotsvalkive, pu kihsonve put tunvotnañwu. Puma pay nawip'ew hintsatska; puma pay sinmuy amuñaqw tayawinpit tunlay'yuñwa. Noqw uma qa amún hintsatskani. Taq nu umumi pas súañqawni: Puma pay ahsatiy òmahtota. ³⁻⁴ Uma qa panyuñwt nanauyve hihta kuwahtotimantani. Uma haqawa hakiy hihta akw òkwatuwnik hikis pas aw uh'unañway uhkwatsiy qa āawnani. Noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa pas nāp uñ nuhtutpik tuwat tayawnamantani.

Teaching about Prayer
(Lk 11.2-4)

⁵ Pu um òveqatsit ep Unay aw nāwakne' imuy nawip'ew hinyuñqamuy qa amúntaman-tani; soq sinom pumuy amumi tāyuñwniqat òviy puma tsotsvalkiva, pu kitpik tūtuyqava hoñkahkañw okiwlalwaniqey pas nānawakna. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ⁶ Ason um tuwat nāwakne' haqami uh'ahpaviy aw pakit, nañk uhtat, pahsat um Unay qamātaqpuvenihqat aw nāwaknamantani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik hihta akw tayawnamantani. ⁷ Nikañw uma nānawakne', añ qatuptsiwni'yuuñqamuy qa amún paysoq pūvut- sa yuaatotani; taq puma yan wūwantota: Itam qatsá' lavayhtotiqw, suyan pi God itamuy hu'wani. ⁸ Paniqw òviy uma pumuy qa amunyuuñwini, pi pay Umuna umuy hihta haqni'yuuñw put navoti'tañwu nāt umuy aw qa tūviñtotaq'ò. ⁹ Noqw òviy uma yan nānawakna-mantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwa. ¹⁰ Nam uhmoñwunatyay aw pituu; nam uhtunatya tūwaqatsit ep aniwhtii, òveqatsit ep hin aniwhtiqey pan'i. ¹¹ Um okiw pu' talòñvaqat ep itamuy itahtunòsmakiway huytani. ¹² Pu um okiw itahpöiy itamuhpiy ayo yúkuni, itam itamumi pöiwyuñqamuy amuhpiy put ayo yuki'wisqat pan'i. ¹³ Pu okiw um itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani. Pi um hapi pas Mónwinihqe òqalay'ta. Um-sa lolmat tālawñway'ta, sutsép-sa aqwhaqamii. Nam antani. ¹⁴ Pi hakim umuhpewi qaanhtotiqw, uma put ep pòhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yukut, umumi pòhikni. ¹⁵ Nikañw kursa uma pumuy amumi qa pòhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umumi qa pòhikni.

Teaching about Fasting

¹⁶ Pu òviy piw uma nānapwale', uma nawip'ew hinyuñqamuy qa amún hinyuñwini; taq puma qahahlayyaqey pan pitsánway'yuuñwiniqe òviy tayway nukushintsanyañwu; noqw sinom sohsoyom pumuy nānapwalaqat nanaptañwu. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ¹⁷ Pu um'i, um napwale', uhqötöy wihkuyit akw lelwiman-tani, pu posimavaqtamantani. ¹⁸ Noqw pep pu' um napwalaqat sinom qa nanaptaqw, Una qamātaqpuvenihqa put navoti'tani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa uñ nuhtutpik tayawnamantani.

Riches in Heaven
(Lk 12.33-34)

¹⁹ Uma yep qatsit ep nenniem hihta qa kähakñanalalwani; yep kwahkwahyam pu hihta sikañputañwuqa hihta hovalañwu, pu uuyiñwt hótaye', hihta ūuyyañwu. ²⁰ Uma qa panyuñwt, òveqatsit ep nenniem hihta kahakñanalalwani; pep kwahya pu hihta sikañputañwuqa hihta qa hovalañwu, piw uuyiñwt qa hótayañwu, piw hihta qa ūuyyañwu. ²¹ Pi hakiy kähakhimuat háqamniqw hakiy unañwaat piw pepniñwu.

The Light of the Body
(Lk 11.34-36)

²² Hakiy pòsiat hakiy aw talni'tañwu. Noqw òviy kurs hakiy pòsiat pasiwtawq, pay tokoyat añ ahsupoq talni. ²³ Nikañw kurs hakiy pòsiat qa pasiwtawq pay tokoyat añ ahsupoq qatalni; noqw òviy kurs tāla uhsonvenihqa súlawuqw, is uti pas qatālani.

God and Possessions
(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ Soon hak haqam lōqmuy mónwituy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw sukwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kähakiwuy òviy tumalay'kahkañw, piw God eñem tumalay'yuuñwini. ²⁵ Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñsaniqeyu, pu hihta hikwyaniqeyu, pu piw umuhtokoy éñem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. Puyaw hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe qa pavan pas hímuu? Pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe qa pavan pas hímuu? ²⁶ Uma súmawuy añ masay'yuuñqamuy amumi tāyuñwini; puma qa ūuyyañwu, piw qa hòqyañwu,

piw hihta qa koyohtotañwu; noqw yanyuñqw òveqatsit ep Umuna pumuy nopni'ta. Noqw ya pam umuy pumuy amuhpenihqe qa pavan pas kahkawna? ²⁷ Ya sen umuñaqw haqawa pan wūwantaqā hin nāwuñwnaniqey ñas'ew tuwi'ta? ²⁸ Noqw hinoqw pas piw uma yuwsit òviy nānaphin wūwantota? Uma tutskwat añ sishut aw wūwayani, hin puma wuñ'iwwisqata. Puma qa tumalay'yuñwa, piw qa tontotañwu. ²⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Hikis pi Solomon sohsok hihta nukñwat yuwsikañw qa hihtawat it sicut an lomayuwsi'ta. ³⁰ Yan hapi God tutskwava tūsaqat lomayuwsi'na; pay pi pam hihsavo panyuñq'ò. Pu' pam as panyuñwt, qāvotiqw pay qòpquòmiq maspiwni. Puyaw hinoqw tis pam umuy qa pas pavan yuwsinani, okiw uma òwituptsiwni'yuñqamu? ³¹ Paniqw òviy uma qa nānaphin wūwantotani pañqawkahkañwo: Sen itam hihta nōñōsani? ya sen itam hihta hikwyani? ya sen itam hihta nāyuwsinayani? kitotani. ³² Pi pay sohsok it yantaqat qatuptsiwni'yuñqam tunatyawyuñwa. Pi òveqatsit ep Umuna umuy sohsok it hihta haqni'yuñqat pay navoti'ta. ³³ Nikañw uma mohti God moñwtunatyayat tunatyaltotimantani, pu suan hinwisniqeyu; noqw sohsoy ñi himu umumi enañ noiwni. ³⁴ Paniqw òviy uma pu' talòñvaqat ep qavomi hintaniqat ep qa nānaphin wūwantotani. Pay pi qāvoniqa hihta hintaniqat aw nāp tunatyaltimantaniq'ò. Pay pi uma pu' talòñvaqat ep hiniwhitiqat-sa aw tunatyaltotimantani.

7

Judging Others

(Lk 6.37-38, 41-42)

¹ Uma qa tūovelantotani, nen uma qa pantsaniwyani. ² Taq uma tūovelantote' pay piw pan pantsaniwyani; pu uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³ Noqw hinoqw um uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, pas nāp uhposeq lestavit pakiwtaqat aw qa anañwtavi'ta? ⁴ Noqw pantaqw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Himu as nu uhposkiy hóroknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaq'ò? ⁵ Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hórokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani. ⁶ Uma hihta God aw noiwhqat qa popkotuy amumi taviyamantani, taq ka puma umuy núaye', tutkitotani; pu uma umuhpearl-túkwaviy qa pitsòtimuy amutpipo tūvayani, taq ka puma put aw wukukuykuyani.

Ask, Seek, Knock

(Lk 11.9-13)

⁷ Uma hihta òviy tūviñtotani, nen uma put makiwyani; pu uma hihta hepyani, nen tutwani; pu uma pōññòykinayani, noqw umumi hòtsiltini. ⁸ Pi hak hihta òviy tūviñtaqa makiwñwu; pu hihta hepqa túwañwu; pu pōññòykinaaqat aw hòtsiltimantani. ⁹ Noqw kurs umuy haqawat tiat nay aw pòlaviktuvñtaqw ya sen pam put owat máqani? ¹⁰ Hal ya sen pam pākiwuy òviy tūviñtaqw soq put tsūat máqani? ¹¹ Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huylalwaniqey tuwi'yuñqw, puyaw tis òveqatsit ep Umuna put aw tūviñtotaqamuy hihta nukñwat huytani? ¹² Sinom umuy pāsyaniqat uma pan nānawakne' pay uma piw pan sinmuy pāsyamantani. Pi yan hapi Moses Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amumum itamumi tutapta.

The Narrow Gate

(Lk 13.24)

¹³ Uma hihsa' qenit hòtsiwat añ yuñni. Taq mokiwuy aqw hòtsiwa wuhkoqni, pu aqw pòhu a'nò pūtsi; noqw kaysiwhqam pañsoq nātsamya. ¹⁴ Pi qatsit aw hòtsiwa hihsaq qéniniqw, pu aqw pòhu hihsaq pūtsiniqw, òviy híkiyom put tuway'numya.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-44)

¹⁵ Uma hakimuy Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey pan nātuñwantotaqamuy ep tunatyaltotini. Taq haqawat pan atsáy'kahkañw umumi òkiwtani. Puma kanelmuy amún okiw'unañway'yuñqey ankahkañw, kwèkwewhtuy amún tūhovalayaniqey tunatyawyuñwni. ¹⁶ Pay uma pumuy hintsakpiyamuy mátsi'yuñwni. Ya sinom òvat

yönötskit ańqw mawyańwu? Sen nönvospalat hihta kütay'yuńqat ańqw mawyańwu? Pay qa panta. ¹⁷ Noqw öviy haqam lomasipaltsoki nukńwat sipalay'vańwu; noqw pay qalomásipaltsoki qa nukńwat sipalay'vańwu. ¹⁸ Pas lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalay'vańwu; pu qalomásipaltsoki soon nukńwat sipalay'vańwu. ¹⁹ Qalomásipaltsoki qa nukńwat aniwnańwuqa tsaqniwe' qõhit aqw maspiwńwu. ²⁰ Pantaqw öviy uma pumuy aniwniyamuy akw pumuy mãtsi'yuńwni.

I Never Knew You

(Lk 13.25-27)

²¹ Qa sohsoyam inumi Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, kitiwisqam öveqatsit ep Ina mońw'iwtaqat aw yuńni; pi öveqatsit ep Inay tunatyayat ań hinmaqa hapi pańso pákini. ²² Ason aw pituqw pep pu' kaysiwhqam inumi pańqawani: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, ya itam qa uhnatńwaniy aw yankahkańw uńem yuaaykuya? pu uhnatńwaniy aw yankahkańw nukpanhihikwsimuy nuhtuńaqw ipwaya? pu uhnatńwaniy aw yankahkańw nihtiwtaqat kátutmalat tumaltota? ²³ Pahsat pu nu amumi pas pańqawni: Nu qa hisat umuy tuwi'ta; huvam inuhpiy ahpiyyaa, nukpantuwit hintsatskaqamu.

The Two House Builders

(Lk 6.47-49)

²⁴ Paniqw öviy haqawa ilavayiy aw tūqaykańw put an hinmaqa táqat wuwni'taqat antaqat nu pańqawni. Pam owat atsve kíta. ²⁵ Noqw yokvaqw, wukomunva, pu hukvaqe kihut ań a'nõ yěvanta; noqw pam qa sahpu, pam owat ep kiiwtaqe öviy'o. ²⁶ Pu haqawa ilavayiy aw tūqaykańw qaanhinmaqa hakiy qa wuwni'taqat antani. Pam hak pisave kíta. ²⁷ Noqw yokva, wukomunva, pu hukvaqe kihut ań a'nõ yěvanta; noqw pam sahpu, nihqe pam kihu qaan'ewakw kiqõti.

The Authority of Jesus

²⁸⁻²⁹ Noqw Jesus pas öqalat pasiwkańw, pan pumuy tutuqayna, tutavot tütutuqay-nayaqamuy qa amun'i. Noqw pam yan yuaataqe yukuqw, sinom put hin tutuqaynaqat ep aw kátayuńwa.

8

Jesus Makes a Leper Clean

(Mr 1.40-45; Lk 5.12-16)

¹ Pu pam tsomońaqw hawhq, sinom qaan'ewakw hintaqam put ańkya. ² Noqw meh, hak tokoplelet tütuyhqa pituhqe, put aw naokiyaw'taqe aw pańqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ³ Noqw Jesus put aw māvuyaltiqe aw tońokt pańqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay put ań tokoplele sұлawhti. ⁴ Noqw Jesus put aw pańqawu: Um hapi qa hakiy aw haqam lavayhtini; pay um ahpiynen God awwat mońwit aw nāmahtaknani, nen Moses hin tutaptaqw um kuwahtiput God aw nóani. Um yan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant

(Lk 7.1-10)

⁵ Noqw Jesus Capernaum aw pakiqw, hak solāwamuy amumi mońwi put aw pituhqe, put aw qa nātusitaqe, ⁶ Pańqawu: Tutuyqawhqa, ihońviaya ikiy ep tuyhqatsq, put ahp'a' qatāyuńqw, pam pas kānanvotkańw okiwhinta. ⁷ Noqw Jesus put aw pańqawu: Pay nu aqwnen put qalaptsinani. ⁸ Noqw solāwamońwi lavayhtiqe put aw pańqawu: Tutuyqawhqa, soon pi um nuy yan'ewakwniqw ikiy aw papkini. Pay um panis lavayhtiqw, pay ihońviaya qalaptuni. ⁹ Pi nu sukwat aw maqaptsi'kańw qatu. Noqw solāwam inumi piw maqaptsi'yuńwa. Noqw nu sukw aw, Yupa, kitaqw pam haqaminińwu; pu sukwat aw, Pew'i, kitaqw pam inuminińwu; pu ituwikiy aw, Yanhtii, kitaqw pam panhtińwu. ¹⁰ Noqw Jesus put navotqe pas aw kátaytaqe put ańkyaqamuy amumi pańqawu: Nu umumi pas antsa pańqawni: Pas nu qa haqam pas yan tuptsiwńit tuwa, hikis Israelsinmuy amuhpee. ¹¹ Noqw nu umumi pańqawni: Nāt kaysiwhqam hõpaqw, pu tavańqw

ökini; nen Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy amumum òveqatsit ep tunòsfoñat aw yesvani. ¹² Noqw ima as pañsoq yuñniqam ihpo qatalpumi maspiwyani. Pep pu' tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹³ Noqw Jesus solāwamoñwit aw pañqawu: Pay pi um aqwni. Pay um hin tuptsiwhq nam antaa. Noqw put hoñviyaat pay pahsatniqw qalaptu.

Jesus Heals Many People
(Mr 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Pu Jesus Peter kiyat aw pakiqw kurs put nōmayat yuat mukituyat akw tuyhqatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put māyat aw toñokq, mukituya put mātavi; noqw wuhti qatuptuqe pumuy amumi unañwtavi. ¹⁶ Noqw tapkiqw, sinom kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy put aw tsamvaya; noqw pam lavayiy akw sinmuy amuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwa; nihqe sohsokmuy tütuyyaqamuy qalaptisina. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayayat Esaias lavayiat aw antsaniwa, pam ura pañqawu: Pam itamuy hihta akw òpuiwyuñqat nāmi nahlaknañw, itahtuyay ikwilta.

The Would-Be Followers of Jesus
(Lk 9.57-62)

¹⁸ Noqw Jesus sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw ñöyakiwtaqw túwahqe, put aw nānatuwnayaqamuy wuhkovatuphat yupqöymiyaniqat amumi pañqawu. ¹⁹ Noqw hak tavatot tütutuqaynaqa Jesus aw pítuhqe put aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, nu uñ haqaminiqw úmummantani. ²⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ima sisikahtayht haqe' qölöy'yuñwa, noqw súmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw nu' Sinot Tiat haqam iqötöy nāsuñwnaniqey ñastaa. ²¹ Pu piw suhka put aw nānatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuyqawhq, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' uñkni. ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Um inuñkni; ason pi so'pum pumuy amuñaqw so'pumuy amyani.

Jesus Calms a Storm
(Mr 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Pu pam pākihat aqw pakiqw, put aw nānatuwnayaqam put añk aqw yuñ. ²⁴ Noqw meh, wuhkovatuphat añqe' qaan'ewakw hukvaqe, pas qaöwíhuhukq, òviy pākihat pāhut hoñvantaqat akw nōmilti; noqw pantaqaw Jesus pūwi. ²⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw ökihqe, tātaynaqaw aw pañqawu: Tutuyqawhq, itamuy ayo óyaa; itam súlawhtini. ²⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw pas tsawiniwyuñwa, okiw uma òwituptsiwni'yuñqamu? Pahsat pu pam wunuptut, hūhukañwtuy mēwa, pu pāhuta. Noqw wukosutmakma. ²⁷ Noqw tuwat tahtaqt katayuñqe pañqawu: Ya sen i' hak himuniqw, òviy hikis pi hūhukañw, pu pāhu put hiñqawhq anhtoti?

Jesus Heals Two Men with Demons
(Mr 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Noqw pam wuhkovatuphat ayoqwat Gergese- sinmuy tutskwayamuy aw pituqw, pepeq hakim löyöm tāqatuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqamuy tuamaqölnaqw yamakqe, put ahsawva; hakim nuhtsel'ewayomniqw, òviy soon hak pañqe' hinnumni. ²⁹ Noqw meh, puma a'ñö töqtique pañqawu: Ya um itamuy hinhtiniqat nāwakna Jesus, um God Táita? Ya um nāt aw qa pituqw pay itamuy okiwsanniqe òviy pitu? ³⁰ Noqw pep pumuy amuñaqw yāp pitsötím wukotonawtaqam nōnova. ³¹ Noqw òviy nukpanhihikwsim put aw ö'qalyaqe pañqawu: Kurs um itamuy ipwe', itamuy pitsötímuy amumi yuñniqat itamuy nakwhanani. ³² Noqw pam amumi pañqawu: Yúpave. Noqw puma nōñakqe, pitsötímuy amumi yuñ. Noqw sohsoyam pitsötím tuhpelat añ pāmiq a'ñö yuhtukqe, pāmiq paöysoa. ³³ Noqw pumuy nopni'yuñqam wataqae, kīmiyaqe, hin hiniwhitiqat lavayhta, pu ima hakim nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqam hin hinhtiqata. ³⁴ Noqw sohsoyam pep kitsókit ep ki'yuñqam pañqaw Jesus ahsawvawisa; nihqe put tutwaeq pay pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat put aw ö'qalya.

¹ Pu Jesus pākīhut aqw pakit, wuhkovatuphat yámakqe, nāp kitsókiy aw pitu. ² Noqw meh, hakim hakiy ahpá' qataytaqat tūtuyhقات ahpát añ wáókiwtaqat Jesus aw wikvaya. Noqw pam pumuy qapēvewniyamuy amumi túwahqe, it tūtuyhقات aw pañqawu: Itii, um qa hin unañway'tani; pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ³ Noqw hakim tutavot tūtuytaqaynaqam pep yesqam unañwpeq pañqawu: I' tāqa God aqw hinqawu. ⁴ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq qalomáwuwantota? ⁵ Ya hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta? sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqō'? sen Wunuptut, nakwsuu, kitaniqō'? ⁶ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw óqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it hakiy ahpá' qataytaqat aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, um nímani. ⁷ Noqw pam wunuptut, kiy aw'i. ⁸ Noqw kaysiwhqam sinom put aw tāyuñqe, God pas hihtatota, pam hakiy sinot pas panhaqam óqalat máqahqat ep'e.

Jesus Calls Matthew

(Mr 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹ Noqw Jesus pañqw ahpiynihqe, hakiy tāqat Matthew yan mātsiwhqat haqam moñwit eñem sívat ómalalwaqat ep qatuqw tuwa; nihqe put aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut put añki. ¹⁰ Noqw ahpiy pantaqaw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum Matthewt kíyat ep ókihqe, pep tunósvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit eñem sívat ómalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ókihqe, pumuy amumum put aw yesva. ¹¹ Noqw Pharisee-sinom put aw tātayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Noqw umuy tutuqaynaqa hinoqw moñwit eñem sívat ómalalwaqamuy-nikañw, pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta? ¹² Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikát qa haqni'yuniwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuniwa. ¹³ Uma yanqw ahpiyye', tutuvenit añ pupriye', pahas pu it lavayyukit māmatsyani: Uma tūokwatuywaniqat nu put tunlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, it'a. Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wáñwayniqe óviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatayy añqw lasyaniqat aw wáñwayniqw óviy pitu.

The Question about Fasting

(Mr 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴ Pahsat pu John aw nánatuwnayaqam Jesus aw ókihqe aw pañqawu: Itam-niqw pu Pharisee-sinom piép nānapwalañwu. Noqw ya hintaqw óviy ūmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mó'wit ep sinoiwyuñqam móðnañwuy pumuy amumumniqw napwalni'yuniwni? Nikañw pay ason hisat aw pituqw, móðnañw pumuy nawhkiwni; noqw pep pu' puma nānapwalani. ¹⁶ Qa hak sino puhutsatsakwmótsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokñwu. ¹⁷ Piw qa haq pi hak pukawikorot sakwíwmaqat añ puhuovalat kuhkuya; pi hakiy panhtiqw, oavala pēke' wiwkorot patomnani, nen añqw kūyiwtāqa wehemhtini, noqw wiwkorot sakwitotini. Pi puma puhuovalat puhuwiwkorot añ kuyañwu; noqw pam qa hinhtiñwu.

The Official's Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mr 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Noqw nāt pam pumuy amumi yan yuaataqaw, meh, hak moñwi píthuqe, Jesus aw naokiwtat, aw pañqawu: Okiw iti māna nāt pas pu' móki. Noqw um as awnen, aw uhmay akw toñokq pam ahoy tātayni. ¹⁹ Noqw Jesus wunuptut put añki, pu put aw nánatuwnayaqamu. ²⁰ Noqw pam aqwniqw, hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñway qa huruhtaqey akw tūtuyhqa put ahkwayñaqaw aw píthuqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño, ²¹ Pam unañwpeq pañqawhqe óviy'o: Nas'ew pi nu as yuwsiyat aw tónóke', pay soon qa qaluptuni. ²² Noqw pam panhtiqw, Jesus namtókt, put túwahqe aw pañqawu: Itii, pay um qahin unañway'tani; pay uhqapevewni un qalaptisina. Noqw pahsat pay wuhti qalaptu. ²³ Pu Jesus moñwit kíyat aw pákihqe, lēlenyaqamuy pu kaysiwhqamuy sinmuy pep saátototaqamuy amumi yórikqe, ²⁴ Pañqawu: Huvam ayoyaay! Pay māna qa móki, pi píwi. Noqw puma put aw tutsíwtsuyhti. ²⁵ Pu óviy pam

sinmuy pañq̄w nōnaknat, ahpami pākīhq̄e, mānat māyat nuaq̄w, pam qatuptu. ²⁶ Noq̄w pam pep paniwh̄tiq̄a put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Two Blind Men

²⁷ Noq̄w Jesus pañq̄w ahpiyniq̄w, hakim lōyōm qapostalqam put añk tsa'timaq̄e pañq̄awma: David tíata, okiw itamuy ōkwatuwaa! ²⁸ Noq̄w pam kīmi pakiq̄w, qapostalqam put aw pitu. Noq̄w Jesus pumuy amumi pañq̄awu: Ya nuy panhtiniq̄ey tuwi'taqat uma tuptsiwa? Noq̄w puma put aw pañq̄awu: Owi Tutuyaq̄wha. ²⁹ Pahsat pu pam pōsiyamuy aw toño pañq̄awkañwo: Pay uma hinhaq̄am qapēvwenaqat pan umuñem hintani. ³⁰ Noq̄w pumuy pōsiam tālawwa; noq̄w Jesus pumuy pās mēwagaq̄e pañq̄awu: Uma hapi tunatyaltiḡw, qa hak it navotni. ³¹ Noq̄w tuwat soq puma pañq̄w ahpiynihq̄e, pam pumuy pantsanqat put tutskwat añ ahsupoq kúrukna.

Jesus Heals a Dumb Man

³² Noq̄w pumuy pañq̄w yámaktoq̄w, meh, hakim hakiy qayuáataqat nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqat Jesus aw wikvaya. ³³ Noq̄w nukpanhikwsit put añq̄w ayo tūviwhq̄, qayuáataqa yuaayku. Noq̄w sinom suhpantaqam kātayunq̄e pañq̄aq̄wa: Pas qa hisat Is-rael-sinmuy amuhpe yan hiniwh̄tiq̄w hak aw yori, kitota. ³⁴ Noq̄w tuwat Pharisee-sinom pañq̄aq̄wa: Pam nukpanhikwsimuy moñwíyamuy aw yankañw, nukpanhikwsimuy ipwanta.

Jesus Has Pity for the People

³⁵ Noq̄w Jesus pañ wuhkokitsokit añ-nikañw pu pay kitsókit añ nakwsuq̄e pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma; pu moñwtunatyat ahpiy lomatuaawit yuaatinuma; pu sinmuy amuhpa' sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsintinuma, pu sohsok hihta akw ōpuiwyuñqamuy. ³⁶ Nihq̄e pam kaysiwhq̄amuy sinmuy amumi yórikq̄e pumuy ōkwatuwa, mañwúiyuñq̄w ōviy'o, pas kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaq̄w puma ahtsawaliwyuñwa. ³⁷ Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañq̄awu: Pas hapi as ūyi qaan'ewakw tukwsiwta, noq̄w tsovalayaniqam híkiyomu. ³⁸ Oviy uma ūyí'taqat aw nānawaknaq̄w, pam hakimuy ūyiy aw ayatani.

10

The Twelve Apostles

(Mr 3.13-19; Lk 6.12-16)

¹ Pu pam pakwt lōq̄ sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy wáñwayhq̄e, pumuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy amumi ōqalat huyta, pumuy nuhtuñaq̄w ipwanwisniqat ōviy'o; pu sohsokmuy hihta akw tūtuyyaqamuy, pu ōpuiwyuñqamuy qalapsintiwiñsiqat aw pumuy ōqalmaqa. ² Noq̄w pakwt lōq̄ sihkay'taqam ayaiwyuñqam yan mātsiwyā: I' mohti'maqa Simon, Peter yan piw tūñwantiwhq̄a, noq̄w pu put tupkoat Andrew; pu Zebedeet tiat James- niq̄w pu tupkoat John; ³ Pu Philip- niq̄w, pu Bartholomew, pu Thomas- niq̄w, pu moñwit eñem sivat ōmalawhqa Matthew; pu Alphaeus tiat James- niq̄w, pu Lebbaeus, hak Thaddaeus yan piw mātsiwhq̄a; ⁴ Pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqa- niq̄w, pu Judas Iscariot, momñwituy amumi Jesus mātapniqa.

The Mission of the Twelve

(Mr 6.7-13; Lk 9.1-6)

⁵ Noq̄w Jesus imuy pakwt lōq̄ sihkay'taqamuy ayataq̄e, amumi tutaptaq̄e pañq̄awu: Uma hapi imuy qa-Jew-sinmuy qa amuhpa'yani; pu Samariat ep sinmuy kitsókiyamuy qa haqamiwat aw yuñni. ⁶ Uma qa pañyat, Israel-sinmuy amuhpa'yani. Taq okiw puma kanelmuy amún haqami hiniwh̄toti. ⁷ Pu uma añq̄e'ye', yan yuaatinumyani: Oveqatsit añq̄w moñwtunatyat aw pitsiwiwta, kitotani. ⁸ Uma tūtuyyaqamuy qalapsintiwiñsi; tokoplelet tūtuyyaqamuy powatiwiñsi; so'pumuy tātaynatiwiñsi; nuhtuñaq̄w nukpanhikwsimuy ipwanwisni. Uma hapi ōqalat paysoq makiwyā; ōviy uma pan piw paysoq tū-vaañwantiwiñsi. ⁹ Uma palasivat, qōtsásivat, pu sikavalasivat qa sivamokyuñwani. ¹⁰ Piw qa tukput maskay'wisni; piw qa lōq̄ napnay'wisni, piw qa tōtsita, piw qa natōñpita. Pay tumal'aya nōsniq̄ey ahsatañwu. ¹¹ Pu uma haqami wuhkokitsokimi, sen pay kitsókimiyuñe', hak pep kaptsitiwhq̄at tūviñtotamantani. Nen uma hisat pañq̄w ahpiyaniq̄ey

pahsavo pep yesmantani. ¹² Pu uma haqami kimi yuñe', amumi pañqawamantani: Uma kwakwhat yesni. ¹³ Pu kurs pep kivit pay umuhkwakwhay hihkay'yuñqw, umuhkwakwha pep hürstimantani. Pu kurs pay puma put qa hihkay'yuñqw, pay umuhkwakwha umumi ahoy pítumantani. ¹⁴ Pu hakim umuy qa pás o'yat, piw umuhlavayiy qa aw tūqayyuñqw, uma pañqw kiñaqw añqw ahpiyye', umuhkukuy añ qōat ayo tsatswiyamantani. ¹⁵ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, imuy umuy qa pás o'yaqamuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom- nikañw pu Gomorrhath ep sinnmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini.

Coming Persecutions

(Mr 13.9-13; Lk 12.12-17)

¹⁶ Nu' hapi umuy añhqe ayatani. Noqw uma kanelmuy amún hakimuy kwékwewhtuy amunyuñqamuy amuhpa' hinnumyani. Oviy uma tsütsu'tuy amún qaūunatni, pu höwih-tuy amún ñasta nukpanay'yuñwni. ¹⁷ Nikañw uma tunatyawkahkañw hinnumyani. Taq sinom moñwtsovawtaqamuy amumi umuy tsamvayani; nen tsotsvalkiy añ umuy a'nó wuwahtotani. ¹⁸ Pu uma inutsviy momñwituy-nikañw pu pas susmomñwituy amumi tsamvaniwyani. Nen uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñwni, pu qa-Jew-sinnmuy amumii. ¹⁹ Nikañw ason puma umuy nuhtumi mätapyaqw, uma hin hihta yuaaykuyaniqey qa wuwanvisoqtotini. Pay ason uma hihta yuaaykuyaniqa pep umumi noiwmantani. ²⁰ Pi qa uma yuaatotani. Pi òveqatsit ep Umunay Hikwsiat umupqōlpa yuaatani. ²¹ Pu nātupkomuy amuñaqw suhka sukwat mokiwy aw nóamantani; pu naat tiy pay piw pantsanni. Pu timat nay, pu yuy, pumuy amuhpewhtote', pumuy mokiwy aw pitsinayamantani. ²² Pu sinom sohsoyam umumi qasuhta'ewyani, uma isinomniqw òviy'o. Nikañw ason so'ñwamiq añ kuytaqa hapi ayo yámakiwtamantani. ²³ Nikañw ason puma yep it kitsókit ep umuy okiwsahsanyaqw, uma haqamiwat aw watqani. Pi nu umumi pas antsa pañqawni: Soon nāt uma Israel-sinnmuy kitsókiyamuy añ ahsupoq kūkuyvaqw, pay nu' Sinot Tiath pítuni. ²⁴ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Pu piw hoñviaya moñwiwy epnihqe qa pavan pasniñwu. ²⁵ Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat ante', pay pam put ep tsuyakmantani, pu hoñviaya piw moñwiwy an'i. Noqw kurs sinom ki'taqat Beelzebub yan tuñwáye', pay kurs pi hin tis puma sinomuyatuy qa pan túñwantotani.

Whom to Fear

(Lk 12.2-7)

²⁶ Noqw òviy uma pumuy qa mamqasyani. Pi qa himu ãmiwtaqa qa mätaktini; pu qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwni. ²⁷ Nu hihta qatulpuve umumi lavayhtiwñq, uma put tãlat ep yuaaykuyamantani. Pu himu umuhnaqvumiq lavayhtiwñq, uma kits'oñaqw put tsa'lalwani. ²⁸ Uma sinnmuy qa mamqasyani. Puma pi hakiy tokoyat-sa ninayaniqey aw òqalay'yuñwa; nikañw kurs hin hakiy hikwsiyat ninayani. Uma qa panyuñwt, God mamqasyani. Pam pi hakiy tokoyat pu hikwsiyat sivihpit qōhit akw hovalaniqey aw òqalay'ta. ²⁹ Puyaw qa lōyöm kwevewhyat sūkw palavotōnat òviy huyiyñwu? Noqw qa himuwa puma Umunay qa tunatyayat ahpiy tutskawni posñwu. ³⁰ Noqw hikiis pi umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. ³¹ Paniqw òviy uma qa tsawiniwyuñwni. Umuna umuy kaysiwhqamuy kwekwéwewhyamuy amuhpenihqe pas kahkawna.

Confessing Christ before Men

(Lk 12.8-9)

³² Hak haqam isinonihqey nuhtumi pañqawñq, nu piw tuwat put isinonihqat òveqat-sit ep Inay aw pañqawni. ³³ Nikañw hak haqam qa isinonihqey nuhtumi pañqawñq, nu piw tuwat put qa isinonihqat òveqatsit ep Inay aw pañqawni.

Not Peace, but a Sword

(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ Uma qa inumi yan wūwantotani: Pam ka sinnmuy qa hin unañwat yesniqat amuñem yúkuniqe òviy pitu. Qae. Nu qa pañqaw pitu. Pi sinom inutsviy nátsikyani. ³⁵ Pi nu

tāqat nay ehpewtaniqe pitu, pu māna yuy ehpewii, pu mō'wi kōñay yuyat ehpewh-tiniqat òviy'ò. ³⁶ Pu hak pas nāp sinomuy tuwqamuy'vani. ³⁷ Inumi unaiñway'taqey lalvaykañw, nay pu yuy pumuy amumi pas unaiñway'taqa pay nawus qa isinoni. Pu inumi unaiñway'taqey lalvaykañw, timuy amumi pas unaiñway'taqa hapi pay nawus qa isinoni. ³⁸ Pu nahoylehtsit qa kwusut, pu qa inuñknihq hapi pay nawus qa isinoni. ³⁹ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni. Pu inuñem tunatayat ep qatsiy kwayhqa put túwani.

Rewards

(Mr 9.41)

⁴⁰ Umuy pās óyahqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi Inay nuy añqw távihqat pās távini. ⁴¹ Kurs Tutuyqawhqat lavay'ayaat hakiy aw pituqw, pam Tutuyqawhqat tunatayat òviy put pās tave', pam lavay'ayat amum hihta ahsatiyat makiwini. Noqw kurs sino súantaqa hakiy aw pituqw, pam put súanmaqat òviy put pās tave', pam put amum hihta makiwini. ⁴² Noqw kurs imuy inumi puhutuptsiwini'yuniqam haqawa hakiy aw kuyhuvintaqw, pam inumi tutuqayhq paniqw put kuyne', pas soon qa ahsatiy makiwini.

11

The Messengers from John the Baptist

(Lk 7.18-35)

¹ Pu Jesus pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumi tutaplawhqe yukut, pu kitsókinawit sinmuy tutuqaynakañw amumi yuaataniqe òviy pañqw nakwsu. ² Noqw John sivikive pakiwkañw, Christ hintsakpiyat navotqe, pam löqmuy put aw nánatuwnaqamuy Jesus aw ayata. ³ Noqw puma Jesus aw pañqawu: Ya um hak Tutuyqawhqat lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa? Sen pi itam nāto hakiy pas sukwat nuhtayyuñwini. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Uma ahpiynen, hihta navotqey, pu aw yórikqey put John āawnani. ⁵ Qapostalyaqam pōsiy tālawmaya; pu tutuhapt nankwusa; tokoplelet tütuyyaqam powatoti; pu nanaqsópt nanapta; so'pum ahoy tātayya; añ òkiwyaqam lomatuawit nanapta. ⁶ Noqw i' hak inuhpe qa unaiñwmokqa hapi hahlayhpit ep'e. ⁷ Noqw pumuy ahpiyniqw, Jesus sinmuy amumi John yuaataqe pañqawu: Ya uma qayēsiwhpumihaqami hihta aw kuyvawisa? Sen pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat awi'? ⁸ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuysi'taqat awi'? Meh, pi lomayuysi'yuniqam momñwituy kikiyamuy añ yēse. ⁹ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa? Sen pi Tutuyqawhqat lavay'ayayat awi'? Owí, nu umumi pañqawni: Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat epnihqe pas pávani. ¹⁰ Pi it hapi tutuveni lavayhtiqe pañqawu: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam uhsavo un háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ¹¹ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas qa haqam momomyuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John kūiyit akw tütuvoylalahqat epnihqe pas pávannihqa wunuptu. Noqw pay as pi pantaqw, òveqatsit añqw moñwtunatayat ep sushin'ewaynihqa put epnihqe pas pávani. ¹² Noqw kūiyit akw tütuvoylalahqat John hintsaktivaqat añqw pew pahsavo sinom òveqatsit añqw moñwtunatayat nānaqaslalwa; noqw a'nöyayam óqalay akw put tuyqawwanta. ¹³ Pi sohsoyam Tutuyqawhqat lavay'aymat- niqw pu tutavo John aw pahsavo hin hintaniqat yuaatota. ¹⁴ Noqw uma nānakwhaniqw, i' hapi Elias, ura hak pítuniqa. ¹⁵ Tuqayvastotaa. Pi uma naqvuy'yuniwa. ¹⁶ Noqw ya sen nu pu' qatsívaptsiwyuniqamuy hihta enañ namimahtaknani? Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma suñwámuy amumi pañqawu: ¹⁷ Itam umumi lēlenyaqw, uma qa tiva; itam umumi tsaykitaqw, uma qa tsayku. ¹⁸ Oviy pi John pítuhqe qa tümoykañw, piw qa hihikq, puma pañqawu: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwa, kitota. ¹⁹ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tümoykañw, pu hihikq, puma piw pañqawu: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit enem sívat òmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy kwātsiamu, kitota. Noqw pay God unaiñwtalwuwniat aniwniy akw súantaqey mahtakni'ta.

The Unbelieving Towns

(Lk 10.13-15)

²⁰ Ura Jesus kitsókinawit suswuhaq kátataypit tumalta. Noqw as pi panhtiqw, pañ sinom nāp tunatyay añqw qa hin lasyaniqey pan unañwtoti. Noqw öviy pam pumuy qöhqöytiva, ²¹⁻²² Nihqe pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Taq nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaqw uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasya. Nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyaht, qöhtsaptsomova yesvani; pan puma namtahnayani nāp tunatyay añqw lasyaniqeyu. ²³ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ómiq nātsókaya? Uma nāt maskimi q maspiwyani. Taq nu as qatsá' kátatayhpit umuhpa' tumaltaqw, uma qa tuptsiywa. Noqw kurs as nu Sodom-kitsókit ep pan tumaltaqw, puma inumi tuptsiywaniqw, kitsókiam nāt pewhaqami pahsavo wúnuni. ²⁴ Noqw nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' Sodom ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni.

Come to Me and Rest

(Lk 10.21-22)

²⁵ Ep pu' Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kwakwhay Inaa, öveqatsit aw-nikañw pu tūwaqat-sit aw Tutuyqawhqa. Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yuñqamuy, pu qaūunatu y amumi tupki'kañw, titipostuy amunyuñqamuy amumi put mahtakna. ²⁶ Pantani, Inaa, pam hapi uñniqw súanta. ²⁷ Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; piw qa hak Naat hákiy nihqat navoti'ta, pas nu' put Tiat-saa, pu Tiat hakiy aw put mahtaktaniqw pam piwu. ²⁸ Huvam sohsoyam pew inumiyaa, uma añ hihta akw maqsoni'yuñqamu, pu putuiwyuñqamu; nen uma inumi yankahkañw nānasuñwnayani. ²⁹ Uma itumalsuñwamatniwhtote', inuhpiy tuwi'vayani; pi nu nānakwhani'kañw, okiw'unañway'ta. Nen uma umu'nanwpeq uyiwaltotini. ³⁰ Pi itumalnöñönpa qa anahaa, pu iikwilni umuñem qa pütuni.

12

The Question about the Sabbath

(Mr 2.23-28; Lk 6.1-5)

¹ Noqw Jesus nasuñwintalöñnit ep söhövos'uyit añ yámakto; noqw put aw nānatuw-nayaqam tsöñso'qe talayat mawtiwiskahkañw put nōnoptiwisa. ² Noqw Pharisee-sinom amumi yöriyaqe, Jesus aw pañqawu: Meh, ümi nānatuw-nayaqam nasuñwintalöñnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska. ³ Noqw pam amumi pañqawu: Ya ura David suñwámuy amumum tsöñmokqe hinhtiqw uma put añ qa tuñwáya? ⁴ Ura pam Tutuyqawhqa kiyat aw pákihqe pölavikit God aw noiwhqat sowa. Ura soon nāp hak put añqw nöñwu, pas God awwat momñwit-saa. ⁵ Hal ya uma tutavot añ it qa tuñwáya, ura God awwat momñwit put kiyat ep nasuñwintalöñnit qa hihtatostat pay qa hinhtoti? ⁶ Noqw nu umumi pañqawni: Suhka Tutuyqawhqa kiyat epnihqe pas pávannihqa yep'e. ⁷ Ura yan pey'ta: Uma tüokwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noyaya, yan'i. Noqw kurs uma put māmatsye', soon hakimuy qa hihta ep qaanhlotiqamuy tukopnayani. ⁸ Pi nu' Sinot Tiat hikis pi nasuñwintalöñnit aw moñwi.

The Man with a Crippled Hand

(Mr 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹ Pu pam pañqw ahpiynihqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹⁰ Noqw meh, hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. Noqw momñwit hihta ep put nēveltoyanyaniqe öviy put tüvintotaqe aw pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalöñnit ep hakiy qalaptsinaniqw pam súanta? kitota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Kurs haqawa umuñaqw sükw kanelwokoy'taqw, pam nasuñwintalöñnit ep haqami hötsit aqw posq, ya pam put qa pañqw hóroknani? ¹² Noqw puyaw sino kanēlot epnihqe qa pas himuu? Paniqw öviy hak nasuñwintalöñnit añ lolmat hintsakniqw pam súanta. ¹³ Pahsat pu pam tāqat aw pañqawu: Uhmay tsihkwa! Noqw pam put tsihkwa; noqw pam ayañqwat māyat an pás

powalti. ¹⁴ Pahsat pu Pharisee-sinom ańqw ahpiyyaqe, hin as put nınayaniqey ankiwakw yuaatota.

God's Chosen Servant

¹⁵ Noqw pay Jesus put navoti'taqe pańqw ahpiy'ó. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put ańky; noqw pam sohsokmuy tıtuyyaqamuy qalaptına. ¹⁶ Nihqe puma put qa tunvotnayaniqat pam amumi pańqawu. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayayat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa; pam ura pańqawu. ¹⁸ Kurs huvam itumal'ayay inamoray aw yórikyaa. Put hapi nu aw unańway'ta; nu put pas hahlayi. Nu put aw ihikwsiy távini. Noqw pam imuy qa-Jew-sinmuy amumi haqe' súanhintaqat mahtaknani. ¹⁹ Pam qa nánwuy'tani; piw qa tsa'tinumni. Soon hak put tónayat kitpik navotni. ²⁰ Pam hopaqat muhtsikput soon qóhiknani; pu wihqóhit híhin uwiwitaqat soon pam tókani. Hisat súanqatsit túwaqatsit ań ahsupoq kúrukmaq, pańso pahsavo pam pan hinmani. ²¹ Noqw ima qa-Jew-sinom put aw yanyuńwni. Yan ura pey'ta.

Jesus and Beelzebub

(Mr 3.20-30; Lk 11.14-23)

²² Noqw pahsat pu hak nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaq qapostalkańw qayuáataqat put aw wikvaya. Noqw pam put qalaptınaq, óviy pam yuaaykukańw pu pósiy tálawna. ²³ Noqw sinom sohsoyam kátayuńqe pańqaqwa: Ya qa i' David Tíata? ²⁴ Noqw pay Pharisee-sinom put nanaptaqe pańqawu: I' nukpanhikwsimuy mońwíyamuy Beelzebub aw yankańw nukpanhikwsimuy nuhtuńaqw ipwanta. ²⁵ Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mátsi'taqe, amumi pańqawu: Haqam mońwtunaty nehpewhtiqa soon qa kíqótini; pu kitsóki, sen kivit nehpewhtotiqam soon hońni. ²⁶ Noqw kurs Satan ayo nāhorokne', pam pep nehpew'iwťani; noqw pahsat pu mońwtunatyat hin wúnuni? ²⁷ Noqw kurs nu Beelzebub aw yankańw nukpanhikwsimuy ipwantaqwa ya umumi ná-natuwnayaqam hakiy aw yan'kahkańw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáńhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁸ Nikańw kurs nu God Hikwsiyat óqalayay aw yan'kańw pumuy ipwantaqwa, pay hapi pas God mońwtunatyat umumi pitsíwiwta. ²⁹ Ya sen hin hak hakiy a'nó hońvit kíyat aw pa'ke' hihta himuyat put ańqw nawhkini? Pam mohti put some', pahsat pu pam put kíyat kíqótani. ³⁰ Qa inumumnihqa hapi inuhpe'iwťa; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta. ³¹ Paniqw óviy nu umumi pańqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hińqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikańw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hińqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. ³² Pu hak haqam nuy Sinot Tiyat aqw hińqawhq pay pam put ahpiy ayo yukiltini. Nikańw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hińqawhq pam pas soon hisat put ahpiy ayo yukiltini, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep'e.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-45)

³³ Hak lolmat sipaltsokit úye', lomasipalat aniwnańwu. Pu hak sipaltsokiy aw qa tunatyawtaqw, pam nukushinhte', qalomásipalat aniwnańwu. Pi sipaltsoki aniwniy akw mátsiwtanwu. ³⁴ Is uti, uma hakim tsútsu'tuy amonyuńqamu! Ya uma hin qalomátunatyay'kahkańw hihta lolmat yuaatotani? Pi hakiy unaińwepeq himu ohpokiwtawq, put hapi hakiy moat yuaatanwu. ³⁵ Lolmat tunatyawtaqa sino unaińwńaqw hihta lolmat lońnantoynańwu. Pu qalomátunayawtaqa sino piw unaińwńaqw hihta qalolmat lońnantoynańwu. ³⁶ Noqw nu umumi pańqawni: Sinom hihta an'ewakw lavayhtote', hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' nawus nenniem hin lavayhtotini. ³⁷ Pi God hakiy lavayiyat ep hakiy hin yukynani, sen put súantaqat pańqawni, sen qasúantaqata.

The Demand for a Miracle

(Mr 8.11-12; Lk 11.29-32)

³⁸ Noqw pahsat pu hakim tutavot tıtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum aw lavayhtotiqe pańqaqwa: Tıtutuqaynaqa, um as kátatayhpit hihta tuawi'taqat itamumi mahtaknani. ³⁹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pańqawu: Ima pu' qatsíwapsiwyuńqam nukpansinomu, tuskapsinomu. Puma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey

nānawakna. Nikañw pay puma soon kātatayhpit aw yórikyani, hal pas sūk wātatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhقات lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini.
⁴⁰ Ura Jonas wukovakiwuy ponoveq pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tōkilat añ pakiwta. Noqw pay pan piw nu' Sinot Tiat tutskwat ahsonve pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tōkilat añ pakiwtani. ⁴¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, Nineveht añqw sinom pu' qatsivaptsiyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi Jonas pumuy amumi yuaaykuqw, puma nāp tunatay añqw lasyaq'ö. Noqw meh, Jonas epnihqe pas pávannihqa yep umumum wunu. ⁴² Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw móñwi-wuhti pu' qatsivaptsiyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani; ispi pam Solomon a'no wuwniyat aw tūqaytaniqe öviy tūwaqalñahaqaw put aw pitu. Noqw meh, Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e.

The Return of the Evil Spirit

(Lk 11.24-26)

⁴³ Tuyoy'eway hikksi sinot añqw yámak'e', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuñwnaniqe öviy'o; nit qa túwañwu. ⁴⁴ Nen pahsat pu pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. Pu pam ep pituqw qa hak epniqw, pās maspiwtaqw, añ himu lomahinyuñqw, pantaqat yórikñwu. ⁴⁵ Nen pahsat pu pam ahpiynen, pētuy tsáne'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas nūnukpantuy aw tsamñwu; noqw puma aw yuñe' pep ki'yuññwu. Noqw hakiy qatsiat añkñihqa mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhinhtiñwu. Noqw pan hapi imuy pu' qatsivaptsiyuñqamuy qalomáhinuyñqamuy amuñem hintani.

Jesus' Mother and Brothers

(Mr 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Noqw nāt pam sinmuy amumi yuaataqw, meh, put tupkomat uyuyt amum ihpaq hoñkahkañw, put aw yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁷ Noqw haqawa put aw pañqawu: Meh, uhtupkom uñuy amum ihpaq hoñkahkañw, ūmi yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁸ Noqw pam lavayhtiqe, put áawnaqat aw pañqawu: Noqw ya hak ínūu? Pu ya hakim itupkomya? ⁴⁹ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi māmasat, pañqawu: Huvam ínuy, pu itupkomuy amumi yórikya. ⁵⁰ Pi hak haqam Inay öveqatsit ep qátuhqat tunatayayat añ hinmaqa hapi itupko, pu isiwa, pu ínūu.

13

The Parable of the Sower

(Mr 4.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Noqw ép tāwat ep Jesus kīnaqw yámakqe, wuhkovatuphat qalaveq qatuptu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tsovalti. Noqw öviy pam pākihut aqw pákihqe pepeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam pāhut qalavaqe hōñi. ³ Noqw pam tūtuwutsit akw pumuy hihihita tutuqaynaqe amumi pañqawu: Meh, hak tāqa uyto. Poshumit tsálakintaniqe pan uylawu. ⁴ Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava löhö; noqw masay'yuñqam ökihqe, añ put soswa. ⁵ Noqw pēhu pikaqlöva qa pas pisay'taqat añ löhö; nihqe pay suhkuyva, añ tutskwa qa pōñalaniqw öviy'o. ⁶ Nit tāwat yamakq, pay kólaki; noqw pay pi pam qa ñay'yuñqe öviy añ tsakya. ⁷ Noqw pēhu kutqölpa löhö; noqw kūta añ kuyvaqe put lakna. ⁸ Noqw pēhu lolmat tutskwat añ löhökqe hihta aniwna; pēhu tsivot-sikip sunat aw hóyokput aniwna, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo. ⁹ Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuña.

The Purpose of the Parables

(Mr 4.10-12; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe, aw pañqawu: Ya um hinoqw pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Öveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw ímuywatuy qatuptsiwni'yñqamuy amumi qa mahtaq'a. ¹² Pi hihta himuy'taqat hapi aw piw noiwni; noqw pam hóyokiwtaqat himuy'tani; noqw pay ñastanihqat hikis pi hihta himuy'taqw pam put añqw nawhkiwni.

¹³ Paniqw hapi òviy nu pumuy amumi tütuwutsit akw yuaata, puma as aw taykahkañw qa tutwaqw òviy'ò, pu tūqaykahkañw qa nanapta, pu qa māmatsya. ¹⁴ Noqw pumuy hapi amuhpe Esaias nāt hintaniqa lavayiat aw antsaniwa. Ura pam Tutuyqawhqat enem yan lavayhti: Uma as aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyani; pu uma as aw taykahkañw tutwat, qa māmatsyani. ¹⁵ Pi imuy sinmuy unañwaam pās tunaiwuyñwa, pu naqvum qa nanvoty, pu puma uviyuñwa, nāp hisat pi ka puma pōsiy akw tutwakañw, naqvuy akw nanaptakañw pu unañway akw māmatsye', inumi ahoy nānamtōkaqw, nu pumuy qalaptsinani, kita. ¹⁶ Nikañw uma hapi hahlayhpit epya, ispi umuhposi tālat aw tāyuñqw òviy'ò, piw umuhnaqvuy añ hōtsiltoti. ¹⁷ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas as kaysiwhqam Tutuyqawhqat lavay'aymatniqw, pu sūanhinwisqam umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknakañw hapi qa aw yóriky, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

Jesus Explains the Parable of the Sower
(Mr 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸ Kurs huvam tuqayvastotaa. I' tūwutsi hihta tuawi'taqat uma nanaptani. ¹⁹ Hak haqam moñwtunatyat ahpiy lavayit navotkañw, put qa māmatsq, pahsat pay Nukpana aw pite', put unañwpeq lavayit ūiywqhāt pañqw ipwañwu. I' hapi pōhpava yēvayaqat anta. ²⁰ Pu i' pikaqlōva yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit navote', hahlaykañw āpiy put kwúsuñwu. ²¹ Noqw pay lavayi hakiy unañwpeq qa ñay'taqw, pay òviy as pam hihsavo añ kuytañwu. Nikañw ason lavayit ep kānanvotpit, pu okiwsahsaniwuy aw pituqw, hihsavoniqw pay pam sōonhtiñwu. ²² Pu i' kutqōlpa yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit as navotat, yep qatsit-sa aw tunatyalte', pu kāhakiwuy tuñlay'kañw put akw ūnatiqe, soq lavayit qa aw tunatyaltiñwu. Noqw òviy lavayi put ahsonve qa hihta aniwnañwu. ²³ Pu tuwat i' lomatuskwat añ yēvayaqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', māmatsyañwu. Noqw lavayi wuñwe', hihta aniwnañwu, pēhu tsivót-sikip sunát-sikip hóyokput himuy'vaya; pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo.

The Parable of the Weeds

²⁴ Pu pam piw tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy tutuqaynaqe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunaty hapi hak pās ay añ lomavoshumit uyhqat anta. ²⁵ Noqw pam puwhq, put tuwqaat pítuhqe, sōhōvosit amuhtsava sōhōvostusaqat uyht, ahpiy'ò. ²⁶ Noqw ūyi nahpi'vaqe talay'vaqw, pahsat pu sōhōvostusaqa piw mātaqti. ²⁷ Noqw òviy ki'taqat tumal'aymat put aw ökihqe, aw pañqawu: Moñwi, ya um as qa lomavoshumit uhpasay añ ūya? Noqw pam haqam sōhōvostusaqata? ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay ituwqa panhti. Noqw tumal'aymat put aw pañqaqwa: Noqw itam awye', añ tsovalayaniqat um nāwakna? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Qae, taq ka uma sōhōvostusaqat añ tsovalantote', sōhōvosit énañyani. ³⁰ Pay pi hāk añ sohsay wúnwiwmani hisat tsovalaniwiniqat aw pahsavoo. Noqw ason hōqyaniqw, pep pu' nu hōqyaniqamuy amumi pañqawni: Uma añ sōhōvostusaqat mohti tsovalayani, nen put somhtotat taqtsokyani; pu' ason uma sōhōvosit ikoyohkiy aw tañatotani.

The Parable of the Mustard Seed
(Mr 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹ Pu piw pas sukw tūwutsit akw amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunaty mustard-uyit sivosiyat anta. Put hak pās ay ep ūya. ³² Pam pas sohsok hihta pōvoshumit amuñaqw sushisay'ò; nikañw pam wuñwe', sohsok tusaqtsotskit amuhpenihqe suswuyōqtiñwuniqe pas himutskiniwhtiñwu. Noqw òviy sūmawuy añ masay'yuñqam öke', put nantaqayat añ yesvañwu.

The Parable of the Yeast
(Lk 13.20-21)

³³ Pu piw pam sukw tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā pēkenit anta; put wuhti kwūsuhqe, payhp tuwanit numnit enañ namiqwrilañwu; noqw pam sohsok put pēkenañwu.

Jesus' Use of Parables
(Mr 4.33-34)

³⁴ Iit yantaqat sohsok Jesus sinmuy amumi tūwutsit akw yuaata; nihqe pam tūwutsit qa akw yuaatanik, pay amumi qa yuaatañwu. ³⁵ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqa aw antsaniwa; pam ura pañqawu: Nu tūwutsit hihta tuawi'taqat akw yuaatani; nu tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqawq hihta tupkiwyuñqat pañqawni.

Jesus Explains the Parable of the Weeds

³⁶ Pahsat pu Jesus sinmuy añqe' hōnat, kimi paki. Noqw put aw nānatuwnayaqam aw ökihqe, aw pañqawqa: Um as söhövostusaqat hihta tuawi'taqat itamuy āawnani. ³⁷ Noqw pam hu'waqe amumi pañqawu: I' lolmat poshumit uyhqa hapi nūu, Sinot Tíata. ³⁸ Noqw pāsa hapi yep qatsi. Lomavoshumi hapi moñwtunatyat añqw sinoiwtāqamu; noqw söhövostusaqa hapi hakiy qalolmat sinomatu. ³⁹ Pu tuwqa, pumuy uyhqa hapi i' Nukpana; yep qatsit so'ñwamiq pituqw, pahsat pu höhöqsattiqat antani, noqw añ tsovalayaniqam hapi öveqatsit añqw hoñvia'yamu. ⁴⁰ Noqw öviy hapi söhövostusu tsovalaniwht, qōhit akw taqtsokiwhq, pay pan hapi yep qatsit so'ñwaveq hintani. ⁴¹ Nu Sinot Tiat ihoñviaymuy ayataqw, puma imoñwtunatyay añqw sohsokmuy lasnayaqamuy, pu qaanhinwisqamuy tsovalayani; ⁴² Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nö tsaykitiwini, pu tama ñuritiwini. ⁴³ Noqw pep pu' hakim sūanyuñqam Nay moñwtunatyayat ep tāwat an tālawñway'yuiwini. Tuqayvastotaa! Pi uma naquy'yuiñwa.

The Parable of the Hidden Treasure

⁴⁴ Pu i' piwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā himu a'nö hihkay'taqat pasve tupkiwtāqat anta. Put hak tāqa tūwahqe, ahoy amht, put ep kwañwtoynaqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put pāsāt tui.

The Parable of the Pearl

⁴⁵ Pu i' piwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā hakiy huhyaqat lolmat pearl hepnumqat anta. ⁴⁶ Pam hak sūkw pearl pas a'nö hihkay'taqat tūwahqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put tui.

The Parable of the Net

⁴⁷ Pu i' piwu: Oveqatsit añqw moñwtunatyā pakiumaktutsayat anta. Pam wuhkovatuphamiq tūviwhqe, sohsok hinyuñqamuy pāvakiwhtuy inhta. ⁴⁸ Put aw ohpokq, puma pāhut qalavoq put lānaknayaqe, pep yesvat, pu añ nūnukiwatuq pāvakiwhtuy hihta aqw tañatotat, pu pay hin'ewakwmuy maspayañwu. ⁴⁹ Noqw pan hapi hintani yep qatsit so'ñwaveq'a. Oveqatsit añqw hoñvia'yam nankwuse', añ nūnukpantuy lomasinmuy amuñaqw tsikayani, ⁵⁰ Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nö tsaykitiwini, pu tama ñuritiwini.

New and Old Treasures

⁵¹ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma iit sohsok māmatsya? Noqw puma aw pañqawqa: Owi, Tutuyqawhqā. ⁵² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Sohsoyam tutuvenit tuwi'yuiñqam öveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy tutaqayhpit tuwi'vayaqam hapi hakiy kahaktaqat anyuñwa. Puma tutuvenit añqw hisattutuqayhpit sinmuy tutuqaynaya, pu pūhut tutuqayhpit piwu.

Jesus Rejected at Nazareth
(Mr 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³ Noqw Jesus yan tutuqaynaqey yukut, pañqw ahpiy'o. ⁵⁴ Noqw pam nāp kitsókiy ep pítuhqe, pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqayna. Noqw put aw tūqayyuñqam aw kātayyuñqe, nātuvinlalaqwa pañqawqa: Ya sen i' haqawq it wuwantuwit makiwa? Is uti, pu it kātutmalat haqawq öqalmakiwa? ⁵⁵ Ya qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqat tíata? Ya yuat qa Mary yan mātsiwa, pu put tupkomat James-niqw, pu Joses-niqw, pu Simon-

niqw, pu Judas. ⁵⁶ Pu siwamat, ya qa puma sohsoyam itamumya? Noqw ya sen i' haqaqw iit hihta makiwa? kitota. ⁵⁷ Nihqe puma put ep qaan'unanwtoti. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat sohsovik kaptsi'tiwnwu, hal pay nāp kitsókiy-sa ep'e, pu pas nāp kiy ep piwu. ⁵⁸ Noqw puma qa tuptsiwni'yunqw, òviy pay pam pep qa a'nò hihta tumalta.

14

The Death of John the Baptist (Mr 6.14-29; Lk 9.7-9)

¹ Noqw ephaqam Moñwi Herod Jesus hihta hintsakqat navota; ² Nihqe tumal'aymuy amumi pañqawu: I' John küiyit akw tütuvoylalawñwuqa. Pas hapi pay pam hakton mokiwyu añqw ahoy tätayi; nihqe òviy kätatayhpit hintsaki. ³ Herod pi nōmay Herodias unañwve hinhtiniqe, hakimuy ayataqw, puma John nuayaqe somyat, sivikimi panaya. Ura Herod tupkoy Philip nōmanawhki. ⁴ Noqw John Herod aw pañqawu: Soon as um uhtupkoy nōmanawhkinikañwo. ⁵ Noqw pam as put nīnaniqey anhtikañw, piw sinmuy maqasti; puma put Tutuyqawhqat lavay'ayayatnihqat pan aw täyuñqw òviy'o. ⁶ Noqw Herod tihtiwhpuyat aw pituqw, pam nōviwhqat aw kaysiwhqamuy sinmuy tūtsama. Noqw pumuy nōnovaqw, Herodias tiat māna ep pākihqe, pumuy amuhpewi wunimaqw, Herod put aw nahyoñwa. ⁷ Noqw òviy pam pas òqalat pasiwniy akw put aw pañqawhqe, pam nāp hihta òviy tūviñtaqw put máqaniqey aw pañqawu. ⁸ Noqw pam yuy tutavoyatnihqe put aw pañqawu: Um küiyit akw tütuvoylalawhqat John qötöyat tsaqaptat ep iniwtaqat nuy máqani. ⁹ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw, pay nuñwu pas aw qaòwílvyahytiq, nawus put máqaniqey pañqawu, ispi kaysiwhqam sinom put amum yesqam lavayiyat nanaptaq'ò. ¹⁰ Nihqe hakiy ayataqw, pam sivikimihqe, John qötöyat ayo tuku; ¹¹ Nihqe put qötöyat tsaqaptat ep iniwtaqat kwusivaqe, mānat aw tavi; noqw pam put yuy aw yawma. ¹² Noqw put aw nánatuwnayaqam òkihqe, tokoyat haqami amwisa; nit ahpiyyaqe, Jesus āawnaya.

Jesus Feeds the Five Thousand (Mr 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Noqw Jesus put navotqe, pay nāla pākihut akw haqamii, haqam pas qa hak waynumqat pañsoo. Noqw sinom put nanaptaqe hāhaqaqw kitsókit añqw nāp put añkya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqw yámakqe, qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy tuwa; nihqe pumuy òkwatuwhqe, pumuy amuñaqw tütuyyaqamuy qalaptisa. ¹⁵ Noqw tapkiwmaq, put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqaqwa: Yep qayēsivhq, pas hapi hisatniqwti. Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' kitsókiva nankwuse', nennem hihta tunöstuy'yani. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy amumi pañqawu: Soon as puma ahpiyyani. Uma nopnayani. ¹⁷ Noqw puma put aw pañqaqwa: Itam panis tsivot põlaviki'yunñwa, pu lōqmuy pākiwhiyu. ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Pew kiwisaa. ¹⁹ Pu sinom tūsaqat añ yesvaniqat pam amumi pañqawu, nit pu pam tsivot põlavikit òmahtat, pu pākiwhiyu kwusut, pu òmiq taykañw, put ep God aw hahlayhti; nit yōnoyat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ²⁰ Noqw puma sohsoyam nōñsaqe òöya; noqw puma akwsiñwqat yōnoyhpit põlavikit tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya. ²¹ Noqw nōñsaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtaya, noqw pu momoyam-niqw pu tsātsayom piwu.

Jesus Walks on the Water (Mr 6.45-52; Jn 6.15-21)

²² Pahsat pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy pākihut aqw yuñe', pay ahsavo wuhkovatuphat ayowqatyaniqat pumuy tusoq'ayata nāto pam sinmuy niman'ayalawhqe. ²³ Noqw pam sinmuy hōnat, nāwaknaniqe nāla tsomomiq'a; nihqe mihikq, pam pepeq súnalaa. ²⁴ Noqw pahsat pākihu wuhkovatuphat nāsaveq hinnumkañw, pāhut wuñwnuptuqat akw wawaòklawu, amuhpewi hūhukq òviy'o. ²⁵ Noqw talhahayinqw, Jesus pāvaqe waymakañw pumuy amumii. ²⁶ Noqw put aw nánatuwnayaqam put pāvaqe waymaqw tutwaqe, tsātsawnaqe pañqaqwa: Pam tualañw'u, kitota; nihqe tsātsawnaqe

a'nō hiñqawqa. ²⁷ Noqw pahasat pay Jesus pumuy amumi lavayhtiqe, pañqawu: Uma qa hin unañway'yuñwini; pay nüu; uma qa tsawiniwyuñwini. ²⁸ Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs pay pas umnen, nuy pāvaqe üminiqat um pañqawni. ²⁹ Noqw pam pañqawu: Pew'i. Pahsat pu Peter pākihut añqw yámakqe, Jesus aw pāvaqe wayma. ³⁰ Nit pas a'nō hühukq pam navotqe pahsat pay tsawna, nihqe pakitoqe a'nō pañqawu: Tutuyqawhqa, nuy ayo távii. ³¹ Noqw Jesus pahasat pay put aw māvuyaltiqe ñuat, aw pañqawu: Is okiw um öwituptsiwni'taqa, ya um hinoqw pēwewinhti? ³² Noqw puma pākihut aqw pakiqw, hūkañw qe'ti. ³³ Noqw ima pākihut añqw tañawtaqam Jesus aw ökihqe, pas hihtatotaqe aw pañqawqa: Kurs um pas antsa God Tíata.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret

(Mr 6.53-56)

³⁴ Pu puma ayoqwat nõnakqe, haqam tutskwat Gennesaret aw öki. ³⁵ Noqw pep sinom put pituqw nanaptaqe, pep añqe' tutskwat añ ahsupoq hakimuy ayatotaqe, sohsokmuy tütuyyaqamuy put aw tsamvaya; ³⁶ Nihqe pay ñas'ew puma put yuwsiyat qalavaqe nõmökput aw tónokyaniqey put aw nānawakna, noqw hakim hihsa'nihqam put aw tónokyaqam pās qalaptuya.

15

The Teaching of the Ancestors

(Mr 7.1-13)

¹ Pahsat pu hakim tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinom amumum Jerusalem añqwyayqam Jesus aw ökihqe aw pañqawqa: ² Ya hinoqw ümi nánatuwnayaqam wüwukwmuy navotiyamuy qaanhinwisa? Oviy pi puma nõnovanik qa māvaqtotañwu. ³ Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Noqw ya hinoqw öviy piw uma umuhnavotiy akw God tutavoyat qahihtatota? ⁴ Pi God tutaptaqe pañqawu: Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, pu yuy pumuy qalomálavayhtiqe pas pay mokmantani, ura kita. ⁵ Noqw úmawat pañqawqa: Hak nay, pu yuy pumuy amumi pañqawni: Nu as umuy hihta akw paañwanikañw, God aw put sohsok noa, kite', pay tutavot añqw mātaviwñwu, uma kitota. ⁶ Nen pam pumuy paañwaniqey qe'tikañw, pay qa hihta ep qaanhiniqat uma kitota. Yan uma God tutavoyat ayo yuykuya, umuhnavotiy akw'a. ⁷ Uma nawip'ew hinyuñqamu, pas pi öviy Esaias Tutuyqawhqtat lavay'ayaat umuy súañqawhqe pañqawu: ⁸ Ima sinom moay akw inumi ökiwta, pu lavayiy akw nuy kaptsilalwa; noqw pi unañwaam inuñaqw haq'ursvehaq'a. ⁹ Piw haktonsa inumi okiwlalwa. Puma pi sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqtat pan put tütutuqaynaya, yan'i.

The Things that Make a Person Unclean

(Mr 7.14-23)

¹⁰ Pu pam sinmuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Inumi tūqayyuñwaa, nen uma māmatsyani. ¹¹ Himu hakiy moamiq pake', qa pam hakiy tuyoy'ewakwtañwu. Pi hakiy moañaqw nõñataqa hapi hakiy tuyoy'ewakwtañwu. ¹² Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawqa: Ya Pharisee-sinom it yantaqat nanaptaqe qatsúyhtiqw um qa navota? ¹³ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay pi Ina öveqatsit ep qátuhqa himutskit qa uyhq pam himutski ñáipwaniwini. ¹⁴ Pay pi panyuñwini. Pay pi puma qapostalyaqam qapostalyaqamuy tsamya. Noqw kurs qapostalqa qapostalqat wiki'maqw, puma nāma haqami pövamiq posni. ¹⁵ Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Kurs i' lavayi hihta tuawi'taqat itamuy āawnaa. ¹⁶ Noqw Jesus pañqawu: Ya uma piw nāt pas qa mātisi'yuñwa? ¹⁷ Ya himu sinot moayat aqw pake', ahpiy ponomiq pake', kwayñave tūwiwñwuqat uma pas nāt qa mātisi'yuñwa? ¹⁸ Pi himu sinot moayat añqw nõñakqa unañwayat añqwniñwu; nihqe pam hapi sinot tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁹ Pi hak qalomáhintsakqa unañwpeq qalomátunatyay'taqey mah-takni'ta. Pam tuqwyantunatyay'ta; nõmaqtsit sokoptimaniqey tunatyay'ta; qahopqatsit añ hinmaniqey tunatyay'ta; uyiñwtunatyay'ta; hakiy hihta atsátöynaniqey tunatyay'ta; nuhtumiq hiñqawlawniqey tunatyay'ta. ²⁰ Hak pan hinmaqa nātuyoy'ewakwtañwu. Noqw hak qa māvaqtat, nõsqa qa put akw tuyoy'ewayhtiñwu.

A Woman's Faith
(Mr 7.24-30)

²¹ Pahasat pu Jesus pañqw ahpiynihqe, Tyre-nikañw, pu Sidon pumuy amuqlavo-haqamii. ²² Noqw meh, hak Canaan-tutskwat añqw wuhti pañqw yámakqe, put aw tsa'lawhqe aw pañqawu: Um okiw nuy òkwatuwni, Tutuyqawhqa, David Tiata! Okiw iti māna nukpanhikswit akw tuyqawiwtaqe okiwhinta. ²³ Noqw Jesus put aw qa ñas'ew hiñqawu. Noqw put aw nánatuwnayaqam put awyaqe, aw òqaltotiqe pañqaqwa: Put ahpiy hōnaa; taq pam panis itamuñk tsa'tinuma. ²⁴ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay nu Israel-sinmuy amumi-sa ayatiwa. Puma pi kanelmuy amún haqami hiniwhtotiq'ò. ²⁵ Pahasat pu wuhti put awnihqe, aw naokiwhtaqe, pañqawu: Tutuyqawhqa, okiw inumi unaiwtavii. ²⁶ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas hapi hak tsátsakwmuy nõsiwhqamuy nawhkit, put popkotuy amumi maspaniqw, pam qa súanta. ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa, noqw pi popkot moñwímuy nõnõspiyamuy añqw hihta piñput lõhõhõtaqat nõnõvañwu. ²⁸ Pahasat pu Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is uti um hak wuhti! pas uhtuptsiwni qaõwiewa; pay uñ hin nāwaknaqw uñem pantani. Noqw put tiat pay pahasat qalaptu.

Jesus Heals Many People

²⁹ Pu Jesus pañqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat Galileet ep ahoy pitu; nihqe tso-momiqnihqe pepeq qatuptu. ³⁰ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam hakimuy qayak-taqamuy, qapostalyaqamuy, qayuáatotaqamuy, qapasíwyuñqamuy, pu kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy put aw tsamvaya; nihqe pumuy Jesus atpipo o'ya; noqw pam pumuy qalapsiyana. ³¹ Noqw sinom pas kátayuñwa, imuy qayuáatotaqam yuaaykuyaq'ò, pu qapasíwyuñqam qalaptuyaq'ò, qayaktaqam nankwusaq'ò, pu qapostalyaqam tālaw-nayaq'ò; nihqe puma God Israel-sinmuy Tutuyqawhqaqamuy pas hihtatota.

Jesus Feeds the Four Thousand
(Mr 8.1-10)

³² Pahasat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Pas nu sinmuy òkwatuwa, puma pu' pāyis talqat añ inumumyaqw, nõsiwhqaam sūlawhtiq'ò. Noqw soon nu pumuy qa óyiwuyuñqamuy hōnani; taq nāp hisat sen puma kiy qa añ òkit māmañuani. ³³ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Kurs pi itam haqam amuptsiwtaqat põlavikit tuiyani? Pi itam qayēsihwpuveya. Pas ka itam soon imuy qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy òynayani. ³⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam põlaviki'yuiñwa? Noqw puma pañqaqwa: Tsáñee, pu piw híkikwmuy pāvakiwhtuyu. Noqw puma pay hiñsayhohyamu. ³⁵ Noqw sinom tutskwava yevvaniqat pam amumi pañqawu. ³⁶ Nit pu pam tsañee põlavikit òmahta, pu pāvakiwhtuyu; nit put ep God aw hahlayhtit, yõnoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' put o'ya. ³⁷ Noqw sohsoyam nõnõsaqe õõya. Noqw puma akwsiñqat tsovalayaqe, tsañee' hoaput añ opomnaya. ³⁸ Noqw nõnõsaqam nālõp sòmorit pahsa' tahtaqtya, pu momoyam tsátsakwmuy amumum nāto piwu. ³⁹ Pu pam sinmuy añqe' hōnat, pākihut aqw pakit, Magdala-kitsókit qalavoq pitu.

16

The Demand for a Miracle
(Mr 8.11-13; Lk 12.54-56)

¹ Noqw hakim Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum òkihqe, Jesus aw tuwan-tota; pam òveqatsit añqw kátatayhpit hihta tuawi'taqat pumuy amumi mahtaknaniqat aw õ'qalya. ² Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma tapkiqw pañqaqwañwu: Kurs qāvo kwanwqatni, òviypi tokpela pālañwpu, kitotañwu. ³ Pu talavay uma pañqaqwañwu: Kurs pu' hin sóniwni, òviypi tokpela pālañpu, piw añqe' himu ohpokiwta. Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat pitsánwayat māmatsyañwunikañw, uma soon qatsi haqe' qalawmaqat hihta tuawi'taqat māmatsyani. ⁴ Is uma pu' qatsívpatsiyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu! Uma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nikañw uma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas sūk kátatayhpit aw

uma yórikyani. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayat Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. Noqw pam pañqaw nakwsuqe ahpiy'o.

The Yeast of the Pharisees and Sadducees
(Mr 8.14-21)

⁵Noqw put aw nánatuwnayaqam wuhkovatuphat ayoqwat nõñak-wiskañw, kurs puma nitkay suhtokya. ⁶Noqw pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotini. ⁷Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqawu: Itam itahnitkay qa kivayaqw, õviy itamumi pañqawu. ⁸Noqw Jesus put navotqe, amumi pañqawu: Is okiw uma õwituptsiwni'yuiñqamu. Ya uma hinoqw qa nitka'vayaqey nānami yuaatota? ⁹Ya uma nāt pas qa mātsi'yuiñwa? Ura nu tsivot põlavikit tsivot-sikip sõmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pas qa ñas'ew put u'ni'yuiñwa? ¹⁰Pu ura piw nu tsañe' põlavikit nālöp sõmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pay put suhtokya? ¹¹Noqw ya uma hinoqw qa māmatsya? Nu qa põlavikit umumi yuaata. Uma Pharisee-sinmuy- nikañw pu Sadducee- sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotinaqat nu kita. ¹²Pahsat pu puma māmatsyaqw, kurs pam qa põlavikit pēkeniyat pañqawht, kurs puma Pharisee-sinmuy tutuqayhpiyamuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy tutuqayhpiyamuy ep nāmi tunatyaltotinaqat amumi lavayhti.

Peter's Declaration about Jesus
(Mr 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³Pu Jesus Caesarea Philippi ahayhpo pítuhqe, put aw nánatuwnayaqamuy tūvintaqe, amumi pañqawu: Ya nu' Sinot Tiat hákiyñihqat sinom pañqawu? ¹⁴Noqw puma aw pañqawu: Um yaw kúyit akw tütuvoylalahqat John-nihqat haqawat pañqawu; noqw haqawatuyniqw yaw um Elias; pu pētuyñiqw yaw um Jeremias, sen pay yaw um suhka Tutuyqawhqat lavay'ayaata. ¹⁵Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? ¹⁶Noqw Simon Peter lavayhtiye, put aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa, God qátuhqat Tíata. ¹⁷Noqw Jesus lavayhtiye, put aw pañqawu: Pas um Simon Jonat tiat hahlayhpit ep'e; pi qa hak sino ūmi it mātakta; pi Ina õveqatsit ep qatuhqa pam hapi uñ put áawna. ¹⁸Um hapi Peter. Noqw nu isinomuy tsovalat, it pikaqlöt ep soñawnen pumuy akw nēñem kitani. ¹⁹Noqw nu' hapi õveqatsit añqw moñwtunatyat aw hõtahpit ūmi óyani; noqw um yep qatsit ep hihta hakiy aw uhtaqw, pam õveqatsit put aw uhtsiltimantani; pu um yep qatsit ep hihta hu'wanaqw, pam õveqatsit ep hu'waniwni. ²⁰Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy pás mēwaqe, pam hapi Jesus Christ-nihqat qa hakiy áawnaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death
(Mr 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

²¹Pahpiy pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy hihta hiniwhitiqat awintivaqe, amumi pañqawu: Itam Jerusalem aqwayqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yam- niqw, pu tutavot tütutuqaynayaqam nuy ñuayat, okiwsahsanyat, nuy ninayani. Noqw ahpiy päyis talq nu ahoy táatayni. ²²Pahsat pu Peter put nuat, qõhqõyaqe aw pañqawu: Soon pantani, Tutuyqawhqa. Soon um pantsaniwni. ²³Noqw pam namtökt, Peter aw pañqawu: Yupa ayohaqamii, Satan; um inumi sus'itsi. Um qa God tunatyayat yuaata, nikañw sinmuy tunatyayamuy. ²⁴Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nātātamtat, nahoylehtsiy kwusut, inuñkmantani. ²⁵Taq qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu itunatyay õviy qatsiy kwayhqa put túwani. ²⁶Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, pas nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvasni? Hal ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ²⁷Pi nu Sinot Tiat nāt Inay tálawñwayat pasiwkañw, ihoñviaymuy tsmakñw pítuni; nen pahsat pu nu sohsokmuy sinmuy hin tumaltotaqat pan amumi ahoytani. ²⁸Nu umumi pas antsa pañqawni: Soon pas hisat nu' Sinot Tiat imoñwtunatyay yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqam haqawat nāt mokiwyu qa aw õke', puma put aw yórikyani.

17

*The Transfiguration**(Mr 9.2-13; Lk 9.28-36)*

¹ Noqw ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James-nit, pu put tupkoyat John pumuy tsamkañw, haqami wupatukwit aqw puma yayva. Noqw pumuy pepeq nánaltyaqe, ² Pumuy tāyuiñw, pam alónti; noqw pas put taywaat tāwat an tālawiñway'va; pu yuwsiat tālat an qótsati. ³ Noqw meh, pepeq Moses Elias amum pumuy amumi mātaqtique, put amum yuaata. ⁴ Noqw Peter lavayhtique, Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam lolma. Uñ pan nāwaknaniqw, itam yepeq payhkomuy kistotani, sukw únemnit, pu sukwat Moses énemnit, pu sukwat Elias énem'i. ⁵ Noqw pam nāt yuaataqw, meh, pi omaw suyan talqa pumuy nākwapna; noqw hakiy tōnaat omawuy añqawq pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; pas nu put hahlayhti. Uma aw tūqayyuñw. ⁶ Noqw put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, tayway akw tutskwami yéyava, pas tsátsawnaqe óviy'ó. ⁷ Noqw Jesus amuminiñqe, amumi toñokt, pañqawu: Huvam hoñvaa; uma qa tsawiniwyuñw. ⁸ Noqw puma kwuhpukyay, añqe' yórikyaqe, pay qa hakiy tutwa, pay Jesus-saa. ⁹ Noqw puma tūkwiñaqw hanwisq, Jesus pumuy mēwawe, amumi pañqawu: Uma hapi hin yórikyaqey qa hakiy áawnayani, hisat nu' Sinot Tiat mokiwyu añqw ahoy tātayniqat pahsavoo. ¹⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tūvintotaqe, aw pañqawu: Ya hintaqw óviy tutavot tutuqaynayaqam Elias mohti pítuniqat pañqawu? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtique, pumuy amumi pañqawu: Pay antsa Elias pas suyan mohti pítuni; nen sohsok hihta haqe' hintaniqat aw antsantani. ¹² Noqw nu umumi pañqawu: Pay Elias pitu; noqw puma put qa māmatsyaqe, pas tunatyay an put hintsatsna. Noqw pan hapi nu' Sinot Tiat piw pumuy amuhpiy okiwsaniw. ¹³ Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam māmatsyaqw, kurs pam kūyit akw tūtuvoylalawñwuqat John pumuy amumi lavayhti.

*Jesus Heals a Boy with a Demon**(Mr 9.14-29; Lk 9.37-43a)*

¹⁴ Noqw puma sinmuy amumi ókiqw, hak Jesus aw pítuhqe, aw tamótswunuptut, pañqawu: ¹⁵ Tutuyqawhqa, um as okiw itiy ókwatuw; taq pam okiw homimitutuyhqe okiwhinta; nihqe pam piép qōhit aqw posñwu, pu pāmiq'a. ¹⁶ Noqw nu as ūmi nánatuwnayaqamuy amumi put wikvaqw, puma kurs hin put powatotani. ¹⁷ Pahsat pu Jesus lavayhtique pañqawu: Is ohi uma qatuptsiwñi'yuiñqamu, nukushinyuñqamu, pu' qatsívaptsiwyuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ¹⁸ Noqw Jesus nukpanhikwsit mēwa; noqw pam put añqw yamakq, tiyo pahsat pay powalti. ¹⁹ Pahsat pu Jesus aw nánatuwnayaqam pay nánaltyakañw put aw ókihqe, aw pañqawu: Ya hintaqw óviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ispi uma qa tuptsiwñi'yuiñqee; pi nu umumi pas antsa pañqawu: Kurs uma pay híhin tuptsiwñi'uyñwe' (nāmahin pi as pam mustard-uyit sivosiyat an pay hihsayhoyaniqw) uma it tūkwit: Yañqw ayo nahlakuu, aw kitotaqw, pam soon qa nahlakni. Pu qa himu umuñem qa pasiwtani. ²¹ Nikañw hak qa napwalni'kañw qa nāwakinkañw pas soon it yantaqat qalomáhiqwsit hakiy añqw ayo hóroknani.

*Jesus Speaks again about His Death**(Mr 9.30-32; Lk 9.43b-45)*

²² Noqw nāt pumuy Galileet ep yesq Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy amumi mātaviw. ²³ Noqw puma nuy ninayani; noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. Noqw puma it nanaptaqe, pas qahahlayhtoti.

Payment of the Temple Tax

²⁴ Noqw puma Capernaum ep ókiqw, hakim God kíyat enem siviwyu tsovalantotaqam Peter aw ókihqe, aw pañqawu: Ya umuy tutuqaynaqa God kíyat aw sívat óoywaqat qa sivima? ²⁵ Noqw pam pañqawu: As'a. Nít pam kimi pakiqw, Jesus pay mohti lavayhtique pañqawu: Simon, ya um hin it aw wūwa? Ya tūwaqatsit ep momñwit hakimuy amuñaqw tax ómalalwa, pu nahpe sívita? Ya sen nāp sinomuy amuñaqw put ómalalwa? Sen pay hakimuy a'lóntuy amuñaqó? ²⁶ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay a'lóntuy amuñaqó.

Noqw Jesus aw pañqawu: Noqw pay kurs sinomat qeniveya. ²⁷ Noqw pay itam pumuy qa unañwmoknaniqw, òviy um wuhkovatuphat awnen, aqw huhuwphit tūvani; nen um hihtawat mohti hórokne', nūani; nit tsañwtapne', añqw hihsaqw sivat tūvani; um put añqw hóroknat, nēnem-nikañw pu inuñem momñwituy amumi sisvini.

18

Who Is the Greatest?

(Mr 9.33-37; Lk 9.46-48)

¹ Noqw ephaqam Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe, pañqaqwa: Ya hak òveqatsit añqw moñwtunatyat ep pas suspavanni? ² Noqw Jesus hakiy tsákwahoyat wáñwayhqe, put amuhsonmi tavi; ³ Nit pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasye', tsátsakwmuy qa amuntote', soon òveqatsit añqw moñwtunatyat aw yuñni. ⁴ Paniqw hapi òviy haqam it tsákwahoyat an qanāhihtataqa pam hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat ep suspavanni. ⁵ Pu haqawa inatñwaniy añ yan tsākw pās távhiqa hapi nuy pās távini.

Temptations to Sin

(Mr 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶ Nikañw hapi hak haqam imuy tsátsakwmuy inumi tuptsiwñi'yuñqam hihtawat lasnaqw, put eñem pas is óhini? Pay pi tatam put kwapkaqe mata hāyiltiqw, pam wuhkovatuphat a'nō hōtsit aqw paöymokq, pam put eñem lolmani. ⁷ Is ohi sinmuy amuñem'i, hakimuy hihihita akw lomavöhut añqw lasyaqamuy amuñem'i. Taq sinmuy lasnayaqam pas soon haqami peveltini. Nikañw pantsatskaqamuy amuñem pas is óhini! ⁸ Paniqw hapi òviy kurs uhma, sen uhkuku uñ lasnaniqw, um put ayo tukut, nāñaqw ayo tūvani; pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās pasiwkañw, qōhit qa sūlawhtiñwuqat aqw túwiwñi. ⁹ Pu kurs uhposi uñ lasnaniqw, um put ayo hóroknat, nāñaqw ayo tūvani. Pay pi um tatam sūkw pōsi'kañw qatsit aw pákini, hikis pi as um pās lōqmuy pōsi'kañw maskimi qōhit aqw túwiwñi.

The Parable of the Lost Sheep

(Lk 15.3-7)

¹⁰ Uma tunatyaltote' qa hihtawat imuy tsátsakwmuy paysoqtotani; taq nu umumi pañqawni: Pumuy tuwalan'aymat Inay òveqatsit ep qátuhqat taywayat aw sutsep tāyuñwa. ¹¹ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy ayo óyaniqe òviy pitu. ¹² Ya uma hin wūwantota? As kurs hak haqam tsivót-sikip sunat kanelmuy pokmuy'taqw, suhka pumuy amuñaqw haqaminiqw, pam hinhtini? Pam púmuywatuy mātaqt, tsotsmomi-haqaminen, it haqaminihqat heptoni. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pam put tuwe', put ep pas hahlayhtini, imuy nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy qa haqami hiniwhtotiqamuy amuhpenihqee. ¹⁴ Noqw pan hapi piw Umuna òveqatsit ep qátuhqa imuy tsátsakwmuy himuwat sūlawhtiniqat qa nāwakna.

A Brother Who Sins

¹⁵ Pu òviy kurs piw umún tuptsiwñi'taqa hihta ep ūmi qaanhtiqw, um put awnen, pay umuy nālaniqw put òwihiniwhtipuyat aw pónaknani; noqw kurs pam ūmi tuqayvastaqw, pahsat hapi um put pay ahoy tuyqawwani. ¹⁶ Ason kurs pam ūmi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um sūkw, sen lōqmuy wikkañw awni; noqw lōqmuy, sen payhkomuy tūqayyuñqw, pep hin lavayhtiwñqa pasiwtamantani. ¹⁷ Noqw kurs pam pumuy amumi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um inumi tuptsiwñi'yuñqamuy tsovawtaqw, pumuy put āawnani. Pu kurs pam pumuy amumi qa tuqayvaste', pam nawus úmuyniqw qatuptsiwñi'taqat antamantani, sen moñwit eñem sivat òmalawhqat an'i.

Prohibiting and Permitting

¹⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma tūwaqatsit ep hihta somyaqw, pam òveqatsit ep sómiltimantani; pu uma tūwaqatsit ep hihta ñahyaqw, pam òveqatsit ep ñāhiwmantani. ¹⁹ Pu nu piw umumi pañqawni: Kurs uma lōyöm tūwaqatsit ep hihta òviy Inay aw tūviñtaniqey ep sun unañwtiqw, òveqatsit ep Ina umeñem put aw

antsantamantani. ²⁰ Pi haqam löyöm, sen pahyom inatñwaniy aw yankahkañw haqam tsovawtaqw, pep nu pumuy amumumni.

The Parable of the Unforgiving Servant

²¹ Pahsat pu Peter put awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs itupko inumi qa sūs qaanhtiqw, ya nu hihsakis put ep aw pöhikni? Sen tsañé'sikisi? ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Tsañé'sikisi nu hapi ūmi qa kita, pas payhp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip tsañé'sikisi, (tsañé'sikip pakwt tsañé'sikisi navitanhtiqat pahsaa). ²³ Panta hapi. Oveqatsit añqw moñwtunatya hak moñwi tumal'aymuy amumi sivat ep pohtaniqey nāwaknaqat anta. ²⁴ Nihqe pam put añ purivaqw, hak wūhak sōmorit sivat put aw pöiwtāqa aw wikvaniwa. ²⁵ Noqw pay kurs pam hihta sisviniqw, pam huyiwniqat moñwiat pañqawu, pu nōmaata, pu timatu, pu sohsoy himu himuata, noqw pöiyat ep sisviwni. ²⁶ Noqw öviy tumal'aya put atpipo nātuvāqe, okiw aw naokiwtāqe pañqawu: Moñwi, pay um okiw inumi qa pas kānavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsoy sisvini. ²⁷ Pahsat pu moñwi put ökwatuwahqe mātavi; nihqe sohsoy pöiyat ayo yuku. ²⁸ Noqw pay pam tumal'aya pañqw yamakt, sukw tumalsuñway put aw sunat sivat pöiwtāqat tuwa; nihqe pam put tōnhpe ñuat, aw pañqawu: Um inumi pöiwtāqey sisvini. ²⁹ Noqw put tumalsuñwaat put kukmiq nātuvāqe, put aw naokiwtāqe pañqawu: Pay um qa pas okiw inumi kānavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsoy sisvini. ³⁰ Noqw pam qa nakwhāqe, put sivikimi tūva, hisat pöiy sisviniqat pahsavoo. ³¹ Noqw öviy put tumalsuñwamat hin hiniwhitiqat aw yórikyāqe, pas qa hahlayhtoti; nihqe moñwiy aw ökihqe, sohsoy put āawnaya. ³² Pahsat pu moñwiat tumal'ayay wāñwayhqe, aw pañqawu: Is ohi um hak nukpantumal'aya, um inumi pan nāwaknaqw, öviy nu sohsoy uhpöiy uhpüy ayo yuku. ³³ Noqw puyaw nu uñ hin ökwatuwahq, soon um tuwat qa pan uhtumalsuñway ökwatuwni? ³⁴ Noqw moñwi pas itsivutiqe, hakiy okiwsanyañwuqamuy amumi put mātavi, pas hisat put aw pöiwtāqey sohsoy put aw sisviniqat pahsavoo. ³⁵ Noqw kurs umún tuptsiwni'tāqa umuhpewi qaanhtiqw, uma umuh'unaññaqw qa aw pöhikyāqw, pay öveqatsit ep ina piw tuwat umuy pan hintsanni.

19

*Jesus Teaches about Divorce
(Mr 10.1-12)*

¹ Noqw Jesus yan yuaataqe yukut, Galileet añqw ahpiynihqe, Jordan yupqöymi Judeat qalavoq pitu. ² Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam pumuy pepeq qalapsina. ³ Noqw Pharisee- sinom nuhtum put aw ökihqe, put unahepyāqe aw pañqāqwa: Ya tāqa pay nāphihta ep nōmay mātāpniquw pam súanta? ⁴ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma it añ qa tuñwaya: Ura God yayhniwhqat epeq pumuy yúkuhqe, pumuy tāqat- nit pu wuhtit yuku, it'a? ⁵ Nihqe pumuy yúkuhqe pañqawu: Yantaqw hapi öviy tāqa nay, pu yuy pumuy mātapt, nōmay aw hūrstimantani; noqw puma sūka tókomantani. ⁶ Panta hapiniqw, öviy puma pāpu qa löyömmnit, sūka tókoniwhtiñwu. Paniqw öviy God hihta namitskaqw, qa hak put nāhoy távini. ⁷ Noqw puma put aw pañqāqwa: Noqw hinoqw pantaqw hak nāmatawiwuy pēnat, pu nōmay nahpiy lālaymantaniqat Moses tutapta? ⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ispi uma anaahat unañway'yuniqw öviy pay hak nōmay mātāpmantaniqat Moses umuy hu'wana. Nikañw pas as yayhniwhqat añqw qa panta. ⁹ Noqw nu hapi umumi pañqawni: Tāqa nōmay qa hintsakq, put mātave', piw suk w amum qatupte', tokot ūuyñiwu; pu wuhtit mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot ūuyñiwu. ¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam aw pañqāqwa: Kurs tāqat pu nōmayat amuñem pan hintaniqw, pay kurs ka qa nōmataniqw pam pay lolmani. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay qa sohsoyam tahtaqt namituyqawi'yuniwa; nihqe öviy kurs hin it tutavot kwusuyani. Noqw God pētuy- sa öqalmaqāqw öviy puma namituyqawi'yuniwa. ¹² Pi haqawat nōmaqtsit aw qa pasiwyuñqam pay pas pankahkañw tihtiwyā; noqw haqawat panyuñqam pay sinmuy amuhpiy pan yukiltoti; pu haqawat pas pay öveqatsit añqw moñwtunatyat tunatayyuñqey öviy qa nōmatota. Haqawa it añ hinmaniqa nam panhtii.

*Jesus Blesses Little Children**(Mr 10.13-16; Lk 18.15-17)*

¹³ Pahasat pu hakim put aw tsâtsakwmuy tsamvaya, pam pumuy amumi may akw toñokt nâwaknaniqat òviy'ò. Noqw put aw nânatuwnayaqam pumuy mēwaya. ¹⁴ Noqw Jesus pañqawu: Uma tsâtsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani; uma qa mēwantotani; pi panyuñqam hapi òveqatsit añqw moñwtunatyat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pu pam pumuy amumi matyawht, pañqaw ahpiy'ò.

*The Rich Young Man**(Mr 10.17-31; Lk 18.18-30)*

¹⁶ Noqw pahasat pu hak tiyo Jesus aw pituhqe, aw pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta lolmat hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, pas sūkaa, i' God. Noqw pay pi um qatsit aw pákinik, um hin tutaptiwhqat añ hinmani. ¹⁸ Noqw pam put aw pañqawu: Hihtawata? Noqw Jesus pañqawu: Um hakiy qa nīnani, um qa nāp úhimuy tokot qa sokoptani; um hihta qa úuyini, um hakiy hihta qa atsátoynani; ¹⁹ Um unay, pu uñuy pumuy kaptsi'tani; pu um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁰ Noqw pam Jesus aw pañqawu: Pay nu itsákoy añaqaw pan tutavot sohsok añ hinma. Noqw ya nu haqam hihta nāt qaanhti? ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi um pas pasiwtaniqey nāwakne', um ahpiynen, hihta úhimuy huyahtani; nen añ òkiwiyaqamuy put huytani; nen um òveqatsit ep hihta nukñwat himuy'tani; nit um añaqwen inuñkni. ²² Noqw pam put navotqe qahahlaykañw ahpiy'ò, pam hihta nihti'taqe òviy'ò. ²³ Pahasat pu Jesus put aw nânatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas kahaksino òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákiniqw enem qa tūvosi. ²⁴ Noqw nu nāt piw umumi pañqawni: Pay himu pohko pōlay'taq tsakomostat añ pórokput añ yámakniqw, pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay kahaksino òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákiniqw, pam put enem pas qa tūvosi. ²⁵ Noqw put aw nânatuwnayaqam put nanaptaqe, hin kurs wūwayaqe pañqawu: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakiwtani? ²⁶ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay i' sinmuyniqw kurs hin pasiwtani; nikañw pay Godniqw sohsoy himu pasiwta. ²⁷ Pahasat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta mātapyat, unñk nankwusa; noqw itam panhtotiqw, itamuñem hintani? ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat qatsit nātoniqat aw pituqw, Nu' Sinot Tiat kaptsi'tiwnañw imoñw'atsveway ep qátuni. Noqw pep pu' uma inuñk hinnumyaqam piw tuwat pakwt lōq sihkay'taqat moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq suhka'tasikivo sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwini. ²⁹ Hak haqam inatñwaniy òviy sinomuy, sen nāp himuy hihta tatamhtat, yep qatsit ep tsivót-sikip sunat aw hóyokiwtaqat òmahtani, sen pam kiy tatamhtani, sen pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuyu, sen nay pu yuy, sen nōmay pu timuy, sen pāvasayu. Pu qatsit nātoniqat ep pam qatsit qaso'taqat makiwni. ³⁰ Nikañw kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuñkani, pu nuhtuñkyaqam mohti'wisni.

20*The Workers in the Vineyard*

¹ Pi òveqatsit añqw moñwtunatyat hak tāqa ovauiy'taqat anta. Pam hak suits talavay tumal'aymuy wañwayi. ² Noqw puma sūkw yālit òviy tapkinayaniqey hu'wayaqw, pam ovauiy ay pumuy ayata. ³ Noqw wukotōñvaqw, i' úyi'taqaq haqe' waynumkañw, hakimuy piw tuwa. Puma huhyanakive hoñnumya qahintsatskaqee. ⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay uma iovauiy awyani. Noqw pay ason hin súantaqw, nu pan umumi sisvini. Noqw puma awya. ⁵ Noqw tāwanasaptiqw, pu tāwat atvelpetiqw, pam añaqe' nakwsuqe piw anhti. ⁶ Noqw pu kanel'òkisat, piw pam huhyanakiminihqe, piw hakimuy tahtaqtuy tuwa, ep hoñnumyaq'ò, nihqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw paysoq tēvep hoñnumya? ⁷ Pu suhka aw pañqawu: Ispi qa hak itamuy tumal'ayhtaq'ò. Noqw pam amumi pañqawu: Uma turs piw iovauiy awyani, amumi kita. ⁸ Noqw pu tapkiqw, ovauiy'taqaq tumalmoñwiwiy aw pañqawu: Um tumalay'yuhqamuy wañwayni;

nen pumuy amumi sisvini. Um nuhtuñk òkihqamuy añqw hoyoyokukañw, mohtimaqat aqw yúkuni. ⁹ Noqw ima pas pay tumalqe'totiniqw òkihqamuy amumi suskomuy yálit sisvi. ¹⁰ Nikañw mohti òkihqam puma wúhaq òmahtotaniqey wúwaya; nit puma pay amún sohsoyam suskomuy yálit òmahtota. ¹¹ Noqw puma ahsatiy òmahtotaqe, úyi'taqat aw qa tsúyak-unañway hiñqaqwaqe, ¹² Pañqaqwa: Ima nuhtuñk òkihqam panis sús táwat qóniltiqat añ tumaltota; noqw itam tēvep tumalay'yunwa, pu itam utuhuut kánanapta. Noqw um sun itamumi sisvi. ¹³ Noqw pam sukwat aw pañqawu: Ikwátsi, pay nu qa hin qasuanhti. Ya um qa súkw yálit òviy tumaltaniqey inumum pan yuku? ¹⁴ Taa, uh'ahsatiy um yawkañw nimani. Pay nu sohsokmuy umumi sun sisviniqey nāwakna, umuy tēvep tumalay'yunqamuy-nikañw pu imuy nuhtuñk òkihqamuy píwu. ¹⁵ Ya nu hihta nāp isivay hintsanniqey nāwakne' panhtiniqw, pam qasunta? Ya nuy qa unānwawniqw, òviy um inumi qa kwañwátayta? ¹⁶ Noqw òviy nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñk totini. Pi kaysiwhqam as wáñwayniwya, nikañw hikiyom namorstiwaya.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mr 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Noqw pumuy Jerusalem aqwayaqw, Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy nanaltyaqw, amumi pañqawu: ¹⁸ Meh, itam Jerusalem hapi aqwya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy- nikañw pu tutavot tutuqaynayaqamuy amumi noiwni; noqw puma nuy nīnayaniqey pasiwnayani. ¹⁹ Pu nuy qa-Jew-sinmuy amumi noayaqw, puma inumi tututsiwyani; nuy wuwahtotani; pu nahoyehtsit aw nuy muayani. Nikañw pāyis talq nu ahoy tātayni.

A Mother's Request

(Mr 10.35-45)

²⁰ Noqw pahsat pu Zebedeet timat yuy amum Jesus aw pitu. Noqw yuam put pas hih-tatakañw aw okiwlawu, hihta tuñlay'kañwo. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hihta nāwakna? Noqw pam put aw pañqawu: Ason um uhmoñwqeniy ep qatuptuqw, as imuy itimuy amuñaqw haqawa uhputvaqe qátuniqw, pu suhkawa uhsuyvaqe qátuniqat um itamuy hu'wani. ²² Noqw Jesus tiyotuy amumi pañqawu: Uma hihta òviy tüvinlawhqey qa mátsi'ta. Ya pay uma nuy kánavotpit añqw yúkuniqat añqw yúkuniqey suhtaq'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe òviy'o? Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam suhtaq'ewa. ²³ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kánavotpit añqw yúkuniqat uma as soon qa yúkuni; piw nuy hin tuvoylaiwtaqat pan uma tuvoylatiwni. Nikañw pay nu hakiy iputvaqe, sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey aw qa tutuyqawi. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhq pam pumuy amumi noiwni. ²⁴ Noqw ima pakwtñihqam put nanaptaqe, pumuy nātupkomuy amumi qa yan unañwtoti. ²⁵ Noqw Jesus pumuy nāmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Uma navoti'yunqaw imuy qa-Jew-sinmuy moñwimat pumuy amumi tutuyqawya, noqw pavansinom òqalay pumuy nanvotnatiwisa. ²⁶ Nikañw uma hapi qa panyuñwani. Pay umuñaqw haqawa pas pávanniqey nāwaknaqa umuy nawus tumalay'tani. ²⁷ Pu uma haqawa sustutuyqawniqey nāwaknaqa nawus piw sohsokmuy tūwikiamni. ²⁸ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe òviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe òviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy táve', pumuy ayo óyaniqe òviy'o.

Jesus Heals Two Blind Men

(Mr 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Noqw pumuy Jerichot añqw ahipiyyaqw, qaan'ewakw hintaqam sinom Jesus añkya. ³⁰ Noqw meh, löyöm qapostalqat tāqat pöqlave qatukanñw, Jesus añqe'niqw navotqe, tsa'lawhqe pañqawu: Is okiw itamuy òkwatuwaa, Tutuyqawhq, um David tiat! ³¹ Noqw sinom pumuy mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat amumi pañqaqwa. Noqw pahsat pu puma pas pāpu a'nō pañqawu: Is okiw itamuy òkwatuwaa, Tutuyqawhq, um David tiat! ³² Noqw Jesus pep wunuptut, pumuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanniqat uma nāwakna? ³³ Noqw puma put aw pañqawu: Tutuyqawhq, um as okiw

itahposiy tālawrani. ³⁴ Pu Jesus pumuy ōkwatuwhqe, pumuy pōsiyamuy aw hintsana; noqw pahsat pay pumuy pōsiam tālawwa; noqw puma put aŋki.

21

The Triumphant Entry into Jerusalem (Mr 11.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem aw hayiŋwnayaqe, Olive-tsomot aw ōki, Bethphage-kitsókit aw'i. Noqw Jesus lōqmuy put aw nánatuwnaqamuy ayataqe, ² Amumi paŋqawu: Uma umupyeve kitsókit awnen; uma pep mōrot som'iwtaqw tiyat ámumnihqat túwani. Uma pumuy ñaht, aŋqw inumi wikni. ³ Pu ason kurs hak umumi hiŋqawhq, uma aw paŋqawni: Tutuyqawhqa imuy nāwakna, kítani; noqw pahsat pay pam pumuy aŋqw lālayni. ⁴ Yan Tutuyqawhqt lavay'ayaat hin lavayhtiqt aw antsaniwa; ura pam paŋqawu: ⁵ Uma Sion ep sinmuy áawnayani: Meh, umuhmoŋwi aŋqw umumii, okiw'unaŋway'kaŋw mōrot akw tsokiwwa, morohyat akw'a. ⁶ Noqw put aw nánatuwnaqam ahpiynihqe, Jesus hin amumi lavayhtiqt anhti; ⁷ Nihqe mōrot wikva, pu morohyata. Noqw sinom yuwsiy amutsmi ahpatota; noqw Jesus aqw wūvi. ⁸ Noqw sinom pas qaan'ewakw hintaqam pōnawit yuwsiy ahpatota; pu pētū himutsotskit nantaqayat tshaqayaqe pōnawit o'ya. ⁹ Noqw ima mohti'wisqam amuŋkyaqamuy amumum tsa'tiwisqe paŋqawwisa: Ōqawmaŋwu, David tíata! Uma Tutuyqawhqt natŋwaniyat aŋ pitutoqat pas hihtatotani. Nam God Sus'oveqnihq put ōqalaa! ¹⁰ Noqw pam Jerusalem ep pituqw, kive sinom hin mowawaykuqe paŋqawwa: Ya pam hak'i? ¹¹ Noqw sinom paŋqawwa: 'I Tutuyqawhqt lavay'ayaata, Jesus, Galileet ep Nazareth aŋq'ō.

Jesus Goes to the Temple (Mr 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Noqw pu Jesus God kíyat aw pítuhqe, ep ihpove huhyayaqamuy, pu hihta tuhuy'yaqamuy sohsokmuy paŋqw tusoqlalayi, nit sívat nāhoŋwantotaqamuy huhyanpiyamuy takumna, pu hōwihtuy huhyayaqamuy atsweyamuy énaŋ'a; ¹³ Nihqe amumi paŋqawu: Ura Tutuyqawhqt lavay'ayaat put enem yan pēna: Iki nāwakinpikihu yan túŋwantiwni. Noqw tuwat soq uma put uuyiŋwtuy kivatoyŋaya. ¹⁴ Noqw hakim qapostalyaqam, pu qayaktaqam God kíyat ep put aw ōki, noqw pam pumuy qalapsina. ¹⁵ Noqw tsátsayom God kíyat ep saáataqe, paŋqawwa: Ōqawmaŋwu, David Tiat! Noqw God awwat mohpeq momŋwit-niqw pu tutavot tutuqaynayaqam it nanapta. Pu puma pas nāp yórikya Jesus kátutmalat hintsakq'ō; nikaŋw tuwat a'nō itsvutotiqe, ¹⁶ Jesus aw paŋqawwa: Ya um imuy hiŋqawqaw qa navota? Noqw pam amumi paŋqawu: As'a. Noqw ya uma it tutuvenit qa hisat aŋ tuŋwáya: Um titipostuy, pu yōyoŋyaqamuy moyamuy ahpiy pas sulyan tayawintiwni, it aŋ'a? ¹⁷ Pu pam pumuy mātaŋt, kitsókit Bethanyt awnihqe, pep talōnna.

Jesus Curses the Fig Tree (Mr 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Noqw talavay pam ahoy kiminikaŋw, tsōnmoki. ¹⁹ Nit pam pōhut qalave nōnvospaltsokit túwahqe, aw last, qa hihta ep tuwa, pay nahpit-saa, nihqe aw paŋqawu: Pay um pas yahpiy qa hisat sipalay'vani, kita. Noqw pahsat pay nōnvospaltsoki láki. ²⁰ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tutwaqe, kátayunqe paŋqawwa: Is uti! Nōnvospaltsoki súlaki. ²¹ Jesus lavayhtiŋqe, pumuy amumi paŋqawu: Nu umumi pas antsa paŋqawni: Pas uma qapēwvwnayakahkaŋw qa wiwsiy'e' nuy nōnvospaltsokit hintsanqat uma piw pan hintsak-wisni. Hikis put epnihqe hōyokput uma hintsak-wisni. Uma it tükwit nahlake' wuhkovatuphamiq tūviwniqat aw paŋqawqaw, pam kurs hin qa panhtini. ²² Pu uma qapēwvwni'kahkaŋw Inay aw hihta ōviy tūviŋtote', soon qa put makiwiyani.

The Question about Jesus' Authority (Mr 11.27-33; Lk 20.1-8)

²³ Noqw pam God kíyat aw pákihqe, sinmuy tutuqaynaqaw, ima God awwat mohpeq momŋwit, pu sinmuy amuŋaqw wukw'a'yat put aw ōkihqe, aw paŋqawwa: Ya um hihta ōqalat aw yankaŋw iit hintsaki? Hak uŋ it ōqalat maqa? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiŋqe

amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sukw hihta tūviñtani; noqw kurs uma nuy put āawnayaqw, nu tuwat hihta òqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani. ²⁵ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Pam pantsakniqey haqaqw makiwa? sen òveqatsit añqò? sen sinmuy amuñaqò? Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqaqwa: Ya sen itam Oñaq'ò, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tūtuptsiswa? ²⁶ Ya sen itam sinmuy amuñaq'ò kitotani? Nikañw itam sinmuy mamqasya. Pi sinom sohsoyam John Tutuyqawhqat lavay'ayaatnihqat pan mātsi'yūñwa. ²⁷ Noqw puma lavayhtotiqe Jesus aw pañqaqwa: Kurs itam hin pañqaqwani; noqw pam umumi pañqawu: Pay nu òviy piw soon hihta òqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Two Sons

²⁸ Noqw ya uma hin wūwantota? Hak tāqa lōqmuy tiyotimuy'ta; nihqe pam mohti'maqat awnihqe aw pañqawu: Itii, um pu' iovauiy ep tumalay'tani. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Sóni, kitat, pay hihsavoniqw wuwñiy alòntaqe aw haqamii. ³⁰ Pu pam añkñihqat awnihqe aw piw án lavayhti. Noqw pam hu'waqe nay aw pañqawu: Nu awni, itanaa, kitat pay qa aw'i. ³¹ Noqw ya úmuyniqw imuy lōqmuy amuñaqw himuwa nay tunatyayat anhti? Noqw puma aw pañqaqwa: Pay mohti'maqa. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Ima moñwit enem sīvat òmalalwaqam, pu tokoy huhuyayaqam momoyam umupyeye pay God moñwtunatyayat aw yuñta. ³² Pi John súantaqat pòhut umuy āawnaniqe umumi pituqw uma put aw qa tūtuptsiswa; noqw añwu pi moñwit enem sīvat òmalalwaqam, pu tokoy huhuyayaqam put aw tūtuptsiswa. Noqw as uma aw yórikyat umuhtunatyay añqw qa lasya, uma as aw tūtuptsiwanikañwo.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mr 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³ Huvam inumi tuqayvastotaa. Noqw nu umuy tūwutsit āawnani. Hak tāqa òvat uyht, put aw nõyakna, nit haqam òvat pālayat yuykuyaniqat enem qòlòtat, tuwalankihut kita; nit ùyit tumalay'yūñqamuy amumi put mātapt, yāvoqhaqamii. ³⁴ Pu òviy kwañwtinisavotiqw pam tumal'aymuy ùyit tumalay'yūñqamuy amumi hōna, aniwnit òmahotaniqat òviy'ò. ³⁵ Noqw ùyit tumalay'yūñqam put ayamuyatuy ñuahtotaqe, sukwat wuvahtota, pu sukwat nīnaya, pu sukwat tatatupya. ³⁶ Pu piw pam pētuy tumal'aymuy mohti aqwayaqamuy amuhpenihqe hōyokiwtaqamuy amumi ayata. Noqw puma pumuy mohti' òkihqamuy amún hintsatsna. ³⁷ Pahsat pu pam nuhtuñk pas tiy pumuy amumiq tavi pañqawhqe: Puma pay itiy soon qa kaptsi'totani, yan wūwaqee. ³⁸ Noqw soq ùyit tumalay'yūñqam tiyat tutwaqe nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani, nen itam hihta himuyat himhtotani, kitota. ³⁹ Nihqe puma put ñuayat, ovauiyit añqw qalavo tūvyat, nīnaya. ⁴⁰ Taay, noqw ya òvat ùyi'taqa pite', ùyit tumalay'yūñqamuy hintsanni? ⁴¹ Noqw puma put aw pañqaqwa: Soon qa pam pumuy qahopihyay qōyani, nit pas pētuy tumal'ayhtani; noqw puma put kwañwtiqw put aw kiwismantani, kitota. ⁴² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat it tuvenit añ tuñwáya? Owa kilalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuyniqw kátatayhpi, it'a? ⁴³ Yaniqw òviy nu umumi pañqawni: God moñwtunatyat amuñaqw nawhkiwhit, pu hihtuywatuy sinmuy amumi noiwni. Noqw puma hapi moñwtunatyat ep sinoiwyuñqamuy amún hinwisni. ⁴⁴ Noqw it owat ep posqa hapi yónoyhtimantani; nikañw ason pam owa hakiy aw pohse' put pās tostani. ⁴⁵ Noqw God awwat mohpeq momñwit, pu Phariseesinom, puma put lavayiyat aw tūqayyūñqe māmatsyaqw, kurs pay pam pumuy yuaata. ⁴⁶ Nihqe puma as put ñuayaniqey unañwtotit, piw sinmuy maqastoti, púmuyniqw pam Tutuyqawhqat lavay'ayaatniqw òviy'ò.

22

The Parable of the Wedding Feast

(Lk 14.15-24)

¹ Noqw Jesus tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: ² Oveqatsit añqw moñwtunatyaya hakiy moñwit tiat nāaptsinaqw enem nõvatiwhqat anta. ³ Put naat nõviwhqat aw tūtsamiwyuñqamuy wāñwayyaniqat òviy ayamuy añqe'

ayata. Noqw tūtsamiwyuñqam awyaniqey qa nānawakna. ⁴ Pahasat pu piw pam pētuy tumal'aymuy ayataqe amumi pañqawu: Uma tūtsamiwyañqamuy amumi pañqawani: Taay, nōva pās yukiltil; nu iwakasvokmuy, pu iwakashoyumuy wi'yuiñqamuy qōya; noqw shosoy himu pās yukiwta. Uma nāapsinaqat ep nōviwhqat awyani. ⁵ Noqw puma put paysoqtotaqe, haqe' nankwusa, suhka pāsaw'aw'i, pu suhka huhyaniy aw'i. ⁶ Noqw pētuy tumal'aymuyatuy nuahtotat, pumuy okiwsasnat, qōqya. ⁷ Noqw moñwi put navotqe itsivuti; nihqe pumuy amumi solāwamuy ayataqw, puma tumal'aymuyatuy qōqyaqamuy tuwat qōqya; nit kitsōkiyamuy taqtsokya. ⁸ Noqw pahasat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Pas nāapsiniwhqat ep nōviwhqat pās yukiwta; noqw kurs tūtsamiwyaqam qahopitu. Noqw òviy soon pumuy amuñaqw haqawa nōviwhqat añqw nōsni. ⁹ Taay, uma añqe' pōhut añ nankwuse', hakimuy hihsa'nihqamuy tutwe', uma pumuy nōviwhqat aw tūtsamtotani. ¹⁰ Noqw òviy puma tumal'a'yat añqe' pōhut añ nankwusaqe, hakimuy hihsa'nihqamuy tutwaqe, pañso tsovalaya, qalomásinmuy, pu lomasinmuy. Noqw haqam nāapsiniwhqat ep sinom ohpo. ¹¹ Noqw moñwi tūtsamiwyañqamuy amumi kuyvatoqe, ep pákihqe, hakiy tāqat nāapsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'atqat tuwa. ¹² Nihqe pam put aw pañqawu: Ikwátsi, ya um hin nāapsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'kañw pew paki? Noqw kurs pam hiñqawni. ¹³ Pahasat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam māyat, pu hokayat somyat ayo'haqami ihpomni qalālat aw uma tūvayani. Pep tsaykitiwni, pu tama nūritiwni. ¹⁴ Pay as kaysiwñqam wáñwayniwya; nikañw pay híkiyom namorstiwaya.

The Question about Paying Taxes
(Mr 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ Pahasat pu Pharisee-sinom ahpiyyaqe, hin as put lavayiyat akw nūansanyaniqey òviy namivavasiwnaya. ¹⁶ Nihqe puma hakimuy pumuy amumi nánatuwnayaqamuy pu Herod añqw wisiwtaqamuy Jesus aw hōnayaqw, puma pañqawu: Tūtutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuiñq, um pas qaatsatnihqat hintsaki; nihqe um God tuwiyat suan tūtutuqayna; pu um qa sinonuñña, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa káptsit'ataqee. ¹⁷ Um kurs òviy itamuy āawnani, Ya um hin wūwanta? Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw òoyaniqw pam súanta? Sen qa súanta? ¹⁸ Noqw Jesus pumuy nukpantunatyayamuy tuway'taqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota, nawip'ew hintsatskaqamu? ¹⁹ Kurs tax ep sivat inumi mahtaknaya. Noqw puma put aw put mahtaknaya. ²⁰ Noqw pam amumi pañqawu: Ya i' hakiy taywaata? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? ²¹ Noqw puma put aw pañqawu: Caesar hapi. Pahasat pu pam amumi pañqawu: Panta hápiniqw; òviy uma Caesar himuyat Caesar aw noayani; pu uma God himuyat God aw noayani. ²² Noqw puma yan nanaptaqe, kurs hiñqawaqe, kátayuit, put mātapyat, ahpiyya.

The Question about Rising from Death
(Mr 12.18-27; Lk 20.27-40)

²³ Noqw pay put tālat ep hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawaqam, put aw òkihqe tūvintotaqe, ²⁴ Aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ura Moses hapi pañqawu: Kurs tāqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmay-atniñwuat amum qatupte', put enem tíoymantani. ²⁵ Noqw ura as hakim tsáñe'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat, pay mōki; nihqe tupkoy aw nōmay mātavi. ²⁶ Noqw anknihqa pay piw anhti; noqw pu amuñknihqay pay piw amunhti. Noqw puma as tsáñe'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat enem wuhti ti'va. ²⁷ Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ²⁸ Noqw ya òviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáñe'nihqamuy nōmatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota. ²⁹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God òqalayay qa tuwi'yuiñwa. Nihqe paniqw hapi òviy uma qa suan wūwaya. ³⁰ Pi sinom ahoy yesve', soon nōmalalwani, piw soon puwsuñwlanwani; pas puma òveqatsit ep God hoñviaymuyatuy amunyuñwani. ³¹ Noqw kurs uma so'gam ahoy yesvaniqat ep tūvintotaqw-ya uma qa hisat tutuvenit añ it tuñwáya: Ura God umumi pañqawu: ³² Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawñqamuy, it'a? (Noqw òviy puma nāto

yēse.) Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. ³³ Noqw sinom it nanaptaqe, put tutuqayhpiyat ep kätayunwa.

The Great Commandment
(Mr 12.28-34; Lk 10.25-28)

³⁴ Noqw yaw pam Sadducee-sinmuy moavöltaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, puma sumitsovalti. ³⁵ Noqw pumuy amuñaqw suhkä tutavot aw tuvoti'taqa put unahepqe, tüvüintaqe aw pañqawu: ³⁶ Tütutuqaynaqa, ya tutavot ep himuwa pas suspavani? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqay aw sohsok uh'unañway akw unañway'tani, pu sohsok uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. ³⁸ I' hapi susmohti-nikañw pu suswuyoyq tutavo. ³⁹ Noqw anknihqa pay piw put anta: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ⁴⁰ Pi sohsoy tutavo pu Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavayiam imuy löqmuy tutavot hapi ahpiy'o.

The Question about the Messiah
(Mr 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Noqw nāt Pharisee-sinom tsovawtaqw, Jesus pumuy tüvüintaqe, ⁴² Amumi pañqawu: Ya uma hin Christ aw wüwantota? Ya pam hakiy tíata? Noqw puma put aw pañqawu: David hapi pam tíata. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw pantaq hinoq David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put Moñwílawu? Oviy pi pañqawu: ⁴⁴ Tutuyqawhqa Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, hisat nu uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ⁴⁵ Noqw kurs David put Moñwílawh, hin pam put tíatni? ⁴⁶ Noqw soon kurs hak put hu'wani. Piw pāpu qa hak pahpiy put hihta tüvüintaniqey aw unasaki.

23

Jesus Warns against the Teachers of the Law and the Pharisees
(Mr 12.38-39; Lk 11.43, 46; 20.45-46)

¹ Pahsat pu Jesus sinmuy-nikañw pu put aw nánatuwnayaqamuy amumi lavayhtiqe, ² Pañqawu: Tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Moses qeniyat ep hōñi. ³ Paniqw òviy uma pumuy lavayiyamuy aw tūqayyuñwi, pu umuy hinhtotiniqat umumi pañqawqawq uma panhtotimantani; nikañw uma pumuy qa tututskanayani. Taq puma as nuhtumi yuaatiwiskahkañw, lavayiy qa an hinwisa. ⁴ Taq puma soñawnen hihta s'nō putut mokahtotat, hakiy ikwiltuynayañwu; nikañw soon ñas'ew put paañwayañwu. ⁵ Nihqe nāp hihta hintsatskaqey mahtakni'yuñwniqey òviy pantsatska. Puma God lavayiyat hihta añ pey'yuñqat put qötösomhpi'yuññwu, pu may añ pīwu, pu yuwsiy wupatsamihtoynaya. ⁶ Pu haqe' nōviwhqat añ mohkaqe qeqnit tuñlay'yuññwu, pu tsotsvalkiva qenit pas pávanyaqat pīwu. ⁷ Pu sinom kisonva pumuy pas hitay'yuñwniqat nānawakna, pu Tutuqaynaqa yan tūñwantiwiyaniqey tuñlay'yuñwa. ⁸ Noqw uma hapi Tutuqaynaqa qa yan tūñwantiwiyani; pi sūka umuy tutuqaynaqa, Christ; noqw uma sohsoyam nānatupkomu. ⁹ Pu uma tūwaqatsit ep qa hakiy nálalwani; pi sūka Umunaa, òveqatsit ep qátuhqa. ¹⁰ Pu piw uma Tütsami'wisqey qa yan tūñwantiwiyani; pay pi sūka umuy tsāmi'maqa, Christ. ¹¹ Pay umuñaqw pas suspavannahqa umuy tumalay'mani. ¹² Haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhntini; pu nāqahihtataqa hapi a'nō hímuniwhntini.

Jesus Condemns Their Hypocrisy
(Mr 12.40; Lk 11.39-42, 44, 52; 20.47)

¹³ Nikañw is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sinomu, nawip'ew hinyuñqamu! pi uma òveqatsit añqw moñwtunatyat aw sinmuy uhtsi'yuñwa; uma as qa aw yuñtakañw, aw yuñniqamuy qa nakwhantoyñaya. ¹⁴ Is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sinomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma koñnanalvutuy kikiyamuy nawhkilalwa; pu uma nawip'ew nānawakne', sutsépyuaaykuyañwu. Paniqw hapi òviy uma pas pavan qalomáyukuniwiyaniqey aqw hoyta. ¹⁵ Is ohi, uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sinomu, nawip'ew hinyuñqamu! Pas pay uma hakiy umuhtupt-siwniy aw tuptsiwñayaniqey òviy pätuwaqatsit, pu tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusañwu.

Noqw uma put aw tuyqawvayaqw, pam umuhpenihqe pas qalomáhintsakñwu. Noqw òviy God nawus maskive qòhit aqw put sivintoynani, umuhpenihqe hóyokiwtaqata. ¹⁶ Is ohi uma tútsamyaqam qapostalyaqamu! Oviy pi uma pañqawqa: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kíyat hin hürs wúnuhqat pan wúnuni kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw kurs pam ilavayi it sikavalasivat God kíyat epnihqat an pasiwtani kite', pam nawus lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁷ Uma ñasta wuwni'yunqamu qapostalya! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen sikavalasiva? sen God kíata? Pi put kíat hapi sikavalasivat pas hihtatañwu. ¹⁸ Uma piw pan tütutuqaynaya: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kíyat ep hom'oyvihkat an pasiwtani, kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw hak lavayhte': Nam ilavayi hom'oyvihkat ep kuwahtiput an pasiwtani, kite', nawus pam lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁹ Uma núanhihtu qapostalyaqamu! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen kuwahtipu? Sen hom'oyvihka? Pi pam hapi kuwahtiput pas hihtatañwu. ²⁰ Paniqw òviy hom'oyvihkat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw kuwahtiput pep oyiwqhát akw pan lavayhtiñwu. ²¹ Piw God kíyat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw God pep kí'taqat akw pan lavayhtiñwu. ²² Pu hak òveqatsit akw òqalat lavayiy pasiwnaqa hapi God moñw'atsvewayat akw pan lavayhtiñwu, pu put ep tsokiwtaqat akw'a. ²³ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyunqamu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw soq God tutavoyat pas pávanyaqat uma ayo yuykuya; uma sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma ñasta núokway'yuñwa; uma qa suan hinwisa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisnikañwo, pu it qa pas qatuvosnihqat añ píwu. ²⁴ Uma hihtu qapostalkahkañw tútsamyaqamu! pas uma totophohyat òviy kíyit tsahkwakinkahkañw, it himuvohkot pòlay'taqat kwukwú'ya. ²⁵ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyunqamu! Uma kuyapkuyit, sen tsaqaptat òvaqe-sa kwañw'ewakwnihqat anyuñwa, nikañw soq hihta tukwhanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, Pu uma qanamítuyqawi'yuññwu. ²⁶ Um qapostal Pharisee- sino, um mohti uhkuyapiy ahsonñaqw kwañw'ewakwtaqw, pam òvaqe piw kwañw'ewayni. ²⁷ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyunqamu! Uma tütuamit qòtsálwiwyunqat anyuñwa. Pay as antsa pi pam òvaqe lomasosniwa; noqw pi ahsonve sinmuy òqaam añ opom'iwyuñwa, pu sohsoy himu toyoy'eway'o. ²⁸ Noqw pan uma suovaam pay suan hinyunqey nuhtumi namtaknaya; nikañw uma pan atsáy'kahkañw qa súanhinwisa.

Jesus Predicts Their Punishment

(Lk 11.47-51)

²⁹ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyunqamu! Uma pi Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amuñem tuamhqòlòt lomahinyunqat yuykuya, pu añ hakimuy súanyunqamuy haqe' tñam'iwyunqat añ aw nukwánwsonilantotaqe, ³⁰ Pañqawaiñwu: Pas as itam itanamuy qatsíyamuy ep yēse', soon amumum Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qòqyani. ³¹ Yan uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qòqyaqamuy tímatnihqey nāsuhputsni'yuñwa. ³² Taay! Huvam umunamuy hihta yayhnayaqat aw antsatsnaa. ³³ Uma lölòqanhtuy amunyuñqamu, uma tsútsu'tuy aniwnimatu! ya uma hin qòhit aqw maspiwiyaniqey añqw ayo nõnakni? ³⁴ Pantaqw òviy meh! Nu hapi umumi lavay'ayyatuy hõnani, pu suan wuwni'yunqamuy; pu tütutuqaynayaqamuy nu umumi ayatani. Noqw haqawatuy uma qòqyani; pu haqawatuy nahoyehtsit aw múayani; pu haqawatuy uma umuhtsotsvalkiy añ a'nõ wuvahtotani, nen añ aqwhaqami kitsókinawit pumuy okiwsahsanyani. ³⁵ Noqw God umuy hapi tukopani, sohsokmuy suan hinwisqamuy umunam qòqyaqat ahpiy'o, it súantaqat Abel qatsíyat ep'e, pu ank yesqamuy píwu, pu Barachias tiyat Zacharias yan mátsiwhqat qatsíyat ep'e. Ura uma God kíyat-nikañw pu hom'oyvihkat pumuy amuhtsave put ninaya. ³⁶ Pas antsa nu umumi pañqawni: God pu' qatsívaptsiwunqamuy amumi sohsok it yantaqat ep nāoyni.

Jesus' Love for Jerusalem

(Lk 13.34-35)

³⁷ Is ohi úmaa, Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qöyantotaqamu, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqöyantotaqamul! Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowakowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma qa nānakwha. ³⁸ Meh! God umuhkiy pay tatamhta. ³⁹ Pi nu umumi pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw ason hisat aw pituqw, uma pañqaqwani: Tutuyqawhqat natñiwani yáritotani an pitutoqa nam tayawintiwa, uma kitotani; nen pep pu' uma inumi piw yórikyani.

24

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mr 13.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Pu Jesus pañqw yamak, God kiyat añqw ahpiy'o; noqw put aw nánatuwnayaqam God kiyat ep an kiiwyuñqat put aw mahtaknayaniqe put aw öki. ² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma sohsk it an qa täyuiwa? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay nāt pas qa haqam i' owa nāp qeniyeq epi. Pas sohsoy sahpukniwini.

Troubles and Persecutions

(Mr 13.3-13; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam tsomot Olivet epeq qatuqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanalt put aw ökihqe aw pañqaqwa: Um itamuy āawnani: Ya ii hisat yaniwhitini? Pu un hisat pítuniqat himu put tuawi'tani, pu qatsit sohtiniqata? ⁴ Noqw Jesus lavayhtiyeq pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltotini; noqw qa hak umuy ūnatoyani. ⁵ Taq nāt kaysiwhqam inatñiwani aw yankahkañw öke', pañqaqwani: Nu' hapi Christ kitotani, nen kaysiwhqamuy ūnatoyani. ⁶ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqnihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöyitaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unawñtotini. Pi pay pam pāvantaqa pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ⁷ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatya sukw moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tsöñösqatsini, wukotuyhqatsini, pu tutskwa tayayaykuni. ⁸ Ii hapi hihihita kñanavotpit yayhniata. ⁹ Noqw sinom sohsoyam umumi qa suhta'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Noqw puma umuy okiwsahsanyat, umuy qöqyani. ¹⁰ Noqw pahsat pu kaysiwhqam tuptsiwini añqw lasye', nānami qa suhta'ewyani. Noqw sūka sukw momñiwituy aw mātapni. ¹¹ Noqw kaysiwhqam hoñve', Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey atsáy'kahkañw kaysiwhqamuy ūnatoyani. ¹² Ephaqam qaantipuni tūwaqatsit an ahsupoq kúrukiwmani, noqw öviy kaysiwhqam nami'nañway an peveltotini. ¹³ Noqw pay yūmosa an kuytaqa hapi ayo yámakni. ¹⁴ Noqw isinom tūwaqatsit an ahsupoq it lomatuawit yuaatotaqw, sinom sohsoyam nanaptani. Noqw pep pu' so'ñwamiq pítuni.

The Awful Horror

(Mr 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵ Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tük-iqötaniqa wunuptuni. An tūñwantaqa māmatsni. Noqw öviy ason uma put God kiyat pas himunihqat ep wūnuhqat aw yórikyaqw, ¹⁶ Pep pu' ima Judeat an yesqam tuhtukwimiyeq watqani. ¹⁷ Pu i' hak kits'oveqniyeq pañqw hāwe', nawus soon hihta öviy ahpami papkini, súwayaniyeq öviy'o. ¹⁸ Pu i' hak pasve hinnumqa soon yuwsiy öviy kimini. ¹⁹ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat an nō'yiwyuñqamuy, pu yōyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is öhini. ²⁰ Noqw pas pay okiw uma qa tömö' watqaniyeq öviy Umunay aw tūviñlalwani, piw qa nasuñwintalöñnit ep'e. ²¹ Taq pep aw pituqw, qaantipuni kñanavotpini, pas tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqw pew pahsavo qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i, pas qae, piw soon hisat pāpu paniwhitini. ²² Noqw as talöñwintiwihqa qa pelvotiqw, soon hak ayo yámakni. Noqw pay hapi Tutuyqawhqat namoramuyatuy amuñem tunatyat ahpiy pam pelvotini. ²³ Pep pu' ason kurs hak umumi, Meh, yep Christ kitaqw, sen Ayamo, kitaqw uma qa tūtuptsiwani. ²⁴ Taq nāt hakim Christ-nihqey nātsokani'yuñqam mātaqtotini; pu Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey nātsokani'kahkañw hoñvani, qa pūmayakañwo; nen

hihihta kātatayhpit hihta tuawi'taqat hintsatskani, pas qaōwihintaniqw ōviy kurs as hin pasiwtaniqw hiki pi añ Tutuyqawhqat namoramuyatuy ūnatoynayani. ²⁵ Noqw meh, uma hapi pay nanapta, ispi nu añwu pay umuy put āawnaq'ō. ²⁶ Paniqw ōviy kurs puma umumi Meh, taq pam qayēsiwhpuve qatu, kitotaqw, uma qa awhaqamiyani; sen Meh, pam yūpaveq qatu, kitotaqw, uma qa tūtuptsiwani. ²⁷ Pi hōpaq talwihpiki tēvehehaqami mātaqtinwu; noqw pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat, pītuniq'ō. ²⁸ Pi haqam himu mokput tokoatniqw, pañso wiwsokt tsovaltinwu.

The Coming of the Son of Man

(Mr 13.24-27; Lk 21.25-28)

²⁹ Noqw pahsat put kānavotpit atsve āpiy pay tāwa qa tālawvani, pu mūyawuy añqw qa talni, pu sōtu tokpelat añqw lōhōhōykuni, pu ōvaqe hihimu ōqala tayayaykuni. ³⁰ Noqw pahsat pu himu tokpelat epeq mātsiltini, nuy Sinot Tiyat pītuniqat tuawi'taniqee. Noqw pahsat pu tūwaqatsit ep sohsoyam nanāpwat sinom tsaykitani; noqw pu Nu, Sinot Tiat, ōqalat yankañw, qaan'ewakw son'iwkañw, ōvaqe ōmawhtuy akw hawtoqw, puma nuy tutwani. ³¹ Noqw itōtōqpi a'nō tōqtiquw, nu ihoñviaymuy añqe' ayatani; noqw puma inamoramuy tūwaqalvohaqami yesqamuy nānan'ivaqw tsovalayani.

The Lesson of the Fig Tree

(Mr 13.28-31; Lk 21.29-33)

³² Taay, kurs uma nōnvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani. Put nantaqaat palmokte' sákawsate', nahpi'wisq, kurs tal'añwhayinwtiqat uma nanaptanwu. ³³ Noqw pan hapi uma sohsoq iit hihta aw yórikye', soon pas nu hisat pītuniqat uma nanaptani. Pep hapi nu soñawnen hōtsíwhpeq wúnuhqat uma nanaptani. ³⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon nāt ima sinom tūtūwayaqw, pay ii sohsoy yaniwhtini. ³⁵ Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day and Hour

(Mr 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

³⁶ Nikañw hisat aw pītuniqat, pu haqe' qalawmaqwhaqamniqat hapi qa hak navoti'ta. Pas qae, ōveqatsit ep hoñvia'yam hiki qa navoti'yūnwa. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³⁷ Noqw ura Noet qatsiyat ep hin hiniwhtiqat pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat pītuniqat ep'e. ³⁸ Pay ura nāt qa pātsikq, sinom nōnova, pu hihikwya; nōmalalwa, pu puwsuñwllalwa, hisat Noet pākíhut aqw pākíhqat aw pahsavoo. ³⁹ Nihqe puma qanavoti'yuhqe pātsikq, puma sohsoyam sūlawhti. Noqw pay piw hapi pantani hisat nu' Sinot Tiat pītuniqat ep'e. ⁴⁰ Pep pu' hakim lōyōm haqam pasveni; suhka wikiwhq, suhka akwsiñwni. ⁴¹ Pu hakim lōyōm wuhtit nūmantani; suhka wikiwhq, suhka akwsiñwni. ⁴² Pantaqw ōviy uma tunatayawuñwni, taq Umuhtutuyqawhqa hisat pītuniqat uma qa navoti'yūnwa. ⁴³ Noqw uma it navoti'yūnwni: Pi as ki'taqa uyiñwut hísatniqw pītuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kíyat haqe' aw pākíniqw pam pánani. ⁴⁴ Paniqw ōviy uma pās moñwvas'iwyuñwni; taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu', Sinot Tiat pītuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant

(Lk 12.41-48)

⁴⁵ Taa. Ya hak haqam hihta añ suan hinmaqa suan wuwni'taqa tumal'aya? Put hapi moñwi tumalsuñwamuyatuy amumi moñwtaqq, pam pumuy ańsakis tunōshuylawni. ⁴⁶ Kurs moñwi hisat ahoy pite', put nāt suan tumalay'maqat aw yorikq, pam hahlayhpit epni. ⁴⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Put moñwiát pas soon put qa sohsoq hihta himuy aw moñwtaqni. ⁴⁸ Nikañw kurs as pam tumal'aya qahopinen, pam unañwpeq pañqawni: Imoñwi pītuniqey pas nāt haqami tavi'ma, kífani. ⁴⁹ Nen pu' tumalsuñwamuy wuvahtivakañw, pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqamuy amumum tūmoykañw, pu hihikwni. ⁵⁰ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiw qa nuhtay'taqw, ⁵¹ Pam pite' put pavan pas a'nō sivintoynani. Noqw pam nawip'ew hinyuñqamuy amumum nātūwiwni. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni.

25

The Parable of the Ten Girls

¹ Pahasat pu òveqatsit ańq w mońwtunatya hakimuy pakwtnihqamuy mámanhtuy amuntani. Puma wihqòhiy òmahtota, mòònańwhntiniqat ahsawwawisa. ² Noqw pumuy amuñaq w tsivotnihqam wuwni'yuńq w, pu tsivotnihqam qa wuwni'yuńwa. ³ Qa wuwni'yuńqam wihqòhi'wiskahkańw, tòvukuyit qa maskay'wisa. ⁴ Noqw wuwni'yuńqam wihqòhi'wiskahkańw, tòvukuyit hihta ań kũyi'wisa. ⁵ Noqw mòònańw nawutsnaq w, puma sohsoyam puwso'qe tokva. ⁶ Noqw suhtokihaq hak a'nò pańqawu: Meh, mòònańw ańq'ò, huvam ahsawwawisaa. ⁷ Pahasat pu puma mamanht sohsoyam hońvaqe, wihqòhiy aw hintsatsna. ⁸ Noqw qa wuwni'yuńqam wuwni'yuńqamuy amumi pańqaqwa: Itamuy umuhtòvukuyiy ańq w maqayaa, taq itahwihqòhi tòkiwwisa. ⁹ Noqw wuwni'yuńqam lavayhtotiqe pańqaqwa: Sóoni, taq ka itamumi nan'ivo qa aptsiwatani, tis pi uma huhyayaqamuy amumiye', nennem tuiyani. ¹⁰ Noqw pumuy nāt tuiwisq mòònańw pitu; noqw ima mońwvas'iwyuńqam put amum nāńuiwniqat ep nōwiwħqat aw yuńa, noqw ihpoq uhtsilti. ¹¹ Atsve pu' mimawat mamanht piw tuwat òkihqe, pańqaqwa: Mońwi, Mońwi, itamuńem hòtaa. ¹² Noqw pay pam lavayhtiqe pańqawu: Nu umumi pas antsa pańqawni: Nu umuy hakimuy qa tuwi'ta. ¹³ Yantaq w òviy uma tunatyawyuńwni, pi uma hisat talòńvaqat, pu haqe' qalawmaq w nu' Sinot Tiat pítuniqat qa navoti'yuńwa.

The Parable of the Three Servants

(Lk 19.11-27)

¹⁴ Pi nu hakiy haqami yāvoqniħqat antani. Pam hak tumal'aymuy wánwayħqe, amumi hihta himuy noa. ¹⁵ Nihqe sukw aw tsivot-sikip sòmorit sivat oya, nit pu sukw aw lõp sòmorit sivata, nit pu sukw aw sũp sòmorit sivata, hin nanāpwat akw mońwvástotiniqat pan pakwámna; nit pahasat pay haqami nakwsu. ¹⁶ Pahasat pu i' tsivot-sikip sòmorit sivat òmahtaqa aħpiynihqe, put akw huhyaqe, put aw tsivot-sikip sòmorit sivat hòyokna. ¹⁷ Pu i' lõp sòmorit sivat òmahtaqa piw put anhtiqe, lõp sòmorit sivat put aw hòyokna. ¹⁸ Noqw pu sũp sòmorit sivat òmahtaqa aħpiynihqe, tutskwave hańwat, pańsoq mońwiy sivat tupka. ¹⁹ Pu aħpiy wũyavotiq w, pumuy mońwíam pítuhqe, pumuy amumi put ep pohta. ²⁰ Noqw òviy i' tsivot-sikip sòmorit sivat òmahtaqa pituhqe, piw tsivot-sikip sòmorit sivat kívahqe, pańqawu: Mońwi, ura as um tsivot-sikip sòmorit sivat inumi noa, noqw meh, nu put aw tsivot-sikip sòmorit sivat hòyokna. ²¹ Noqw put mońwíat aw pańqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya, um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw òviy nu uń pavan wũhaq tuwanit aw mońwtapni. Um uhmońwiy amum hahlayni. ²² Pu tuwat i' lõp sòmorit sivat òmahtaqa pítuhqe aw pańqawu: Mońwi, ura as um lõp sòmorit sivat inumi noa; noqw meh, nu lõp sòmorit sivat put aw hòyokna. ²³ Noqw put mońwíat aw pańqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya; um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw òviy nu uń pavan wũhaq tuwanit aw mońwtapni. Um uhmońwiy amum hahlayni. ²⁴ Pahasat pu i' sũp sòmorit sivat òmahtaqa pituhqe, pańqawu: Mońwi, nu ùmi navoti'taq w, um a'nò unańway'ta; nihqe um haqam qa uyht ep hòqńw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht ań hihta tsovalańw. ²⁵ Noqw nu uń mamqasqe, òviy aħpiynihqe, uhsivay tutskwave tupka; noqw meh, yep uhsiva. ²⁶ Noqw put mońwíat lavayhtiqe put aw pańqawu: Is oki w hak qahopi, naòntumal'aya! Pas as um inumi navoti'taq w, nu haqam qa uyht ep hòqńwunikańw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht pań tsovalańw. ²⁷ Himu pi um sivat aw tunatyawyuńqamuy amumi isivay óyanikańw; noqw nu hisat pite', isivay ep sivit enań òmahtani. ²⁸ Pahasat pu tumal'aymuy amumi pańqawu: Huvam sivat nawhkiyaa, nen pakwút-sikip sòmorit himuy'taqat put maqayaa. ²⁹ Pi hakiy himuy'taqat aw himu noiwmantani, noqw pam hihta nihti'tamantani; nikańw hihta òwihimuy'taqat, hiki s pam put nawhkiwni. ³⁰ Pu uma it nasta apit tumal'ayat ihpo qatālat awħaqami tũvayani; pep tsaykitiwni, pu tāma nūritiwni.

The Judgment of the Nations

³¹ Ason nu' Sinot Tiat sohsokmuy ihońvia'yamuy tsamkańw, lolma tālawńway'kańw pite', pep pu' nu pas kaptsi'ti wkańw, imońw'atsveway ep qatuptuni. ³² Noqw sohsoyam

hihtu nanāpwat sinom inutpipo tsovaltini; noqw nu pumuy pep nāhoy tsíkani, lālayhqa kanelmuy kakapirstuy amuñaqw tsíkañwuqat pan'i. ³³ Nen nu kanelmuy iputvaqewat óyani, pu kakapirstuy isuyvaqewata. ³⁴ Nen nu iputvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam pewyaa, Inay añqw hahlaywaqamu; nen uma umuhmoñwiw umeñem hihta na'sastaqat makiwyani, tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqaw umuñem na'sastiwhqat put'a. ³⁵ Pi ura nu tsònmokiwtaqw, uma nuy nopnaya; nu pānaqmokiwtaqw, uma nuy hikwnaya; nuy kurs hákiyniqw, uma nuy pās taviya; ³⁶ Nuy qa yuwsí'taqw, uma nuy yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy pohtaya. ³⁷ Pahsat pu ima suan hinyuñqam lavayhtote', pañqawani: Moñwi ya hisat uñ tsònmokiwtaqw, itam uñ tutwaqe nopnaya; uñ pānaqmokiwtaqw, itam uñ hikwnaya? ³⁸ Ya hisat um kurs hákiyniqw, itam uñ tutwaqe pās taviya, uñ qa yuwsí'taqw, uñ yuwsinaya? ³⁹ Pu ya hisat um tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, itam uñ tutwaqe uñ pohtaya? ⁴⁰ Noqw nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy itupkomuy amuñaqw hihtawat sushin'ewakw aw pan unañwtapye', uma inumi unañwtapyañwu. ⁴¹ Pahsat pu nu imuy isuyvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam inuñqaw ahpiyaa, uma God itsivuyat akw nankiwakw hinhtotiqamu. Qōhit qa tsohtso'ñwuqat aqw uma maspiwyani, it qōhit Nukpanat éñem-nikañw pu hoñviaymuyatuy amuñem na'sastiwhqat aqw'a. ⁴² Pi ura nu tsònmokiwtaqw, uma nuy qa nopnaya; nuy pānaqmokiwtaqw, uma nuy qa hikwnaya. ⁴³ Ura nu kurs hákiyniqw, uma nuy qa pās taviya; qa yuwsí'taqw, uma nuy qa yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy qa pohtaya. ⁴⁴ Pahsat pu puma tuwat lavayhtote', pañqawani: Moñwi, ya hisat um tsònmokiwtaqw, pu pānaqmokiwtaqw, sen kurs hákiyniqw, sen qa yuwsí'taqw, sen tūtuyhq, sen sivikive pakiwtaqw, itam uñ tutwakañw ūmi qa unañwtapye? ⁴⁵ Pahsat pu nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy amuñaqw sushin'ewakw aw qa unañwtapye', uma inumi qa unañwtapyañwu. ⁴⁶ Noqw ima hapi sivihpit sūtsepniqat aqwyani; noqw suan hinwisqam qatsit qaso'taqat awyani.

26

The Plot against Jesus

(Mr 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Noqw Jesus yan lavayiy yúkuhqe, pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu; ² Uma navoti'yuniq lo'tok hapi ura amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat aw pítni. Noqw ep hapi nu' Sinot Tiat momñwituy amumi mātaviwhq, puma nahoylehtsit aw nuy muayani, kita. ³ Noqw ephaqam hakim pavansinom hakiy Caiaphas kiyat ep tsovalti, God awwat susmohpeq moñwit kiyat ep'e-ímaa: God awwat mohpeq momñwitniq, pu tutavot tutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yamu. ⁴ Nihqe hin as puma nanauyve Jesus ñuaye' ninayaniqey pavasiwnaya. ⁵ Nit pay pañqawna: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom qaunánwtalawayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶ Noqw Jesus Bethany ep hakiy tokoplelet tūtuyñwuqat Simon kiyat epniq, ⁷ Pumuy nōnovaq, hak wuhti wihkuyit kwañwáhovaqtuqat a'nō hihkay'taqat hihta añ kūyiwtaqat yawkañw ep paki, wikorot hihta owat alabaster añqw yukiwtaqa añ kūyiwtaqata; nihqe wikorot yōhaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wūta. ⁸ Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam aw yórikyaqe, qayan unañwtotiqe pañqawna: Ya i' wihkuyi hinoqw paysoq hovalniwa? ⁹ Añwu ka as pam wūhak òviy huyiwe', añ òkiwyuñqamuy amumi noiwnikañwo. ¹⁰ Noqw Jesus hiñqawqat navoti'taqe, òviy pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw wuhtit unañwmokintota? Pam inumi lolmat tumalta. ¹¹ Uma pi pay òkiwyuñqamuy sutsep oyi'yuiwa; nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuiwni. ¹² Pam nuy ásnaniqe òviy it wihkuyit itokoy aw wūta, nuy tūamiltiniqat òviy'o. ¹³ Nu umumi pas antsa pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuwawi yuaatiwhq, pep i' wuhti yep hinhtiqw pam piw yuaatiwni. Sinom it akw put u'ni'yuiwni.

Judas Agrees to Betray Jesus
(Mr 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Pahsat pu pakwt löq sihkäy'taqam put aw nánatuwnayaqamuy amuñaqw suhka, Judas Iscariot yan mätsiwhqa, God awwat mohpeq momñwituy amumii, ¹⁵ Nihqe amumi pañqawu: Ya uma nuy hihta maqayani, nu put umumi mätapq'ö? Noqw puma sunat pakwt sihkäy'taqat qötsásivat put maqayaniqey aw pasiwnaya. ¹⁶ Noqw pahpiy pu' pam put amumi mätapniqey qenihevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples
(Mr 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹⁷ Noqw qapeken'oyvut põlavikit nõviwniqat sūs talõnni'taqw, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ókihqe aw pañqaqwa: Ya itam haqam aw hintsatsnaqw, um pep ura Amutsva Yūmosanihqat ep nõviwniqat nõsniqey nāwakna? ¹⁸ Noqw pam pañqawu: Uma kīminen it hakiy tāqat aw pañqawni: Tūtutuqaynaqa yan lavayhti: Ituwaniy aw pitu. Noqw nu as uhkiy ep amutsva-yūmosanihqat ep nõviwniqat inumi nánatuwnayaqamuy amumum nõsni. ¹⁹ Noqw löyöm put aw nánatuwnaqam awnihqe, Jesus amumi hin tutaptaqat anhti; nihqe puma ura Amutsva Yūmosanihqat ep hintsatskiwhqat pās aw hintsana. ²⁰ Noqw tapkiqw, pam pakwt löq sihkäy'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumum tunõsvoñat aw qatuptu. ²¹ Noqw pumuy nõnovaqw, pam pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma haqawa nuy momñwituy amumi mätapni. ²² Pahsat puma pas qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, ya nu'ni? ²³ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Inumum tsaqapat aqw may morstoynaqqa hapi nuy momñwituy amumi mätapni. ²⁴ Pi tutuveni Sinot Tiyat hin lalvayhqat nu pan yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi nuy mätapniqat enem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihitiwhq put enem lolmani. ²⁵ Noqw i' Judas put momñwituy amumi mätapniqa lavayhtiqe pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya nu'ni? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu.

The Lord's Supper
(Mr 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²⁶ Noqw pumuy nõnovaqw, Jesus põlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yoñoytat, aw nánatuwnayaqamuy put huytat pañqawu: Huvam it ómahtote' nõñõsaa; i' hapi itoko. ²⁷ Pu pam kuyapkuyit kwusut, ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi, nihqe amumi pañqawu: Uma sohsoyam it añqw hikwyani. ²⁸ I' hapi iuñwa; pam kaysiwhqamuy amuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe munvaniwa, pu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yūku-niqee. ²⁹ Nīkañw nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nīkañw qatsit nātoniqat aw pituqw, Inay moñwtunatyayat ep nu umumum puhuovavalat añqw hikwni. ³⁰ Noqw puma tayawinpit tawlalwat, pañqw nõña, Olivet tsomot aqwyaniqee.

Jesus Predicts Peter's Denial
(Mr 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

³¹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' tōkilat ep uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura Tutuyqawhqt lavay'ayaat yan put enem pēna. Nu kanelmuy tumalay'taqat nīnani; noqw kanēlom ahtsavalni, yan'i. ³² Nīkañw ason nu ahoy tātaye', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ³³ Noqw Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pay nāmahin sohsoyam utsviy unañwso'q, pas nu' soon panhtini. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' tōkilat ep nāt taqakowāko qa tōtqi qw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³⁵ Noqw Peter put aw pañqawu: Nāmahin pi nu umum mokni nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw sohsoyam Jesus aw nánatuwnayaqam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane
(Mr 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶ Noqw pam pumuy tsamkañw, haqami Gethsemane yan mätsiwhqat aw pitu, nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu ayohaqaminen Inay

aw nāwaknani. ³⁷ Pu pam Peter-nit, pu Zebedeet tiyotimuyatuy tsamkañw, ahpiynihqe, pahsat pu pas qa hahlay'iwmakañw, pavan putuiwma; ³⁸ Nihqe pumuy amumi pañqawu: Pas iunañwa qahahlayi, pas mómokqat pan'i. Uma hāk yepye', inumum tunatyawyuñw. ³⁹ Pu pam ahpiy híhin yūmonit, pep tayway aqw tutskwani yēvat, nāwaknaqe pañqawu: Taay, Inaa, kurs pay hin pasiwtaniqw, pay i' kánavotpi inuhpiy ayoni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaqw pantani; pay uhtunatyá antani. ⁴⁰ Pu pam put aw nánatunwyaqamuy amuminihqe, pumuy tokqamuy tuwa; nihqe Peter aw pañqawu: Is oh! Ya pas uma soon tāwat añqe' sūs qóniltiqat pahsavo inumum tunatyawyuñw? ⁴¹ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, nen qa unaheviwyani. Pay as hakiy tunatyaat pas antsa su'qawtañwu; noqw pay tokoat nánahtsovi. ⁴² Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāwaknaqe pañqawu: Kurs i' kánavotpi pas soon inuhpiy ayoniniqw, nuy put añ kuyvaniqat um pan nāwaknaqw, pay nam uhtunatyá antani. ⁴³ Pu pam amumi pituqw, pay piw tōka, pumuy pōsiam putuiwyuñqw òviy'ò. ⁴⁴ Noqw pam pumuy mātapt, piw ahpiynihqe, pāyisni'makañw nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁵ Pahsat pu pam put aw nánatunwyaqamuy amuminihqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwani. Pay aw pitu; noqw nu' Sinot Tiat qaanhinwisqamuy amumi mātaviwani. ⁴⁶ Huvam hoñvaa; itam áñwuyani; meh, nuy momñwituy amumi mātapiqa pitu.

The Arrest of Jesus

(Mr 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴⁷ Noqw nāt pam yuaataqw Judas, imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum òki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ò. ⁴⁸ Noqw i' hak pumuy amumi put mātapaq pumuy amumi pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pam hápini. Uma put hūrs ñuayani, kita. ⁴⁹ Nit pahsat pay pam Jesus awnihqe aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ikwatsi, ya um hinoqw añqò'? Pahsat pu puma Jesus awyaqe, put hūrs ñuaya. ⁵¹ Noqw meh, imuy Jesus ámumyaqamuy amuñaqw haqawa sipwuvahpi'kañw, put aw yohtokqe, put hórokmat, God awwat sus mohpeq moñwit tūwikiyat aw sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁵² Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa; taq hakim sipwuvahpit akw hintsatskaqam sipwuvahpit akw sulawhtotini. ⁵³ Nuy pan Inay aw tūviñtaqw, pam ápiy pay pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit amuhpenihqe hóyokiwtaqamuy hoñviaymuy inumi óyani. Ya um it pēwvna? ⁵⁴ Nikañw kurs nu panhtiniqw, tutuveni hin aw antsaniwani? ⁵⁵ Noqw pahsat pu Jesus sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut awyaqe òviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw nuy ñuawisa? Ura nu nāqavo God kiyat ep tūtutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya? ⁵⁶ Noqw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy pēniam soon qa antaniqw, òviy sohsoy ii yaniwhti. Pahsat pu put aw nánatunwyaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa.

Jesus before the Council

(Mr 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷ Noqw Jesus ñuayaqam God awwat susmohpeq moñwit, Caiaphas yan mātasiwhqat, aw put wikya. Noqw tutawat tūtutuqaynayaqam-niqw pu wukw'a'yam piw pep tsovawta. ⁵⁸ Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinma, God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw pahsavoo; nihqe hoñvia'yatuy amumum ihpovevat qatuptu, hin hintaniqat yórikniqee. ⁵⁹ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu sohsoyam pep tsovawtaqam Jesus nānayaniqey anyuñwa; nihqe òviy as put hihta atsátoynayaniqey hevi'yuña, ⁶⁰ Nihqe qa hihta tutwa. Pi as kaysiwhqam put hihta atsátoynaniqey òkikañw, qa sun lavayhtoti. Noqw nawis'ew hakim lōyóm put hin atsátoynaniqey pitu; ⁶¹ Nihqe pañqawu: I' hapi pañqawu: Nu God kiyat sahpukmat, pāyis tātlat añ ahoy put aw yúkuni, kita. ⁶² Pu God awwat susmohpeq moñwi wunuptuqe, put aw pañqawu: Ya pay um qa hin it ep lavayhtini? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶³ Noqw pay Jesus qa hiñqawu. Noqw God awwat susmohpeq moñwi lavayhti, put aw pañqawu: Nu hapi ùmi pas

pañqawni: Um pas God Qátuhqat atpíp itamumi súañqawni: Ya uma pas antsa Christ God Tíata, i' moñw'asi'taqa? ⁶⁴Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Noqw nu ūmi pañqawni: Yahpiy pu' nu Sinot Tiat Sus'òqaltutuyqawhqat putwagawat qatuptuni, pu tokpelat añ òmawhtuy akw nu hawhtoqw uma inumi yórikyani. ⁶⁵Pahsat pu God awwat susmohpeq moñwi tsivutiqe, yuwsiy tsíkat pañqawu: Pam Hakiy pas káptsituihqat aqw qalomáhiñqawuy! Ya hinoqw pas piw nāt hak hin yuaatani? Meh, uma qalomálvayhtiqw aw tūqayyuñwa. ⁶⁶Uma hin wūwaya? Noqw puma lavayhtotiqe pañqawu: Pam mokiwuy hihkay'ta. ⁶⁷Pahsat pu puma put taywami tóhtota, pu may pólólñi'kahkañw wuwalalwa; noqw pētu mapqólöy akw put wuwalalwakañw, ⁶⁸Aw pañqawu: Taay, um Christ, um itamuy áawnani, Ya hak uñ wuvahta?

Peter Denies Jesus

(Mr 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹Noqw Peter moñwkit ihpaq tukwñöyakiwtaqat ep qatu; noqw hak māna tumal'aya put aw pítuhqe, aw pañqawu: Um pi piw Jesus Galilee añqwnihqat ámuma. ⁷⁰Noqw pam sohsokmuy amutpik qa nakwhaqe pañqawu: Kurs um hiñqawlawu. ⁷¹Pu pam tuhóöt aw yamakq, piw suhka māna put túwahqe, pep yesqamuy amumi pañqawu: I' pi piw Jesus Nazareh añqwnihqat ámuma. ⁷²Noqw piw pay pam qa nakwhaqe, pas òqalat lavayit akw pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta. ⁷³Pu ahpiy hihsavoniqw, put aqlaq hoñqam Peter awyaye aw pañqawu: Pay pi um pas suyan piw pumuy amumuma, òviy pi uhlayviy uñ suhputsni'ta. ⁷⁴Pahsat pu Peter pas òqalat lavayhtiqe pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta, kita. Noqw pahsat pay taqakowāko tóqti. ⁷⁵Noqw Peter Jesus lavayiyat u'na; ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa tóqtiqw, um pāyis nuy qa tuwi'taqe pañqawni. Nihqe pam pañqaw yamakqe, nāp hin nāvak'òyna.

27

Jesus Taken to Pilate

(Mr 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹Noqw qavoñvaqw, sohsoyam God awwat mohpeq momñwit, sinmuy amuñaqw wukw'aymuyatuy amumum Jesus ankiwakw yuaatota, put nīnayanīqee. ²Noqw puma put somyaye, pahpiy wikyaye, pep tutskwat aw moñwit, Pontius Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya.

The Death of Judas

(Acts 1.18-19)

³Pahsat pu Judas, momñwituy amumi put mātapqa, Jesus tūviwhq pan yórikqe pi ason qahahlayhtiqe, God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw pu wukw'a'yamuy amuminihqe, sunat pakwt sihkay'taqat qótsásivat ahoý kivaqe, ⁴Amumi pañqawu: Pas kurs nu hakiy qa hihta ep hinhtiqat umumi mātapqe qaanhti. Noqw puma pañqawu: Noqw hinhtini? Pam pi pay uhpee. ⁵Noqw pam God kíyat ep qótsásivat tsálaknat, ahpiynihqe, haqam nāhaya. ⁶Noqw God awwat mohpeq momñwit qótsásivat añ pohpoñaqe pañqawu: Itam sivatatañpimi q put tañatote', qa súanhtotini, taq ura itam hakiy qatsíyat put akw tuiya. ⁷Nihqe puma put yuaaykuyaye, haqe' tutskwat Tsaqavotlawhqat Tutskwaat yan tūnwantiwhqat sívat akw tuiya, pep hakimuy qa pep sinmuy òyyaniqe òviy'o. ⁸Noqw òviy pam tutskwa Uñwat akw Tuiwhpu nāto yan tūnwantiwa. ⁹Noqw yan hapi Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jeremyt lavayiyat aw anhti; ura pam pañqawu: Pu puma sívat òmahtota, it pakwt sunat sihkay'taqat qótsásivat hakiy qatsíyat ep sisviyaqeyu. Pan hapi ima Israel-sinom put qatsíyat hihkatoyñaya. ¹⁰Nihqe put akw hakiy tsaqavotlawhqat tutskwayat tuiya, Tutuyqawhqa inumi hin tutaptaqat pan'i. Yan ura pey'ta.

Pilate Questions Jesus

(Mr 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹Noqw Jesus pep tutskwat aw moñwit atpíp wunuwta. Noqw moñwi put tūvintaqe aw pañqawu: Ya um Jew- sinmuy moñwiamu? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu. ¹²Noqw God awwat mohpeq momñwit- niqw pu wukw'a'yam put hin

nēveltoynayaq, pam qa hiñqawu. ¹³ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Ya ima hihsa' hihta uñ tsotskanayaq, um qa navota? ¹⁴ Noqw pay pas pam qa hiñqawu. Noqw òviy moñwi put ep pas hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mr 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

¹⁵ Noqw put nōviwhqat aw pituq, moñwi sinmuy amumi hakiy sivilawhqat mātapñwu, hakiy nānawaknaq, put'a. ¹⁶ Noqw piw ép puma hakiy pas qahopímataknihqat sivivani'yuiwa, hakiy Barabbas yan mātsiwhqata. ¹⁷ Noqw òviy puma sunitsovaltiq, Pilate pumuy amumi pañqawu: Ya nu hakiy umumi mātapniqat uma nānawakna-sen Barabbas, sen it Jesus, Christ yan tūnwantiwhqata? ¹⁸ Suyan pi puma qatsutsúyhqe òviy put aw Jesus noayaq, pam mātsi'taqe òviy pañqawu. ¹⁹ Noqw pam Jesus eñem hin yúkuniqey wūwankañw, moñw'atsveway ep qatuq, put nōmaat put aw hakiy ayataqe pañqawu: Um put tāqat súantaqat qa aw hintsakni; taq nu tōki tūmoklawhqe, put atsviy hīhihta kānavota. ²⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit wukw'a'yamuy amumum sinmuy pan unañwtoynayaq, puma Barabbas tuhtui'ya, pu Jesus nīnayaniqat pañqawu. ²¹ Noqw moñwi lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Noqw nu hihtawat imuy lōqmuy amuñaq, umumi mātapniqat uma nānawakna? Noqw puma pañqawu: Barabbas awúy! ²² Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw nu panhte', Jesus Christ yan tūnwantiwhqat hintsanni? Noqw puma sohsoyam sáakmaqe, aw pañqawu: Nahoylehtsit aw múaal. ²³ Noqw moñwi pañqawu: Ya hiñoq'ò? Ya hihta qalomáhinhtiqw òviy'o? Pahsat pu puma pas sáakmaqe pañqawu: Nahoylehtsit aw múaal. ²⁴ Noqw pay Pilate pumuy kurs hintsanniq, nuñwu pay sinom pas qa unañwtalawvayaq, pahsat pu pam kuyht, sinmuy amutpik mávaqat, pañqawu: Nu hapi it tāqat qa hintaqat qatsiyat ep qa tukopniwtani. Uma pi put hin yukuyani. ²⁵ Noqw pahsat pu sinom sohsoyam lavayhtotiqe pañqawu: Pay pi ason itam put qatsiyat ep tukopniwtani, pu itahtimu. ²⁶ Noqw òviy pam pumuy amumi Barabbas mātavi. Nikañw pam solāwat aw Jesus mātapp, pam put qa sūs wuwahta. Noqw pahsat pu Pilate put nahoylehtsit aw muiltiniqat òviy pumuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mr 15.16-20; Jn 19.2-3)

²⁷ Pahsat pu moñwit solāwamat pavasiwhkimi Jesus wikyaqe, sohsokmuy suñwámuy put aw tsovalaya. ²⁸ Nihqe puma put yuwsiyat nawhkiyat, palausimnit put usihtoynaya. ²⁹ Pu puma hihta kūtay'taqat nōlatotaqe, put qōtōsomtoynaya; nit pu putvaq, hōpaqat matsvoñtoynayat, put aw tamōtshoñvankañw, tututsiwayaq, put aw pañqawu: Óqawmañwu Jew- sinmuy moñwíamu! ³⁰ Pu puma put aw tōhtota, pu hōpaqat kwusuyaqe, put akw put qōtōyat wuvalalwa. ³¹ Yan puma put aw tututsiwyat, put usimnit nawhkiyat, nāp yuwsiyat put yuwsinayat, put nahoylehtsit aw muayaniq òviy ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mr 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Noqw puma kiñaqw nōñakwisakahkañw, hakiy Cyrene añq, tāqat Simon yan mātsiwhqat tutwa; noqw pam Jesus nahoylehtsiyat ikwiwtaniqat puma put tusoq'ayatota. ³³ Pu puma haqami Golgotha yan tūnwantiwhqat aw öki. Pam Masqōtvihka i'nihqe pam'i. ³⁴ Noqw puma pep ökiq, solāwam wine hihta a'nō tsivot enañ namiqwriwtaqat put hikwnyaniq, pam put añq, yúkühqe, hikwniqey qa nakwha. ³⁵ Pep puma put nahoylehtsit aw muaya; pu puma yuwsiyat òviy nanavó'ya. Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: Puma iyuwsiy nahuyva, pu iusimniy òviy nanavó'ya. ³⁶ Pahsat puma pep yesvaqe put tūtuwala. ³⁷ Nihqe put hin nēveltoyniwhqat pey'taqat put qōtōyat atsve tsokaya. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JESUS, JEW- SINMUY MOÑWIAMU. ³⁸ Noqw puma piw lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoylehtsit aw muayaqee. Suhka putvaqeniq, pu suhka suyvaqee. ³⁹ Noqw añ sasqayaqam put aw tututsiwaya, qōtōy wilankahkañwo; ⁴⁰ Nihqe pañqawu: Taay, um God kiyat sahpuknat, päyis tālat añ ahoy aw kitaniqa, ayo nātaviil!

Pas pi um antsa God Tíatnen nahoyeletsit añqw hawni. ⁴¹ Noqw amún God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tütutuqaynayaqam-niqw, pu wukw'a'yam put aw tututsiwayaqe pañqaqwa: ⁴² Pas as pam pētuy ayo oyat, kurs hin ayo nātapni. Pas pi antsa pam Israel- sinmuy moñwíamnen, nahoyeletsit añqw hawhq, itam aw tütuptsiwani. ⁴³ Kurs pi pam God aw yanta; pay pi God putnik, put ayo távini; himu pi pañqawu: Nu God Tíata. ⁴⁴ Noqw ima uyiñwut put amum nahoyeletsit aw muiltiqam pay piw amún put aw hiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mr 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Noqw tāwanasaptiqw, añ ahsupoq qatālawwa, tāwat atvelpetiqw aw pahsavoo. ⁴⁶ Pu tāwat atvelpetiqw, Jesus pas tōnay añqe' a'nō pañqawu: Eli, Eli, lama sabachthani! Pam God, Itutuyqawhq, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ⁴⁷ Noqw haqawat pep hoñqam put nanaptaqe pañqaqwa: Taq pam Elias wáñwaylawu. ⁴⁸ Noqw pahsat pay pumuy amuñaqw haqawa wárikqe, hihta sōyatko'y'taqat (sponge) vinegar akw tsehkweknat, hopaqat epeq sōñnat, put hikwniniqw maqa. ⁴⁹ Noqw pay haqawat pañqaqwa: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias put ayo távini pītuni. ⁵⁰ Pu Jesus piw a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁵¹ Noqw meh, God kíyat ep mötsáp'uhtsi òñaqwk atkámíq tsiki, noqw tutskwa tayayayku, pu o'wa kwanamhti. ⁵² Pu tütuami hōtsiltotiqw, kaysiwhqam God sinomat so'qam ahoy yesvaqe, tūamit añqw nōña. ⁵³ Nihqe Jesus ahoy tātayhq, put atsve puma pas āantsawat kitsókit aw yuñqw, sinom kaysiwhqam amumi yórikya. ⁵⁴ Noqw solāwamoñwi-niqw pu ima put amum Jesus tūtuwalaqam tutskwat tayayaykuq, pu hin hiniwhiqat aw yórikyaqe, pavan pas tsātsannaqe, pañqaqwa: Pas antsa kurs as i' God Tíata. ⁵⁵ Noqw kaysiwhqam momoyam pep yāvaqw aw tūyuñwa. Puma Galileet añqw Jesus añk hinnunyaqe, enem hihta hintsatska. ⁵⁶ Noqw pumuy amuñaqw Mary Magdalene, pu Mary, James- níkañw pu Josep pumuy yúamu, piw Zebedeet timuyatuy yuámu.

The Burial of Jesus

(Mr 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Noqw Jesus aw tuptsiwñi'yuñqamuy amuñaqw haqawa Joseph yan mātsiwa. Pam Arimathaea-kitsókit añq'ò, nihqe a'nō hihta himuy'ta. ⁵⁸ Noqw tapkiwtaq, pam Pilate aw pítuhqe Jesus tokoyat tuhtui. Noqw put tokoat put aw noiwniqat Pilate pañqawu. ⁵⁹ Noqw tokoyat Joseph yawmaqe, kwañw'ewakw tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; ⁶⁰ Nit pu pam haqam owat ep puhutuamhqölöt himuy'taqey ep put tavi, nit tūamit hōtsiwmiq wuko'wat hōyoknat, ahpiy'o. ⁶¹ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu suhkawa Mary tūamit ehpewi qatu.

The Guard at the Grave

⁶² Noqw totokát qavoñvaq, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu Pharisee-sinom Pilate aw òkihqe, aw pañqaqwa: ⁶³ Moñwi, itam u'nayaq, ura i' nuhtumi hihinta átsalawhq nāto qátuhqe pañqawu: Nu ahpiy pāyis talq ahoy tātayni. ⁶⁴ Taay, noqw òviy um pañqawhq, tūamit pāyis tālat aw pahsavo qaōwihintani; taq ka put aw nánatuwnayaqam mihikq òke', put tokoyat haqami uuyi'wist, nuhtumi pañqawani: Pam mokiwyu añqw ahoy tātayi, kitotani. Noqw pantaniqw, tis pas mohtiwat epnihqe qalomáhintani. ⁶⁵ Noqw Pilate pumuy amumi pañqawu: Uma pi tuwalan'aymuy'yuñwa; uma ahpiyye', aw qaōwíyukuyani. ⁶⁶ Noqw òviy puma ahpiyyaqe, tūamit qaōwihintsat-snyaqe, tuvoylat akw owat uhtayat, ep hakimuy tuwalan'o'ya.

28

The Resurrection

(Mr 16.1-10; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Noqw nasuñwintalöñnit añ ruhpaq, Sundayt aw pituq, nāt qōyañwnuqtsiwaqwhaqam Mary Magdalene, sukwat Maryt amum tūamit aw kuyvato. ² Noqw meh, pas tutskwa a'nō tayayayku; pi Tutuyqawhqat hoñviayaat òñaqwk hawhq, hōtsiwaat añqw owat ayo mūmat, atsveq qatuptu. ³ Noqw pas taywaat talwihpikit

anta; pu pas yuwsiat nūvat an qōtsa. ⁴ Noqw tūtuwalaqam put mamqasyaqe, pavan tururuykuyaqe, pas so'qey panhtoti. ⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe, wuhtituy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Pay nu navoti'taqw, uma Jesus ura nahoyehtsit aw muiltiqat hepnuma. ⁶ Pam qa yep'e; pi pam ahoy tātayi, ura pan lavayhti. Kurs huvam pewnen, Tutuyqawhqat as haqe' qatsqat uma aw yórikni. ⁷ Nen uma yañqw kaktaye', pam mokiwuy añqw ahoy tātayhqat put aw nánatuwnayaqamuy āawnani; Noqw meh, pay pam hapi añwu umupyeye Galileet aqwni. Ason pepeq uma aw tātayyani. Meh, nu hapi umuy āawna, kita. ⁸ Noqw puma tsawiniwkañw, piw pas hahlaykañw, tūamit añqw ahpiy kaktayhqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi tūawmaqe wari. ⁹ Noqw puma pañsoniqw pi meh, Jesus pas nāp pumuy amuhsawvaqe pañqawu: Hakim hahlayñwu. Noqw puma put awnihqe, hokayat mavoqtat, aw naokiwhta. ¹⁰ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Uma yahpiynen, itupkomuy amumi pañqawhq, puma Galileet aqwyani; nen ason pepeq inumi yórikyani.

The Report of the Guard

¹¹ Noqw puma nāto pañsoniqw, meh, haqawat tūtuwalaqam kīve ökihqe, hin hiniwhtiqat God awwat mohpeq momñwituy sohsok āawnaya. ¹² Noqw puma wukw'a'yatuy amumum tsovaltiqe, hinhtotiniqey yuaatota; nihqe nihtiwtatqat sīvat solāwamuy huytota, ¹³ Pañqawkahkañwo: Uma hapi kitotani: Itamuy tokq, put aw nánatuwnayaqam mihikq ökihqe, put tokoyat haqami ūuyi'wisa. ¹⁴ Noqw ason kurs tutskwat aw moñwi it navotq, itam aw tūtuyqawve', umuñem qeni'totani. ¹⁵ Noqw öviy puma sīvat ömahkotaqe, amumi hin tutaptotaqat anhtoti. Noqw i' yan lavayi nāt Jew- sinmuy amuhpa' yuaatiwa pewhaqami pahsavoo.

Jesus Appears to His Disciples

(Mr 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁶ Pahsat pu pakwt sūkw sihkay'taqam Jesus aw nánatuwnayaqam Galileet aqwya, haqam tsomot Jesus pumuy amumi tutaptaqat pañsoq'a. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pituqw, puma put aw yórikyaqe pas hihtatota. Noqw pay haqawat soq pēwewinhtoti. Noqw pam amumi pañqawu: Ina sohosk hihta öveqatsit ep- nikañw pu tūwaqatsit epnihqat aw nuy moñwtavi. ¹⁹ Noqw öviy uma añqe' nankwuse', sopkawtaqamuy sinmuy tutuqaynayani, pu kūyit akw pumuy tuvoylatiwisni, Inay, pu Tiyat, pu Qahováriwtaqat Hikwsit, pumuy natñwaniyamuy aqw'a. ²⁰ Nen puma itutavoy añ ahsupoq añ hinwisniqat uma pumuy tutuqaynayani. Noqw nu' hapi yūmosa umumum hinmani, yep qatsísó'ñwamiqahamii. Okiw antani.

LOMATUAWI MARK AHPİY'O

The Preaching of John the Baptist

(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

¹ I' lomatuawi Jesus Christ God Tiyat yuaataqa yan yayhniwa. ² God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan ura pey'ta: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam hapi upyeve uñem pōhut añ qenitani. ³ Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat enem pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁴ Hak tāqa John yan mātsiwhqa qayēsiwhpuve kūyit akw tūtuvoylalawu; nihqe sinmuy amumi pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni. ⁵ Noqw tutskwat Judeat añ ahsupoq sinom sohsoyam put aw ökiwta, pu Jerusalem añq'ö; nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw tuvoylatoti. ⁶ Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhöyat añqw yukiwtaqat yuusi'kañw, kolāsat kwewta. Noqw pam māty tumoyta; pu piw haqam mómohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁷ Nihqe pam yuaataqe pañqawlawu: Hak inuhpenihqe pas pavan öqalay'taqa inuñkni; noqw soon nu yan'ewayni'kañw pay nas'ew put tots-sosompiyat ñahnik aw motoltini. ⁸ Pay nu pas antsa kūyit akw umuy tuvoylalawu. Nikañw ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni.

The Baptism and Temptation of Jesus

(Mt 3.13-4.11; Lk 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Noqw ephaqam Jesus Galilee-tutskwat ep kitsókit Nazareth añqwniqw, John pāyut Jordan aqw put tuvoylata. ¹⁰ Noqw Jesus pānaqw yámakq, pahsat pay tokpela hötsiltiqw Qahováriwtaqa Hikwsi höwit ankañw put aqw hawhtoqat pam aw yori. ¹¹ Noqw hakiy tōnaat öñaqw pañqawu: Um hapi pas aw iunañwa Itii, pas nu uñ hahlayi. ¹² Noqw pahsat pay Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami put lälayi. ¹³ Noqw pam pep qayēsiwhpuve löp sunat tälät añ tūtuvosiptuy amumum yanta. Noqw Satan put unahplawu; noqw öñaqw hoñvia'yat put aw unañwtavi'yuñwa.

Jesus Calls Four Fishermen

(Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Noqw John sivikive pakiwtaqw, Jesus Galilee- tutskwat ep pituhqe, lomatuwit God moñwtunatyayat yuaataqat yuaatinuma, ¹⁵ Pañqawkañwo: Pay hapi aw pitu, God moñwtunatyayat aw hayhkalti. Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', lomatuwit aw tū-tuptsiwani. ¹⁶ Noqw pam wuhkovatuphat Galilee yan mātsiwhqat qalavaqe hinmakañw, hakiy Simon tupkoyat Andrewt enañ tuwa. Puma pakiwmaqutsayay pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani; noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ¹⁸ Noqw pahsat pay puma tutsáyay tatamhtat, put añki. ¹⁹ Noqw pam pahpiy hihsavo nakwsuqe, hakiy Zebedeet tímuyatuy James pu John pumuy tuwa. Puma tuwat pākihut añqw pakiwkañw, tutsáyay aw yuyku. ²⁰ Noqw pam āpiy pay pumuy wáñwayi. Noqw puma nay Zebedeet tumal'aymuy enañ pākihut ep mātapt, put añk nakwsu.

A Man with an Evil Spirit

(Lk 4.31-37)

²¹ Noqw puma Capernaum- kitsókit ep öki. Noqw nasuñwintalöñnit aw pituqw, āpiy pay pam tsotsvalkimi pákihqe, sinmuy tutuqaynativa. ²² Noqw puma put hin tutuqaynaqat ep pas aw kātayyuñwa, pas pam öqalat pasiwtaqey pan pumuy tutuqaynaqw öviy'ö, imuy tutavot tutuqaynayaqamuy qa pumuy amun'i. ²³ Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaqa pumuy tsotsvalkiyamuy ep nuhtuma. Nihqe

pam tsa'lawhqe, ²⁴ Pañqawu: Um itamumi qa hintsakni. Ya um itamuy hinhtotiniqat nāwakna, um Nazareth añqw Jesus? Ya um itamuy hovalaniqe òviy añqaqò? Pay um hákiyiniqw nu uñ tuwi'ta. Um hapi God añqw pas Qahováriwtaqa. ²⁵ Noqw Jesus hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, añqw yámakuu. ²⁶ Noqw tuyoy'eway hikwsit tēqat homimikinat, a'nò tōqtit, añqw yama. ²⁷ Noqw sinom sohsoyam kātayunqe, nātuyinlālwaqe pañqawu: Hin pa i' hintani? sen pay puhututuqayhpi? Pas pi pam òqalat pasiwkaniw, òviy hikis pi pas tuyoy'e'wakw hihikwsimuy mēwaqw, puma put aw tuqayvastotañwu. ²⁸ Noqw pas pay pahsat Jesus pep hintsakq, Galilee-tutskwat añ ahsupoq pay pan yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹ Noqw panis puma tsotsvalkinaqw nõnakt, hakiy Simon-nit, pu Andrew, pumuy kiyamuy aw yuñ, ima James pu John pumuy amumunniq'ò. ³⁰ Noqw Simon nõmayat yuat mukituyat akw qātsi. Noqw āpiy pay puma put Jesus āawnaya. ³¹ Noqw pam put awnihqe, māyat nuat, qatuptsinaqw, pahsat pay mukituyat put mātavi. Noqw wuhti pumuy amumi unañwtavi. ³² Noqw tāwat pakiqw, sinom Jesus aw sohsoqmuy hihta akw tūtuyyaqamuy tsamvaya, pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyunqamuyu. ³³ Noqw pep kitsókit ep sinom sohsoyam hōtsiwmiq tsovalti. ³⁴ Noqw pam kaysiwhqamuy hihihita akw tūtuyyaqamuy qalapsinta, piw kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ayo ipwaqe, pumuy hiñqawaniqw qa nakwhana, puma put hákiyiniqw tuwi'yuñqw òviy'ò.

Jesus Preaches in Galilee

(Lk 4.42-44)

³⁵ Pu qavoñvaqw, nāt qa hin tālawvaniqw, Jesus qatuptuqe, kinaqw yama; nihqe haqami súnalkominihqe, pephaqam God aw okiwlawu. ³⁶ Noqw Simon pu put suñwamat puma put añkya. ³⁷ Noqw puma put tutwaqe, aw pañqawu: Sinom sohsoyam uñ hepnunya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Tuma yuhke' kitsókinawit nankwusa; noqw nu pañ piw yuaatinumni; pi nu paniqw añq'ò. ³⁹ Pu pam Galilee-tutskwat añ ahsupoq sinmuy tsotsvalkiyamuy añ yuaatinumqe, nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwannuma.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰ Noqw hak hihta tokoplelet akw tūtuyhqa put aw pituhqe, okiw aw tamōtswunuptut pañqawu: Um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ⁴¹ Noqw Jesus put òkwatuwhqe, aw māvuyaltiqe, aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. ⁴² Noqw panis pam pañqawh, pahsat pay tokoplele put añ súlawhti; noqw pam powalti. ⁴³ Noqw Jesus put pās mēwat, pahsat pay nahpiy put hōnaqe, ⁴⁴ Aw pañqawu: Um tunatyalte', qa hakiy it āawnani; niñkaniw um ahpiyinen, God awwat moñwit aw namtaknani; nen Moses hin tutaptaqat um pan powaltiqey ep kuwahtiput távini. Um yan powaltiqey tuawi'tani. ⁴⁵ Noqw tuwat soq pam pañqaw ahpiynihqe, añqe' put a'nò yuaatinumqe, ahsupoq tunvotna. Noqw òviy Jesus kurs hin pāpu kitsókimi mātaqpuva pákiniqe, pay qalavehaqam tutskwava hinnuma; noqw sohsokivaqw sinom put aw òkiwta.

2

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

¹ Noqw ahpiy hihsakis talq, Jesus piw Capernaum-kitsókit aw paki. Noqw yaw pam kive pakiwtaqat sinom pañqawu. ² Noqw pahsat pay sinom kaysiwhqam pañso tsovalti, pas kaysiwhqe òviy kurs haqe' yesni, pas qa ñas'ew hōtsiwhpeq qeni, pas qae. Noqw pam pumuy amumi God lavayiyat yuaata. ³ Noqw hakim nālōyōm hakiy tēqat apha' qataytaqat tūtuyhqaqat tsōpkahkaniw put aw òki. ⁴ Noqw ep huru'pokiwtaqw, òviy kurs hin puma put aw òkini. Nihqe pahsat puma put háqamnihqat atsve kiamit yāhayaqe, próknayat, it hakiy tūtuyhqaqat ahpatañ wáòkiwtaqat pañ put aw hawnaya. ⁵ Noqw

Jesus pumuy qapēwēnayaqat amumi túwahqe, it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: Itii, pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁶Noqw haqawat tutavot tutuqaynayaqam pep yēse; nihqe pan unañwpeq wūwaya: ⁷Ya hinoqw i' God aqw hiñqawlawu? Ya hak sen hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ⁸Noqw kurs puma unañwpeq pan wūwantotaqw, Jesus panis unañwpeq māmatst, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq pavan wūwantota? ⁹Ya hak hakiy añ qataytaqat tūtuyhqat aw hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta, Sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqō'? sen Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nakwsu, sen kitaniqō'? ¹⁰Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw oqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: ¹¹Oviy nu ūmi pañqawni: Qatuptut, uh'ahpay kwusut, uhkiy aw'i. ¹²Noqw pahsat pay pam wunuptut, ahpay kwusut, pumuy sohsokmuy amutpik nakwsu. Noqw ōviy puma sohsoyam kātayuñqe, God pas hihtatota, pañqawkahkañwo: Pas itam qa hisat hihta yanhaqamnihqat aw yórikya.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³ Pu pam pañqw piw wuhkovatuphat qalávohaqamii. Noqw sinom sohsoyam put aw tsovalti; noqw pam pumuy tutuqayna. ¹⁴Noqw pam pañmakañw, hakiy Alphaeus tiyat Levi moñwit enem sivat ōmalawkañw haqam qatuhqat túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut, put añki. ¹⁵Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum put kiyat ep ōkihqe, pep tunōsvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit enem sivat ōmalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam paño ōkihqe, pumuy amumum put aw yesva; pi put añk hinwisqam pas kaysiwhqee. ¹⁶Noqw pam moñwit enem sivat ōmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoytaqw, ima tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw tātayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqaqwa: Ya pam hinoqw moñwit enem sivat ōmalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta, piw hihiko? kitota. ¹⁷Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yuiñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuiñwa. Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wánwayniqe ōviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wánwayniqe ōviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸ Noqw ima pi John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuiñwa. Noqw ōviy sinom Jesus aw ōkihqe aw pañqaqwa: Meh, John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuiñwa. Noqw ya hinoqw ūmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁹Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mō'wit sinomat nāt mōōñañwuy amumum yantaqw, napwalni'yuiñwini? Soon pi mōōñañw pumuy amumum yantaqw puma napwalni'yuiñwini. ²⁰Nikañw pay ason hisat aw pituqw, mōōñañw'am pumuy amunaq ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalni. ²¹Qa hak sino puhutsatsakwmōtsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokñwu. ²²Noqw qa hak sino pukawiwkorot sakwiwmaqat añ puhuovavalat kuyñwu. Ispi hakiy panhtiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnaqw, ovavala wehemhtini. Noqw wiwkorot sakwītotini. Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot añ kuyiltiñwu.

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³ Noqw ahpiy pantaqw, puma nasuñwintalōñnit ep sōhōvos'uyit añ nōñakwisq, put aw nánatuwnayaqam sōhōvosit talayat mawtiwisa. ²⁴Noqw Pharisee-sinom Jesus aw pañqaqwa: Meh, ya puma hinoqw nasuñwintalōñnit ep himu mewniwtaqat hintsatska? ²⁵Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat David hinhtiqat añ tuñwáya? Ura pam-niqw, pu suñwámat puma hihta haqni'yuiñqe tsōñsoq, ²⁶Pam God kiyat

aw pákihqe, pólavikit God aw noiwtaqat ańqw nōsat, suńwámuy ań huyta, Abiathar God awwat mohpeq mońw'iwtaq'ó. Pam pólaviki mońw'iwuńqamuy- sa amuńem nōwatiwíwu. ²⁷ Pu pam pumuy amumi pańqawu: Nasuńwintalōńni hapi sinmuy amuńem yukiwa, qa sinom nasuńwintalōńnit eńem yukiwa. ²⁸ Paniqw hapi óviy nu' Sinot Tiat nasuńwintalōńnit hikis aw tutuyqawi.

3

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

¹ Pu piw pam tsotsvalkimi paki; noqw hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. ² Noqw mātapaqi kurs Jesus nasuńwintalōńnit ep put qalaptsinaniqat óviy momńwít put aw tunatyawyuńwa, puma sa hihta ep put nēveltoynayaniqe óviy'ó. ³ Noqw pam lakput may'taqat aw pańqawu: Kurs nuhtutpik wunuptuu, kita. ⁴ Pahsat pu pam pumuy amumi pańqawu: Ya hak nasuńwintalōńnit ep lolmat hinhtiniqw pam súanta, sen qalolmat hinhtiniq'ó? sen qatsit ayo táviniq'ó? sen nínaniq'ó? Noqw puma qa hińqaqwa. ⁵ Pu pam hin unańwtiqe, pumuy a'ńó unańwayamuy ep kwanwáitsivutiqe, amuhpa' yorkit, tāqat aw pańqawu: Uhmáy tsihkwa. Noqw pam put tsihkwa; noqw māt ayańqwat māyat an pās powalti. ⁶ Pahsat pu Pharisee-sinom ańqw ahpiyyaqe, āpiy pay Herod ańk wisiwtaqamuy amumum hin as put ninayaniqey put ankiwakw yuaatota.

A Crowd by the Lake

⁷ Noqw pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sinmuy amuńaqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat aqw'a. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put ańkya, Galilee-tutskwat ańq'ó, pu Judea-tutskwat ańq'ó, ⁸ Pu Jerusalem-kitsókit ańq'ó, pu Idumaea-tutskwat ańq'ó, pu pāyut Jordan yupqöyńaq'ó, pu ima Tyre-nikańw pu Sidon-kitsókit ańqe' yesqam piwu. Puma put kátumaltaqat nanaptaqe, aw öki. ⁹ Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pańqawhq, puma put eńem tsákw pākihut maskatota, taq nāp hisat sinom qaan'ewakw hinhte', put aw hūrs hómikmani. ¹⁰ Pi pam kaysiwqhgamuy sinmuy qalatsintaqw, óviy sohsoyam hihta akw tūtuyyaqam put aw tóńokyaniqey put aw nānaqasya. ¹¹ Noqw ańsakis tuyoy'e'wayom hihikwsim put aw tātayyaqe atpipo nawhitotakahkańw, kēew pańqaqwa: Um hapi God Tíata. ¹² Noqw puma put tunvotnayaniqw, pam pumuy tusoqmewa.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³ Pu pam tsomomiqnihqe, hakimuy namorstat, pumuy wáńwayi. Noqw puma put awya. ¹⁴ Noqw pam pakwt lóq sihkay'taqamuy namorsta, puma put amum hinnumyaniqat óviy'ó, pu pam pumuy ańqe' lomatuwit yuaatinumyaniqat ayataniqee. ¹⁵ Pu puma hihihita akw tūtuyyaqamuy qalaptshintiwisniqat aw óqalat pam pumuy pasiwna, pu nuhtuńaqw nukpanhihikwsimuy ayo ipwanwisniqat aw'i. ¹⁶ Pam imuy tavi: Simon, pam piw Peter yan put tuńwa. ¹⁷ Pu Zebedeet tiyat James-nit, pu tupkoyat John, pumuy piwu. Pam piw Boanerges yan pumuy tuńwa; pam Yoy'umukit antaqamu, i'ńihqe pam'i. ¹⁸ Pu Andrewt, pu Philip, pu Bartholomewt, pu Matthewt, pu Thomas, pu Alphaeus tiyat James, pu Thaddaeus, pu Simon sinomuy amuńem qa nātusi'taqata, ¹⁹ Pu momńwítuy amumi put mātapniqat hakiy Judas Iscariot piwu. Noqw puma haqam kive öki.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10)

²⁰ Noqw pay piw sinom qaan'ewakw hintaqam amumi tsovaltiqw, óviy soon kurs puma nas'ew nōńsani. ²¹ Noqw Jesus sinomat put nanaptaqe, put nuayaniqe awya pańqawkahkańwo: Pam okiw qanavóti'numa. ²² Noqw hakim tutavot tutuqaynayaqam Jerusalem ańqw ökihqe pańqaqwa: Pam Beelzebub akw tuyqawiwa. Pam nukpanhihikwsimuy mońwiyamuy aw yankańw nuhtuńaqw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ²³ Noqw pam sinmuy wáńwayhqe, tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi pańqawu: Ya sen Satan Satan ayo hóroknani? ²⁴ Haqam mońwtunatya nehpewhete', pas soon wúnuni.

²⁵ Pu kurs haqam kivit nehpewhote' soon hoñni. ²⁶ Noqw kurs Satan nāp nāmi mamke', pu nātsike', soon pam wúnuni; panis pi pam sohtini. ²⁷ Soon hak hakiy a'nō hoñvit kiyat aw pake', hihta himuyat put añqw nawhkini, hal pas mohti put some'-saa, nen pahsat pu pam put kiyat kiqötani. ²⁸ Nu umumi pas antsa pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. ²⁹ Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. Panhtiqa pas sūs tüwiñiqey aqw nāvitsinani. ³⁰ Ura puma pañqaqwa: Pam tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwa, kitotaqw, òviy pam yan lavayhti.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ Noqw pahsat pu put tupkomat, yuy amum, put aw ökihqe, ihpaq honkahkañw, put aw hakiy ayatotaqe, put wáñwayya. ³² Noqw sinom kaysiwhqam put aqlap yesqam put aw pañqaqwa: Meh, uhtupkom, uñuy amum, ihpaq uñ wáñwayya. ³³ Noqw pam lavayhtiye, amumi pañqawu: Ya hak ínúu? Pu ya hakim itupkomya? ³⁴ Pu pam put aqle' yesqamuy amuhpa' yorikt, pañqawu: Kurs ínuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ³⁵ Pi hak haqam God tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, isiwa, pu ínúu.

4

The Parable of the Sower

(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

¹ Pu piw pam wuhkovatuphat qalaveq sinmuy tutuqaynativa; noqw sinom qan'ewakw hintaqam pep put aw tsovalti; noqw òviy pam pákihut páhut ep pāyawnumqat aqw pákihqe epeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam wuhkovatuphat qalava tutskawa yēse. ² Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy hihhihta tutuqayna; nihqe pumuy amumi pañqawu: ³ Kurs huvam tuqayvastotaa. Hak tāqa tsalakin'uylawniqe pasmii. ⁴ Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava lōhō. Noqw sūmawuy añ masay'yuñqam ókihqe añ put soswa. ⁵ Pu pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat añ lōhō. Noqw añ qa pōñalaniaqw, òviy pay āpiy kükuyva. ⁶ Nikañw tāwat òvetiqw, pay ūyi kólaki; nihqe pam qa pas pas ñay'taqe, òviy tsahkwi. ⁷ Pu pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kutqōlō wuñqe, put laknaqw, pam qa hihta himuy'va. ⁸ Pu pēhu lolmat tutskwat añ lōhökqe kuyvaya; pu wuñqe, hihta himuy'va, pēhu sunat pakwt sihkay'tasikip aw hóyokput aniwnaya, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu tsivot'-sikip sunát-sikipo. ⁹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Lk 8.9-10)

¹⁰ Noqw puma nánaltyaqw, ima put aqlaqaqam pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum it lavayit hihta tuawi'taqat put tüviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: God moñwtunatyayat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq'a. Nikañw pam tūwutsit-sa akw yuaatiwa. ¹² Puma as aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyaniqat òviy'o, pu aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyaniqata; taq nāp hisat sen puma ahoy nánamtōkaqw, pumuy qaanhtipum pumuy amuhpiy ayo yukiwni.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma it tūwutsit hihta tuawi'taqat qa mātsi'yuñwa? Noqw ya hin tis uma sohsoq tūwutsit mātsi'yuñwni? ¹⁴ Uylawhqa hapi God lavayiyat uylawu. ¹⁵ Noqw lavayi pōhpava lōhökqa imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Satan pite', pumuy unañwpeq lavayit ūyiwqhata pañqw ipwañwu. ¹⁶ Pu pay piw pan pikaqlōva lōhökqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw āpiy pay put kwusuyañwu. ¹⁷ Noqw lavayi pumuy unañwayamuy ep qa hūrs ñapkiwtaqw, òviy puma pay hihsavo as añ kūyuñwu. Noqw pay lavayit ep kánavotpit, sen okiwsahsañwaqat aw pituqw, pahsat pay puma unañwmokyañwu.

¹⁸ Noqw pu kutqõlpa lõhõkqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptat, ¹⁹ Yep qatsit-sa aw tunatyaltote', pu kãhakiwuy akw ûnatote', pu hĩhihta tuñlay'kahkañw, soq lavayit aw qa tunatyaltotiñwu. Noqw õviy lavayi pumuy unañwpeq qa hihta himuy'vañwu. ²⁰ Noqw pu lomatutskwat añ õyiwihqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', kwusuye', hihta himuy'vayañwu; pëtu sunat pakwt sihkay'tasikip hóyokput himuy'vayañwu, pu pëtu payhp sunát-sikipo, pu pëtu tsivót-sikip sunát-sikipo.

A Lamp under a Bowl
(Lk 8.16-18)

²¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya sen hak wihqõhit úwiknat, sīvut sen pu-vuwhit atpipoq távini, as pam tsotsókpit ep put tsoki'tanikañwo? ²² Pi sohsoy himu tupkiwtaqa pay mātāqtiñqe õviy pantañwu, piw sohsoy himu nanauyve hiniwhitiqa añqe' nanaptiwniqe õviy'õ. ²³ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ²⁴ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma hihta aw tūqayyuñqey ep tunatyaltotimantani. Pi uma hihsa'haqam hakiy enem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani; pu uma añ nanaptaqamuy amumi piw nāt wūhaq noiwni. ²⁵ Pi himuy'taqat aw piw pëhu noiwni; pu nāstanihqā hĩkisi as hihta himuy'taqey kwayhni.

The Parable of the Growing Seed

²⁶ Pu pam pañqawu: God moñwtunatyat hakiy tāqat pasva poshumit uyhqat anta. ²⁷ Pam uyht, mihikq puwñwu; pu qavoñvaqw qatuptuñwu. Nikañw poshumi ñahkuyvakañw, pu wuñqw, hin pam panhtiqat pam qa navoti'tañwu. ²⁸ Pi tutskwa nāp hihta aniwnañwu; mohti nahpi'vañwu, pu sihkuyvañwu, pu timuy tukwsinañwu. ²⁹ Pu himu aniwhitiqw, pahsat pu õyi'taqa put tsahqañwu, pi hõhõqyaniqat aw pítuñwuniq'õ.

The Parable of the Mustard Seed
(Mt 13.31-32, 34; Lk 13.18-19)

³⁰ Pu pam pañqawu: Ya sen itam God moñwtunatyat hihta antaqat pañqawani? Ya sen itam hihta enañ put namimahtaknayani? ³¹ Pam mustard-uyit pōsiyat anta. Pam tutskwawe õyiwihqe as tūwaqatsit ep pōvoshumit amuñaqw sushihsayhoya. ³² Nikañw pam õyiwe', wuñwe', sohsoq hihta tusaqtsotskit amuhpenihqe yahsayoqtiñwu; nen wukonantaqay'vañwu. Noqw õviy sūmawuy añ masay'yuñqam put atpik kihsit añ yesvañwu. ³³ Yanhaqam pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw nuhtumi hĩhihta yuaatañwu, pay puma hin put kwusi'wisqat pan'i. ³⁴ Pam tūtuwutsit-sa akw pumuy amumi yuaata. Nihqe pay ason pumuy nánaltaqaw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi put sohsoq namtõmnañwu.

Jesus Calms a Storm
(Mt 8.23-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Noqw pay ép tapkiqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma wuhkovatuphat yupqõmiya. ³⁶ Noqw puma sinmuy suhpantaqamuy añqe' hõnayat, puma pākihut aqw yuñā, Jesus haqam qátuhqat aqw'a. Noqw puma pañqw ahpiyya. Noqw pëtu pākihu piw pumuy amumumya. ³⁷ Noqw wukohukvaqw, pāhu walalataqe, pākihut aqw a'nõ yēvantaqe, nuñwu pay aqw kūyi ohpo. ³⁸ Noqw Jesus pākihut yūpaqwat epeq qõtõpay'kañw pūwi. Noqw puma put tātaynayaqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, ya itamuy so'niqw um pas qa hin unañwtini? ³⁹ Noqw pam tātayht, hūkañwuy mēwaqe, pāhut aw pañqawu: Uyiwalte', sun yúkuu, kita. Noqw hūkañw qe'tiqw, qaan'ewakw sutmakma. ⁴⁰ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqhw tsawiniwyuñwa? Ya hintaqw õviy uma qa tuptsiwini'yuñwa. ⁴¹ Noqw puma pas kātayuñqe nānami pañqawu: Ya sen i' hak himuniqw, õviy hikisi pas hūkañw, pu pāhu put aw tuqayvasta?

5

Jesus Heals a Man with Evil Spirits
(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

¹ Pu puma wuhkovatuphat yupqöymi Gádara-sinmuy tutskwayamuy ep öki. ² Noqw Jesus päkihut añqw yamakq, pahsat pay hak täqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawi-wtaqa o'wat ep tuamtuhsöt añqwnikañw put ahsawva. ³ Pam tüamit ep okiw ki'ta. Noqw soon kurs hak put sómi'tani, pas sóoni, nāmahin pi hikis pas sivanamiqlölöt akw'a. ⁴ Hikis as pam qa sūs hokasosomhpit, pu sivanamiqlölöt akw sómiltiñwu. Nikañw pay pam sivanamiqlölöt nāhoy tutkitañwu; pu hokasosomhpit piñañwu. Pu soon kurs hak put añwuy'tani. ⁵ Noqw pam tōkilnawit, pu tāwanawit tsotsmova, pu tūtuamit añ hinnumñwu, a'nō hiñqawkañwo, pu o'wat akw nātutkitinumñwu. ⁶ Noqw pam Jesus yāvoq túwahqe, aqw wárikqe, pas put aw naokiwlawhqe, ⁷ A'nō tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwaknaka, um Jesus God Sus'oveqnihqat Tíata? Nu God atpip ūmi pañqawni: Um okiw nuy qa okiwsanni. ⁸ (Jesus pay put aw pañqawu: Tuyoy'eway hikwsi, tāqat añqw yámakuu, kita. Noqw öviy täqa pan layayhti.) ⁹ Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mätsiwa? Noqw pam put hu'waqe aw pañqawu: Nu Qaan'ewakw hintaqamu yan mätsiwa. Itam qaan'ewakw hintaqw öviy'o. ¹⁰ Noqw pam pep tutskwat añqw pumuy qa lālayniqat öviy täqat put aw pas qaatsat nāwakna. ¹¹ Noqw pep tsotsmot áhayhke pitsötim wuhkotonawtaqam nōnova. ¹² Noqw sohsoyam nukpanhihikwsim put aw qa nātusitotaqe pañqawu: Itamuy pitsötimuy amumi hōnaqw, itam amumi yuñni. ¹³ Noqw pahsat pay Jesus pumuy hu'wa. Noqw tuyoy'e'way hihikwsim tāqat añqw nōñakqe, pitsötimuy amumi yuñqw, puma tōnawtaqam wuhpatpelat añ wuhkovatuphamiq a'nō yuhtukqe, pämiq paöysoa, (lōp sōmorit pahsa'haqamo.) ¹⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam watqaqe, kive put tūawvaya, pu añqe' tutskwawa. Noqw sinom hin hiniwhitiqat aw kuyvawisqe, ¹⁵ Jesus aw öki; nihqe it tāqat as nukpanhihikwsit akw tuyqawiwtatqat, hal qaan'ewkw hintaqamuy hihikwsimuy akw tuyqawiwtañwuqat puma tutwa. Pam yuws'i'kañw, suyan unañway'kañw pep qatu. Noqw puma put aw yórikyaqe, pas tsātsawna. ¹⁶ Noqw hakim it nukpanhihikwsit akw tuyqawiwtañwuqat hin hintsaniwhiqat aw yórikyaqam aw kuyvawisqamuy put āawna, pu pitsötimuy hinhtotiqata. ¹⁷ Noqw pay as pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat puma Jesus aw ö'qalya. ¹⁸ Noqw pam päkihut aqw pakitoqw, i' täqa nukpanhihikwsit akw tuyqawiwtañwuqa as put ámunniqey aw ö'qala. ¹⁹ Noqw pay Jesus put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Um uhsinomuy amuminen, Tutuyqawhqa uñ ökwatuwhqe, unem hihta qaöwihinihtiqat pumuy āawnani. ²⁰ Noqw pam ahpiynihqe, añqe' put yuaatinuma, Decapolis añ ahsupoq'a. (Pam pakwt kitsóki i'nihqe pam'i.) Noqw nanaptaqam sohsoyam kätayuñwa.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Noqw Jesus päkihut akw ayoqwat piw yamakq, sinom qaan'ewakw hintaqam put aw tsovalt; noqw pam wuhkovatuphat qalaveq wunu. ²² Noqw meh, hak täqa tsotsvalkive moñw'iwtaqa Jairus yan mätsiwhqa pitu; nihqe pam Jesus túwahqe, kukmiq nātuvaveq, ²³ Okiw aw naokiwhaqe, pañqawu: Okiw imanawhya mómok. Noqw um as okiw inumumnen, uhmaw akw put aw toñokq, pam qalapte', qátuni. ²⁴ Noqw Jesus put ámuma. Noqw sinom kaysiwhqam put añkyaqe, aw hūrs homimitiwi. ²⁵ Noqw hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñwáy'taqa pep nuhtuma. ²⁶ Okiw pam kaysiwhqamuy tūtuhihtuy amutsviy as hihihita añ kānavotkañw, sohsok hihta himuy amuhpa' sohsoko; nit qa nas'ew hihin qalaptut, tuwat soq pas qalomáhiñti. ²⁷ Nihqe pam Jesus hintsakqat navotqe, nuhtukwayñañaqw sinsonñaq put aw pítuhqe, yuwsiyat aw toño, ²⁸ Pañqawhqe öviy'o: Nas'ew pi nu as put yuwsiyat aw tónoke' pay soon qa qalaptuni. ²⁹ Noqw pahsat pay put añqw uñwa súlawhti; noqw pam tūyay qalaptuqey nahpe sunvota. ³⁰ Noqw kurs öqala nāñaqw yámakqat Jesus sunvotqe, sinmuy amumi namtōkt, pañqawu: Ya hak iyuwsiy aw toño? ³¹ Noqw put aw nánatuwnayaqam aw pañqawu: Meh, sinom ūmi homimitota. Noqw hinoqw pas piw hak ūmi tónokqat um kita? ³² Noqw pam hakiy panhtiqat aw yórikniqe, öviy añqe' yori. ³³ Noqw wuhit napqölpe hinhtiqat navotqe, okiw tsawinneveq tururutikañw, put aw pítuhqe, atpipo nātuvat, sohsok suan put āawna. ³⁴ Noqw pam put aw pañqawu: Itii, pay uhqapēwewni uñ qalapsina. Pay um hahlaykañw

qa hin'unañway'kañw, nīmani. Pay um uhtuyay añqw pās qalaptsiwtani: ³⁵ Noqw nāt pam yuaataqw, hakim moñwit kiyat añqw ókihqe, put aw pañqaw: Pay okiw uhti mōki. Noqw pas um piw nāt Tutuqaynaqat aw nunuiña? ³⁶ Noqw puma pañqawqaw, Jesus panis navotqe, moñwit aw pañqaw: Um qa hin unañwtini; pay um pánis-sa tuptsiwni'tani. ³⁷ Noqw pay qa hak put ámunniqat Jesus nakwhana, hal pay Peter-niqw pu James-niqw, pu tupkoat John, púma-saa. ³⁸ Pu pam moñwit kiyat aw pítuhqe, sinmuy mowawatotaqamuy amumi tātayi. Puma hiñqawkahkañw, tsaykita. ³⁹ Noqw pam aw pákihqe, pumuy amumi pañqaw: Ya uma hinoqw yanhaqam mowawatota, piw tsaykita? Pay manawhya qa mōki; pi pūwi. ⁴⁰ Noqw puma put aw tutsiwtisyhti. Noqw pam pumuy sohsokmuy pañqw lālayht, manawhyat náyat-nikañw pu yuyat-nikañw pu put ámunyaqamuy tsamkañw, manawhyat haqam qatsqat aw paki. ⁴¹ Noqw pam put māyat nuat aw pañqaw: Talitha cumi. Manawhya, qatuptuu, nu ūmi pañqaw, i'nihqe pam'i. ⁴² Noqw pahsat pay manawhya qatuptuqe nakwsu. (Pam pakwt lōq sihkay'tasikip yahsañwni'ta.) Noqw pas puma pavan kātayuiwa. ⁴³ Noqw pam pumuy pās mēwaqe qa hak put navotniqat amumi pañqaw; pu puma manawhyat hihta nopnayaniqat amumi tutapta.

6

Jesus Rejected at Nazareth (Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

¹ Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāp tutskway aw pitu; noqw put aw nánatuwnayaqam put ámunya. ² Pu nasuñwintalōñnit aw pituqw, pam tsotsvalkive sinmuy tutuqaynativa. Noqw kaysiwhqam put aw tūqayyuñqe, put aw kātayyuñqe pañqaw: Ya sen i' haqam iit hihta tuwi'va? Pu ya sen i' súanwuwni put aw noiwtāqa hímuu? Is uti pam may akw qaan'ewakw kātumalta! ³ Puyaw qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqa, it Maryt tíaata, imuy James, nit Joses, nit pu Judat, nit pu Simon, pumuy pāvaamu? Puyaw siwamat qa yep itamumya? Kitotaqe, put aw qaán unañwtoti. ⁴ Noqw Jesus pumuy amumi pañqaw: Pay God lavay'ayaat soon qa káptsitiwñwu, hal pay nāp tutskway ep-saa, pu sinomuy amuhpaa, pu nāp kiy ep'e. ⁵ Noqw pay pam kurs hin pep a'nō hihta tumaltaniqe, òviy pay panis pam híkikwmuy tūtuyyaqamuy amumi may akw tónokqe qalaptisina. ⁶ Nihqe pam pumuy qatuptsiwniyamuy ep amumi kātayta. Pu pam pañ kitsókinawit sinmuy tutuqaynatinuma.

Jesus Sends out the Twelve Disciples (Mt 10.5-15; Lk 9.1-6)

⁷ Pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy wáñwayhqe, pahsat pumuy lōlōqmuy añqe' ayativa; nihqe tuyoy'e'wakw híhikwsimuy amumi pumuy òqalat huyta. ⁸ Nihqe pay pumuy qa hihta hinwisniqat amumi pañqaw. Pay panis natōñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sivamoki'wisni. ⁹ Pu puma tōtsi'wisni; pu qa lōq napnay'wisni. ¹⁰ Pu pam pumuy amumi pañqaw: Umuñaqw lōyōm haqam kīmi pake', hisat pep kitsókit añqw ahpiyniqey pahsavo qátumantani. ¹¹ Pu ason kurs haqawat umuy qa pās taviyat, umumi qa tūqayyuñqw, uma pañqw ahpiynen, umuhkukqōlñaqw qōat ayo tsatswimantani, pumuy amunkiwakw hihta situawi'tani. Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep kitsókit ep sinmuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhath ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini. ¹² Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, sinmuy tunatyay añqw lasyaniqat amumi yuaatinumya. ¹³ Pu puma sinmuy amuñaqw kaysiwhqamuy nukpanhíhikwsimuy ipwanwisa, pu kaysiwhqamuy tūtuyyaqamuy wihkuyit akw lelwiyat, qalaptisintiwsa.

The Death of John the Baptist (Mt 14.1-12; Lk 9.7-9)

¹⁴ Noqw Jesus natñwaniat ahsupoq nanaptiwhq, pep tutskwat ep Moñwi, Herod yan mātisiwhqa, put navotqe pañqaw: I' hapi kūyit akw tūtuyoyalawhqa John. Pam mokiwyu añqw ahoy tātayhqe, òviy pas pavan òqaltumalat hintsaki. ¹⁵ Noqw sinom pētu

pañqawwa: Pam Elias, piw pētu pañqawwa: Pam God lavay'ayaata, imuy lavay'aymuyatuy hisatñahaqawq yesqamuy amuni. ¹⁶ Noqw Herod put navotqē pañqawu: Ura nu John qōtōtkuqg, i' pam'i; kurs pam mokiwuy añqw ahoy tātayi. ¹⁷⁻¹⁹ I' Herod pi ura tupkoy Philip nōmayat hakiy Herodias amum qatuptuqg, John put aw pañqawu: Um uhtupkoy nōmanawhkiqg pam pas qa suanta. Noqw òviy Herodias pas John nōyi'ta. Noqw Herod put unañwve hinhtiniqē, John aw hakimuy hōnaqg, puma put núayaqē, sivikimi panaya. Noqw Herodias as John nīnaniqey ankañw, Herod atsviy kurs hin panhtini. ²⁰ Pi Herod John aw tunatyawmaq'ō. Pi John súanhinmakañw pās unañway qatu. Noqw Herod put aw navoti'taqe, put kaptsi'ta; nihqē put aw tūqaytaqē, nāmi soon unañwti. Nikañw pam hahlaykañw put aw tūqaytañwu. ²¹ Noqw hisat nukwáñw'ew Herod tihtiwhpuyat aw pituqg, pam nuhtumi moñw'iwyuñqamuy nōviwhqat aw tūtsama, imuy pavan solāwamomñiwituyu, pu Galilee-tutskwat ep pavansinmuy piwu. ²² Noqw Herodias tiat māna ep pákihqē, wunimaqg, Herod put aw nahyoñwa, pu put amum yesqamu. Noqw Moñwi mānat aw pañqawu: Um hihta nāwakne', put òviy inumi tūviñtaqg, nu uñ put máqani, kita. ²³ Nihqē pas pam put aw qaōwílvyahytiqē pañqawu: Pay um pas nāp hihta òviy inumi tūviñtaqg, soon nu uñ qa máqani, hikis pas imoñwtunatyay nāsamiq yantaqata. ²⁴ Noqw pam pañqg ahpiyñihqē, yuy aw pañqawu: Ya nu hihta òviy tūviñtani? Noqw pam aw pañqawu: Pay aw kūyit akw tūtuvoylalawhqtat John qōtōyat awu. ²⁵ Noqw pahsat pay pam kaktaykañw, Moñwit aw pákihqē, aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqtat John qōtōyat inpit ep íniwtaqat pay pu' nuy máqaniqat nu nāwakna. ²⁶ Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw pay nuñwu pi pas aw qaōwílvyahytiqē, pu imuy pep put amum yesqamuy tuway'taqē, òviy kurs hin nawus qa hu'wanani. ²⁷ Nihqē pahsat pay hakiy nīnāñwuqa put qōtōyat kwistoniqat Moñwi aw pañqawu. Noqw pam ahpiyñihqē, sivikive put qōtōyat ayo tūkuhqe, ²⁸ Inpit ep íniwtaqat kwusivaqē mānat aw put tavi. Noqw māna yuy put maqa. ²⁹ Noqw John aw nānatuwnayaqam put nanaptaqē, ep ókihqē, tokoyat haqami tawiwisa.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ Noqw ima ayaiwyuñqam Jesus aw natsvalayaqē, hihta hinhtotiqey, pu hihta tūtuquaynayaqey sohsok put āawnaya. ³¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Túmai, nuhtuñaqg haqami qayēsihwpmiya. Nen itam hihsavo pep nāsūñwnayani. Pas pi sinom kaysiwhqam òkiwkahkañw, ahpiy sasqayaqg, òviy soon kurs hisat qenitiqg puma ñas'ew nōñōsani. ³² Pu òviy puma pay nanalt pákihut akw haqami qayēsihwpmiya. ³³ Noqw pumuy ahpiyyaqg, sinom kaysiwhqam amumi tūyūñqē, Jesus tuwi'yūñqē, sohsokivaqg kitsókit añqw paño nāp yuhtukqē, amuhpeqtotaqē, aw tsovalti. ³⁴ Noqw Jesus pákihut añqw yámakqē, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy túwahqē, pumuy òkwatuwa, soñawnen pi puma kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqat panyuñqg òviy'ō. Nihqē pahsat pu pam pumuy hihhihta tutuqaynativa. ³⁵ Noqw pay nuñwu tapkiwmaqg, put aw nānatuwnayaqam put awyaqē aw pañqawwa: Pas hapi yep qayēsiwa; noqw hapi pay pas hísatniqti. ³⁶ Um as sinmuy hōnaqg, puma añqē' tutskwawa nankwusani, pu kitsókinawita; nen nennem hihta tunōstuiyani; taq puma qa hihta nitkay'yūñwa. ³⁷ Noqw pam lavayhtiqē amumi pañqawu: Huvam nopnaya. Noqw puma put aw pañqawwa: Ya itam haqami huhyawise', lōp sunat sívat akw pōlavikit tuiye', pumuy nopnayani? ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yūñwa? Kurs aw pohtayaa. Noqw puma nanaptaqē pañqawwa: Tsivot pōlavikita, pu lōqmuy pākiwhtuyu. ³⁹ Noqw puma sinmuy sakwátusaqat añ tōnawyuñqamuy yesvanayaniqat pam amumi pañqawu. ⁴⁰ Noqw sinom nānan'ik tōnawkahkañw yesva, hahqē' tsivot-sikip susnatya, pu hahqē' lōp sunat pakwt sihkay'yūñqamu. ⁴¹ Noqw pam tsivot pōlavikit pākiwhtuy enañ òmahtat, òmiq taykañw, put ep hahlayhtit, pōlavikit yónoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya. Noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. Pu pam lōqmuy pākiwhtuy sohsokuy añ huyta. ⁴² Noqw sinom sohsokay nōñōsaqē òña. ⁴³ Noqw puma pōlavikit akwiñput tsovalayaqē, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput aqg opomnaya,

pu pākīwh TUY akwsiñput piwū. ⁴⁴ Noqw tahtaqt pōlavikit añqw nōnōsaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqamo.

Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Lk 6.15-21)

⁴⁵ Noqw nāt pam sinmuy añqe' hōnantaqw, put aw nānatuwnayaqam pay añwu pākīhut aqw yuñe', put ahsavo ayoqwat Bethsaidat aqwyaniqat pam pahsat pay pumuy tusoqhona. ⁴⁶ Pu òviy pam sinmuy añqe' hōnaqe, nāwaknaniqe tsomomiq'a. ⁴⁷ Noqw masiphqw, pākīhu wuhkovatuphat nāsavaqe hinma; noqw pam tutskwawa nālaa. ⁴⁸ Noqw pumuy amuhpewi hūhukq, òviy puma añqe' kwetstiwisqe pas qa nātusi'wisa. Noqw Jesus pumuy pantsakwisq amumi tātayhqe, tālawiwmawqw pāvaqe waymakāñw, pumuy amumi pituto; nihqe as pay soon pumuy amuhpeq qa yūmosani. ⁴⁹ Noqw puma put pāvaqe waymaqw tutwaqe, pay himu tualañwnihqat wūwayaqe, a'nō hiñqawwa, ⁵⁰ Ispi puma sohsoyam put tutwaqe tsātsawnaqee. Noqw pahsat pay pam pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwini. Pay nūu. Uma qa tsawiniwyuñwini. ⁵¹ Pu pam pumuy amumiq pākīhut aqw wūwi; noqw hūkāñw qe'ti. Noqw puma hihin wūwankahkāñw kātayyuñwa, ⁵² Puma a'nō unañway'kahkāñw pōlavikit ep kātumaltiwihqat qa mātsi'yuñqe òviy'o.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret
(Mt 14.34-36)

⁵³ Noqw puma ayoqwat nōñakqe, haqami tutskwat Gennesaret aw ókihqe, pāhut qalawo hoyoyotota. ⁵⁴ Noqw puma pākīhut añqw nōñakq, pahsat pay sinom Jesus māmatsya. ⁵⁵ Nihqe tutskwat añ ahsupoq yuhtukqe, hakim tūtuuyaqamuy ahpāt añ qatsyaqamuy put háqamnihqat nanaptaqe, pañso pumuy tsamvanta. ⁵⁶ Noqw pam haqami kitsókimi pituqw, sen pas wuhkokitsokit, sen tutskwave kitsókit aw pituqw, sinom òpūputy kisonve o'yaqw, pay ñas'ew yuwsiyat qalawñwayat aw tōñokyaniqey put aw ò'qalya. Noqw hakim hihsa'nihqam aw tōñokyaqam qalaptuya.

7

The Teaching of the Ancestors
(Mt 15.1-9)

¹ Pahsat pu ima Pharisee- sinom hakimuy tutavot tutuqaynayaqamuy Jerusalem añqw ókihqamuy amumum Jesus aw tsovalti. ² Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam qa māvaqtotat, nōsiwhqat nōnovaqw, haqawat amumi tāyuñqe, pay umumi qaantaqat tutwa. ³ Ima pi Pharisee-sinom-niqw pu sohsoyam Jew-sinom wūwukwmuy lavayiyamuy añ hinwisqe, òviy qa māvaqtote', qa nōnōsañwu. ⁴ Pu puma huhyanikiñaqw óke', qa māvaqtote', qa nōnōsañwu. Pu ahpiy hihihita añ hinwisniqat tutaptiwihqat puma aw tunatyawwisa. Puma yan hintsak-wisa: Puma kukyapit, pu sisivut pās kuksiyañwu, pu sikasivat añqw tsatsaqptat yukiwyuñqata, pu nōnōspita. ⁵ Noqw òviy Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus tūviñtotaqe aw pañqawwa: Ya ūmi nānatuwnayaqam hinoq wūwukwmuy tutavoyamuy qa an hinwisqe, soq qa māvaqtotat, nōnovañwu? ⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ura Esaias añwu pay umuy nawip'ew hinyuñqamuy pas súañqawhqe yan pēna: Ima sinom moay akw nuy kaptsilalwa, noqw pi unañwaam inuñaqw yāvahaq'a. ⁷ Piw haktonsa inumi okiwlalwakahkāñw, sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tūtutuqaynaya, yan'i. ⁸ Uma pi God tutavoyat ayo yuki'kahkāñw sinmuy wukwnavotiyamuy pas pas'i'yuñqe nuy'yuñwa, sisivut pu kukyapit pās kuksiya'kahkāñwo. Pu ahpiy pāvan'e'wawk hihihita uma hinwisa. ⁹ Pu pahsat pam pumuy amumi pañqawu: Pas pi òviy uma tutuhisni'kāñw umuhwukwnavotiy añ hinwisniqey òviy God tutavoyat qa hímuya. ¹⁰ Oviy pi Moses ura pañqawu: Um unay pu unuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, sen yuy aqw qalomáhiñqawhq pay as mokmantani, ura kita. ¹¹ Noqw úmawat pi pañqawwa: Pu kurs sen hak haqam nay, sen yuy aw pañqawni: Pay as ka um ihimuy akw moñwvastiniqw, piw pam Corban (pam God aw noiwa, i'nihqe pam'i) kite', pay qa hintamantani. ¹² Nihqe yan uma hakiy nay,

sen yuy eñem hihta hinhtiniqw aw uhtayañwu. ¹³ Yan uma umuhwukwnavotiy nuhtumi mātapyaqe God lavayiyat ayo yuki'yuiñwa, pu ahpiy yāyantaqat uma hinwisa.

The Things that Make a Person Unclean
(Mt 15.10-20)

¹⁴ Pu pam sohsokmuy sinmuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Uma sohsoyam inumi tūqayyuñwe', māmatsyani. ¹⁵ Himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtani. Pi sinot unañwayat añqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁶ Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuiñwa. ¹⁷ Noqw pam sinmuy amuñaqw kīmi pakiqw, put aw nānatuwnayaqam it lavayit hihta tuawi'taqat put tūviñtota. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Puyaw uma piw pas qa mātsi'yuiñwa? Puyaw himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtaniqw uma put qa mātsi'yuiñwa? ¹⁹ Ispi pam put unañwayat qa aqw pakit, ponoyat aqw pake' kwayñavehaqam maspiwñwu. Yan pam lavayhtiqe, sohsok nōsiwhqat kwañw'ewaynihqat pañqawu. ²⁰ Pu pam pañqawu: Pi himu sinot unaññaqw nōñakqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ²¹ Pi ii himu sinmuy unañwayamuy añqw nōnanta: Qalomátunatyā, nōmaqtsit sokoptunatyā, tokot sokoptunatyā, tuqwyantunatyā, ²² Uyiñwtunatyā, tuñlay'tunatyā, nukpantunatyā, unatwi, qaunāñwtalqatsi, unañwtuya, nuhtumiq qalomálvayi, kwivi'nañwa, honaq'unañwa. ²³ Ii hapi qalomáhimu sinot unaññaqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu.

A Woman's Faith
(Mt 15.21-28)

²⁴ Pu pam piw pañqw ahpiynihqe, Tyre-kitsókit, pu Sidon-kitsókit pumuy aqlavoo, nihqe kīmi pákihqe qa hak navotniqat nāwakna; nikañw soon kurs qa navotniwtani. ²⁵ Pi hakiy wuhtit tiat manawhya tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaqw, yuat Jesus hintsakqat navotqe, ep pítuhqe, kukmiq nātuya. ²⁶ I' hak wuhti pep tutskwat ep sínonikañw, Greek-sinmuy lavayiyamuy yuaata; nihqe as pam put tiyat añqw nukpanhikwsit hóroknaniqat oki aw nāwakna. ²⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ason tsātsayom mohti ööyāni, taq soon pi hak tsātsakwmuy nōsiwhqayamuy ömahtat, pu popkotuy amumi maspañwu. ²⁸ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Pas antsaā, Tutuyqawhqa; noqw pay pi popkot nōnospit atpikaqe tsātsakwmuy nōvayamuy piñput nōnovañwu. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um yan lavayhtit nīmāni. Pay nukpanhikwsi uhtiy añqw yama. ³⁰ Noqw wuhti kiy ep pituqw pay kurs nukpanhikwsi put tiyat añqw yama; noqw pam ahpay añ wáókiwta.

Jesus Heals a Deaf and Dumb Man

³¹ Pu piw Jesus Tyre- nikañw pu Sidon pumuy qalañaqw ahpiynihqe, Decapolist tutskwat qalavaqe hinmakañw, Galileet ep wuhkovatuphat ep pitu. ³² Noqw hakim hakiy naqsöp'iwkañw huhrulqat yuaataqat put aw wikvayaqe, as pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ³³ Noqw pam suhpantaqamuy sinmuy amuñaqw put qalavo wikt, put naqvumiq malatsiy panat, tōhakt, leniyat aw toño, ³⁴ Nit pu ömiq yorikt, wupahikwsut, put aw pañqawu: Ephphatha, (hötsíltii, i'nihqe pam'i). ³⁵ Noqw pahsat pay put naqvuat hötsíltiqw, pu leñiat nāñiwa. Noqw pam suyan yuaativa. ³⁶ Noqw pam pumuy mēwaqe put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu. Noqw tuwat soq pam pumuy pās mēwaqw pahsat pas puma añqe' tunvotnaya. ³⁷ Pas pi puma kātayyuñqe, öviy pañqaqwa: Pas sohsok hihta qaöwihinhti; pas nanaqsöptuy naqvuyamuy hōtahta, pu qayuáatotaqamuy yuaaykina.

8

Jesus Feeds the Four Thousand
(Mt 15.32-39)

¹ Noqw ephaqam sinom wukotsovawkañw, qa hihta nitkay'yuiñqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: ² Pas nu sinmuy ökwatuwa, pu'

pāyis tēvep inumumyakahkañw, okiw kurs hihta nōnovani. ³ Noqw nu pumuy qa ōyi-wyuñqamuy kikiyamuy añqe' hōnaqw, soon puma qa māmañuani, pi pētu yāvaqhaqaw oki. ⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqam lavayhtotiqe put aw pañqaw: Puyaw sen hak haqam nōsiwhqatnen imuy sinmuy yep qayēsiwhpuve haqam ōynani? ⁵ Noqw pam pumuy tūviñta: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa? Noqw puma pañqaw: Tsānee. ⁶ Pu pam sinmuy tutskwava yesvaniqat amumi pañqawu. Nit pu pam tsañe' pōlavikit ōmahtat, put ep hahlayhti, nit put yōñoyhtat, pu put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya, sinmuy nopnayaniqat ōviy'o. Noqw puma panhtoti. ⁷ Noqw puma hikikw hiñsakwmuy pāvakiwhutuy kinumya. Noqw pam pumuy ep hahlayhti, pu put aw nānatuwnayaqamuy sinmuy piw nopnayaniqat amumi pañqawu. ⁸ Pu ōviy puma nōñōsaqe ōōya. Noqw puma yōñoyhput akwsiñqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput añ opomnaya. ⁹ Noqw ima nōñōsaqam nālōp sōmorit pahsa'haqamo. Noqw pam pumuy añqe' hōna. ¹⁰ Nit pahsat pay pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pākihut aqw pakit, Dalmanutha-tutskwat ep pitu.

The Pharisees Ask for a Miracle

(Mt 16.1-4)

¹¹ Noqw hakim Pharisee- sinom put aw ōkihqe, amum nānwuy'yuñqe, put aw tuwantota; nihqe as pam ōnaqw kātatayhpi hihta tuawi'taqat mahtaknaniqat put aw ō'qalya. ¹² Noqw pam unañwpeq ōykitat pañqawu: Ya hinoqw pu' qatsivaptsiwyuñqam kātatayhpi hihta tuawi'taqat aw yōriyaniqey- sa nānawakna? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay soon kātatayhpi hihta tuawi'taqa pu' qatsivaptsiwyuñqamuy amumi mahtakiwni. ¹³ Pu pam pumuy amunaq w nakwsut, pākihut aqw piw paki, wuhkovatuphat yupqōymiq yāmakniqee.

The Yeast of the Pharisees and of Herod

(Mt 16.5-12)

¹⁴ Noqw put aw nānatuwnayaqam kurs pōlavikit suhtokya; pay puma pākihut añqw pas panis sūkw pōlaviki'yuñwa. ¹⁵ Noqw pam pumuy u'nanaqe, amumi pañqawu: Uma tunatyaltoqe', Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy ep qa ūnaiwyuñw, pu Herod pēkeniyat ep'e. ¹⁶ Noqw puma nānami pañqaw: Itam qa nitkay'wisq, ōviy pañqawu. ¹⁷ Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw qa pōlaviki'wisqey lavayta? Puyaw uma nāt a'nō unañway'yuñwa? ¹⁸ Ya uma pōsi'kahkañw qa tāyuñwa, piw naqvuy'kahkañw, qa nanvotyā? Ya uma qa u'ni'yuñwa? ¹⁹ Ura nu tsivot'-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy amuhpa' tsivot pōlavikit yōñoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma put aw pañqaw: Pakwt lōq sihkay'taqata. ²⁰ Pu ura nu nālōp sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy amuhpa' tsañe' pōlavikit yōñoyhtaqw, uma akwsiñqat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma pañqaw: Tsānee. ²¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw ya hintaqw ōviy uma nāto qa māmatsya?

Jesus Heals a Blind Man at Bethsaida

²² Pu pam Bethsaidat ep pitu. Noqw hakim hakiy qapostalqat put aw wikvayaqe, pam put aw hintsaniqat aw nānawakna. ²³ Noqw pam qapostalqat māyat nuat, kiñaqw qalavo put wiki; nit put posmiq tōhakt, pu lōvaqw may akw put aw toñokt, sen pam hihta tūwahqat tūviñta. ²⁴ Noqw pam kwuhpukt, pañqawu: Pay nu sinmuy himutsoskit anyuñqamuy yaktaqw tuwa. ²⁵ Noqw pahsat pu piw pam put posmiq lōvaqw may akw hintsanqw, put pōsiat tālawva. Noqw pam powaltiqe, pas suyan sohsokmuy tuwa. ²⁶ Pu Jesus put kiyat aw hōna pañqawkañwo: Um qa kīmini; piw um qa hakiy kīve it āawnani.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷ Pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum pañqaw ahpiynihqe, Caesarea Philippi añ kitsōkinawit nakwsu. Noqw pumuy pañsoyaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hākiynihqat pañqaw? ²⁸ Noqw puma pañqaw: Yaw um kūyit kw tūtuvoylalawhqa John-nihqat pañqaw. Pu yaw um Elias-nihqat pētu pañqaw. Pu haqawatuyniqw yaw um himuwa God lavay'ayaata. ²⁹ Pahsat

pu pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu hak'i? Noqw Peter hu'waqe, put aw pañqawu: Um hapi Christ, (God ahpiy moñw'asi'taq). ³⁰ Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹ Pahsat pu pam yuaatwaqe, pumuy amumi pañqawu: Pas nu' Sinot Tiat kurs hin hihihita añ qa kānavotni. Noqw ima wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñiwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam nuy tūvayani, piw nuy ninayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³² Noqw pam it pas suyan pañqawhq, òviy Peter put qalavo lánaknat mēwa. ³³ Noqw pam namtòkqe, put aw nánatuwnayaqamuy amuhpa' tātayht, Peter u'nanaqe aw pañqawu: Inuhkwayñavoo, Satan! taq um qa God tunatyayat wūwantat, tuwat soq sinmuy tunatyayamuyu. ³⁴ Pu pam sinmuy put aw nánatuwnayaqamuy enañ wānwayhqe amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nāqahihitatu, nahoylehtsiy ikwiltat, inuñ nakwsumantani. ³⁵ Pi qatsiy kahkawnaga hapi put kwayhni; pu inuñem tunatyat, pu lomatuawit òviy qatsiy kwayhqa hapi put tuyqawvani. ³⁶ Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvastini? ³⁷ Ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ³⁸ Paniqw hapi òviy haqawa pu' tuskap'iwyuñqamuy, qaanhinwisqamuy qatsívaptsiwyuñqamuy amutpip nuy, ilavayiy enañ hahmanqw, nu' Sinot Tiat put hapi tuwat hahmanni, nu hisat ihoñviaymuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw, Inay lolmat tālawñwayat yankañw pitee.

9

¹ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pas hisat God moñwtunatyat òqalat yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqamuy amuñaqw haqawat nāt mokiwyu qa aw òke' put aw yórikyani.

The Transfiguration

(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

² Pu ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James, pu John, púmuy-sa tsamkañw, haqami wupatukwit aqwnihqe, pepeq pumuy amutpik alónti. ³ Noqw yuwsiat nūvat an qòtsatiqe pavan pas talqaqsala; noqw pas soon hak tūwaqatsit ep tsatsákmòtsaput hintsakqa put an pas pavan qòtsatani. ⁴ Noqw pahsat pu Elias, Moses amum pumuy amumi mātaqtiqe, Jesus amum yuaata. ⁵ Noqw Peter lavayhtiqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqayw lolma. Himu as òviy itam payhp kistotani, suk-wat úñemnit, pu suk-wat Moses éñemnit, pu suk-wat Elias éñemi. ⁶ Pay pam kurs hiñqawniqe òviy pañqawu, pas puma tsātsawnaqw òviy'o. ⁷ Noqw òmaw pepeq pumuy amumi kihsiwnaqw, añqaw hakiy tónaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Iti; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ⁸ Noqw āpiy pay puma añqe' yórikyat, qa hakiy tutwa; pay Jesus nāla pumuy amumuma. ⁹ Noqw puma tūkwinaqw hanwisq, pam pumuy pās mēwaqe, amumi pañqawu: Ason pas nu' Sinot Tiat hisat mokiwyu añqw ahoy tātayniqat aw pahsave uma hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani. ¹⁰ Noqw puma put lavayiyat ñuy'yuñwa; nihqe pam mokiwyu añqw ahoy tātayniqey hiñqawhqat nātuviniñlalwa. ¹¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya hinoqw tutavot tutuqaynayaqam Elias soon qa mohti pítuniqat lavayta? ¹² Noqw pam pumuy hu'waqe amumi pañqawu: Pay Elias pas antsa mohti pite', sohsok hihta añ ahoy aw antsantani. Noqw Sinot Tiat hin pey'taqw, pan kurs nu hin qa hihihita añ kānavote', qa himuniwhitini. ¹³ Noqw nu umumi pañqawni: Pay as Elias pas antsa pitu. Noqw puma hin nānawaknaqey an put hintsatsna, hin pam pey'taqat pan'i.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit

(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43a)

¹⁴ Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pítuhqe, sinom qaan'ewakw hin-taqam pumuy amumi tsovawtaqamuy amumi yóri. Noqw tutavot tutuqaynayaqam pumuy amumum hihihita yuaatotaqe, pumuy tūviñlalwa. ¹⁵ Noqw sinom sohsoyam Jesus tutwaqe, pas aw kātayyuñqe, pahsat pay aw yuhtukqe aw hahlayhtoti. ¹⁶ Noqw pam tutavot tutuqaynayaqamuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pumuy amumum yuaatota?

¹⁷ Noqw sinmuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nu as itiy tiyot ūmi wikva, hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat akw okiw pam tuyqawiwtaqw òviy'ò. ¹⁸ Hikwsi put haqam ñue' okiw tutskwamiq put tūvañwu; noqw qòtmokñwu, pu tamay ñuriritikañw nawhtañwu. Noqw as ūmi nánatuwnayaqam put añqw put ayo hórokñayaniqat nu amumi pañqawhq, pay puma kurs hin panhtotini. ¹⁹ Noqw pam lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is ohi uma pu' qatsívaptsiwyuñqam qatuptsiwni'yuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? Ya nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ²⁰ Noqw puma put aw put wikya. Noqw hikwsi Jesus tuwaqw, tiyo homimiykuqe, okiw pam tutskwamiq yēvaqe, qòtmokiwkañw añqe' waöötinuma. ²¹ Noqw Jesus put nayat tūviñtaqe, aw pañqawu: Ya i' hísathaqam it aw pitu? Noqw pam pañqawu: Pay tsayñahaqaq'ò. ²² Noqw pam piép as it hovalanik qòhit aqw tūvañwu, pu pāhüt aqw'a. Noqw kurs um hihta tuwi'te', um okiw itamuy ókwatuwni, nen itamuy paañwani. ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um tuptsiwqh'ò; tuptsiwqhát enem sohsoy himu pasiwta. ²⁴ Pahsat pu tsākw naat okiw pakkañw pañqawu: Tutuyqawhq, nu tuptsiwa, um okiw iówituptsiwniy ep nuy paañwani. ²⁵ Noqw sinom put aw yuyutyawq, Jesus amumi yórikqe, tuyoy'ewakw hikwsi mēwaqe, aw pañqawu: Um hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqqa pu naqvuyat uhtañwuqqa, nu ūmi pas pañqawni: Um put añqw yámakni; nen pāpu qa hisat aw pákini. ²⁶ Noqw hikwsi a'nö hiñqawht, put homimiyykunat, añqw yama. Noqw pay sumataq pas mokq, òviy wūhakñihqam pañqawu: Pay mōki. ²⁷ Noqw Jesus put mayat nuat, láñaknaqw, pam wunuptu. ²⁸ Noqw pam ahpami pakiqw, put aw nánatuwnayaqam pay nanaltyakakñw put tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya hintaqw òviy itam kurs hin put hórokñayani? ²⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay i' yantaqa pas nāwakñipit akw-nikañw pu napwalnit-sa akw ayo hórokñiwñwu.

Jesus Speaks again about His Death
(Mt 17.22-23; Lk 9.43b-45)

³⁰ Noqw puma pañqw ahpíyyaqe, Galilee-tutskwat añ ayo nõña; noqw qa hak put navoti'taniqat pam nāwakna. ³¹ Pi pam put aw nánatuwnayaqamuy tutuqaynaqe, amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy óqalayamuy aw mātaviwni. Noqw puma nuy nīnayani. Noqw ason nu nīniwe', payis talqat ep ahoy tātayni. ³² Noqw puma put hiñqawhqat qa māmatsyakañw, piw put tūviñtotaniqey nānahtsopya.

Who Is the Greatest?
(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³ Pu pam Capernaum ep pitu. Nihqe pam ahpavenikañw pumuy yan tūviñta: Ya uma añqwyaqe hihta nānami pas pavan yuaatiwisa? ³⁴ Noqw puma qa hiñqawu; puma pi añqwyaqe haqawa pa pas suspavanniqat nānami yuaatiwisa. ³⁵ Noqw pam qatuptut pakwt löq sihkay'taqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Mohpeqñiqey nāwaknaqa hapi sohsokmuy amuñaqw nuhtuñkmantani, pu sohsokmuy tumalay'tamantani. ³⁶ Pu pam hakiy tsākw pañso wikqe, amuhsonve tavit, put tsöpahtat, pumuy amumi pañqawu: ³⁷ Haqawa inuñem yan hihtawat tsākw pás távihqa hapi nuy pás távimantani, pu haqawa nuy pás távihqa hapi qa nuy pás tavit, añqw nuy pew távihqat pás távimantani.

Who Is not against Us Is for Us
(Lk 9.49-50)

³⁸ Noqw John lavayhtiqe, pañqawu: Tutuqaynaqa, hak itamum qa hinmaqa uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. Noqw itam aw yórikyaqe put mēwaya, qa itamum hinnumqw òviy'ò. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa mēwan-totani. Soon pi hak haqam inatñwaniy aw yankañw kátatayhpit hintsakqa nuy paysoq qalomáyuaatani. ⁴⁰ Qa itamuhpew'iwtaqa hapi itamuma. ⁴¹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Hak haqam inuñem umuy Christ sinomatniqw òviy umuy kuyapkuynaqa pas soon qa ahsatiy ómahtani.

Temptations to Sin
(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴² Pu kurs haqawa imuy tsātsakwmuy hihtawat inumi tuptsiwni'taqat lasnaqw, pay pi tatam put kwapkaqe wukomata háyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam

pantaqa put enem pay nas'ewni. ⁴³ Noqw òviy kurs uhma uñ lasnaqw, um put ayo tükuni. Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um lòmumuy may'kañw maskiveq qòhit pas qa tokñwuqat aqw pákini. ⁴⁴ Pepeq átu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qòhi pas qa tokñwu. ⁴⁵ Pu kurs uhkuku uñ lasnaqw, um put ayo tükuni; Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um lòmumuy kuhkuy'kañw maskiveq qòhit pas qa tokñwuqat aqw tūviwni. ⁴⁶ Pepeq átu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qòhi pas qa tokñwu. ⁴⁷ Pu kurs uhposi uñ lasnaqw, um put ayo hórókñani. Pay pi um tatam sūkw pòsi'kañw God moñwtunatyayat aw pákini, hikis pi as um lòmumuy pòsi'kañw maskiveq qòhit pas qa tokñwuqat aqw tūviwni. ⁴⁸ Pepeq átu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qòhi pas qa tokñwu. ⁴⁹ Pi sohsoyam qòhit akw suhutiwyani, pu sohsoy hom'oyi òñat akw suhutiwni. ⁵⁰ Òña as lolma. Nikañw kurs as pam suhuviwniqw, ya sen uma hihta akw put suhutotani? Uma suhupkiwyuñw, nen uma qa nānami hin unañway'yuñw.

10

Jesus Teaches about Divorce (Mt 19.1-12; Lk 16.18)

¹ Pu pam pañqw nakwsukañw, Jordan pāyut yupqöyve Judea-tutskwat aqlavo pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam piw put aw òki. Noqw pay pi pam panhtiñwunihqe piw pumuy tutuqaynativa. ² Noqw Pharisee- sinom put aw òkihqe, unahepyaqe, tūviñtotaqe aw pañqawwa: Ya tāqa nōmay mātapniñw pam súanta? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya Moses umumi hin tutapta? ⁴ Noqw puma pañqawwa: Hak nōmay mātapniñw pan put enem tutuwentat, put hōnamantaniqat Moses sinmuy pan nakwhana. ⁵ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi uma a'nō unañway'yuñqw, òviy Moses it tutavot umuñem pēna. ⁶ Noqw pi as yayhniwhqat añaqaw hisat hihihita yukiltiqat pepeq God tāqat pu wuhtit pumuy yuku. ⁷ Paniqw hapi òviy tāqa nay, pu yuy mātap, nōmay aw huruhtimantani. ⁸ Noqw puma lōyōmniñw sūkw tokot antamantani. Noqw òviy hapi puma pāpu qa lōyōmniñw sūka tókoniñwu. ⁹ Paniqw òviy God hakimuy namitsakaqat qa hak nāhoy tāvini. ¹⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam ahpave pay piw nāt put tūviñtota. ¹¹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Hak nōmay mātap, piw sukw amum qatupte', tokot sokoptaqey akw nōmay ehpewi qaanhtiñwu. ¹² Pu kurs wuhti kōñay mātap, piw sukw amum qatupte', pam tokot sokoptañwu.

Jesus Blesses Little Children (Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³ Noqw hakim tsātsakwmuy tsamkahkañw, Jesus aw òkihqe, as pam pumuy amumi hintsanniñw aw pañqawwa. Noqw put aw nānatuwnayaqam pumuy tusoqmewaya. ¹⁴ Noqw Jesus put tūwahqe, qa yan unañwtiqe, amumi pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumi nakwhanayani; uma qa mēwantotani. Pi panyuñqam hapi God moñwtunatyayat ep sinoiwyuñwa. ¹⁵ Pas nu umumi súañqawni: Hak God moñwtunatyayat tsākw qa an kwúsuhqa pas soon paño pákini. ¹⁶ Pu pam pumuy tsōpalawkañw, amumi māmattyawht, òqalanta.

The Rich Man (Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷ Noqw pam pañqw ahpiniñw, hak tiyo añaqaw wárikwtaqe put atpipo tamòtswunuptut, aw tūviñtaqe pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qa so'taqat himuy'vani? ¹⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, hal pas God-saa. ¹⁹ Pay pi um hinwisniñw tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um hakiy qa ninamantani; um hihta qa ūuymantani; um hakiy hihta qa atsátoynamantani; um unay, pu uñuy, pumuy kaptsi'tamantani, it'a. ²⁰ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay nu pas itsáko añaqaw put sohsok añ hinma. ²¹ Pahsat pu Jesus put aw taynumqe, aw unañway'ta; nihqe aw pañqawu: Um sūpwat hihta ep qa pasiwta. Um ahpinyen hihta uhhimuy húyani; nen añ òkiwyaqamuy sivat huytani. Nen um òveqatsit ep hihta hihkay'taqat himuy'vani. Pu

um aňqwnen nahoylehtsit kwusut inuňkni. ²² Noqw pam put lavayit ep unaňwmokqe, qahahlaykaňw paňqw ahpiy'o; pam hihta nihti'taqe öviy'o. ²³ Pu Jesus aňqe' yorikt, put aw nánatuwneyaqamuy amumi paňqawu: Pas káhaksinmuy amuňem qatuvoshinta God moňwtunatyayat aw yuüwniq'ö. ²⁴ Noqw put aw nánatuwneyaqam put lavayiyat ep hin kurs wüwaya. Noqw Jesus piw lavayhtiqe amumi paňqawu: Tötimu, pas káhakiwuy aw yanyuňqamuy amuňem qatuvoshinta God moňwtunatyayat aw yuüwniq'ö. ²⁵ Pay himu pohko pölay'taqa tsakomostat an pórokpüt an yámakniniqw pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay káhaksino God moňwtunatyayat aw pákiniqw pam put eňem pas qatūvosi. ²⁶ Noqw pahasat puma tis pas kurs hin wüwayaqe, nānami paňqaqwa: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw Jesus pumuy amuhpa' taykaňw paňqawu: Pay sinmuyniqw i' kurs hin pasiwtani. Nikaňw God-niqw qa panta. Pi God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁸ Pahasat pu Peter yuaaykuqe aw paňqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat, uňk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe paňqawu: Pas antsa nu umumi paňqawni: Pas qa hak paysoq kiy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nay, sen yuy, sen nōmay, sen timuy, sen pāvasay inuňem tunatyat-nikaňw pu lomatuwit eňem tunatyat öviy mātavi. ³⁰ Nikaňw pam tuwat it qatsit ep tsivót-sikip sunát-sikip hóyokiwtaqat himuy'vani: Kīkihuta, pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuy, yúmuy, tímuy, pu pāvasata, pu okiwsahsanpit énaña; pu piw qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata. ³¹ Nikaňw hapi kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuňktotini; pu nuhtuňkyaqam mohti'wisni.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

³² Noqw puma paň Jerusalem aqwayaqw, Jesus pumuy amupyeve hinma; noqw puma hin kurs wüwankahkaňw, maqasneveq aňk hinwisa. Noqw pam pakwt löq sihkay'taqamuy piw namitsovalat, hin pam hintsaniwniqey pumuy awintiva; ³³ Nihqe amumi paňqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwaya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momniwtuy-nikaňw pu tutavot tütutuqaynayaqamuy amumi mātaviwni. Noqw puma nuy mokiwuy hiškay'taqat paňqawani; nen imuy qa-Jew-sinmuy amumi nuy noayani. ³⁴ Noqw puma inumi tututsiwyat, nuy wuvalalwat, inumi töhtotani; nen nuy nīnayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni.

The Request of James and John

(Mt 20.20-28)

³⁵ Noqw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, puma Jesus aw pítuhqe, aw paňqawu: Tutuqaynaqa, um as itamuy hin nāwaknaqw pan itamuy hintsanni. ³⁶ Noqw pam pumuy amumi paňqawu: Ya nu hihta umuňem hinhtiniqat uma nāwakna? ³⁷ Noqw puma put aw paňqawu: Ason um moňwqatuptuqw, as itamuňaqw haqawa uhputvaqe qatuqw, pu suhkawa uhsuyvaqe qátuniqat um itamuy hu'wanani. ³⁸ Noqw Jesus pumuy amumi paňqawu: Uma hihta öviy tüvirlawhqeý qa mätsi'ta. Ya pay nuy kánavotpit aňqw yúkuniqat aňqw uma yúkuniqey suhtaq'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe öviy'o? ³⁹ Noqw puma put aw paňqawu: Owí, pay itam soon qa panhtini. Noqw Jesus pumuy amumi paňqawu: Pay nu kánavotpit aňqw yúkuniqat uma as soon aňqw qa yúkuni; pu nu hin piw tuvoylatiwhqat uma soon as qa pan tuvoylatiwyani. ⁴⁰ Nikaňw pay nu hakiy iputvaqe sen isuyvaqe qátuniqat paňqawniqey öqalat qa pasiwta. Nikaňw pay ason pas pam hakimuy amuňem na'sastiwhq, pumuy amumi pam noiwni. ⁴¹ Noqw ima pakwtinhiqam put nanaptaqe, James-nikaňw pu John, pumuy amumi qa yan unaňwtoti. ⁴² Noqw Jesus pumuy wánwayhqe, amumi paňqawu: Pay uma navoti'yuhq, imuy qa-Jew-sinmuy amumi moňw'iwuyhqeý yan túwantiwyaqam pumuy amumi tutuyqawya; pu pumuy amuhpa' pavansinom öqalay pumuy nanvotnatiwisa. ⁴³ Nikaňw uma hapi qa panhtotimantani; pay umuňaqw haqawa pas pāvanniqey nāwaknaqa umuy tumalay'tani. ⁴⁴ Pu uma haqawa pas susmohpeqniqey nāwaknaqa sohsokmuy tüwikiamni. ⁴⁵ Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniq

öviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe öviy pitu, piw sinmuy kaysiwqhgamuy amuñem iqatsiy táviniqee, pumuy ayo óyaniqe öviy'o.

Jesus Heals Blind Bartimaeus

(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Pu puma Jericho aw öki. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy- nikañw pu sinmuy kaysiwqhgamuy amumum Jericho añqw ahpiyniqw, hak qapostalqa Bartimaeus yan mätsiwqhqa, hakiy Timaeus tiat, pöhut qalave qatukañw, okiw nuhtumi hihta tuñlay'ta. ⁴⁷ Noqw yaw hak Nazareth añqw táqa Jesus pañnihqat pam navotqe, put aw tsa'lawhqe pañqawu: Um Jesus, David Tíata, okiw nuy ökwatuwaa. ⁴⁸ Noqw hakim wühaqnihqam put mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat aw pañqawu. Noqw pahsat pu pam òvaqe tsa'lawhqe pañqawlawu: Um David Tíata, okiw nuy ökwatuwaa. ⁴⁹ Noqw Jesus pep huruhtit, puma put wáñwayyaniqat amumi pañqawu. Noqw puma qapostalqat wáñwayyaqe aw pañqawu: Hahlayhtit, wunuptuu; pam uñ wáñwaylawu. ⁵⁰ Noqw pam usimniy ayohaqami tūvat, wunuptut, Jesus aw nakwsu. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Ya nu uñ hintsanniqat am nāwakna? Noqw qapostalqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tálawnani. ⁵² Noqw Jesus put aw pañqawu: Taa, pay um nímani; uhqapevewni uñ powata. Noqw pahsat pay pam pōsiy tálawnaqe, pahpiy pōhpava Jesus añki.

11

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Noqw puma Jerusalem ahayhp ökiwisa, tsomot Ólivet aw'i. Pep hapi Bethphage-kitsóki- nikañw pu Bethany-kitsóki wunu. Noqw pumuy pañso ökiqw, Jesus löqmuy put aw nánatuwnayaqamuy ayataqe, ² Amumi pañqawu: Uma kitsókit umupyeye wúnuhqat awni. Nen uma panis ep pake', pay morohyat pas nāt qa hisat hak aqw wupqat sómiwtaqat tūwani. Uma put naht, añqw wikni. ³ Pu ason kurs hak umuy hinoqw pantsakqat pañqawhqa, uma put aw pañqawni: Itahtutuyqawhqa put haqni'ta, uma aw kítani. Noqw pahsat pay pam añqw put lālayni. ⁴ Noqw puma ahpiynihqe, haqam ihp pōnalsive hötsíwat aqlap morohyat sómiwtaqat tuwa; nihqe puma put náha. ⁵ Noqw pumuy pantsakq, hakim pep hoñqam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw morohyat náñaha? ⁶ Pu öviy Jesus pumuy amumi hin tutaptaqat puma pan amumi lavayhti. Noqw puma pumuy mātapyá. ⁷ Noqw puma Jesus aw morohyat wikvaqe, put aqw yuwsiy ahpata. Noqw pam aqw wūvi. ⁸ Noqw kaysiwqhgam pónawit yuwsiy ahpatota. Noqw pētu himutsotskit nantaqayat tshahqayaqe, put pónawit ahpatota. ⁹ Pu ima mohti'wisqam-niqw pu amunqayam tsa'tiwisqe pañqawwisa: Óqawmañwu! Nam Tutuyqawhqaqat natiwaniyat aw yankañw pitutoqa tayawintiwa. ¹⁰ Nam itanay David moñwunatyaat Tutuyqawhqaqat natiwaniyat añ pitutoqa tayawintiwa. Nam God Sus'oveqnihqqa put öqalaa! ¹¹ Noqw Jesus Jerusalem aw pákihqe, God kíyat awnihqe, sohsok hihta añ yori. Noqw pay pas hísatniqtiqw, öviy pam pakwt löq sihkay'taqamuy amumum pañqw Bethany-kitsókit aw'i.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mt 21.18-19)

¹² Noqw qavoñvaqw puma Bethany añqwayaqw, pam tsōnmokqe, ¹³ Yāvo nōnvospalt-sokit nahpi'taqat tūwahqe, put aw'i, nāphisat sen put ep aniwnit tūwaniqe öviy'o. Noqw pam aw pítuhqe qa hihta tuwa, pay panis nahpiyat-saa, nāt nōnvospala hisat aniwhtiñwuqat qa aw pituqw öviy'o. ¹⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nam turs yahpiy qa hak ūñaqw hihta nōsni. Noqw put aw nánatuwnayaqam nanapta.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Pu puma Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kíyat aw nóyak'iwpuayat aw pákihqe, pahsat pu pep hakimuy huhyayaqamuy pañqw ihpomiq lālayi, pu hihta tuh-tuy'yaqamuyu, pu sivat nāhoyiñwantotaqamuy huhyaniyamuy takuminva, pu imuy

hówhituy huhyayaqamuy atsweyayamuy piwu. ¹⁶ Nihqe hakiy pep nõyakpuva haqami hihta yawmaniqaq pas qa nakwha. ¹⁷ Noqw pam tutuqaynaqe, pumuy amumi pañqawu: Ura God lavay'ayaat put enem yan pēna: Iki hapi nāwakinkihunihqey pan sohsok-muy sinmuy amuhpiy túnwantiwni. Noqw soq tuwat uma put uuyiñwtuy kiyat pan yukuya. ¹⁸ Noqw tutavot tutuqaynayaqam God awwat mohpeq momñwituy amumum put nanaptaqe, hin as put nīnayaniqey wūwanvaya, sinom sohsoyam put tutuqayhpiyat aw kātayyuñ'ö. Noqw öviy puma put mamqasya. ¹⁹ Pu tapkiqw pam kīnaqw ahpiy'o.

The Lesson from the Fig Tree
(Mt 21.20-22)

²⁰ Pu qavonvaqw puma añqwayaqw, kurs nõnvospaltsoki ñay aqwhaqami lāki. ²¹ Noqw Peter u'naqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh ura um nõnvospaltsokit aw qalomálavayhtiqw, kurs pam lāki. ²² Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: God aw tūtuptsiwaa. ²³ Pas antsa nu umumi pañqawni: Haqawa it tsomot nahlake' wuhkovatuphamiq túviwniqat aw pañqawhqa pas unañwpeq qa pēvewnakañw, hin lavayhtiqey pas soon qa anhtiniqat tuptsiwē', hin lavayhtiqey pas soon aw qa yórikni. ²⁴ Paniqw öviy nu umumi pañqawni: Uma nānawaknakahkañw, hihta öviy túviñlalwe', uma pas soon put qa ömahtotaniqey qa pēvewnaye', put makiwymantani. ²⁵ Pu uma honkakahkañw nānawakne', kurs hakiy aw hihta ep hinyuñwe', put ayo yukuyamantani. Noqw Umuna, öveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy put ayo yúkumantani. ²⁶ Nikañw kurs uma hakiy ahpiy put qa ayo yukuyaqw, pay soon Umuna öveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy ayo yúkumantani.

The Question about Jesus' Authority
(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Pu puma piw Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kiyat ep waynumqw, hakim God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam, pu wukw'ayat put aw ókihqe, ²⁸ Aw pañqaqwa: Ya um hakiy öqalayay aw yankañw iit hintsaki? Ya hak uñ iit hintsakniqat uñ öqalmaqa? ²⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Kurs nu piw tuwat umuy sükw hihta túviñtani. Noqw ason kurs uma put nuy āawnayaqw, pu' nu tuwat piw hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani. ³⁰ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Ya pam pantsakniqey haqaqw makiwa? sen öveqatsit añqö'? sen sinmuy amuñaqö'? Uma nuy āawnayani. ³¹ Noqw puma nānami put yuaatotaqe pañqaqwa: Pas ka itam, Oñaq'ö kitotaqw, kurs hin pam qa pañqawni: Noqw ya hinoqw pantaqw uma put aw qa tūtuptsiwā? kītani. ³² Pu as ka itam Sinmuy amuñaq'ö kitotanikañw-pi puma sinmuy mamqasya, sinom sohsoyam John pas antsa God lavay'ayaatnihqat pan mätsi'yuñqw öviy'o. ³³ Noqw öviy puma lavayhtotiqe, Jesus aw pañqaqwa: Pay kurs itam hin pañqawani. Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pay nu tuwat soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

12

The Parable of the Tenants in the Vineyard
(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

¹ Pahsat pu pam lavayit hihta tuawi'taqat yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Hak tāqa övat uyht, put aw nõyaknat, haqam övat pālayat yuykuyaniqat enem qölötat, tūwalankihut kītat, hakimuy tumalay'yuñqamuy amumi put mäta'vi. Nit pahsat pu pam yāvöqhaqamii. ² Nihqe hisat kwañwtiniqat aw pituqw, pam övayit tumalay'yuñqamuy amumi tumal'ayay hōna, amuñaqw aniwnit makiway ömahtaniqey öviy'o. ³ Noqw puma put nuayaqe a'nö wuvahtotat, qa hihta hintaqat ahoy lālayya. ⁴ Pu piw üyi'taqa suk-wat tumal'ayay pumuy amumiq hōna. Noqw puma putwat tatatupyaqe qötöyat wuvahtotat, hamanhintsatsnat lālayya. ⁵ Pu piw pam suk-wat amumi hōna. Noqw puma putwat nīnaya. Noqw pam wūhaqnihqamuy amumiq hōna. Noqw puma pētuy wuvahtota, pu haqawatuy qöqya. ⁶ Noqw pam sükw tiy pas aw unañway nāt tavi'taqe, pu nuhtuñk pumuy amumiq put tavi pañqawkañwo: Pay soon puma itiy qa káptsitotani. ⁷ Noqw

tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam nānami pañqaqwa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani; noqw himu aw noiltiniqa itahhimuniwhitini. ⁸ Pu puma put nūayaqe, nīnayāt, ovauyit añqw qalavohaqami tūvaya. ⁹ Taa, noqw ōvat ūyi'taqa it ep sen hinhtini? Pam pite', ovauyit tumalay'yuñqamuy qóyani. Nen pam a'lōntuy amumi ovauyit nóani. ¹⁰ Noqw ya uma yan pey'taqat qa hisat añ tuñwáya? Owa kılalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. ¹¹ Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuy-niqw kátatayhpi, it'a? ¹² Noqw suyan pi pam pumuy amuhpewi yan lavayhtiqw, ōviy puma put nūayaniqey unaiwtoti. Nikañw puma sinmuy mamqasya; nihqe put mātapyat pañqw ahpiyya.

The Question about Paying Taxes

(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Noqw hisnen as puma put lavayiyat akw núansanyaniqe ōviy hakimuy Pharisee-sinmuy, Herod añk wisiwtaqamuy enañ put aw hōnaya. ¹⁴ Noqw puma put aw ōkihqe aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqw um pas qa atsat añ hinma; piw um qa hakiy mamqasi, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'kañw, God tuwiyat suan tūtutuqaynaqee. Ya itam moiwit eñem hihta añ sivit Caesar aw siviwisniqw pam súanta, sen pay qa súanta? ¹⁵ Sen itam sisviyani, sen pay itam qa sisviyani? Noqw kurs puma paysoq hintsatskaqw pam amumi mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheplalwa? Pew yālit yawwisq nu aw yórikni. ¹⁶ Noqw puma aw put taviya. Noqw pam pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya hakiy pitsánwaat ep pey'ta? pu ya hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma put aw pañqaqwa: Caesar pitsánwaata. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma turs Caesar hihta himuyat Caesar aw siviwisni, pu uma God hihta himuyat God aw noayani. Noqw puma put aw kátayuñwa.

The Question about Rising from Death

(Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

¹⁸ Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw sinmuy qa ahoy yesvaniqat pañqaqwaqam put aw ōkihqe, put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: ¹⁹ Tutuqaynaqa, ura Moses itamuñem yan pēna: Kurs hak tāqa tupkoy'taqa qa tímuy'kañw moke', yep nōmay mātappq, put tupkoat wuhtit amum qatupte', pāvay eñem tíoymantaniqat pañqawu. ²⁰ Taa, ura hakim tsáñe'nihqam nānatupkom as yēse. Noqw mohti'maqat nōmatat, qa hihta ti'kañw pay mōki. ²¹ Noqw pu anknihqa put nōmayat amum qatuptut, qa ti'kañw mōki; noqw pu amuñknihqa pay piw amunti. ²² Noqw puma as tsáñe'nihqam put nōmatota; nit qa hihta tío'ya. Noqw nuhtunk pu wuhti tuwat mōki. ²³ Taa, noqw ya ōviy ahoy yesvaniñiqat aw pituqw, pumuy tātayyaqw, pam pumuy hihtawat nōmaatni, pi puma tsáñe'nihqam put nōmatota? ²⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God ōqalayāt qa tuwi'yuñwa. Ya qa paniqw ōviy uma qa suan wūwaya? ²⁵ Pi puma mokiwy añqw tātayye' qa nōmalalwani, piw qa puwsuñlwalwani; pi puma ōveqatsit ep yesqamuy God hoñviaymuyatuy amunyuñwani. ²⁶ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat tūviñlawaqw-Ya uma Moses pēniyat ep it qa hisat añ tuñwáya? Ura pam himutskit yuaataqe yan pēna: Ura God put aw pañqawu: Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? ²⁷ Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. Oviy uma pas qahin aw suan wūwaya.

The Great Commandment

(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

²⁸ Noqw hak tutavot tutuqaynaqa amumi pítuhqe, puma hihta yuaatotaqat navota; noqw pas Jesus pumuy amumi súañqawhqw navotqe, put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya tutavot sohsok amuñaqw himuwa pas suspavani? ²⁹ Noqw Jesus put hu'waqe aw pañqawu: Sohsok tutavot amuñaqw suspavannihqa hapi ii. Tuqayvastotaa, Israel-sínomu. Tutuyqawhqa hapi aw itahyantaqa. Pam hapi pas nāla Tutuyqawi. ³⁰ Noqw ōviy hapi uma sohsok umuh'unañway akw God Umuhtutuyqawhqw ay unañway'yuñwani, pu sohsok umuhhikwsiy akw'a, pu sohsok umuhwuwniy akw'a, pu sohsok umuh'ōqalay akw'a. I' hapi pas suspavannihqa tutavo. ³¹ Noqw anknihqa piw put anta. Um nāmi hin unañway'taqey pas pan uhsinosñway aw unañway'tani. Qa himu hapi tutavo imuy amuhpenihqe pas pávan'i. ³² Noqw tutavot tutuqaynaqa pañqawu: Pas antsa,

Tutuqaynaqa, um súañqawu. Pi God pas sūkaa, qa hak piwu, pas pam-saa. ³³ Piw hak God eñem wākasit tataqtsoke', sen put aw hihta noe' súañtsakñwu. Noqw pay hak sohsok unañway, pu sohsok wuwñiy, pu sohsok hikwsiy, pu sohsok öqalay akw put aw unañway'kañw, nāmi hin unañway'taqey pan sinosñway aw unañway'taqa hapi put epñihqe pas pavan súañhtiñwu. ³⁴ Noqw pas pam put aw súañqawñq Jesus navotqe, put aw pañqawu: Pay um God moñwtunatyat añqw qa yāpo. Noqw pahpiy pu' pāpu qa hak hisat put hihta tūviñtaniqey unahintsaki.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

³⁵ Noqw Jesus God kiyat ep tūtutuqaynañw, lavayhtiqe pañqawu: Ya hintaqw öviy tutavot tutuqaynayaqam Christ David tiatñihqat pañqawu? ³⁶ Pi ura David Qahovári-taqat Hikwsit ahpiy pas nāp pañqawu: Tutuyqawñq Imoñwiñ aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, nu hisat uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwñiqat pahsavoo. ³⁷ Noqw öviy hapi David pas nāp put Moñwílawñq, ya hin pam put tiatni?

Jesus Warns against the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Lk 20.45-47)

Noqw sōqavuiñwsinom put nanaptaqe, hahlayhtoti. ³⁸ Pu pam pumuy tutuqaynañw amumi pañqawu: Uma tutavot umuy tutuqaynayaqamuy wupayuwsi'numyaniqey nānawakñakñakñw, kitpiq pas kaptsi'tiwyaniqey tuñlay'yuñqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwñi. ³⁹ Puma tsotsvalkiva pas mohkaqe atsvewat tuñlay'yuñwa, pu nōwiwhqat añ mohkaqe qeqnita. ⁴⁰ Puma koñnanalvutuy kikiyamuy tusoqkwahankñakñw, nānawakñe', nawip'ew sutsépyuaatotañwu. Ima hapi pas pavan qaöwíhñintsaniwyani.

The Widow's Offering

(Lk 21.1-4)

⁴¹ Noqw Jesus sivatatañpit ayañqwat qatukañw, sinmuy pañsoq sívat öoyaqw, amumi tayta. Noqw kaysiwhqam kahaksinom aqw nihtiwtaqat tañalalwa. ⁴² Noqw hak koñnalavu öokiwhqat pítuhqe löq hihsaq votónat pañso pana. Puma löyömmen sūka palávotónaniñwu. ⁴³ Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy wáñwayhqe, amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawñi: Pas i' koñnalavu öokiwhñihqa imuy si-vatatañpit aqw öoyaqamuy amuhpenihqe aqw suswuhq oya. ⁴⁴ Puma pi pay qa rürumnayakñakñw hihta akwsññiqat pañsoq öoya. Noqw i' pi rürumnakñw pas sohsok himuy, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq oya.

13

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Lk 21.5-6)

¹ Noqw Jesus God kiyat añqw yámaktoqw, haqawa put aw nánatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh, is uti pavan pas o'wa! pu pavan pas kikuhu! ² Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya um iit qaan'ewakw kikihut aw tayta? Pay nāt qa haqam owa qeniñ ep akwsññwñi; pas sohsuy sahpukiwñi.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Lk 21.7-19)

³ Noqw pam God kiyat ayañqwat tsomot Olivet epeq qatuqw, Peter-niqw, pu James-niqw, pu John-niqw, pu Andrew, puma pay nánaltyakahkñw put tūviñtotaqe, aw pañqawu: ⁴ Um kurs itamuy áawnani: Ya hisat ii himu yaniwhñtini? Pu hisat ii sohsuy hiniwhñtiniqw himu put tuawi'tani? ⁵ Noqw Jesus pumuy hu'waqe, amumi yan lavayhti: Uma tunatyaltotini, taq nāphisat hak umuy ūnatoyñani. ⁶ Nāt kaysiwhqam inatñwaniñ añ ökini; nen pañqawñi: Nu Christ, kitotani; nen kaysiwhqamuy ūnatoyñani. ⁷ Pu uma nāqöyiwuy yāvaqñihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöyitaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqat pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ⁸ Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunatyat sukw moñwtunatyat ehpewhtimantani.

Pu hāhaqe' tutskwa tayáyaykuni, pu tsónösqsatsini, pu koyanisqsatsini. Ii hapi hīhihta kánavotpit yayhniata. ⁹ Noqw pay uma nānami tunatyaltotini. Nāto hakim haqe' moñwtsovawyuñqamuy amumi umuy noayani. Pu uma tsotsvalkiva wuvimuyiywani, pu nuhtumi momñwituy, pu pas momñwituy amutpipō tsamvaniwiyani. Noqw uma pumuy amumi nuy tuawi'yuiñwini. ¹⁰ Noqw lomatuawi hapi pas soon qa mohti sohsokmuy sinmuy amumi yuaatiwini. ¹¹ Nikañw ason puma umuy tsamy'e, momñwituy amumi mātātveqw, uma ariwu pay hihta yuaaykuyaniqey qa wūwantotamantani; piw uma qa yēwalalwamantani. Pi ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin tutuqaynaqw, pan uma yuaaykuyani. Pi qa uma yuaaykuyamantani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi hapi umuhpiy yuaaykuni. ¹² Noqw hapi nātupkom nāmi nukpanhtiqw, himuwa suk mokiwy aw mātapni, pu nām timuyu. Pu tīmat namuy, yumuy amuhpewhtote', tuqwyantotaqamuy amumi pumuy noayani. ¹³ Pu sinom sohsosyam umumi qa suh-taq'ewyani, uma isinomniqw òviy'ō. Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yámakni.

The Awful Horror

(Mt 24.15-28; Lk 21.20-24)

¹⁴ Ura God lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqötaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw òviy ason pam haqam as qe'niqey ep wunuqw, uma aw yórikyaqw, pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q watqani. ¹⁵ Pu i' hak kīts'oveqnihqqa pañqw ahpami qa hāhawni, piw hihta òviy pañso qa papkini. ¹⁶ Pu i' hak pasve hinnumqa qa kīmi yuwsiy òviyini. ¹⁷ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nõ'yiwyuñqamuy, pu yōyōñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini. ¹⁸ Noqw uma qa tōmō' watkiwnumyaniqey òviy God aw nānawaknani. ¹⁹ Ispi aw pituqw kánanvotpininiq'ō, pas hisat God hihta yúkuhqat pahpiy pew pahsavo qa hisat pan haqam hiniwhitiqat pan'i; piw pas soon hisat pāpu paniwhitini. ²⁰ Noqw as Tutuyqawhqa pan talōñwintiwhqat qa pelvotaqw, soon hak ayo yámakni. Nikañw pay hapi pam hakimuy namorstaqey pumuy tunatyawkañw, pan talōñwintiwhqat pay pelvotaniqey tunatyawta. ²¹ Pep pu' ason kurs hak umumi Meh, yep Christ, sen kītani, sen meh, pam áyamo, kitaqw, uma qa tūtuptsiwani. ²² Pi nāto hakim atsáy'kahkañw Christ-yaqey, pu God lavay'aymatnihqey pan nātsokani'yūñqam hoñvani; nen kātatayhpit hihta tuawi'yūñqat poñalalwani, sen pay hin pasiwtaniqw hikis pi pas namorstiwyaqamuy lasnayaniqey òviy'ō. ²³ Noqw uma hapi tunatyaltotini. Meh, nu hapi sohsok hihta umuy añwu pay āawna.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ Noqw ephaqam, put kánavotpit atsve tāwa qa tālawvani; pu mūyawuy añqw qa talni. ²⁵ Pu tokpelat añqe' sótu lōhōhōykuni, pu tokpelat añqe' hihimu òqala tayayaykuni. ²⁶ Noqw pahsat pu nu' Sinot Tiat qaan'ewakw òqalat pasiwkañw a'nō sóniwkañw, òomawhtuy akw hawtoqw, sinom inumi yórikyani. ²⁷ Noqw pep pu' nu ihoñviaymuy añqe' ayatani. Noqw puma nānan'ivaqw inamoramuy tsovalayani, tūwaqatsit susqalawñwayat añqw it tokpelat susqalawñwayat añqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Lk 21.29-33)

²⁸ Taa, noqw uma nõnvwspaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani; nāt put nantaqaat qa húrunen nahpi'wisq, kurs tal'añw hayiñwinaqat uma nanaptañwu. ²⁹ Noqw pan hapi uma iit yantaqat hiniwmaqw aw yórikye', pay pas aw pitsíwtaqat nanaptani, hikis pi pay pāpu pas hōtsíwshpeqnihqata. ³⁰ Pas antsa nu umumi pañqawni: Ima sinom soon tūtuwayaqw, pay ii sohsoy yaniwhitini. ³¹ Tokpela, pu tūwaqatsi pay tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day or Hour

(Mt 24.36-44)

³² Nikañw hisat aw talōñvaniqat, pu haqe', qalawmani qat qa hak navoti'ta. Pas qae, òveqatsit ep hoñvia'yam qa navoti'yuiñwa, pu piw Tíata. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³³ Uma tunatyaltotini; nen qa ūnawikahkañw nāwakintotani. Taq uma hisat aw pítuniqat

qa navoti'yuñwa. ³⁴ Pi nu' Sinot Tiat hakiy haqam yāvoqnihqat anta. Pam hak kiy añqw ahpiyniqe tumal'aymuy amumi himuy noat, nanāp pumuy tumalhuytat, pu tuwalan'ayat tūwalaniqat aw pañqawu. ³⁵ Paniqw ðviy uma tunatyawyuñwani. Taq uma ki'taqat hisat pítuniqat qa navoti'yuñwa, sen tapkiqwniqata, sen tókilnasaveqniqata, sen kowáko tótóqw pahsatniqata, sen talavayniqata. ³⁶ Taq nāphisat sen pam suptuqaw, uma tokkañw put ahpiy núansaniwiyani. ³⁷ Noqw nu umumi hiñqawhqey nu hapi sohsokmuy amumi pañqawni: Uma tunatyawyuñwani.

14

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Pu' hapi ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw lōs tāla pēti, pu qa peken'oyiwphut pōlavikit nōñōsañwuqat aw'i. Noqw God awwat mohpeq momñiwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus unatoynaye' nīnayaniquey wūwantota.

² Nihqe pañqaqwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom pas qaunánwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³ Noqw Jesus Bethany- kitsókit ep hakiy tokoplelet tūtuyñwuqat Simon kiyat ep tunōsvoñat aw qatuqw, hak wuhti tatanpit hihta owat alabaster yan tūñwantiwhqat añqw yukiwtaqat añ tusaqwiwkuyit kwañwáhovaqtuqat kūyikañw ep paki; nihqe tatanpit yōhaqe, Jesus qótōyat aw wihkuyit wihta. Pam wihkuyi nard yan tūñwantiwa; noqw pam a'nō hihkay'ta. ⁴ Noqw haqawat pep yesqam itsfvutotiqe, unañwpeq pañqaqwa: Ya hinoqw i' wihkuyi paysoq hovalniwa? ⁵ Añwu ka as pam payhp sunat sivat epnihqe hóyokiwtatqat ðviy huyiwe', ðokiwiyaqamuy amumi noiwnikañwo. Noqw puma qayan unañway wuhtit aqw hiñqaqwa. ⁶ Noqw Jesus pañqawu: Uma qa aw hiñqaqwani. Ya uma hinoqw unañwmokintota? Pi pam inuhpe lolmat tumalta. ⁷ Uma pi pay ðokiwiyaqamuy sutsep oyi'yuñwa, nihqe uma hisat pan unañwtote', pumuy pāsyamantani. Nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yuñwani. ⁸ Pay pam hihta aw nuhtsakhqey tumalta; pam hisat nuy āmiwniqat aw añwu pay wihkuyit akw itokoy lelwiniqe pitu. ⁹ Pas antsa nu umumi pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuawi yuaatiwhq, pep i' wuhti hinhtiqat pam yuaatiwmantani. Sinom it akw put u'ni'yuñwani.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Noqw Judas Iscariot, pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqa God awwat mohpeq momñiwituy amumi Jesus mātapniqe pumuy amumii. ¹¹ Noqw puma put nanaptaqe hahlayhtotiqe, put sivat maqayaniqey aw pañqaqwa. Noqw pam hisat nukwán'ewhtiqw pumuy amumi put mātapniqey qeni'hevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mt 26.17-25; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹² Noqw qa peken'oyiwphut pōlavikit ep nōviwhqat ep sūs talni'taqw, ura ep hapi sinom amutsva yūmosanihqat ep mañat nīnayañwuniqw, Jesus aw nānatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Ya itam haqam hihta aw hintsatsnaqw, um pep ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsniqey nāwakna? ¹³ Noqw pam lōqmuy put aw nānatuwnayaqamuy pahpiy ayataqe amumi pañqawu: Uma kimini; nen hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvaqaw uma añkni. ¹⁴ Nen ason pam haqami pakiqw, uma pep ki'taqat aw pañqawni: Tutuqaynaqa yan lavayhti: Ya um haqam yeyespi'ta? Nu as pep inumi nānatuwnayaqamuy amumum ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsni. ¹⁵ Noqw pam tupatsveq wukoahpave pās himu pasiwtatqat umuy āawnani. Pepeq uma itamuñem hihta aw hintsanni. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam pañqw ahpiynihqe, kive pítuhqe, pam hin pumuy amumi lavayhtiqat pan yori; nihqe amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hintsana. ¹⁷ Noqw tapkiqw, Jesus pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum pañsoo. ¹⁸ Noqw puma aw yeskahkañw nōnovaqw, Jesus pañqawu: Pas antsa nu

umumi pañqawni: Uma haqawa inumum tūmoytaqa momñwituy amumi nuy mātapni.¹⁹ Noqw pahsat puma qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqawwa: Ya nūu? Pu piw suhka pañqawñwu: Ya nūu?²⁰ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw haqawa inumum novaoyit aqw morstoynaqani.²¹ Pi Sinot Tiat hin pey'taqat pas kurs hin nu qa yep qatsit añqw ahpiyini. Noqw pay i' hak momñwituy amumi Sinot Tiyat mātapniqat eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwq, pam put eñem lolmani.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²² Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōñoyhtat, pumuy put huytat pañqawu: Huvam it ómahtote', nōñsoaa; i' hapi itoko.²³ Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi. Noqw puma sohsoyam put añqw hikwya.²⁴ Pu pam amumi pañqawu: I' hapi iuñwa kaysiwñqamuy amuñem munvaniwñq, amuñem pūhūt pasiwnaniqe ðviy'ó.²⁵ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovaoyit aniwniyat añqw hikwni. Nikañw hisat God moñwtunatyayat aw pituq, pep pu' nu puhuovavalat añqw hikwni.²⁶ Pu puma tayawinpit tawlawat, pañqw haqami tsomot Olivet awya.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' mihikq hapi uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura pan pey'ta: Nu kanelmuy amumi tunatyawtaqat nīnani. Noqw kanēlom ahtsavalani.²⁸ Nikañw ason nu ahoy tātayniwe', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni.²⁹ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay as pi nāmahin sohsoyam unañwso'niq, pay nu' pas soon panhtini.³⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay pu' i' tālat ep mihikq, nāt taqakowāko qa lōs tōqtiq, wum nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni.³¹ Noqw pahsat pu pam pas óqalat pañqawu: Pay nāmahin pi as kurs nu umum moknikañw, pay nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw puma sohsoyam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³² Pu puma haqami Gethsemane yan tūñwantiwñqat aw óki. Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu nāwaknani.³³ Pu pam Peter-nit, pu James-nit, pu John pumuy pahpiy tsmñhqe, pahsat pu suyhtsepnwat qahahlay'iwmaqe hin unañwti.³⁴ Nihqe amumi pañqawu: Nu hapi sumataq mokni; pas unañwa qahahlayi. Uma hāk yepye', tunatyawyuñwini.³⁵ Pu pam ahpiy hihin yūmonit, tutskwami nātuvat, pep okiwlawu; nihqe kurs pay hin pasiwtaniq, i' tuwani put ahpiy ruhpañniqat nāwakna.³⁶ Nihqe pañqawu: Abba, Inaa, pay uñniq sohsoy himu pasiwta. Um as it kánavotpit inuhpiy ayo yúkuni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaniq, pantani; pay uhtunatyay antani.³⁷ Pu pam amuminihqe, pumuy tokqamuy túwahqe, Peter aw pañqawu: Simon, ya um pūwi? Ya pas um soon tāwat añqe' sūs qōñiltiqat pahsavo tunatyawtani?³⁸ Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, taq nāp hisat sen uma ūnatiwyani. Pay as hakiy tunatyat pas antsa su'qawta; noqw pay tokoat nuksiwa.³⁹ Pu pam ahpiynihqe nāwaknaqe, pay piw án lavayhti.⁴⁰ Pu pam ahoy amuminihqe, pay piw pumuy tokqamuy tuwa; puma pi puwmañ'iwyuñwa. Noqw puma kurs put aw hiñqawani.⁴¹ Pu pam pāyisni'makañw pítuhqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwani. Hapí, tuwanit aw pitu. Meh, nu' Sinot Tiat hapi qaanhinwisqamuy óqalayamuy aw mātawiwa.⁴² Huvam hoñvaa, itam awyani. Meh, nuy momñwituy amumi mātapniqa pew pituto.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴³ Noqw pam nāt yuaataqw, Judas imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum óki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam

pumuy ayatotaq'ö. ⁴⁴ Noqw i' pumuy amumi put mātapniqa amumi hihta tuwan-taqe pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pamni. Uma put nuaye', pās aw tu-natyawkahkañw wikyani. ⁴⁵ Nihqe öviy panis pam ep pitut, pay yūmosa Jesus awnihqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, Tutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁴⁶ Pahsat pu puma put aw may'yuñqe put nuaya. ⁴⁷ Noqw pumuy pep hoñqamuy amuñaqw haqawa sipwuhapiy hóroknaqe, God awwat mohpeq moñwit tūwikipyat sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁴⁸ Noqw Jesus lavayhtiqe, sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut ehpewi añqawyaqe, öviy pas piw sipwuhapi'kahkañw murikhoy'kahkañw nuy wik-wisa? ⁴⁹ Himu nu nāqavo God kiyat ep umumum hinnumkañw tūtutuqaynaqw, uma nuy qa nuaya. Noqw pay sam pi tutuveni soon qa antani. ⁵⁰ Noqw put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa. ⁵¹ Noqw hak tiyo qa yuwsikañw tusaqtontsatsak-mótsaput uskañw put ankniquw, tötüm put nuaya. ⁵² Noqw pam usimniy ayo tūvat, qa yuwsikañw amuñaqw wāya.

Jesus before the Council

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵³ Noqw solāwam God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw Jesus wikya. Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sohsoyam pep tsovawta. ⁵⁴ Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinmakañw, God awwat mohpeq moñwit kiyat ihpoviyat aw pahsavo pitu; nihqe tumal'a'yatuy amumum qatukañw, qōhit aw nāmukinta. ⁵⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi, sohsokmuy pep tsovawtaqamuy amumum as Jesus nīnayaniqey öviy hakiy hihta qalolmat put nēveltoy-naniqat leptotat, qa hakiy tutwa. ⁵⁶ Pay as pi kaysiwħqam put hihihita atsátotnayaqw, pumuy lavayiam qa sunyuñwa. ⁵⁷ Noqw haqawat wunuptuqe, put hihta atsátotnaqe, pañqawu: ⁵⁸ Itam it aw tūqaytaqw pañqawu: Nu it God kiyat sinmuy māyamuy akw yukiwħqat sahpuknat, sukwat pas qa sinmuy māyamuy akw yukiwħqat pāyis tālat añ kītani, kita. ⁵⁹ Noqw pay piw pumuy lavayiam qa sūnanta. ⁶⁰ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi pumuy amuhsonve wunuptut, Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um qa hiñqawni? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶¹ Noqw pam qa hiñqawħqe, pay amumi qa hinwat lavayhti. Noqw pu piw God awwat mohpeq moñwi put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pas pay um Christ, Tayawintiwħqat Tīata? ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu' pam'i. Pay nāt nu' Sinot Tiat Sus'öqaltutuyqawħqat putvaqe qátukañw tokpela ep öomawħtuy akw hawtoqw, uma inumi yórikyani. ⁶³ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi itsívutiqe, yuwsiy tsikat pañqawu: Ya hinoqw pas piw nāt hakim put ehpewi hiñqawwani? ⁶⁴ Pi uma qakaptsi'lavayiyat aw tūqayyuñwa. Uma hin wūwantota? Noqw puma sohsoyam put mokiwuy hihkay'taqat pañqawu. ⁶⁵ Pahsat pu haqawat put aw tōhtivaya, piw put taywayat nākwapnayaqe, may pölölni'kahkañw akw put wuwahtivayaqe, aw pañqawu: Kurs hákiynihqat pañqawu! Pu ima tumal'a'yat mapqölöy akw put wuwalalwa.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ Noqw Peter pep moñwkit ihpoviyat epniqw, haqawa God awwat mohpeq moñwit tumal'aymuyatuy mámanħtuy amuñaqw pítuħqe, ⁶⁷ Peter nāmukintaqw túwahqe, aw taynumt, pañqawu: Um pi piw it Jesus Nazareth añqw sinot ámuma. ⁶⁸ Noqw pam qa nakwħaqe pañqawu: Nu put qa tuwi'ta; piw um hiñqawħq nu qa māmatsi. Nit pam yámakqe, hötsíwat aw wunuqw, taqakowāko tōqti. ⁶⁹ Noqw māna piw put túwahqe, pahsat pep hoñqamuy amumi pañqawu: I' pi pumuy amumuma. ⁷⁰ Noqw piw pam qa nakwħa. Pu hihin hihsavoniqw, ima pep hoñqam piw Peter aw pañqawu: Pay um pas antsa pumuy amumum hinnuma. Um pi Galilee-sino; öviy pi uhlayayi panta. ⁷¹ Noqw pahsat pu pam God atpip amumi pas qa atsátaniqey amumi pañqawu; nihqe pas öqalat pañqawu: Pay nu pas umuy hakiy yuaatotaqat qa tuwi'ta. ⁷² Noqw pahsat pay taqakowāko piw tōqti; noqw pahsat pu Peter Jesus put aw hin lavayhtiqat u'na; ura pam pañqawu: Nāt taqakowāko qa lōs tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni, ura kita. Noqw pam put añ wūwawe, pahsat paklawu.

15

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pu panis tālawwaqaw, pay ima God awwat mohpeq momñwit, pu wukw'a'yat-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqam wuwan'a'yatuy sohsokmuy amumum hin hin-taniqat yuaaykuyaqe, Jesus somyat, ahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwi, Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya. ² Noqw Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? Noqw pam hu'waqe aw pañqawu: Um súañqawu. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit put hihihita nēveltoynayaqaw, pam qa hiñqawu. ⁴ Noqw Pilate piw put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya pay um pas qa hiñqawni? Meh, ima hihihita uhpewi yuaatota. ⁵ Noqw piw nāt Jesus qa hiñqawu. Noqw ñviy Pilate hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

⁶ Noqw put nōviwhqat ep pi pam hakiy sivilawhqt hihtawat nuhtumi mātapñwu, pumuy hakiy nānawaknaqaw put'a. ⁷ Noqw hak tāqa Barabbas yan mātsiwhqa pētuy amumum sivikit ep sómiwta. Ura puma put amum moñwit ehpewi hoñva; nihqe panhtotiqe hakiy ninaya. ⁸ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Pilate aw sa'taqe, pam hin yúkuñwuqey pan piw amuñem hinhtiniqat ò'qalya. ⁹ Noqw Pilate lavayhtiqe amumi pañqawu: Noqw ya nu Jew-sinmuy moñwíamuy amumi mātapniqat uma nānawakna? ¹⁰ Suyan pi God awwat mohpeq momñwit qatsutsúyyaqe ñviy put aw Jesus noayaqaw, pam mātsi'taqe ñviy pañqawu. ¹¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit sinmuy pan anañwtoynaya, as pam Barabbas pumuy amumi mātapniqata. ¹² Noqw Pilate lavayhtiqe piw amumi pañqawu: Noqw ya nu it umuhpiy Jew-sinmuy moñwíamuy yan túñwantiwhqat hintsanni? Ya uma hin nānawakna? ¹³ Noqw puma piw sáakmaqe aw pañqawu: Nahoylehtsit aw múaa! ¹⁴ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Ya hínoqò'? Pam hihta qalomáhinhtiqw ñviy'o? Noqw pahsat puma tis pas pavan sáakmaqe pañqawu: Nahoylehtsit aw múaa! ¹⁵ Noqw Pilate sinmuy pas pay unañwveniye, pumuy Barabbas mātap, Jesus wuwahtiwniqat pañqawht, nahoylehtsit aw muiwñiqat ñviy solāwamuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mt 27.27-31; Jn 19.2-3)

¹⁶ Noqw solāwam pawasiwhkit Pretorium yan túñwantiwhqat aw put wikyaqe, suñwámuy sohsokmuy sámi tsovalaya. ¹⁷ Pu puma put palasakwat usimnit usihtoy-nayat, hihta kūtay'taqat kwitetotaqe, put qötösomtoynaya. ¹⁸ Nit pahsat pu put pas hihtalalwaqe, pañqawu: Òqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! ¹⁹ Pu puma hopaqat akw put qötöyat wuwalalwakahkañw, aw töhtota; pu aw tamötshoñvankahkañw, put pas hihtalalwa. ²⁰ Pu ñviy puma put aw tututsiwayaqey yukuyaqe, palasakwat usimnit oyanayat, pu pas nāp yuwsiyat put yuwsinaya, nit nahoylehtsit aw put muayaniqe ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Noqw hak Cyrene-tutskwat añqw tāqa, Simon yan mātsiwhqa, hakimuy Alexander-nikañw, pu Rufus pumuy naam, haqaww pitotoqe pañqee. Noqw pam Jesus nahoylehtsiyat enem ikwiwtaniqat solāwam put tusoq'ayatota. ²² Noqw puma haqami Golgothat aw Jesus wikya; pam Masqötvihka i'nihqe pam'i. ²³ Noqw puma wine hihta a'nö sikat enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqw, pam qa nakwha. ²⁴ Pu puma put nahoylehtsit aw muayaqe, yuwsiyat nāhoy o'ya, put ñviy nanav'o'yakahkañwo, mātaqqi hak hihtawatmantaniqw ñviy'o. ²⁵ Wukotönwaniwtaqw-haqam puma nahoylehtsit aw put muaya. ²⁶ Noqw pam hihta nēveltoyniwhq, pam put atsya pēniwa; nihqe yan pey'ta: JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁷ Noqw puma piw hakimuy lōqmuy uyiñwutuy put ahsaq ninaya, nānap nahoylehtsit aw muayaqee, suhkawa put putvaqeniqw pu sukawa put suyvaqee. ²⁸ Noqw pep pu' tutuvenit an hiniwhiti, ura yan pey'ta: Pam qaanhtotiqamuy amumum pohtoyaniwa, yan'i. ²⁹ Noqw ima añ sasqayaqam aw tututsiwayaqe, qötöy

wilankahkañw pañqawqa: Hē! um God kiyat sahpuknat pāyis tālat añ aw kitaniquey tuwi'taqqa, ³⁰ Ayo nātave', nahoyehtsit añqw hāwii. ³¹ Noqw God awwat mohpeq momñwit piw amún put aw tututsiwayaqe, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum nānami pañqawqa: Pas as pam ayo tūooykañw, kurs hin ayo nātapni. ³² Pay pas Christ Israelsinmuy moñwiamnen nahoyehtsit añqw hawni, noqw itam aw tāyuñwe' tūuptsiwani. Noqw ima put amum nahoyehtsit aw muiltiqam put aw tutsiwhiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³ Noqw tāwanasaptiqw ahsupoq tūwaqatsit añ qatālawwa, tāwat atvelpetiqw pah-savoo. ³⁴ Noqw tāwat atvelpetiqw, Jesus a'nō pañqawu: Eloi, Eloi, lama sabachthani. Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tamamhta? i'nihqe pam'i. ³⁵ Noqw haqawat pep hoñqam nanaptaqe pañqawqa: Meh, taq pi pam Elias wānwaylawu. ³⁶ Noqw haqawa wárikqe, hihta sōyatko'ytaqat (sponge) vinegar aqw mórokmat, hōpaqat epeq sōñnat, put hikwna pañqawkañwo: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias añqwnen put hawnani. ³⁷ Noqw Jesus a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ³⁸ Noqw God kiyat ep mōtsáp'uutspi ña'qaw atkamiq nāhoy tsiki. ³⁹ Noqw solāwamoñwi Jesus ayañqwat aw wúnuhqa put pan hiñqawht, sohsok hikwsuqw yórikqe pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God Tíata. ⁴⁰ Noqw hakim momoyam piw yāvaq tāyuñwa. Noqw ima nuhtumya-i' Mary Magdalene, pu Mary hakiy James tsaywatnihqat-nikañw pu Joses, pumuy yúamu, noqw pu Salome. ⁴¹ Ura as Jesus Galilee-tutskwat ep hinnumqw, ima momoyam put añk hinnumyaq, put tumalay'yuñwa. Pu piw wūhaqnihqam momoyam put amum Jerusalem aqwayaqam pep hōñi.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴² Noqw nasuñwintalōñnit totokayat ep tapkiqw, ⁴³ Hak tāqa Arimathea- kitsókit añqwnihqa, Joseph yan mātsiwhqa, ep pítuhqe, qa tuhtuskañw Pilate aw pákihqe, Jesus tokoyat tuhtui. Pam hak wuwan'aya kaptsiwtaqa, nuhtum God moñwtunatyayat nuhtayta. ⁴⁴ Noqw pay sen Jesus mokqat Pilate wūwaqe, solāwamoñwit wānwayhqe, put tūviñta. ⁴⁵ Nihqe yaw put pay mokqat pam solāwamoñwit añqw navotqe, pahsat put tokoyat Joseph maqa. ⁴⁶ Noqw pam suphiñput tusaqtontsatsakwmōtsaput tui; nit Jesus tokoyat hawnaqe, put akw put mokahta; nit owat ep tuamhqōlō tuhsōiwaqat aqw put panat, hōtsiwmiq owat mūma. ⁴⁷ Noqw Mary Magdalene-niqw, pu Joses yuat Mary, puma haqam put taviwhqat aw yori.

16

The Resurrection

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Pu nasuñwintalōñnit añ ayo ruhpakq, Mary Magdalene-niqw, pu James yuat Mary-niqw, pu Salome, puma hihhihta kwañwáhovaqtuqat tuiya, tūamit awyē', put akw Jesus lelwiyanique ñviy'o. ² Pu ñviy Sundayt aw pituqw, puma suits talavay tāwat yámaktoqw tūamit aw ñkiwisa. ³ Nihqe nānami pañqawwisa: Ya sen hak itamuñen tūamit hōtsíwat añqw ayo owat mūmani? ⁴ Nit puma aw yórikyaqw, kurs owa pay ayo mūmaniya, pas pi qaan'eway yahsayo'qa. ⁵ Noqw puma tūamit aqw yuñqw, kurs hak tiyo wūpat qōtsat yuwsí'kañw put putvaqe qatu. Noqw puma put tutwaqe pas tsātsawna. ⁶ Noqw pam hak pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñwni. Pay uma as Jesus Nazareth añqw sino nahoyehtsit ep muiltiqat hepwiya. Pam ahoy tātayi, pam qa yep'e. Kurs huvam haqam pam taviwhqat aw yórikya. ⁷ Noqw yupave, uma put aw nānatuwnayaqamuy-nikañw pu Peter, pumuy amumi yan tuawwisni: Pam umuhsavo Galilee aqwni. Ason pep uma put aw yórikyani. Pay ura umumi pañqawu. ⁸ Noqw puma pañqw ññañayku; nihqe hin unañwtotiqe, tururuti'kahkañw watqa. Pas pi puma tsawiniwyuñqe, ñviy qa hakiy haqam aw hiñqawqa.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

⁹Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay Jesus ahoy tātayhqe, mohti Mary Magdalene aw namtakna. Ura pam put añqw tsañe' nukpanhihikwsimuy ipwa. ¹⁰Noqw pam ahpiyñihqe, Jesus ámumyañwuqamuy put āawna, pumuy qahahlayyakahkañw tsayki-taq'ö. ¹¹Noqw yaw pam piw qátuhqe, pu Maryt aw namtaknaqat puma nanaptañw qa tütuptsiwa.

Jesus Appears to Two Disciples
(Lk 24.13-35)

¹²Pantaqat atsve pu' pumuy amuñaqw haqawat löyöm haqami tutskwamiq waymaq, pam piw pas hinwat hinkañw pumuy amumi namtakna. ¹³Noqw puma ahoy kiminihqe, mímuwatuy put āawna. Noqw pay piw puma pumuy lavayiyamuy qa tütuptsiwa.

Jesus Appears to the Eleven
(Mt 28.16-20; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁴Pantaqat atsva pu' pakwt sūkw sihkay'taqamuy nōnovaqw, Jesus amumi namtaknaqe, pumuy qatütuptsiwaqat, pu a'nö unañwayamuy ep qöhqöya, puma put ahoy tātayhqe aw yórikyaqamuy lavayiyamuy qa tütuptsiwaqw öviy'o. ¹⁵Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusani. Pu uma sohsokmuy sinmuy amumi lomatuawit yuaatotani. ¹⁶Lomatuawit qa tuptsiwhqa hapi maskimiq tūwiwtaniqw, pam put eñem yukiwni. Nikañw tuptsiwh, küyit akw tuvoylatiqa hapi ayo yámakiwtani. ¹⁷Pu ii himu tuawi'yuiñqa añ tuptsiwni'yuiñqamuy amumi énañhtini: Puma inatñwani aw yanakahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanwisni; pu piw himuhkwa yuaatotani. ¹⁸Kurs puma tsütsu'tuy nuaye', pu sen kurs puma hihta qöyanpit hikwe', pas soon put akw hinhtotini. Puma tütuyyaqamuy amumi hintsatsnaqw, puma qalaptuyamantani.

Jesus is Taken up to Heaven
(Lk 24.50-53; Acts 1.9-11)

¹⁹Noqw Tutuyqawhqa pumuy amumi yan yuaaykut, ömi wikiwa; nihqe God putvaqe qatuptu. ²⁰Noqw puma pañqw nankwusaqe, sohsovik yuaatinumyaqw, Tutuyqawhqa pumuy amumum tumalay'kañw, kätatayhpit hihta tuawi'taqat akw lavayit öqalanma. Yantani.

LOMATUAWI LUKE AHPİY'O

Introduction

¹ Pas as kaysiwḥqam itamuhpa' hihta hiniwhṭiqat pās oyiwtaqat pēnayaniqey tuwan-tota. ² Ima hakim aṅ ahsupoq Jesus hihta hintsakmaqat aw yórikyat, lomatuwit yuaatotaqam itamumi hin mātapyaqat pan put pēnayaniqey aw may'yuñwa. ³ Noqw òviy nu put yayhniwhpuyat aṅqaw sohsok hihta aṅ pās puprikqe, put pās pasiwtaqat ūmi pēnaniqey unañwti, um hak pavan Theophilus. ⁴ Noqw pep pu' sohsoy himu ūmi mātaviwhqa pas antsanihqat um pas suyan navoti'tani.

The Birth of John the Baptist Announced

⁵ Hakiy Herod tutskwat Judeat ep moñ'iwtaqw, hak God awwat moñwi, Zacharias yan mātasiwhqa qatu, hakiy Abiat paptsiyat ep nuhtum wúnuhqa. Noqw put nōmaat Elizabeth yan mātasiwhqa piw hakiy Aaron ahpivy. ⁶ Puma nāma God atpip súankañw, Tutuyqawḥqat hin lavayyukuhqat pu hin tutaptaqat aṅ ahsupoq qaōwíhinma. ⁷ Nikañw puma qa ti'ta, Elizabeth qa tilawḥq òviy'o. Noqw puma nāma pāpu pas wuyoiwta. ⁸ Noqw ephaqam i' Zacharias suñwámuy amumum God kíyat ep tumalay'taniqat aw pitsiwa. ⁹ Noqw puma hin hinhtotiniqe hihta akw tuwantotaqe, pan tumalat nāhuyvaya. Noqw Zacharias God kíyat ep put eñem hihta kwanwáhovaqtuqat taqtsokniqw pan put eñem yukiwa. ¹⁰ Noqw pam panhtiniqat aw pituqw, sinom sohsoyam ihkaqe hoñkahkanw, God aw nānawakna. ¹¹ Noqw pam pañso pakiqw, Tutuyqawḥqat hoñviayaat put aw mātakti; pam kwanwáhovaqtuqat eñem qōqōhpit putvaqe wunuwta. ¹² Noqw Zacharias put túwahqe, pas tsawnaqe, hin unañwti. ¹³ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Um qa tsawnani, Zacharias. God uhnawakinpiy navota. Noqw òviy uhwuhti Elizabeth unem tiyohyat tihtani. Noqw ason um put John yan túñwani. ¹⁴ Um put tihtiwhqat ep pas hinhaqam hahlayhtini; noqw kaysiwḥqam umum hahlayhtotini. ¹⁵ Pi pam Tutuyqawḥqat atpip a'no hímuni. Nihqe òviy pam ovalalat, pu honaqkuyit qa hiñikwni. Pi pam tihtiwhpuy aṅqaw Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwatani. ¹⁶ Pam Israel-sinmuy amumi ò'qalaqw, puma ahoy Tutuyqawḥqay God aw nánamtōkani. ¹⁷ Pam Elias antani, numiy aṅ'a, pu òqalay aṅ'a. Nihqe pam Tutuyqawḥqat ahsavo hinmaq, namat timuy amumi unañway'vayani; noqw aṅ qatuqáyvahsi'yuñqam súanhinwisqa-muy amún súan unañwtalwuwni'vaye', súanhinwisni. Noqw pam Tutuyqawḥqat ahsavo put sinomuyatuy unañwayamuy put eñem moñwvastani. ¹⁸ Noqw Zacharias hoñviayat aw pañqawu: Noqw nu hin uñ súañqawḥqat navoti'tani? Pi nu' wuhtaqa, pu iwuhti pāpu pas wuyoiwta. ¹⁹ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu Gabriel yan mātasiwa; noqw nu God atpip wunu. Noqw nu it lomatuwit uñ āawnaniqat òviy pam nuy aṅw ūmi ayata. ²⁰ Noqw meh, um hapi ilavayiy qa tuptsíwa. Noqw òviy uhlayvi nawus ūñaqw nawhkiwhq, kurs um hin yuaatani, pas hisat ilavayiy aw antsaniwhqat aw pahsavoo. Noqw hisat aw pituqw, God ilavayiy aw antsanni. ²¹ Noqw sinom Zacharias nuhtayyuñwa. Hinoqw pam God kíyat ep pas nawutsnaqw, puma put ep hin wūwantota. ²² Noqw pam yāmakqe, pay kurs hin pumuy amumi hiñqawni. Noqw puma māmatasyaqw, sumataq pam God kíyat ep hihta aw yori; òviy pi pam amumi māsanikañw, pay pas qa hiñqawu. ²³ Noqw òviy pam panis paptsiy aṅ kuyvat, pahsat pay nima. ²⁴ Noqw ahpíy pantaqw, put nōmaat Elizabeth nō'yiltiqe, tsivot mūmuyawhtuy aṅ haqam nātipki'ta. ²⁵ Nihqe pañqawu: Yanhaqam Tutuyqawḥqa nuy hintsana, nuy òkwatuwhqee. Nu as qa tiylawḥq òviy sinom as inumi tuts'whiñqawqawq, askwal pi God put pantaqat aṅw nuy ayo tavi.

The Birth of Jesus Announced

²⁶ Noqw navay mūmuyawhtuy súlawhtiqw, God hoñviayay Gabriel Galilee-tutskwat ep haqami kitsókit Nazareth yan mātasiwhqat aw ayata, ²⁷ Hakiy mānat nāt qanāho-valni'taqat Mary yan mātasiwhqat aw'i. Pam hak hakiy táqat Joseph yan mātasiwhqat,

David ahpiyyit aw noiwniqat eñem nawiniwta. ²⁸ Noqw hoñviaya put aw pákihqe, aw pañqawu: Um hahlayni, Tutuyqawhqa úmuma. Pam núokway úmi pas qaówínoa. Um momoymuy amuñaqw pas hahlayhpit ep'e. ²⁹ Noqw Mary put aw yórikqe, lavayiyat ep hin kurs wúwa; nihqe hihta pa pam lavayhtiqat pam wúwanta. ³⁰ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani Mary, God núokway úmi pas qaówínoa. ³¹ Noqw meh, um nó'yilte', tiyohyat tihtani. Nen um put Jesus yan túñwani. ³² Pam a'nó hímuni; pu Pas Sus'oveqnihqat Tíatnihqey yan túñwantiwni. Noqw Tutuyqawhqa God put nayat David moñqeniyat put máqani. ³³ Noqw pam Jacob ahpiy sinoiwtaqamuy amumi sutsep moñw'iwatani. Pu put moñwtunatyat pas qa haqami so'tani. ³⁴ Pahsat pu Mary hoñviayat aw pañqawu: Noqw hin i' pasiwtani. Pi nu qa hisat haqam hakiy táqat ámuma. ³⁵ Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay ason Qahováriwtaqa Hikwsi úmi pítuni; pu Sus'oveqnihqqa öqalay akw un nákwapnani. Paniqw öviy ason pam tsây qahováriwtaqa uhpiy tihtiwniqa God Tíatniqey yan túñwantiwni. ³⁶ Noqw meh, únaqwvi Elizabeth as qa tilawhqaq pañqawañwuq, pam wuyovehaq nó'yilti. Noqw pu' hapi pam navay mūmuyawhtuy añ panta. ³⁷ Pi God-niqw pay qa himu qa pasiwtani. ³⁸ Pahsat pu Mary pañqawu: Taa, pay pi nu Tutuyqawhqaq túwikiata. Pay nam um hin lavayhtiqw antani. Noqw hoñviaya put añqw ahpiy'o.

Mary Visits Elizabeth

³⁹ Noqw ephaqam Mary pañqw nakwsuqe, haqami tsotsmoy'yuñqat aqwhaqami kaktayí, Judeat-tutskwat ep kitsókit aw'i; ⁴⁰ Nihqe Zacharias kiyat aw pákihqe, Elizabeth aw yuaayku. ⁴¹ Noqw Elizabeth Maryt lavayiyat navotq, put ponoveq tiposi tsoomhti. Noqw Elizabeth Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, ⁴² A'nó pañqawu: Naspí um momoymuy amuñaqw namorstiwa! Pu uhpiy tihtiwniqa pas hahlayhpit epni. ⁴³ Noqw nuy yan'ewayniqw öviy kurs piw Itutuyqawhqaq yuat añqaww inumii? ⁴⁴ Oviy pi meh, panis uhlayayi inaqvumiq töqtiqw, pahsat pay tiposi hahlayhtiqe, ivonoveq tsoomhti. ⁴⁵ Um God aw tuptsiwhqe, pas hahlayhpit ep'e, ispi Tutuyqawhqa úmi hin lavayhtiqey pas kurs hin qa anhtiniq'ö.

Mary's Song of Praise

⁴⁶ Noqw Mary tuwat pañqawu:
 Oviy nu iunañnaqw Tutuyqawhqaq pas hihtay'tani.
⁴⁷ Ihikwsiy akw nu God nuy ayo távihqaq aw hahlayhtini,
⁴⁸ Ispi pam manhtuwikiy okiwhqatsiyat aw tātayhq'ö.
 Noqw meh, yahpiy haqahpiy yantani:
 Sohsoyam haqami nānañk yesniqam nuy hahlayhpit epnihqat pañqawani.
⁴⁹ Pi pam nuy qaówítumalta, i' hak Sus'öqaltutuyqawhqa,
 Qahováriwtaqa yan túñwantiwhqa.
⁵⁰ Pam put kaptsi'yuñqamuy ókwatuwa,
 Sohsokmuy hakimuy nānañk yesqamuyu.
⁵¹ Is uti! Pam hinurs öqalay'ta!
 May akw añ kwivi'nanway'yuñqamuy tatslakna.
 Piw pumuy tunatyayamuy sóontsana.
⁵² Pam añ ö'qaltuy qeniyamuy añqw hanna,
 Nit añ ókiwyaqamuy momiq oya.
⁵³ Pam añ tsöñsoiwtaqamuy hihta nukñwat öyna,
 Nit kahaksinmuy súmavuyayyuñqamuy añqe lālayi.
⁵⁴⁻⁵⁵ Pam tumal'ayay Israel aw unañwtavi,
 Itanamuy amumi hin lavayhtiqey hapi panhti.
 Pam Abraham timuyatuy ökwatuwa,
 Pu ahpiy aniwhtotiqamuy sohsokmuyu,
 Nihqe pam yūmosa panmani.
⁵⁶ Noqw Mary payhkomuy mūmuyawhtuy añ Elizabeth amum qatut, pu ahoy kiy aqw'a.

The Birth of John the Baptist

⁵⁷ Noqw Elizabeth tihtaniqat aw pituqw, pam tiyohyat tihta. ⁵⁸ Noqw put kisiñwamat, pu sinomat nanaptaqw, yaw Tutuyqawhqaq put qa an'ewakw ökwatuwa. Nihqe puma

put amum hahlayhtoti. ⁵⁹ Noqw put nanalsikis talni'taqw, puma tsāk w poñotkuyaniqey öki. Nihqey puma put Zacharias yan tuñwáya, nayat tuñwniyat an'i. ⁶⁰ Noqw put yuat pañqawa: Qae, pam John yan mätsiwni. ⁶¹ Noqw puma put aw pañqawqa: Noqw pi qa hak uhsino pan mätsiwa. ⁶² Pu puma put nayat aw māmasaya, hin pam put tuñwaniqey nāwaknaqat tüvintota. ⁶³ Noqw pam hihta añ pēnaniqey tuhtuy'qey, añ pēna: Pam John yan mätsiwa. Noqw puma sohsoyam hin kurs wūwaya. ⁶⁴ Noqw pahsat pay put moaat hötsiltiqw, leñiat nāhiwa. Noqw pam yuaaykuqey, God aw hahlayhti. ⁶⁵ Noqw pumuy kisñwamat pas kurs hin wūwaya. Noqw sohsoyam Judeat ep tsotsmova yesqam pep hin hiniwhitiqat nānami lavayta. ⁶⁶ Noqw sohsoyam put nanaptaqam unañwpeq put wūwankahkañw pañqawqa: Hin pa i' tsay hintani? Noqw Tutuyqawhqat maat put aw unañwtavi'ta.

Zachariah's Prophecy

⁶⁷ Noqw put naat Zacharias Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, hin hintaniqat lavayhtiqey pañqawu:

⁶⁸ Nam God Israel-sinmuy Tutuyqawhqam tayawintiwa;

Pam sinomuy pohtaqey, pumuy qenivo oya.

⁶⁹ Pam hakiy a'nö öqalay'taqat wunuptsina,

Itamuy ayo döyniqata,

Tumal'ayay David amuhpiyviyatuy amuñaq'ö.

⁷⁰ Ura pam hisatñahaqawq itanamuy amumi pan lavayhti,

Hakimuy pas hihtuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy'o.

⁷¹ Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo öyaniqey pañqawu,

Pu sohsoqmuy itamumi qa suhta'ewyaqamuy öqalayamuy añq'ö.

⁷² Pam itanamuy amumi núokway mahtakna,

Amumi hin lavayhtiqey aw antsana,

Amumi pas qa paysoq pasiwnaqey pam u'na.

⁷³ Ura pam itanay Abraham aw pas qaöwílvayhti;

⁷⁴ Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo öyaniqeyu,

Itam qa tsawiniwkañw, put enem hintsatskaniqata.

⁷⁵ Noqw itam itahqatsiy añ ahsupoq put atpip hinwisni,

Sohsok hihta akw pasiwkañw, suankahkañw.

⁷⁶ Noqw um'i, ítii, ya unem hintani?

Um Sus'oveqnihqat lavay'ayaatni;

Pan hapi um tuñwantiwni.

Um Tutuyqawhqat apyeve hinmani;

Pu put enem pöhut añwu añ qenitani.

⁷⁷ Um God sinomuyatuy hin ayo nóñakniqat āawnani;

Pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukiltiq'ö.

God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuke', pumuy ayo öyani.

⁷⁸ Kwakwhat pi God aw itahyantaqa itamuy ökwatuwa, Kwakwhat pi öñaqw itamumi tälawva.

⁷⁹ Qatalpuve yesqamuy amumi tälawnani,

Mokiwuy kihsiwniyat añ yesqam tälät aw yórikyani.

Noqw itam tälät aw täyuniwe', pasi'naiñway'kahkañw, hinwisni.

Yan Zacharias lavayhti. ⁸⁰ Noqw tsäy wūyoq'iwmaq, tunatyaat suyhtsepñwat öqawi'ma; nihqey haqam qayēsihwpuve qatu, hisat pam Israel-sinmuy amumi namtakananiqey pahsavoo.

2

The Birth of Jesus

(Mt 1.18-25)

¹ Noqw ephaqam sopkawtaqam sinom nāvenayaniqat Caesar Augustus yan tutapta.

² Noqw hak Cyrenius Syria-tutskwat ep moñw'iwtaq, sinom mohti yan nāvenaya.

³ Noqw sohsoyam nāvenayaniqey nanāp kitsókiy añ nankwusa. ⁴ Noqw öviy Joseph

Galilee- tutskwat ep Nazareth- kitsókit ańqwnihqe, Judea- tutskwat aqw'a, haqami kitsókit, Bethlehem yan mǎtsiwhqat aqw'a. Ura David Bethlehem ep tihtiwa. Noqw Joseph David ahpiyvinihqe, óviy nǎvenaniqe pańsoq'a. ⁵ Noqw Mary put nómamkiwaat put ámuma, pas páy tihtaniķańwo. ⁶ Noqw pumuy pépeqniqw, pam tihtaniqat aw pitu. ⁷ Noqw pam nǎt sús tihtaqe tiyohyat tihta; nihqe muhpiwńwat akw muhpiknat, haqaqw tumalvopkot nǎńsǎńwuaqat pańqe' put tavi, qa haqam yeyespive amuńem qéńiniqw óviy'o.

The Shepherds and the Angels

⁸ Noqw pep tutskwat ep hakim lalay'a'yat haqam tutskwave yesqe, mihikq kanelvokmuy tǔtuwala. ⁹ Noqw meh, Tutuyqawhqat hońviayaat pumuy amumi mǎtaktiqw, Tutuyqawhqat lolma tǎlańwaat pumuy ahsupoq amuqlaq tǎlawwa. Noqw pavan pas puma tsawinwuhpukya. ¹⁰ Noqw hońviaya pumuy amumi pańqawu: Uma qa tsawiniwyuńwni. Meh, pi nu lomatuawit umuy áawnani; noqw put ep sopkawtaqam sinom pas hinhaqam hahlayyani. ¹¹ Pi pu' hapi it talǎńvaqat ep David kitsókiyat ep Ayo Tǔooyhqa umuńem tihtiwa, Tutuyqawhqa, Christ, God ańqw mońw'asi'taqa. ¹² Noqw it akw uma put mǎmatsyani: Tiposit muhpiwńwat akw muhpiwkańw haqaqw tumalvopkot nǎńsǎńwuaqat ańqe' qatsqat uma tutwani. ¹³ Noqw pahsat pay qaan'ewakw hintaqam óve yesqam kurs hońviayat ámumyaqe God tayawintotaqe pańqaqwa: ¹⁴ Nam God Sus'oveqnihaq tayawintiwa; pam pi tǔwaqatsit ep sinmuy hahlaykańw amuńem yukuqw, puma kwakwhat yesni. ¹⁵ Noqw hońvia'yat tawlalwaqe yukuyat, ahoy ómiqhaqamiya. Noqw pahsat pu lǎlayńwut nǎnami pańqaqwa: Taa, tuma kurs Bethlehem awye', it yan hiniwhtiqat, Tutuyqawhqa itamumi mahtaknaqat aw yórikwisa. ¹⁶ Pu puma pańso kaktayyaqe, ep ókihqe, Maryt- nit pu Joseph pumuy tutwa, pu haqaqw tumalvopkot nǎńsǎńwuaqat ańqe' tiposhoyat qatsqata. ¹⁷ Noqw puma put aw yórikyaqe, hońviaya it tsǎkw hin lavayhtiqat ańqe' tunvotnaya. ¹⁸ Noqw sohsoyam put nanaptaqam lǎlayńwut pumuy hin áawnayaqat ań wǔwantota. ¹⁹ Noqw Mary tuwat sohsok iit aw wǔwankańw, unañwpeq pās oya. ²⁰ Noqw lǎlayńwut hońviaya amumi hin hińqawhqat sohsok nanaptaqe, pu aw yórikyaqe, ahoy kanelvokmuy amumiya; nihqe put pantaqat ep puma God pas hihtatiwiskahkańw, tayawintiwa.

Jesus Is Named

²¹ Noqw nanalsikis talǎńvaqat ep tsǎkw pońotkuyaniqat aw pituqw, naat put Jesus yan tuńwa. Pan hapi ura hońviaya put tuńwa, put yuyat nǎt qa nǎ'yilti'ó.

Jesus Is Presented in the Temple

²² Noqw put yuat Moses tutavoyat anwat tiyqatskuyvaqw, puma tsǎkw Tutuyqawhqat aw nǎniqe, Jerusalem ep wikwa. ²³ Ura pi yan Tutuyqawhqat tutavoyat ań pey'ta: Ańsakis haqam hak wuhti pas mohtitiyohyat tihtapq, pam Tutuyqawhqat awwat noiwtani. ²⁴ Noqw tutavot ań hin pey'taqat pan puma Tutuyqawhqat aw hihta hom'oya. Yan ura pey'ta: Hak lǎqmuy masihówituy, sen lǎqmuy qǎtsáhówituy Tutuyqawhqat aw hom'oymantani. ²⁵ Noqw meh, hak tǎqa, Simeon yan mǎtsiwhqa, Jerusalem ep qatu. Pam hak sǎnkańw God pas kǎptsi'ta; nihqe hak Israel- sinmuy Ayo Oyatoqat nuhtayta. Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi put amum hinma. ²⁶ Noqw ason yaw pam pas Tutuyqawhqat ańqw moriw'asi'taqat aw yorikt, pu' hisat ahpiyniqat Qahováriwtaqa Hikwsi put pan áawna. ²⁷ Noqw Hikwsi pam put unañwtoynaqw, pam God kíyat ep paki. Noqw Jesus yuat puwsuńway amum tutavot hin yuykiwhqat tsǎkw Jesus eńem hinhtiniqe óviy pep put wikwa. ²⁸ Noqw Simeon put tsǎpahtaqe, God aw hahlayhtit, pańqawu: ²⁹ Tutuyqawhqa, taay, um uhlayviy aw antsanni, Um uhtumal'ayay qa hin unañway'kańw yańqw ahpiyniqat aw nakwhanani. ³⁰ Pi nu ivosiy akw hak Ayo Tǔoyaniqat ńańqwnihqat aw yori. ³¹ Put pantaqat hapi um sohsokmuy sinmuy amutpik na'sasta. ³² Sońawnen pam qa- Jew- sinmuy amumi tǎlawnani; pu uhsinmuy, Israel- sinmuy ómi tsokanani. ³³ Noqw Joseph put yuyat amum pam hin tsǎkw lavayhtiqat aw kǎtuqayta. ³⁴ Noqw Simeon pumuy óqalaqe, put yuyat Maryt aw pańqawu: Meh, i' tsǎy

God ahpiy namorstiwa. Noqw put atsviy Israel-sinmuy amuñaqwkaysiwhqam munumh-tini, pu piw kaysiwhqam hoñvani. Pam hihta tuawi'taqw, sinom put aqw hihññaqawani.³⁵ Pantani hapi. Noqw soñawnen uh'unañwa sipwuvahpit akw tühotiwni. Noqw kaysiwhqamuy tunatyaam tupkiwuyñqa mātaktotini.³⁶ Noqw hak God lavay'ayaat, Anna yan mätsiwhqa, pep qatu, hakiy Phanuel tíata, Asert ahpiyvi. Pam hak wuhtiharsku; nihqe pam manhqatsiy ahpiy puwsuñway amum tsañe' yahañwuy añ qatu.³⁷ Noqw pam koñnalavu nälöp sunat añqw nälöp sihkay'taqat pahsa'haqam yahañwni'ta. Noqw pas pam God kiyat añqw qa ahpiyñiwu. Nikañw mimhikqat, pu talönwiwmaqat añ napwalni'kañw, nāwakinkañw God eñem tumalay'tañwu.³⁸ Noqw Simeon nāt yuaataqw, i' wuhti ep pákihqe, Tutuyqawhqat aw hahlayhti, nit sohsokmuy amumi put tsākw yuaata, Jerusalem ep sinmuy Qenivo Oyaniqat òviy maqaptsi'yuyñqamuy amumii.

The return to Nazareth

³⁹ Noqw Joseph, put yuyat amum Tutuyqawhqat hin tutaptaqat an sohsok hinhtit, ahoy Galilee-tutskwat aqw'a, nāp kitsókiy Nazareth aw'i.⁴⁰ Noqw tsāy wuyoq'iwmaqe suyhtsepñwat tunatya añ òqawi'ma; piw unañwtalwunni añ'a, nihqe God nuókwayat añ hinma.

The Boy Jesus in the Temple

⁴¹ Noqw Joseph, put yuyat amum añsakis yahañwuy añ Jerusalem aqwniñwu, ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat ep'e.⁴² Noqw Jesus pakwt lōq sihkay'tasikis yahañwni'taqw, Jew-sinom hin hintsatskañwuqat òviy naat yuyat amum Jerusalem aqw'a, Jesus wikkañwo.⁴³ Noqw puma añ kuyvaqe, nāp kitsókimi q'áhoyniqw, tsāy Jesus pumuy qa amumunihqe, Jerusalem epeq huruhti, noqw puma put qa navota.⁴⁴ Nihqe pay pam pumuy amumuyaqamuy amumunihqat puma wūwaqe, ep tawanawit añ haqami pahsavo nakwsu; nihqe puma sinomuy-nikañw, pu tuwimuy amuhpa' put hiñva.⁴⁵ Nit puma put qa túwahqe, namtōkt ahoy Jerusalem aqw'a, put heptoqee.⁴⁶ Noqw pāyis talqw, puma God kiyat ep put tuwaqw, pam tūtutuqaynayaqamuy amuhsonve qatukañw, pumuy amumi tūqaykañw, pu pumuy hihta tūviñlawu.⁴⁷ Noqw sohsoyam aw tūqayyuyñqam put hin hihta mätsi'maqat, pu hihta hin ahoy hu'wanmaqat ep kātayuyña.⁴⁸ Noqw puma put túwahqe hin kurs wūwa. Noqw yuat put aw pañqawu: Itii, ya um hinoqw itamuy yanhaqam hintsana? Okiw nu' unay amum kñnavoti'kañw un hepnuma.⁴⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nāpi nuy hepnuma? Ya nu Inay hihta himuyat hintsakniqat uma put qa navoti'taqe òviy'o?⁵⁰ Noqw pay puma put lavayiyat qa māmatsi.⁵¹ Pu pam pumuy amumunihqe, Nazareth ep pitu; nihqe pumuy amumi tūqaykañw qatu. Noqw tuwat put yuat iit lavayit sohsok unañwpeq pās oyi'ta.⁵² Noqw Jesus suyhtsepñwat wuwni'makañw wūyoq'iwma; pu suyhtsepñwat God-nikañw pu sinmuy tayawni'ma.

3

The Preaching of John the Baptist (Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

¹ Noqw hak Tiberius Caesar pakwt tsivot sihkay'taqat yahañwuy añ moñw'iwtaqw, pu Pontius Pilate Judea-tutskwat ep moñw'iwtaqw, pu Herod Galilee-tutskwat aw moñw'iwtaqw, pu tupkoat Phillip Iturea-tutskwat ep sinmuy amumi-nikañw pu Trachonitis-tutskwat ep sinmuy amumi moñw'iwtaqw, pu Lysanias Abilene-tutskwat ep moñw'iwtaqw,² Pu Annas-niqw pu Caiphas, puma God awwat mohpeq moñw'iwtaqw, ephaqam God lavayhti, Zacharias tiyat John aw'i, pam qayēsiwhpuveni q'ò.³ Noqw pam pāyut Jordan añ ahsupoq tutskwat añ nakwsuqe, sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni, amumi kita.⁴ Ura hakiy God lavay'ayayat Esaia lavayiyat añ yan pey'ta: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani; pam háqe'niqat aw suwiptotani.⁵ Sohsovik siskat añ otsómhtini, pu sohsovik tuhtukwi, pu tsotsmo tutskwatiwni, pu

añ nukushinyuñqa súwiptotini, pu haqe' anahaiwyuñqa pöhiñputiwni. ⁶ Noqw sinom sohsoyam God hin ayo tüooyhqat aw yórikyani. ⁷ Pahsat pu sinom put ahpiy küyit akw tuvoylatiwyaniqe öviy put aw ökiwtaqw, pam pumuy amumi yan lalvaya: Is ohi, uma hakim tsätsu'tuy amunyañqamu, ya hak umuy itsívut nätoniqat añqw watqaniqat umumi pañqawu? ⁸ Kurs uma pas antsa umuhtunatyay añqw lasye', uma alónöt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. Pu uma umuh'unañwpeq qa pan lavaytani: Abraham hapi itanaa, kitotani; taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham enem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ⁹ Noqw pay soñawnen öviy piw pikaiñwa himutsokit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta. Noqw öviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe', qöhit aqw tüviwini. ¹⁰ Noqw sinom put tüviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw itam hinhtotini? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Lömqw wukonapnay'taqa ñastanihqat sükw máqani; pu nösiwhqay'taqa piw pay anhtini. ¹² Noqw moñwit enem sívat ömalalwaqam piw küyit akw tuvoylatotiniqe ökihqe, put aw pañqaqwa: Tütutuqay-naqa, ya itam hinhtotini? ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay hihsa'haqam umuñem tuwantiwHQat epniHQe qa hóyokput uma nuhtuñaqW ömahtiwiñni. ¹⁴ Noqw pu soláwam piw tuwat put tüviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw ítamwat hinhtotini? Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tüyuyuyhnayani. Piw qa hakiy hihta atsátotoynayani; pu uma hin ahsalalwe', pay put ep nakwhani'yuñwini. ¹⁵ Noqw nāt sinom sumataq hintaniqat maqaptsi'yuñqw, sohsoyam unañwpeq John aw hin wüwantota, sen pi pam Christ-nihqata, sen pi pay qa pammihqata. ¹⁶ Noqw John lavayhtiqe, sohsokmuy amumi pañqawu: Pay nu' pi as pas antsa umuy küyit akw tuvoylalawu. Nikañw pay suhka inuhpenihqe pas pavan öqala añq'ö. Noqw soon nu yan'ewayniñkañw pay ñas'ew put tots-sosomhiyat ñahni. Ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylatani, pu qöhit akw'a. ¹⁷ Soñawnen pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pás qeni'tani, nen söhövosiy koyohkiy aw tañatani, nit pam ason tsihput qöhit qatokñwuqat akw taqtsokni. ¹⁸ Yan pam hihhihta akw pumuy ökwhankañw, amumi lomatuawit yuaata. ¹⁹ Noqw John Moñwit Herod qöHQöya, tupkoyat Philip nömayat Herodius ep'e, pu sohsoq hihta ep qaanhtiqat ep piwu. ²⁰ Noqw Herod pay nāt piw qaanhtit, John sivikimi pana.

The Baptism of Jesus

(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

²¹ Noqw pam nāt qa sivikive pakiwtaqw, sinom sohsoyam küyit akw tuvoylatiwyaqw, pu Jesus piw küyit akw tuvoylatiqe, nāwakintaqw ömi hötsílti. ²² Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi höwit an tokoy'kañw put atsmi hāwi. Noqw öñaqw hakiy tónaat hiñqawhqe pañqawu: Um hapi pas aw iunañwaa Itii. Nu uñ pas hahlayi.

The Genealogy of Jesus

(Mt 1.1-17)

²³ Noqw Jesus tumalay hintsaktiva, sunat pakwt sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'kañwo. Noqw sinom wüwantotaqw, Jesus Joseph tíata. Noqw pam Helit tíata; ²⁴ Noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata, noqw pam Melchit tíata, noqw pam Jannat tíata, noqw pam Joseph tíata; ²⁵ Noqw pam Mattathias tíata, noqw pam Amos tíata, noqw pam Naum tíata, noqw pam Eslit tíata, noqw pam Nagget tíata; ²⁶ Noqw pam Maath tíata, noqw pam Mattathias tíata, noqw pam Semeit tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Judat tíata; ²⁷ Noqw pam Joannat tíata, noqw pam Rhesat tíata, noqw pam Zorobabel tíata, noqw pam Salathiel tíata, noqw pam Nerit tíata; ²⁸ Noqw pam Melchit tíata, noqw pam Addit tíata, noqe pam Cosam tíata, noqw pam Elmodam tíata, noqw pam Er tíata; ²⁹ Noqw pam Joset tíata, noqw pam Eliezer tíata, noqw pam Jorim tíata, noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata; ³⁰ Noqw pam Simeon tíata, noqw pam Judat tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Jonan tíata, noqw pam Eliakim tíata; ³¹ Noqw pam Meleat tíata, noqw pam Menan tíata, noqw pam Mattathat tíata, noqw pam Nathan tíata, noqw pam David tíata; ³² Noqw pam Jesset tíata, noqw pam Obed tíata, noqw pam Booz tíata, noqw pam Salmon tíata, noqw pam Naasson tíata; ³³ Noqw pam Aminadab tíata, noqw pam Aram tíata, noqw pam Esrom tíata, noqw pam Phares tíata, noqw pam Judat tíata; ³⁴ Noqw pam Jacob tíata, noqw pam Isaac tíata, noqw pam Abraham tíata, noqw pam Tharat tíata, noqw pam Nachor

tiata; ³⁵ Noqw pam Saruch tiata, noqw pam Ragaut tiata, noqw pam Phalec tiata, noqw pam Heber tiata, noqw pam Salat tiata; ³⁶ Noqw pam Cainan tiata, noqw pam Arphaxad tiata, noqw pam Sem tiata, noqw pam Noet tiata, noqw pam Lamech tiata; ³⁷ Noqw pam Mathusalat tiata, noqw pam Enoch tiata, noqw pam Jared tiata, noqw pam Maleleel tiata, noqw pam Cainan tiata; ³⁸ Noqw pam Enos tiata, noqw pam Seth tiata, noqw pam Adam tiata, noqw pam God tiata.

4

The Temptation of Jesus (Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikswit akw tuyqawiwkañw, pāyut Jordan añqw ahoy pitu, nihqe Hikswit ahpiy qayēsiwhpumi wikiwa. ² Noqw Nukpana lōp sunat tālat añ pep put aw unaheplawu; noqw pam pahsa' talōnvaqat añ qa nōsa, nihqe añ ruhpaq pam tsōnmoki. ³ Noqw Nukpana put aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, um it owat pōlavikiniwhitniqat aw pañqawni. ⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, pas God lavayiyat sohsok akw qátuni. ⁵ Pu Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wikqe, tūwaqatsit añ ahsupoq moñwqeqnit put aw sūmahtakna. ⁶ Nihqe aw pañqawu: It hapi òqalat nu uñ sohsok máqani, pu hihta añ susnunukiwata, pi pam inumi noiwta. Noqw nu hakiy put máqanik máqañwu. ⁷ Noqw òviy kurs um inumi naokiwtaqw, pay pam sohsoy uhhimuni. ⁸ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóoni, yupa ayo haqamii, Satan, pi yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw naokiwlawni, pu um put-sa eñem tumalay'tani. ⁹ Pu Nukpana put Jerusalem ep wikvaqe, God kíyat ep suswupakits'omiq put tsókat, pu aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, yañqw atkamiq nātuvani; ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqw, ūmi tunatyaltotini; ¹¹ Nen puma may akw uñ hōlōlni'yūñwni, taq nāp hisat sen um uhkukuy owat aqw sáviktani. ¹² Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ¹³ Noqw Nukpana sohsok unaheppit akw put aw tuwantaqe yúkuhqe, hihsavo put añqw ahpiy'o.

Jesus Begins His Work in Galilee (Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴ Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikswit òqalayát pasiwkañw, Galilee ep ahoy pitu. Noqw sinom añ ahsupoq put lavayta. ¹⁵ Noqw pam pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma, sohsokmuy amuhpiy kaptsiwkañwo.

Jesus Rejected at Nazareth (Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Pu pam haqam wuñhqe Nazareth aw pitu. Nihqe pam hin tuwi'taqey anhtiqe, nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkimi paki, nihqe tutuvenit añ tūñwantaniqe wunuptu. ¹⁷ Noqw pep God lavay'ayayat Esaias tutuveniat put aw taviwa. Noqw pam tutuvenit púruknaqe, haqe' yan pey'taqat tuwa: ¹⁸ Tutuyqawhqat Hikwsiat nuy tuyqawi'ta, nu añ ókiwyaqamuy amumi lolmat yuaaykuniqat òviy nuy asnaqee; pu añ unañwsoiwtaqamuy suyan unañwtoynaniqat òviy nuy ayata, añ tūwik'iwyuñqamuy nuy mātaviwyaniqat amumi yuaaykuniqat òviy'o, pu añ qatālat pōsi'yūñqamuy pōsiyamuy tālawyananiqat amumi yuaaykuniqata, pu añ okiwsaniwyaqamuy qeniveyaniqat òviy'o. ¹⁹ Pu i' Tutuyqawhqay ayo tūoyniqat aw pitsiwtaqat tunvotnaniqat òviy'o. ²⁰ Yan pam añ tuñwat, tutuvenit mupipiyninat, aw tunatyawtaqat aw put ahoy tavit qatuptu. Noqw tsotsvalkive tañawtaqam put aw-sa tāyūñwa. ²¹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuy hapi aw tūqayyuñqw, i' yan pey'taqay it talōnvaqat ep aw antsaniwa. ²² Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqe, moañaqw lavayit lolmat nónakqat aw káwuwantotaqe, pañqawu: Ya qa i' Joseph tiata? ²³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay kurs hin uma inumi yan lavayit qa pañqawani: Tūhika, nāqalapsinaa, it'a. Um yaw Capernaum ep hihihita tumalta; um yep nāp uhtutskway ep piw panhtinikañwo. ²⁴ Noqw pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Qa hak God lavay'ayaat nāp tutskway ep pāsniwa. ²⁵ Noqw nu umumi súañqawni: Ura Elias qatsíyat ep payhkomuy yahsañwuy añqw navay mūmuyawhtuy añ qa yokva; noqw ura tutskwat añ ahsupoq tsōñōsti. Noqw ephaqam

Israel-sinmuy tutskwayamuy ep kaysiwhqam koñnanalvut yēse. ²⁶ Noqw pay ura pas Elias pumuy qa haqawatuy amumi ayatiwhit, pay ura Sidon ep kitsókit Sareptat ep hakiy koñnalavut aw'i. ²⁷ Pu God lavay'ayat Eliseus qatsíyat ep as Israel-sinmuy amuñaqw kaysiwhqam tokoplelet tütuyya; noqw pay ura puma pas qa haqawa powalti, pay hak Syria-sinom hak Naaman yan mätsiwhqa-saa, amumi kita. ²⁸ Noqw sohsoyam tsotsvalkive tañawtaqam it nanaptaqe, pas itsívutoti; ²⁹ Nihqe hoñvaqe, put kñaqw tūvaya. Pumuy kitsókiam haqam tsomoveq wunu. Noqw òviy pep tumpok puma put wikya, pañqw put tūvayaniqey unañwtotiqee. ³⁰ Noqw pay pam amuhsonñaqw hinmakañw, pañqw ahpiy'o.

A Man with an Evil Spirit

(Mr 1.21-28)

³¹ Nihqe pam Galilee ep kitsókit Capernaum aqwnihqe, nasuñwintalónnit añ sinmuy tutuqayna. ³² Noqw pas puma put hin tutuqaynaqat ep aw kātuqayyuñwa, pas pam a'nò lay'taqat yuaataqw òviy'o. ³³ Noqw hak tãqa tuyoy'ewakw nukpanhikwsit okiw akw tuyqawiwtãqa tsotsvalkive pakiwta, nihqe pam a'nò hiñqawhqe pañqawu: ³⁴ Itamumi qa hintsakii. Ya itam uñ hintsatsnani, Jesus Nazareth añqwnihqa? Ya um itamuy kiqótaniqe òviy añqaqö'? Pay um hákiyniqw nu uñ tuwi'ta. Um God añqw pas Qahováriwpu. ³⁵ Noqw Jesus put mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, put añqw yámakuu. Noqw nukpanhikwsi sinmuy amutpipo put tūvat, put añqw yama, nit pay put qa hintsana. ³⁶ Noqw puma sohsoyam kätayyuñqe nānami pañqaqwa: Is uti, pavan pas lavayi! Pas pi qananahsopkañw, òqalat akw tuyoy'ewakw hihikwsimuy amumi pañqawhqe, puma nuhtuñaqw nõñakñiwu. ³⁷ Noqw pam pep hin yukuqw, pam pantaqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Mr 1.29-34)

³⁸ Noqw pam tsotsvalkiñaqw yámakqe Simon kíyat aw paki. Noqw Simon nõmay yuat a'nò mukitutuya; noqw puma put enem Jesus aw taqa'nañwtoti. ³⁹ Noqw pam put aw wunuptut, mukituyat mēwa; noqw pam put mātavi, Noqw pahsat pay pam wuhti wunuptut, pumuy amumi unañwtavi. ⁴⁰ Noqw tawat pakitoqw, sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, puma Jesus aw tsamvanta, noqw pam pumuy sohsokmuy amumi may akw hintsanqe pumuy qalapsina. ⁴¹ Noqw nukpanhikwsim kaysiwhqamuy amuñaqw nõña, a'nò hiñqawqakahkañwo, nihqe pañqaqwa: Um Christ, God Tíata! Noqw pam pumuy tusoqmewaqe, pumuy hiñqawaniqw qa nakwhana, puma put Christ-nihqat tuwi'yuñqw òviy'o.

Jesus Preaches in Judea

(Mr 1.35-39)

⁴² Pu tãlawvaqw pam ahpiynihqe, haqami qayēsiwhpumii; noqw sinom put hepya, nihqe put aw ókíhqe as put huruhtapnayani, pam as pumuy amuñaqw qa ahpiyniqat òviy'o. ⁴³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas nu soon qa God moñwtunatyayat hin hintaqat aye' kitsókinawit piw yuaatinumni, pi nu pañqaw añqw ayatiwa. ⁴⁴ Nihqe pam Galileet ep haqe' tsotsvalkit añ yuaatinuma.

5

Jesus Calls the First Disciples

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

¹ Noqw sinom God lavayiyat nanaptaniqe put aw hürs tsovawtaqw, pam wuhko-vatuphat Gennesaret yan mätsiwhqat qalaveq wunu. ² Nihqe pam lõqmuy pãkihut patuphat qalaveq wúnuhqat tuwa, noqw kurs pakiwmamahkam pumuy añqw nõñakqe, pakiwmaqtutsayay tūvahomtota. ³ Noqw pam pãkihut hakiy Simon himuyat aqw paki; nihqe pam tutskwat añqw híhin yūmo hóyoknaniqat aw pañqawu; noqw pam pepeq qatuptuqe, pãkihut añqw sinmuy tutuqayna. ⁴ Pu òviy pam yuaataqe yukut, Simon aw pañqawu: Uma pavan hötsit aw hóyoke', pãvakiwhtuy inhtaniqe òviy umuhtutsayay pãmiq pánani. ⁵ Noqw Simon lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, itam as tókep

tumalay'tat, qa hihta kwisna, noqw pay pi um pañqawhq òviy nu tutsayat pāmiq pānani. ⁶ Noqw puma panhtiqe, pahsat pu qaan'ewakw hintaqamuy pāvakiwhtuy inhta; noqw pumuy tutsáyaam tsikiwma. ⁷ Noqw suñwámat sukwat pākíhut añqw tañawtaqw, puma pumuy amumi māmasa pumuy pañwaniqat òviy'ò. Noqw puma pituqw, puma lõqmuy pākíhut akw ohpoknayaqw, pahsat pay puma pākíhut pakito. ⁸ Noqw Simon Peter put aw yórikqe, Jesus tamóyat aw nātuvat pañqawu: Inuñaqw ahpiy'ò, taq nu okiw qaanhinmaqa, Tutuyqawhqa. ⁹ Pi pam-niqw, pu sohsoyam put ámumyaqam puma pāvakiwhtuy inhtotaqey ep kātayyuñqw, òviy pam yan lavayhti. ¹⁰ Noqw piw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, Simon suñwámatnihqam, puma pumuy amún nátsawina. Noqw Jesus Simon aw pañqawu: Um qa tsawiniwtani, um yahpiy haqahpiy pāpu sinmuy kwikwisnani. ¹¹ Noqw puma pākíhuy tutskwami pitsinayaqe, soh sok tatamhtotat, Jesus añkya.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹² Pu piw pam haqam kitsókiveniqw, hak tāqa ahsupoq tokoplelet tūtuya, nihqe pam Jesus túwahqe, tayway akw atpipo munukt, aw nāwaknaqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ¹³ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, aw toñokt, pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay tokoplele put mātavi. ¹⁴ Noqw pam qa hakiy put āawnaniqat pam aw pañqawu. Níkaiw pay um ahpiyenen God awwat moñwit aw nāmahtaknani; nen Moses hin tutaptaqat anwat um powaltiqey ep kuwahtiput távini. Um pan powaltiqey nuhtumi tuaw'i'tani, yan aw lavayhti. ¹⁵ Noqw tuwat soq pahsat pu pas ahsupoq pam hin hinhtiqá yuaatiwa, noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus aw tūqayyuñwiqe sūmitsovaltí, pu hihihita tūtuyyaqam put ahpiy qalaptuyaniqe òviy put aw òkiwta. ¹⁶ Noqw pay pam haqami qayēsihwpmunen, God aw nāwakintaniqey òviy kíñaqw ahpiyiniwu.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Pu Jesus hisat sinmuy tutuqaynaqw ima Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum pep yēse. Puma Galileet añ ahsupoq kitsókit añqwyá, pu Judeat añq'ò, pu Jerusalem añq'ò. Noqw pumuy pep yesq, Jesus Tutuyqawhqaqat aw yankañw tūqalapsintaniqey òqalay'ta. ¹⁸ Noqw meh, hakim hakiy tāqat ahpá' qataytaqat tūtuyhqaqat ahpay añ qatsqat Jesus aw wikvaya; noqw puma as hin put panaye', Jesus atpipo taviyaniqey tuwantota. ¹⁹ Noqw ep huru'pokiwtaqw hin puma put panayaniqey qa tutwa; nihqe òviy kits'omiq wupnayaqe, tsòqá'wa kíamit póroknyaqep pañ put ahpayat enañ sinsonmi Jesus atpipo hawnaya. ²⁰ Noqw puma qapēwewnayaqat Jesus amumi túwahqe pañqawu: Tāqa, uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ²¹ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put ep wūwantotaqep pañqaqwa: Ya i' haknihqe pas God qa káptsilawu? Ya hak hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ²² Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy māmatsqe, lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma hihta umuh'unañwpeq wūwantota? ²³ Ya hak hakiy aw hinwat lavayhtiniqw qa pas hinta, Sen, Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa kitaniq'ò? sen pi wunuptut, nakwsuu, kítaníq'ò? ²⁴ Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw òqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptaniq-w-pu pam it hakiy ahpá' qataytaqat aw pañqawu: Oviy nu ūmi pañqawni: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nima. ²⁵ Noqw pahsat pay pam pumuy amutpik wunuptut, hihta añ wáòkiwtaqey kwusut, pañqw nima, God pas hihtatimakañwo. ²⁶ Noqw sinom sohsoyam kātayyuñqe, God pas hihtatota, nihqe puma nátsawini'yuñqe pañqaqwa: Pas itam pu' hihta qatuptsiwni'ewakw aw yórikya.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ It yantaqat atsve pam nakwsukañw, hakiy moñwit enem sívat òmalawhqaqat, Levit yan mátsiwhqaqat aw yori, haqam put òmalawñwuqat ep qātuq'ò, nihqe aw pañqawu: Um inuñkni. ²⁸ Noqw pam soh sok mātapt, wunuptut, put añki. ²⁹ Noqw Levi put enem wukonovata; noqw kaysiwhqam sívat òmalalawaqam-niqw pu hakim pumuy

amumum pep nopyesva. ³⁰ Noqw Pharisee- sinom- niqw, pu pumuy amuñaqw tutavot tutuqaynayaqam, puma put aw nánatuwnayaqamuy amumi qayan unañway hiñqaqwaqe pañqaqwa: Ya uma hinoqw moñwit eñem sivat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum nōnovakahkañw hihikwya? ³¹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tühikat qa haqni'yuña, nawus pi tütuyyaqam put haqni'yuña. ³² Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wáñwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáñwayniqe öviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³ Noqw puma put aw pañqawu: John aw nánatuwnayaqam pas nanapwalkahkañw nānawaknañwu, noqw Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam amún hinwisa. Noqw hintaqw öviy ümi nánatuwnayaqam nōnovakahkañw hihikwya? ³⁴ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak sen haqam mö'wit ep sinoiwyuñqamuy, mööñañwuy pumuy amumumniqw napwaltoynani? Soon'i. ³⁵ Nikañw ason hisat aw pituqw, mööñañw'am pumuy amuñaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalani. ³⁶ Noqw pam piw pumuy amumi lavayit hihta antaqat akw yuaaykuqe pañqawu: Qa haq pi hak puhuyuwisat añqw hihsaqat tukut, sakwit aw pihtakna. Taq hak panhtinik puhut sakwítani, piw pūhu soon sakwit amum súnantani. ³⁷ Pu qa haq pi hak pukawiwkorot sakwiwmaqat puhuovavalat kuhkuya; taq hakiy pantiniqw, puhuovalala pēke', wiwkorot patomnani, nen añ küyiwtäqa wehemhtini, noqw wiwkorot sakwítini. ³⁸ Soon pi puhuovalala qa puhuwiwkorot añ küyiltiñwu. ³⁹ Piw qa hak pi hak oवालत hísatwaihput hikwt, pay pahsat pūhutwat piw nāwaknañwu; nikañw pañqawñwu: Pay hísatwat pas nukña, kítañwu.

6

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

¹ Noqw nasuñwintalōñnit aw pituqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum söhövos'uyit añ nōñakwisa. Noqw put aw nánatuwnayaqam söhövosit talayat mawti-wiskahkañw, put mapqölpeq murikahkañw nōnoptiwisa. ² Noqw hakim Pharisee-sinmuy amumum pañqawu: Ya uma hinoqw nasuñwintalōñnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska? ³ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya ura hisat David suñwámuy amumum tsöñmokqe hinhtiqat uma put pantaqat pas añ qa ñas'ew tuñwáya? ⁴ Ura pam God kíyat aw pákihqe, pölavikit God aw noiwhqat ömahtat, añqw nöst, pu ámumyaqamuy put huyta; pas ura God awwat momñwit-sa put añqw nōñosañwuqat put'a. ⁵ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu' Sinot Tiat piw nasuñwintalōñnit aw móñw'iwta.

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Pu hisat pam nasuñwintalōñnit ep tsotsvalkimi pákihqe ep tütutuqayna. Noqw hak tāqa putvaqw mālakiwtaqa pep nuhtuma. ⁷ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Jesus aw tunatyawyuñwa, mätaq pi kurs pam nasuñwintalōñnit ep put qalapsinaniqw öviy'o; nen puma hihta ep put nēveltoynayani. ⁸ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy amumi mätsi'taqe, lákiwtaqat may'taqat aw pañqawu: Wunuptut, sinsonve wunuwtaa. Noqw pam panhti. ⁹ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Kurs nu umuy hihta tūviñtani. Ya hak nasuñwintalōñvaqat ep hihta lolmat, sen qalolmat hinhtiniqw pam súanta? Sen qatsit ayo táviniqö', sen hovalaniqö'? ¹⁰ Pu pam pumuy sohsokmuy amuhpa' yorikt, tāqat aw pañqawu: Uhma'y tsihkwa. Noqw pam panhti; noqw mäat put ayañqwat máyat an pás powalti. ¹¹ Noqw puma itsívuhonaqtotiqe, hin as Jesus hintsatsnaniqey nānami yuaatota.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Noqw pay ephaqam piw pam nāwaknaniqē haqami tsumomiq'a; nihqē tōkep God aw nāwakna. ¹³ Noqw tālawvaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy wānwayhqe, pumuy amunaqw pakwt lōq sihkay'taqamuy namorsta; nihqē pam pumuy Ayaiwuñqamuy yan tuñwa, ¹⁴ Imuyu: Simon, ura pam put Peter yan tūñwa, pu tupkoyat Andrewt, pu James-nit pu John, pu Philip-nit pu Bartholomewt, ¹⁵ Pu Matthew-nit pu Thomas, pu Alpheus tiyat James-nit pu Simon, Zelotes yan tūñwantiwhqata, ¹⁶ Pu James tupkoyat Judas-nit pu Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi kurs mātapniqata.

Jesus Teaches and Heals

(Mt 4.23-25)

¹⁷ Pu pam pumuy tsaṁkañw, pañqw hawhqe, haqam suntutskway'taqat ep wunu, kaysiwhqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumuma. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tūqayyuñwniqe, pu hihihita tūyay añqw qalaptuyaniqē ōki, Judeat añqwnikañw, pu Jerusalem añqw sohsokivaq'ō, pu pātuwaqatsit qalaveq Tyre añqwnikañw pu Sidon añq'ō. ¹⁸ Pu ima tuyoy'ewakw hihikwsumuy akw okiwhinyuñqam piw ōkihqe powaltoti. ¹⁹ Noqw sinom sohsoyam as put aw tōñokyaniqey nānawakna, pas pi put añqw suyan ōqala yāmakiwtaqe sohsokmuy qalapsintaqw ōviy'o.

Happiness and Sorrow

(Mt 5.1-12)

²⁰ Noqw pam put aw nānatuwnayaqamuy amuhpa' yorikt, amumi pañqawu: Pas uma añ ōkiwyaqam hahlayhpit epya, pi uma God monwtunatyayt himuy'yuñwa. ²¹ Uma añ pu' tsōñsoiwtaqam hahlayhit epya, pi uma nāt ōōyyani; pas uma añ pu' tsaykitaqam hahlayhpit epya, pi uma nāt tsutsūyini. ²² Ason sinom nuy Sinot Tiyat tsaviy umumi qa suhta'ewye', nahpiy umuy lālayye', umumiq hihihinqaqwe', umuhnatiñwaniy himu itsēheetnihqat pan ayo tūvayaqw, uma hahlayhpit epyani. ²³ Hisat panhtotiqw, uha hahlayhtote', pas hahlaytso'tinumyani, ispi meh, uma ōveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqe; pi pay pan pumuy namat hapi God lavay'aymuyatuy hintsatsna. ²⁴ Nikañw is ōkiwa, uma añ kahaksinomu, pi uma umuhhahlayhpiy pay ōmahtota. ²⁵ Is ōkiwa, uma añ ōyiwuyūñqamu, pi uma nāt qahahlaykahkañw tsaykitani. ²⁶ Pas sinom sohsoyam umuy lomayuaatotaqw, umuñem is ōhini; pi pay pan hapi pumuy namat hakimuy nawip'ew God lavay'aymuyatuy yuaatota.

Love for Enemies

(Mt 5.38-48; 7.12a)

²⁷ Nikañw nu umuy inumi tūqayyuñqamuy umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; sinom umumi qa suhta'ewyaqamuy uma lolmat amuñem hintsatskani. ²⁸ Sinom umuy qalomáyuaatotaqw, uma pumuy amumi lomayuaatotani; pu umuy qaanhintahtsanyaqw, amuñem uma nāwakinwisni. ²⁹ Ason hak uhtayway sutsvaqw wuvahtaqw, um ayañqwat piw aw itamantani; pu hak uh'usimniy uñ nawhke', uhnaypnañ enañ nāwaknaqw, um qa aw rohomnumni. ³⁰ Hakiy ūmi hihta tūviñtaqw, um put māqamantani, pu hihta uhhimuy kímahqat um aw ahoq qa tūviñtamantani. ³¹ Pu sinom umuy pāsyaniqat uma nānawakne', pay uma piw pan pumuy pāsyan. ³² Ispi kurs pay uma umumi unañway'yuñqamuy-sa amumi unañway'yuñqw, hak sen put ep umuy hahlayhtini? Pay pi qaanhinwisqam pumuy amumi unañway'yuñqamuy amumi tuwat unañway'yuñwa. ³³ Pu kurs hak umuñem hihta lolmat hintsakq, uma tuwat put enem lolmat hintsatskaqw ya sen hak put ep umuy hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw pan hintsatska. ³⁴ Pu kurs pay um hakiy añqw hihta ōmahtaniqey wūwankañw, hakiy siwat nasimokmaqaqw hak put ep ūmi hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw qaanhinwisqamuy nasimokhuylalwa, piw aw ahsatit ōmahtotaniqey tuñlay'kahkañwo. ³⁵ Tis pi uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; nen lolmat hintsatskani; pu tūnasimokhuylalwani, qa hihta put ep tuñlay'kahkañwo. Nen uma qaan'ewakw ahsatit makiwyan; piw Sus'oveqnihqat tīmatni. Pi pam añ qa tsūyakañwuqamuy, qalōlmatuy enañ pās'i. ³⁶ Paniqw ōviy uma nun'okwatni, Umunay hin nuōkwaniqw pan'i.

Judging Others
(Mt 7.1-5)

³⁷ Uma qa tūovelantotani; nen uma qa pantsaniwyani. Uma hakiy qa paysoqtotani, nen qa pantsaniwyani. Ason hak umuhpe qaanhtiqw, uma put pantaqat ep aw pōhikyamantani, noqw sinom tuwat umumi pōhikyani. ³⁸ Uma hihta kuwahtotimantani, noqw pu tuwat umumi himu kuwahtiwni. Sinom wukotuwani anqw mōo'taqat hihta kuytotat, put hūrs aqw nūnuyvut, pu wīlaniwhput, pu pas an wahohotaqat umumi o'yamantani. Pi uma hakiy enem hin tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³⁹ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya sen hak qapostalqa hakiy qapostalqat haqami wikni? Ya puma qa nāma haqami pōvamiq posni? ⁴⁰ Pay hakiy aw tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Nikañw ason pam pās tutuqaye', pep pu' pam put tutuqaynaqat pay antani. ⁴¹ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, uhposveq lestavit pakiwtaqat qa aw anañwtavi'ta. ⁴² Noqw pantaqat um hin uhtupkoy aw pañqawni: Itupko, nu as uhposkiy unem hóroknani, kītani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqō'? Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposñaqw lestavit hórokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani.

A Tree and its Fruit
(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ Pi lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalat himuy'vañwu; piw qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalat himuy'vañwu. ⁴⁴ Sinom himutsokit hímunihqat aniwniyat akw tuwi'yuñwa. Soon hihta kūtay'taqat anqw nōnvospalat hak mawni; soon hak yōñōtskit anqw óvat tsovalani. ⁴⁵ Sino lolma lomatumatyawtaqa anaññaq hihta lolmat nōñan-toynañwu; noqw pam piw hak qalolma qalomátumatyawtaqa anaññaq hihta qalolmat nōñantoyñañwu. Pi hak hin tunatyay'te', pan hapi yuaatañwu.

The Two House Builders
(Mt 7.24-27)

⁴⁶ Uma nuy Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, yan tūñwantota. Nikañw uma hinoqw ilavayiy qa an hinwisa? ⁴⁷ Inuminihqa ilavayiy aw tūqaykañw put an hinmaqa hakiy antaqat nu umuy āawnani. ⁴⁸ Pam hakiy tāqat anta. Pam hak a'nō hāñwahqe owat ep kihut yayhna. Noqw a'nō wukomunvaqw, pāhu kihut aqw a'nō yēvantañw, soon put wayáyaykinani, pam owat ep wunuqw òviy'o. ⁴⁹ Pu i' hak navotkañw put qa an hinmaqa hakiy tāqat anta. Pam hak qa qaqatspitaqat, pisave kīta. Noqw mūnañw put kihut aqw a'nō yēvantaq, pam āpiy sahpū; noqw pam kīhu qaan'ewakw kīqōti.

7

Jesus Heals a Roman Officer's Servant
(Mt 8.5-13)

¹ Noqw Jesus nuhtumi yuaataqe yúkut, Capernaum aqw'a. ² Noqw hakiy tsivót-sikip sunat solāwamuy amumi moñwit tumal'ayaat tūtuyhtiqe, pāpu pay mómoki. Noqw put moñwiát put pas káhkawna. ³ Nihqe pam Jesus tumalayát navotqe, Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy put aqw ayata, okiw as pam aqwnen put tumal'ayayat qalapsinaniqat puma put aw nānawaknaniqat òviy'o. ⁴ Noqw puma Jesus aw ókihqe, pahsat pay qa nātusitotaqe pañqawu: Um put enem yanhte', súanhtini. ⁵ Pas pam itamuy Jew-sinmuy hahlayhqe, itamuñem tsotsvalkit yuku. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumum aqw'a. Nihqe pam put kīyat aw hayiñwnaqw, i' hak solāwamoñwi kwatsmuy put aw hōnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay um qa pas pew ò'qalni; soon nu yan'ewakniqw um ikiy aw papkini. ⁷ Paniqw òviy nu soon yan'ewaynikañw nāp ūminiqey antani. Pay um panis lavayhtiqw, pay itumal'aya qalaptuni. ⁸ Pi pay nu sukwat amumi maqaptsi'kañw qatu; noqw solāwam inumi maqaptsi'yuñwa. Noqw nu hihtawat aw Yupa kitaqw, pam ahpiyniñwu; pu hihtawat aw Pew'i kitaqw, pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw Yanhtii kitaqw, pam panhtiñwu. ⁹ Noqw Jesus put navotqe, put aw kātayta; nihqe namtōkt, put añk hinnumyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas pañqawni: Pas nu qa haqam

Israel-sinmuy amuhpe yan qapēvewnit tuwa, pas qae. ¹⁰ Noqw ima ayatiwyaqam ahoy kīve ökiqw, kurs pay tumal'aya tütuyhqa pās qalaptu.

Jesus Raises a Widow's Son

¹¹ Noqw qavoñvaqw pam haqami kitsókit Nain yan mätsiwhqat aw'i; noqw wūhaknihqam put aw nánatuwnayaqam put ámumya, pu kaysiwhqam sínomu. ¹² Noqw pam kitsókit tuhpeleyat aw hötsíwmi hayiñwnaqw, pi hakim hakiy tāqat mokput tūamwisa, put yuat put- sa tiyoti'ta; noqw pam koñnalavu. Noqw sinom kaysiwhqam kīnaqw wuhtit ámumya. ¹³ Noqw Tutuyqawhqa put túwahqe put ökwatuwhqe, aw pañqawu: Qa pakmumyaa. ¹⁴ Pu pam mokput awnihqe, hihta akw tawiswísat aw toño; noqw put yawwisqam sun hoñva. Noqw pam pañqawu: Tiyo, nu hapi ūmi pañqawni: Qatuptuu. ¹⁵ Noqw i' hak as mokpu qatuptuqe, pahsat yuaativa. Noqw Jesus put yuyat aw put mātavi. ¹⁶ Noqw puma sohsoyam tsawinhinhtotiqe, God pas hihtatotaqe, pañqaqwa: Pas hak pavan God lavay'ayaat itamumi pitsíwta; pu' hapi piw God sinomuy pohta, kitota. ¹⁷ Noqw yan pam hinhtiqe Judea-tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa, pu Galilee-tutskwat añ ahsupoq piwu.

The Messengers from John the Baptist

(Mt 11.2-19)

¹⁸ Noqw John aw nánatuwnayaqam iit sohok John āawnaya. ¹⁹ Noqw John put aw nánatuwnaqamuy löqmuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Uma Jesus awnen aw pañqawni: Ya um hak God lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa, hal sen pi itam hakiy sukw nuhtayyuñwa? kítani. ²⁰ Noqw öviy puma Jesus aw pítuhqe, John amumi hin tutaptaqat pan Jesus aw pañqawu. ²¹ Noqw piw suhpahsat pam kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy qalapsinta, pu hihhihta akw qa kwañwáhinnyuñqamuy; pu nukpanhikwismuy akw tuyqawiyuñqamuy powata; pu qa postalyaqamuy kaysiwhqamuy pōsiyamuy tālawna, ²² Pahsat pu Jesus lavayhtiye, John aw nánatuwnaqamuy amumi pañqawu: Pay uma áhoynen, hihta aw yórikqey, pu navotqey John āawnani. Ima qapostalyaqam pōsiy tālawnaya; qayaktaqam nankwusa; tokoplelet tütuyyaqam powaltoti; nanaqsópt nanapta; so'pum ahoy tātayya; pu añ ókiwyaqam lomatuawit nanapta. ²³ Noqw inuhpe qa unañwmokqa hapi pas hahlayhpit epni. ²⁴ Noqw John tuaw'ymat ahpiyniqw, pahsat pu Jesus sinmuy amumi John yuaativaqe pañqawu: Ya uma qayēsiwhpumi haqami hihta aw kuyvawisa, sen pi pāqavit hūkañwuy akw wayay-ataqat aw'i? ²⁵ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taqat aw'i? Meh, lolmat yuwsi'yūñqam, qarurúmyesqam pi momñwituy kīyamuy añ yēse. ²⁶ Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy God lavay'ayayat aw'i? Owí, noqw nu umumi pañqawni: Pam hapi God lavay'ayayat epnihqe pas pávani. ²⁷ It hapi pey'taqe pan lalvaya: Meh, nu hapi upyeve ituaw'aya ayatani; noqw pam uhsavo uñ háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ²⁸ Pi nu umumi pañqawni: Pas momoymuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John kūyit akw tütuvoylalawhqa pas pávani. Qa hak God lavay'ayaat put epnihqe pas pávani. Noqw pay God moñwtunatyayat ep pas susqahimuniñqa put epnihqe pas pávani. ²⁹ Pi sohsoyam put aw tūqayyuñqam, moñwit enem sívat ömalalwaqamuy amumum pay God-sa súantaqat pañqaqwa; nihqe John tuwiyat anwat kūyit akw tuvoylatoti. ³⁰ Noqw ima Pharisee-sinom, tutavot aw tuvoti'yūñqamuy amumum God tunatyayat qa kwusuyaqe, John ahpiy qa tuvoylatoti. ³¹ Noqw Jesus pañqawu: Ya sen nu pu' qatsíwapsiwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Ya puma hihta anyuñwa? ³² Puma tsátsakwmuy kihsonye yesqamuy amunyūñwa. Puma nānami pañqaqwa: Itam umuñem lēlenyayq, uma qa tīva; itam umuñem tsaykitaqw, uma qa tsayku, kitota. ³³ Oviy pi John kūyit akw tütuvoylalawhqa pítuhqe, pōlavikit qa tūmoyta; piw ovalalat qa hihiko; noqw uma pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. ³⁴ Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hihikq, uma pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit enem sívat ömalalwaqamuy, pu qaanhinwisqamuy kwatsiamu! kitota. ³⁵ Noqw pay pi suan unañwtalwuwni aniwniy ahpiy lolmat namtakni'tañwu.

Jesus at the Home of Simon the Pharisee

³⁶ Noqw haqawa Pharisee- sino Jesus tūtsama. Noqw pam put kīyat aw pákihqe, tunösvoñat aw qatuptu. ³⁷ Noqw meh, hak pep kitsókiye wuhti qaanhinmaqa yaw Jesus

Pharisee-sinot kiyat ep tunösvoñat aw qátuhqat navota. Pahsat pu pam tatanpi an kwanwáhovaqtuqat wihkuyit küyiwtaqat kwusiva. Pam tatanpi hihta alabaster-owat anqw yukiwta. ³⁸ Noqw wuhti okiw pakkañw, put kukveq wunukañw, pahsat posvalay akw put kuyat pahomhtivakañw hõmiy akw put an hõnta, nit kuyat tsohtsonat, wihkuyit akw put lelwi. ³⁹ Noqw Pharisee- sino put tûtsamqa put aw tåtayhqe, unañweq pañqawu: Pas ka as i' tãqa God lavay'ayaanen, i' wuhti put aw tónokqa hákiyñiqat, pu hin hak hintaqat soon qa navotni; pam pi qaanhinmaq'õ. ⁴⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe, put tûtsamqat aw pañqawu: Simon, nu as õmi hiñqawni. Noqw pam pañqawu: Tûtutuqaynaqa, pañqawuu. ⁴¹ Noqw pam pañqawu: Ura hak tãqa sivat tûnasimokhuylawu. Noqw hakim lõyõm put aw hihta põiwtu; suhka put aw tsivot-sikip sunat sivat põiwtu; noqw suhka pakwt sivata. ⁴² Noqw puma kurs hihta sisviniqw pam pumuy lõqmuy amumi put pantaqat qe'wataqe paysoq ayo yuku. Taay, kurs nuy aawnaa, Ya unñiqw pumuy amunaqw sen himuwa put pas pavan aw unañway'tani? ⁴³ Noqw Simon lavayhtiqe aw pañqawu: Pas nuyniqw soon ka qa pam suswuhak ayo yukuqat pamwani. Noqw Jesus put aw pañqawu: Um suan aw wüwa. ⁴⁴ Pu pam wuhtit aw namtõkt, Simon aw pañqawu: Ya um it wuhtit aw qa tayta? Nu uhkiy aw pakiqw, um ikukuy enem nuy qa kuyna; noqw i' pi pas posvalay akw ikukuy pahomht, hõmiy akw an hõna. ⁴⁵ Um nuy qa tsohtsona, noqw i' wuhti nuy pakiqw, qa sús ikukuy tsohtsona. ⁴⁶ Um iqõtõy wihkuyit akw qa lelwi; noqw i' wuhti ikukuy wihkuyit kwanwáhovaqtuqat akw lelwi. ⁴⁷ Noqw õviy nu õmi pañqawni: Put qaantsakpiat nihtiwtuqa put ahpiy ayo yukilti, kurs pam inumi pas unañway'taqw õviy'õ. Nikañw hakiy aw qa wuhak qe'watiwkañw ayo yukiltiqw, pam pay qa pas God aw unañway'tañwu. ⁴⁸ Pu pam wuhtit aw pañqawu: Pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁴⁹ Noqw ima put amum tunösvoñat aw yesqam pahsat unañweq pañqawu: Ya i' hakñiqe, hiki hakiy qaanhtipuyat put ahpiy ayo yukuniqey anta. ⁵⁰ Noqw pam wuhtit aw pañqawu: Uhqapevewni un ayo tavi. Um qa hin unañway'kañw nímani.

8

Women who Accompanied Jesus

¹ Pu it ahpiy pantaqw pam, tutskwat an ahsupoq nakwsu, wuhkokitsókinawita, pu pay kitsókinawita; nihqe God mównwtunatyayat ahpiy lomatuawit nuhtumi yuaatinuma. Noqw ima pakwt lõq sihka'yaqam put aw nánatuwnayaqam put amumya. ² Noqw hakim mómyam piw put amum hinnumya. Pumuy amunaqw haqawatuy amuhpiy pam qalomáhihikwsimuy ipwa, pu haqawatuy hihta akw qa pasiwyuñqw, pam pumuy qalapsina. Pu pam hakiy wuhtit Mary yan mátsiwhqat anqw tsáne'nihqamuy nukpan-hihikwsimuy ipwa. Pam hak wuhti Magdala-kitsókit ep sinoiwtu. Noqw pam put amum hinma. ³ Pu hak Joana, Moñwi Herod hihta himuyat aw tunatyawtaqat Chuzat nõmaata, pu hak Susana, noqw pu ahpiy wuhakñiqamu. Ima mómyam hihta himuy akw put paañwantota.

The Parable of the Sower

(Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴ Noqw kaysiwhqam sinom put aw tsovalt; pu ahsupoq kitsókit anqw sinom put aw õki. Noqw tûwutsit hihta tuawi'taqat yuaaykuqe amumi pañqawu: ⁵ Hak tãqa tsalakin'uyto. Nihqe pam uylawhq, pëhu poshumi põhpava yëvaya. Noqw sinom put atsmi wukukuykuyaqw, pu súmawuy an masay'yuñqam put soswa. ⁶ Noqw pëhu pikaqlõva yëvaya; nihqe panis kuyvat, pay tsahkwi, qa halasaminiqw õviy'õ. ⁷ Noqw pëhu kutqõlpa yëvaya. Noqw kûta amum an kuyvaqe, put lakna. ⁸ Noqw pëhu lomatuskwawa lóhõ, nihqe kûkuyvaqe, tsivot-sikip sunat hóyokiwtuqat aniwnaya. Yan pam lavayhtit, pu a'nõ pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa!

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹ Noqw put aw nánatuwnayaqam put tûvintotaqe, aw pañqawu: Noqw ya i' tûwutsit hihta tuawi'ta? ¹⁰ Noqw pam pañqawu: Uma hapi God moñwtunatyayat ep himu

tupkiwiyuñqat māmatsyaniqat pam pantaqa umuñem yukiwta. Nikañw imuy pay amumi pam tūwutsit akw yuaatiwa. Puma as aw taykahkañw, soon tutwani; pu tūqaykahkañw, soon māmatsyani.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹ Noqw tūwutsi it hapi tuawi'ta: Poshumi hapi God lavayiata. ¹² Noqw pōhpava lóhókqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Nukpana pite', unañwayamuy añqw put ipwañwu, nāphisat ka puma put tūtuptsuwe', ayo nónakniniqw òviy'ò. ¹³ Noqw pikaqlöva lóhókqam hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw put kwusuyañwu. Noqw pay lavayi pumuy unañwayamuy añ qa hürs ñapkiwtaqw, puma as hihsavo tuptsiwni'yuñt, unaheppit aw öke', pay ayo lasyañwu. ¹⁴ Noqw kutqölpā lóhókqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanaptaqe, pahpiy añ hinwisa. Nihqe puma yep qatist aw tunatyawkahkañw, pu hihta himuy-nikañw pu kwanwáewhpit ep hahlaykahkañw, lavayit qa aw tunatyawyuñqw, pam qa hihta aniwnañwu. ¹⁵ Noqw lomatutskwava lóhókqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', lomaunañway'kahkañw, qa paysoq put kwusuyañwu. Noqw puma nakwhani'yuñqw, lavayi unañwayamuy epeq hihta aniwnañwu.

A Lamp under a Bowl

(Mr 4.21-25)

¹⁶ Qa haq pi hak wihqöhít úwiknat, tsaqaptat aqw kuhtañwu, pu sen puvuwhipiy atpipoq put pánañwu. Pam qa panhtit, tsotsókpiyat aqw put tsokañwu, ep yuñtaqam tálāt aw täyuñwniqat òviy'ò. ¹⁷ Pi qa himu tupkiwtaqa qa mátaqtini; piw qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwe', añqe' kúrukni. ¹⁸ Paniqw òviy uma tunatyawkahkañw tūqayyuñwni. Pi himuy'taqat hapi aw himu noiwni; noqw pay ñastanihqā sohsok himuy kwayhni, hikis as pay suhpan hihta himuy'taqeyu.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹ Pahsat pu put tupkomat yuy amum pep öki; nikañw kurs hin put aw ökini, sinom aw hürs tsovawtaqw òviy'ò. ²⁰ Noqw hakim put áawnayaqe pañqawa: Uhtupkom unuy amum ihpaq hoñkahkañw, as ümi hinqawaniqey nānawakna. ²¹ Noqw pam lavayhtiye pumuy amumi pañqawu: Ima hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw, put añ hinwisqam hapi itupkomu, pu ínuu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²² Noqw pam hisat aw nánatunwanyaqamuy amumum pākihut aqw pákihqe, amumi pañqawu: Itam kurs wuhkovatuphat ayoqwat aqw nónakni noqw puma pañqw hoyóyoykuya. ²³ Noqw pumuy pāvaqe hoyóyoytotaqw, pam puwva. Noqw patuphavaqe a'nó hukvaqw, amumiq páhu ohpokq, puma tusiewhtoti. ²⁴ Noqw puma Jesus awyaqe, tātaynayaqe, pañqawa: Moñwi, Moñwi, itam so'ni. Pahsat pu pam qatuptut, hūkañwuy, páhut a'nó hoñvantaqat enañ mēwa. Noqw pam qe'tiqw pas sutmakma. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma hinoqw qa tuptsiwni'yuñwa? Noqw puma tsátsawnaqe, kátayyuñqe nānami pañqawu: Is uti i' hak himu tāqa! Hikis pi pas hūkañwuy páhut enañ mēwawq, puma aw tūqayyuñwa.

Jesus Heals a Man with Demons

(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Pahsat pu puma Galileet ayañqwat Gadaret ep sinmuy tutskwayamuy ep öki. ²⁷ Noqw pam tutskwat aw yamakq, hak tāqa kīnaqw put ahsawva. Pam hak wūyavo nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtate qa yuwsit'a; piw qa kive qatut, tuamtuhšöt añ ki'tinuma. ²⁸ Noqw pam hak Jesus túwahqe, a'nó hinqawht, put atpipo nātuvat, pas tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwakna, Jesus, uma pas Sus'oveqnihqat God Tíata? Um okiw nuy qa hintsanni. ²⁹ (Tuyoy'ewakw hikwsit tāqat añqw yámakniqat Jesus

aw pañqawhq, òviy yan lavayhti.) As sivanamiqlòt akw put somyat, put hòkasomyat pu tütuwala. Noqw pay nukpanhikwsi qa sūs tāqat tuyqawwe', somhpiyat tutkitat, qayēsìwhpumihaqami put lālayñwu. ³⁰ Noqw Jesus put tūvintaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam pañqawu: Qaan'ewakw hintaqamu, yan'i. Pi kaysiwhqam nuhpanhikwsiwim tāqat ahsónni yuñá. ³¹ Nihqe pam pumuy haqami a'nò hòtsit qa aqw lālayniqat puma Jesus aw nānawakna. ³² Noqw pep tsumot ep qaan'ewakw hintaqam pitsòtim nōnova. Noqw pitsòtimuy amuhsonmi yuñniqat pam nakwhaniqat òviy puma Jesus aw ò'qala. Noqw pam pumuy nakwhana. ³³ Noqw pahsat pu nukpanhikwsiwim tāqat añqw nōñakt, pitsòtimuy amumi yuñá; noqw puma pan tōnawtaqam a'nò yuh-tukqe, wuhpatpelat añ patuphamiq tsotsó'yaqe paòysoa. ³⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam hiniwhitiqw aw yòrikyaqe, watqaqe, kive put tūawvaya, pu añqe' tutskwavaa. ³⁵ Noqw pahsat pu sinom hiniwhitiqat aw kuyvawisa. Nihqe puma Jesus aw ókikhqe, tāqat tutwa, kurs nukpanhikwsiwim put añqw nōñakq, pam yuwsí'kañw, suyan wuwni'kañw Jesus kukveq qatu. Noqw puma pas tsātsawna. ³⁶ Noqw hakim hiniwhitiqat aw yòrikyaqam i' hak as nukpanhikwsiwimuy akw tuyqawiwtāqa hin qalaptuqat aw kuyvawisqamuy āawnaya. ³⁷ Pahsat pu sohsoyam Gadara-sinmuy tutskwayamuy añ ahsupoq yesqam pam pumuy amuñaqw ahpiyniqat Jesus aw ò'qalya, puma pas pavan wuhpukyaqe òviy pan lavayhtoti. Noqw pam pākìhut aqw wūvi, haqaqw pituhqey aqw áhoyniqee. ³⁸ Noqw i' tāqa as nukpanhikwsiwimuy akw tuyqawiwtāñwuqa as Jesus ámunniqey aw ò'qala. Noqw pay pam put hòñaqe aw pañqawu: ³⁹ Um uhkiy awnen, God unem hihta qaòwìhinhtiqat lalvayni. Noqw pam ahpiynihqe, hin Jesus put añem hihta qaòwìhinhtiqat kitsókive ahsupoq tunvotna.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak
(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Pu Jesus ahoy pituqw, sinom hahlaykahkañw put ahsawvaya, puma put nuhtayyuñqe òviy'ò. ⁴¹ Noqw meh, hak tāqa Jairus yan mātsiwhqqa, tsotsvalkive moñw'iwtaqa, Jesus aw pituhqe, put kukmiq nātuvat, pam kiyat awniqat put aw ò'qala. ⁴² Pam sūkw manti'taqw, pam oki wómoki. Māna pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'ta. Noqw Jesus put ámunniqat sinom put añqw hūrs homimitiwsa. ⁴³ Noqw hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ unwáy'taqqa pep nuhtuma. Okiw pam as tūtihiktuy amuhpa' sohsoq hihta himuy sohsoq. Noqw qa hak put qalapsina. ⁴⁴ Noqw pam hak wuhti Jesus ahkwayñaw aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño. Noqw pahsat pay put unwáat sūlawhti. ⁴⁵ Noqw Jesus pañqawu: Ya hak inumi toño? Noqw sohsoyam qa pūmayaqey pañqawaqaw, pu Peter suñwámuy amumum put aw pañqawu: Moñwi, pi sinom kaysiwhqam ūmi homimitotaqaw, pas piw hak ūmi tónokqat um tūvñlawu? ⁴⁶ Noqw Jesus pañqawu: Pay pas hak inumi toño; òviy pi inuhpiy òqala yamakq, nu navota. ⁴⁷ Noqw wuhti pas kurs hin qa nātuwìwniqey navotqe, okiw tururutikañw, awnihqe, put atpipo nātuvat, aw pañqawu; hinoqw pam put aw tónokqey sohsokmuy sinmuy amutpik put āawna, pu hin pam suqlaptuqeyu. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Itii, pay um hahlayhtini. Pay uhqapevewni un pās qalapsina. Um qa hin unañway'kañw nīmani. ⁴⁹ Noqw nāt pam yuataqaw, hak tsotsvalkit aw moñwit kiyat añqw pítuhqe, moñwit aw pañqawu: Pay okiw uhti mōki; pay um Tutuqaynaqat qa aw nunuñni. ⁵⁰ Noqw pay Jesus put navotqe, aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani; pay um panis-sa tuptsiwni'tani; pay soon pam qa qalaptuni. ⁵¹ Noqw pam kimi pākikhqe, sinmuy yuñniqat pumuy mēwa. Hal pay Peter, pu James, pu John, pu mānat náat-nit pu yuat, puma aw yuñniqat pañqawu. ⁵² Noqw kive pay yuñqam sohsoyam tsaykikahkañw ókiwlalwa. Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tsaykitani, Pam qa mōki; pi pam pūwi, kita. ⁵³ Noqw puma aw tutsiwtusuyhti, suyan pi mōkpuniqw òviy'ò. ⁵⁴ Noqw pam sohsokmuy pañqaw lālayht, mānat māyat ñuat, aw pañqawu: Māna, wunuptuu. ⁵⁵ Noqw put hikwsiat ahoy aw pituqw, pay pahsat pam qatuptu. Noqw puma hihta put nopnayaniqat pam amumi pañqawu. ⁵⁶ Noqw put naat yuyat amum kātayta. Noqw Jesus pay puma pep hiniwhitiqat pas qa hakiy āawnaniqat amumi qaòwítutapta.

9

*Jesus Sends out the Twelve Disciples**(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)*

¹ Pahasat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy sūmi wánwayhqe, sohsokmuy nukpanhihikwsimuy amumi pumuy ôqalhuyta, pumuy amumi tuyqawi'yuiwniqata; pu puma hihihita akw tütuyyaqamuy qalapsintotaniqat pumuy pan ôqala. ² Nihqe pam pumuy God moñwtunatyayat yuaatinumyaniqat añqe' ayata, pu tütuyyaqamuy qalapsintiwniqata. ³ Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta hinkahkañw, añqe' nankwusani. Qa natōñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sīvay'wisni; uma qa lōqmuy napnay'wisni. ⁴ Pu uma haqami kimi yuñe', pep yesmantani, nit pu pañqw ahpiyyamantani. ⁵ Pu hak umuy qa pās oyaqw, uma put kitsókit añqw ahpiyye', umuhkukuy añqw qōat tsatswiyamantani. Pam pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. ⁶ Noqw puma añqe' kitsókinawit nankwusaqe, lomatuawit yuaatinumya, pu sohsovik sinmuy qalapsintiwiwa.

*Herod's Confusion**(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)*

⁷ Noqw Jesus hihihita hinhtiqat Moñwi Herod navotqe, kurs hinhtini, yaw John mokiwyw añqw ahoy tātayhqat haqawat pañqaqwaqw òviy'ò. ⁸ Noqw pētuyniqw yaw Elias mātakti; pu pētuyniqw yaw hisat God lavay'aymuyatuy amuñaqw himuwa ahoy tātayi. ⁹ Noqw Herod pañqawu: Ura nu John qōtōtku; noqw ya i' hákiyniqw nu iit navota? Nihqe òviy as pam put aw yórikniqey nāwakna.

*Jesus Feeds the Five Thousand**(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)*

¹⁰ Noqw ayaiwyuñqam ahoy ókihqe, hihta hinhtotiqey sohsok Jesus āawnaya. Noqw pam pumuy tsamkañw kitsókit Bethsaida yan mātisiwhqat aqlavo qayēsīwhpumi haqamii. ¹¹ Noqw sinom put nanaptaqe añkya; noqw pam pumuy amumi unañwtpaqe, God moñwtunatyayat amumi yuaata, pu okiw as qalaptuyaniqey tunatyawyuñqamuy qalapsina. ¹² Noqw tapkiwmaqwa ima pakwt lōq sihkay'taqam put awyaqe aw pañqawa: Um sinmuy añqe' hōnaqw, puma kitsókiva nankwusani, pu tutskwavaa; nen pañqe yesve', hihta tunōstutwani; taq itam yep qayēsīwhput epya. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Huvam pumuy nopnaya. Noqw puma pañqawa: Itam panis tsivot pōlavikit mumriñput oyi'yuiñwa, pu lōqmuy pākiwhtuy. Pay panis pi as itam imuy sohsokmuy amuñem tunōstuiwise'- sa pi panhtotini. ¹⁴ Puma tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtaqw òviy'ò. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma lōp-sunat pakwt sihkay'taqamuy yesvanayani, pu aqwhaqami pañsa' uma yesvanayani. ¹⁵ Noqw puma panhtotiqe, sohsokmuy pan yesvanaya. ¹⁶ Pahasat pu pam tsivot pōlavikit lōqmuy pākiwhtuy enañ òmahtat, òmiq taykañw, put ep hahlaytit, yónoyhtat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ¹⁷ Noqw puma nōñosaqe sohsoyam òöya. Noqw puma añ yónoyhtat akwsiniqat tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya.

*Peter's Declaration about Jesus**(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)*

¹⁸ Noqw pay ephaqam pam put aw nánatuwnayaqamuy amumum haqam nālanikañw, God aw nāwakna. Nihqe pam yúkuhqe, pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiynihqat pañqawa? ¹⁹ Noqw puma lavayhtotiqe pañqawa; Um yaw John kūyit akw tütuvoylalahqanihqat haqawat pañqawa; noqw haqawatuyniqw yaw um Elias; noqw pētuy pañqawaqe, yaw hisat God lavay'aymatniñwuqamuy amuñaqw himuwa mokiwyw añqw ahoy tātayhqat pañqawa. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Um hapí Christ, God añqw Moñw'asi'taqa.

*Jesus Speaks about His Suffering and Death**(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)*

²¹ Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma qa hakiy put āawnayaniqat amumi pañqawu. ²² Pu amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat pas kurs hin hihihita añ qa kånavotni. Ima wukw'a'yat pi nuy tūvayani, God awwat mohpeq momñwituw amumum-nikañw, pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumuma; nen nuy nīnayani; noqw pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ²³ Pu pam sohsokmuy amumi pañqawu: Inuñk hinmaniqey nāwaknaqa nawus soon qa nātatamtat, talōñwiwmaqat añ nahoylehtsiy ikwiltat, inuñkmantani. ²⁴ Taq hak qatsiy ayo tāviniqey nāwaknaqa hapi put kwayhni; pu ason hak haqam inuñem qatsiy kwayhqa tuyqawvani. ²⁵ Puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, nāp qatsiy kwahe', pu sen tūwiwe', hin pam put akw moñvastini? ²⁶ Ispi hak nuy Sinot Tiyat, pu ilavayiy hahmanqw put hapi nu hahmanni, hisat nu pite', pas hīmuniqey pan namtaknee, pu Ina, qahovāriwuyūqamuy hoñvia'yatuy amumum nuy pas kaptsi'taq'ō. ²⁷ Nikañw nu umumi pas sūañqawni: Ima haqawat yep hoñqam soon nāt mokiuy ep ōkit, pay God moñwtunayayat aw yōrikyani.

The Transfiguration
(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ It ahpiy nanalsikishaqam talq, pam Peter-nit, John, pu James, pumuy tsañkañw, nāwaknaniqe haqami tūkwimiq'a. ²⁹ Noqw nāt pam nāwakintaqw, pitsánwaat alōñti; noqw yuwsiat qōtsatiqe pas talqaqsala. ³⁰ Noqw meh, hakim lōyōm tāqat pepeq put amum yuaata, hak Moses-niqw pu Elias; ³¹ Ima hakim lolmat tālawñwat pitsánway'kañw mētaqtiqe, Jesus amum yuaata. Pam hin Jerusalem-kitsōkit epeq God tunatyayat aw antsane', yañqw qatsit ahpiyniqat yuaatota. ³² Noqw Peter-niqw pu put amumyaaqam pūwiwuy akw mañwiwuyūwa, nikañw puma hawivokalyaqe put lolmat pitsánwayat aw yōriky, pu lōqmuy tāqatuy put amum wunuwtaqamuy amumi. ³³ Noqw puma pay put añqw nakwsuniqw, Peter Jesus aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam itamuñem lolma. Himu as òviy itam payhp kistotani sukw ūñem-nit, sukw Moses éñem-nit, pu sukwat Elias éñemi, pam kíta, hiñqawhqe y qa mātsi'kañwo. ³⁴ Noqw nāt pam yan hiñqawlawh, òmaw pumuy nākwapnaqw puma tsawiniwkañw, òmawuy aw yuñ. ³⁵ Noqw òmawuy añqaw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ³⁶ Noqw hakiy lavayyukuqw, pay Jesus pep nālaniqw puma aw yōriky. Noqw pay puma put pas qa lavaytaqe, hin yōrikyaqey pas qa hakiy āawnaya ephaqamo.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit
(Mt 17.14-18; Mr 9.14-27)

³⁷ Noqw qavonvaqw, pumuy tūkwinaqw hanqw, kaysiwħqam sinom Jesus ahsawvaya. ³⁸ Noqw meh, hak tāqa sinmuy amuñaqw tsa'lawhqe pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itiy tiyot ōkwatuwni; taq nu pas put-sa ti'ta. ³⁹ Noqw meh, qalomāhikwsi put ūnaqw, pam pahsat pay a'nō tōqtit, homimiykukañw moañaqw qōtmokiwtañwu. Noqw pam put okiwsane', pēp qa mātapñwu. ⁴⁰ Noqw as ūmi nānatuwnayaqam hikwsit tiyot añqw ayo hōroknayaniqat nu amumi nāwaknaqw, pay puma kurs soon panhtotini, kíta. ⁴¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Is ohi, uma qatuptsiwñi'yuñqam nukushinyunqamu! Ya nu hihsavohaqam umumum yanikañw umuy maqsonlawni? Pew uhtiy wikii. ⁴² Noqw nāt pam awniqw pay nukpanhikwsi tiyot tūvaqe, put a'nō homimiykuna. Noqw Jesus tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, tsākw qalapsinat, nayat aw put ahoy tavi. ⁴³ Noqw puma sohsoyam God a'nō ōqalayay ep aw kātayyuñwa.

Jesus Speaks again about His Death
(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Noqw nāto puma nanāp sohsok hihta Jesus hinhtiqat ep kāwuwantotaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁴ Uma iit lavayit hapi u'ni'yuñw. Nu' Sinot Tiat hapi nāt sinmuy ōqalayamuy aw mātaviwñi. ⁴⁵ Noqw pay puma it lavayit qa māmatsya. Pam pumuy amumi tupkiwtaqw, òviy kurs hin puma put mātsi'yuñw. Noqw puma as Jesus put tūviñtotanikañw nānahtsoyia.

*Who Is the Greatest?**(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)*

⁴⁶ Noqw puma yuaatotaqe, pumuy amuñaqw haqawa pas pávanihqat ep nānwuy'yuñwa. ⁴⁷ Noqw Jesus pumuy unañwpeq tunatyayamuy mātsi'taqe, hakiy tsāk w tsōpahtat, naqlap tavi; ⁴⁸ Nit pumuy amumi pañqawu: Hak hapi inatñwaniy añ it tsāk w pās távihqa nuy hapi pās távini; pu nuy pās távihqa nuy añqw távihqat hapi pās távini. Pi umuñaqw qanāhihtay'taqa hapi suspavanni.

*Who Is not against You Is for You**(Mr 9.38-40)*

⁴⁹ Noqw John lavayhtiye pañqawu: Moñwi, itam hakiy tāqat tutwa. Kurs pam uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta; noqw itam put mēwaya, pam qa itamum unñ hinumqw òviy'ò. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Uma qa mēwantotani; pay qa itamuhpew'iwtaqa itamumniñwu.

A Samaritan Village Refuses to Receive Jesus

⁵¹ Noqw pam òmi wikiñniqat aw pítutoqw, pam Jerusalem aqw sutuktaniqey su'qalti. ⁵² Nihqe pam añwu tuaw'aymuy napyeye aqw ayata; noqw puma ahpiyyaqe, Samariat ep sinmuy haqam kitsókiyamuy aw òki, haqam enem qenitotaniqee. ⁵³ Noqw pay sinom put qa tsúyakya, sumataq pam Jerusalem aqw tunatyawmaq w òviy'ò. ⁵⁴ Noqw lōyōm put aw nānatuwnaqam, James-niqw, pu John, puma pan yórikqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy pan nakwhanaqw, itam Elias anhte' pañqawhqw, òñaqw ūwiñw hāwe' pumuy taqtsoknani. ⁵⁵ Noqw pam namtòkt pumuy qòhqwōyhe, amumi pañqawu: Uma hihta hikwsit añ hinmaey qa mātsi'ta. ⁵⁶ Pi nu' Sinot Tiat sinmuy qatsiyamuy qa hovalaniqey pitu, pi nu pumuy ayo óyaniqe òviy pitu, kita. Noqw puma ahpiy sutsvo kitsókimiya.

*The Would-Be Followers of Jesus**(Mt 8.19-22)*

⁵⁷ Noqw pumuy ahpiy haqamiyaqw, hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu un haqaminiqw unkmantani. ⁵⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay ima sisikahtayht haqe' qòlōy'yuñwa, pu sūmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw pi nu' Sinot Tiat haqam iqòtōy nāsuriwnaniqey ñastaa. ⁵⁹ Pu pam sukwat aw pañqawu: Inuñki. Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' unñki. ⁶⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi so'qamuy amunyuñqam ason amuñaqw so'pumuy amyani. Noqw um ahpiynen God moñwtunatyayat yuaatinumni. ⁶¹ Pu piw suhka put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu unñ hinmani. Noqw um nuy nakwhanaqw, nu mohti ikiy ep yesqamuy amuminen òqalat, pu' unñki. ⁶² Noqw Jesus put aw pañqawu: Hak pās ay qòritivat, ahoy taymaqa God moñwtunatyayat aw qa ápiyniqey anta.

10*Jesus Sends out the Seventy*

¹ It atsve pu' Tutuyqawhqa hakimuy payhp sunat pakwt sihkay'taqamuy namorstaqe, lōlōqmuy añqe' ayata, puma kitsókinawit nankwusaniqata, pu tutskwavaa, Jesus haqaminiqey tunatyawmaqat pañsoq haqamii. ² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas as ūyi tukwsiwtaqa a'nōniqw, tumal'a'yat híkiyomu. Oviy uma Uyi'taqat aw pan nānawaknaqw, pam hakimuy tsovalayaniqat aw ayatani. ³ Taay, uma añqe' nankwusani. Meh, nu hapi umuy añqe' ayatani. Noqw uma mamñiatuy amún hakimuy kwèkwewhtuy amúnyuñqamuy amuhpa' hinumyani. ⁴ Uma qa sivamoki'wisni; piw qa tukpuy'wisni; qa totsmaskay'wisni. Uma qa sōwu haqam hakiy aw yuaatotamantani. ⁵ Pu umuñaqw lōyōm haqam kimi pake', mohti pañqawmantani: Nam yep kivit kwakwhat yēsee. ⁶ Noqw ason kurs hak pan tunatyawtaqa pep qatuqw, pay umuhkwakwha pep huruhtimantani. Pu kurs qa pantaqw, pay pam umumi áhoymantani. ⁷ Nen uma pep kive qate', hihta umuy nopnayaqw, put uma nōsmantani, pu hikwmantani. Pay tumalay'taqa ahsatiy hiñkay'tañwu. Uma qa paysoq kīnawit kikinumtinumni. ⁸ Pu uma haqami kitsókimi pakiqw, umuy pās taviye', hihta umumi tunōsvoñahotataqw, put uma nōsmantani. ⁹ Nen uma pep tūtuyyaqamuy qalapsintamantani; nen amumi pañqawmantani: God moñwtunatyayat umumi hayiñw'iwta. ¹⁰ Pu kurs uma haqami kitsókit aw pakiqw, umuy

qa pās taviyaqw, pep kitpiponen pañqawmantani: ¹¹ Hikis pi umuhkitsokiy ep qōat itamumi hūrstiqat itam umunkiwakw tsatswiya. Noqw pay uma it navoti'yuñwni: Pas as God moñwtunatyat umumi hayiñw'iwta. ¹² Noqw nu umumi pañqawni: Hisat God sinmuy amuñem hin yukuqw, pep pu' pep kitsókit ep sinmuy amuñem is óhini. Put talóñvaqat ep pep kitsókit ep sinom pas kánanaptani, Sodom kitsókit ep sinmuy amuhpenihqee.

The Unbelieving Towns

(Mt 11.20-24)

¹³⁻¹⁴ Nihqe pam pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaqw, uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasya. Oviy hisat hin yukiltiniqat aw pituqw umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yūyaht, qóhtsapsomove yesvani. Pan puma namtaknayani, nāp tunatyay añqw lasyaqeyu. ¹⁵ Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ómiq nātsokaya? Uma nāt maskimiq tūviyani. ¹⁶ Nihqe pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Umumi tūqaytaqa inumi hapi tūqaytani; pu umuy qahihtataqa nuy hapi qahihtatani; pu nuy qahihtataqa nuy añqw távihqat hapi qahihtata.

The Return of the Seventy

¹⁷ Noqw ima payhp sunat pakwt sihkay'taqam añqe' nankwusaqe, hahlaykahkañw ahoy ókihqe pañqawa: Tutuyqawhqa, hikis pi pas nukpanhihikwsim itamumi tuqayvastota, itam uhnatñwaniy aw yankahkañw amumi pañqawaq'ó. ¹⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu Satan talwihpikit an óñaqw posqw tuwa. ¹⁹ Nu hapi imuy tsūtsu'tuy-nikañw, pu putskohmokyunqamuy amumi wukukuykuyaniqat aw umuy óqal-maqa, pu tuwqat óqalayat sohsok aw'i. Noqw óviy soon himu umuy tūhotani. ²⁰ Nikañw hihikwsim umumi tuqayvastotaqat qa put ep uma hahlayyani. Pi umuhnatiwani óveqatsit ep pey'yuñwa. Tis pi uma put hapi ep hahlayyani.

Jesus Rejoices

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Noqw pahsat Jesus hikwsiy añ hahlayhtiqe, pañqawu: Kwakwhay Inaa, óveqatsit- nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa, Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yuñqamuy, pu qañunatuy amumi tupki'tat, titipostuy amunyuñqamuy amumi mahtakta. Pantani Inaa, pam hapi uñiqw súanta. ²² Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; pu Naat hákiyñihqat qa hak navoti'ta, pas put Tíat-saa, pu Tiat, hakiy put mahtaktaniq pam píwu. ²³ Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi namtókt, pay púmuy-sa amumi pañqawu: Hakim umuy hihta aw yórikyaqat aw yórikyaqam hahlayhpit epya. ²⁴ Pi nu umumi súañqawni: Kaysiwhqam God lavay'aymatniqw pu añ momñwit umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknahkañw hapi qa aw yóriky, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

The Parable of the Good Samaritan

²⁵ Noqw meh, hak tutavot aw tuvoti'taqa wunuptut, put aw tuwantaniqe aw pañqawu: Tūtuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ²⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya tutavot añ hin pey'ta? Um hin añ tūñwanta? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqaqay sohsok uh'unañway akw aw unañway'tani, pu sohsok uhhiqwsiy akw'a, pu sohsok uh'óqalay akw'a, pu sohsok uhwuñniy akw'a. Pu pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Yan um hinme', soon qa qátuni. ²⁹ Noqw pay pam nēñem qenitaniqey nāwaknaqe, Jesus aw pañqawu: Noqw hak isinosñwa? ³⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Hak tāqa Jerusalem añqw Jerichot aqwniqw, hakim uuyiñt put nuaya, pu put añ yuwsiyat poswayat, óputotat, ahpiyya, hihin taytaqat mātapyaqee. ³¹ Noqw piw hak God awwat moñwi pañsoo; nihqe pam put aw yórikye, pay put ehpeq

yūmosaa. ³²Noqw hak Levit ahpiy sino piw put an pañso pítuhqe, put aw tātayht, pay piw ehpeq yūmosaa. ³³Noqw hak Samariat añqw sino haqaminikañw, put haqam qatsqa aw pitu. Nihqe pam put túwahqe, put òkwatuwa; ³⁴Nihqe put awnihqe, haqe' hintsanyaqat añ somhta, wihkuyit wine enañ wutskañwo; nihqe put nāp moropkoy aqw tsokat, pu yeyespimi put wiki; nihqe aw unañwtavi. ³⁵Pu òviy qavoñvaqw pam ahpiynikañw, sunat sívat hórokmat, ki'taqat maqat, put aw pañqawu: Um it táqat aw tunatyaltini. Nen ason kurs um it epnihqe hóyokiwtaqat sohsokniqw, nu piw pite', put ahoy ūmi sisvini, pam kita. ³⁶Taay, ya unñiqw imuy payhkomuy amuñaqw himuwa táqat túhototaqat sinosiñwaata? ³⁷Noqw pam pañqawu: Pay hapi put òkwatuwhqa. Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Taa, Yupa, um put an hinmani.

Jesus Visits Martha and Mary

³⁸Noqw pumuy pañ haqamiyaqw, Jesus haqami kitsókimi paki. Noqw hak wuhti, Martha yan mätsiwhqa, kiy ep put pās tavi. ³⁹Noqw pam hakiy Mary yan mätsiwhqat tupkoy'ta. Noqw pam hak Jesus atpip qatukañw put yuaataqw aw túqayta. ⁴⁰Noqw Martha hihta qaa'saqalqe qa suyan unañway'taqe, Jesus awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay itupko nuy mātappq, nu nāla hihta aw hintsaki. Noqw ya pam unñiqw qa hinta? Um òviy aw pañqawh, inumi unañwtapni. ⁴¹Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Martha, Martha, pas um hihihita pis'oqhintaqe qa suyan unañway'ta. ⁴²Pay hak sūkw hihta aw tunatyaltimantani. Noqw Mary put nukñwat namorsta. Soon pam put nawhkiwni.

11

Jesus' Teaching on Prayer

(Mt 6.9-13; 7.7-11)

¹Noqw hisat pam haqam nāwaknaqe yukuqw, suhka put aw nánatuwnaqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy hin nāwakintotaniqat itamuy tutuwnani, ura John put aw nánatuwnayaqamuy hin tutuwnaqaqat pan'i. ²Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma nānawakne', kitotamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwa. Nam uhmoñwtunatyay aw pítuu. Nam uhtunatyatya túwaqatsit ep pasiwhtii, òveqatsit ep hin pasiwhtiqey pan'i. ³Um okiw nāqavo itamuy itahtunòs-makiway huylawni. ⁴Pu um okiw itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni; pay itam sohsokmuy itamuhpewi qaanhqatitqamuy amuhpiy put ayo yuykutiwisa. Pu um okiw itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani, pay yan'i. ⁵Pu pam pumuy amumi pañqawu: As kurs haqawa umuñaqw kwātsi'te' suhtokihaq put awnen, aw pañqawni: Ikwatsi, um as payhkomuy pólavikit nuy nasimokmaqani. ⁶Taq ikwātsi waynumqe inuhpe pituqw, kurs nu hihta put nopnani, kítani. ⁷Noqw pam ahpañaqw lavayhte' pañqawni: Um nuy qa soontsahtsanni. Pay ikiy uhtsiwta; noqw itim inumum tōka. Kurs nu hin un máqaniqe òviy qaqtuptuni, kítani. ⁸Nu umumi pañqawni: Pay soq pi pam put kwātsiatniqw, pam put qa máqani. Nikañw pam put aw qatúqayhq, nawus pam qatupte', put hihsa'haqam hintsanniqaqat pahsa' put máqani. ⁹Noqw nu umumi pañqawni: Uma hihta òviy túviñtotani; nen uma put makiwyani. Uma hihta hepyani; nen tutwani. Uma pōññöykinayani; noqw umumi hötsiltini. ¹⁰Pi hak hihta túviñtaqa hihta makiwñwu; pu hepqa túwañwu; pu pōññöykinaqat aw hötsiltimantani. ¹¹Sen uma haqawa hakiy náatniqw, uhti ūmi pólavikit túviñtaqw, ya sen um put owat máqani? Sen pakiwuy òviy túviñtaqw, ya sen um tsūat put máqani? ¹²Hal sen pi pam nōhut òviy túviñtaqw, sen um putskohmokaqat put āawnani? ¹³Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huytotaniqey tuwi'yuñwa. Noqw tis pas Umuna òveqatsit ep qátuhqa put aw Qahováriwtaqat Hikwsit òviy túviñtotaqamuy soon qa máqani.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴ Noqw Jesus nukpanhikwsit hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat put añqw hórokna. Noqw nukpanhikwsi put añqw yamakq, qayuáatañwuqa yuaayku; noqw sinom kátayyuñwa. ¹⁵ Noqw pay pumuy amuñaqaw haqawat pañqaw: Pam nukpanhikwsimuy moñwíyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy ipwanta. ¹⁶ Noqw pētu put aw tuwantotaq, pam kátatayhpit hihta tuawi'taqat ñaqaq pumuy amumi mahtaknaniqat put aw nánawkna. ¹⁷ Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy mátsi'taqe amumi pañqaw: Haqam moñwtunatya nehpewhitiqa soon qa kiqötini; pu kivit nehpewhitiqam nátsike', soon haqami ókini. ¹⁸ Noqw öviy kurs Satan nehpewhitiq, ya hin put moñwtunatyaat wúnuni? ¹⁹ Noqw kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhikwsimuy ipwantaq, ya umumi nánatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáñhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁰ Nikañw kurs pay nu God óqalayay akw nukpanhikwsimuy ipwantaq, suyan hapi God moñwtunatyaat umumi pitsiwiwta. ²¹ Pi táqa hoñvi tunipi'kañw kiy tūwale', hihta himuy pās oyi'tañwu. ²² Nikañw ason put epnihqe pavan hoñvi pite', put añwute', pam sohsok naqöyuywsiyat aw taqa'nañwayat nawhke', hihta himuyat kwatsmuy huytañwu. ²³ Qa inumunihqa hapi inuhpewiwt; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta.

The Return of the Evil Spirit

(Mt 12.43-45)

²⁴ Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnanñwu, haqam nāsūñwnaniqe öviyo; nit qa tuwe' pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. ²⁵ Pu pam ep pite', pās maspiwkañw lomahintaqat túwañwu. ²⁶ Pahsat pu pam ahpiyene tsáñe'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas núnukpantuy aw tsamáñwu. Noqw puma aw yuñe', ep ki'yuañwu. Noqw hakiy qatsiat añkñihqa mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhintañwu.

True Happiness

²⁷ Noqw pam yan yuaataq, hak wuhti sinmuy amuñaqaw kēew hiñqawhqe aw pañqaw: Naspi hak uñ tihta. Piw pihuy akw uñ yōyoñna. ²⁸ Noqw pam put aw pañqaw: As um yan lavayhtinikañwo: Naspi hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw añ hinwisa, puma hapi hahlayhpit epyani, um kítanikañwo.

The Demand for a Miracle

(Mt 12.38-42)

²⁹ Noqw pan sinom sūmi hūrs tsovawmaq, Jesus yuaatavaqe amumi pañqaw: Ima pu' qatsívaptsiyuñqam nukpansinomu. Puma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nánawakna, Nikañw puma soon kátatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kátatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. ³⁰ Pi ura Nineve-kitsókit ep sinom Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat akw hihta tuwi'vaya. Noqw pay öviy hapi piw pan nu' Sinot Tiat pu' qatsívaptsiyuñqamuy amumi hihta tuawi'tani, iqatsiy ep hiniwhitiqat akw'a. ³¹ Hisat hin yukiltiniqat aw pituq, tatkaq moñwi-wuhti pu' qatsívaptsiyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani. Ispi pam Solomon wuwniyat aw tūqaytaniqe öviy pas tūwaqalñahaqawq pítu. Noqw meh, hak Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e. ³² Ason hin yukiltiniqat aw pituq, Ninevet ep sinom pu' qatsívaptsiyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi puma Jonas lavayiyat nanaptaqe nāp tunatyay añqw lasyaqee. Noqw meh, hak Jonas epnihqe pas pávannihqe yep'e.

The Light of the Body

(Mt 5.15; 6.22-23)

³³ Qa haq pi hak wihqöhít úwiknat, haqam qamátaqpuve put tavi, sen hihta sívut akw put kuhta. Pi pam put tsotsókpíyat ep tsokaq, ep yuñtaqam tálat táyuñwu. ³⁴ Hakiy pōsiat tokoyat aw talni'tañwu. Noqw öviy kurs hakiy pōsiat pasiwtawq, pay tokoyat añ ahsupoq talñwu; pu kurs hakiy pōsiat qa pasiwtawq, pay tokoyat añ ahsupoq qatalñwu.

³⁵ Öviy um tunatyaltiqw, uhpe tāla qa qōmawvani. ³⁶ Paniqw öviy kurs uhtokoy añ ahsupoq talq, qahaqam qatālaniqw, pam sohsoy ahsupoqhaqami talni, wihqōhi suyan tālat talni'te', ūmi talni'tañwuqat pan'i.

Jesus Accuses the Pharisees and the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

³⁷ Noqw pam yuaataqw, hak Pharisee- sinom put tūtsama. Noqw pam kiyat ep pākihqe, qatuptu. ³⁸ Noqw pam mohti qa māvaqat tūmoytaqw, Pharisee- sino put aw tātayhqe, aw hin wūwa. ³⁹ Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Uma Pharisee- sinom kukyapit, pu tsatsqaptat anyuñwa. Uma suovaam kwañw'ewayhtotit tukwhanayaniqey- sa tunatyawyuñwa, pu qalomáhintsatskaniqeyu. ⁴⁰ Uma núnahihtuu, puyaw övaqenihqat yúkuhqa ahsonñaqwnihqat qa enañ yukuqw öviy'o? ⁴¹ Tis pi uma hihta himuy'yuñwe', put akw tūookwatuwyanihkahkañwo; noqw pep pu' amuhpa' ahsupoq kwañw'ewayni. ⁴² Nikañw is ohi uma Pharisee- sínomu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút- sikivo sun oyit God aw noyayñwu; nikañw uma soq sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma God qa aw unañway'yuñwa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisni; pu it qa pas qatuvosnihqat añ piwu. ⁴³ Is ohi uma Pharisee- sínomu! Uma pi tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókpit pas hahlayya, pu sinom kitpik umuy káptsi'kahkañw umumi yuaatotaniqata. ⁴⁴ Is ohi uma tutavot tūtutuqay- nayaqam, pu Pharisee- sínomu! nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi tūtuamit qa mātaqyaqat anyuñwa; noqw sinom put atsva yaktaqam pumuy pañyaqw qa tuway'numya. ⁴⁵ Pahsat pu haqawa tutavot aw tuvoti'taqa lavayhtiqe, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um pañqawhqe itamumiq enañ hiñqawu. ⁴⁶ Noqw pam pañqawu: Pay panta. Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! uma pi soñawnen hihta a'nö putut mokahtotat, hakiy ikwiltoynayanwu; nikañw uma soq soon ñas'ew pumuy paañwayañwu. ⁴⁷ Is ohi úmaa! Uma pi God lavay'aymuyatuy tūamiyamuy aw pūhulalwa; noqw pi umanam pumuy qōqya. ⁴⁸ Pas pi öviy uma umunamuy hiniwhtipuyamuy navoti'kahkañw amún unaiway'yuñqey mahtakni'yuñwa, ispi puma pumuy qōqyaq'ö; noqw uma pumuy tūamiyamuy aw pūhulalwa. ⁴⁹ Paniqw hapi öviy God suan wuwni'kañw yan lavayhti: Nu pumuy amumi ilavay'aymuy hōnani, pu ituaw'a'yatuyu. Noqw puma pētuy yūyuyhnaye' qōqyani. ⁵⁰ Noqw God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy hapi tukopnani, sohsokmuy put lavay'aymuyatuy tūwaqatsit yayhniwhqat añqaqw qōyaniwyaqat ahpiy'o, ⁵¹ It Abel qatsiyat ep'e, pu añk yesqamuy qatsíyamuy ep piwu, nit pu Zacharias qatsíyat ep'e. Ura pam God kiyat- nikañw pu hom'oyvihkat amuhtsave nīniwa. Nu umumi súañqawni: God umuy put sohsoq ep tukopnani. ⁵² Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! Uma pi navotit aw hōtahpit yawwisa. Uma aw qa yuñkahkañw, aw yuñtaqamuy aw u'taya. ⁵³ Noqw pam pumuy amumi yan lavayhtiqw, tutavot tutuqaynayaqam Pharisee- sinmuy amumum put aw pās ö'qaltivayaqe, pam hihhihta lavayhtiniqat öviy aw qa tūtuqayya. ⁵⁴ Hísatniqw unahiñqawhq nanapte', put nēveltoynayaniqe öviy moqmani'yuñwa.

12

A Warning against Hypocrisy

(Mt 10.26-27)

¹ Noqw añwu sinom pas qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltiqe nuñwu pay nānami wukukutotaqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi mohti pañqawu: Uma Pharisee- sinmuy pēkeniyamuy nawip'ew hintsakpit ep qa ūnaiwyuñwani. ² Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaqtini, piw tupkiwtaqa qa nanaptiwani. ³ Pantaqw öviy hihta qamātakpuve haqawa lavayhtiqw, pam tālat ep nanaptiwmantani; pu uma hihta yūyupavaqe hakiy naqvumiq sawiwiykuyaqw, pam kihkits'ova tsa'lalwiwni.

Whom to Fear

(Mt 10.28-31)

⁴ Noqw nu umumi pañqawni ikwátsimu: Uma qa sinmuy mamqasyani. Puma pi pay hakiy tokoyat- sa nīnayanwu; pu pahpiy kurs hinhtotiñwu piwu. ⁵ Nikañw uma hakiy mamqasyaniqat nu umuy áawnani. Uma God hapi mamqasyani. Pi pam hakiy nīnat,

hakiy qōhīt aqw tūvaniqey aw ōqalay'ta. Noqw nu' piw umumi pañqawni: Uma put hapi mamqasyani. ⁶ Puyaw qa tsivot kwekwéwewhyam lōq palavotōnat ōviy huyiwyañwu? Noqw qa himuwa God ahpiy suhtokiwnūwu. ⁷ Hikis pi pas umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. Oviy uma qa nalmamqasyani; God kwekwéwewhyamuy kaysiwqhgamuy amuhpenihqe umuy pas kakhawna.

Confessing Christ before Men

(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ Pu nu piw umumi pañqawni: Hak isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu' Sinot Tiat tuwat put isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ⁹ Nikañw hak qa isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu tuwat put qa isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ¹⁰ Ason kurs hak nuy Sinot Tiyat ehpewi lavayhtiqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw ason kurs hak Qahováriwtaqat Hikwsit ehpewi qakaptsilavayhtiqw, pam pantaqa soon put ahpiy ayo yukiwmantani. ¹¹ Pu ason sinom umuy tsotsvalkiva, sen momñwituy, sen ōqalat pasiwyuñqamuy amumi tsamvayaqw, uma hin yuaatotaniqey, sen hihta lavayhtotiniqey qa wūwantotamantani. ¹² Pay ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin lavayhtotiniqat umuy tutuwnamantani.

The Parable of the Rich Fool

¹³ Noqw haqawa sinmuy amuñaqw put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as ivavay aw pañqawhq, pam hihta itahmakiway añqw nuy máqani. ¹⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Tāqa, ya hak nu hihta ep hin yúkuniqat, pu sen umuy hihta namqananíqat aw nuy tavi? ¹⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltote', hihta qa umuhhimuy tuñlay'yuñwniqey qe'yani. Pay sino hihta nihti'taniqe qa paniqw ōviy qatu. ¹⁶ Pu pam hihta tūwusit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu. Hakiy kakhaktaqat pāsaat a'nō hihta aniwna. ¹⁷ Noqw pam anañwpeq wūwantaqe pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Kurs nu haqami inatwaniy koyotani. ¹⁸ Pu pam pañqawu: Han pi yanhti: Nu hāhaqe' ikoyokiy tsawimnat, pas wūkoq kitani. Pu nu pañso sohsoy inatwaniy, pu hihta ihmuy tañatani. ¹⁹ Nit pu iunañway aw pañqawni: Iunañwa, um hihta nihtiwtat wūhak yahañwuy aqw pitsiwtat tañata. Taa, um nāsuñwni'kañw, tūmoytani, hihikwni; nen um hahlayni. ²⁰ Noqw pay God put aw pañqawu: Um nūanhimu nāsta wuwni'taqa, it tōkilat ep nu uhkikwis ūmi tuhtuy'ni. Noqw pahsat pu himu uhpiy na'sastiwhqa hakiy himuatni? ²¹ Noqw pan hapi i' hak nēnem-sa hihta tsovalantaqa hintani. Yep qatsit ep ka hihta nihti'tani, nikañw ōveqatsit ep God atpip pas ōokiwni.

Trust in God

(Mt 6.25-34)

²² Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Paniqw ōviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñōsaniqeyu, piw umuhtokoy éñem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. ²³ Pi hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe pas pavan hihkay'ta, pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe pas pavan hihkay'ta. ²⁴ Kurs huvam aañwustuy amumi wūwayaa. Puma qa ūuyyañwu, piw qa hōqyañwu. Puma qa koyoki'yuñwa, piw qa tuoyhki'yuñwu. Noqw God pumuy nōnopna. Nihqe tis pi pam masay'yuñqamuy amuhpenihqe umuy pas kakhawna! ²⁵ Ya sen hak pan tunatyawtaqa hin nāwuñwnaniqey tuwi'ta? ²⁶ Noqw kurs uma hihta sus'ōwihintaqat kurs panhtotiniq, ya uma hinoqpw pas piw ahpiy pēhut hinyaniqey tunatyawuñwa? ²⁷ Kurs huvam sishut hin wuñw'iwwisqat aw wūwayaa. Puma qa tumalay'yuñwa; qa tontotañwu. Noqw nu umumi pañqawni: Solomon sohsoy hihta nukūwat yuws'i'kañw qa nās'ew imuy amumi hayawtaqat yuws'i'ta. ²⁸ Sumataqpi God tūsaqat pās yūyuwsina, nāmahin pi pam pay hihsavo tayta. Pu' pam tutskwavanikañw, qāvo pam qōpōmiq maspiwni. Noqw ya pam tis umuy qa pavan pas yūyuwsinani, uma ōwituptsiwni'yuñqamu? ²⁹ Oviy uma hihta nōñōsaniqey, pu hihta hikwyaniqey qa tunatyawuñwni, piw uma qa wiwsiyani. ³⁰ Pi sinom yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsoy iit hihta tunatyawuñwa. Noqw Umuna umumi navoti'ta, uma sohsoy iit hihta haqni'yuñw'ō. ³¹ Nikañw tis pi uma God moñwtunatyayat tunatyawuñwni; noqw sohsoy iit himu umumi noiwni.

*Riches in Heaven**(Mt 6.19-21)*

³² Uma qa tsawiniwuyuniwni tōnawohoyamu; pi Umuna umuy moñwtunatyat máqaniqey moñwvasi'ta. ³³ Uma hihta himuy'yuiñwe' put huyayani; nen akw sinmuy òkwatuwayani. Uma umuhkahakiwuy òveqatsit aw tañatotani. Pan uma soñawnen umuhsivamoktukpuy qa sakwiñwuwuqat nenñem tutwani. Pi òveqatsit aw uyiñwu qa pákiniwu, piw kwahya qa hihta hovalañwu. ³⁴ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw, hakiy unañwaat piw pepniñwu.

Watchful Servants

³⁵⁻³⁷ Hakim tahtaqt moñwiy haqam nāñuiwñqat añqw áhoyniqat nuhtayyuiñqamuy amún uma kwewkahkañw, umuhqōhiy úwikni'yuiñwani. Noqw ason pam ahoy pite', pōññōykinaw, puma nuhtayyuiñwe', eñem sühōtaye', pas hahlayhpit epyani. Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pam qa hihta akw namuptat, amumi tunōsvoñahat, pumuy nopni'tani. ³⁸ Noqw kurs pam suhtokilnasavehaqam, sen talhahayinñw pite', puma put nuhtayyuiñqat tuwaqw, pas puma tumal'aya hahlayhpit epyani. ³⁹ Pu meh yanta, pi as ki'taqa hísatniqw uyiñwu pítuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kíyat aw pákiniqw, pam pánani. ⁴⁰ Pantaqw òviy uma piw pás moñwvas'iwyuiñwani. Taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu' Sinot Tiat pítuni.

*The Faithful or the Unfaithful Servant**(Mt 24.45-51)*

⁴¹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Tutuyqawha, ya um it lavayit itamumi-sa lavayhti, sen pay pas sohsokmuy amumii? ⁴² Noqw Tutuyqawha pañqawu: Noqw ya sen hak hakiy tumal'ayaat suan hinmaqat suan wuwni'taqa? Put moñwíat haqaminiqe sohsok hihta himuy aw tunatyawtaniqat aw put tavit, tumalsuñwamuyatuy aw put moñwtaqp, pam pumuy añsakis tunōsmakiwayamuy pumuy huytani. ⁴³ Noqw kurs put moñwíat pite', put nāt suan hinmaq put tuwaqw, pam tumal'aya pas hahlayhpit epni. ⁴⁴ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas soon put moñwíat qa sohsok hihta himuy aw put moñwtaqni. ⁴⁵ Nikañw kurs pam tumal'aya moñwíat qa its pítuniqat unañwpeq pañqawe', pahsat pay tumalsuñwamuy, tahtaqtuy, pu momoymuy wuvah-tivani; pu tūmoykañw, hihikwitive', honaqkuyit akw hōnaq'iwatani. ⁴⁶ Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiy qa nuhtay'taqw, pam pite', put tumal'ayay ayo tūvani. Noqw pam nawus qatuptsiwini'yuiñqamuy amumum kānavotni. ⁴⁷ Pi i' tumal'aya moñwiy tunatyayat as navoti'kañw, hintaniqey qa pantsakt, piw tunatyayat qaan hintsake', hapi nawus wūhakis wuvahtiwantani. ⁴⁸ Nikañw i' hak put tunatyayat qa navoti'kañw, qaan hinme', pay qa wūhakis wuvahtiwantani. Pi i' hak wūhaq hihta makiwhq, sinom tuwat put aw wūhaq tuñlay'yuiñwani. Pu sinom hakiy aw hihta wūhaq noaye', put aw wūhaq tuhtiyamantani.

*Jesus the Cause of Division**(Mt 10.34-36)*

⁴⁹ Soñawnen nu tūwaqatsit aw qōhit tūvaniqe pitu. Noqw is as pay pam uwiwitani! ⁵⁰ Nikañw nawus nu nāt soñawnen hihta akw tuvoylatiwani. Nikañw nu nāt put qa añ kuyve', pas pavan sóntsaniwani. ⁵¹ Ya uma inumi yan wūwantota: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat òviy pitu, pan'i? Uma qa pan wūwantotani. Pi sinom qa súnahpa'yaniqat òviy nu pitu. ⁵² Pi yahpiy haqahpiy hapi haqam sūkw kive tsivotnihqam nātsikiwtamantani. Pahyom lōqmuy amuhpewiniqw, pu lōyōm payhkomuy amuhpewii. ⁵³ Hakiy naat tiy ehpewhtimantani; pu tiat nay ehpewhtimantani. Yuat tiy mānat ehpe-whtimantani; pu māna yuy ehpewhtimantani. Pu mō'wi'taqa mō'wiy ehpewhtimantani, pu' mō'wi puwsuñway yuyat ehpewhtimantani.

*Understanding the Time**(Mt 16.2-3)*

⁵⁴ Pu piw pam sinmuy amumi pañqawu: Uma tāvañqw òmawuy kuyvaqw tutwe', āpiy pay pañqawañwu: Añqw yōyañ'u, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁵ Pu tatkaqw

hūhukq uma pañqaqwañwu: Kurs utuhuuni, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁶ Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat añ-nikañw, pu tūwaqatsit añ hin sóniwñqat māматыañwunikañw, ya hintaqw òviy haqe' qalawmaqat uma qa māматыa?

Settle with Your Opponent
(Mt 5.25-26)

⁵⁷ Pu ya hinoqw uma hihta umuhhintsakpiy qa aw suan wūwaya? ⁵⁸ Um hakiy uhpew'iwtaqat amum moñwit awnen, nāt umuy awniqw um hin put amum namivōhikniqey qanātusi'tamantani; taq ka pam hakiy hin yukunañwuqat aw uñ lōlōkintaqw, pam uñ solāwamoñwit aw noaqw, pam uñ sivikimi pānani. ⁵⁹ Nu ūmi pañqawni: Pas um soon pañqw yāmakni; pas ason um hisat uhpōiy sohsok ep sisve', pep pu' pañqw yāmakni.

13

Change Your Ways or Die

¹ Noqw ephaqam hakim Jesus awyaqe, aw pañqaqwa: Yaw hakim Galileet añqw God enem kanēlot nīnayaqw, Pilate solāwamat pumuy qōqyaqw, uñwaam kanēlot unōwáyat enañ namiqwrilit. ² Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma wūwantotaqw, ima Galileet añqw sinom sohsokmuy Galileet añqw sinmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisqe, òviy pas panhaqam hintsaniwya? ³ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún súlawhtini. ⁴ Ura Siloam ep wupaki sahpukqe, hakimuy pakwt nanal sihkay'taqamuy sinmuy qōya. Noqw ya ūmuyñiqw puma Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisa? ⁵ Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún súlawhtini.

The Parable of the Unfruitful Fig Tree

⁶ Pu Jesus piw tūwutsit hihta tuawi'taqat lavayhtiqe nuhtumi pañqawu: Hak tāqa ūyiy ep nōnvospaltsokit ūyi'ta. Nihqe pam as aw sipalat hept, qa hihta tuwa. ⁷ Nihqe pam ūyit aw tunatyawtaqat aw pañqawu: Meh, pu' hapi pāyis yahsañwuy añ nu it nōnvospaltsokit aw sipalhept, qa hihta tuwa. Tsaħqaa. Pam paysoq tutskwat hovalni'ta. ⁸ Noqw ūyit aw tunatyawtaqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, pay hāk pam piw it yahsañwuy ep pantani. Noqw nu añhqe hañwe', añhqe kwitatonani. ⁹ Noqw ason kurs pam himuy'vaqw, pay lolmani. Kurs qa hihta himuy'vaqw, pay pi nu tsaħqani, kita.

Jesus Heals a Crippled Woman on the Sabbath

¹⁰ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep háqamwat tsotsvalkive tūtutuqayna. ¹¹ Noqw meh, hak wuhti himu hikwsit hakiy òputañwuqat akw tuyqawiwtapa pep nuhtuma. Okiw pam pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ tūtuyhqe, hūrs moto'taqe pas kurs hin kwuhpukni. ¹² Noqw Jesus put túwahqe, put wánwayhqe, aw pañqawu: Wuhti, pay um uhtuyay añqw mātaviwni, kita. ¹³ Noqw pam may akw put aw toñokq, pahsat pay wuhti tsikqe, pas God hiltata. ¹⁴ Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep put qalapsinaqw, òviy tsotsvalkive moñwi itsívutiqe, sinmuy amumi pañqawu: Sinom hapi navaysikis talōñnit añ tumalay'yuñwini. Oviy uma put añ pewye', qalaptuyani; nen qa nasuñwintalōñvaqat epyani. ¹⁵ Noqw Tutuyqawhqa pahsat put aw lavayhtiqe pañqawu: Sen nawip'ew hintaq! Ya uma qa nanap nasuñwintalōñnit ep umuhwakasvohkoy, sen umuhmoropkoy haqam pakiwtaqat añqw mātapye', put hikwnawisñwu? ¹⁶ Noqw meh, Satan it wuhtit, Abraham tīyatñiqat pay pakwt nanal sihkay'tasikis yahsañwuy añ it tūyat akw sōma. Noqw puyaw nu nasuñwintalōñnit ep put mātapqe, òviy pas qalomáhinhti? ¹⁷ Noqw pam yan lavayhtiqw, put ehpew'iwyuñqam sohsoyam hamantoti. Noqw sinom sohsoyam pas hinhaqam hahlayhtoti, pam sohsok hīhihta qaōwítumaltaqat ep'e.

The Parable of the Mustard Seed
(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Pu Jesus pañqawu: Ya God moñwintunatyaaht hihta anta? Ya sen pam hihta antaqat nu pañqawni? ¹⁹ Pam mustard-ūyit pōsiyat anta. Put hak tāqa kwúsuhqe, pāsaiy ep ūya. Noqw pan wuñwqe, pas wukotskiniwhti. Noqw masay'yuñqam put nantaqayat añ yesva.

The Parable of the Yeast
(Mt 13.33)

²⁰ Pu piw pam pañqawu: Ya nu God moñwtunatyayat hihta antaqat pañqawni? ²¹ Pam pēkenit anta. Put hak wuhti kwúsuhqe payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwrilaqw, pam sohsoy pēke, kita.

The Narrow Door
(Mt 7.13-14, 21-23)

²² Pu pam kitsókinawit hinmakañw, sinmuy tutuqaynatima, Jerusalem aqw hoyh-takañwo. ²³ Pahsat pu hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pay pas híkiyom ayo nónakni? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: ²⁴ Uma hihsa' qenit hötsiwat añ yuñniqey qa nātusitotani. Taq nu umumi pas pañqawni: Pay as kaysiwahqam aw yuñniqey tuwantotaniakañw, pay kurs hinyani. ²⁵ Hisat ki'taqa wunupte', hötsiwmiq uhtaqw, pahsat pu as uma ihpaqw honkahkañw, uutspit pōññöytoynayani, pañqawkahkañwo: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, itamumi hóttaa, kitotani. Noqw pam lavayhte', umumi pañqawni: Umuy háqaqwyaaqat nu qa navoti'ta. ²⁶ Pahsat pu uma pañqawtivayani: Ura itam utpip nōñösa, pu hikwya; pu um itahkitpik itamuy tutuqayna. ²⁷ Noqw pay pam pañqawni: Pay nu umumi pañqawu: Nu umuy háqaqwyaaqat qa navoti'ta. Huvam inuñaqw ahpiyyaa, sohsoyam nukpantuwit hintsatskaqamu. ²⁸ Pep pu' uma tsaykitani, umuhtamay ñuritotani. Noqw Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pu sohsoyam God lavay'amat, puma God moñwtunatyayat ep tañawtaqw uma amumi yórikyani. Nikañw úmawat ihpoq maspiwanyani. ²⁹ Pu sinom hōpaqw ókini, pu tāvañ'ö, pu kwiniñaq'ö, pu tatkaq'ö; nen God moñwtunatyayat ep yesvani. ³⁰ Noqw meh, haqawat nuhtunkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtunkyani.

Jesus' Love for Jerusalem
(Mt 23.37-39)

³¹ Noqw ép tāwat ep hakim Pharisee- sinom Jesus aw ókihqe, aw pañqawu: Um yámake', yañqw ahpiyni. Taq Herod un ñinaniqey nāwakna. ³² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Yúpave, awye' put isawuy aw pañqawu: Meh, nu hapi nukpanhikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta, pu tūqalapsinta, pūu, pu piw qāwoo, pu pāyis talqat ep imakiway añ nu kuyvani. ³³ Nikañw pay nu nawus pu' Jerusalem aqw hoyhtani, pu qāwoo, pu lōtoki. Ispi soon God lavay'ayaat Jerusalem añqw nāp haqam sūlawhtini. ³⁴ Is ohi uma Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma pi God lavay'aymuyatuy qóyantota, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqóyantota. Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowākowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma hapi qa nānawakna. ³⁵ Meh, God umuhkiy pay tatamhta. Noqw nu umumi pas antsa pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw hisat aw pituqw, uma pañqawani: Tutuyqawhqaqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwaaw, kitotani. Noqw pep pu' uma inumi piw yórikyani.

14

Jesus Heals a Sick Man

¹ Pu hisat nasuñwintalōñnit ep Jesus Pharisee- sinmuy amuñaqw hakiy pas moh-peqnihqat kiyat ep tūmoyta. Noqw puma put aw pās tunatyawyuñwa. ² Noqw meh, hak tāqa pāmoktuyat tūtuyhqa Jesus apyewe qatu. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe tutavot aw tuvoti'yuñqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalōñnit ep hakiy qalapsinaniqw pam súanta? ⁴ Noqw puma qa hiñqawu. Noqw Jesus put ñuahqe, qalapsinat, mātavi; ⁵ Nit pumuy amumi pañqawu: Kurs uma haqawa moropkoy'tani, sen wakasvokoy'tani. Noqw kurs pok'at nasuñwintalōñnit ep hötsit aqw posni. Ya sen put pohkoy'taqa qa āpiy pay pañqw pu hóroknani, nāmahin pi nasuñwintalōñniniq'ö. ⁶ Noqw puma kurs hiñqawani.

⁷ Pu pam tūtsamiwyaqamuy amumi tātayhq, kurs puma nūnukūwat qenit namorsto-taqw, pam amumi tutaptaqe, amumi pañqawu: ⁸ Ason hak nānuiwhqat ep nōviwhqat ep un tūtsamq, um qa pas susnukūwat qenit ep qátuptuni, taq nāp hisat pi sen un tūtsamqa uhpenihqe hakiy pas pavan sinot tūtsamht, ⁹ Uminen ūmi pañqawni: It qenitoynaa, kítani. Noqw pahsat pu um hamanhtini, susqalaveq qatuptuniqee. ¹⁰ Um qa panhtiqw, ason hak un tūtsamq, um susqalaveq qatuptumantani. Noqw un tūtsamqa pite', ūmi pañqawni: Ikwatsi, um pavan ayo nukūwat aw hóyokni, kítani. Noqw pep pu' umum nōnovaqam un káptsi'yūñwini. ¹¹ Taq haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhntini; pu nāqahihtataqa hapi a'nō hímuniwhntini. ¹² Pu Jesus piw put tūtsamqat aw pañqawu: Um wukonovate', qa uhkwatsmuy tūtsammantani, piw uhsinomu, piw uqlaq káhaksinmuyu; taq ka puma soon qa un tūtsamiyaq, pay pam ūmi ahoytiwini. ¹³ Ason um tūnopnanik, añ ñokiwiyaqamuy tūtsammantani, pu qapasiwuyñqamuyu, pu qayaqtaqamuyu, pu qapostalyaqamuyu. ¹⁴ Nen um hahlayhpit epni. Pi puma kurs hin ūmi put añ ahoytotaniq'ö. Pay ason añ sūanyuñqam ahoy yesvaniwhq, pep pu' God ūmi put ep ahoytani.

The Parable of the Great Feast

(Mt 22.1-10)

¹⁵ Noqw put amum nōnovaqamuy amuñaqw haqawa it navotqe, put aw pañqawu: Pas hak God moñwtunatyayat ep nōsniqa hahlayhpit epni. ¹⁶ Noqw pam put aw pañqawu: Hak tāqa wukonovataqe, kaysiwhqamuy tūtsama. ¹⁷ Nihqe nonopsattiqw, tūtsamiwyaqamuy amumi tumal'ayay hōnaqw, pam amumi pañqawu: Huvam pewyaa; pay sohsoy himu yukiwta. ¹⁸ Noqw puma sohsoyam sun hihta akw qe'yaniqey pan unañwtoti. Noqw mohti'maqa put aw pañqawu: Piw nu hihsaq tutskwat tūihqe, pas soon qa aw kuyvatoni. Himu nu as pay qa awni. ¹⁹ Noqw suhka pañqawu: Piw nu tsivót-sikip nanashwamuy tumalwawakastuy tūihqe, pas piw soon amumi qa pohtani. Himu nu as pay qa awni. ²⁰ Noqw suhka pañqawu: Piw nu nōmataqe, ñviy kurs hin awni. ²¹ Noqw ñviy pam tumal'aya pítuhqe, iit moñwiw āawna. Pahsat pu ki'taqa itsívutiqe, tumal'ayay aw pañqawu: Yupa kaktayii, kímii, kihkisonva, pu kikiskat aw'i; nen um añ ñokiwiyaqamuy, pu hihta akw qapasiwuyñqamuy, pu qayaqtaqamuy, pu qapostalyaqamuy añqw tsamni. ²² Noqw tumal'aya panhtiqe pañqawu: Moñwi, pay um hintaniqat pañqawhq, nu as anhti; noqw pay nāt ep qeni. ²³ Noqw moñwi tumal'ayay aw pañqawu: Yupa, kurs pónawita, pu kwiyauy'uhtsit aw'i, nen um añqw sinmuy tusoqtsamhq, ikiy ep ohpokni. ²⁴ Pi nu ūmi pañqawni: Imuy tahtaqtuy as tūtsamiwyaqamuy amuñaqw qa haqawa inovay añqw nōsni.

The Cost of Being a Disciple

(Mt 10.37-38)

²⁵ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus amumya. Noqw pam namtökqe amumi pañqawu: ²⁶ Inuminihqa nawus nay, pu yuy, pu nōmay, pu timuy, pu pāvamuy, pu tapkomuy, pu qōqamuy, pu siwamuy, pu hikis pas nāp qatsiy enañ aw qa suhtaq'ewni. Hak qa panhtinik, soon inuñk wisiwtani. ²⁷ Pu nahoylehtsiy qa yanikañw inuñknihq pas soon inuñk wisiwtani. ²⁸ Kurs uma haqawa ñmi wupakitaniqey tunatyawte', ya sen pam qa mohti qatupte', hin hihkayat añ wūwani, sen aw aptsi'nitaqeyu? ²⁹ Nāphisat pi pam as qaqatspiyat yukut, pay kurs hin put aw yúkuniñiqw, aw yorstotaqam sohsoyam akw tututsiwivaye', ³⁰ Pañqaqwani: I' as kítivat, pay kurs hin aw yúkuni. ³¹ Hal kurs hak haqam moñwi sukwat moñwit aqw kihpokte', ya sen pam qa mohti qatupte' añ wūwani, sen pay pam pakwút-sikip sōmorit pahsa' sinoy'kañw, put ahsawvatoqat añwutaniqeyu, pam sunát-sikip sōmorit pahsa' sinoy'taq'ö? ³² Noqw kurs pay hinniniq, nāt mi' pas yāvaqñiqw, pam aqw hakiy tuaw'ayhte', pay hintaqat akw puma qa nāmi may'taniqat aw tūviñtani. ³³ Noqw ñviy pay pan hapi kurs uma haqawa sohsoq hihta himuy qa tatamhte', pas soon inuñk wisiwtani.

Worthless Salt

(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴ Ōña as lolma; nikañw kurs pam suhuviwe', sen hihta akw suhutiwni? ³⁵ Pam tutskwat aw qa nukñwa, piw kwitatsvalnit aw'i. Pay pánis-sa pi hakim put maspayañwu. Tuqayvastotaa! Uma pi naqvuy'yuiña.

15

The Lost Sheep (Mt 18.12-14)

¹ Pahsat pu moñwit eñem sivat òmalalwaqam, qaanhinwisqamuy amumum sohsoyam put aw tūqayyuñwniqe aw hóyokya. ² Noqw Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus aw qayan unañway'yuiñe pañqawwa: Tuwat i' tāqa qaanhinwisqamuy pas amu'puñalkañw, amumum tunòshomhta. ³ Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw amumi lavayhtiqe pañqawu: ⁴ As kurs umuñaqw haqawa tsivót-sikip sunat kanelvokmuy'taqw suhka kurs haqamini. Ya pam nālòp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy haqam tutskwave qa mātapt, pu haqaminihqat heptoni, pas túwaniqe pahsavoo? ⁵ Pu pam put tuwe', hahlaykañw sukpa' tsoki'kañw, ⁶ Kiy ep pite', kwatsmuy, pu kisiñwamuy tsovale', amumi pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa, nu ikanelvohkoy kurs haqaminihqat tuwa, kitani. ⁷ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak sūka qaanhinmaqa tunatay añqw lasq, put ep òveqatsit ep yesqam hahlayhtotiñwu; sinom nālòp sunat pakwt pept sihkay'taqam súanhinwisqam kurs hihta añqw lasyaniqw, puma pumuy amuhpe qa pan hahlayhtotiñwu.

The Lost Coin

⁸ Pu sen kurs hak wuhti pakwt qòtsásivat himuy'kañw, sukwa haqami hintsanni. Puyaw pam wihqòhit qa úwiknat, ahpave maspe', pās hepni, pas ason put túwaniqey pahsavoo. ⁹ Pu pam put tuwe', kwatsmuy, pu kisiñwamuy tsovale', pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa; nu sivat haqami hintsanqey ahoy tuwa, kitani. ¹⁰ Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak suhka qaanhinmaqa tunatay añqw lasq, put ep God hoñviaymat pas hahlayhtotiñwu.

The Lost Son

¹¹ Pu pam pañqawu: Hak tāqa lōqmuy tiyotimuy'ta. ¹² Noqw tsāywa nay aw pañqawu: Inaa, as um hihta úhimuy añqw imakiway nuy máqani. Noqw pam hihta akw qátuhqey tiyotimuy namqana. ¹³ Noqw ahpiy qa wūhakis talq, pay tsāywa sohsok hihta himuy tsovalat, yāvoqhaqamii; nihqe pepehaq qahopqatuhqe, hihta himuy paisyoq hintsana. ¹⁴ Nihqe pam put sohsokq, pep tutskwat ep wukotòñösti; noqw put apha' himu súlawhti. ¹⁵ Noqw pam pep tutskwat ep hakiy sinot aw nātuwikta. Noqw pam haqe' pāsaw aw put hònaqw, pam pitsòtivokmuyatuy lālayi. ¹⁶ Noqw pitsòtim hihta pahpuyat nōnovaqw, as pam put òyniqe amumi kwanwáy'tuswaqw, pas qa hak put hihta maqa. ¹⁷ Noqw pam unañwtalawvaqe pañqawu: Istáthihi! Kaysiwhqam inay eñem hihta òviy tumalay'yuiñqam nòsiwhqat qarūrumnayaqe, akwsiñwni'yuiñq, nu yephaqam tsòñmomoki. ¹⁸ Han pi inay aqwnen, aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, piw uhpewii. ¹⁹ Nihqe soon nu yan'ewaynikanw uhtinihqey pan túñwantiwni. Pay um nuy tumal'ayatani, nu kitani. ²⁰ Pu òviy pam wunuptut, nay aqw'a. Noqw pam nāt yāvaqniqw, naat put túwahqe, ehpewi wárikqe, kwapkaqe sūmavoktat, put tsohtsona. ²¹ Noqw tiat put aw pañqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, pu uhpewii, nihqe soon nu yan'ewaynikañw uhtinihqey pan túñwantiwni. ²² Noqw pay naat tumal'aymuy amumi pañqawu: Uma pew yuwsit susukniwat yawwise', put yuwsinayani. Pu uma tañapsomnay, totsvaknayani. ²³ Nen uma wakashoyat wíwakiwtaqat pew wikye', nīnayani; noqw itam nōnove', hahlayyani. ²⁴ I' iti as soñawnen mokit ahoy tātayi; i' as kurs haqamini ahoy nātuwiwa. Noqw pahsat pu puma hahlayhtivaya. ²⁵ Noqw tiat wūyoqwa pasvehaqam tumalay'ta. Nit pam kīmi hayiñwinaqw, ep lēlenyaqat, pu tivaqw, pam navota. ²⁶ Nihqe pam sukwat tumal'ayat wánwayhqe, puma hinoqw pantsatskaqat put túviinta. ²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Uhtupko pitu; noqw una wakashoyat wíwakiwtaqat put eñem nina, pam put qahintaqat suphelawtaqat pitsinaqe òviy'o. ²⁸ Noqw pay pāvaat itsivutiqe, aw pákiniqey

qa nakwha. Noqw òviy naat aw yámakqe, aw kuwayayku. ²⁹Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Istáthihi! Nu hihsa'haqam yahsañwuy añ unem tumalay'ta; piw nu qa hisat uhtutavoy hihtawat qaanhti. Noqw nu ikwátsmuy amumum hahlayniniqw, um qa hisat nu y kápirshoyat maqa. ³⁰Noqw i' uhti tuwat náhuhyayaqamuy amuhpa' un hihta akw qátuhqat sohsok'ò. Noqw pam ahoy pituqw, ápiy pay um put enem wakashoyat wíwakiwtaqat nína. ³¹Noqw naat put aw pañqawu: Itii, pay pi um sutsep inumum yanta; noqw sohsok himu ihimu úhimuu. ³²Pay pi tatam itam qatsítote', hahlayyani. Pi i' uhtupko as soñawnen mokt, ahoy tātayi, kurs haqaminit ahoy nātuwiwa.

16

The Dishonest Manager

¹Pu piw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Hak káhaktaqa hakiy put enem hihta himuyat aw tunatyawtaniqat aw tavi. Noqw yaw put himuyat aw tunatyawtaqa put himuyat hovalantaqat moñwíyat áawnaya. ²Noqw pam wánwayhqe, put aw pañqawu: Ya nu it hihta navota? Um hin hihta ihmuy as tunatyawtaqey nuy áawnani; pay um soon pápu hihta ihmuy aw tunatyawtani. ³Pu pahsat pam hak hihta aw tunatyawtaqa unañwpeq pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Imoñwi itumalay nuy nawhkiní'ò. Kurs nu hin pasva tumalay'tani; nu hihta tuñlay'taniqey hahmana. ⁴Hal kurs nu yanhtini. Noqw hisat nu itumalmakiway añqw ayo túwiwhq, sinom nuy kiy ep pás taviyani. ⁵Kítahqe, òviy pam moñwíyat aw pòiywuñqamuy nānap wánwayhqe, mohti'maqat aw pañqawu: Um hihsa'haqam imoñwiy aw pòiwta? ⁶Noqw pam pañqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanit wihkuyita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpòiy pey'taqat kwusut, ayam suqtuptut, lōq sunat pakwt sihkay'taqat pēnaa. ⁷Pahsat pu pam piw sukwat aw pañqawu: Noqw umwa hihsa'haqam pòiwta? Noqw pam pañqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanit sòhòvosita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpòiy pey'taqat kwusut, nālōp sunat pēnaa. ⁸Noqw put moñwíyat put ep put aw tayawinlavayhti, pas pam tuhishinhtiqw òviy'ò, nāmahin pi as pam qa súan hinhtiq'ò. Pi yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nāp sinomuy amumiwat pas qa ūunatu. Noqw pay tálāt añ hinwisqam qa pumuy amún tutuhistu. ⁹Noqw nu umumi pañqawni: Uma yep qatsit ep hihta umuhimuy akw nenñem tükwatslalwani; noqw ason umuhimu súlawhtiqw, puma umuy haqam sutsep yesniqat aw ókinayani. ¹⁰Hak sustsa' ep qa paysoq hintsakqa piw nihtiwtaqat ep qa paysoq hintsakñwu; pu sustsa' ep paysoq hintsakqa piw nihtiwtaqat ep paysoq hintsakñwu. ¹¹Paniqw òviy kurs uma yep qatsit ep hímuy'tiwhqat paysoq hintsatsne', ya sen hak hihta hihkay'taqat pas antsanihqat umumi nóani? ¹²Pu uma hihta qa umuhimuy aw qa suan tunatyawwisq, ya sen hak hihta pas umuhimuyiniqat umumi nóani. ¹³Kurs hin tumal'aya lōqmuy moñwímuy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw, súkwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw, pu sukwat pay qa hímuni. Kurs hin uma káhakiwuy òviy tumalay'kahkañw, piw God enem tumalay'yuuñwi.

Some Sayings of Jesus

(Mt 11.12-13; 5.31-32; Mr 10.11-12)

¹⁴Noqw Pharisee- sinom sívat tuñlay'yuuñqam sohsok it nanapta; nihqe put aw tututsiwiya. ¹⁵Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma pi sinmuy amumi lolmat nālavaytañwu; noqw pi God umumi umuh'unañway navoti'ta. Pi himu sinmuyiniqw pas hímunihqá God-niqw tuyoy'eway'ò. ¹⁶Hisat John pituhqat aw pahsavo hin hinwisniqa tutavo yuaatiwa, pu God lavay'aymuyatuy lavayiam píwu. Noqw pahpiy pu' God moñwtunatyayat yuaatiwhq, sinom sohsoyam aqw nānaqasya. ¹⁷Pay tokpela, pu túwaqatsi túwayaniqw, pam pantaqa qa pas hinta; noqw pay tutavot ep sushihsay pey'taqa alóntiniqw, pam pantaqa pas qatuvosi. ¹⁸Nōmay mātápqa piw sukw amum qatupte', tokot sokoptañwu; pu puwsuñway añqw mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot sokoptañwu.

The Rich Man and Lazarus

¹⁹Hak káhaktaqa tsatsákwmótsaput a'nò hihkay'taqat yuusi'kañw, nāqavo hihta nasani'tañwu. ²⁰Noqw pu piw hak okiw hihta nuhtumi tuñlay'taqa, Lazarus yan

māsiwhqa put hōtsiwat epeq tawiwa, u'yasanikañwo. ²¹ Nihqe pay okiw as ñas'ew pam kahaktaqat nōnōspiyat añqw hihta piñput tūmoytaniqey nāwakna. Noqw popkot ōke', okiw put uyayat añ leñitsmitotañwu. ²² Noqw ahpiy pantaqw, i' okiwsino mōki, Noqw God hoñviaymat put ōmiq wikyaqw, pam Abraham aqlap qatuptu. Noqw pu tuwat kahaktaqa mokqe āmiwa. ²³ Nihqe maskiveq kānavoti'kañw, kwuhpukqe, Abraham yāvoq tuwa, pu Lazarus put aqlap qátuhqata. ²⁴ Pu pam tsa'lawhqe pañqawu: Inaa, Abraham, um okiw nuy ōkwatuwe', peqw Lazarus hōnaqw, pam malatsiy tsukuyat kūiyt aqw mórokna, ileñiy huñanani; taq nu yepeq ūwiñwuy ep pas okiw kānavoti'ta. ²⁵ Noqw Abraham pañqawu: Itii, pay ura um uhqatsiy ep hihta úhimuy lolmat ōmahta; noqw pu pan piw Lazarus hihta qalolmat ōmahta. Nit pu' pam suyan unañwtiqw, umwa tuwat kānavoti'ta. ²⁶ Pu piw pi itamuhtsave a'nō tupqa yukilti; pantaqw ōviy as yañqw umumiqyaníqam kurs hinyani; pu piw as amuñaqw peqwyaniqam kurs hinyani. ²⁷ Pahsat pu pam pañqawu: Inaa, um as turs inay kíyat aw put hōnani. ²⁸ Taq nu tsivot tupkomuy'ta. Noqw pam hin yórikqey pumuy āawnaqw, puma qa tuwat peqw kānavotpit aqwyani. ²⁹ Noqw Abraham put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'ayamuyatuy lavayiyamuy oyi'yuñwa. Pay ason pumuy amumi tūqayyuñwani. ³⁰ Noqw pam pañqawu: Qae, ina Abraham, pay hak so'pumuy amuñaqw amuminiqw, soon puma tunatyay añqw qa lasyani. ³¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy qa aw tūqayyuñwe', nāmahin pi hak so'pumuy amuñaqw ahoy tātayhq soon tūtuptionsiwni.

17

Sin

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

¹ Pahsat pu Jesus put aw nánatunwayaqamuy amumi pañqawu: Pas soon sinmuy lomavōhut añqw lasnayaqam haqami peveltini. Nikañw pumuy amuñem pas is'ohini. ² Kurs hak imuy tsātsakwmuy hihtawat ayo lasnaqw, put eñem pas is'ohini. Pay pi tatam māta put kwapkaqe hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam put eñem lolmani. ³ Uma nānami tunatyaltotini, kurs uhpava, sen uhtupko ūmi qaanhtiqw, um put u'nanani. Noqw kurs pam qaanhtipuy ep qahahlayhtiqw, pay um put pantaqat put ahpiy ayo yúkuni. ⁴ Pu kurs pam tawat ep tsañe'sikis ūmi qaanhte' put tawat ep tsañe'sikis ūminen, qahahlayhtiqey pañqawhq, um hapi put pantaqat put ahpiy ayo yúkumantani.

Faith

⁵ Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat aw pañqawa: Um okiw itahtuptionsiwniy aw hóyoknani. ⁶ Noqw Tutuyqawhq pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptionsiwni'yuñwe', nāmahin pi pam mustard-uyit pōsiyat an tsāyniqw, uma it sycamine-tsokit náipwaniwe', wuhkovatuphaveq kwilhiwniqat pañqawaqw, soon pam umuhlavayiy qa anhtini.

A Servant's Duty

⁷ Kurs uma haqawa tumal'ayay'taqw pam haqam tutskwat qōritani, sen wāwakastuy nopni'tani. Ason pam pašaqw pituqw, ya um put aw yan lavayhtini: Taay, um tunōsvoñat aw qatuptuni, aw kítani? ⁸ Sóoni. Um yanwat put aw layayhtini: Um namuptat inuñem nōvatat, nuy nopnani. Noqw nu tūmoytani, pu hikwni. Ason pay um inuñ nōsni, pu hikwni, kítani. ⁹ Ya sen um put aw kwakwhatani, pam hin ayatiwhqey anhtiqat ep'e? Pay ka sóon'i. ¹⁰ Noqw pay pan hapi ōviy piw uma tuwat hin ayatiwye', sohsok anhtote' pañqawani: Pay itam okiw qa hihta apitoti. Pi pay itam itah'ayaway-sa anhtoti, kitotani.

Jesus Makes Ten Lepers Clean

¹¹ Noqw pam Jerusalem aqwnihqe, Samaria- tutskwat, pu Galileet- tutskwat pañqalavaqa pañsoq'a. ¹² Nihqe pam haqam kitsókimi pituqw, hakim pakwt tahtaqt tokoplelet tūtuyyaqam put ahsawvayaqe yāvaqw hōñi. ¹³ Nihqe puma pañqw tsa'lalwaqe pañqawa: Jesus, Moñwi, um okiw itamuy ōkwatuwni. ¹⁴ Noqw pam pumuy túwahqe, amumi pañqawu: Huvam God awwat momñwituy amumi nāmahtaknawisa. Noqw puma nāto aqwyakahkañw, pay powaltoti. ¹⁵ Noqw pumuy amuñaqw sūka qalaptuqey

navotqe, ahoy namtökt, pu pas tönay añqe' God pas hihtata. ¹⁶ Nihqe pam Jesus kukmiq nātuvaqe put aw put ep hahlayhti. Noqw pam hak Samariat añqw sino. ¹⁷ Noqw Jesus lavayhtiqa pañqawu: Ya qa pakwtnihqam powaltoti? Noqw ya ima peptnihqam haqamiya? ¹⁸ Ya pay qa hak God pas hihtataniqa pitu, hal pay i' qa-Jew-sino-saa? kita. ¹⁹ Pu pam put aw pañqawu: Wunuptut, aqwhaqamii. Pay um qapēvewnaqe qalaptu.

The Coming of the Kingdom

(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰ Noqw hisat God moñwtunatyayat aw pítuniqat ima Pharisee-sinom Jesus tūviñtota. Noqw pam umumi pañqawu: Pi God moñwtunatyayat qa susmataqpuva pítuni. ²¹ Soon hak pañqawni: Meh, pam ep'e, sen Meh, pam ayamo, kítani. Ispi meh, God moñwtunatyayat yep umuhsonveni'ö. ²² Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pay uma nāto nuy Sinot Tiyat as ñas'ew sūs talöñvaqat ep umumunniqat nānawaknaniqw, soon pam antani. ²³ Noqw ephaqam sinom umumi pañqawani: Meh, pam yep'e! sen Meh, ayamo! kitotani. Noqw uma hapi qa aqwyan; piw qa amuñkani. ²⁴ Pi talwihpiki tokpelat añ ahsupoq tālawvañwu. Noqw pay hapi pan piw nu Sinot Tiat italöñiy ep hinhtini, hisat píte. ²⁵ Nikañw pay mohti pu' qatsívaptisiwuyunqam nuy hihihita akw okiwsasnayani, pu nuy tūvayani. ²⁶ Noqw ura Noat qatsiyat ep hin yēsiwhq, pay hapi pan piw hintani, hisat nu' Sinot Tiat ahoy pítu'ö. ²⁷ Ura puma nōnova, hihikwya, nōmalalwa, puwsuñwlalwa, hisat Noa pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. Noqw pātsiq, puma sohsoyam sūlawhti. ²⁸ Pu pay ura piw pan Lot qatsiyat ep hinta. Sinom nōnova, hihikwya, hihta tuhtuy'ya, hihta huyalalwa, uylalwa, pu kilalwa. ²⁹ Noqw ura hisat Lot Sodom añqw ahpiyniqw, ep tāwat ep ūwiñw hihta sikahpik owat enañ ñaṅw löhöhöykuqe sohsokmuy kiqöta. ³⁰ Noqw nāt hapi pantani, hisat nu' Sinot Tiat mātaqtqi'ö. ³¹ Put talöñvaqat ep kits'oveqnihqqa pañqw hāwe', nawus soon hihta himuy öviy ahpami papkini, sūwayaniqe öviy'o. Pu piw pasvenihqa qa kímii. ³² Uma Lot nōmayat u'ni'yunñwi. ³³ Qatsiy ayo tāviniqey tunatyawtaqa put kwayhni; pu qatsiy kwayhqa hapi put ayo tāvini. ³⁴ Nu umumi pañqawni: Put tōkilat ep hakim löyöm sūk wuwuhpit añ qatsni. Suhka wikiwhq, suhka akwsiñw. ³⁵ Hakim löyöm wuhtit nāma nūmantani. Suhka wikiwhq, suhka akwsiñw. ³⁶ Hakim löyöm pasve hinnumni. Suhka wikiwhq, suhka akwsiñw. ³⁷ Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqawu: Háqamni, Tutuyqawhqa? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay haqam himu mokputniqw, paño hapi wiwisokt sumitsovaltiñwu.

18

The Parable of the Widow and the Judge

¹ Noqw sinom sutsep nānawakne', qa nañ'eknayaniqat Jesus pumuy tutuqaynaniqey nāwakna. Nihqe öviy pam it tūwutsit akw umumi lavayhtiqa, ² Pañqawu: Haqam kitsókit ep hak tāqa qatu. Pam hak sinmuy amuñem hin yuykuñwu; nikañw God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ³ Noqw pu piw pay pep hak koñnalavu qatu. Noqw pam hak wuhti tāqat aw pítuhqe aw pañqawu: Um inuñem ituwqay aw nāoyini. ⁴ Noqw pay as pam hihsavo qa nakwha; nit pay unañwpeq pañqawu: Pay as pi nu God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ⁵ Noqw i' koñnalavu inumi sus'itsq, pay öviy nu eñem nāoyini. Taq pam añk sasqe, nuy puhtsemoknani, kita. ⁶ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Taay, kurs huvam sinmuy amuñem hin yuykuñwuqa qa súanhinmaqa hin lavayhtiqat nanaptaa. ⁷ Noqw puyaw God pas añ nāp namoramuy put aw tälö'nikañw, pu tōkilat añ tsaykitaqamuy amuñem qa nāoyini? Ya pam sōwuni? ⁸ Nu umumi pañqawni: Pas soon pam pumuy amuñem qa sūnaoyini. Noqw pay pi as pantaqw ason nu' Sinot Tiat hisat pite', ya nu sinmuy qapēvewni'yunqamuy tūwani?

The Parable of the Pharisee and the Tax Collector

⁹ Noqw haqawat suan hinyunqey qanāvevewnayaqam ayam pētuy qahihtay'yunwa. Noqw Jesus pumuy amumi it tūwutsit lavayhti: ¹⁰ Hakim löyöm tāqat nāwaknaniqe God kiyat aw paki. Suhka Pharisee-sinoniqw, pu suhka moñwit eñem sivat ömalawhqa.

¹¹ Noqw Pharisee-sino wunuwkañw, nāwaknaqe yan nāyuaata: Kwakwhay God. Kwakwhat pi nu sinmuy qa amunta-hihta tukwhantota, qa suan hinyuñwa, qa nāp himuy amum hinwisa, hal hiki yep moñwit enem sīvat ōmalawhqat an'i. ¹² Nu tsañe'sikis talōñwintiwHQat añ lōs napwalañwu. Nu sohsok hihta ihimuy pakwút-sikivo sun oyiwtaqat añqw sūp oyit ūmi nōañwu, kita. ¹³ Noqw moñwit enem sīvat ōmalawhqa pay ayam haqam wunuwkañw, soon ñas'ew ōmi kwuhpukniqe okiw tawitsqay wuvahtikañw pañqawlawu: God, um okiw nuy qaanhinmaqat ōkwatuwni, kita. ¹⁴ Nu umumi súañqawni: I'wa qenive wunuwkañw, nima; noqw mi'wa qa pankañw ahpiy'o. Pi nāhihtataqa qahimuniwhtini; noqw nāqahihhtataqa pas pavan hímuniwhtini.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵ Noqw sinom Jesus aw titipostuy tsamvaya, pam amumi tónokniqat òviy'o. Noqw put aw nánatuwnayaqam amumi yórikyaqe, pumuy mēwa. ¹⁶ Noqw pay Jesus pumuy wánwayhqe pañqawu: Uma tsátsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani, nen qa mēwan-totani. Pi puma hapi God moñwtunatyayat aw yuñni. ¹⁷ Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas God moñwtunatyayat tsākwa qa an kwúsuhqa soon pañso pákini.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Noqw hak pavansino Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Lolma Tutuyqawhqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya hinoqw um nuy lolmalawu? pi qa hak lolma, pas sūkaa, God. ²⁰ Pay um hin hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um qa hakiy nīnani; um qa hihta ūuyini; um hakiy qa atsátoynani; um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani, it'a. ²¹ Noqw pam pañqawu: Pas nu itsákoy añqawq iit añ ahsupoq hinma. ²² Noqw Jesus it navotqe, put aw pañqawu: Nikañw um sūpwat qaanma. Um hihta úhimuy sohsok huye', añ ōkiwyaqamuy put huytani. Nen um òveqatsit ep hihta nukíwat soon qa himuy'vani. Nit um añqwnen inuñkni. ²³ Noqw pam it navotqe, pas qahahlayhti, pas pam qaan'ewakw káhaknihqe òviy'o. ²⁴ Noqw Jesus put pas qahahlayhtiqw navotqe pañqawu: Pas añ hihta akw káhak'iwyuñqam God moñwtunatyayat aw yuñwniqw amuñem qa tūvoshinta. ²⁵ Pay himu pohko pōlay'taq tsakomostat añ pórokput añ pákiniqw, pam pantaqa pas qa tūvosi. Nikañw káhaktaqa God moñwtunatyayat aw pákiniqw, pam put epnihqe pas qa tūvosi. ²⁶ Noqw hakim put nanaptaqam pañqawu: Noqw pantaqw hak sen ayo yámakni? ²⁷ Noqw pam pañqawu: Pay añ himu sinmuyniqw pas kurs hin pasiwtaniqa pay God-niqw pasiwta. ²⁸ Pahsat pu Peter pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat uñk nankwusa. ²⁹ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak haqam paysoq God moñwtunatyayat òviy kiy, sen nay, sen yuy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nōmay, sen timuy tatamhta. ³⁰ Pi pam yep qatsit ep pay a'nō hóyokput ōmahtani, pu qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy nāmi tsovalaqe, amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwyia. Noqw God lavay'aymat Sinot Tiyat hin pēnayaqw, pam pantaqa sohsoy aw antsaniwñi. ³² Pi nu qa-Jew-sinmuy amumi mātaviwhq, puma nuy tututsiwnayani; nuy okiwsasnani; pu inumi tóhtotani; ³³ Pu puma nuy wuvahtotani; pu nuy nīnani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³⁴ Noqw pam hiñqawhqtat puma qa mātsi'yuñwa, put lavayiat pumuy amumi tupkiwtaqw òviy'o. Pu pam hihta pañqawhqtat puma qa māmatsya.

Jesus Heals a Blind Beggar

(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Pu ahpiy pantaqw pam Jericho-kitsókit aw hayiñwnaqw, hak qapostalqa pōhut qalave qatukañw, okiw hihta nuhtumi tunlay'ta. ³⁶ Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy pañ haqamiyaqe mowawatiwsiq, pam navotqe, put tūviñta. ³⁷ Noqw yaw Jesus Nazareth añqw sínoniñhqa haqaminiñhqtat puma put āawnaya. ³⁸ Noqw pam tsalawhqe

pañqawu: Jesus, um David Tíat, um okiw nuy òkwatuwni. ³⁹ Noqw ima mohti'wisqam put mēwayaqe, pay qa hiñqawlawniqat aw pañqawu. Noqw pahsat pu pas pam tuwat pavan kēew pañqawu: Um David Tiat, um okiw nuy òkwatuwni. ⁴⁰ Noqw Jesus huruhtiqe puma put aw wikyaniqat pañqawu. Noqw pam put aw pituqw, Jesus put tūvintaqe, ⁴¹ Aw pañqawu: Ya nu uñ hintsanniqat um nāwakna? Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw ivosiy tälawnani. ⁴² Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nam uhposiy tälawnaa. Pay um qapēwvnaqe ayo taviwa. ⁴³ Noqw pahsat pay pam pōsiy tälawna; nihqe Jesus anki, God pas hihtatimakañwo. Noqw sinom sohsoyam put aw yórikyaqe, God pas tayawnaya.

19

Jesus and Zacchaeus

¹ Noqw Jesus Jerichot aw pítuhqe, añ yámakto. ² Noqw hak tāqa Zacchaeus yan mātsiwhqa pep qatu. Pam hak moñwit enem sivat òmalalwaqamuy amuñaqw mohpeq'a; nihqe kāhak'i. ³ Noqw pam Jesus hákiynihqat as aw yórikniqey tuwanta; noqw sinom hürs hintaqw, pay pam kurs hin aw yórikni, hak tsāvanihqe òviy'o. ⁴ Nihqe òviy pam amupyeve wárikqe, pas pay aw yórikniqey sycamore-tsokit añ wüvi, pam pañniñiqw òviy'o, ⁵ Noqw Jesus put háqamniqw aw pítuhqe, òmi tātayht, put túwahqe, aw pañqawu: Zacchaeus, pis'oqtit hāwii, taq nu pu' pas pay soon uhkiy ep qa huruhtini. ⁶ Pu pam pis'oqtique, pañqw hawht, hahlaykañw, kiy aw put pitsina. ⁷ Noqw sinom put aw yórikyaqe, sohsoyam qayan unañway pañqawu: Yaw pam hakiy tāqat qaanhinmaqat kiyawaqwvianiqe òviy ámumnihqat pañqawu. ⁸ Noqw Zacchaeus wunuptuqe, Tutuyqawhqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu hihta ihmuy nāsamiq yantaqat òkiyawaqamuy huytani. Pu kurs nu hakiy sivit ep hihta paysoq nawhke', nu nālōs hōyokiwtaqat put aw ahoytani. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pu' hapi it talōnvaqat ep um, pu umum yesqam ayo nōña, pay pi um Abraham ahpiy aniwhtiqw òviy'o. ¹⁰ Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy hēve', ayo óyaniqe pitu.

The Parable of the Gold Coins (Mt 25.14-30)

¹¹ Noqw pumuy iit nanaptaqw, Jesus qa lavayyukut, pumuy amumi hihta tūwutsit akw yuaayku, pam Jerusalem aqw pitutoqe òviy'o. Noqw ka God moñwtunatyat apiy pay mātaqtiniqat sinom pan wūwantota. ¹² Noqw òviy pam pañqawu: Hak pavansino moñwtunatyat makiwniqe òviy yāvoqhaqamii, pay nāñ piw ahoy pítunikañwo. ¹³ Nihqe pam tumal'aymuy pakwtñihqamuy wāñwayht, amumi pakwút-sikip sunat sivat oyat, amumi pañqawu: Uma inuhsavo it apitoyni'yuuñwi. ¹⁴ Noqw put amum sinoiwaqam put aw qa suhtaq'ewyaqe anik hakiy hōnaqe pañqawu: Itam it itamumi moñw'iwtaniqat qa nānawakna. ¹⁵ Noqw ahpiy pantaqw pam moñwtunatyat makiwhqe, ahoy pitu. Nihqe pahsat pu imuy tumal'a'yatuy amumi sivat óyahqey pumuy wāñwayniwaniqat pam pañqawu, puma huhyayaqw, hihsa'haqam pi hak aw hōyoknañwuqat navotniqe òviy'o. ¹⁶ Noqw pahsat pu mohti'maqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sivat noaqw, nu put aw pakwút-sikip sunat sivat hōyokna. ¹⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Um súanhti, lomatumal'aya. Um hihta qa hímuniñqat ep qa paysoq hintsana, òviy um pakwút-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtani. ¹⁸ Pahsat pu anknihqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sivat noaqw, nu put aw tsivot-sikip sunat hōyokna. ¹⁹ Noqw moñwi put aw piw an lavayhtiqe pañqawu: Pay òviy piw um tsivot-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtani. ²⁰⁻²¹ Pu piw suhka pítuhqe put aw pañqawu: Moñwi, taay, yep uhsiva. Nu uñ mamqasqe, òviy nu it hōhōnpit ep put mōki'ta. Um pi a'nō unañway'taqe, haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu; pu um hihta qa uyht put hōqñwu. ²² Noqw moñwi put aw pañqawu: Nu nāp uhlayviy akw uñ hin yukunani, um nukpantumal'aya. Kurs um nuy a'nō unañway'taqw put navoti'ta. Kurs nu haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu, pu hihta qa uyht put hōqñwu. ²³ Ya hinoqw um nuy pantaqw tis nāpi isivay sivakimi qa pana? Pi um panhtiqw, nu pite', ihmuy-nikañw pu put ep ahsatit enañ òmahtani. ²⁴ Pu pam aqlaq hoñqamuy amumi pañqawu: Uma put sivatay nawhkiyat pakwút-sikip sunat sivat himuy'taqat put maqayani. ²⁵ Noqw puma put aw pañqawu: Moñwi, pay pam pakwút-sikip sunat sivat sivat. ²⁶ Noqw pam amumi pañqawu:

Nu umumi pañqawni: Añ himuy'yuñqam piw hihta makiwyani. Pu ñastanihqa hikis as pay hihta himuy'taqey kwayhni. ²⁷ Pu imuy ituwqamuy nu amumi moñw'iwtaniqat qa nānawaknaqamuy uma pew tsamye', inutpip qōqyani,

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸ Noqw Jesus yan lavayhtit, sinmuy amupyeve Jerusalem aqwat nakwsu. ²⁹ Nihqe pam haqam tsomot, Olivet yan mātsiwhqat, aw pitu, Bethphage-kitsókit-nikañw, pu Bethanyt-kitsókit, pumuy hayiñwnaqee. Nihqe pam lōqmuy put aw nānatuwnaqamuy ayataqe, ³⁰ Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awni. Nen uma ep pake', morohyat sómiwtaqat túwani. Nāt pas qa hisat hak aqw wūvi. Uma put ñaht, añqw wikni. ³¹ Noqw ason kurs hak umuy hinoqw put nāñahqat túviñtaqw, uma yan lavayhtini: Tutuyqawhqa it nāwaknaqw ñviy'ō. ³² Noqw ima ayaiwhqam ahpiynihqe, hin pam pumuy amumi lavayhtiqat an yori. ³³ Noqw puma morohyat ñañahq, pohkoy'yuñqam amumi pañqawu: Ya uma hinoqw morohyat ñañaha? ³⁴ Noqw puma pañqawu: Itahutuyqawhqa it nāwaknaqw ñviy'ō. ³⁵ Nihqe puma put Jesus aw wikaqe, yuwsiy morohyat aqw ahpatat, put aqw Jesus tsoka. ³⁶ Pu pam pañ nakwsuqw, sinom pónawit yuwsiy ahpatota. ³⁷ Pu ñviy pam kitsókimi hayiñwnaqe, pāpu pay tsomot Olivet añ pihpoqniqw, pahsat pu sohsoyam put añk wisiwtaqam pas tōnay añqe' God tayawintivaya, pu pam sohok hihta qaōwítumaltaqw, put ep puma put pas hihtativaya; ³⁸ Nihqe pañqawtiwisa: Nam Moñwi, Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitútoqa tayawintiwa. Nam ñveqatsit ep kwakwhat yēsiwaa. Nam Sus'ovenihqa, kaptitiwaa. ³⁹ Noqw haqawat Pharisee-sinom sinonñaqw Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa ūmi nānatuwnayaqamuy mēwaa. ⁴⁰ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu umumi súañqawni: Pas imuy qa hiñqawaniqw, soon yañ o'wa qa sáakmani.

Jesus Weeps over Jerusalem

⁴¹ Noqw pam Jerusalem aw hayiñwnaqe aw tātayhqe, put ep paklawu, pañqawkañwo: ⁴² Is as uma yepehaq pu' kwakwhat yēsiwniqat haqe' qatsqat māmatsyani! Noqw núnwupi umuhposi qatālawva. ⁴³ Pi nāt hisat aw pituqw, umuhtuwqam namurulnit akw umuhkitsokiy pónokni, nānan'ivaqw put uhtayani. ⁴⁴ Nen put tutskwami sahpuknayani, uma pep ki'yuñqamuy énañ. Noqw pep qa haqam owa nāp qeniy ep akwsiñwñi, ispi Sus'oveqnihqa umumi pohtaqw, uma put qa mātsi'yuñq'ō.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵ Pu pam God kiyat aw pákihqe, pep hihta huhuyayaqamuy, pu tuhtuy'yaqamuy pañqw ipwanva; ⁴⁶ Nihqe amumi pañqawu: Ikiy ep nāwakintotamantani. Noqw uma soq put uuyiñtuy kivatoyñaya. ⁴⁷ Pu pam nāqavo God kiyat ep tūtutuqayna. Noqw pay God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw pavansinom, puma hin as put nīnayaniqey hēvi'yuñwa; ⁴⁸ Nit hinhtotiniqey qa tutwa, sinom sohsoyam put aw pās tūqayyuñqw ñviy'ō.

20

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Pu hisat pam God kiyat ep sinmuy tutuqaynaqe lomatuawit yuaata. Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam, wukw'a'yatuy amumum put aw ókihqe, ² Aw pañqawu: Kurs itamuy hihta āawnaa. Ya um hihta óqalat aw yankañw iit hintsaki? Ya hak uñ it óqalat maqa? ³ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sūkw hihta túviñtani. Noqw uma nuy āawñayani. ⁴ Ura John kūyit akw tūtuvoylalawu. Ya pam haqaw put makiwa? Sen ñveqatsit añqō'? Sen sinmuy amuñaqō'? ⁵ Noqw puma put nānami yuaatotaqe pañqawu: Ya sen itam Oñaq'ō, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tūtuptsiwa? ⁶ Ya sen itam Sinmuy amuñaq'ō kitotani? Noqw soon sinom sohsoyam itamuy qa tatatupqōqyani. Pi púmuyñiqw John pas antsa God lavay'ayaata. ⁷ Noqw ñviy puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pay kurs pi hin put háqawñihqat itam pañqawani.

⁸ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay òviy nu piw soon hihta òqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āwanani.

The Parable of the Tenants in the Vineyard
(Mt 21.33-46; Mr 12.1-12)

⁹ Pahsat pu pam tūwutsit hihta tuawi'taqat sinmuy amumi yuaativaqe amumi pañqawu: Hak tāqa òvat uyht, tumalay'yuiñqamuy amumi put mātap, wūyavo yāvo-qhaqamii. ¹⁰ Pu òvat kwañwtinisavotiqw, pam ovauyit tumalay'yuiñqamuy amumi hoñviayay hōna, puma aniwniyat añqw put maqayaniqat òviy'ò. Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yuiñqam put wuvahtotat, qa hihta hintaqat pañqw hōnaya. ¹¹ Pu piw pam sukw hoñviayay pumuy amumi hōna. Noqw pay puma piw put wuvahtotat, hamanhintsatsnat, qa hihta hintaqat pañqw lālayya. ¹² Pu amuñk pu' pam piw sukw pumuy amumi hōna. Noqw piw pay puma put òputotat, qalavohaqami tūvaya. ¹³ Pahsat pu ovauyit himuy'taqa pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Han pi amumi pas aw iunañway itiy tavi. Pay ka as puma put aw yórikye', káptsitotani. ¹⁴ Noqw ovauyit tumalay'yuiñqam put tutwaye, nānami lavayhtotiqe pañqawa: I' hapi nay akpetani. Taay, itam nīnayaq, himu himuatniqa itahhimuniwhitini, kitota. ¹⁵ Pu òviy puma ovauyit añqw qalavohaqami put wikyat, nīnaya. Taay, noqw ya ovaui'taqa it ep sen pumuy hintsanni? ¹⁶ Pam pite', imuy tumalay'yuiñqamuy qòye', pas pētuy amumi ovauyit noani, pam kita. Noqw puma put nanaptaqe pañqawa: Soon pantani. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi tātayht, pañqawu: Ura yan pey'ta: Owa kilalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti, yan'i. Noqw ya pam lavayi hihta lavayhti? ¹⁸ Put owat ep yēvaqa yoyhni. Nikañw ason pam hakiy aw yēve', tostani.

The Question about Paying Taxes
(Mt 22.15-22; Mr 12.13-17)

¹⁹ Noqw God awtat mohpeq momñwit, tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumum put lavayiyat māmatsya, suyan pi pam pumuy amunkiwakw sōmokyuaaykuq'ò; nihqe òviy puma āpiy put nuayaniqey anhtotikañw, sinmuy mamqastoti. ²⁰ Noqw òviy puma put aw pās tūqayyuñwa, piw hakim put mokmani'yuiñwinqat put aw hōnaya, puma hakim suan hinyuñqey as nawip'ew hinyuñq'ò. Nen puma put lavayiyat unahepye', pep tutskwat ep òqalayay, pu tunatyayat aw put mātapyani. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuiñqw, um suan yuaatākañw hihta súantaqat sinmuy tutuqayna. Pu um qa hakiy pas hihtay'kañw, pas qa atsat God tunatyayat tūtutuqayna. ²² Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw òoyyaniq, pam súanta, sen qa súanta? ²³ Noqw pay pam pumuy unatwiyamuy māmatsqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota? ²⁴ Kurs inumi votōnat mahtaknayaa. Ya i' hakiy pitsánwaat ep pey'ta? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma lavayhtotiqe, pañqawu: Caesar pitsánwaata. ²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Turs uma hihta Caesar himuyat Caesar aw noyani. Pu God himuyat uma God aw noyani. ²⁶ Noqw pay puma kurs hin sinmuy amutpip put lavayiyat ep hintsatsnani. Nihqe puma put lavayiyat ep kātayunqe, pay qa hiñqawa.

The Question about Rising from Death
(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷ Pahsat pu hakim Sadducee- sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawaqam put aw òki; nihqe put tūviñtotaqe, ²⁸ Aw pañqawa: Tutuqaynaqa, Moses itamumi tutaptaqe yan pēna: Kurs tāqa nōmay'taqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put enem tíoymantani. ²⁹ Noqw ura as hakim tsáne'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amunaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat pay mōki. ³⁰ Noqw ankniñqa put nōmayatniñwuqat amum qatuptut, tuwat qa tímuy'kañw mōki. ³¹ Noqw pu amuñkniñqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsáne'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat enem wuhti ti'va. ³² Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ³³ Noqw ya òviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáne'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Sinom yep qatsit ep nōmalalwa, piw puwsuñwllalwa. ³⁵ Noqw pay ima

hakim mokiwuy ańqw ahoy yesve', qatsit nātoniqat ep ōkiniqey pay ep pávanyaqamuy qa nōmalalwani, piw qa puwsuńwllawani. ³⁶ Piw soon puma pāpu so'ni. Pi puma God hońvi'aymuyatuy pas amuniyuńni. Puma ahoy yesve', God tımatni. ³⁷ Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūvıńtotanıq-wa Moses himutskit lavayhtiqe hin pēnaqwe hihta lavayhti? Ura God Abraham Tutuyqawhqaatnihqat pańqawu, pu Isaac Tutuyqawhqaata, pu Jacob Tutuyqawhqaata, ³⁸ Ispi pam qa so'pumuy Tutuyqawhqaamu, pi yesqamuyu; pi putniqw sohsoyam yēse. ³⁹ Pahsat pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuńaqw haqawa lavayhtiqe pańqawu: Tutuyqawhqa, pas um súańqawu. ⁴⁰ Pahpiy pāpu puma put hihta tūvıńtotanıqey aw qa unahintsatska.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹ Pu pam pumuy amumi pańqawu: Ya hintaqw ōviy uma Christ David tıatnihqat pańqaqwa? ⁴² Noqw pi David Tātawit pey'taqat ep nāp pańqawu: Tutuyqawhqa, Mońwiy aw pańqawu: Um hāk iptuvaqewat qatuqw ⁴³ Nu uhtuqamuy ańwutawq, puma ūmi maqaptsi'yuńniqat pahsavoo. ⁴⁴ Noqw ōviy hapi David put Mońwılawu; noqw hin pam put tıata?

Jesus Warns alainst the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

⁴⁵ Pahsat pu sinom sohsoyam tūqayyuńqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pańqawu: ⁴⁶ Uma tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuhpe qa nāunay'yuńni. Puma wupausit usnumyaniqey nānawakna, pu kitpik amumi hahlaykwa yuaatiwniqata; pu tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókpit tuńlay'yuńwa, pu nōviwhqat ań nukńwat qe-qnita. ⁴⁷ Ima hapi końnanalvutuy kiyamuy tusoqkwahanni'yuńwa. Puma nawip'ew hıńkahkańw, nānawakne' sutsėpyuaativayańwu. Puma hapi pas pavan qađwıhıntsaniwyani.

21

The Widow's Offering

(Mr 12.41-44)

¹ Pu pam kwuhpukqe kakhsinmuy kuwahtipuy sivatatanıpit aqw tańalalwaqamuy amumi yori. ² Noqw pu piw pam hakiy ōkiwhqat końnalavut pańsoq lōqmuy palavotōnat pahpańqaw tuwa. ³ Nihqe pam pańqawu: Pas antsa nu umumi pańqawni: I' ōkiwhqa końnalavu imuy sohsoqmuy amuhpenihqe hōyokiwtaqat pańsoq pana. ⁴ Ima pi pay sohsoyam qarūrumnayakahkańw, hihta akwsıńqat ańqw God eńem kuwahtıput pańsoq tańatota. Noqw i' pi okiw hihta rūrumnakańw, pas hihta akw qátuhqey sohsoq pańsoq pana.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Noqw haqawat God kiyat yuaatotaqe pańqaqwa: Is uti! pam lomao'wat akw lomasniwa, pu hıhihta kuwahtıput akw'a. Noqw Jesus pumuy amumi pańqawu: ⁶ Ya uma iit yań o'wat aw tayıńwa? Pay nāt hisat aw pituqw, pep pu' qa haqam owa nāp qeniy ep akwsıńni. Pam sohsoy sahpumhtini.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Mr 13.3-13)

⁷ Noqw puma put tūvıńtotaqe aw pańqaqwa: Tutuqaynaqa, noqw ya iı hisat yaniwhıni? Pu hisat paniwhıniqw himu put tuawi'tani? ⁸ Noqw pam pańqawu: Uma tunatyalıte' qa ūnatoyınyani. Taq kaysıwhqam inatıwani ań ōke' pańqawani: Nu' Christ, kitotani; pu piw Aw hayıńwti, kitotani. Noqw ōviy hapi uma qa amuńyani. ⁹ Sinom nāqöytıvayani, piw qanamıtuqayvahsi'yuńni. Noqw pay uma put nanapte' qa tsawınyuńni. Pi iı yantaqa pas soon qa mohti yaniwhıni. Nıkańw hapi pay nāt qa pep so'ńwamıq pıtuni. ¹⁰ Pahsat pu pam pumuy amumi pańqawu: Haqam hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumum nehpewi hońvani. Pu mońwtunatyap sup mońwtunatyat ehpewhımantani. ¹¹ Pu hāhaqe' tutskwa a'ńö tayayaykuni; pu

tsónöstini; pu hihimu wukotuyani; pu sinom hihihita nuhtsel'e'wakw aw yórikyani; noqw tokpelat añ hihimu hihta tuawi'taqat mātaktotini. ¹² Nikañw hapi nāt iit qa yayhniwhq, sinom umumi may'yuñwe', umuy okiwsahsantivayani, tsotsvalkiva momñwituy amumi umuy mātaplalwani; pu sivikimi umuy tañalalwani. Noqw uma kitsókimi moñw'iwyuñqamuy amumi- nikañw pu tutskwat aw moñw'iwyuñqamuy amumi tsamvanyiwani, uma isinomnihqe òviy'o. ¹³ Noqw uma umuhtuptsiwniy tunvotnayaniqat aw umuñem qenitiwmantani. ¹⁴ Paniqw òviy uma pep hin lavayhtotiniqey añwu pay wūwantotaniqey qe'yaniqey umuh'unañwpeq yuki'yuñwini. ¹⁵ Pay ason nu hapi umuy lavaymaqamantani, pu súanwuwnitoynamantani. Noqw sohsoyam umuh-pew'iwyuñqam soon put ep umuy yumoñwaltotani, piw ánwuy'yuñwini. ¹⁶ Pu umunam, umuñum, umuhpavam, umuhtupkom, pu umuñaqwvim, pu umuhkwatsim umuy nuhtumi mātaplalwaq, puma umuy haqawatuy qóqyani. ¹⁷ Pu sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomnihqat òviy'o. ¹⁸ Nikañw hapi pay pas soon umuhqòtòva umuhhómi himuwa súlawhtini. ¹⁹ Uma qa nan'eknaye', qatsit himuy'vayani.

Jesus Speaks of the Destruction of Jerusalem

(Mt 24.15-21; Mr 13.14-19)

²⁰ Pu ason Jerusalem soláwamuy akw nóyakiwtaq, uma aw yórikye', pahsat uma put kíqòtiwhqat aw hayiñtiqw uma nanaptani. ²¹ Pep pu' ima Judeat ep yesqam tuhtukwimi q watqani, pu kiveyaqam pañqw ahpiyyani, pu haqe' tutskwava hinnumyaqam qa pañso ahoy yuñni. ²² Pi ep hapi God sinmuy amumi nāoyi. Noqw tutuvenit añ hin pey'taqat sohsoq añ aw antsaniwini. ²³ Nikañw hisat aw pituqw añ nó'yiwuñqamuy, pu añ yóyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini! Taq sinom pavan pas kánanaptani. Pi God itsívuat pumuy amumi hūrs tóñaniwtani. ²⁴ Noqw puma sipwuvahpit qalayak akw súlawhtini. Noqw tuwqaam pumuy tūwiktote', háhaqe' tutskwat aw pumuy tsamyani. Noqw qa-Jew-sinom Jerusalem atsva wukukuykuyani, pumuy paptsiy añ kúkuyvaniqat aqw pahsavoo.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Mr 13.24-27)

²⁵ Pu tāwat, müyawuy, pu sòtuy añ himu hihta tuawi'yuñwini. Noqw hihihita sinom sóonhtote', kurs hin wūwantotani, pātuwaqatsi a'nó hoñvantakañw sòykitaq òviy'o. ²⁶ Noqw sinom hihta tūwaqatsit aw pftuniqat aw- sa tāyuñwe', tsawiniwkañw, unañwso'ni, pi òvaqe òqala tayayakuniqw òviy'o. ²⁷ Pep pu nu' Sinot Tiat òqalat pasiwkañw, qaan'ewkw tālawñway'kañw òmawuy akw hawtoqw, sinom inumi tātayyani. ²⁸ Noqw ason ii yantaqa hiniwmaq, uma kwuhpukye', òmiq tāyuñwini; ispi uma soon pas hisat ayo nóñakiwtaniqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Mr 13.28-31)

²⁹ Pu pam pumuy amumi himu hihta antaqat lavayit akw yuaaykuqe pañqawu: Uma nõnvospaltsokit aw wūwayani, pu hihihita himutsotskita. ³⁰ Puma sipòlöy'vayaq, uma aw tātayye', pay tal'añwhayinwiwtaqat nanaptañwu. ³¹ Noqw pay pan hapi òviy uma ason iit yantaqat hiniwmaq aw tātayye', pay God moñwtunatyaaat aw pitsíwtaqat nanaptani. ³² Pas antsa nu umumi pañqawni: Yep sinom pas soon tütuwayaq, pay sohsoy it yaniwhitini. ³³ Pay as tokpela, pu tūwaqatsit tūwayani. Noqw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

The Need to Watch

³⁴ Nikañw uma nānami tunatyaltotini. Taq ka uma hihta nasani'yuñwe', pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñwe', yep qatsit ep hihta tunatyat-sa aw tunatyawyuñwe' qa unañwtalawvayani. Nen uma qa navoti'kahkañw, put talòñnit aw suy'kini. ³⁵ Pi sopkawatqam sinom tūwaqalvoqhaqami yesqam put aw òke', soñawnen wivosit aqw kwisyani. ³⁶ Paniqw òviy uma tunatyawkahkañw, yūmosa nāwakinwisni. Nen uma iit yaniwhitiniqat añqw ayo nõñakniqey aw òqawi'kahkañw, nuy Sinot Tiyat inutpip hoñni. ³⁷ Noqw Jesus nāqavo God kiyat ep sinmuy tutuqayna; nit mihikq pañqw yámake' tsomot,

Olivet yan mätsiwḥqat aqwnen, epeq talōnnañwu. ³⁸Noqw qavoñvaq sinom sohsoyam suits God kiyat ep put aw öki, aw tūqayyuñwñiqe ðviy'ö.

22

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Jn 11.45-53)

¹Noqw qa peken'oyvut põlavikit nõviwñiqat, Amutsva Yūmosanihqqa yan tūñwan-tiwḥqat aw pituto. ²Noqw God awwat mohpeq momñwit tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus nīnayaniqey hēvi'yuñwa, Nikañw puma sinmuy mamqasya.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Mr 14.10-11)

³Noqw pahsat pu Satan, Judas Iscariot yan piw tūñwantiwḥqat, imuy pakwt lõq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqat pan anañwtoynaqw, ⁴Pam ahpiynihqe, God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu solāwamomñwituy amumum pasiwna, hin as pam pumuy amumi Jesus mātapniqey ðviy'ö. ⁵Noqw puma hahlayhtotiqe, put sīvat maqayaniqey aw pasiwnaya. ⁶Noqw pam panhtiniqey pañqawhqe, hisat sinom Jesus qa ámumyaqw, momñwituy amumi put mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Prepares to Eat the Passover Meal

(Mt 26.17-25; Mr 14.12-21; Jn 13.21-30)

⁷Pahsat pu ðviy qa peken'oyvut põlavikit ep nõviwñiqat aw pitu. Ep hapi pu' Jew-sinom Amutsva Yūmosanihqat ep mañat nīnayañwu. ⁸Noqw Jesus Peter-nit, pu John, pumuy ayataqe, amumi pañqawu: Uma ahpiynen, Amutsva Yūmosanihqat ep nõviwñiqat hin hintañwuqat itamuñem aw hintsanni. Noqw itam nõñōsani. ⁹Noqw puma put aw pañqawu: Ya itam haqam put aw hintsanniqat um nāwakna? ¹⁰Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Meh, uma kīmi pakiqw, pep hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvani. Uma put haqami kīmi pakiqw, añk aw pākini. ¹¹Pu ason uma ki'taqat aw pañqawni: Itamuy tutuqaynaqa ūmi pañqawu: Ya haqam yeyespi? Pep nu as inumi nānatuwnayaqamuy amumum Amutsva Yūmosanihqat ep nõviwñiqat nõsni. ¹²Noqw pam tupatsveq wukoahpavit ep pās himu yukiwtaqat umumi mahtaknani. Pep uma hihta aw hintsanni. ¹³Noqw puma ahpiynihqe, Jesus amumi hin lavayhtiqt an yori. Nihqe puma Amutsva Yūmosanihqat ep nõviwñiqat hin hintañwuqat aw hintsana.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Mr 14.22-26; 1 Co 11.23-25)

¹⁴Pu ðviy aw pituqw, pam tunōsvoñat aw qatuptu; noqw ima pakw lõq sihkay'taqam ayaiyuñqam put ámumya. ¹⁵Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu it Amutsva Yūmosanihqat ep nõviwñiqat umumum nõsniqey pas nāwakna, nu nāt qa kānavotat'a. ¹⁶Pi nu umumi pañqawni. Pay nu soon pañqaw piw nõsni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat ep pam aw antsaniwḥq, pep pu' nu piw nõsni, pam kita. ¹⁷Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pañqawu: Huvam it kwusuyat nāhuyvaa. ¹⁸Pi nu umumi pañqawni: Pas nu soon pāpu ovauyit aniwniyat añqw hikwñi, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat aw pītuniqat aw pahsavoo. ¹⁹Pu pam põlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy put maqa pañqawkañwo. I' hapi itoko umuñem taviwa. Yan uma hintsak-wise', akw nuy u'ni'yuñwñi. ²⁰Pu pay piw an pumuy nõñōsaqw, pam kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñwa. Pam umuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqey ðviy munvaniwñi. ²¹Nikañw meh, hak momñwituy amumi nuy mātapniqa inumum tunōsvoñat aw may'ta. ²²Noqw pay pi pas antsa Sinot Tiyat eñem hin yukiwñiqat pan nu yañqw ahpiyni. Noqw i' hak momñwituy amumi nuy mātapniqat eñem pas is óhini. ²³Pahsat pu haqawa puma yanhaqam hinhtiniqat puma nātuvintivaya.

The Argument about Greatness

²⁴Noqw puma pi piw nāñwuy'yuñwa, haqawa pa pas suspavanniqey mātaqtiniqat ep'e. ²⁵Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Qa-Jew-sinmuy moñwimat pi pumuy amumi pas tutuyqawya; noqw pu ima pumuy amumi moñw'iwyuñqam pumuy amumi

unañwtavi'yũñqey pan tũñwantiwya. ²⁶ Noqw uma hapi qa panyuñwni. Pay umuñaqw pas suspavannahqa sustsākwnihqat pantani; pu i' moñw'iwtaqa suñwámuy amuñem tumalay'tani. ²⁷ Ya himuwa pas pávanniqö', sen tunösvoñat aw qátuhqa, sen nopni'taq? Soon qa tunösvoñat aw qátuhqaniñwu. Noqw pi nu nuhtuñem hihta hintsaqey pankañw umumum yanta. ²⁸ Inumi tuwantiwñq, uma hapi inumum añ kũkuyva. ²⁹ Noqw öviy ya hapi umuy moñw'oyni, Ina nuy moñwtapqat pan'i. ³⁰ Noqw uma inumum tunösvoñat aw yesve', inumum nñnovat, hiñkwyani. Pu uma moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq sihkay'tasikip sinoiwtaqamuy amumi moñw'iyuñwni.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Simon, Simon, meh, Satan as umuy tuñlayhti, umuy söhövosit an tsätsayaniqe öviy'o. ³² Noqw pay nu uñem nāwakna, uhtuptsiwni qa söonhtiniqat öviy'o. Noqw ason um ahoy inumi namtöke', uhtupkomuy öqalani. ³³ Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay nu umum sivikimi pákiniqey pas suñtaq'ewa, hikiñ nu umum mokniqeyu. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ñmi súañqawni, Peter: Pay ason pas um päyis nuy qa tuwi'taqey pañqawhq, pu' taqakowāko töqtini.

Purse, Bag, and Sword

³⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ura nu umuy sivat- nit, pu tukput- nit, pu totsit qa kiwiskahkañwyaniqat añqe' ayata. Noqw uma hihta haqtota? Noqw puma pañqawu: Qa hihtaa. ³⁶ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Taay, nikañw pu' hapi sivamoktukpuy'taq put yawmani, pu pay tukpuy'taq piw put yawmani. Pu sipwuvahpit ñastanihqa pay pi pösälāy huye', sipwuvahpit túini. ³⁷ Pi nu umumi pañqawni: Ura yan pey'ta: Pam qaanhinwisqamuy amumum pohtoylaniwta, yan'i. Noqw soon pam tutuveni qa iqatsiy añ aw antsaniwni. Pas antsa. Noqw tutuvenit añ hin nuy lavayhtiqā soon pas hisat yukiltini. ³⁸ Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, itam löqmuyp sipwuvahpi'yuniwa. Noqw pam pañqawu: Pay pahsa'ni.

Jesus Prays

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Pu pam pañqaw yamakt, pay hin hinhtiuwqey anhtiqe, tsomot Olivet aqw'a. Noqw put aw nānatuwnayaqam piw put ámumya. ⁴⁰ Pu pam epeq pítuhqe, pumuy amumi pañqawu: Uma nānakawne', qa unaheviwani. ⁴¹ Pu pam hihsavohaqami hak owat tūvañwuniat, pam pahsavohaqami pumuy amuñaqw ahpiynihqe, pep tamötswunup-tut, nāwaknaqe pañqawu: ⁴² Inaa, pay pi um kurs nāwakne', um it kñnavotpit inuñaqw ayo távini. Nikañw pay qa itunatyay annit, uhtunatyay an um hinhtini. ⁴³ Noqw öveqat-sit añqw hoñviaya put aw mātaqtique, put öqalmaqa. ⁴⁴ Noqw pas pam kñnavoti'taqe, pahsat pu pas pavan nāwaknaqw, pālaat uñwat an tutskwami wukotsölöläta. ⁴⁵ Pu pam nāwaknaqe, wunuptut, put aw nānatuwnayaqamuy amumi pítu. Noqw puma qahahlayhpit akw māmañwuy'qe kurs tokva. ⁴⁶ Noqw pam amumi pañqawu: Ya uma hinoqw töka? Uma yesvat nāwakintotani, taq uma unaheviwani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.3-11)

⁴⁷ Noqw pam nāt yuaataqw, pay kaysiwñqam sinom amumi öki. Noqw i' hak Judas yan mātsiwñqā sinmuy amutpipo pítuhqe, Jesus awñihqe, tsohtsona. Ura as pam imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tñnawta. ⁴⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Judas, ya um nuy tsohtsonaqe, pan nuy Sinot Tiyat nuhtumi mātapni? ⁴⁹ Noqw ima Jesus ámumyaqam hiniwhitiqat nanaptaqe, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya itam sipwuvahpit akw rohomhtotini? ⁵⁰ Noqw pumuy amuñaqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaqwat naqvuyat tuku. ⁵¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Hapi, pay pahsa'ni. Pu pam put naqvuyat aw tñnokqe qalapsina. ⁵² Pahsat pu Jesus God mohpeq momñwituy amumi pañqawu, pu God kiyat ep solāwamomñwituy amumi-nikañw, pu wukw'a'yatuy put aw ökihqamuy amumii: Ya uma añqaww hakiy uyiñwut awyaqe, öviy

pas piw sipwuhapi'kahkañw, pu murikhoy'wisa? kita. ⁵³ Himu pi nu nāqavo God kīyat ep umumum hinnumqw, uma nuy qa űuaya? Noqw pay pu' hapi uma qatalpuve hintsatskiwhqat hinhtotiniqw umuñem qeniti.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Pahasat pu puma put űuayaqe, pahpiy wikyaqe, God awwat susmohpeq moñwit kīyat ep wikvaya. Noqw Peter yāvaq put añk hinma. ⁵⁵ Noqw puma ihkaqe aw nōyakiwtaqat nāsave qōhyaqe aw yesvaqw, Peter amumum qatuptu. ⁵⁶ Noqw hak māna tūwiki put qōhit aqlap qatuqw tūwahqe, put aw taynumt pañqawu: I' tāqa piw put amuma. ⁵⁷ Noqw pam put qa nakwhaqe pañqawu: Wuhti, nu put qa tuwi'ta. ⁵⁸ Pu ahpiy hihsavoniqw, piw suhka put tūwahqe pañqawu: Pay um piw pumuy amumi tōnawta. Noqw Peter pañqawu: Tāqa, qa hin pi. ⁵⁹ Noqw ahpiy ka tāwat añqe' sūs qōniltiqw, piw suhka pas qa nānahtsopkañw pañqawu: Pay pi pas suyan i' piw put amuma. Oviy pi pam Galileet añqw sino. ⁶⁰ Noqw Peter pañqawu: Tāqa, nu uñ hiñqawhq qa māmatsi. Noqw pahasat pay nāt pam yuaataqw, taqakowāko tōqti. ⁶¹ Noqw Tutuyqawhq namtōkt, Peter aw tātayi. Noqw Peter Tutuyqawhqat lavaiyat u'na, ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ⁶² Noqw Peter pañqw yamakqe nāvakhuruhta.

Jesus Mocked and Beaten

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Noqw tahtaqt Jesus űuy'yuñqam put aw tututsiwyā, pu wuvalalwa. ⁶⁴ Pu puma hihta akw put pos'uhtayaqe taywayat wuvalalwakahkañw, tūviñlalwaqe pañqawu: Kurs pañqawuu. Ya hak uñ wuvahta? ⁶⁵ Pu puma hiñin pu ehpewi qalomāyuaatota.

Jesus before the Council

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Pu űviy panis tālawvaqw, sinmuy amuñaqw wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sumitsovaltiqw, Jesus pumuy amumi wikiwa. ⁶⁷ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Kurs itamuy āawnaa. Ya um pas antsa God añqw moñw'asi'taqā? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu umuy āawnaqw, soon uma tūtuptionsiwni. ⁶⁸ Pu kurs nu as piw tuwat umuy hihta tūviñtaqw, soon uma nuy āawnayani, piw soon uma nuy mātapyani. ⁶⁹ Noqw yahpiy haqahpiy nu' Sinot Tiat God Sus'ōqaltutuyqawhqat putvaqe qātuni. ⁷⁰ Pahasat pu puma sohsoyam pañqawu: Um pa God Tíata! Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma súañqawu. ⁷¹ Pahasat pu puma pañqawu: Ya hinoqwa pas nāto piw hak hin hihta tsokanani? Pi itam hapi pas nāp moayat ahpiy put nanapta.

23

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Pahasat pu pep tsovawtaqam sohsoyam hoñvaqe, pep tutskwat ep moñwi Pilate yan mātsiwhqat aw Jesus wikya. ² Pu puma put hiñihta nēveltotoynayaqe pañqawu: Itam it aw nanaptaqw, itamuy Jew-sinmuy nukushintsahsana; pu itam hihta añ sivit Caesar aw qa űoyyaniqat itamumi pañqawlawu, yaw pam pas nāp moñw'asi'taqey pañqawlawhqe űviy'o. ³ Noqw Pilate put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiam? Noqw pam hu'waqe, aw pañqawu: Um súañqawu. ⁴ Pahasat pu Pilate God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amumi pañqawu: Pay kurs i' qa haqam hihta ep qaanhti. ⁵ Noqw pahasat pu pas puma qa tūtuqayyaqe pañqawu: Noqw pi pam sinmuy hin u'nañwna, nihqe ahsupoq Jew-sinmuy amuhpa' tūtutuqaynatinuma, Galileet añqw hoyōyoykukañw pew pahsavoo.

Jesus before Herod

⁶ Noqw Pilate put navotqe, tūviñta sen pam Galileet añqwnihqata. ⁷ Noqw kurs pam Herod moñwvihakayat añqwnihqat navotqe, āpiy pay Herod aw put hōna, pam piw ephaqam Jerusalem ep qatuqw űviy'o. ⁸ Noqw Herod Jesus aw yōrikqe, pas

hinhaqam hahlayhti, pam as hisat put aw yórikniqey nāwaknaqe òviy'ò. Pam pi put hihihita hintsakq navotqé, sakiqw as pam hihta kátumaltaqw aw yórikniqey wūwanta. ⁹ Pahsat pu pam put hihihita tūviñlawu. Noqw pay Jesus pas qa lavayhti. ¹⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum añ honkahañw, a'nò put hihta nēveltotoynaya. ¹¹ Noqw Herod-niqw pu solawamat put qahihitatoqae, aw tututsiwaya; nihqe hihta lolmat yuwsinayat, ahoy Pilate aw lālayya. ¹² Noqw ep talōñnit ep Pilate Herod amum nākwatsta, puma as hihta ep nehpew'iwtaqe òviy'ò. ¹³ Noqw Pilate God awwat mohpeq momñwituy, pu sinmuy amumi moñw'iwuyñqamuy-nikañw, pu sinmuy sohsokmuy tsovalaqe, ¹⁴ Amumi pañqawu: Uma as it tāqat inumi wikvaya; nihqe yaw pam sinmuy nukushintsantsanqat inumi pañqaqwa. Noqw meh, nu umutpik put pupriq, kurs uma put hihihita nēveltoynayaqw pas qa panta. ¹⁵ Pas qae, pu Herod piw pan tuwa. Pi nu umuy put aw hōna. Noqw meh, pay kurs pam qa haqam hihta mokiwy hihkay'taqat hinhti. ¹⁶ Pay nu òviy put a'nò wuvahtat, mātapni. ¹⁷ Put nōviwhqat ep pam pas pay soon hihtawat pumuy amumi qa mātapñwunihqe òviy pan lavayhti. ¹⁸ Noqw puma sūsaq sáakmaqe pañqaqwa: It ayo tūvat, itamumi Barabbas mātavii, kitota. ¹⁹ (I' Barabbas as kīve sinmuy qaunánwtalawnaqe, hakiy nīna. Nihqe òviy sivikimi tūwiwa.) ²⁰ Pahsat pu òviy Pilate as Jesus mātapniqey nāwaknaqe, piw sinmuy amumi yuaayku. ²¹ Noqw puma sáakmaqe pañqaqwa: Nahoylehtsit aw múaa, nahoylehtsit aw núaa. ²² Noqw pam pumuy amumi pu' pāyis pañqawu: Ya hínoq'ò? Ya pam hihta qalomáhinhtiqw òviy'ò? Pay pi nu qa hihta mokiwy hihkay'taqat put aw tuwa. Pay nu òviy wuvahtat mātapni. ²³ Noqw pay puma pas tōnay añqe' sa'taqe, pay pam pas nahoylehtsit aw muiwñiqat nānawakna. Noqw sinom God awwat mohpeq momñwituy amumum sáakmaqe, nawis'ew tūtuyqawvaya. ²⁴ Noqw pahsat pu òviy pumuy hin nānawaknaqw pantaniqat Pilate pan yuku. ²⁵ Pahsat pu pam it hakiy sinmuy qaunánwtalawnaqe hakiy nīnaqe sivikimi tūwiwtaqat mātavi, sinmuy hin nānawaknaqat pan'i. Nit pam Jesus pumuy tunatyayamuy anhtiniqe amumi put noa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶ Noqw puma Jesus pahpiy wikkahañw, hakiy Simon Cyrene añqw sino tutskwañahaqaww pitutoqat nuayaqe, put nahoylehtsit ikwiltoynaya, Noqw pam Jesus añk put ikwiwta. ²⁷ Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus añkya, pu hakim momoyam put añk ókiwa kitiwiskahañw, tsaykiwisa. ²⁸ Noqw Jesus pumuy amumi namtòkt pañqawu: Uma Jerusalem añqw momoyamu, uma qa inuñem tsaykitani; uma nenñem, pu umuhtimuy amuñem tsaykitanikahañwo. ²⁹ Taq meh, nāto aw pituqw, pu' sinom pañqaqwani: Naspi haqawat añ qa tálalwaqamu; pu ñaspi haqawat qa hisat nō'yiltotiqamu, pu pihuy akw qa hakiy yōyoñnayaqamu. ³⁰ Pep pu sinom tuhtukwimi pañqawtiyayani: Itamumi sahpukuu; pu tsotsmot aw pañqaqwani: Itamuy āmaa, kītotani. ³¹ Kurs puma soñawnen himutskit nāto qehput yan hintsatsnat, puyaw tis lakput hintsatsnani? ³² Noqw hakim lōyōm hihta ep qaanhtiqam nīniwñiqe put amum wikiwa. ³³ Pu òviy puma haqami, Calvary yan mātsiwhqat, aw ókiahqe, pep put nahoylehtsit aw muaya, pu hihta ep qaanhtiqamuy piwu, suhka put putvaqewatniqw pu suhka put suvyaqewata. ³⁴ Pahsat pu Jesus pañqawu: Inaa, pay um okiw it yantaqat pumuy amuhpiy ayo yúkuni, puma hintsatskaqey qa mātsi'yunqaw òviy'ò. Noqw puma put yuwsiyat nāhoy o'yaqe, put òviy nanav'ya. ³⁵ Noqw sinom honkahañw aw tāyuñwa. Noqw momñwit nuhtum put aqw tutsiwhiñqawaqe pañqaqwa: Pam pētuy ayo oya, pu' pi nāp ayo nātapnikañwo. Kurs pas pay pam God añqw moñw'asi'taqa namorstiwhqanen ayo nātapni. ³⁶ Noqw solāwam piw nuhtum put aw tututsiwyakahañw put awyaqe vinegar put mamqaya, ³⁷ Pañqawkahañwo: Kurs pay um pas Jew-sinmuy moñwiamnen um ayo nātapni. ³⁸ Noqw put atsva himu pey'ta, Greek-sinmuy-nikañw, pu Latin-sinmuy-nikañw, pu Hebrew-sinmuy penhtuwiyamuy akw'a. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ³⁹ Noqw qaanhtiqam put amum hāyiwtaqamuy amuñaqw suhka put aw tutsiwhiñqawlawhqe pañqawu: Kurs pay pas um Christ-nen, um ayo nātapni, pu

itamuyu. ⁴⁰ Noqw pay suhkawa put u'nanage aw pañqawu: Puyaw pay um God pas qa mamqasi? Susmataq pi um pay put an mokniqat uñem yukuya. ⁴¹ Itam pi pay a'tsipnaqe pay itahhinsakpiy ahsatiyat ömahta. Noqw i' tãqa pas qa haqam hihta ep qaanhti. ⁴² Pu pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ason um moñw'iwkañw ahoy pite', okiw nuy u'nani. ⁴³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ümi pas antsa pañqawni: Pay pu' it tãlat ep um inumum lomaqatsit ep nãtuwiwni.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

⁴⁴ Noqw tãwanasavehaqam tũwaqatsit añ ahsupoq qatãlawwa, tãwat atvelpetiqat aw pahasavoo. ⁴⁵ Noqw tãwa qatãlawwa, noqw God kiyat ep mötsáp'uhtsi nãsavaqe tsiki. ⁴⁶ Noqw Jesus a'nö hiñqawhqe pañqawu: Inaa, nu ihikwsiy uhmapqölmiq mãtavi. Yan pam hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁴⁷ Noqw solãwamoñwi hin hiniwhitiqat aw yórikqe, God pas hihtataqe pañqawu: Pay kurs pas as antsa i' tãqa súanta. ⁴⁸ Noqw sohsoyam sinom pep hiniwhitiqat aw yórikyaqe, tawitsqay wuvahtiwiskahkañw, pañqw ahoy ninma. ⁴⁹ Noqw sohsoyam put tuwimat-niqw pu momoyam Galileet añqw put ámumyaqam yãvaqw hoñkahkañw, iit aw tãyuñwa.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Noqw piw hak tãqa, Joseph yan mãtsiwhqa, Aramathaea-kitsókit ep ki'taqa, sinmuy amumi moñw'iwta. Pam hak tãqa lolma, piw súantaqe, nuhtum God moñwtunatyayat kwañwtoynakañw nuhtayta. Pam hak momñwitiy pasiwniyamuy, pu hintsakpiyamuy ep qa amumum pan yuki'ta. ⁵² I' hak Pilate awnihq Jesus tokoyat put aw tuhtui. ⁵³ Nihqe pam put hawnaqe, tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; nit put haqam owatpelpel tuamqölot ep put tavi. Pay qa hak hisat pep tuamhqölöt ep nãto tawiwa. ⁵⁴ Noqw ep nasuñwintalöñnit aw totokay'yuñwa. ⁵⁵ Noqw piw ima momoyam Jesus amum Galileet añqw ókihqam put ankyaqe, tuamhqölöt aw yórikya, pu put tokoyat hin taviwhqata. ⁵⁶ Pu puma ninmaqe, hihta hovaqtuqat, pu nañhut na'sastota; nit nasuñwintalöñnit ep nãsuñwini'yuñwa, Moses nuhtumi hin tutaptaqat pan'i.

24

The Resurrection

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

¹ Noqw Sundayt aw pituqw ima momoyam suits talavay tũamit aqwyã hihihita kwañwãhovaqtuqat na'sastotaqey kiwiskahkañwo. Noqw haqawat pumuy amumumya. ² Noqw kurs tũamit añqw owa ayo mümaniwhq, puma pantaqat tutwa. ³ Noqw puma aqw yuñqe, Tutuyqawhqtat Jesus tokoyat qa tutwa. ⁴ Noqw puma kurs hinhtotiniqw nãto panyuñqw, hakim löyöm tãqat tãlawñway'taqat yuws'i'kañw pumuy amuqlap wunuwta. ⁵ Noqw puma tsãtsawnaqe, tutskwami yökoltotiqw, tãqat pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw so'pumuy amuhpa' hakiy taytaqat hepnumya? ⁶ Pam qa yep'e, pam tãtayhqe, ahoy qatuptu. Pay ura pam nãt Galileet epnihqe umumi pan lavayhtiqe, ⁷ Pañqawu: Nu' Sinot Tiat hapi pas pay soon qa qaanhinwisqamuy öqalayamuy aw noiwni, nen nahoylehtsit aw muiltini. Nit päyis tãlat ep nu ahoy tãtayni. ⁸ Noqw puma put lavayiyat u'naya, ⁹ Nihqe tũamit añqw áhoyyaqe, pakwt sükw sihkay'taqamuy Jesus aw nãnatuwnayaqamuy sohsok iit áawnaya, pu ahpiy put kwãtsmuyatuy sohsokmuy. ¹⁰ Noqw i' Mary Magdala-kitsókit añqwnihqa, pu Joana-niqw, pu James yuat Mary-niqw pu haqawat momoyam pumuy amumumyaqam ayaiwyuñqamuy iit áawnaya. ¹¹ Noqw pumuyniqw pumuy lavayiam an'eway hímuu. Noqw pumuy lavayiyamuy qa tũtuptsuwa. ¹² Pahsat pu Peter wunuptu, tuamit aw wari; nihqe aqw motoltiqe, tusaqtontsatsakwmötsaput pay nãp sup öyihqat tuwa. Nihqe pam pañqw ahpiynihqe, pep hin hiniwhitiqat aw wũwanma.

The Walk to Emmaus

(Mr 16.12-13)

¹³ Noqw ep talõnnit ep pumuy amuñaqw hakim lõyõm Emmaus-kitsõkit aqw'a. Pam Jerusalem añqw navay tutskwatuwanit pahsavohaqamo. ¹⁴ Noqw puma sohsok iit hiniwhitiqat nãmi yuaatima. ¹⁵ Noqw õviy nãto puma nãmi yuaatimaqe añ wūwanmaq, Jesus pas nãp pumuy amumi pituhqe, pahpiy pumuy amumuma. ¹⁶ Noqw pay puma put qa mãmatsniqat õviy puma pos'uhtsiltiqat panta. ¹⁷ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pas nãmi yuaatimaqe, pas qahahlaykañw kwilalata? ¹⁸ Noqw suhka, Cleopas yan mãtsiwhqa, put hu'waqe aw pañqawu: Pas um ka nãla Jerusalem ep kiyavaqvinihqe pep pu' hiniwhitiqat qa navoti'ta. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya himu hiniwhiti? Noqw puma put aw pañqawu: Itam hakiy Jesus Nazareth añqwnihqat yuaatima. Pas as pam God lavay'ayaata; God atpip-nikañw pu sohsokmuy sinmuy amut-pik hihta qaõwhintsaki, piw a'nõ lay'taqat lavayi'ta. ²⁰ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu itahmomñwit put mokiuy hihkay'taqat pañqawaqe, tutskwat ep moñwit aw put noayaqw, nahoylehtsit aw put muaya. ²¹ Noqw itam put aw yanyuñq, sakiy pay ka as pam hak ura Israel-sinmuy Rome-sinmuy amuñaqw mãtapniqat itam pan wūwantota. Noqw piw pi it yaniwhitiqat atsva pu' pãiy tãla. ²² Pu piw pi õviy hakim itamuñaqw momoyam pas itamuy hin unañwtoynaya. Puma suits talavay pam haqam taviwhqat ep õkihqe, ²³ Yaw put tokoyat qa tutwaqey itamuy āawnaya. Pu yaw puma õñaqw hoñvia'yatuy tūawtotaqw, yaw pam qátuhqat puma pumuy amumi pañqawu. ²⁴ Noqw haqawat itamuñaqw tūamit aw haqamiyaqe momoyam hin lavaytaqat pan yórikya, Nikañw Jesus pay puma qa aw yórikya. ²⁵ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Is uma ñasta wuwni'taqamu. Uma sõwu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy sohsok tuptsiwni'taniqey qa pan unañwiti! ²⁶ Puyaw pay nawus Christ soon qa mohti iit hihta añ kãnavot, pep pu' pas himuniwhitini? ²⁷ Pu pam Moses lavayiyat añw hoyõyoykuqe, God lavay'amuyatuy lavayiyamuy pumuy navotna. Pu tutuvenit añ pam hin lavayhtihqey sohsok pam pumuy amumi namtõmintã. ²⁸ Noqw puma haqami kitsõkit awyaqey aw hayiñwnayaqw, pay pam yūmosaniqey anhti. ²⁹ Noqw puma put aw õqaltiqe, aw pañqawu: Pay um itamum huruhtinikañwo. Taq pi pay tapkiwmaq nuñwu pay pas hísatniqti. Noqw pam amumum huruhtiniqe aw paki. ³⁰ Noqw õviy pam pumuy amumum tunõsvoñat aw qatuptut, pólavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yõhat, pumuy maqa. ³¹ Noqw pumuy põsiam tãlawawaqw, puma put mãmatsi. Noqw pay pam pumuy amuhpiy haqami kurs hiniwhiti. ³² Noqw puma nãmi pañqawu: Pi õviy itamuy añqwayaqw pam itamumi yuaatimaqe, itamumi tutuvenit namtõminmaq, pas itam hin unañway'ma! ³³ Noqw puma pahsat pay wunuptut, ahoy Jerusalem aqwnihqe pakwt sũkw sihkay'taqamuy tsovawtaqw, pumuy amumi pitu, pu hakimuy pumuy amumumyayamuy amumii. ³⁴ Noqw puma pumuy amumi pañqawa: Pay kurs Tutuyqawhqa pas antsa ahoy tãtayhqe, Simon aw namtakna. ³⁵ Noqw pahsat pu ima lõyõm tuwat pumuy Emmaus aqwniqw, hin hiniwhitiqat pumuy āawna, pu hin puma Jesus mãmatsqeyu, pam pólavikit yõhaq'õ.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

³⁶ Noqw pumuy nãt yan yuaatotaqw, Jesus pas nãp pumuy amuhsonve wunuptuqe, amumi pañqawu: Nam uma kwakwhat yēsee. ³⁷ Noqw puma wuhpukyay, tsãtsawnaqe, pay tūawtotaqey wūwaya. ³⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw hin unañway'yuiwa? Uma hinoqw umuh'unañwpeq hin wūwantota? ³⁹ Huvam imay, ikukuy enañ aw yórikya. Pi pay nūu. Inumi hintsatsnat nanapta. Hakiy hikwsiat pi qa tokoy'tañwu, piw qa õqay'tañwu. Noqw uma nuy pantaqat aw tãyuiwa. ⁴⁰ Yan pam lavayhtit, amumi lõvaq may, pu kuhkuy mahtakna. ⁴¹ Noqw nãt puma hahlayhtotiqe qa tũtuptsawaqe wūwantotaqw, pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta yep nõvay'yuiwa? ⁴² Noqw puma hihsakw pakiwhuhtpet momospalat enañ put maqaya. ⁴³ Noqw pam put kwúsuhqe, pumuy amuhpewi put tũmoyta. ⁴⁴ Pahsat pu pumuy amumi pañqawu: Ura nu nãto umumumihqe yan umumi lavayhti: Moses tutavoyat añ hin nuy lalvayhqa soon qa antani, pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añ'a, pu Tãtawit añ'a, ura nu kita. Noqw yan hapi ilavayi aw antsaniwa. ⁴⁵ Pahsat pu pam pumuy wũwniyamuy tãlawnaqe, tutuvenit pumuy mãmatsna; ⁴⁶ Nihqe amumi

pañqawu: Yan hapi pey'ta. Noqw òviy pay Christ nawus soon qa pan k̄ānavot, pu mokt, pu p̄āyis talq mokiwuy añqw ahoy tātayni. ⁴⁷ Noqw uma soon qa sinmuy amumi yuaatinumyani amumi pañqawkahkañwo: Uma umuhtunatyay añqw lasyaqw, umuhqaanhtipu umuhpiy ayo yukiwni, Jesus Christ natñwaniyat añ'a, kitotani, Uma Jerusalem añqw hoyóyoykuyakañw sohsokmuy hihtuy sinmuy amumi yan yuaatiwisni. ⁴⁸ Pi uma hapi pas iit aw yóriki'yuñwa. ⁴⁹ Noqw meh, Ina umumi hakiy awini'taqat nu añqw távini. Nikañw pay uma hāk yep kitsókit ep yesni, hisat òñaqw òqalat makiwyaniqey pahsavoo.

Jesus is Taken up to Heaven
(Mr 16.19-20; Acts 1.9-11)

⁵⁰ Pu pam pumuy Bethanyt pahsavoo tsamht, māvuyaltit, amuñem nāwakna. ⁵¹ Nihqe nāto pam pumuy amuñem nāwakinkañw pumuy amuñaqw tukiwhqe, òmiqatsit aw wikiwa. ⁵² Noqw puma put pas hihtatotat, pas hinhaqam hahlaykahkañw ahoy Jerusalem awya. ⁵³ Nihqe puma sutsep God kiyat ep hinnumya, God tayawinkahkañw aw hahlaykahkañwo.

LOMATUAWI JOHN AHPİY'O

The Word of Life

¹ Ayáq yayhniwhqat epeq God Lavayiat pay ep'e; pu Lavayi God ámuma; pu pay Lavayi God. ² Pu pay pam hak piw yayhniwhqat epeq God amum yanta. ³ Sohsoy himu put ahpiy yukilti; pu qa himu yukiwtaqa put qa ahpiy yukilti. ⁴ Pam nāp nahpiy qatsit pasiwta; pu pay pam qatsi sinmuy amumi tālat anta. ⁵ Noqw tāla qatālat ep tālawwa; noqw qatāla put qa tōka. ⁶ Noqw hak tāqa God añqw ayatiwa; nihqe John yan mātsiwa. ⁷ Pam hak hihta tuawi'taniqe òviy pitu, Tālat tuawi'taniqee, sohsoyam put ahpiy tūtuptionsiwaníqat òviy'o. ⁸ Pay pam qa pas pas pám himu Tāla; pam put Tālat tuawi'taniqe ayatiwa. ⁹ I' Tāla pas antsanihqa sohsoymuy sinmuy amumi talni'taniqe it tūwaqatsit aw pituto. ¹⁰ Pam as pay tūwaqatsit ep sinmuy amuhpe hinnuma; pu sinom put ahpiy yukiltoti; noqw sinom put qa tuwi'yuiwa. ¹¹ Pam as pas nāp sinomuy amumi pituqw, sinomat put qa kwusuya. ¹² Nikañw hakim hihsa'nihqam put kwusuyaqam put aw tūtuptionsiwaqam God tīmatniqat pam pan pumuy amuhem yuku. ¹³ Puma hakim qa sinot ahpiy pu' pas tihtiwiya, piw qa tokot tunlayiyat ahpiy'o, piw qa tāqat tunatyayat ahpiyint pas God ahpiy'o. ¹⁴ Noqw Lavayi sinoniwhitqe, itamuhsonve qatuptu; noqw itam lolmat qatsiyat aw yórikya, pas Nay sūk w Tīatniwhqat pan lolmat qatsiyat aw'i. Pas pam itamuy ókwatuwa, nihqe itamumi qaatsat lalvaya. ¹⁵ John put hákiyinihqat tuawi'taqe, pan tsahtsa'lawu: Ura nu it tāqat hapi lavayhtiqe pañqawu: Tāqa añqw inuñknihqá inuhpenihqe pas pávani, sam pi pam inuhpenihqe mohtinihqe òviy'o. ¹⁶ Noqw itam sohsoyam put qarūrumniyat añqw òmahtota, pu nānānumo núokwayata. ¹⁷ Pi itamuy hin hinwisniqat God Moses ahpiy itamumi tutapta; noqw Jesus Christ núokwat, lavayit pas antsanihqat enañ itamumi kwusiva. ¹⁸ Qa haq hapi hak sino God aw yori. Nay pas sūka Tiat put aw unañwaat hapi put tunvotna.

John the Baptist's Message

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Lk 3.1-18)

¹⁹ Noqw Jew-sinom hakim God awwat momñwituy, Levit ahpiyviyatuy enañ Jerusalem añqw ayatota. Noqw puma John aw ókihqe yan put tūviñtota: Ya um hak'i? kitota. Noqw John yan nālavayhtiqe, ²⁰ Haknihqey súañqawhqe, qa tupki'tat pañqawu: Nu' qa Christ. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw hinta? Ya um Elias? Noqw pam pañqawu: Nu qa pam'i. Noqw ya um God lavay'ayaat pas pávannihqa? Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Qae. ²² Pahsat puma put aw pañqaqwa: Noqw um hak'i? taq as itam itamuy ayatotaqamuy amumi soon qa hin tūawvayani. Ya um hímunihqey nāmi wūwanta? ²³ Noqw pam pañqawu: Nu hapi Tsahtsa'lawhqa, nihqe qayēsiwhpuye yan tsa'tinuma: Tutuyqawhqa añqw pituto. Soñawnen put eñem pōhut súwiptotani. Pan ura God lavay'ayaat Esaias lavayhti. ²⁴ Noqw ima hakim ayatiwyaqam Pharisee-sinmuy amumum tōnawtaqamu. ²⁵ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw kurs as um qa Christ-nikañw, pu piw qa Elias-nikañw, pu piw qa God lavay'ayaat pas pavannihqat-nikañw, ya um hinoqw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu? ²⁶ Noqw John lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; nikañw suhka umuhsonve wunuwtaqw, uma put qa tuwi'yuiwa. ²⁷ Pam as inuñk pitukañw, inuhpenihqe pas pávani; noqw soon nu yan'ewaynikañw nas'ew put tots-sosompiyat nahni. ²⁸ Noqw John Bethabarat ep sinmuy kūyit akw tuvoylalawhqa, i' yaniwhiti, Jordan pāyut yupqōyveq'a.

The Lamb of God

²⁹ Qavoñvaqw John Jesus put awniqw túwahqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta, pam sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuni. ³⁰ Ura nu it tāqat lavayhtiqe pañqawu: I' tāqa añqw inuñknihqá inuhpenihqe pas pávani, pam inuhpenihqe moh-tinihqe òviy'o. ³¹ Noqw nu as put qa tuwi'ta; nikañw as pam Israel-sinmuy amumi

mātaqtiniqat òviy nu pítuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ³²Noqw John hin yórikqey tuawi'taqe pañqawu: Hikwsi hōwit antaqa ðñaqw hawhqe, put ep qatuptuqw, nu aw yóri. ³³Noqw nu as put qa tuwi'ta; noqw i' hak nuy sinmuy kūyit akw tuvoylataniqat aw ayataqa inumi yan lavayhti: Hikwsi hawte' hakiy ep qatuptuni. Ason um pan tuwe' navoti'taqw, pam hapi sinmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylalawni. Yan hapi God inumi lavayhti. ³⁴Noqw nu hapi aw yórikqey, òviy pay pas pam hapi God Tíatnihqat yan tuawi'ta.

The First Disciples of Jesus

³⁵Pu piw qavoñvaqw John lōqumuy put aw nánatuwnaqamuy amumum wunuwkañw, ³⁶Jesus pañ waymaqw, pam aw taytaqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta. ³⁷Noqw put aw nánatuwnaqam put pañqawhq navotqe, Jesus anik'i. ³⁸Pahsat pu Jesus namtókqey, puma put anikniqw túwahqe, amumi pañqawu: Ya uma hihta nāwakna? Noqw puma aw pañqawu: Rabbi, (pam Tutuqaynaqa i'nihqe pam'i) ya um haqam qatu? ³⁹Noqw pam amumi pañqawu: Uma inumumnen, aw yórikni; noqw òviy puma ep pítuhqe, put haqam qátuhqat aw yórikqey, put amum huruhti, pay tāwa pas atkaqtiqw òviy'o, (tāwa pakwút-sikishaqam anhqey qöniltiq'ò). ⁴⁰Noqw ima lōyöm John hiñqawhq navotqe Jesus aniknihqamuy amuñaqw suhka Andrew yan mātsiwa, Simon Peter tupkoata. ⁴¹Noqw pam mohti pāvay Simon túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa; (pam moñw'asi'taqa, i'nihqe pam'i). ⁴²Nihqe pam put Jesus aw wikva; noqw Jesus put aw tātayhqe aw pañqawu: Um Simon Jonat tíata; um yahpiy haqahpiy Cephas yan tūnwantiwñi, pam Owa, i'nihqe pam'i.

Jesus Calls Philip and Nathanael

⁴³Qavoñvaqw Jesus Galileet aqwniqey unañwtiqey, Philip túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. ⁴⁴Noqw Philip pi Bethsaidat anqw sino, imuy Andrew nit pu Peter pumuy kitsókiyamuy anq'ò. ⁴⁵Noqw Philip Nathanael túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa, hakiy Jesus, Joseph tiyat, Nazareth anqw táqata. Ura Moses tutavot ep put pēna, pu ima God lavay'aymat lavayiyamuy an piw put pēnaya. ⁴⁶Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya sen himu nukñwa Nazareth anqw yámakni? Noqw Philip aw pañqawu: Um inumumnen aw yórikni. ⁴⁷Noqw Nathanael anqwniqw, Jesus túwahqe put yan lavayhti: I' hapi pas antsa Israel-sino; it ep unatwi súlawu. ⁴⁸Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya um haqam nuy tuwi'va? Noqw Jesus lavayhtiqey aw pañqawu: Nāt Philip un qa wánwayhq, um nōnvospaltsokit atpipniqw, nu un tuwa. ⁴⁹Nathanael lavayhtiqey aw pañqawu: Rabbi, um kurs God Tíata, um Israel-sinmuy moñwiamu. ⁵⁰Jesus lavayhtiqey aw pañqawu: Um nōnvospaltsokit atpipniqw, nu un túwahqey pañqawhq, ya um paniqw tuptsiswa? Um nāt it epnihqe pas pāvanyaqat aw yórikni. ⁵¹Pu pam put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Yahpiy hapi òveqatsit aw hōtsíltiqw, uma aw tāyuniwñi. Noqw God hoñviaymat nuy Sinot Tiyat ep òmi yayvantakañw aw hantani.

2

The Wedding at Cana

¹Ahpiy pāyis talq hakim Galilee-tutskwat ep kitsókit Canat ep nāñuani; noqw Jesus yuat pep nuhtuma. ²Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum nāñuiniqat aw tūtsamiwa. ³Noqw ovalalat súlawhtiqw, Jesus yuat put aw pañqawu: Puma okiw ovalalat ñastaya. ⁴Noqw Jesus yuy aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw hiñqawlawu? Pay ituwaniy nāto qa aw pitu. ⁵Noqw put yuat tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Umumi hiñqawhq, uma anhtotini. ⁶Noqw pep navay owakuyhpi oyi, nanap lōp sen payhp wukokuyhpi an ohpokit pan tūtukwa. Sinom kūyit akw nākwañw'ewakwstotaniqat òviy pāvam pep oyi, imuy Jew-sinmuy hapi pam tuwiamu. ⁷Noqw Jesus tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Uma kuyhpi an kūyit opomnayani. Noqw puma put an tsikilaya. ⁸Pu pam pumuy amumi pañqawu: Taa, uma anqw kukye', tūnopni'taqat aw kūyi'wisni; noqw puma aw kūyi'wisa. ⁹Noqw tūnopni'taqa kūyit ovalaniwhitiqat anqw hikwt, put háqamyaaqat qa navoti'ta. Pay tumal'a'yat put kukyaqam-sa navoti'yuñwa. Noqw òviy tūnopni'taqa mōñnañwuy wánwayhqe, ¹⁰Aw pañqawu: Pas hapi as soon hak qa nukñwat ovalalat tūnopnañwu, nen ason pay sinmuy pavan ðōyaqw, pahsat pu

pay hin'ewakwniñwu; noqw kurs um tuwat pas nukñwat ovavalt waranhta. ¹¹ Yan Jesus Galileet ep Canat ep kätatayhpit pas susmohti tumaltaqe, a'nö hímuniñqey pan namtakna; noqw put aw nánatuwnayaqam put aw tütuptsiwa. ¹² Yantaqat atsve pu' pam Capernaum aqw'a; pam- niqw, pu yuat- niqw, pu tupkomatu, noqw pu put aw nánatuwnayaqamu, nihqe puma pepeq pay qa wñhakis yēse.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³ Noqw Jew-sinmuy hintsakpiam amutsva yūmosaniñqat ep nōviwhqat aw pitsiwa, noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ¹⁴ Nihqe God kiyat ep pakit, wāwakastuy, pu kanelmuy, pu hōwihtuy huhuyayaqamuy pepeq tuwa, pu sivat nāhoyñwantotaqamuy pep yesqamuy. ¹⁵ Nihqe pam sosompihohyat wuvahpitat, pumuy sohsokmuy God kiyat añqw ihpoq lālaya, pu kanelmuy, pu wāwakastuy; nit pu sivat nāhoyñwantotaqamuy sivayamuy siwumnat, huhyanpiyamuy takumna; ¹⁶ Nit hōwihtuy huhuyayaqamuy amumi pañqawu: Uma imuy ayo'haqami tsamyani; uma Inay kiyat qa huhyankitotani. ¹⁷ Noqw put aw nánatuwnayaqam u'nayaqw, ura yan pey'ta: Nu uhkiy enem qanātusi'taqey ep ninaniwni. ¹⁸ Paksat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqawu: Noqw um hihta aw yankañw iit hintsaki; um hihta akw uh'ōqalay itamumi poñahtani? ¹⁹ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma it God kiyat sahpuknayaqw, nu pāyis tālat añ put ahoy wunuptsinani. ²⁰ Paksat pu Jew-sinom pañqawu: Lōp sunat añqw navay sihkay'taqat yahañwuy añ i' kitiwhq, ya um pāyis tālat añ put aw ahoy wunuptsinani? ²¹ Noqw pay pam nāp tokoy God kiyatniñqat pañqawu. ²² Noqw òviy pam mokiwyu añqw ahoy tātayhq, ura pam yan amumi lavayhtiqat put aw nánatuwnayaqam u'naya; nihqe puma hin pey'taqat tütuptsiwa, pu Jesus yan amumi hin lavayhtiqata.

Jesus Knows All Men

²³ Noqw Amuhtsva-yūmosaniñqat ep nōviwhq, Jesus Jerusalem epniqw, sinom hihihita kätutmalayat aw yórikyaqe, put aw tütuptsiwa. ²⁴ Noqw pay Jesus pumuy amumi qa tuptsiwa, sohsokmuy amumi navoti'taqe òviy'o. ²⁵ Noqw soon pas piw hak Jesus put āwintani; pi himu sinot unañwpeqniqw pam navoti'tañwu.

3

Jesus and Nicodemus

¹ Pu hak Pharisee- sinmuy amuñaqw tāqa Nicodemus yan mātsiwhqa qatu, Jew-sinmuy amuñaqw moñwi. ² I' hak míhikpuva Jesus aw pítuhqe, aw pañqawu: Rabbi, itam hapi pas suyan uñ God añqw sinmuy tutuqaynaniqe pítuhqat mātsi'yuñwa; ispi kurs God qa úmumnqw, um kätatayhpit hintsakqey kurs hin hintsakni'ō. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pas qa piw tihtiwhqa soon God moñwtunatyayat aw yórikni. ⁴ Noqw Nicodemus put aw pañqawu: Noqw hak wuyñikañw hin piw tihtiwmantani? Ya sen pam yuy ponoyat aqw pake', piw tihtiwmantani? ⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Hak kūyit- nikañw pu piw Qahováriwtaqat Hikwsit qa akw tihtiwhqa pas soon God moñwtunatyayat aw pákini. ⁶ Sinot ahpiy tihtiwhqa sinoniñwu; pu Hikwsit ahpiy tihtiwhqa put ahpiy qatsit himuy'ta. ⁷ Pas uma soon qa pu' piw tihtiwaniqat nu ūmi pañqawhqat um ep qa pas hin wūwantani. ⁸ Hūkañw haqami hūhuknik pañsoq hūhukñwu, noqw as um sōykitaqw navotñwu; nikañw háqaqwnikañw pu haqaminiñqat um qa mātsi'tañwu; noqw pan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi put ahpiy tihtiyayaqamuy unañwayamuy ep tumalay'tañwu. ⁹ Noqw Nicodemus lavayhtiqe put aw pañqawu: Noqw ii hin pasiwtani? ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya um as Israel-sinmuy tutuqaynaqaniñkañw iit qa navoti'ta? ¹¹ Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Itam hihta navoti'yuñqey yuaatota, pu hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwa, noqw uma itahtuawiy qa òmahtota. ¹² Noqw kurs nu pay yep qatsit ep hihta hinyuñqat umuy āwintaqw uma qa tütuptsiwe', puyaw tis nu òveqatsit ep hihta hinyuñqat umuy āawnaqw uma hin put tütuptsiwani? ¹³ Qa hak hapi hisat òmiqatsit aw wūvi, pas òveqatsit añqw hawhqa- saa, i' Sinot Tiat òveqatsit ep qátuhqa. ¹⁴ Noqw ura Moses

qayësiwhpue tsüat himutsokit ep häyaqw, pan hapi Nu Sinot Tiat pas soon hihta ep qa häyiwni. ¹⁵ Noqw näp hak inumi tuptsiwihqa qa hovalniwht qatsit qaso'taqat makiwni. ¹⁶ Pi God sinmuy amumi pas unañway'kañw kahkawnaqe, ðviy pas sükw tiy tavi, näp hak put aw tuptsiwihqa qa hovalniwht, qatsit qaso'taqat himuy'vani. ¹⁷ Pi God Tiy sinmuy ayo ðyaniqat ðviy put añqw tavi, sinmuy hin yukunaniqat qa paniq'ö. ¹⁸ Pi God put Tiyat aw tütuptsiwaqamuy amuñem hinwat yukut, pumuy mätavi; nikañw pam put qa aw tütuptsiwaqamuy sivintoyniwyaniqat pay pan amuñem yuku, puma put sükw Tiyat qa aw tütuptsiwhq ðviy'ö. ¹⁹ Pay i' Tāla tūwaqatsit aw pituqw, sinom put qa nānawaknat, soq qatālat ep hahlayya, puma qalomāhintsatskaqe ðviy'ö. Noqw paniqw hapi ðviy God pumuy sivintoynaniqey amuñem yuku. ²⁰ Pi haqam qalomāhintsakqa tālat qa hahlayñwu, piw tālat qa awniñwu, taq nāphisat ka hintsakpiat suhputsniwniqw ðviy'ö. ²¹ Noqw pi i' hak pas qaatsat hinmaqa tālat awniñwu; nihqe pam God öqalayay ahpiy tumaltaqey tunvotnañwu.

Jesus and John

²² Iit atsve pu' Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Judea-tutskwat ep pitu; nihqe pep pumuy amumum qātuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ²³ Noqw Salem ahayhp Aenon ep a'nō pāhuniqw, ðviy John pep piw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, ²⁴ Pam nāt sivikimi qa tūviwhqe ðviy'ö. ²⁵ Noqw John aw nānatuwnayaqam hakiy hin kwañw'ewayhtiniqat ep Jew-sinmuy amumum nāñwuy'yuñwa. ²⁶ Noqw puma John aw ókihqe, aw pañqawwa: Rabbi, ura i' Jordan yupqöyve úmumnihqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; noqw sinom sohsoyam put aw ökiwta. Ura um put hakiy lalvaya. ²⁷ Noqw John lavayhtiye pañqawu: Kurs hak öqalat makiwhqa kurs hin qa ðñaqw put makiwni. ²⁸ Pi uma näp inumi navoti'yuñqw ura nu pañqawu: Nu' qa Christ, pay ura nu put apyeye ayatiwa. ²⁹ Kwusi'taqa hapi möñnañwñiñwu; nopw put kwātsiat wurukañw aw tūqayte', put tōnayay ep pas hinhaqam hahlayhtiñwu. Noqw ðviy hapi ihahlayhpi pas hin hintaniqey anhti. ³⁰ Pam soon qa suyhtsepñwat öqawi'mani; noqw nu pay soon qa pevewmani.

He who Comes from Heaven

³¹ Pi ðñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee, noqw i' tūwaqatsit añqwnihqa yep qatsit tunatyawta, nihqe yep qatsit tunatyayat yuaatañwu. Öñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee. ³² Nihqe pam hihta aw yórikkañw, pu navotqey put yuaata; noqw qa hak put tuawiyat kwusu. ³³ Tuawiyat kwúsuhqa put hapi akw God pas antsanihqat pañqawu. ³⁴ Pi God añqw ayatiwhqa God lavayiyat yuaata; pi God put pas qa tuwanit Hikswit maki'taq'ö. ³⁵ Pi Naat Tiy aw unañway'taqe, ðviy sohsoq hihta aw put öqalmaqa. ³⁶ God Tiyat aw tuptsiwihqa hapi pay qatsit qaso'taqat himuy'ta; pu God Tiyat aw qa tuptsiwihqa hapi pas soon qatsit aw yórikni; pánis-sa pi God itsívuat put aw huruiwta.

4

Jesus and the Woman of Samaria

¹ Noqw ima Pharisee-sinom nanaptaqw, yaw Jesus John epnihqe wūhaqnihqamuy sinotakañw, pumuy kūyit akw tuvoylalawu. ² Pay as pi Jesus qa näp sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, pay put aw nānatuwnayaqam pantsatska. ³ Noqw yaw pumuy yan nanaptaqat Jesus navotqe, Judea-tutskwat mätapt, pu Galilee-tutskwat aqw'a. ⁴ Noqw pas pam kurs hin qa Samaria-tutskwat añni. ⁵ Nihqe ðviy pam Samariat ep kitsókit Sycar yan mātsiwihqat aw pitu, ura Jacob tiy Joseph hihsaq tutskwat máqahqat áhayhpnihqat aw'i. ⁶ Noqw Jacob nōñanvatñiat pep'e. Noqw Jesus waynumqe māñuiwkañw, patñive qatuptu tāwanasavehaqamo (tāwa navaysikishaqam añhqe qōñiwmaq'ö) ⁷ Noqw hak Samariat ep wuhti kuytoqe ep pitu, noqw Jesus put aw pañqawu: Okiw nuy kuynaa. ⁸ (Put aw nānatuwnayaqam kīmihaqami tunöstuiwisa.) ⁹ Noqw pahsat pu Samariat ep wuhti put aw pañqawu: Ya hintaqw ðviy um Jew-sinonikañw inumi kuyhtuviñlawu, susmataqpi nuy Samariat ep wuhtiniq'ö? Ima Jew-sinom pi Samariat-sinmuy amumum qa hintsatskaqw ðviy'ö. ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: As um God

kuwahtipuyat mātsi'te', pu hak ūmi kuyhtuviñtaqat hākīyinihqat tuwi'tani. Nen um put aw tūviñtaqw, soon pam uñ kūyit taytaqat qa māqani. ¹¹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, noqw pi um hihta akw kuyniqey nāstaa, noqw patñi hinurs hōtsi. Noqw um put kūyit taytaqat hāqamnihqe ñviy'o? ¹² Ya um itanay Jacob epnihqe hak pas pávani? Pam pi ura itamuy pay hisathaqam it patñit maqa; nihqe ura nāp put añqw hihiko, pu tīmatu, pu pokmatu. ¹³ Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: It pāhut añqw hikwqa pay piw pānaqmokmantani. ¹⁴ Nikañw ason nu' hakiy kūyit maqaqw, put añqw hikwqa soon hisat pānaqmokni; noqw nu' hakiy kūyit maqaqw, pam kūyi hakiy ahsonve pāhut yamamataqat antani, nen qatsit qaso'taqat aaniwnani. ¹⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, himu as um nuy it kūyit maqaqw, nu pāpu qa pānaqmokni, piw qa añqw kuytomantani. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Yupa uhpuwsuñway wiktoo, noqw uma añqwni. ¹⁷ Noqw wuhti lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu nāsta puwsuñway'ta. Noqw Jesus aw pañqawu: Pas um súañqawhqe Nu nāsta puwsuñway'ta, kita. ¹⁸ Pi um as tsivotnihqamuy puwsuñwta; noqw i' pu' umum qátuhqa pay qa uhpuwsuñwa. Um pañqawhqe súañqawu. ¹⁹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh tāqa, kurs um hak God lavay'ayaata. ²⁰ Noqw itanam pi it tūkwiw ep God aw nānawakna; noqw úmuyniqw pi as sinom soon qa Jerusalem ep God aw nānawaknani. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, um nuy tuptsiwini, pay nāt uma qa it tūkwiw, piw qa Jerusalem ep Inay aw nānawaknaniqat aw pituto. ²² Uma hihta aw nānawaknaqey haknihqat qa navoti'yuiñwa; itam pi hakiy aw nānawaknaqey navoti'yuiñwa, pi God Jew-sinmuy amuhpiy sinmuy ayo ñoyaqw ñviy'o. ²³ Nikañw pay nāt aw pituto, hikispi pas aw pitsiñwa, pep pu' hakim añ pas antsa Inay aw nāwakinwisqam unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisniqat aw'i. Pi pan hapi hakim Inay aw nāwakinwisnihqamuy pam tuñlay'ta. ²⁴ Pi God hapi Hikwsi; noqw put aw nāwakinwisqam pas soon qa unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisni. ²⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Antsa yaw hak Messias Christ yan tūnwantiwhqa God añqw pituniqat nu navoti'ta; ason yaw pam hak pite', itamuy sohsok hihta āawnani. ²⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu ūmi yuaataqa hapi pam Messias. ²⁷ Noqw pahsat pu put aw nānatuwnayaqam ókihqe, pam wuhtit amum yuaataqw aw kāwuwaya; noqw qa haqawa put hihta tūviñtaqat, pu sen pam hinoqw put aw yuaataqat put tūviñta. ²⁸ Noqw pahsat pu wuhti wikoroy pep mātap, kīminiñqe, ep sinmuy amumi pañqawu: ²⁹ Kurs huvam inumum pāmiye', it hakiy tāqat nuy añqaww hihta hinhtiqat sohsok nuy āawnaqat aw uma yórikiani; ya sen qa i' hak Christ? ³⁰ Pahsat pu puma kiñaqw nónakqe, put aw öki. ³¹ Noqw put ahkwayñap Jesus aw nānatuwnayaqam put aw ö'qalyaqe pañqawu: Nōsaa, Tutuqaynaqa. ³² Noqw pam umumi pañqawu: Pay nu nōvat nōsniqey himuy'taqw, uma put qa tuwi'yuiñwa. ³³ Noqw ñviy put aw nānatuwnayaqam nānami pañqawu: Ya sen pay hak eñem nōvay'va? ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hakiy nuy añqw táviñqat tunatyayat hintsake', put tumalayay yúkiniqw pam pantaqa inuñem nōsiwhqat anta. ³⁵ Noqw ya uma qa pañqawu: Pay nāt nālōq mūmuyawhtuy ep pu' natwani tsovalniwini, kitota? Meh, nu umumi pañqawu: Kurs huvam kwuhpukye', pāvasat añ yórikiaa; pi pay tukwsiwuyñqe tsovalniwiniqat aw pitsiñwa. ³⁶ Noqw hōhōkqa ahsalawñwu, nihqe soñawnen sinmuy tsovalaqw, puma qatsit qa so'taqat himuy'vayani. Noqw uyhqaniqw, pu hōkqa puma nōma hahlayhtiñwu. ³⁷ Noqw yep hapi yan yuaatiwhqa pas antsa: Suhka uyhq, pu suhka hōqō, ii. ³⁸ Uma haqe' qa maqsontotat añ hōqyaniqat nu aw umuy ayata. Pay pētū añ tumaltotaqw, uma amumum sumitumalay'yuiñwini. ³⁹ Noqw kaysiwhqam Samariat ep sinom pep kīve yesqam wuhtit lavayiyat ahpiy Jesus aw tūtuptsiwa, ura pam pañqawu: Pas nu añqaww hihta hinhtiqat pam nuy sohsok āawna. ⁴⁰ Noqw ñviy Samariat ep sinom Jesus aw ókihqe, pam pumuy amumum huruhtiniqat put aw nānawakna; noqw pam lōs tāwat añ pep qatu. ⁴¹ Noqw piw nāt pētū kaysiwhqam pas nāp lavayiyat ahpiy put aw tūtuptsiwa; ⁴² Nihqe wuhtit aw pañqawu: Pu' hapi itam tūtuptsiwa, qa uhlavayiy ahpiy'o, pi itam pas nāp aw tūqayyuñqe, pas suyan i' hak sinmuy ayo ñoyhqa Christnihqat itam nanapta.

⁴³ Noqw ahpiy lōs talq pam pañqw ahpiynihqe, Galileet aqw'a. ⁴⁴ Pi God lavay'ayaat nāp tutskway ep qa kaptsiwtañwuqat Jesus nāp pañqawu. ⁴⁵ Noqw pam Galilee-tutskwat ep pituqw, Galilee-sinom put pās taviya, puma pi nuhtum Jerusalem ep nōviwhqat epeyaqae, put hihta hinhtiqať sohsok aw yōrikyaqe ðviy'o. ⁴⁶ Noqw Jesus Galileet ep Canat aw piw pitu; pep ura pam kūyit añqw ovalalat yuku. Noqw hak pas pavan sinot tiat tiyo Capernaum ep tūtuya. ⁴⁷ Noqw yaw Jesus Judeat añqw Galileet ep pituqat naat navota; noqw pam as put ámumnen tiyotiyat qalaptsinaniqat pam aw nāwakna, pam okiw mokíwuy aqw pitsíwtaqw ðviy'o. ⁴⁸ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Pas uma ań kátatayhpiť hihta tuawí'yuriqat aw qa yōrike' soon tūtuptiwani. ⁴⁹ Noqw pas pavan tāqa put aw pañqawu: Tāqa, um okiw itiy nāt qa mokq aqwni. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aqwni, pay uhti qatu. Noqw Jesus put aw hin lavayhtiqať tāqa tuptsihqae, pañqw ahpiy'o. ⁵¹ Nihqe ðviy pam pahsat atkamiqniqw, tumal'aymat ahsawvayaqe áawnayaqe aw pañqawa: Pay uhti qa mokqe qatu. ⁵² Pahsat pu pam hísatniqw ańqwtiqať pam pumuy tūvińta; noqw puma pañqawa: Tāvok tāwanasaproyaqw (tāwa ańhqe tsańe'sikis qōniwmaqw) pam mukihoya. ⁵³ Noqw naat navoti'taqw, ura pahsat Jesus put aw pañqawu: Pay uhti qatu, kita. Nihqe ðviy pam nāp tuptsíwa, pu kíyat sohsoyam ep yesqamu. ⁵⁴ Noqw Jesus Judeat añqw Galileet ep pitut yan kátatyhpiť tumaltaqe pas hímunihqey pahsat lōs namtakna.

5

The Healing at the Pool

¹ It atsve pu Jew- sinmuy nōviwhqayamuy aw pitu; noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ² Noqw Jerusalem epeq haqam kanelhōtsiwat yan tūnwantiwhqat aqlap patuphaiwta; pam Hebrew- sinmuy amuhkwa Bethesda yan mātsiwhqa; noqw pam tsivót-sikivo tuhōy'ta. ³ Noqw okiw hakim ðōyput, pu qapostalyaqam, qayaktaqam pu amuhpa' sūmokput tūtuyyaqam qaan'ewakw hintaqam pań qatsya, pāhut poniniyku-niqat maqaptsi'kahkańwo. ⁴ Pi haqe' qalawmaqw, ðveqatsit añqw hońviaya pāmiq hāwe', put poniniykinanwiniqw ðviy'o; noqw pāhut poniniykuqw, hak aqw mohti páke' tūyay qalaptuńwu. ⁵ Noqw hak tāqa sunat pakwt nanal sihkay'taqat yahsańwuy ań hihta tūtuyhqa okiw pep qatu. ⁶ Noqw pam wáokiwtaqw Jesus túwahqe, pam hisat pantaqw navoti'taqe aw pañqawu: Ya um qa qalaptuniqey nāwakna? ⁷ Noqw tūtuyhqa lavayhtiqať put aw pañqawu: Tāqa, pi pāhu poniniykuqw, kurs hak okiw nuy aqw pānańwu. Okiw nāt nuy aqw hoytaqw, pay haqawa inupyeye aqw pákińwu. ⁸ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay ómahtat, nakwsuu. ⁹ Noqw pahsat pay tāqa qalaptuqe, ahpay ómahtat, nakwsu. Noqw ép nasuńwintalōńwiwta. ¹⁰ Noqw ðviy Jew- sinom qalaptuqat aw pañqawa: Pu' hapi nasuńwintalōńni, um uh'ahpay kinumniqw pam qa sūanta. ¹¹ Noqw pam lavayhtiqať amumi pañqawu: Pi hak nuy qalaptínaqa inumi pañqawu: Uh'ahpay ómahtat, nakwsuu, kita. ¹² Pahsat pu puma put tūvińtotaqe, aw pañqawa: Noqw ya hak um uh'ahpay ómahtat nakwsuniqat ūmi pañqawu? ¹³ Noqw i' hak qalaptuqať put hákiyiqw qa navoti'ta; sinom pep suhpantaqw Jesus pay ahpiyniqw ðviy'o. ¹⁴ Ahpiy pantaqw Jesus God kíyat ep put túwahqe aw pañqawu: Meh, um hapi qalaptu; um pāpu qaanhtiput qaan hinmani, taq nāp hisat ka um hihta pas pāpu qalolmat aw pftuni. ¹⁵ Noqw tāqa ahpiynihqe kurs Jesus put qalaptínaqat Jew-sinmuy áawna. ¹⁶ Noqw paniqw ðviy Jew-sinom Jesus aw wuktota; nihqe aw put haqami hintsanyaniqey tunatyawyuńwa, pam nasuńwintalōńnit ep it tumaltaqw ðviy'o. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nāt Ina pew pahsavo tumalay'ta, noqw ðviy nu' piw tumalay'ta, kita. ¹⁸ Yantaqat ahpiy Jew- sinom Jesus ninayaniqey pas pāpuwat tunatyawyuńwa, pam nasuńwintalōńnit qa hihtata; nit qa put-saa, pas piw pam God put náatnihqat pańqawhqe pas God-nihqey pańsoq nátsoka.

The Authority of the Son

¹⁹ Pahsat pu Jesus lavayhtiqať, amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni? Pas soon Tiat hihta nāp nahpiy hintsakńwu, pas Naat hihta hintsakq, aw tayte' pam put hintsakńwu; pi pam hihta hintsakq Tiat piw put an hintsakńwu. ²⁰ Pi Naat Tiy aw unañway'ta, nihqe hihta hintsakqey sohsok put aw mahtakinta; nihqe

pam iit tutmalat epnihqe nāt pas pāvanyaqat put aw mahtaknaqw, uma kātayyuñwni. ²¹ Pi Ina so'pumuy ahoq tātaynañwu, pu qatsihuytañwu; noqw pan hapi piw nu' put Tiat hakiy tātayananiq panhtiñwu. ²² Pi Ina qa hakiy hinwat yuykuna; pam put sohsok pantaqat nuy put Tiy aw mātavi, ²³ Sohsoyam nuy kaptsi'yuñwñiqat òviy'ò, pas Inay hin kaptsi'yuñqey pan'i; hak nuy qa kaptsi'taqa piw Inay nuy añqw tavihqtat qa kaptsi'tañwu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy navotqa, pu Inay nuy añqw tavihqtat aw tuptsiwhqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'ta; noqw God pas soon put hinwat yukunani; pi pam mokiwy añqw qatsit aw yámakiwtaq'ò. ²⁵ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ima so'pum God Tiyat tónayat nanaptaniqat aw pituto, hikis pi pay aw pitsiwtat; noqw nanaptaqam yesvani. ²⁶ Pi Ina pas nāp nahpe qatsit pasiwtaqe, pan piw nu put Tiat pas nāp nahpe qatsit pasiwtaniqat pam inuñem yuku. ²⁷ Nihqe nu hin hihta ep yúkumantaniqat nuy òqalmaqa, nu hapi Sinot Tiatniqw òviy'ò. ²⁸ Uma it aw qa pas kāvuwantotani; nāt tūamit añ tañawtaqam sohsoyam itōnay nanaptaniqat aw pituto. ²⁹ Noqw puma pañqw nónakni; ima lolmat tumaltotaqam qatsit aw yesvani; noqw pu qalolmat tumaltotaqam hovalniwyaniqey aw yesvani.

Witnesses to Jesus

³⁰ Soon nu nāp nahpiy hihta hintsakni; nu hin navote', put ahpiy hin yúkuñwu, noqw nu hihta suan yúkuñwu, ispi nu qa itunatyay hinhtiniqey tunatyawtat, pas nuy añqw tavihqtat Inay tunatyayat nu hinhtiniqey tunatyawtañwuniquē. ³¹ Kurs nu pay nāp nātuawi'taniqw, ituawi hapi qa antsani. ³² Pay nuy hákiynihqtat pas suhka tuawi'ta; noqw nu navoti'taqw pam nuy suan tuawi'ta. ³³ Ura uma John aw hakimuy ayatota; noqw pam nuy súan tuawi'ta. ³⁴ Nikañw pay nu sinot nuy hin tuawiyat qa pas antsatañwu; noqw pi as uma ayo nónakniqat òviy nu yan lavayhti. ³⁵ John pi as pas kopitsoki uwiwitaqa talni'taqat panta; noqw as uma put talniyat ep hahlayyaniqey hihsavo suhtaq'ewya. ³⁶ Nikañw pay John tuawiyat epnihqe himu pas pāvannihqa nuy tuwi'ta. Itumala nuy Inay añqw tavihqtat mahtakna. Ina nuy hihta hinhtiniqey yúkuniqat òviy ayataqw, nu put hapi tumalay'ta. ³⁷ Ina nuy añqw tavihqa pas nāp nuy hákiynihqtat pañqawu: Uma pi qa hisat put tónayat nanapta, piw hin son'iwhqtat aw yórikya. ³⁸ Noqw put lavayiat umuh'unañway qa aw tuyqawi'ta, òviy pi pam hapi añqw taviqw, uma put aw qa tütuptsiwa. ³⁹ Uma tutuvenit ahpiy qatsit qa so'taqat tuway'yuñqey wūwantotaqē, òviy put añ puritota; noqw pi pam nuy hákiynihqtat tuawi'ta. ⁴⁰ Noqw uma inumiye' qatsit makiwyaniqey qa nānawakna. ⁴¹ Nu sinmuy tayawinpiyamuy qa nāwakna. ⁴² Pi nu umumi navoti'taqw uma umuh'unañwpeq God aw qa unañway'yuñwa. ⁴³ Nu Inay tuñwniyat aw yankañw pituqw, uma nuy qa kwusuya; pay ason hak pas nāp tuñwniy aw yankañw pituqw uma pay soon put qa kwusayani. ⁴⁴ Ya uma hin tütuptsiwani? Oviypi uma nānānaqw tayawinpit tuñlay'kahkañw tayawinpit God-sa añqwnihqtat qa tunatyawyuñwa. ⁴⁵ Uma umuh'unañwpeq qa pan wūwantotani: Pam Nay aw itamuy qaantaqat ep tükopanani. Pay suhka umuy pantsakni, aw umuhtaqa'nañwa, Moses. ⁴⁶ Pi uma as Moses tütuptsiwe', soon nuy qa tütuptsiwani, pi pam nuy pēna. ⁴⁷ Nikañw kurs uma put pēniyat qa tütuptsiwe', ya uma hin ilavayiy tütuptsiwani?

6

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lk 9.10-17)

¹ Iit atsve pu' Jesus Galileet ep wuhkovatuphat Tiberias yan piw tuñwantiwhqtat ayoqwat yama. ² Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, pam tütuyyaqamuy amuhpa' kātatahpiy tumaltaqw aw yóriyqaqē òviy'ò. ³ Noqw Jesus tsomomiq wupqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumum pepeq qatuptu. ⁴ Noqw Jew-sinmuy tuiwiam Amutsva-Yūmosanihqtat ep nōviwhqtat aw hayinñwiwta. ⁵ Noqw Jesus kwuhpukqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw òkiwtaqamuy amumi yórikqe, Philip aw pañqawu: Ya itam sen haqam tunóstuiyaqw ima nōnōsani? ⁶ Noqw pay pam put aw hin hepqe òviy kita, pay pi as pam hinhtiniqey nāp navoti'taqe òviy'ò. ⁷ Noqw Philip put aw pañqawu: Pay as pi kurs itam lõp sunat sivat akw pōlavikit tuiye', itam nāto kurs hin

pumuy sohsokmuy hiñsakw nopnayani. ⁸ Noqw suhka put aw nánatuwnaqa Andrew, it Simon Peter tupkoat, Jesus aw pañqawu: ⁹ Hak yep tiyohya tsivot sòhòvosvòlavikit nitkay'va, pu lòqumuy tsàkw pàkiwhtuyu; noqw ya pam sinmuy kaysiwhqamuy amumi hímuu? ¹⁰ Noqw Jesus pañqawu: Uma sinmuy yesvanayani. Noqw pep a'nò tūsaqa; noqw òviy sinom pañ yesva, tsivót-sikip sòmorit pahsa'haqam tahtaqtu. ¹¹ Pu Jesus pòlavikit òmahtaqa, put ep hihlayhtit, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma añ yesqamuy amuhpa put o'ya, pu pàkiwhtuy pīwu, hihsa'haqam nānawaknaqat pahsa. ¹² Noqw pumuy òyāqaw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma yónoyhput akwsiñwqat tsovalayani, noqw qa himu hovalniwni. ¹³ Noqw òviy puma tsivot sòhòvosvòlavikit añqw yónoyhput nōnōsaqamuy akwsiñwpuqamuy tsovalayaqa, pakwt lōq sihkay'taqat tutsáysivut añ opomnaya. ¹⁴ Noqw Jesus kátatayhpit tumaltaqw, sinom aw yórikyaqa, pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God lavay'ayaat tūwaqatsit aw pitúniqu. ¹⁵ Noqw puma put awey', pas òqalay akw put moñwtapyaniqat Jesus māmatsqaq pay nāla piw tsomot aqwhaqamii.

Jesus Walks on the Water

(Mt 14.22-33; Mr 6.45-52)

¹⁶ Noqw tapkiqw put aw nánatuwnayaqam wuhkovatuphat aw hanhqe, ¹⁷ Pàkihut aqw yuñt pāvaqa Capernaum aqwyā; noqw nuñwu qatālawwaqaw, nāt Jesus qa pitu. ¹⁸ Noqw pumuy panwisq, a'nò hukvaqaw pāhu a'nò hoñvanta. ¹⁹ Noqw òviy puma pāhut añqe' kwetstiwisqa payhp, sen nālōp tutskwatuwanit pahsavohaqaami hoyóyoykuyāqaw, Jesus pāvaqa waymakāñw pàkihut aw hayiñwna. Noqw pam panmaqaw, puma put tutwaqa pas tsātsawna. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay nūu, uma qa tsawiniwyuñwni. ²¹ Pahsat pu puma hahlayhtitiqa, put pàkihut aqw panaya; noqw pahsat pay pàkihu pumuy haqami hoyóyototaqat aqw pitu.

The People Seek Jesus

²² Noqw qavonvaqaw sinom wuhkovatuphat ayaqwat huruhtotiqam ura pay suhka pàkihu pāpiqniqw put u'naya; noqw ura Jesus aw nánatuwnayaqam put aqw yuñwq, pay ura Jesus pumuy qa amumum put aqw paki, noqw pay puma nanalt ahpiyya. ²³ Noqw pay pētū pàkihu Tiberius añqwyāqam pañso òki, ura Tutuyqawhqa haqam pòlavikit ep hahlayhtit tūnopnaqat pañsoo. ²⁴ Noqw sinom Jesus-nikañw pu put aw nánatuwnayaqamuy pep qa tutwaqa, pàkihut añ yuñt, Jesus hepwisqa Capernaum ep òki.

Jesus the Bread of Life

²⁵ Nihqa puma wuhkovatuphat yupqōyveq put tutwaqa, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, ya um hisat peqw pitu? ²⁶ Jesus lavayhtiqa pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma kātutmalat aw yórikyaqey qa paniqw nuy hepnumya, pi uma pòlavikit nōnōsaqa òyāqa òviy'o. ²⁷ Uma nōsiwhqat pay sūlawhtiñwuqat qa put òviy tumalay'yuñwni. Uma nōsiwhqat qatsit qaso'taqat aniwnaqat òviy tumalay'yuñwni; put hapi nu' Sinot Tiat umuy máqani. Pi Ina God òqalay akw nuy tuvoylata. ²⁸ Noqw puma put aw pañqawu: Noqw itam hihta tumalat hintsatske' God tayawnayani? ²⁹ Jesus lavayhtiqa amumi pañqawu: Uma hapi hakiy God añqw távihqat aw tūtuqsiwe', yan God tayawnayani. ³⁰ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Noqw ya um hihta akw put pantaqat itamumi mahtaknaqaw itam aw yórikye' ūmi tūtuqsiwani? Um hihta tumalay'ta? ³¹ Itanam pi ura qayēsihwpuve hihta mennat nōnova; òviy pi yan pey'ta: Pam òveqatsit añqw pumuy tunōsmaqa, yan'i. ³² Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qa Moses pūt pòlavikit òveqatsit añqw umuy maqa; noqw Ina hapi pas antsa pòlavikit òveqatsit añqwnihqat umuy maqa. ³³ Pi òveqatsit añqw hawhqa hapi God añqw pòlavikit anta, pam hapi sinmuy qatsit huylawu. ³⁴ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Tutuqawhqa, um okiw sutsep itamuy it pòlavikit huylawni. ³⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hapi pòlaviki hakiy qatsit máqañwuqa; inumi pítuhqa soon hisat tsōñmokni, pu inumi tuqsiwhqaw soon hisat pānaqmokni. ³⁶ Noqw pi nu ura umumi pañqawu: Uma as inumi yórikyakahkañw qa tūtuqsiwa. ³⁷ Sohsoyam Inay añqw inumi noiwyāqam inumiyani, noqw ason hak

inuminiq, soon nu put ayo tūvani. ³⁸ Nu qa nāp itunatyay hintsakniqe òveqatsit ańqw hāwi, nu Inay nuy ańqw távihqat tunatyayat hintsakniqe òviy'ò. ³⁹ Noqw i' hapi Inay nuy ańqw távihqat tunatyaata: Nu sohsokmuy hakimuy put ahpiy inumi noiwyaqamuy qa hihtawat kwayht, nuhtuńk talòńvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴⁰ Noqw i' hapi nuy ańqw távihqat tunatyaata: Sohsoyam Tiyat aw yórikyakahkańw, put aw tūtuptsywaqam qatsit qaso'taqat makiwyani; noqw nu nuhtuńk talòńvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴¹ Pahsat pu Jew-sinom put aw qayan unańway hińqaqwa, pam pòlaviki òveqatsit ańqw hawhqeý ura pańqawhq òviy'ò. ⁴² Nihqe puma pańqaqwa: Ya qa i' Jesus, it Joseph tíata? Itam put náyat-nikańw pu yuyat pumuy tuwi'yuńwa. Noqw ya hintaqw òviy pam òveqatsit ańqw hawhqeý pańqawlawu? ⁴³ Noqw òviy Jesus lavayhtiqe amumi pańqawu: Uma qa nānahpa' qaán umuh'unańway hińqaqwani. ⁴⁴ Pas Ina nuy ańqw távihqat hakiy pan unańwtoynaq, pam-sa inumini; noqw nu nuhtuńk talòńvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁴⁵ Pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy ań yan pey'ta: Pu puma sohsoyam God ańqw tutuqayyani, yan'i. Paniqw òviy sohsoyam Inay ańqw nanaptakańw pu tūqayyaqam inumi òkiwta. ⁴⁶ Pay ka hak hisat Inay aw yórikqat nu qa pańqawu, hal i' hak God ańqw píthqqa, pam-sa Inay aw yóriki'ta. ⁴⁷ Pas antsa, pas antsa nu umumi pańqawni: Inumi tuptsiwqhqa hapi qatsit qaso'taqat pay makiway'ta. ⁴⁸ Nu hapi pòlaviki sinmuy qatsit máqańwuqa. ⁴⁹ Pay as pi umanam qayēsihwpuve hihta mennat nōńsot, pay qa yēse. ⁵⁰ Nu hapi i' pòlaviki òveqatsit ańqw hawhqa, it pòlavikit ańqw nōsqqa qa mokniqat òviy'ò. ⁵¹ Nu hapi taytaqa pòlaviki òveqatsit ańqw hāwi; it pòlavikit ańqw nōsqqa sutsep qátuni. Noqw nu pòlavikit lavayhtiqe itokoy pańqawu; put hapi nu sinmuy amuńem távini, puma yesniqat òviy'ò. ⁵² Noqw òviy Jew-sinom put ep nāńwuy'yuńqe, pańqaqwa: Ya sen i' hin itamuy tokoy nopnani? ⁵³ Pahsat pu Jesus amumi pańqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pańqawni: Pas uma Sinot Tiyat tokoyat qa nōńsakańw, pu put uńwáyat qa hikweye' uma umuh'unańwpeq qatsit nastayani. ⁵⁴ Itokoy tūmoytakańw, pu iuńway hihikwqa hapi qatsit qa so'taqat pay himuy'ta, noqw nu nuhtuńk talòńvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁵⁵ Pi itoko pas antsa nōsiwhqa, pu iuńwa pas antsa hihikwaqa. ⁵⁶ Itokoy tūmoytakańw pu iuńway hihikwqa inuhpe qatu; noqw nu put ep qatu. ⁵⁷ Pi Ina qátuhqa nuy ańqw tavi; noqw nu put ahpiy qatu; noqw pay pan hapi hak nuy tūmoytaqa nuy akw qátuni. ⁵⁸ I' hapi pám himu pòlaviki òveqatsit ańqw hāwi; pam it mennat umunamuy amuhpiy nōsiwhqat qa panta; ura puma put ańqw nōńsot, pay qa sutsep yēse. It pòlavikit ańqw nōsqqa hapi pas sutsep qátuni. ⁵⁹ Pam Capernaum ep tsotsvalkive sinmuy tutuqaynakańw, yan lavayhti.

The Words of Eternal Life

⁶⁰ Noqw òviy kaysiwqhcam put aw nánatuwnayaqam it nanaptaqe pańqaqwa: Pam hihta pas nuhtsel'ewakw itamuy tutuqayna; ya sen hak ań kuytani? kitota. ⁶¹ Noqw put aw nánatuwnayaqam it ep qaan'unańway hińqaqwaq, Jesus unańwpeq navoti'taqe, amumi pańqawu: Ya i' umumi qalomátòqti? ⁶² Noqw tis kurs ka nu Sinot Tiat òveqatsit ep qátuńwuqey aqw wuptoqw, uma aw yórikye', pahsat uma hin wūwayani? ⁶³ Pi Hikwsi hapi hakiy taytoynańwu; hakiy tokoat qa hihta ápinińwu; nu umumi hihta lavayhtiqw, pam pantaqa hikwsi ańqwnihqe sinmuy qatsihuylawu. ⁶⁴ Noqw pi uma haqawat qa tūtuptsywa. Pi hakim put aw qa tuptsiwni'yuńqat Jesus pay navoti'ta, pu hak momńwituý amumi put mátapniqata. Pam sinmuy tutuqaynativaqey ańqaq w pūwt sohsok navoti'ta. ⁶⁵ Pahsat pu pam pańqawu: Paniqw hapi òviy nu ura umumi pańqawu: Pas Ina hakiy qa pan unańwtoynaq, soon pam hak inumini. ⁶⁶ Yantaqat atsve put aw nánatuwnayamuy amuńaqw wūhaqnihqam put mátatve; nihqe pápu qa amum hinnumya. ⁶⁷ Noqw pahsat pu Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumi pańqawu: Noqw ya uma nuhtum inuńaqw ahpiyyani? ⁶⁸ Noqw pahsat pu Simon Peter lavayhtiqe pańqawu: Tutuyqawhqa, noqw itam hakiy awyani? Pi um pi lavayit qatsit qaso'taqat aniwnaqat lalvaya. ⁶⁹ Noqw pay itam tūtuptsywaq, um pas pam hak Christ God qátuhqat Tíatnihqat qapēwewnaya. ⁷⁰ Noqw Jesus amumi pańqawu: Ya nu umuy pakwt lōq sihkay'taqamuy qa namorsta? Noqw uma haqawa Nukpanat akw tuyqawiwta. ⁷¹ Pam hakiy Simon tiyat Judas Iscariot

pañqawu. Pam hapi as imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawkañw Jesus momñwituy amumi mātapniniqw ñviy'o.

7

Jesus and His Brothers

¹ Yantaqat atspe pu' Jesus Galileet ep hinnuma, Jew-sinmuy put nīnayaniqey tunatyawyuñqw, ñviy pam Judeat ep qa hinnumniqee. ² Noqw Jew-sinom hisat nanalt talōnvaqat añ kihsit añ yesñwuqat aw pituto. ³ Noqw ñviy Jesus tupkomat put aw pañqaqwa: Yupa, Judeat aqw'a, noqw ūmi nānatuwnayaqam uñ hihta hintsakqat aw nuhtum tāyuñwni. ⁴ Qa haq pi hak nātuwiwniqey nāwaknaqa nanauyve tumalay'taiwu. Kurs um pas antsa iit hintsake', um nuhtumi nāmahtaknani. ⁵ Hikis pi put tupkomat put aw qa tuptsiwñiyuñqe ñviy yan aw lavayhtoti. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt ituwaniy aw qa pitu; nawus pi umuhtuwaniy aw sutsep pitsiwa. ⁷ Pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam soon qa umumi unañway'yūñwni; inumi pi qayan unañway'yūñwa, puma qalomáhintsatskaqat nu pañqawlawhq ñviy'o. ⁸ Pay pi uma nōviwhqat aqwani, nu' pay nāt qa aqwni, nāt ituwaniy aw qa pas pas pitu. ⁹ Yan pam pumuy amumi lavayhtit, pay hāk Galileet ep huruhti.

Jesus at the Feast of Tabernacles

¹⁰ Nikañw ason put tupkomat pas aqwyaw, pahsat pu pam tuwat nōviwhqat aqw'a, nikañw pay qa nuhtummit pay hihin nanauyvee. ¹¹ Noqw ñviy Jew-sinom nōviwhqat epeq put hepnumyaqe pañqaqwa: Ya pam háqamo? ¹² Noqw sinom put hihin lavayta; noqw haqawat pañqaqwa: Pas as pam lolma; noqw pētu pañqaqwa: Qae, pam nuhtumi yēlawu. ¹³ Noqw pay puma nanauyve put lavayta, puma Jew-sinmuy mamqasyaqe ñviy'o. ¹⁴ Noqw nōviwhqat nālōs talōñni'maqw, Jesus God kiyat awñhqe, pep sinmuy tutuqayna. ¹⁵ Noqw Jew-sinom kātayyuñqe pañqaqwa: Ya i' qa tutuqayñwunikañw hin tutuvenit tuwi'ta? ¹⁶ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pay itutuqayhpi qa inuhpiy'o, pam nuy añqw távihqat ahpiy'o. ¹⁷ Put tunatyayat hinmaniqey tunatyawtaqa itutuqayhpiy háqaqwnihqat māmatsni, sen pam God añqwnihqata, sen pay nu nāp nahpiy yuataqata. ¹⁸ Kurs nu nāyuuate', ka nu tayawñwiniqey tuñlay'tani; nikañw kurs nu Inay nuy añqw távihqat tayawñwiniqat tunatyawte', pahsat pu nu pas soon atsātani, noqw himu qasuantaqa inuhpe súlawni. ¹⁹ Puyaw umuy hin hinwisniqat Moses umumi qa tutapta? Noqw uma qa haqawa put tutavoyat an hinma. Uma pi nuy nīnayaniqey anyuñwa. ²⁰ Noqw sinom lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Kurs um nukpanhikwsit akw tuyqawiwa. Ya hak uñ nīnaniqey anta? ²¹ Jesus amumi pañqawa: Ura nu sūs nasuñwintalōñnit ep hihta tumaltaqw, uma sohsoyam kātayyuñwa. ²² Pu ñviy pi piw tiyohya poñotkiwmantaniqat Moses umumi tutapta. (Pam qa Moses ahpiy panta, pas itanamuy amuhpiy pan yukiwa.) Noqw uma nasuñwintalōñnit ep hakiy poñotkuyañwu. ²³ Noqw uma Moses tutavoyat anhtotiniqey nānawaknaqe, nasuñwintalōñnit ep hakiy poñotkuyanik pantsatsañwu. Noqw kurs uma pantotiniq, uma hinoqw inumi tu'qawyuñwa, nu nasuñwintalōñnit ep hakiy qalapsinaq'ō? ²⁴ Uma pay hihta hin son'iwhqat pan put hin yukunayañwu, as uma pam hin pas antsa hintaqat pan put yukunayanikahkañwo.

Is He the Messiah?

²⁵ Pahsat pu haqawat Jerusalem ep ki'yūñqam pañqaqwa: Ya puma qa it nīnayaniqey tunatyawyuñwa? ²⁶ Noqw meh, pam qa tuhtuskañw yuataaqw, puma aw qa hihqaqwa. Ya sen momñwit pay it Christnihqat suyan navoti'yūñwa? ²⁷ Qae. Pi itam it tāqat háqaqwniqw navoti'yūñwa; noqw pi Christ pituqw, qa hak put haqaww pituqw navoti'tani. ²⁸ Pahsat pu Jesus God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañw, kēew pañqawu: Uma nuy tuwi'yūñwa, pu nuy háqaqwnihqat navoti'yūñwa. Noqw nu' hapi qa nāp itunatyay pitu. Pi i' hak pas antsanihqa nuy añqw tavi. Noqw put hakiy uma qa tuwi'yūñwa. ²⁹ Noqw nu' pi put tuwi'ta; pi nu' put añqw pítuhqee; noqw pam nuy añqw tavi. ³⁰ Pahsat puma as put ñuayaniqey anhtoti. Noqw pay qa hak aw may'ta, nāt tuwaniyat aw

qa pituqw òviy'ò. ³¹ Noqw pay sinmuy amuñaqw kaysiwhqam put aw tūtuptionsiwaq pañqaw: Ya sen Christ hisat pite', it tāqat tutmalayat epnihq pas pavan kāhintsakni?

Guards Are Sent to Arrest Jesus

³² Noqw yaw sinom nānahpa' nauyhiñqawaqat Pharisee- sinom nanaptaqe, God awwat mohpeq momñiwituy amumum hoñviaymuy put aw hōnaya, put nuayaniqat òviy'ò. ³³ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqaw: Pay nāt nu hihsavo umumum yantat, nuy añqw tavihqat awni. ³⁴ Noqw uma as nuy hepyat, soon nuy tutwani; pu nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani. ³⁵ Pahsat pu Jew-sinom nānami pañqaw: Ya sen i' haqamini? Ya hintaqw itam kurs hin put tutwani? Ya sen pam pay qa-Jew-sinmuy amuhpa' itahsinmuy ahtsawaliwtaqamuy amuminen, qa-Jew-sinmuy tutuqaynani? ³⁶ Ya sen hiñqawhq pañqaw: Uma as nuy hepyanikahkañw, soon nuy tutwani; pu piw nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani, kita?

Streams of Living Water

³⁷ Noqw nōviwhqat ep nuhtuñk wukotalōñvaqat ep Jesus wunuptut, pas kēew pañqaw: Pānaqmokiwtaqa inuminen hikwni. ³⁸ Inumi tuptionsiwaqat ahsonñaqw kūyi taytaqa munvamantani; tutuvenit hin lavayhtiqat pan'i, pam kita. ³⁹ Pam yan lavayhtiqe it Hikwsit pañqaw, put hapi hakim Jesus aw tuptionsiwaqam ason makiwyani. Qahováriwtaqa Hikwsi nāt nuhtumi qa noiwa, nāt Jesus qa pas pas hímuniwhqiqw òviy'ò.

Division among the People

⁴⁰ Noqw òviy kaysiwhqam sinom it yan lavayit nanaptaqe pañqaw: Pay kurs pas antsa i' hapi God lavay'ayaat pas pávannihqa. ⁴¹ Noqw pētū pañqaw: Pay i' pas pam Christ. Noqw haqawat pañqaw: Ya Christ yaw Galileet añqw yámakni? ⁴² Puyaw tutuveni qa pan lalvaya: Ura Christ David ahpiy aniwhtini, pu Bethlehem kitsókit añqw yámakni, ura David haqam qātuwuqat añqō'? ⁴³ Noqw òviy sinom Jesus ep nātsiki. ⁴⁴ Noqw haqawat as put nuayaniqey nānawaknaqw, pay qa hak put aw may'ta.

The Unbelief of the Jewish Leaders

⁴⁵ Pahsat pu ima hoñvia'yat God awwat mohpeq momñiwituy amumi- nikañw, pu Pharisee- sinmuy amumi òkiqw, puma pumuy amumi pañqaw: Ya uma hinoqw qa wkwvaya? ⁴⁶ Noqw hoñvia'yat pañqaw: Pas qa hak tāqa hisat it tāqat an yuaata. ⁴⁷ Pahsat pu Pharisee- sinom pumuy amumi pañqaw: Noqw ya uma nuhtum ūnatoti? ⁴⁸ Ya hakim momñiwituy sen Pharisee- sinmuy amuñaqw put aw tūtuptionsiwa? ⁴⁹ Ima sōqavuñwsinom tutavot qa tuwi'yuñqam pi pay qalolmat makiway'yuñwa. ⁵⁰ Noqw Nicodemus, ura Jesus aw mihikq pituhqa, pumuy amumum sinoiwtaqa amumi pañqaw: ⁵¹ Hakim nāt hakiy aw qa tūqayyuiwt, pu put hihta hinhtiqat nāt qa nanaptat, pay eñem hin yukuyamantaniqat ya itahtutavo pan yukiwta? ⁵² Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqaw: Noqw ya um piw Galileet añqw sino? Tutuvenit añ pupre', um navotni, qa hak God lavay'ayaat Galileet añqw yámakni. ⁵³ Noqw sohsoyam nanap kiyañqaw.

8

The Woman Caught in Adultery

¹ Noqw Jesus tsomot Olivet yan mātsiwhqat aw'i. ² Pu suits talavay pam piw God kiyat aw paki, noqw sinom sohsoyam put aw òkiqw, pam qatuptuqe pumuy tutuqayna. ³ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee- sinmuy amumum hakiy wuhtit qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwhqat put aw wkwvaya; nihqe puma put nāsawe taviyat, ⁴ Jesus aw pañqaw: I' wuhti qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwa, nāt pas hintsakkañwo. ⁵ Noqw Moses hapi tutavot ep itamuy pas ayataqe, hakim hakiy pan hintsakqat tatatupninayaniqat pañqaw. Noqw unñiqw hintani? ⁶ Pay puma Jesus aw hin hepyaqe, aw put hihta nēveltoynayaniqey òviy yan lavayhtoti. Noqw pay Jesus motoltit, malatsiy akw tutskwava penta, suhpan qa navotqey pan'i. ⁷ Noqw òviy puma put pas tūviñlalwaqw, pam kwuhpukqe amumi pañqaw: Pay pi haqawa umuñaqw pas qa hihtakw hintaqa put mohti owat aw tūvani, kitat, ⁸ Pu piw motoltiqe, tutskwava penta. ⁹ Noqw nanaptaqam qaanhinwisqey unañwpeq sunvoti'kahkañw, nānap pañqw nōñantiva, suswukoqw añqw hoyoyokuyakañw nuhtuñknihqat aqw pahsavoo, noqw

Jesus wuhtit nāsave wúnuhqat amum nāla akwisiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus kwuhpukqe, pay wuhtit nāla epniqw, pam put aw pañqawu: Wuhti, ya uñ hihta nēveltoynayaqam haqamiya? Ya qa hak uñ mokniqat uñem hin yuku? ¹¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay qa hak'i, Tutuyqawhqa. Noqw Jesus aw pañqawu: Pay nu piw uñem qa pan yuku; um ahpiynen, pāpu qaanqatsit qe'ni.

Jesus the Light of the World

¹² Pahsat pu Jesus piw pumu amumi pañqawu: Nu hapi sinmuy amumi tāla; inuñk hinmaqa qatalpuva soon hinmani; pam qatsit aw tālat añ hinmani. ¹³ Noqw òviy Pharisee-sinom put aw pañqawu: Um nātuawi'ta; uhtuawi qa súanta. ¹⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay as pi nu nāp nātuawi'taqw, pay ituawi súanta; pi nu haqaqw pítukañw pu haqaminiqey navoti'ta. Noqw uma pi nuy haqaqw pítuhqat, pu nuy haqaminiqat qa navoti'yuñwa. ¹⁵ Uma pay sinmuy amún hihta hin yukuyañwu, nu qa hakiy enem hin yuyku. ¹⁶ Pu nāmahin pi as kurs nu hakiy enem hin yuke', nu suan yúkuñwu, pi nu qa nālaa, Inay nuy añqw távihqa inumuma. ¹⁷ Noqw ura kurs pi lōyōm hihta tuawi'taqw, tuawiam súantañwuqat umuhtutavoy añ pan pey'ta. ¹⁸ Noqw nu suhka nātuawi'ta, noqw pu Ina nuy añqw távihqat nuy hákiyñiqat tuawi'ta. ¹⁹ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Noqw una háqamo? Noqw Jesus amumi pañqawu: Uma itamuy qa tuwi'yuñwa-nūyu, pu Inayu; pi as uma nuy tuwi'yuñwe', soon piw Inay qa tuwi'yuñwni. ²⁰ Yan Jesus sivatatañpit ep yuaayku, God kíyat ep sinmuy tutuqaynakañwo; noqw qa hak put aw may'ta, nāt tuwaníyat aw qa pituqw òviy'o.

You Cannot Go Where I Am Going

²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu ahpiyni; noqw uma as nuy hepyani, nikañw uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. Nuy haqaminiqat uma kurs hin pañsoyani. ²² Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Ya pam hinoqw itam kurs hin put haqaminiqat pañsoyaniqat pañqawu? Ya sen pam nāninani? kitota. ²³ Pu pam amumi pañqawu: Uma yañqw tūwaqatsit añqwy; nu òñaq'ò; uma yep qatsit ahpiyya, nu qa yep qatsit ahpiy'o. ²⁴ Paniqw hapi òviy nu umumi pañqawu: Uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni; pi uma nuy hakiy qey pañqawhqa qa tūtuqsiwe', uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. ²⁵ Pahsat pu puma put aw pañqawu: Ya um hak hímuu? Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay nu ura mohtihqaq umuy put āawna. ²⁶ Nu as nihtiwhtaqat hihta ep umuy hin lavayhtini, pu umumiq hinqawni; noqw i' hak nuy añqw távihqa pas qa atsa; noqw nu put añqw hihta navotqey nuhtumi yuaata. ²⁷ Pam pumuy amumi Nay lavayhtiqat puma qa māmatsya. ²⁸ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Ason uma nuy Sinot Tiyat nahoyehtsit ep hahye', pep pu' uma nuy hákiyñiqat nanaptani, pu nu qa nāp nahpiy hihta hintsakqata; Ina inumi hin tutaptaqat nu pan hintsaki. ²⁹ Pu nuy añqw távihqa inumuma. Ina nuy qa naltavi, nu yūmosa unañwe hinmaq òviy'o. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, káysiwhqam put aw tūtuqsiwa.

Free Men and Slaves

³¹ Pahsat pu Jesus Jew-sinmuy put aw tūtuqsiwaqamuy amumi pañqawu: Uma ilavayiy añ hinwise', pep pu' uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamuyani. ³² Nen uma navotit pas antsanihqat tuwi'yuñwni, noqw pam navoti umuy qenivo óyani. ³³ Puma lavayhtotiqe put aw pañqawu: Itam Abraham tímatu; nihqe itam qa hisat hakiy aw tūwik'iwyuñwa; noqw hintaqw òviy itam qenive oyiwyuñwñiqat um pañqawu? ³⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawu: Qaantsakqa hapi qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ³⁵ Noqw tūwiki pi qa sutsep kive ki'tañwu, pi ki'taqat tiat pep pas sutsep ki'tañwu. ³⁶ Noqw òviy kurs Tiat umuy qenivo oyaqw, uma hapi pas antsa qeniveyani. ³⁷ Pas as pi uma Abraham tímatniqw nu navoti'ta; noqw pi uma nuy ninayaniqey tunatyawyuñwa, ilavayi umuh'unañweq qa haqam qeni'taqw òviy'o. ³⁸ Pi nu Inay amum qátuhqe, hihta aw yórikqey umumi yuaata; noqw pu uma umunay amum yeskañw pam hihta hintsakqat uma aw yórikaqey put tuwat hintsatska. ³⁹ Puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Abraham itanaa. Jesus amumi pañqawu: Pi as uma Abraham tímatnen, soon qa Abraham hintsakpiyat hintsatskani. ⁴⁰ Noqw uma soq tuwat nuy ninayaniqey tunatyawyuñwa, ispi nu God añqw lavayit pas antsanihqat navotqey umuy

āawnaq'ō. Abraham pi qa pan hinhti. ⁴¹ Uma umunay hintsakpiyat hintsatska. Pahsat pu pumuy put aw pañqaw: Itam qa tuskapqatsit ahpiy tihtiwaya, itam sükw nay'yuñwa, it God. ⁴² Noqw Jesus amumi pañqawu: Pi as God umunayniqw soon uma inumi qa unañway'yuñwini, pi nu God añqw yamakqe put añqw pitu; pi nu qa nāp itunatyay añq'ō; pi God nuy añqw tavi. ⁴³ Ya uma hinoqw ilavayiy qa māmatnya? Ispi kurs hin uma ilavayiy aw tuqayvastotaniqee. ⁴⁴ Uma umunay Nukpanat ahpiy aniwhti, nihqe uma umunay tunatyay hintsatskaniqey nānawakna. Pam yayhniwħqat añqaw tuqwyanta; himu pas antsaniħqa put ep sūlawniqw, ðviy pam antsaniħqat ep qa huruhti; pam atsāte', nāp himuy lavayhtiñwu; pam a'nō ātsaniħqee, pas atsāt aaniwnaqa. ⁴⁵ Noqw pay soq pi nu umumi pas qa atsāt lavayhtiƵw, ðviy uma nuy qa tūtuƵtsiwa. ⁴⁶ Haqawa uma nuy hihta ep qaanhtiƵat pas sūañqawni? Noqw kurs nu pas qa atsāt umumi lavayhtiƵw, ya hinoqw uma nuy qa tūtuƵtsiwa? ⁴⁷ God ahpiyniħqa God lavayiyat navotñwu', noqw paniƵw ðviy uma put qa nanapta, uma qa God ahpiy aniwhtiƵe ðviy'ō.

Jesus and Abraham

⁴⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiƵe put aw pañqaw: Noqw pay itam sūañqawqae, um Samariat añqw sinoniħqe nukpanhiƵwsit akw tuyqawiƵtaƵat pañqaw. ⁴⁹ Noqw Jesus lavayhtiƵe amumi pañqawu: Nu qa nukpanhiƵwsit akw tuyqawiƵta; nu Inay ĵaptsi'taqw uma nuy qa ĵaptsi'yuñwa. ⁵⁰ Pu nu inumi ĵātayyuñwniƵat qa tunatyawta; pay ason pas suħka put tunatyawta; niħqe pam itamuħtsave hinwat yūkuni. ⁵¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiƵwuy ep pītuni. ⁵² Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaw: Pu' hapi itam pas suyan nanaptaƵw um nukpanhiƵwsit akw tuyqawiƵta. Abraham mōki; pu God lavay'aymat piw soa; noqw um piw nāt pañqawu: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiƵwuy ep pītuni. ⁵³ Ya um itanay Abraham epniħqe hak pas pāvani? Pam pi pay qa qatu; pu God lavay'aymat piw qa yēse. Ya um hak hīmuniħqey nāmi wūwanta? ⁵⁴ Noqw Jesus lavayhtiƵe pañqawu: Kurs nu pay nāp nātsokananiƵw pay pam qa hihta hiħƵay'tani; noqw pi Ina nuy tsokanañwu; noqw uma put aw yanyuñqey pañqaw. ⁵⁵ Noqw pi uma put qa tuwi'yuñwa; noqw nu put tuwi'ta; niħqe ðviy kurs nu put qa tuwi'taqey pañqawe', nu umūn ātsani; noqw pi nu put tuwi'taqe, put lavayiyat an hinma. ⁵⁶ Umuna Abraham iqatsiy aw yōriƵniqey put ep hahlayi; niħqe pam aw yōriƵqe hahlayhti. ⁵⁷ Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaw: Um nāt qa lōp sunat pakwt siħƵay'taqat yaħsañwni'kañw, ya pay um Abraham aw yori? ⁵⁸ Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt Abraham qa hāqamniƵw pay nu qatu, kita. ⁵⁹ Pahsat pu puma put tatatupyaniƵe o'wat ðmaħtota; noqw pay Jesus nauyħtaƵe God ĵiyat añqw yamakqe pumuy amuhsonñaƵw hinmaƵañw pañƵw ahpiy'ō.

9

Jesus Heals a Man Born Blind

¹ Noqw Jesus haqaminikañw, hakiy tāƵat pas tihtiƵwħqey añqaw qapostalƵat aw tātayi. ² Noqw Jesus aw nānatuwnayaƵam put tūviñtotaƵe aw pañqaw: TutuƵaynaqa, ya hakiy qaanhtiƵw, ðviy i' qapostalkañw tihtiwa, sen ii, sen nāata, sen yūata? ³ Noqw Jesus pañqawu: Pay i' qa hakiy qaanhtipuyat ep panƵañw tihtiwa, qa nāp qaanhtiƵey ep'e, pu qa nay, yuy qaanhtipuyamuy ep'e; pi pay God tumalaat put ep māħaktiniƵw ðviy pam panƵañw tihtiwa. ⁴ Nāt tālō'niƵw nu soon nuy añƵw tāvihƵat tumalayat qa tumalay'tani; taq miħiq soon hak tumalay'tañwu. ⁵ Nu nāt tūwāƵtsit ep hinnumqe nu hapi sinmuy amumi tāla. ⁶ Yan pam lavayhtiƵt, tutsƵwami tōħakqe, tutsvalay akw tsōqataƵe, put qapostalƵat pōsiyat añƵqe lelwi; ⁷ Nit put aw pañqawu: Yupa, nen um patupħat Siloam aƵw posimavaƵtani, kita. (Siloam hōniwa, i'niħqe pam'i.) Noqw ðviy pam awniħqe, aƵw posimavaƵtaƵe, tālāt tayƵañw ahoy pitu. ⁸ Noqw ðviy ĵisñwamatniƵw pu haqawat put qapostaliñwuniƵw aw yorstotaƵam pañqaw: Ya qa i' haqam qātukañw hihta tuñlay'tañwuqa? ⁹ Noqw haqawat pañqaw: Pay i' pam'i; noqw pētū pañqaw: Pay i' put an sōniwa. Noqw pam tāqa pañqawu: Pay nu' pam'i. ¹⁰ Noqw ðviy puma put tūviñtotaƵe aw pañqaw: Noqw uhposi hin tālawa? ¹¹ Noqw pam lavayhtiƵe

pañqawu: Pay hak tãqa Jesus yan mãtsiwħqa tsõqataqe, ivosvaqe put lelwit, inumi pañqawu: Um patuphat Siloam awnen, aqw posimavaqtani; noqw õviy nu awnihqe posimavaqtaqe, ivosiy tãlawna. ¹² Pãhsat puma put aw pañqaqwa: Noqw pam hak hãqamo? Noqw pam pañqawu: Piyi.

The Pharisees Investigate the Healing

¹³ Pãhsat pu puma qapostaliñwuqat Pharisee- sinmuy amumi wikya. ¹⁴ Noqw piw nasuñwintalõnnit ep Jesus tsõqataqe put põsiyat tãlawna. ¹⁵ Pãhsat pu Pharisee- sinom pam hin põsiy tãlawnaqat tuwat put tũviñtota. Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pam ivosiy añħqe tsõqat lelwi; noqw nu posimavaqtaqe, ivosiy tãlawna. ¹⁶ Pãhsat pu õviy haqawat Pharisee- sinom pañqaqwa: Pay pi i' tãqa qa pas God añq'õ, õviy pi nasuñwintalõnnit qa kaptsi'ta. Noqw pẽtu pañqaqwa: Pas soon hak qaanhinmakañw yanhaqam kãtutmalat hintsakni. Noqw yan puma nãtsiki. ¹⁷ Pãhsat pu puma qapostaliñwuqat aw piw pañqaqwa: Ya uhposiy tãlawnaqa unñiqw hak hĩmuu? Noqw pam amumi pañqawu: Pam God lavay'ayaata. ¹⁸ Noqw as qapostaliñwuqa põsiy tãlawnaqat Jew- sinom qa tũtuptsywa. Noqw õviy puma put nayat yuyat enañ wãñwayyaqe, ¹⁹ Tũviñtotaqe amumi pañqaqwa: Ya pas pay i' umuhti qapostalkañw tihtiwhqat uma pañqawlawu? Noqw pam pantañwunikañw hin pu' tãlat tayta? ²⁰ Noqw put naat yuyat amum lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi i' pas itahtinihقات itam navoti'ta, pu i' qapostalkañw tihtiwhqata. ²¹ Nikañw hin pi pam pu' tãlat taytaqw itam qa navoti'ta; piw hak put põsiyat tãlawnaqat itam qa navoti'ta; pi wũyoq'a; uma tũviñtotani; pam pi neñem hin lavayhtini. ²² Put naat yuyat amum Jew- sinmuy mamqasqe õviy yan lavayhti; yaw kurs hak Jesus pas Christ- nihqat pañqawħq, Jew- sinom aw tãñawtaqamuy añq put ayo tũvayaniqey pasiwni'yũñqw õviy'o. ²³ Paniqw õviy puma pañqawu: Pay wũyoq'a, uma tũviñtotani, kita. ²⁴ Pãhsat pu piw õviy puma qapostaliñwuqat wãñwayyaqe aw pañqaqwa: Um God pas hihtatani; itam navoti'yũñqw, i' tãqa qaanhinma. ²⁵ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay ka pi as sen pam qaãñhinma, sen pay qa panmaq, nu put qa navoti'ta; pay it- sa pi pas sũkw nu suyan navoti'ta, nu as ura qapostaliñwu, nikañw nu pu' tãlat tayta. ²⁶ Pãhsat pu puma piw put aw pañqaqwa: Ya pam un hintsana? Hin pam uhposiy tãlawna? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi nu umuy aawnaqw uma qa nanapta. Ya uma hinoqw pas pu' piw put nanaptaniqey nãñawakna? Ya uma tuwat put aw tutuqayyaniqe õviy'o? ²⁸ Pãhsat pu puma pas tutsiw'unañway hinñaqwaqe put aw pañqaqwa: Um pi put aw tutuqayi, itam pi Moses aw tutuqayya. ²⁹ God pi pas suyan Moses aw yuaaykuqat itam navoti'yũñwa; i' pi pay hak tuwat hãqaq'õ. ³⁰ Noqw tãqa lavayhtiqe amumi pañqawu: Is uti pas as uma put hãqaqwniqw qa navoti'yũñqw, piw pam ivosiy tãlawna. ³¹ Noqw pi itam navoti'yũñqw God qaanhinwisqamuy lavayiyamuy qa navotiñwu; pi hak haqam God kaptsi'kañw tunatyayat hinmaq put pam navotiñwu. ³² Hisat qatsit yayhniwhqat añqaw qa hak haqam hakiy qapostalkañw tihtiwhqat posiyat tãlawniqat itam navoti'yũñwa. ³³ Pi as i' tãqa qa God añqwnen soon hihta hintsakni. ³⁴ Puma lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Pas as um qaanhtipu an tihtiwkañw, ya pas piw um itamuy tutuqayna? kitotaqe put pañqaw ayo tũvaya.

Spiritual Blindness

³⁵ Noqw yaw put tũvayaqat Jesus navotqe put tũwahqe aw pañqawu: Ya um God Tiyat aw tuptsiwni'ta? ³⁶ Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Ya pam hak'i, tãqa? Nu hakiy aw tuptsiwni? ³⁷ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aw yori; noqw pam hapi ùmi yuaata. ³⁸ Noqw pam pañqawu: Tutuyqawħqa, nu tuptsywa; pam kitat put aw naokiwħta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Nu hapi yep hin hintaniqat õviy pew tũwaqatsit aw pitu, ima an qa tayyũñqam põsiy tãlawñayaniqat õviy'o, pu an tãlat tayyũñqam põsiy qatãlawñayaniqat õviy'o. ⁴⁰ Noqw haqawat Pharisee- sinom put amumyaqam iit nanaptaqe put aw pañqaqwa: Noqw itam piw qapostalya? ⁴¹ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi as uma qapostalye', soon qaanhtipu hinyũñwni; noqw pi uma postalyaqey kitotaqw, õviy umuħqaanhtipu umuħqe hũrsti.

10

The Parable of the Sheepfold

¹ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Hak qa hötsíwhpa kanelkimi pakit, pay nāp haqe' aqw pákihqa hapi uyiñwuniñwu, pu hakiy hihta tusoqnawhkilawhqañiñwu. ² Hötsíwhpa pákihqa hapi kanelmuy tumalay'taqaniñwu. ³ Noqw hötsíwat aw tunatyawtaqa put aw hótaiñwu, noqw kanēlom tōnayay nanaptañwu; noqw pam pumuy túñwniyamuy akw wáñwaylawñwu, nen pumuy pañqow haqami tsamiñwu. ⁴ Pu pam pokmuy nōñakne' amupyeve hinmañwu; noqw kanēlom tōnayay tuwi'yuñqe òviy put ankyañwu. ⁵ Nikañwu puma a'lōntuy tōnayamuy qa tuwi'yuñqe òviy hakiy alōñōt qa ankyat, tuwat soq put apyeve watqañwu. ⁶ Yan Jesus tūwutsit añ pumuy amumi hihta mahtakna; noqw puma put hihta lavayhtiqat qa māmatsya.

Jesus the Good Shepherd

⁷ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu hapi kanelkimiq hötsíwat anta. ⁸ Inupyeve mohti ókihqam sohsoyam uuyiñwtu, pu hihta tūnawhkilawhaqamu; noqw ikanelvohkom pumuy amumi qa tūqayyuñwa. ⁹ Nu hapi hötsíwa; inuhpa' pákihqa hapi ayo yámakni, nen aw papkikañwu pu piw anqw yaymakañwu nōsiwhqey tuway'numni. ¹⁰ Pi uyiñwu ūuyniksa pítuñwu, pu hihta ninaniksaa, pu hihta hovalaniksaa; noqw nu tuwat pumuy yesniqat òviy pitu, puma nukñwat qatsit qaōwihinyuñwniqat òviy'ò. ¹¹ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa. Suan kanelmuy amumi tunatyawmaqa hapi pumuy amuñem qatsiy táviñwu. ¹² Náuwsupi i' ayaiwtaqa, kanelmuy qa pokmuy'taqe amumi qa suan tumalay'tañwu; nikañwu haqaqw kwéwuniqw put tuwe', kanelmuy tatamhtat, wāyañwu; noqw kwewu kanelmuy qóyañwu, pu piw tatslaknañwu. ¹³ Ayaiwtaqa wāyañwu, pam pi pay ahsatiy òviyiniñwuniñqe kanelmuy qa hin amumi tunatyawtañwu. ¹⁴ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa; nihqe nu ikanelvokmuy tuwimuy'ta; noqw ivokom nuy tuwi'yuñwa. ¹⁵ Pas Ina nuy hin tuwi'taqw nu pan piw Inay tuwi'ta, nihqe nu ikanelvokmuy amuñem iqatsiy távini. ¹⁶ Pu nu piw nāt pētuy pumuy qa it kanelkit ep yesqamuy pokmuy'ta; pumuy nu soon qa tsamni, noqw puma itōnay nanaptani; noqw puma sūp tōnawtaqw sūka pumuy amumi tunatyawtani. ¹⁷ Noqw nu hapi iqatsiy tave' put ahoy kwúsuniqat òviy Ina inumi unañway'ta. ¹⁸ Soon hak nuy iqatsiy nawhkini, nu nāp put távini; nu put táviniqey aw óqalat pasiwta, pu nu put ahoy kwúsuniqey aw'i; yan hapi Ina imumi tutapta. ¹⁹ Noqw yan it lavayit ep pay piw Jew-sinom nātsiki. ²⁰ Noqw kaysiwhqam pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe òviy pas qa navoti'numa. Ya uma hinoqw aw tūqayyuñwa? ²¹ Noqw pētuy pañqaqwa: Nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe qa yan yuaatañwu. Ya sen nukpanhikwsi qapostalyaqamuy pōsiyamuy tálawnani?

Jesus Is Rejected by the Jews

²² Noqw Jew-sinom Jerusalem epeq ura hisat namat God kíyat powatotaqat éphaqam u'nantota, tómdohaqamo. ²³ Noqw Jesus God kíyat ep haqam Solomon tuhōōyat añ waynuma. ²⁴ Noqw Jew-sinom put aw tsovaltíqe aw pañqaqwa: Taay, ya hihsavohaqam itam ūmi a'nō wūwantotani? Kurs pay um pas Christ-nen itamuy suyan put āawnani. ²⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi nu umuy āawnaqw uma qa tūtuptsiwa. Nu Inay tuñwniyat aw yankañwu iit tutmalat hintsakq, pam nuy hákiyiniñqat tuawi'ta. ²⁶ Noqw uma qa tūtuptsiwa, ispi uma qa nuhtum ikanelvohkomyaqee; pay pi nu ura umumi pañqawu. ²⁷ Ikanelvohkom itōnay nanaptañwu; noqw nu pumuy tuwimuy'ta; noqw puma inuñ hinwisa. ²⁸ Noqw nu pumuy qatsit qaso'taqat huylawu; noqw soon puma hovalniwyani, piw soon hak pumuy imapqōlñaqw tusoq'ipwani. ²⁹ Ina nuy pumuy máqahqa sohsokmuy amuhpenihqe pas pávani; noqw qa hak pumuy Inay mapqōlñaqw tusoq'ipwaniqey aw óqala. ³⁰ Ina-niqw pu nūu, itam sūkaa. ³¹ Pahsat pu Jew-sinom put tatatupyaniqey pay piw o'wat ómahtota. ³² Noqw Jesus lavayhtíqe amumi pañqawu: Nu nihtiwtaqat lolmat tumalat Inay anqw umumi mahtakna. Noqw ya uma hihtawat tumalat ep nuy tatatupyani? ³³ Noqw Jew-sinom put aw pañqaqwa: Pay itam lolmat tumalat qa ép uñ tatatupyani, pi um God qakapsi'lavayhtiq'ò; pu um pay sínónikañwu pas God-nihqey pañqawhqtat òviy'ò. ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Puyaw umuhtutavoy

ep qa yan pey'ta: Nu pañqawu: Uma pas hihtuya, yan'i? (Noqw pas soon tutuveni alöntini.) ³⁵Noqw pep hapi pam hakimuy put lavayiyat ömahtotaqamuy pas hihtuyaqat amumi pañqawu. ³⁶Noqw hintaqw öviy uma nuy qakaptsi'lavayhtiqat pañqawu, nu Pas Hímuniñqat Tiatnihqey lavayhtiqö'? Pi Ina pas nāp nuy supwataqe tūwaqatsit aw tavi. ³⁷Ason pi nuy qa Inay tumalayat hintsakq, uma nuy qa tūtuptionsiwani. ³⁸Nikañw kurs pay nu pas put hintsakq, nāmahin pi as uma nuy qa tūtuptionsiwaniñkañw uma hihihya tumaltiwñqat tūtuptionsiwani; nen Ina inuhpeniqw, pu nu put epniñqat uma māmatsye' tūtuptionsiwani. ³⁹Yantaqat ep pu as öviy piw puma put nuayaniñqey antotiqw, pam pumuy māyamuy añqw ayo yámakqe, ⁴⁰Jordan yupqöymi pañsonihqey huruhti, ura John pay mohti küyit akw tūtuvoylalawñqat pañsoo. ⁴¹Noqw kaysiwñqam put aw ökiwtaqe nānami lavayta: John pi qa hihta kätumalta; nikañw John pi it tāqat hin lavayhtiqw pas pam sohsoy antsaa. ⁴²Noqw pepeq kaysiwñqam put aw tūtuptionsiwa.

11

The Death of Lazarus

¹Noqw hak tāqa Lazarus yan mātsiwñqqa Bethany kitsókit ep ki'ta, it Maryt-nikañw pu qöqayat Marthat kitsókiyamuy ep'e; noqw pam hak okiw tütuyhti. ²(I' Mary hapi put atsve hihta kwañwáhovaqtuqat wihkuyit akw Tutuyqawñqat lelwit, pu hómuy akw kukyat añ hōna; noqw put tupkoat Lazarus tütuya.) ³Paniñw öviy put qöqamat hakiy Jesus aw ayataq, pam pañqawu: Tutuyqawñqqa, meh, pas aw uh'unañwa okiw tütuya. ⁴Noqw Jesus put navotqe pañqawu: I' tūya put mokniqat qa pániq'ö, pi God pas a'nö hímuniwhitiniqat öviy'o, noqw God Tiat put ahpiy pas pavan hímuniwhitini. ⁵Noqw Jesus Marthat aw unañway'ta, pu tupkoyat Maryt-nikañw pu Lazarus pumuy amumii. ⁶Noqw öviy pam put navotqe pay hāk pepeq lōs talōñna. ⁷Nit it atsve pu' pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma piw Judeat aqwy. ⁸Noqw puma put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nāt pūnat pu' Jew-sinom un tātātupninayaniqey anhtotiqw, ya um pay piw aqwni? ⁹Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya talōñvaqat ep tāwa añhqe qa pakwt lōq sihkay'tasikis qöniltiñw? Tālō waynumqa qa wíwakñwu, pam qatsit aw tālat aw taymañwunihqe öviy'o. ¹⁰Mihikq waynumqa hihta ep wíwakñwu, put ep tāla sūlawñiwuniqw öviy'o. ¹¹Yan pam lavayhtit amumi pañqawu: Itahkwatsi Lazarus pūwi, noqw pay nu aqwnen tātaynani. ¹²Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay pi pūwe' soon qa öqawhtani. ¹³Noqw pam mokqat Jesus pañqawñq, suhpan as pay pam pūnhqe nāsūñwñi'taqw put pañqawñq puma wūwaya. ¹⁴Pahsat pu Jesus pumuy amumi pas suyan pañqawu: Lazarus mōki. ¹⁵Noqw nu qa épeqniqw pam panhtiqw pas nu put ep umuñem hahlayhti, uma nuy hinhtiniqat aw yórikye' inumi tūtuptionsiwaniqat öviy'o. Pay itam aqwyani. ¹⁶Pahsat pu Thomas, Didimus yan tūñwantiwñqqa, suñwámuy amumi pañqawu: Itam amum aqwy'e, amum so'ni.

Jesus the Resurrection and the Life

¹⁷Noqw Jesus pepeq pituq, pay kurs pam āmiwñqqa, nālōs talni'ta. ¹⁸Noqw Bethany Jerusalem áhahypo, sukw añqw nāsamiq tutskwatuwanit pahsaphaqamo. ¹⁹Noqw Jew-sinom kaysiwñqam Marthat pu Maryt pumuy tupkoyamuy ep pumuy qahahlayhpiyamuy ep amumi unañwtapyaniqey kurs ep öki. ²⁰Noqw yaw Jesus añqwnihqat Martha navotqe, pañqaw nakwsuqe put ahsawwa, noqw Mary pay nāt kiy ep qatu. ²¹Pahsat pu Martha Jesus aw pañqawu: Tutuyqawñqqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ²²Noqw pay nu navoti'taqw nāmahin pi yahsathaqam um God aw hihta tūviñtaqw soon pam un qa máqani. ²³Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay uhtupko ahoy tātayni. ²⁴Noqw Martha put aw pañqawu: Antsa nu navoti'taqw nuhtuñk talōñvaqat epeq sinom ahoy yesvaniqw pam nuhtum ahoy tātayni. ²⁵Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi hakiy mokiwy añqw ahoy tātaynañwuqa, pu qatsihuytaniwuqa; inumi tuptionsiwñqqa as nāmahin mokni, nikañw pay pam qátuni. ²⁶Pu hak qatukañw inumi tuptionsiwñqqa pas soon hisat mokni. Ya um it tūptionsiwa? ²⁷Noqw pam put aw pañqawu: Owí, Tutuyqawñqqa, pay um pas Christ, God Tiatnihqat nu tuptionsiwa; ura kurs pi pam hak tūwaqatsit aw pítuni.

Jesus Weeps

²⁸ Yan pam lavayhtit ahpiyinihqe tupkoy Maryt nauywañwayhqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa pitu, nihqe un wañwaylawu. ²⁹ Noqw panis pam put navot suñwnuptut, put aw'i. ³⁰ Noqw Jesus nāt kīmi qa pituhqe, haqam Martha put ahsawvaqat pay nāt pep'e. ³¹ Noqw Jew-sinom Maryt amum ahpave tañawkahkañw put aw unañwtavi'yuñqam put suñwnuptut yámakmaq aw tayyuñqe añkya pañqawkahkañwo: Pam sumataq tūamit ep pakmumuyniqe òviy pañsoo, kitota. ³² Pahsat pu Mary nāt Jesus haqam wunuq wúwahqe aw pitu, nihqe put atpipo tamòtswunuptut aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ³³ Noqw pam pakmumuyhq, pu Jew-sinom put amum ókihqam piw tsaykitaqw Jesus amumi yórikqe unañwpeq òkwavakqe, ³⁴ Pañqawu: Uma haqam put taviya? Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, um awnen aw tātayni. ³⁵ Noqw pahsat pu Jesus paklawu. ³⁶ Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Meh, pas kurs aw unañway'ta. ³⁷ Noqw haqawat pañqawu: Ya sen i' qapostalqat pōsiyat tálawnaqa soon hinwat yukuqw soon as ka mokni?

Lazarus Brought to Life

³⁸ Pu òviy Jesus nāt qa suyan unañway'kañw tūamit aw pitu. Noqw tuhsónaqw tūamiwta, noqw aqw owa uhtsiwta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma owat ayo taviyani. Noqw mokqat qōqaat Martha put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay soon pi okiw qa hovaqtuni; pi pay nālōs talōñni'ta. ⁴⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya ura um tuptsiw'e, God òqalayaw lolmat aw yórikniqat nu ūmi qa pañqawu? ⁴¹ Pahsat pu mokpu haqe' qatsqat añqw puma ayo owat taviya. Noqw Jesus òmiq tātayht pañqawu: Inaa, kwakwhay um nuy navota. ⁴² Pay pi as um sutsep nuy navotñwuniq nu put navoti'ta; nikañw pay ima sinom yañ hoñqam um nuy añqw távihqat tūtuptsiwaniqw òviy nu pañqawu. ⁴³ Yan pam lavayhtit, pahsat pu a'nō pañqawu: Lazarus, yámakuu! ⁴⁴ Noqw i' mokqa pañqawu yama; noqw maat kukyat amum masyuwit akw tōnaniwta, pu taywaat hòhōnpit akw nōmiwta. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma ñahyat mātapyani.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ Pahsat pu kaysiwqam Jew-sinom Maryt aw òkihqam Jesus hihta tumaltaqat aw tātayyaqe put aw tūtuptsiwu. ⁴⁶ Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat Pharisee-sinmuy amumiyaqe, Jesus hihihita tumaltaqat pumuy áawnaya. ⁴⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum yuaatotaniqe tsovalti, nihqe pañqawu: Ya itam hinhtotini? pas hapi i' tāqa hihihita kātutmalat hintsaki. ⁴⁸ Pas itam qa aw hintsatskaqw, pam pantsakq kurs hin qa sohsoyam put aw tūtuptsiwani; noqw Rome añqw sinom òke' itahkiy kīqōtotani, pu itamuy sinmuy haqami hintsatsnani. ⁴⁹ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Caiphas yan mātisiwhqa put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwtaqe pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta navoti'yuñwa; ⁵⁰ Piw it añ qa wūwaya: Pay hak sūka tāqa sinmuy amuñem mokniniqw pam itamuñem lomahintani. Noqw pep pu' sinom soon pas sohsoyam súlawhtotini. ⁵¹ Pam qa nāp nahpiy yan lavayhti; nikañw pam ephaqam God awwat mohpeq moñw'iwtaqe hihta nātoniqat pañqawu. Pam yan lavayhtiqe Jesus pep tutskwat ep sohsokmuy sinmuy amuñem mokniqat añwu pay lavayhti; ⁵² Nikañw pep tutskwat ep sinmuy qa púmuy-sa amuñem-nit, pas sohsokmuy God tímuyatuy añqe' ahtsawaliwyuñqamuy piw amuñem mokni, pam pumuy sohsokmuy sūmi tsovalaniqe òviy'o. ⁵³ Pahpiy pu puma put hin ninayaniqey nanawinya. ⁵⁴ Noqw òviy Jesus Jew-sinmuy amuhpa' pāpu qa pas mātāqpuva hinnuma; nihqe pam pañqaw haqami kitsókit Ephraim yan mātisiwhqat aqw'a, tutskwat qayēwihpuve qalavoq'a. Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatu. ⁵⁵ Noqw Jew-sinmuy nōwihqam Amutsva Yūmosanihqat yan tūñwantiwhqat aw pituto. Noqw nāto nōwihqat aw qa pituqw, kaysiwqam añ tutskwava yesqam napwatotaniqe Jerusalem ep òki. ⁵⁶ Nihqe puma Jesus òviy taynumyaqe God kiyat ep honkahkañw nānami pañqawu: Ya uma hin wūwantota? Ya sen pam nōwiniqat qa awni? ⁵⁷ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum put ñuayaniqey anhtoti; nihqe òviy kurs hak put háqamnihqat tuway'te' pañqawniqat pan yukuya.

12

*Jesus Anointed at Bethany**(Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)*

¹ Noqw pu Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat aw navaysikis tālat pētiqw, Jesus Bethany ep pitu; pep Lazarus ura as mokqa qatu; ura Jesus put mokqat ahoy tātayna. ² Noqw Lazarus sinomat pep Jesus enem tapkiqw nōvatota; noqw Martha tūnopni'ta; noqw Lazarus nuhtum put amum tunōsvoñat aw qatu. ³ Pahsat pu qōqaat Mary wihkuyit kwañwáhovaqtuqat sūp tuwanit pan putu kwusut, Jesus kuyat lelwi, nit hōmiy akw put kuyat hōna. Pam wihkuyi nard yan tūnwantiwhqe a'nō hihkay'ta. Noqw pam pantsakq kīve wihkuyit hovalañwuat tuyqawwa. ⁴ Pahsat pu suhka put aw nānatuwnaqa, momñwituy amumi put mātapniqa, Judas Iscariot, it Simon tiat pañqawu: ⁵ Ya hinoqw tis nāpi kwañwáhovaqtuqa wihkuyi qa payhp sunat sivat òviy huyiwqhqe òkiwyaqamuy amumi qa noiwa? ⁶ Yan pam hiñqawu, qa pas pi pas antsa òkiwyaqamuy tunatyawkañwo, pi pam uyiñwunikañw sivamokit aw tunatyawtaqe, hihta pañsoq tañatiwhq put kimañwuniqe òviy'o. ⁷ Noqw òviy Jesus pañqawu: Uma qa wuhtit aw hiñqawani; pam nuy hisat tūamiwniqat aw it warani'ta. ⁸ Himu pi añ òkiwyaqam umumum sutsep yanyuñwa; noqw pay nu qa sutsep umumum yantani.

The Plot against Lazarus

⁹ Noqw òviy kaysiwqhām Jew-sinom yaw Jesus pep qátuhqat nanapta; nihqe puma qa Jesus-sa òviy ep òki, puma it Lazarus ura pam mokiwuy añqw ahoy tātaynaqat aw yórikyaniqey òviy piwu. ¹⁰ Noqw òviy God awwat mohpeq momñwit pay Lazarus piw enañ nīnayaniqey nānami yuaatota, ¹¹ Yaw put atsviy kaysiwqhām Jew-sinom lasyaqe Jesus aw tūtuqsiwaqw òviy'o.

*The Triumphant Entry into Jerusalem**(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lk 19.28-40)*

¹² Noqw qavoñvaqw sinom qaan'ewakw hintaqam nōviwhqat ep òkihqam yaw Jesus Jerusalem aw pitutoqat nanaptaqe, ¹³ Puma palm-tsotskit nantaqayat ūyitotaqe, pankahkañw put ahsawvawisa pañqawkahkañwo: Ōqawmañwu! Israel-sinnmuy moñwíam Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa pas kaptitiwaa. ¹⁴ Noqw Jesus mōrot puhuwuñwiwtuqat tūwahqe, epeq evetskilti; pi ura pan pey'ta: ¹⁵ Uma qa tsawiniwyuñwini, Zion ep sínomu; meh, umuhmoñwi mōrot tiyat akw tsokiwmakañw añqw pituto, yan'i. ¹⁶ Noqw put aw nānatuwnayaqam as mohti iit qa māmatsya; nikañw Jesus a'nō hímuniwhitiqw pahsat pu puma ura pam yan pēniwhqat u'naya, pu yan put yukunayaqata. ¹⁷ Noqw sinom put amumyaqw pam tūamit aqw Lazarus wáñwayhqe mokiwuy añqw ahoy tātaynaqw aw tayyuñqam put tuawi'yūñwa. ¹⁸ Paniqw òviy sinom piw put ahsawvawisa, yaw pam it kātumalat tumaltaqat nanaptaqe òviy'o. ¹⁹ Noqw òviy Pharisee-sinom nānami pañqawwa: Meh, itam qa hihta aniwni'wisa; sinom sohsoyam put añkyā.

Some Greeks Seek Jesus

²⁰ Noqw hakim Greek-sinom okiwlalwaniqe nuhtum nōviwhqat ep òki. ²¹ Nihqe puma Philip Galileet ep kitsókit Bethsaidat añqwnihqat aw òkihqe pañqawwa: Tāqa, itam as Jesus aw yórikyaniqey nānawakna. ²² Noqw Philip Andrew awnihqe put āawna; noqw Andrew Philip amum Jesus put āawna. ²³ Noqw Jesus lavayhtiye amumi pañqawu: Nu Sinot Tiat pas hímuniwhitiniqat hapi aw pitu. ²⁴ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas sōhōvosi tutskwami qa pohse', qa hovare', sutsep sūkaniñwu; pas pam hovare', pep-sa a'nō aniwnañwu. ²⁵ Qatsiy kahkawnāqa put kwayhni; pu yep qatsit ep pas nāp qatsiy aw qa suhta'ewnihqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'vani. ²⁶ Inuñem tumalay'taniqey nāwaknaqa pas kurs hin qa inuñkni, nen nuy háqamniqw itumal'aya piw pepni. Pu inuñem tumalay'taqa Inay ahpiy kaptisi'tiwni.

Jesus Speaks about His Death

²⁷ Pas nu hin unañwiti. Ya sen nu hiñqawni? Inaa, um it tuwanit añqw nuy ayo távini, sen nu kítani? Noqw pi nu yaniqw it tuwanit aw pitu. ²⁸ Inaa, um pas hímuniqhēy

namtaknani, nu kítani. Pahsat pu òveqatsit ańqw hakiy tónaat pańqawu: Nu pas hímunińheqey pay namtakna, nihqe nāt nu piw panhtini. ²⁹Noqw òviy sinom pep hońqam put nanaptaqe úmukqat pańqaqwa; noqw haqawat pańqaqwa: God hońviayaat put aw yuaayaq, kitota. ³⁰Noqw Jesus lavayhtiqe pańqawu: I' hakiy tónaat qa inuńem tòqti, pi umuńem'i. ³¹Pu' hapi it qatsit tunatyayat ań hinwisqamuy amuńem hin yukiltini; pu' hapi yep qatsit aw mońwi ayo túwiwni. ³²Noqw nūu, ason nu nahoylehtsit ep hāyiwe', nu sinmuy sohsokmuy nāmi tsovalani. ³³Yan pam hin mokniqey lavayhtiqe pańqawu. ³⁴Noqw sinom lavayhtotiqe put aw pańqaqwa: Pi itam tutavot ańqw nanaptaqw yaw Christ sutsep qátuni; noqw hinoqw Sinot Tiat pas kurs hin qa nahoylehtsit ep hāyiltiniqat um pańqawu? Ya i' Sinot Tiat hak hímuu? ³⁵Pahsat pu Jesus pumuy amumi pańqawu: Pay nu tālat ankańw umumom hihsavo yantani; nāt tālat umumom yantaqw uma kwilalatotani, noqw qatāla umuy qa wihkini; taq qatalpuva kwilalataqa haqaminihqey qa navoti'tańwu. ³⁶Nu nāt umumom yantaqw uma inumi tútuptsiwē', talpuva hinwisni; nen uma tālat ep sinoiwyuńwni.

The Unbelief of the Jews

Yan Jesus lavayhtit ahpiynihqe pumuy amuńaqw nātipka. ³⁷Noqw pay as pi nāmahin pam pumuy amutpik nihtiwaqat hihta kātumalat mahtaknaqw puma put aw qa tútuptsiwa. ³⁸Yan God lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa. Ura pam pańqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptsiwa? Ya Tutuyqawhqa hakiy aw òqalay mahtakna. ³⁹Yanta; noqw òviy soon put tútuptsiwani, ura Esaias piw pańqawhqw òviy'o. ⁴⁰Pam pumuy pōsiyamuy qatālawna, pu pumuy unañwayamuy owata, taq ka puma pōsiy akw tutwakahkańw, pu unañway akw māmatsye', ahoy nánamtòkyaqw, nu pumuy qalapsinani. ⁴¹Yan ura Esaias lavayhti God pitsánwayat lolmat aw yórikqee, nihqe put hakiy lavayhti. ⁴²Noqw pay as pi nāmahin yantaqw pay imuy mohpeq momńwituy amuńaqw kaysiwħqam nuhtum put aw tútuptsiwa; nikańw pay Pharisee-sinmuy amutsviy put qa pańqaqwa, hakton sen puma tsotsvakikimi pumuy amumi uhtayaniq'ò. ⁴³Puma pi sinmuy amuńaqw tayawinpit nānawaknaqe, God ańqw tayawinpit qa hihtatota.

Judgment by Jesus' Word

⁴⁴Noqw pu' Jesus tsa'lawħqe pańqawu: Inumi tuptsiwini'taqa hapi qa inumi tuptsiwini'tat, hakiy ańqw nuy távihqat aw tuptsiwini'tańwu. ⁴⁵Pu inumi taytaqa hapi nuy ańqw távihqat aw tayma. ⁴⁶Nu tāla sinmuy amumi pitu, inumi tuptsiwini'taqa haqe' qatālat qa ań hinmaniqaqat òviy'o. ⁴⁷Nu sinmuy amuńem hin yukunaniqe qa paniqw pew pitu, pi nu sinmuy ayo óyaniqe pitu. Nihqe òviy nāmahin pi hak ilavayiy navotkańw put qa tuptsiwħq nu qa put hinwat yúkuńwu. ⁴⁸Hak nuy qa nakwhakańw ilavayiy qa òmahtaqa hihta akw hinwat yukuniwni. Ilavayi hapi so'ńwamiq put hin yukunani. ⁴⁹Pi nu qa nāp nahpiy yuaata. Ina nuy ańqw távihqa hapi pas nāp nuy hihta hińqawniqaqat inumi tutapta, pu hihta hin lavayhtiniqaqat pīwu. ⁵⁰Noqw nu navoti'taqw Ina hihta tutaptaqe sinmuy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqaqat òviy put tutapta. Noqw paniqw hapi òviy pam inumi hin tutaptaqat nu panwat sohsok yuaayku.

13

Jesus Washes His Disciples' Feet

¹Noqw Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqaqat nāt aw qa pituqw, Jesus yep it qatsit ańqw Nay awniqey navoti'ta; nihqe sinomat it qatsit ep hinnumyaqamuy amumi unañway'taqe pam yūmosa so'ńwamiq pumuy amumi unañway'ta. ²Noqw tapkiqw pumuy nõńósaqw, Nukpana Simon tiyat Judas Iscariot Jesus momńwituy amumi mā-tapniqaqat pan unañwtoyna. ³Noqw Jesus navoti'taqw, Naat sohsok hihta aw òqalat put aw noa; noqw pam God ańqw pítuħqe piw God aw áhoyniqey navoti'kańw, ⁴Tunõsvońat ańqw wunuptut, napnay tavi; nit hõhõnpit kwusut, put kwewhta; ⁵Nit pu tsaqpat aqw kuyht, pahsat pu put aw nānatuwnayaqamuy kukyamuy pāhomhtivat, nihqe hõhõnpit kwewhtaqey akw kukyamuy hõnhta. ⁶Pu òviy pam Simon Peter aw pituqw, Peter put aw pańqawu: Tutuyqawhqa, ya pas pay um ikukuy pāhomni? ⁷Noqw Jesus lavayhtiqe aw pańqawu: Pay nu hihta hintsakq um nāt qa mātsi'ta; pay ason um soon qa māmatsni.

⁸ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay um pas soon hisat ikukuy pāhomni. Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas nu uhkukuy qa pāhomqw pay nawus um qa isinoni. ⁹ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, turs qa ikukuy-sa-nit imay iqōtoy enañ piw um pāhomni. ¹⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pāhom'iwhqa soon pas sohsovik pāhom'iwni, pay kuk'at-sani, pi pay sohsovik kwañw'eway'o. Noqw uma hapi kwañw'e'wayomu, nikañw pay qa sohsoyamu. ¹¹ Pam hakiy momñwituy amumi put mātapniqat navoti'taqe òviy pañqawu: Uma qa sohsoyam kwañw'e'wayomu, kita. ¹² Pu òviy pam pumuy kukyamuy pāhomt, pu napnay añ pakit, pu qatuptut, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanqat uma māmatsya? ¹³ Uma nuy Tutuqaynalwakahkañw pu Tutuyqawhqaqalalwa; nihqe uma súañqaqwa, pi nu' pam'i. ¹⁴ Noqw kurs nu umumi tutuyqawhqa, pu umuy tutuqaynaqa umuhkukuy pāhomqw, soon tis uma umuhkukuy nāhoq qa nāvahomnayamantani. ¹⁵ Pi nu umuy hinyaniqat umumi mahtakna, nu umuy hin yūkunaqwan pan uma hinwisni. ¹⁶ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pay tūwiki moñwiy epnihqe qa pavan pasniñwu, pu ayatiwhqa put ayataqat epnihqe qa pavan pasniñwu. ¹⁷ Noqw uma iit navoti'kahkañw añ hinwise' hahlayyani. ¹⁸ Nu umuy qa sohsokmuy lavayhti; nu hakimuy namorstaqey tuwimuy'ta. Noqw pay pi tutuvenit anhtiniqw òviy i' hak inumum tūmoqtaqa inumi nukpanhtini. ¹⁹ Noqw nāt put qa aw pituqw nu añwu pay umuy āwana. Noqw hisat put paniwhitiqw, nu Christ-nihqat uma tuptsiwyani. ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ason nu hakiy haqami ayataqwan, hak put pās tāvihqa hapi nuy pās tāvini; pu nuy pās tāvihqa hapi nuy añwq tāvihqat pās tāvini.

Jesus Predicts His Betrayal

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹ Yan Jesus lavayhtit, qahahlayhtiqe pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa momñwituy amumi nuy mātapni. ²² Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam haqawat pa pam pañqawhqaqat wūwantotaqenānahpa' yoyrikya. ²³ Noqw suhka put aw nānatuwnayaqam pep Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwta, pas Jesus aw unañwaata. ²⁴ Noqw Jesus hakiy pañqawhqaqat pam put tūviñtaniqat Simon Peter put aw māmasa. ²⁵ Pu òviy pam Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwkañw put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hakiñ? ²⁶ Jesus hu'waqe aw pañqawu: Pay nu nōvat mōrokpat, hakiy put maqawq pamni. Pu pam nōvat mōroknaqe, Simon tiyat Judas Iscariot put maqa. ²⁷ Noqw pam panhtiqw, pahsat pu Satan put unañwmiq paki. Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Um hihta hinhtiniqey its panhtini. ²⁸ Noqw qa haqawa tunōsvoñat aw qātuhqa put hinoqw pan lavayhtiqat māmatsi. ²⁹ Judas pi sivamokit tavi'ta; noqw suhpan pam pumuy nōviwhqat ep hihta hinhtotiniqat Jesus put aw pañqawhqaqat haqawat wūwaya, pu sen pam òkiwyaqamuy hihta huytaniqat pañqawhqaqata. ³⁰ Noqw òviy pam nōvat mōrokput sowat, pahsat pay pañqaw yama. Noqw mñhikiwta.

The New Commandment

³¹ Pu òviy pam yámakmaqwan, Jesus pañqawu: Pu' hapi nu' Sinot Tiat pas pavan hímuniwhitini; noqw God piw inuhpiy panhtini. ³² Noqw kurs God inuhpiy hímuniwhite', pay soon pam tuwat qa nahpiy nuy pas pavan hihtatani; nihqe soon qa pay put panhtini. ³³ Itimu, nāt nu hihsavo umumum yantani. Noqw uma as nuy hepyani; noqw ura nu Jew-sinmuy amumi hin lavayhtiqe pay nu hapi piw pan umumi lavayhtini: Nuy haqaminiqw soon uma pañsoyani, ura nu kita. ³⁴ Nu umumi pūhut tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwini; nu umumi hin unañway'taqat pan piw uma nānami unañway'yuñwini. ³⁵ Umuy nānami unañway'yuñqw pantaqat ahpiy sinom sohsoyam uma inumi nānatuwnayaqat nanaptani.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lk 22.31-34)

³⁶ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um haqamii? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nuy haqaminiqw um kurs hin nāt inuñkni; nikañw pay ason um soon qa inuñkni. ³⁷ Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hinoqw nu soon pay pu' unñkni? Nu unem iqatsiy tāviniqey suhtaq'ewa. ³⁸ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Haw um inuñem uhqatsiy tāviniqey suhtaq'ewa? Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay ason pas um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawhqaqat pu' taqákwáko tóqtini.

14

Jesus the Way to the Father

¹ Uma qa hin unañway'yuñwni, uma God aw tuptsiwni'yuñwa; uma piw inumi tuptsiwni'yuñwni. ² Inay kiyat ep yeyespi qaöwiewa, pi as qa pantaqw soon nu umuy qa äawnani. Nu umuñem qenitato. ³ Noqw nu ahpiyinen umuñem qenite', nu piw añqwni; nen umuy nämi ökinani; noqw nuy háqamniqw uma piw pepyani. ⁴ Pu nuy haqaminiqw uma navoti'yuñwa; pu uma aqw pöhut tuwi'yuñwa. ⁵ Thomas put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um haqaminiqw itam qa navoti'yuñwa; noqw ya itam hin aqw pöhut tuwi'yuñwni. ⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi God aqw pöhu, pu navoti pas antsanihqa, pu qatsi. Soon hak Inay awni, pas inuhpanen-saa. ⁷ Pi as uma nuy tuwi'yuñwe' soon uma Inay piw qa tuwi'yunwni; noqw yahpiy haqahpiy uma put tuwi'yuñwa; nihqe uma aw yórikya. ⁸ Noqw Philip put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um Inay itamumi mahtaknaqw itam paño uyiwaltotini. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas as nu wüyavo umumum yantaqw, ya um näto nuy qa tuwi'ta, Philip? Inumi yórikqa hapi Inay aw yori; noqw piw um nuy umumi Inay mahtaknaniqat inumi pañqawu. ¹⁰ Ya nu Inay amum sūkanihqat um qa tuptsiwa? Soñawnen pi nu put epniqw pu pam inuhpee. Nu umumi hihta lavayhte', qa nāp nahpiy lavayhtiñwu; pi Ina inuhpe qátuhqa tumalat hintsaki. ¹¹ Nu Inay epniqw pu Ina inuhpenihqat uma tütuptsiwani; hal kurs uma qa pantotiniq, nas'ew uma itumalay ahpiy inumi tütuptsiwani. ¹² Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawu: Inumi tuptsiyhqa nuy hihilta hintsaqat piw hintsakni, pu iit epnihqe pas pávanyaqat pam hintsakni, nu Inay awniñiqw öviy'o. ¹³ Pu uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta öviy tüviñtotaqw, nu put panhtimantani; noqw Ina Tiy ahpiy pas pavan hímuniwhitni. ¹⁴ Uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta öviy tüviñtotaqw nu put panhtimantani.

The Promise of the Holy Spirit

¹⁵ Kurs uma inumi unañway'yuñwe', itutavoy añ hinwisni. ¹⁶ Pu nu Inay aw nāwaknani, noqw piw pam suk umumi unañwtavi'taqat umumi távini, it Qahováriwtaqat Hikwsita. Noqw pam umumum sutsep yante', ¹⁷ Umuy hihta pas antsanihqat tutuqaynani. Put hapi ima yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam kurs hin kwusuyani, puma put qa tuway'yuñqe öviy'o, piw qa tuwi'yuñwa. Noqw uma pi put tuwi'yuñwa, pam umumum yantaqw öviy'o, nihqe nāt pam umuh'unañwepeq qátuni. ¹⁸ Pay nu soon umuy nal'oyini; pay nu nāt pin añqw umumini. ¹⁹ Nāt hihsavoniqw pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam inumi qa yórikyani, nikañw uma inumi yórikyani. Pi nuy qatuqw öviy piw uma yesni. ²⁰ Noqw pep pu' uma nuy Inay epnihqat nanaptani; pu pan piw uma inuhpeyani, pu nu umuhpeni. ²¹ Itutavoy oyi'kañw añ hinmaqa hapi inumi unañway'tani; pu inumi unañway'taqat aw Ina unañway'tani; noqw nu put aw unañway'tani, nen aw namtaknani. ²² Noqw suhka Jesus aw nánatuwnaqa Judas yan mātisiwa. Qa pam momñwituy amumi Jesus mātavi. Noqw pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hintaqw öviy um itamumi namtaknat, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amumi qa namtaknani? ²³ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay inumi unañway'taqa soon ilavayiy qa añ hinmani; noqw Ina put aw unañway'tani; noqw itam put awnen unañwayat ep qátuni. ²⁴ Inumi qa unañway'taqa hapi soon ilavayiy añ hinmani. Noqw nu umumi lavayit yuaataqw pam qa inuhpiy'o, pam nuy añqw távihqat Inay ahpiy'o. ²⁵ Noqw nu nāt umumumnikañw iit umumi yuaayku. ²⁶ Noqw nu pan Inay aw nāwaknaqw, pam umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit umumi távini. Noqw pam umuy sohsok hihta tutuqaynani; nen nuy hihta umumi lavayhtiqat umuy sohsok ahoy u'nani. ²⁷ Uma suyan unañway'yuñwni, nuy suyan unañway'taqat pan'i. Yep qatsit tunatyayat hinwisqam hakiy suyan unañway'taqat paysoq lavaytañwu; noqw nu qa panwat umumi yuaata. Uma qa hin unañway'yuñwni, piw umuh'unañwa qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Uma nanaptaqw ura nu umumi pañqawu: Nu ahpiyit piw añqw umumini. Pi uma inumi unañway'yuñwe' soon inumum qa hahlayhtotini, nu Inay awniqey pañqawhqaqat ep'e, pi Ina inuhpenihqe pas pávani. ²⁹ Noqw nāt hapi aw qa pituqw, pay nu añwu umuy äawna, hisat aw pituqw uma tütuptsiwaniqat öviy'o. ³⁰ Yahpiy hapi nu pāpu soon pas umumi yuaatani, taq Nukpana, yep qatsit

ep moñw'iwtaqa añq'ō, noqw pam qahaqam hihta ep inumi tuyqawi'ta. ³¹ Noqw Ina inumi hin tutaptaqw nu pan hinma. Noqw put pantaqat akw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nu Inay aw unañway'taqat nanaptani. Huvam hoñvaa; itam yañqw ahpiyani.

15

Jesus the Real Vine

¹ Nu hapi ovauyit pas antsanihqat anta, Noqw Ina hapi üyi'taqa. ² Inuhpiy hohtakiwtaqa qa himuy'vañwuqat pam ayo túkuñwu; pu pölöy'vañwuqat pam papsiñwu, noqw pahsat pu pam wühaq aniwnañwu. ³ Noqw uma hapi it lavayit nu umumi lavayhtiqat akw kwiñw'e'way'iwyuñwa. ⁴ Uma inumi wiwyuñwini, noqw nu umumi wiwtani; soon ovauyit ahpiy hohtakiwtaqa nāp natsviy hihta himuy'vañwu, pas pam kopölvuy aw wiwte'sa hihta aniwnañwu; noqw pan hapi uma inumi qa wiwyuñwe', soon hihta aniwnayani. ⁵ Nu hapi ovauyi; noqw uma hapi ahpiy hohtakiwuñqamu. Nu hakiy aw wiwtaqw pam inumi wiwte' a'nō himuy'vamantani; pi uma qa inutsviye', soon hihta apitotini. ⁶ Inumi qa wiwtaqa lakput hohtakiwtaqat an ayo tüwiñwu; noqw sinom put tsovalaye', qōhit aqw maspaye', put taqtsokyañwu. ⁷ Kurs uma inumi wiwyuñwe', piw ilavayiy umuh'unañwpeq pani'yuñwe', pep pu' uma hihta nānawakne', put ðviy tüvintotamantani; noqw pam umumi antsaniwmantani. ⁸ Uma a'nō aniwnaye', yan Inay pas pavan mātaktotani; pu piw yan uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamyani. ⁹ Nu hapi pas Inay inumi hin unañway'taqat pan nu umumi unañway'ta; uma suan hinwisq nu umumi unañway'tani. ¹⁰ Uma itutavoy añ hinwisq pan nu umumi unañway'tani, pas nu Inay tutavoyat añ hinmaqpw pam inumi unañway'taqat pan'i. ¹¹ Noqw uma pas hinhaqam hahlayhtotiniqat ðviy nu umumi yan lavayhti; nu pas hinhaqam hahlayhtiqat pan'i. ¹² Noqw nu yan umumi tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwini, pas nuy hin umumi unañway'taqat pan'i. ¹³ Kurs hak tāqa kwatsmuy amuñem qatsiy tave' suyan pi pam pumuy amumi pas pavan unañway'taqe ðviy panhtini. Noqw qa hak put tāqat epnihqe pas pavan nuhtumi unañway'ta. ¹⁴ Uma nuy umumi hin tutaptaqat añ hinwise' ikwátsimiyani. ¹⁵ Yahpiy hapi nu pāpu umuy qa tüwiktuñwantani, taq tüwiki moñwiw hihta hintsakq put qa navoti'tañwu. Nikañw nu umuy ikwátsimyaqat pan tñwantani; pi nu Inay añqw hihta navotqey umuy sohsok āawna. ¹⁶ Qa uma hapi nuy namorstota, pi nu hapi umuy namorstaqe umuy sinmuy tsovalayaniqat ðviy ayata; noqw tsovalniwyaqam qa hovalniwiyani; noqw uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw hihta tüvintotaqw pam umuy put máqamantani. ¹⁷ Nu umumi yan tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwini.

The World's Hatred

¹⁸ Kurs yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaqw pay ura puma inumi mohti qa suhtaq'ewyaqat uma u'ni'yuñwini. ¹⁹ Pi as uma yep qatsit tunatyayat añ hinwisq, pay put añ hinwisqam soon umuy qa hahlayyani; noqw uma pi yep qatsit tunatyayat qa añ hinwisq nu umuy put añqw namorsta; noqw ðviy yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewya. ²⁰ Ura nu umumi lavayhtiqw uma put u'ni'yuñwini; pay tüwiki moñwiw epnihqe qa pavan pasniñwu; noqw kurs sinom nuy okiwasne' soon umuy piw qa okiwasnani; kurs ilavayiy añ hinwise' pay soon piw umuhlavayiy qa añ hinwisni. ²¹ Nikañw pay uma isinomniqpw ðviy puma umuy yan hintsatsnani, nuy añqw távihqat qa tuwi'yuñqe ðviy'o. ²² Pay nu pítuhqe pumuy amumi yuaaykuqw puma inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtoti. Kurs puma ilavayiy qa nanapte' pay soon pas qaanhtotini. Nihqe pu' hapi puma kurs hihta akw qaanhtipuy tupkayani. ²³ Inumi qa suhtaq'ewnihqa hapi piw Inay aw qa suhtaq'ewa. ²⁴ Nu pumuy amutpik nihtiwhataqat kätutmalat hinhti. Qa hak inuhpenihqe hihta kätumalta. Kurs puma itutmalay aw qa yórikye' pay soon pas qaanhtotini; noqw pi as puma put aw yórikyakahkañw inumi qa suhtaq'ewya, pu Inay piw aw'i. ²⁵ Ura pumuy tutuveniyamuy añ yan pey'ta: Nuy qa hinhtiqw puma inumi qa suhtaq'ewya, yan'i. Noqw puma hin pey'taqat anhtoti. ²⁶ Nikañw ason nu umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit Inay añqw ayataqw, pam hihta pas antsanihqat umuy tutuqaynat, nuy hákiyinihqat

sinmuy āawnani. ²⁷ Pu uma piw pas nāp hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwni, uma yayhniwhqat ańqawq inumum hinnumyaqey ñviy'ó.

16

¹ Uma qa hin unañwtotiniqat ñviy nu umumi yan lavayhti. ² Nāt sinom hihta aw tōnawyuñqey ańqaw umuy ayo ipwayani; tis pi nāt ñviy puma umuy qōqyaniqat aw pítuni; noqaw panhtiqa God eñem tumaltaqey wūwamantani. ³ Puma hapi Inay nuy enañ qa tuwi'yuñqey ñviy umuy panhtotini. ⁴ Nikañw ason hisat aw pituqaw ura nu umuy añwu pay put āawnaqat uma u'nayaniqaw ñviy nu umumi yan lavayhti, nāwuspi nāt nu umumunihqey ñviy qa mohtihaq umumi iit yuaayku.

The Work of the Holy Spirit

⁵ Noqaw pu' hapi nu Inay nuy ańqaw távihqat ahoy awni. Noqaw uma qa haqawat nuy haqaminiqat túviñta. ⁶ Noqaw pay pi nu umumi iit lavayhtiqaq ñviy umuh'unañwa pas qa hahlayhtoti. ⁷ Noqaw pay nu umumi pas qaatsat pańqawni: Pas nuy ahpiyniqaw pam umuñem lomahintani; pi nuy qa ahpiyniqaw umumi Unañwtavi'taqaw soon umumi pítuni, pi nu ahpiyen ańqaw put umumi távini. ⁸ Ason pam pite' yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qaanhhtotiqat pumuy navotnani, pu hakiy hin suan hinmaqat pumuy māmatsnani, pu God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani. ⁹ Pam pumuy inumi qa tuptsiwyaqey qaanhhtotiqat pumuy navotnani. ¹⁰ Piw nuy suan hinmaqat pumuy māmatsnani, Inay awnihqat akw'a; noqaw uma pāpu inumi qa yórikyani. ¹¹ Piw God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani, pi pam yep qatsit aw moñwit pay eñem yúkuqey pas qahihata. ¹² Nāt nu nihtiwhaqat hihta umumi yuaaykuniqaw, uma kurs hin nāt put sohsok ñmahtotani. ¹³ Nikañw ason i' Hikwsi pas antsanihqa pite', pam sohsok antsanihqat umuy māmatsstoynani; pam qa nāp nahpiynihqat yuaataniqee. Pam hihta navote' put yuaaykumantani, pu pam hihhihta nātoyaniqat umuy āwintani. ¹⁴ Ason pam nuy pas pawan hihtatani, pi pam itutuqayhpiy ñmahtat, put umuy āwintani. ¹⁵ Inay tutuqayhpiat sohsow piw itutuqayhpi, paniqaw ñviy nu pańqawu: Pam ason itutuqayhpiy ñmahtat, put umuy āwintani.

Sadness and Gladness

¹⁶ Nāt hihsavoniqaw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqaw uma inumi yórikyani, nu Inay awniniqaw ñviy'ó. ¹⁷ Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam haqawat nānami pańqawwa: Ya sen pam hihta itamumi lavayhtiqaq pańqawu: Nāt hihsavoniqaw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqaw uma inumi yórikyani, pu Nu Inay awniniqaw ñviy'ó, kita? ¹⁸ Noqaw ñviy puma pańqawwa: Ya sen pam hihta pańqawhqe Hihsavoniq'ó, kita? Itam hihta pańqawhqaq aw māmatsya. ¹⁹ Noqaw puma as put túviñtotaniqey nānawaknaqaw Jesus navoti'taqey amumi pańqawu: Ya nu umumi Pay hihsavoniqaw uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqaw uma inumi yórikyani, kítahqat uma nātuviñlalwa? ²⁰ Pas antsa, pas antsa nu umumi pańqawni: Nāt uma tsaykitani, pu pas hihta ep qahahlayhtotiqey pan hińqawani; noqaw tuwat yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam hahlayyani, noqaw úmawat qahahlayyani; nikañw pay umuhqahahlayhpi hahlayhpiñwhtini. ²¹ Wuhti tihtatutuñe' qahahlayñwu, tuwanayat aw pítuñwuniqaw ñviy'ó; nikañw ason pam tihte' pahsat kánavotpiy pāpu qa u'ni'tañwu, sino túwaqatsit aw tihtiwhqaw put ep hahlayñwunihqey ñviy'ó. ²² Noqaw pan uma qahahlayyani; nikañw pay nu nāt piw umumi pohtani, noqaw umuh'unañwa hahlayhtotini, pu umuhhahlayhpiy soon himu sohtapnani. ²³ Pu hisat aw pituqaw uma soon pāpu nuy hihta túviñlawni. Pas antsa, pas antsa nu umumi pańqawni: Uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw nāp hihta ñviy túviñtotaqaw pam umuy put máqamantani. ²⁴ Yuk pahsawo hapi uma qa hisat nāt ituñwniy aw yankahkañw hihta ñviy túviñtota. Uma aw túviñtote' ñmahtotani, nen pas hinhaqam hahlayhtotini.

Victory over the World

²⁵ Yan nu pay tupkiwtaqat umumi yuaayku; ason hisat aw pituqaw pep pu' nu soon pāpu ilavayiy tupkitat, umuy Inay pas suyan āawnani. ²⁶ Ason pep pu' uma ituñwniy aw yankahkañw hihta ñviy túviñlalwani. Noqaw nu umuñem Inay aw túviñtaniqey hapi qa pańqawu; ²⁷ Pi Ina pas nāp umumi unañway'taqaw ñviy'ó, ispi uma inumi

unañway'yuñq'ö, nihqe nu God añqw pítuhqat uma tütuptsiwa. ²⁸ Nu Inay añqw yámakqe, tūwaqatsit aw pitu; nit pu' nu tūwaqatsit mātap, Inay awni. ²⁹ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw pañqaw: Meh, pu' hapi um pas suyan yuaaykuqe, pāpu qa sómokit lavayhti. ³⁰ Pu' hapi itam uñ sohsok hihta navoti'taqat tütuptsiwa; noqw soon kurs pas hak sōwu hihta tūviñlawni. It akw pu' itam uñ God añqw pítuhqat tütuptsiwa. ³¹ Noqw Jesus lavayhtiye pumuy amumi pañqawu: Ya uma pu' tütuptsiwa? ³² Meh, aw hapi pituto, híkis pay aw pitsíwta, uma tatslake', nanāp umuhkiy añhqe nankwuse', nuy nalmatapyaniqat aw'i. Nikañw pay nu qa nālaa, pi Ina inumuma. ³³ Uma inuhpe kwakwhaiyuñwniqat öviy nu umumi yan lavayhti. Uma tūwaqatsit ep kánanvotyani; nikañw pay uma su'qawyuñwni, nu hapi yep qatsit ánwuta.

17

Jesus Prays for His Disciples

¹ Yan Jesus lavayhtit, ömiq tātayht, pañqawu: Inaa, aw hapi pitu; um Uhtiy pas hímuniñqat pan nuhtumi mātaktani, noqw Uhti tuwat uñ pan mātaktani. ² Pi um Uhtiy sohsokmuy sinmuy amumi öqalat maqa, nihqe hakimuy hihsa'nihqamuy put aw noaqw, pam qatsit qaso'taqat amumi nóaniqat um pan put enem yuku. ³ Noqw hak uñ pas suhka antsa God-nihqat tuwi'te' pu Jesus Christ uhpiy taviñqat piw tuwi'te' qatsit qaso'taqat himuy'vani. ⁴ Nu tūwaqatsit ep uñ pas hímuniñqat nuhtumi māakta; um nuy hihta tumalat ayataqat hapi nu yuku. ⁵ Noqw taay, Inaa, ura tūwaqatsit nāt qa háqamniqw nu úmumnihqe lolmat tálawñwat pitsáñway'ta. Noqw öviy nu úmi pituqw um piw pan nuy lomavitsañwtoynani. ⁶ Um sinmuy amuñaqw hakimuy inumi noaqw nu uñ hákiyñiqat pumuy áawna; puma as úhimumyaqw um pumuy inumi noa, noqw puma uhlayayiy añ hinwisa. ⁷ Nihqe um hihta inumi noaqw pam sohsoy úñaqwnihqat puma nanapta. ⁸ Pi um it lavayit inumi mātapq nu amumi put mātavi; noqw puma put ömahtota, nihqe nu úñaqw yámakqat pas suyan nanaptaqe pay um pas nuy añqw távihqat tütuptsiwa. ⁹ Nu pumuy amuñem okiw nāwakinta; nu yep qatsit tunatayyat añ hinwisqamuy qa pumuy amuñem nāwakinta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy amuñem nāwakinta, puma uhsinomniqw öviy'ö. ¹⁰ Noqw sohsoyam isinom uhsinomu, pu sohsoyam uhsinom isinomu, noqw nu amuhpiy pas hímuniwhiti. ¹¹ Noqw nu hapi pāpu qa tūwaqatsit ep hinnuma, noqw ima nāt tūwaqatsit epya; noqw nu yañqw úmii. Qahováriwhpu Inaa, um hakimuy inumi nóahqey pumuy pas nāp uhtuñwniy öqalayay akw oyi'tani, noqw puma sūkayani, itamuni. ¹² Nu nāt tūwaqatsit ep pumuy amumum hinnumqe uhtuñwniy añ pumuy oyi'ta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy pās oyi'taqw qa himuwa haqami hiniwhiti, pay i' sұлawhtiniqey namorstiwhqa-saa, hin pey'taqat anhtiniqat öviy'ö. ¹³ Noqw nu yahsatniqw yañqw úmii, nihqe okiw pas pay imuy unañwpeq ihahlayhpiy aniwni'yuñwniqat öviy nu tūwaqatsit ep yan hinqawlauw. ¹⁴ Nu amumi uhlayayiy mātavi, noqw yep qatsit tunatayyat añ hinwisqam pumuy amumi qa suhtaq'ewya, puma qa yep sinoiwyuñqw öviy'ö, nuy qa pep sinoiwtaqat pan'i. ¹⁵ Um as tūwaqatsit añqw pumuy ipwaniqat nu qa pan úmi tūviñlawu, um qalolmat añqw okiw pumuy ayo oyi'taniqat pan'i. ¹⁶ Puma inún qa yep qatsit ep sinoiwyuñwa. ¹⁷ Um uhlayayiy pas antsaniñqat akw pumuy neñem qenivo öyani; uhlayayiy pas antsa. ¹⁸ Um nuy sinmuy amumi tavi, noqw öviy pay hapi nu piw pan nuhtumi pumuy ayata. ¹⁹ Nihqe nu pumuy tunatyawkañw qenivo nātavi, puma as pas antsa piw qenivo oyiwyuñwniqat öviy'ö. ²⁰ Pu nu qa ímuñ-sa amuñem tūviñlawu, nāt hakim pumuy lavayiyamuy ahpiy inumi tütuptsiwaniqamuy amuñem piwu. ²¹ Okiw as puma sohsoyam sūkayaniqat nu tūviñlawu, um Ina inuhpeniqw pu nu uhpenihqat pan piw itamuhpe sūkayaniqata; noqw pep pu' tūwaqatsit ep sinom um nuy añqw távihqat tütuptsiwani. ²² Noqw um hin nuy kaptsi'taqw pan piw nuy pumuy kaptsi'ta, puma itamun sūkayaniqat öviy'ö. ²³ Nu pumuy amuhpeniqw pu um inuhpee, noqw puma itamuhpe pās pasiwyuñwni, noqw sinom nanaptaqw um nuy añqw tavi, nihqe pas hin inumi unañway'taqey pan piw amumi unañway'ta. ²⁴ Inaa, um imuy hakimuy nuy maqaqw puma as nuy háqamniñqat pep inumumyaniqat nu nāwakna, nen it lolmat tálawñwat um nuy máqahqat puma aw tayyuñwni, pi um nāt tūwaqatsit qa yukiwhq pay pepeq inumi unañway'ta. ²⁵ Súantaqa

Inaa, yep qatsit tunatyayat aň hinwisqam uň qa tuwi'yuňwa, noqw nu uň tuwi'ta, noqw ima hapi um nuy aňqw távihqat navoti'yuňwa. ²⁶Noqw nu hapi uň pumuy āawna. Noqw okiw as um inumi hin unañway'taqw pan hapi pumuy nānami unañway'yuňwniqat òviy nu soon nāt qa uň pumuy āwintani. Nen nu pas antsa amuhpe yantani.

18

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Yan Jesus lavayhtit put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw pahpiy nakwsuqw, puma haqe' sika Cedron yan mātsiwhqat yupqōymi nōña; noqw pam haqami olive qōlmi pituhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum paňso paki. ² Noqw put momñwituy amumi mātapqa Judas piw put háqamnihqat tuwi'ta, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw qa sūs pañsoniñwuniqw òviy'o. ³ Noqw God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum tuwalan'a'yatuy hoñvia'yatuy enañ Judas aw mātavi; noqw puma wiñqōhi'wiskañw, kopitsoki'wiskañw, tunipi'wiskahkañw put amum paňsoya. ⁴ Noqw òviy Jesus hin hintsaniñiqey sohsok navoti'taqe amumi nakwsuhqe pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? ⁵ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Itam hakiy Nazareth aňqw tāqa Jesus hepnumya. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu' pam'i. Noqw Judas amumi put mātapqa pumuy amumum wunu. ⁶ Noqw pam panis pamniñiqey amumi pañqawh qahsat pay puma áhoywat hohyokat, tutskwami patañmunumhti. ⁷ Pahsat pu piw pam pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? Noqw puma pañqawu: Itam hakiy Nazareth aňqw tāqat Jesus hepnumya. ⁸ Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu pamniñiqey amumi pañqawu; noqw òviy kurs aw nuy hepnumye', uma imuy mātapyani. ⁹ Ura pam hiñqawh q put anhtiniqw òviy'o, ura pam pañqawu: Imuy hakimuy um inumi noqw nu qa hihtawat kwahi, it'a. ¹⁰ Pahsat pu Simon Peter sipwuhapi'taqe put hóroknat, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaqw naqvuyat ayo tuku. Noqw i' hak tūwiki Malchus yan mātsiwa. ¹¹ Pahsat pu Jesus Peter aw pañqawu: Uhsipwuhapiy tukpuyat aqw pánaa. Ina inuñem okiwsanhpit kuyapkuhq pay nu soon qa put hikwni.

Jesus before Annas

¹² Pahsat pu sohsoyam tuwalan'a'yam-niqw pu moñwíam, hoñviaymuyatuy amumum Jesus nuayaqe put somya; ¹³ Nit mohti Annas aw put wikya, pam pi Caiphas mōöñañwuy'ta; noqw Caiphas put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwta. ¹⁴ I' Caiphas hapi ura Jew-sinmuy amumi pañqawu pay ura hak sūka sinmuy amuñem mokq pam ñas'ewniqata.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Noqw Simon Peter Jesus aňki, pu suhka put aw nānatuwnaqa; pamwat God awwat mohpeq moñwit tuwi'ta; niñqe pam Jesus amum God awwat mohpeq moñwit kíyat aw paki. ¹⁶ Noqw Peter pay hötsíwat ihpaq wunu. Noqw pahsat pu suhka Jesus aw nānatuwnaqa God awwat mohpeq moñwit tuwi'taqe yámaqke, hötsíwat aw tunatyawtaqat mānat aw yuaaykuqe Peter pana. ¹⁷ Pahsat pu māna hötsíwat aw tunatyawtaqa Peter aw pañqawu: Ya qa um piw it tāqat aw nānatuwnaqa? Noqw pam pañqawu: Qae. ¹⁸ Noqw iyohooniqw, òviy tūtuwikt hoñvia'yatuy amumum tövumsit hoveyelayaqe aw hoñkahkañw nāmukintota. Noqw Peter pumuy amumum aw wunuwkañw nāmukinta.

The High Priest Questions Jesus

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lk 22.66-71)

¹⁹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Jesus tūviñtaqe put aw nānatuwnayaqam hákimyaqat put tūviñta, pu hihta pam pumuy tutuqaynaqata. ²⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nu nuhtumi susmataq yuaata. Nu tsotsvalkive sutsep tutuqayna, pu God kíyat ep'e, paňso Jew-sinom sutsep tsotsvalya; nu qa hihta nanauyve lavayhti. ²¹ Noqw um hinoqw nuy tūviñlawu? Nu hihta yuaaykuqat um inumi tūqayyuñqamuy tūviñtanikañwo; meh, puma nuy hiñqawh q navoti'yuňwa. ²² Noqw yan pam lavayhtiqw,

pu suhka hoñiaya put aqlap wúnuhqa mapqölöy akw Jesus wuvahta, pañqawkañwo: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi kurs nuy qalolmat lavayhtiqw um put pañqawni; kurs pay nuy súañqawhq ya um hinoqw nuy wuvahta? ²⁴ Noqw Annas put somt, God awwat mohpeq moñwit Caiphas aw hōna.

Peter Denies Jesus again

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Noqw Simon Peter pep wunuwkañw nāmukinta; noqw haqawat pep hoñqam put aw pañqawu: Ya qa um piw put aw nánatuwnaqa? Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Qae. ²⁶ Noqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwkiat Peter aw pañqawu: Puyaw qa um oliveqölpe put ámunniqw nu ūmi qa tātayi? Pam hapi Malchus añqwi, it hakiy naqvuyat Peter ayo tukuqw put'a. ²⁷ Pahsat pu Peter piw nāt qa nakwha, noqw pahsat pay taqakowako töqti.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Pahsat pu puma Caiphas añqw Jesus haqami Rome añqw moñwit kiyat aw wikya; noqw súitsi; noqw puma pay moñwkimi qa yuña, taq ka Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat añqw nōñōsaniqew qa hu'waniwyani. ²⁹ Pahsat pu Rome añqw moñwi Pilate yan mātsiwhqa yámakqe amumi pañqawu: Ya uma hihta it nēveltotoynaya? ³⁰ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pay pi as i' tāqa qa nukpananiqw soon itam ūmi put wikvayani. ³¹ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Pay pi uma put wikye' umumi hin tutavot an put yukunayani, kita. Noqw òviy Jew-sinom put aw pañqawu: Itam hakiy nīnayaniqew mewniwta. ³² Ura Jesus hin mokniqew lavayhtiqat anhtiniqw òviy puma pañqawu. ³³ Pahsat pu Pilate piw pavasiwhkimi pakit, Jesus wánwayhqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya pay um pas nāp it lavayhti? sen pay hakim nuy pamnihqat uñ āawnaya? ³⁵ Noqw Pilate lavayhtiqe aw pañqawu: Ya nu Jew-sino? Pi nāp uhsinom God awwat mohpeq momñwituy amumum uñ inumi mātapyā. Ya um hihta hinhti? ³⁶ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay imoñwtunatyā qa yep qatsit ahpiy'ō, pi as imoñwtunatyā it qatsit ahpiyniqw soon itumal'a'yam as qa rohomhtotini; noqw nu Jew-sinmuy amumi qa noiwni; noqw pi imoñwtunatyā qa yañq'ō. ³⁷ Noqw òviy Pilate put aw pañqawu: Noqw um moñwi? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um súañqawu. Pi nu yaniqw tihtiwa; nihqe nu it hihta pas antsanihqat tuawi'taniqew òviy tūwaqatsit aw pitu. Pas antsanihqat añ hinwisqam sohsoyam itōnay nanaptañwu. ³⁸ Noqw Pilate put aw pañqawu: Ya himu pas antsa?

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lk 23.13-25)

Pam kitat, piw Jew-sinmuy amumi yámakqe, amumi pañqawu: Pas nu qa haqam qaanhtiqat put aw tuwa. ³⁹ Noqw pay pi Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pituyat put Jesus qōtōsomtoynaya, nit pu hihta palasakwat usimnit put usihtoyayaqe, ³ Aw pañqawu: Òqawmañwu, Jew-sinmuy moñwiamu! Pu puma may akw wuwalalwa. ⁴ Pu òviy Pilate piw yámakqe sinmuy amumi pañqawu: Meh, nu hapi qa haqam qaantaqat it aw túwahqe umuy navotnaniqew òviy nu umumi put hōrokna. ⁵ Pahsat pu Jesus kūtāt akw qōtōsomiwkañw palasakwat usimnit uskañw pañqw yama. Noqw Pilate umumi pañqawu: Taa, yep tāqa. ⁶ Noqw òviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yōrikyaqe sákmaqe pañqawu: Nahoylehtsit aw múaa! Nahoylehtsit aw múaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Uma pi wikye' put nahoylehtsit aw muayani,

19

¹ Pahsat pu Pilate solāwamuy pan ayataqw puma Jesus haqami wikyaqe wuvahpit akw put qa sūs wuvahtota. ² Pahsat pu puma hihta kūtay'taqat kwitetotaqe put wihkat yukuyat put Jesus qōtōsomtoynaya, nit pu hihta palasakwat usimnit put usihtoyayaqe, ³ Aw pañqawu: Òqawmañwu, Jew-sinmuy moñwiamu! Pu puma may akw wuwalalwa. ⁴ Pu òviy Pilate piw yámakqe sinmuy amumi pañqawu: Meh, nu hapi qa haqam qaantaqat it aw túwahqe umuy navotnaniqew òviy nu umumi put hōrokna. ⁵ Pahsat pu Jesus kūtāt akw qōtōsomiwkañw palasakwat usimnit uskañw pañqw yama. Noqw Pilate umumi pañqawu: Taa, yep tāqa. ⁶ Noqw òviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yōrikyaqe sákmaqe pañqawu: Nahoylehtsit aw múaa! Nahoylehtsit aw múaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Uma pi wikye' put nahoylehtsit aw muayani,

nu pi qa hihta qaantaqat put aw tuwa. ⁷ Noqw Jew-sinom lavayhtotiqe pañqawwa: Itam hihta ep yukuyamantaniqe tutavot pasiwyuñwa; noqw itahtutavoyniqw pi soon pam qa mokni, pam God Tíatnihqey pañqawhqe òviy'ò. ⁸ Noqw òviy Pilate pan lavayit navotqes pu' pas maqasti. ⁹ Nihqe pavasiwhkimi piw pákihqe Jesus aw pañqawu: Ya um hak háqaqö'? Noqw Jesus aw qa hiñqawu. ¹⁰ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Noqw ya um inumi qa hinwat lavayhtini? Nu un mätapniqey, sen nahoylehtsit aw muiwniqat unem yúkuniqey aw òqalat pasiwta. Ya um qa it navoti'ta? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay as òqalat qa òñaqw ùmi noiwhq soon um inumi òqalani. Pantaqw òviy i' hak nuy ùmi mätapqa uhpenihqe pas wukoqaanhti. ¹² Pahpiy pu Pilate as put mätapniqey tunatyalti; noqw Jew-sinom sáakmaqe pañqawwa: Um it tãqat mätave' pay Caesar qa kwãtsiatni, hak haqam nãmoñwlawhqa pan Caesar aqw hiñqawñwu. ¹³ Noqw òviy Pilate it navotqe Jesus wikkañw ihpo yama, nit pu haqam Owaqantupha yan túñwantiwhqat ep moñw'atsvewat ep qatuptu, haqam Hebrew-sinmuy amuhkwanihqe Gabatha yan mãtsiwhqat ep'e. ¹⁴ Noqw Amutsava Yũmosanihqat ep nõviwniqat totokay'yuñwa, noqw tãwanasavehaqamo. Noqw Pilate Jew-sinmuy amumi pañqawu: Taay, yep umuhmoñwi! ¹⁵ Noqw puma sáakmaqe pañqawwa: Tũvaay, tũvaay! Nahoylehtsit aw múaay! Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw ya nu umuhmoñwi nahoylehtsit aw muiwniqat enem yúkuni? Noqw God awwat mohpeq momñwit pañqawwa: Itam qa hakiy moñw'yuñwa, pas Caesar-saa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lk 23.26-43)

¹⁶ Pahsat pu puma put nahoylehtsit aw muayaniqat òviy pam amumi put mätavi; noqw puma ñuayaqe ahpiy wikya. ¹⁷ Noqw pam nahoylehtsiy ikwiwkañw haqami Masqötvihka yan túñwantiwhqat aw'i; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Golgotha yan túñwantiwa. ¹⁸ Pep pu' puma hakimuy lõqmuy put enañ nahoylehtsit aw muaya, nan'íkãqee, noqw Jesus amuhtsavee. ¹⁹ Noqw pam hak hímuniwhqat Pilate pënaqe nahoylehtsit atsve mua; noqw yan pey'ta: JESUS NAZARETH ANQWNIHQ JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁰ Noqw Jesus haqam nahoylehtsit aw muiwhq pam kiñaqw qa yãpo; noqw òviy kãysiwhqam Jew-sinom it atsva yan pey'taqat añ tuñwãya. Noqw pam Hebrew-sinmuy amuhkwa pey'ta, pu Greek-sinmuy, pu Latin-sinmuy. ²¹ Pahsat pu Jew-sinmuy amuñaqw God awwat mohpeq momñwit Pilate aw pañqawwa: Jew-sinmuy moñwíamu, um qa yan pënat, pam Jew-sinmuy moñwíamniwhqey pam kítahqat um pënani. ²² Noqw Pilate lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu hin pënaqw pay pi pantani. ²³ Pahsat pu solãwam Jesus nahoylehtsit aw muayaqe yuwsiyat nãlõvo o'yaqe nãhuyva; noqw ahtöqö'napnaat qa tũhiwtaqe ahsupoq pöqniwta. ²⁴ Noqw òviy puma nãnam pañqawwa: Itam qa tsíkayat, put òviy nanavö'yani, mãtaqpi hak putni, kitota. Yan puma tutuvenit antsanhtota, ura pan pey'ta: Puma iyuwsiy nãhuyvayaqe inapnay òviy nanavö'ya. Noqw òviy solãwam panhtoti. ²⁵ Noqw pep Jesus nahoylehtsiyat aqlap put yuat wunuwta, pu yuyat tupkoat Mary, hakiy Cleopas nõmaata, noqw pu Mary Magdalene. ²⁶ Noqw Jesus yuy tuwa, pu put aw nãnatuwnaqat pas aw unañway pep wunuwtaqata, nihqe yuy aw pañqawu: Wuhti, ayam uhtii. ²⁷ Pahsat pu pam put aw nãnatuwnaqat aw pañqawu: Ayam úñuu. Noqw pahpiy put aw nãnatuwnaqat put kiy aw wiki.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Yantaqat atsva pu' Jesus tumalay pay sohsok yúkuhqe navoti'taqe pañqawu: Nu pãnaqmoki, kita, hin pey'taqat antaniqw òviy'ò. ²⁹ Noqw pep tsaqaptat añqw ovalala a'nö sika küyiwta; noqw puma hihta sòyatkot put aqw móroknayat, pu himu hisop yan mãtsiwhqat kohoyat epeq söñnayat put moami itaya. ³⁰ Pu òviy Jesus ovalalat añ yúkuhqe pañqawu: Yukilti, kitat yökoltit sohsok hikswu.

Jesus' Side Pierced

³¹ Noqw ép nasuñwintalöñnit pas kãptsitiwhqat ep totokay'yuñwa. Noqw pumuy tokoam nãt nasuñwintalöñnit ep nahoylehtsit añ hãiyiyuñwiniqat ima Jew-sinom qa nãnawakna. Noqw òviy puma Pilate awyaqe aw pañqawwa: Um as solãwamuy ayataqw,

puma hokayamuy qóqhitote' pumuy haqami hintsatsnani. ³² Pahsat pu óviy soláwam ókihqe mohti'maqat-nikañw pu mitwat put amum nahoyehtsit aw muiltiqat pumuy lóvaq hokayamuy qóqhitota. ³³ Nit puma Jesus aw ókiqw pay kurs pam móki, noqw óviy pay puma put hokayat qa qóhiknaya. ³⁴ Nikañw suhka soláwa lansay akw put suyvaqewat sóhkwiknaqw pahsat anqw uñwa kúyit enañ munva. ³⁵ Noqw nu hapi it aw yori, nihqe hihta navoti'taqey pas suyan tuawi'ta; nu qa atsálawu, noqw uma kurs hin qa tútuptionsani. ³⁶ Hin pey'taqat hapi anhtiniqw óviy ii yaniwhiti, ura yan pey'ta: Qa himuwa put óqaat qóhikiwni, yan'i. ³⁷ Pu piw sutske' yan pey'ta: Puma hakiy sóhkwiknayaqey aw yórikyani, yan'i.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Yantaqat atsva pu' hak táqa Aramatheat anqwnihqa Joseph yan mátsiwhqa Pilate awnihqe Jesus tokoyat haqami hintsanniqey put aw maqaptsi'ta; noqw Pilate put hu'wa. Noqw óviy pam píthuhqe Jesus tokoyat haqami yawma. Pam hak as nuhtum Jesus aw tuptsiwa; nikañw Jew-sinmuy mamqasqe óviy qa hakiy put áawna. ³⁹ Noqw pu piw Nicodemus hihta myrrh aloes enañ namiqwriwtaqat tsivót-sikip sunat pututuwanit pahsa'haqam kimakañw ep pitu. Ura pam hak mohtihaqam mihikiwtaqw Jesus aw pitu. ⁴⁰ Pu óviy puma Jesus tokoyat haqami távihqe kwañwáhoqatqat tósit atsva put siwuwuykinat tsatsákw mótsaput linen yan mátsiwhqat akw put mokahta, hin Jew-sinom hakiy masyuwsinayañwuqat pan'i. ⁴¹ Noqw pam haqam nahoyehtsit ep muiltiqat ep himuqóló; noqw pep puhutuamtuhsó; noqw nāt pas qa hak hisat pañsoq tawiwa. ⁴² Noqw Jew-sinom totokay'yuñqw óviy puma pep Jesus tavi, pam tuamtuhsó áhayhpniquw óviy'o.

20

The Empty Tomb

(Mt 28.1-8; Mr 16.1-8; Lk 24.1-12)

¹ Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay nāt qa talq, Mary Magdalene tūamit aw'i; noqw kurs owa tūamit aqw útsiwtañwuqa ayo tawiwa. ² Pahsat pu pam wárikqe, Simon Peter-nit pu nuy, Jesus aw unañwayat yan túñwantiwhqat, itamumi pañqawu: Taq kurs Tutuyqawhqat tūamit anqw hóroknya; nihqe haqami pi put hintsatsna. ³ Pu óviy nu Peter amum tūamit aqw wari. ⁴ Noqw nu Peter ehpeqtaqe pay mohti pañso pitu. ⁵ Nihqe nu motoltiqe ahpamiq tātayhqe tsatsákw mótsaput ep oyiqw tuwa; nikañw pay nu qa aqw paki. ⁶ Pahsat pu Simon Peter inuñk pitu; nihqe tūamit aqw pákihqe, tsatsákw mótsaput ep oyaqw tuwa. ⁷ Pu hóhónpi put qótóyat akw as mókiwtaqa pay tsatsákw mótsaput qa enañ qatskañw pay nála suphaqam qātsi. ⁸ Pahsat pu nu tuwat aqw paki, nihqe nu yórikqe tuptsiwa. ⁹ Pam mokiwuy anqw pas soon ahoy qa tātayniqat pan pey'taqat nāt itam qa mátsi'yuñqe óviy'o. ¹⁰ Pahsat pu itam ahoy pañqw nima.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Mr 16.9-11)

¹¹ Noqw Mary tūamit ihpaq wunuwkañw okiwi pakmumuya; nihqe óviy pam pan hinqawkañw, motoltit, tūamit aqw yori; ¹² Nihqe hakimuy lóqmuy hoñviayatuy qótsat yuws'i'taqamuy pepeq qatuqw tuwa, haqe' Jesus tokoat as qatsqat pep suhka qótóveniñw, pu suhka kukveq'a. ¹³ Noqw puma hakim put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Noqw pam amumi pañqawu: Ispi kurs puma Itutuyqawhqay haqami hintsatsnaqe, haqam put taviyaqw nu qa navoti'taqe óviy'o. ¹⁴ Yan pam hinqawht, ahoy namtókkañw Jesus pep wunuqw tuwa; nit pam Jesus-niqw qa māmatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Ya um hakiy hepnuma? Noqw pay pam úyit tumalay'taqanihqat pam wūwahqe aw pañqawu: Tāqa, kurs um put haqami hintsane', um haqam put távihqey nuy áawnani; noqw nu haqami hintsanni. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Mary. Noqw pam aw namtókt, put aw pañqawu: Rabboni, kita. (Pam Tūtutuqaynaqa i'nihqe pam'i.) ¹⁷ Jesus put aw pañqawu: Um nuy qa ñuñ'ani, taq nu nāt Inay aw qa wūwi. Um itupkomuy amuminen amumi pañqawni: Nu God Inay aw wupni, pu pay pam piw Umunaa, pu Umuhutuyqawhqay. ¹⁸ Noqw Mary Magdalene

Tutuyqawhqat aw yórikqey put aw nánatuwnayaqamuy amumi tūawwa, pu pam yan put aw lavayhtiqata.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹ Noqw ép Sundayt ep tapkiqw put aw nánatuwnayaqam haqam tsovawtaqe, okiw Jew- sinmuy mamqasyaqe òviy hòtsíwhpa' uhtsi'yuñqw, Jesus pítuhqe, amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwini. ²⁰ Yan pam lavayhtit, tokoy haqami sòhkwiknayaqat pumuy amumi mahtakna may énaña. Noqw put aw nánatuwnayaqam Tutuyqawhqat aw yórikyaqe hahlayhtoti. ²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwini. Nu hapi hin Inay nuy ayataqat pan piw tuwat umuy añqe' ayata. ²² Yan pam lavayhtit, amumi hikwsut pañqawu: Huvam Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaa. ²³ Uma hakiy qaanhtipuyat ayo yukuyaqw pam ayo yukiwñwu; pu uma hakiy qaanhtipuyat qa ayo yukiwniqat pañqawqaww pam qa ayo yukiwñwu.

Jesus and Thomas

²⁴ Noqw imuy pakwt lōq síhkay'taqamuy amuñaqw hak Thomas, Didimus yan túnwantiwhqa, qa amumumniqw Jesus pitu. ²⁵ Noqw òviy mímawat Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqawu: Itam Tutuyqawhqat aw yórikyaqe. Noqw pam amumi pañqawu: Pas nu máyat ep muahpit akw pey'vaqat aw qa yórikkañw pu imalatsiy akw put aw qa hintsankañw, pu put tokoyat haqam sòhkwiknayaqat aqw imay qa pane' soon tuptsiwini. ²⁶ Noqw ahpiy nanalsikis talq put aw nánatuwnayaqam piw haqam ahpave tsovawta, noqw Thomas pumuy amumuma. Noqw hòsíwa uhtsiwtaqw Jesus pítuhqe amuhsonve wunukañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwini. ²⁷ Pahsat pu pam Thomas aw pañqawu: Kurs uhmalatsiy aqw pew hintsanaa, pu imay aw yórikuu; pu pew mávuyalte', itokoy haqam sòhkwiknayaqat aqw uhmáy pánáa, nit um pāpu qapēvewnat tuptsiwini'tani. ²⁸ Noqw Thomas put aw pañqawu: God, Itutuyqawhqa. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Thomas, paysoq pi um inumi yórikqe òviy tuptsiwa; inumi qa yórikyat tūtuptsiwaaqam pas hihlayhpit epyani.

The Purpose of this Book

³⁰ Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumumnikañw pas qa tsa' kátatayhpit hihta tuawi'taqat tumalta; noqw pāvam qa sohsoy it tutuvenit añ pey'ta. ³¹ Noqw pay hapi pas Jesus Moñw'asi'taqanihqat, pu God Tíatnihqat uma tūtuptsiwaniqw òviy ii yantaqa pēniwa, pu uma tūtuptsiwē' put ahpiy qatsit tutwani.

21

Jesus Appears to Seven Disciples

¹ Iit atsve pu Jesus wuhkovatuphat Tiberias yan mātsiwhqat ep put aw nánatuwnayaqamuy amumi piw namtakna; noqw pam hin namtaknaqat nu umuy āawnani. ² Ima yahsa'hakim haqam sūpya: Simon Peter, pu Thomas, Didimus yan túnwantiwhqa, pu Galileet ep Canat añqw táqa Nathanael, pu Zebedeet tímat-niqw, pu hakim lōyóm piw put aw nánatuwnayaqam. ³ Noqw Simon Peter pumuy amumi pañqawu: Nu pakiwmaqto; noqw puma aw pañqawu: Itam úmumyani. Noqw òviy puma ahpiyyaqe āpiy pākihut aqw yuña, nit ep mihikq puma qa hihta kwisnaya. ⁴ Noqw qavorivaqw talavay Jesus patuphat qalaveq wunu; noqw put aw nánatuwnayaqam put Jesus-niqw qa māmatsya. ⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Tōtímu, ya uma qa hihta kwisnaya? Noqw puma put aw pañqawu. Qae. ⁶ Pu pam amumi pañqawu: Uma pākihut putvaqewat umuhtutsayay pāmiq tūvaye' tutwani. Noqw puma panhtotiqe, pas antsa pāvakiwhtuy qaan'ewakw hintaqamuy intotaqe qa kātoti. ⁷ Paniqw òviy nu Jesus pas aw unañwayat yan túnwantiwhqa Peter aw pañqawu: Taq Tutuyqawhqa. Noqw Simon Peter Tutuyqawhqat-nihqat navotqe, napnay añ paki, qa yuwsit'atqe òviy'o, nit pu pāmiq tsoo. ⁸ Noqw mímawat put aw nánatuwnayaqam tutsáyat ep pāvakiwhtuy íniwyuñqamuy pay pākihut akw lōlōkinkahkañw òki, puma tutskwat añqw qa yāpyaqe òviy'o, pay tsivót-sikip sunat kwílakit pahsaphaqamo. ⁹ Pu òviy puma panis tutskwami

okit, pep tövut hoveyeliwtaqat tutwa. Noqw pāvakiwht put aň oyi. Pu pölavikit piw tutwa. ¹⁰Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma pāvakiwhtuy umuhtunimuy aňqw pew kiwisni. ¹¹Noqw Simon Peter put aqw wupqe yaňsakoqumuy pāvakiwhtuy tutsáyat ep íniwtaqamuy tutskwami lölökinda, tsañe'sikip sunat-síkañw aňqw pakwt payhkomuy sihkay'taqamuyu (153); noqw pas as qaan'ewakw hintaqw piw tutsaya qa tsiki. ¹²Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Huvam pewye' nōñösa. Noqw soon kurs haqawa put aw nánatuwnayaqam pam haknihqat tüviñtani, suyan pi pam Tutuyqawhqañiqw öviy'o. ¹³Pahsat pu Jesus amuminihqe pölavikit kwusut, pumuy put huyta, pu pāvakiwhtuy piwu. ¹⁴It akw hapi pu' Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pāyis nāmahtakna, mokiwuy aňqw ahoy tātayht'a.

Jesus and Peter

¹⁵Pu öviy pumuy nōñösat, Jesus Simon Peter aw pañqawu: Simon Jonas tíata, ya um imuy amuhpenihqe inumi pas unañway'ta? Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam put aw pañqawu: Imamñatuy nopni'taa. ¹⁶Pu aňqw piw pam put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um inumi unañway'ta? Noqw pam pañqawu: Owi Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam pañqawu: Ikanelvokmuy amumi tunatyawtaa. ¹⁷Pu pam pāyisni'makañw put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um nuy hahlayi? Noqw pahsat pu Peter pas qahahlayhti, pam pu' Ya um nuy hahlayi put aw kítaqw öviy'o. Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay pi um sohsok hihta navoti'ta; nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Jesus put aw pañqawu: Ikanelvokmuy nopni'taa. ¹⁸Pas antsa, pas antsa nu ümi pañqawni: Um tsaynihqe nāyuwsinat haqami unañwte' pañso haqaminiñw; nikañw pay ason um wúyokte' uhmuy hohtaknani; noqw pu suhka uñ yuwsinani, nit pu uñ haqami qa nāwaknaqw uñ pañso wikni. ¹⁹Pam yan lavayhtiqe put hin mokniqat pañqawu. Noqw pam mokiwuy akw God pas pavan mātaktani. Pu pam yan lavayhtit put aw pañqawu: Um inuñ hinmani.

Jesus and the Other Disciple

²⁰Noqw Peter namtökqe nuy pumuy amuñkniqw tuwa. Nu hapi Jesus aw unañwayat túnwantiwqhqe ura tapkiqw nōnovaqw put tawitsqayat aw tahtsikiwkañw aw pañqawu: Ya hak uñ momñwituy amumi mātapni? ²¹Noqw Peter nuy túwahqe Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw i' tuwat hinhtini? ²²Noqw Jesus aw pañqawu: Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nāwaknaniqw, ya um put hintsanni? Um inuñ hinmani. ²³Pantaqat ahipy pu' yaw nu pay qa mokniqat mímawat nánatuwnayaqam yan lavayta. Noqw pi Jesus put aw qa pañqawu: Pam qa mokni, qa kita; nikañw Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nāwaknaniqw, ya um hintsanni? kita. ²⁴Nu hapi put aw nánatuwnaqa iit tuawi'ta, nihqe iit pēna. Noqw uma navoti'yunq wituawi pas qaatsa.

Conclusion

²⁵Pu piw pas as nihtiwtatqat Jesus tumalta; noqw ka as pam sohsoy pēniwniniqw hikis pi ka tūwaqatsit ep soon tutuvenit pēniwniqat eñem qénini. Pas antsa.

Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipuamu

Jesus Promises to Send the Holy Spirit

¹ Ura nu mohtihagqam pēna, Theophilus; nihqe ura Jesus sohsok hihta hintsaktivaqat, pu tūtutuqaynativaqat nu yuaata, ² Hisat ōmi wikiwhqat pahsavoo. Ura pam ayaiyuñqamuy namorstaqey amumi Qahováriwtaqat Hikwsit añ tutaptat, pañso wikiwa. ³ Pu piw pam kãnavot, put atsve hihhihta qađwfhintaqat akw pumuy amumi pas suyan taytaqey mahtakna; lōp sunat tãlat añ pumuy amumi nãmataqlawu; nihqe God moñwtunatyat hin hintaqat pumuy amumi yuaata. ⁴ Noqw ura pam pumuy amumum tsovawtaqe, puma Jerusalem añqw qa ahpiyanyiqat amumi tutaptaqe, Nayat añqw pumuy amumi hakiy awinit òviy maqaptsi'yuñwniqat pañqawu. Ura uma inuhpiy put nanapta, pam kita. ⁵ Pay as pi John pas antsa kũyit akw tũtuvoylalawu; nikañw uma hapi yahpiy qa wũhakis talq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwiyani.

Jesus is Taken up to Heaven

⁶ Noqw òviy puma tsovaltìqe, put tũvĩntotaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um pu'haqam Israel-sinmuy amumi moñwtunatyat ahoy pitsinani? ⁷ Noqw pam amumi pañqawu: Pay pam hĩsatniqat, pu haqe' qalawmaq aw pĩtuniqat Ina pas nãp òqalay akw yuki'taqat pay qa uma put navoti'yuñwni. ⁸ Pay ason uma òqalat makiwiyani, Qahováriwtaqat Hikwsit umumi pĩtuq'ò; nen uma nuy hin navoti'yuñqey tuawi'yuñwni Jerusalem ep'e, pu sohsovok Judeat añ'a, pu Samariat añ'a, pu ahpiy tũwqalavoqhaqamii. ⁹ Yan pam lavayhtiqw, puma aw tãyuñqw, pam òmi wikiwa; noqw òmaw put wikqe, pumuy amutpik tupka. ¹⁰ Noqw pam òmi wuptoqw, puma añk-sa tãyuñqw, hakim lōyòm tãqat qòtsat yuwi'kañw pumuy amumi suptuqe, amuqlap wunuptu; ¹¹ Nihqe pañqawu: Uma Galileet añqw tahtaqtu, ya uma hinoqw pas òmiq-sa taykahkañw hõñi? Pay hapi i' Jesus umuñaqw òmi wikiwhqat uma aw tãyuñqw, hin pam òmi wupqey pan piw ahoy pĩtuni.

Judas' Successor

¹² Pahsat pu puma tsomot Olivet yan mãtsiwhqat añqw ahoy Jerusalem awya. (Pam tsomo Jerusalem añqw hak nasuñwintalõñnit ep haqami pahsavo nakwsumantaniqat pahsaphaqamo.) ¹³ Noqw puma ep òkihqe, tupatsveq ahpami yuñã; pepeq ima yēse: I' Peter, pu James, pu John, pu Andrew, pu Philip, pu Thomas, pu Bartholomew, pu Matthew, pu James, hakiy Alphaeus tiata, noqw pu Simon Zelotes, noqw pu Judas it James tupkoata. ¹⁴ Ima sohsoyam sun unañway nãwakintota; pu pas okiwlalwa qa qé'iwwisakahkañwo, hakimuy momoymuy amumuma, pu Jesus yuyat Maryt-nikañw pu Jesus tupkomuyatuy amumuma. ¹⁵ Noqw ephaqam Peter tuptsiwñi'yuñqamuy amuñaqw wunuptu, (ima tsovawtaqam navaysikip sunat pahsa'haqamya) ¹⁶ Nihqe amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, ura Qahováriwtaqa Hikwsi David moayat ahpiy tutuvenyukit añ añwu pay hin lavayhtiqw pas soon pam qa antani; pam Jesus ñuawisqamuy put aw tsamqat Judas pañqawu. ¹⁷ Pam as ura itamum tõnawta; nihqe itamum it yan tumalat aw taviwa. ¹⁸ Noqw i' tãqa ura qalomáhinhtìqe, ahsatiy akw tutskwat tui; nihqe kopañvosqe nãsavaqe pahtokq, sohsoy sisishuat nõñañayku. ¹⁹ Noqw sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqam put nanapta; noqw òviy pep tutskwa pumuy amuhkwa Acel-dama yan tũnwantiwa; pam tutskwa unwat akw tuiwhpu i'nihqe pam'i. ²⁰ Pay ura Tãtawit añ yan pey'ta: Nam kiãt kiqõtiwaa; nam qa hak añ qátuu, yan'i; pu piw yan'i: Nam tumalmakiwaat pas suhka makiwaa. ²¹⁻²² Imuy yep yesqamuy amuñaqw haqawat Jesus qatsiyat añ ahsupoq itamum hinnumya, John hisat Jesus kũyit akw tuvoylataqat ahpiy'ò, pu put itamuñaqw òmiq wikiwhqat aw pahsavoo. Noqw òviy itam pumuy amuñaqw haqawat namorstotaqw, pam itamum Jesus mokiwuy añqw ahoy tãtayhqtat yuaatani. ²³ Noqw òviy puma hakimuy lōqmuy taviya, hakiy Joseph, Barsabas yan tũnwantiwhqat, pam hak piw Justus yan mãtsiwhqat, nikañw pu hakiy Matthias piwu. ²⁴ Nit puma nãnawaknaqe pañqawu: Taay, Tutuyqawhqa, um sohsokmuy amumi unañwayamuy navoti'ta; um imuy tãqatuy himuwat namorstaqey mahtaknani. ²⁵ Noqw pam it tumalat ep wũnupte', itamun añqe' ayaiwtani. Ura Judas qaanhtìqe put añqw ayo yama, pas

nāp qeniy awniqee, kitota. ²⁶ Pu puma pumuy amuhpe hihta akw tuwantotaqw, pam Matthias ep yēva. Noqw pam pakwt suk w sihkay'taqamuy ayaiwiyuñqamuy amumum pohtoyaniwa.

2

The Coming of the Holy Spirit

¹ Noqw talōnnit Pentecost yan māsiwhqat aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway haqam sūp tsovawta. ² Noqw nāt pumuy panyuñqw, pahsat pay himu wukohukañwuy an sōykitaqa ðñaqw pítuhqe, pumuy haqam kive tañawtaqw, pep pās ohpo. ³ Noqw pep himu ūwiñwuy antaqa amumi mātaqtique, nāhoy tsihtsiktique, leñit anhtique nānap amuhpa' kwāvilti. ⁴ Noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuñqe, pahsat pu hihituy amuhkwa yuaaykuya, hin Hikwsi pumuy lavayhuytaqat pan'i. ⁵ Noqw ephaqam kaysiwhqam Jew-sinom God pas kaptsi'yuñqam Jerusalem ep tsovawta. Puma nānan'ivaqw tutskwat añqw ðki. ⁶ Noqw i' yantaqa añqe' nanaptiwhq, sinom qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltiqe, hin kurs wūwaya, puma nanāp amumi tūqayyuñqw, amuhkwa yuaatotaqw ðviy'o. ⁷ Noqw puma sohsoyam pas hin unañwtotique kātayūñqe nānami pañqawta: Meh, ya ima yuaatotaqam qa sohsoyam Galileet añqw sinomu? ⁸ Noqw hintaqw ðviy itam nanāp hin lavaymakiway'kahkañw, tihtiywyaqey pan pumuy yuaatotaqw nanvotya? ⁹ Parthian-sínomu, Mede-sínomu, Elamite-sínomu, pu Mesopotamiat añ yesqamu, pu Judeat añ'a, pu Cappadociat añ'a, pu Pontus añ'a, pu Asiat añ'a, ¹⁰ Pu Phrygiat añ'a, pu Pamphyliaat añ'a, pu Egypt añ'a, pu Cyrenet añan'ik Lybiat añ hāhaqe' yesqamu, pu Rome añqw yaktaqamu, Jew-sínomu, pu Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqamu, ¹¹ Crete-sínomu, pu Arabia-sínomu, puma God kātutmalayat itamuhkwa yuaatotaqw, itam sohsoyam nanvotya, kitota. ¹² Nihqe puma sohsoyam pas hin unañwtotique hin kurs hinhtotiniqe pañqawta: Hin pa i' hintani? ¹³ Noqw pētū tututsiwyaqe pañqawta: Ima puhut wine akw hōnaq'iwuyūwa.

Peter's Message

¹⁴ Noqw Peter pakwt suk w sihkay'taqamuy amumum wunukañw, lavayhtiye sinmuy amumi pañqawu: Uma Judeat ep yesqamu, pu sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqamu, nu umuy it āawnani; uma ilavayiy aw tuqayvastotani. ¹⁵ Itam qe hōnaq'iwuyūñw uma pan itamumi wūwantota, nāt pu' tōnva. ¹⁶ Pi i' hapi God lavay'ayayat Joel añ lavayhtiwa, ura pañqawu: ¹⁷ Pu so'ñwamiq hapi yantani, kita God, nu sohsokmuy sinmuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noqw umuhtim tōtim pu mamant inuñem yuaatotani; pu umuhtahtaq su'peyaqam tuawyorstotani, pu umuhwuwuyom tahtaqt tumokyorstotani. ¹⁸ Pu ep nu imuy itutuwiktyu tahtaqtuy pu momoyamuy amumi Ihikwsiy wūtani. Noqw puma inuñem yuaatotani. ¹⁹ Pu nu ðvaqe tokpelat añqe' kātatayhpit poñalawni, pu atpik tūwaqatsit añ hihta tuawi'yuñqata, ūñwata, pu ūwiñwuy, pu kwits'ohpokita. ²⁰ Tāwa qatālawvani, pu mūyaw unwat anhtini nāt Tutuyqawhqat wukotalōnniyat pas qaōwihintaqat aw qa pítuq'ō. ²¹ Pep pu' ason hak Tutuyqawhqat aw taqa'naiñwtiqa ayo yámakmantani, kita úrai. ²² Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma it lavayit aw tuqayvastotani. I' Nazareth añqw tāqa Jesus God añqw hahlaywa. Noqw God ðqalay akw put ahpiy kātumalat, pu kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat tumalta. Yan pam put hahlayhqe umumi mahtakna. Noqw uma hapi pas nāp put navoti'yuñwa. ²³ Put hapi uma God pasiwniyat, pu añwu pay hihta navotiyat akw put nuayaqe, qaanhinwisqamuy amumi put mātatveqw, puma nahoylehtsit aw put muayaqe, nīnaya. ²⁴ Noqw God put ahoy tātayna, mokiwyu ðqalay atañqw put mātapqee, kurs hin pam put nui'taniqw ðviy'o. ²⁵ Pi David ura put yan lavayhti: Pas nu sutsep inutpipo Tutuyqawhqat tuway'ta; pi pam iputvaqe wūnuq'ō. Noqw ðviy soon nu hin unañway'tani. ²⁶ Paniqw ðviy iunañwa hahlayhti, pu ileñi pas hahlayhti, pu ðviy piw itoko ūmi yankañw nāsūñwi'tani. ²⁷ Ispi um soon ihikwsiy maskiveq mātapniq'ō; piw um soon uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqw nakwhani. ²⁸ Um qatsit haqe' qatsqat nuy āawna; um inumum yantakañw nuy hahlayhtapnani, kita úrai. ²⁹ Tahtaqtu, isinomu, kurs nu pas qatuhtuskañw umumi itahwu'yay David lavayhtini; ura pam mokqe āmilti, noqw put tūamiat nāt itamum

yanta. ³⁰ Ura David God lavay'ayaatnihqe navoti'taqw, ura God put aw qaówívasiwnaqe, pam put aniwniyat añqw Christ wunuptsinat, put moñw'atsvewayat ep qatuptsinaniqey yan lavayhti. ³¹ Noqw pam it yantaqat añwu pay tuway'taqe, Christ ahoy tātayniqat lavayhti, pu put hikwsiat maskiveq qa mātaviwa, piw tokoat qa hovahti. ³² It Jesus hapi God ahoy tātayna, noqw itam hapi pas nāp put aw yóriki'yuñwa. ³³ Noqw God hapi put momi távihqe, putvaqe put qatuptsina; nihqe it awinit Hikwsit put aw noa. Noqw pam it wūtaqw, uma put pantaqat hapi pu' aw yórikyá, pu nanapta. ³⁴ David pi ómi qa wūvi, nikañw pam ura pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imoñwiy aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, ³⁵ Nu hisat uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwiniqat pahsavoo. ³⁶ Noqw óviy Israel- sinom sohsoyam it pas suyan nanaptani: Uma hapi it Jesus nahoylehseit aw muaya. Noqw God hapi put Tutuyqawhqañiqat pan yuku, piw put Christ, yan tuñwa. (Pam Moñw'asi'taqá i'nihqe pam'i.) ³⁷ Noqw puma it yantaqat nanaptaqe pavan pas unañwmokyaqe, Peter-nikañw pu mimuy ayaiwuñqamuy amumi pañqawu: Tahtaqtu, itahpavamu, noqw itam hinhtotini? ³⁸ Pahsat pu Peter amumi pañqawu: Uma umuhtunatyay añqw lasyani. Nen uma sohsoyam Jesus Christ natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotini, umuhqaanhtipu ayo yukiltiniqat óviy'o; nen uma Qahováriwtaqat Hikwsit kuwahtiwhqat makiwiani. ³⁹ Pi awini hapi umuñemi; pu umuhtimuy amuñemi, pu sohsokmuy yávaqyaqamuy amuñemi, hihsa'nihqam hakimuy Itahtutuyqawhqa God wánwayniqamuy amuñemi. ⁴⁰ Pu pay wūhaq lavayit akw pam amumi hin hintaqat yuaataqe, amumi ó'qalqe pañqawu: Uma pu' qatsívaptsiwyuñqamuy nukusyesqamuy qa amumum hinwisni; taq ka uma amún súlawhtini. ⁴¹ Pahsat pu kaysiwhqam hahlaykahkañw, put lavayiyat kwusuyaqe, kūyit akw tuvoylatoti; noqw put tawat ep payhp sómorit pahsa'haqam sinom pumuy amumi tónalti. ⁴² Nihqe puma su'qawkahkañw, yūmosa ayaiwuñqam pumuy hin tutuqaynayaqat añ tutuqayya, pu sūp hinwiskahkañw, Jesus u'nikahkañw pólavikit yóñoylalwa, piw nāwakinwisa.

Life among the Believers

⁴³ Noqw sinom sohsoyam maqastoti; noqw God ayaiwuñqamuy amuhpiy hihihita kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat nihtiwtatqat hintsaki. ⁴⁴ Noqw ima tuptsiwini'yuñqam sūp hinnumya; nihqe sohsoq hihta sūmi himuy'yuñwa. ⁴⁵ Nihqe puma hihta himuy huyaye', hihta hihsa' ómahtotaqey nāhuytañwu, hin pumuy hihta haqni'yuñqat pan'i. ⁴⁶ Noqw puma nāqavo sun tunatyawkahkañw God kiyat ep hinnumya, pu haqam hakiy kiyat ep pólavikit yóñohtotañwu; pu puma hahlaykahkañw nōsiwhqay nōnova, sun unañway'kahkañwo. ⁴⁷ Pu puma God tayawinkahkañw sohsokmuy amuhpiy hahlaywa. Pu Tutuyqawhqa ayo nōñantaqamuy akw nāqavo put aw tōnawtaqamuy amumi hóyok-
inta.

3

The Lame Man Healed

¹ Noqw hísatniqw nānawaknañwuniqw, tawat atvelpeniqw, Peter John amum God kiyat aqw'a. ² Noqw hakim hakiy tāqat tihtiwhpuy añqawq tuhapiwtaqat tsöpwise; puma nāqavo God kiyat aw hōtsíwat Lomasniwa yan tūñwantiwhqat epeq put tahtapya, pam God kiyat aw yuñtaqamuy amumi okiw hihta tuñlaytaniqat óviy'o. ³ Noqw óviy pam Peter-nikañw pu John pumuy God kiyat aw pakitoqw túwahqe, amumi hihta tuhtui. ⁴ Noqw Peter John amum put aw taynumt, aw pañqawu: Kurs itamumi tātayii. ⁵ Noqw pam pumuy amuñaqw hihta makiwniqey wūwankañw, amumi- sa tayta. ⁶ Pahsat pu Peter pañqawu: Nu sívat nāstaa; nikañw nu hihta himuy'taqw uñ máqani; nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Wunuptut nakwsuu, kitat, ⁷ Put putvaq māyat nuat, wunuptsinaqw, pahsat pay put kuk'at, pu kuktupkaqe hoñviti. ⁸ Noqw pam suñwunptut, nakwsuqe, pumuy amumum God kiyat aw paki, waymakañw, tso'tikañw, God pas hihtalawkañwo. ⁹ Noqw pam waymakañw God hihtalawhq sinom sohsoyam aw tãyuñwa. ¹⁰ Noqw puma māmatsyaqw, pay as pam God kiyat aw hōtsíwat Lomasniwa yan

túnwantiwhqat epeq qatukañw, nuhtumi hihta tuñlay'tañwu; noqw pam hintsaniwhqat ep puma kätayunqe, hin kurs wüwaya.

Peter's Message in the Temple

¹¹ Noqw tāqa tuhap'iwtañwuqa powatiqa Peter John enañ hürs ñuy'taqw, sinom haqam Solomon Tuhööata yan mätsiwhqat aw sohsoyam pumuy amumi yuyutya. ¹² Noqw kurs sinom kätayunq, Peter mämatsqe, amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, ya uma hinoqwi it ep pas kätayunwa? Ya uma hinoqwi pas itamumi-sa täyuniwa suhpan ka itam pas nāp itah'öqalay, pu itahlomaqatsiy ahpiy it nakwsunaqat pan'i. ¹³ I' hapi hak Abraham, pu Isaac, pu Jacob itahwu'yamuy aw yantaqaam, God Tiy Jesus pas pavan sinota. Put hapi uma Pilate aw mätatveqe qa putyaniqey atpip pañqaqwa, pas as pam put mätapniqey su'qawtaq'ö. ¹⁴ Nihqe uma it hakiy Qahováriwtaqat, pu Súantaqat qa nānakwhaqe, tuwat soq hak hakiy nīnaqat umumi noiwniqat uma nānawakna; ¹⁵ Nihqe Qatsit aw Tütsamhقات nīnaya; noqw God put so'pumuy amuñaqw ahoy tätayna; noqw itam hapi it pas suyan aw yóriki'ta. ¹⁶ Noqw i' tāqa put natñwaniyat qapēvewnaqe, put natñwaniyat aw yankañw hönvita. Uma hapi put aw täyuniwa, piw put tuwi'yuniwa. Pay pas panta. Pam Jesus aw tuptsiwni'kañw sohsokmuy umutpik pās powiwkañw wunu. ¹⁷ Noqw taay, isinomu, pay nu navoti'taqw uma hintsatskaqey qa mätsi'yunwa, umuhmomñwituy amun'i. ¹⁸ Noqw pay hapi God sohsokmuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy hin hintaniqat lavaytiqey aw antsana, ura Christ okiwsaniwniqat pam kita. ¹⁹ Oviy uma umuhtunatyay añqw lasye', God aw lasyani; noqw umuhqaanhtipu umuhpiy ayo hōniwni, noqw Tutuyqawhqa umuy suyan unañwtoynani. ²⁰ Noqw pam Jesus Christ, umumi mohti yuaatiwhqat añqw tavini. ²¹ Put hapi öveqatsit pas pay soon qa kwūsuni, hisat sohsoy himu ahoy pūhutiniqat aw pahsavoo. Put hapi ura God qatsit yayhniwhqat pahpiy sohsokmuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpiy lavayhti. ²² Ura Moses itanamuy amumi pas suyan pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayay wunuptsinani, nuy hímunihqat pan'i. Ason pam umumi hin lavayhtiqa, uma sohsok añ aw tūqayyuniwni. ²³ Pu ason hak haqam put lavay'ayat aw qa tuqayvastaqa hapi sinmuy amuñaqw súlawhtimantani. ²⁴ Owí, pi sohsoyam God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtotiqam yepahaq hin hintaniqat lavayhtoti. ²⁵ Uma hapi God lavay'aymuyatuy timatu, pu itanamuy amumi God pasiwniyat oyi'yuniqamu; ura pam Abraham aw pañqawu: Pu ason hapi uhnatkoy ep tūwaqatsit añ sopkawtaqam sinom hahlayhpit ep ókini. ²⁶ Noqw God hapi Tiy Jesus ahoy tätaynaqe umumi put mohti hōna, umuhnukpanay añqw umuy lasne', hahlayhpit aw umuy ókinaniqe öviy'o.

4

Peter and John before the Council

¹ Noqw nāto puma sinmuy amumi yuaataq, pay God awwat momñwit-niqw, pu God kíyat ep tuwalanmoñwi-niqw, pu Sadducee-sinom pumuy amumi pas kipok'unañway öki, ² Ayaiwtaqam nuhtumi yuaataqe, so'pum Jesus ahpiy ahoy tätayyaniqat tütutuqaynaq, put ep qa salayhtotiqe öviy'o. ³ Noqw pay nuñwu pas tapkiq, öviy puma ason qāvo hintaniqat tunatyawkahkañw, pumuy sivikimi panaya. ⁴ Noqw pay kaysiwhqam lavayit nanaptaqam tütuptsiwa; noqw tahtaqt tsivót- sikip sōmorit pahsa'haqam aw öki. ⁵ Pu öviy qavoñvaq pumuy moñwimat- niqw, wukw'aymat- niqw, tutavot tutuqaynayaqam-niqw, ⁶ Pu God awwat mohpeq moñwi Annas-niqw, pu Caiphas-niqw, John-niqw, pu Alexander-niqw, pu ahpiy hakim hihsa'nihqam God awwat mohpeq moñwit sinomat Jerusalem awwat sūmi tsovalt. ⁷ Pu öviy puma pumuy nāsami taviyaqe tüvintotaqe amumi pañqaqwa: Ya uma hihta öqalat akw it yantsaki; hal ya uma hakiy natñwaniyat aw yankañw panhti? ⁸ Noqw pahsat Peter Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw amumi pañqawu: Uma añ sinmuy amuñaqw momñwitu, pu Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yatu, ⁹ Kurs ka pi itam pu' it tālat ep tüvintiwni, hin it tāqat qapasiwtaqat ep lolma tumaltiwhqata, pu hin pam qalaptuqat ep'e. ¹⁰ Noqw öviy hapi nu sohsokmuy umumi pañqawni; pu sohsokmuy Israel-sinmuy amumii: Uma hapi it Jesus Christ Nazareth añqw tāqat nahoylehtsit aw muayaq, God so'pumuy amuñaqw put ahoy tätayna; noqw i' tāqa put ahpiy yep umutpik pasiwkañw wunu.

¹¹ Jesus Christ owat ánkáñw, umuy kílalwaqamuy amuhpiy ayo tūwíwhqa tuyqaveq paki. ¹² Pi itam put natñwaniyat- sa ahpiy ayo nóñakni, qa hakiy sukw ahpiy'o; pi tūwaqalvoqhaqami qa suhka hak God ahpiy ayo Tūooyhqa yan tūñwantiwa. ¹³ Noqw puma Peter- níkañw pu John pumuy amumi nanaptaqw, kurs pay puma qa haqam pas tutuqaykañw, sóqapñatnikañw, pas qa tuhtuskañw yuaataqw, puma kátayunwa; nihqe amumi māmatsyaqw, kurs puma Jesus amum hinnunñwu. ¹⁴ Pu tāqa qalaptuqa pumuy amumum wunuqw, puma aw tāyūñqe kurs put ep hiñqaqwani. ¹⁵ Noqw puma pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw yámakniqat puma amumi pañqaqwat, pahsat put yuaatotaqe, ¹⁶ Pañqaqwa: Ya sen itam imuy tāqatuy hintsanyani? Suyan pi puma a'nó hihta tumaltaqw pam pantaqa Jerusalem ep ki'yūñqamuy sohsokmuy amumi mātakti. Noqw kurs itam hin pumuy qa panhtiqaqat pañqaqwani. ¹⁷ Noqw pay i' qa pas sinmuy amuhpa' kúrukniqat òviy itam pumuy pavan tsāwinayaqw, puma pāpu qa hakiy aw it natñwanit añ yuaatani, kitota. ¹⁸ Pu puma pumuy wánwayyaqe mēwaya; nihqe pāpu puma Jesus natñwaniyat añ qa yuaataniqat, pu qa tūtutuqaynaniqat amumi pañqaqwa. ¹⁹ Noqw Peter John amum lavayhtiqa, amumi pañqawu: Huvupatpi úmuyniqw himuwa God atpip súanta, sen itam umumi pas tūqaytani, sen itam it God awwat tūqaytani? ²⁰ Kurs pi hin tis itam hihta aw yórikqey, pu navotqey qa yuaatani, kita. ²¹ Noqw pay puma sinmuy amumi tuhtusyaqe, hin kurs pumuy sisvinayani; nihqe òviy puma piw pumuy tsāwinayat, mātapyá, sinom sohsoyam hin hiniwhtiqat ep God pas hihtalalwaqw òviy'o. ²² Pi it hakiy tāqat ep himu hihta tuawi'taqa tumaltiwhq qalaptuqw, pam hak lōp sunat ep hóyokiwtqaqat yahsañwi'ta.

The Believers Pray for Boldness

²³ Noqw puma mātawíwhqe sinomuy amumii; nihqe ima God awwat momñwit wukw'a'yatuy amumum pumuy hintsatsnaqat puma pumuy sohsok āawna. ²⁴ Noqw puma put nanaptaqe, sun unañway God aw lavayhtotiqe pañqaqwa: Tutuyqawhqa, God, um hapi òveqatsit yuku, pu tūwaqatsita, pu pātuwaqatsita, pu sohsok put añ hihta hinyūñqata. ²⁵ Ura um uhtumal'ayay David moayat ahpiy pañqawu: Ya hihihu sinom hinoqw itsívutoti; pu sinom hihta an'e'wakw tunatyaltoti? ²⁶ Tūwaqatsit ep momñwit hoñva, pu nuhtumi momñwit Tutuyqawhqaqat ehpewi natsalaya, pu Moñ'asniyat ehpewii. ²⁷ Pay pas antsa i' Herod, pu Pontus Pilate, puma imuy pay qa- Israel- sinmuy- níkañw pu pas Israel- sinmuy amumum Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat ehpewi sūmi tsovalti, Uhmoñ'asniy ehpewii, ²⁸ Um añwu pay hisat uhma, pu uhwuwniy akw hin pasiwnaqat anhtotiniqe òviy'o. ²⁹ Taay, Tutuyqawhqa, um pumuy tsatsáwinpiya- muy aw yórikni; noqw uhtumal'a'yam qanalmaqasyakahkañw uhlavayiy yuaatotaniqat um amuñem pan yúkuni. ³⁰ Um uhma akw nuhtumi unañwtave' tūqalapsintani; pu kátatayhpit hihta tuawi'yūñqat, Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat natñwaniyat añ tumalay'tani, kitota. ³¹ Noqw puma nānawaknaqe yukuyaqw, pumuy haqam tsovawtaqat ep tayayayku; noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawíwhkañw, qanalmaqasyakahkañw, God lavayiyat yuaatota.

All Things Together

³² Noqw ima tuptsiwni'yūñqam sohsoyam sun unañway'yūñwa, pu sun tunatyawyuñwa; piw qa hak amuñaqw hihta himuy pas himuy'taqe pañqawlawu; puma sohsok hihta sūmi himuy'yūñwa. ³³ Noqw ayaiwyūñqam Tutuyqawhqaqat Jesus ahoy tātayhqat a'nó lay'taqat yuaatota; noqw pumuy sohsokmuy amumi òkwalni qaöwivitsiwa. ³⁴ Piw qa hak pumuy amuñaqw hihta akw okiwhinta; puma hihsa'nihqam añqe' tutskwat, pu kikihut himuy'yūñqam put huyantivayaqw, huyiwhtaqat hihkayat kivantaqe, ³⁵ Ayaiwyūñqamuy amutpipu put òoya; noqw hak hihta ñastaniqw puma put maqayañwu. ³⁶ Noqw hak Josey ayaiwyūñqamuy amuhpiy Barnabas yan tūñwantiwhqa (pam Tsákw-ep-suyan-unañwa i'nihqe pam'i) Levi-wuñwa, Cyprus añqw sino, ³⁷ Tútskway'taqe put húyaqe, sívat kívahqe ayaiwyūñqamuy amutpipu put oya.

¹ Noqw hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa nōmay Sapphirat amum tutskway huya;
² Nit soq hihkayat hihsa' nēnemta; noqw nōmaat amum put navoti'ta; nihqe pay qa sohsok kivaḥqe, ayaiwyuñqamuy amutpipo put oya. ³ Noqw Peter pañqawu: Ananias, ya um hinoqw Qahováriwtaqat Hikwsit aw atsátaniqat, pu tutskwat hihkayat hihsa' nēnemtaniqat Satan un pan unañwtoyna? ⁴ Puyaw pam nāt qa huyiwhqe, qa uhhimu; pu pam huyiwhqe ya qa um hihkayat aw moñwi? Ya um hinoqw yanhaqam uh'unañwpeq tunal'yalti? Um qa sinmuy amumi atsáta; pi um God aw atsáta. ⁵ Noqw Ananias yan lavayit navotqe, añqe' minukt mōki; noqw sohsoyam it nanaptaqam pas maqastoti.
⁶ Noqw hakim tōtim hoñvaqe put mokahtotat, ihpo hóróknyaqe haqam tavimaya. ⁷ Pu ahpiy ka tāwa añhqe pāyis qōniltiqw, pahsa'haqam nōmaat hiniwhtiqat qa navoti'kañw ep paki. ⁸ Noqw Peter lavayhtiqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya pay uma pas yahsa' òviy tutskwat huya? Noqw pam pañqawu: Owi, pay pahsa' òviy'o. ⁹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Ya hintaqw òviy uma Tutuyqawhḡat Hikwsiyat aw hepniqey sun unañwti? Meh, uhpuwsuñway tavimayaqam hōtsiwmi òkiwiwta; nihqe puma un yañqw haqami tawiwisni. ¹⁰ Noqw pahsat pay pam put kukmiq munukt mōki; noqw tōtim òkihqe put mokput tutwa; nihqe pañqw put hóróknyaqe, puwsuñwayat ehpeq taviya.
¹¹ Noqw sohsoyam Jesus aw tōnawtaqam put ep pas tsátsawna, pu' hakim hihsa' nihqam it nanaptaqam piwu.

Miracles and Wonders

¹² Noqw ayaiwyuñqamuy māyamuy ahpiy kátatayhpi hihta tuawi'yuiqa sinmuy amuhpa' tumalay'tiwa. (Noqw puma sun unañway haqam Solomon tuhōoyat ep tsowawta. ¹³ Pu ahpiy mimuy amuñaqw soon hak pumuy amumi tōnaltiniqey kurs suhta'ewni; noqw sinom pumuy pas hihtay'yuñwa. ¹⁴ Noqw tūtuptsiwaqam Tutuyqawhḡat aw wūhaq'iwma, kaysiwhqam tahtaqtu, pu momoyamu.) ¹⁵ Noqw òviy sinom tūtuyyaqamuy kiskami tsamvantaqe, ahpát, pu puwuhpít añ òoyya, hísatniqw Peter pañqe'niqw ñas'ew kihswiniat hihtawat ep kistamantaniqat òviy'o. ¹⁶ Pu Jerusalem ahpiy háhaqe' kitsókit añqw qaan'ewakw hintaqam sinom tūtuyyaqamuy tsamkahañw òkiwta, pu hakimuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy akw qa kwañwáhinyuñqamuy; noqw puma sohsoyam qalaptuya.

The Apostles Persecuted

¹⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi wunuptu, pu put an tunatyawyuñqamu, ima Sadducee- sinom tōnawtaqamu, nihqe puma itsívutotiqe, ¹⁸ Ayaiwyuñqamuy amumi may'yuñqe, pumuy sumisivikit aw tañatota. ¹⁹ Noqw pay Tutuyqawhḡat hoñviayaat mihikq sivikit uutspiyat hōtahtat, pumuy pañqw ipwaqe, amumi pañqawu: ²⁰ Yupavé, uma God kíyat ep hoñkahkañw, it qatsit hin hintaqat nuhtumi sohsok yuaatotani. ²¹ Noqw puma yan nanaptaqe, suits talavay God kíyat aw yuñqe, pep sinmuy tutuqaynaya. Noqw God awwat mohpeq moñwi pitu, pu put ámumyaqamu, nihqe wuwan'aymuy tsovala, pu sohsokmuy Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yamuyu; nihqe sivikimi pumuy tsamwisniqat hakimuy ayatota. ²² Noqw ayaiwyaqam ep òkihqe, pumuy sivikive qa tutwat puma áhoyyaqe tūawvaya; ²³ Nihqe pañqaqwa: Pay as pas sivikimi hūrs uhtsiwta; noqw tūtuwalaqam ihkaqe hōtsiwhpa hōñi. Noqw itam aw hōtayaqe, ahpave qa hakiy tutwa. ²⁴ Noqw God awwat susmohpeq moñwi, pu God kíyat ep tuwalanmoñwi, pu God awwat mohpeq momiwit it nanaptaqe, hin i' haqami hiniwhtiniqat wūwantota. ²⁵ Noqw pahsat hak pítuhqe pumuy áawnaqe pañqawu: Meh, ura uma imuy tahtaqtuy sivikimi tañatotaq, puma God kíyat ep hoñkahkañw sinmuy tutuqaynaya. ²⁶ Pahsat pu tuwalanmoñwi, hoñvia'yatuy tsamkañw amuminihqe pumuy pañqw pās tsāma, sinmuy mamqasqe òviy'o, taq ka puma pumuy tatatupyaniq'ò. ²⁷ Pu òviy puma pumuy moñwtsovawtaqamuy amutpipo tsamvaya. Noqw God awwat susmohpeq moñwi pumuy amumi pañqawu: ²⁸ Ura itam umuy pās mēwayaqe, uma Jesus natiwaniyat qa añ tūtutuqaynaniqat umumi pañqaqwa, nōqa? Noqw meh, tuwat soq uma Jerusalem ep umuhtutuqayhpiy añqe' kúruknyaqe, it tāqat qatsíyat itamuy tukopnayaniqey anyuñwa. ²⁹ Pahsat pu Peter mímuywatuy ayaiwyuñqamuy amumum lavayhtiqe pañqawu: Pay kurs pi hin itam God qa awwat tuqayvastotamantani,

qa sinot aw'i. ³⁰ Itanamuy aw yantaqaam God as Jesus wunuptsinaqw, uma put himutskit ep hahyaqe nīnaya. ³¹ Noqw God put putvaqe momi tavi, pam motisinoniqat, pu ayo Tūooyniqat ðviy'o, Israel-sinmuy nāp tunatyay ańqwas lasne', pumuy qaanhtipuyat ayo yúkuńiqe ðviy'o. ³² Noqw itam hapi iit navoti'yuńqe, put tuawi'yuńwa, pu i' Qahováriwtaqat Hikwsit piwu, put hapi God put tunatyayat ań hinwisqamuy amumi nóańwu. ³³ Noqw puma put nanaptaqw, pavan unańwaam tuyvaqw, puma pumuy qóqyanıqey nānami yuaatota. ³⁴ Pahsat pu hak Pharisee-sino Gamaliel yan mātisiwhqa, tutavot tütutuqaynaqa pumuy tsovawtaqamuy amuńaqw wunuptu; pam hak sohsokmuy amuhpiy kaptsiwta; nihqe ima ayaiwuńqam pay hāk hihsavo nóńakniqat pańqawu. ³⁵ Pahsat pu pam tsovawtaqamuy amumi pańqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma imuy hintsatsnıqey wūwantotaqey ep tunatıaltotini. ³⁶ Taq pay nāt ura qa pew pituqw, hak Theudas mātaktıqey pas himunıhıqey pan nāyuaata. Noqw ura put hakiy aw tahtaqt sunát-sikip sunat pahsa'haqam natskaya. Noqw ura pam nīniwhq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam tatslakqe, qa háqamtoti. ³⁷ Pu it tāqat ańk ura hak Galileet ańqw Judas nāmataqta, nāventıwhqat ep'e, nihqe kaysıwhqamuy nańk wısila; pamwa piw mokq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam ahtsavalá. ³⁸ Noqw ðviy nu umumi pańqawni: Uma imuy sinmuy amumi qa hintsatskani, uma qa amumi may'yuńwni; pay i' yan tunatya, pu tumala kurs pay sinmuy amuhpiyinen pay soon anıwhıtini; ³⁹ Taq ka pam pantaqa God ahpiy hintanıqw soon uma put sımoknayani, taq nāphisat ka uma God aw rohomnumyani, kita. ⁴⁰ Noqw puma put lavayiat kwusuya; nihqe ayaiwuńqamuy wánwayyaqe, a'nó wuvahtotat, pāpu puma Jesus natıwaniyat ań qa yuaatotanıqat amumi pańqaqwat mātapyá. ⁴¹ Noqw puma hahlaykahkaińw mońwtsovawtaqamuy amuńaqw ahpiyya, kurs puma nuhtum put natıwaniyat ep hamanhıntsaniwuınyıqey hińkay'vayaqe ðviy'o. ⁴² Noqw puma nāqavo God kıyat ep-nıkańw pu sohsovik kınawıt Jesus pas Christ-nıhıqat tütutuqaynayaqey, pu yuaatotaqey qa qe'ıwwısa.

6

The Seven Helpers

¹ Noqw ephaqam tuptsiwı'ıyúnqam wūhaq'ıwmaq, Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqam Hebrew-sinmuy amumiq qayan unańway hińqaqwa, puma nāqavo hihta akw tūvańwankahkaińw pumuy amuńaqw końnanalvutuy tatami'yuńq w ðviy'o. ² Pahsat pu pakwt lóq sıhıay'taqam ayaiwuńqam sohsokmuy tuptsiwı'ıyúnqamuy tsovalayaqe, amumi pańqaqwa: Soon tis pi itam God lavayiat mātavi'kahkaińw tūnopni'yuńqw pam súantani. ³ Oviy uma umuńaqw hakimuy tsaıe' tahtaqtuy amumi lomanavotıt namorstotani, hakim Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwuńqamuy, pu suan wuwı'ıyúnqamuy. Noqw puma it yantaqat aw tunatyawıyúnıniqat itam ep pumuy o'yanı. ⁴ Nıkańw itamwat nāwakinpit, pu lavayıt tumalay'ıyúnıniqey aw-sa yuki'ıyúnwnı. ⁵ Noqw i' yan lavayı sohsokmuy sinmuy amumi lomatóqti. Noqw ðviy puma hakiy Stephen qapēvewnit, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqat namorstota, pu Philip, pu Prochorus, pu Nicanor, pu Timon, pu Parmenias, pu Nicolas, pam hak Antioch ańqwnıhıqey qa-Jew-sınonıkańw Jew-sinmuy amún tuptsiwı'ta. ⁶ Nıhıqey puma ayaiwuńqamuy amutpıpo pumuy o'ya. Noqw puma amumi matyawkahkaińw, amuńem nānawakna. ⁷ Noqw God lavayiat suyhtsepıwat óqawi'ma, noqw wūhaqti; noqw God awwat momńwıtuy amuńaqw kaysıwhqam it tuptsiwnıt kwusuyaqe ań hinwısa.

The Arrest of Stephen

⁸ Noqw Stephen qapēvewnit, pu óqalat akw qaówıhıńkaińw sinmuy amuhpa' hihihta kátatayhpıt hintsaki, pu hihta supsiwuńqata. ⁹ Noqw tsotsvalki Mātavi-wyaqamuy Tsotsvalkıamu yan tūńwantıwhqat ańqw hakim hońvaqey Stephen amum nāńwuy'ıyúnwa, pu Cyreniat ańqw sınomu, pu Alexandriat ańq'ó, pu Ciliciat-nıkańw Asiat ańq'ó. ¹⁰ Noqw Stephen Hikwsit ahpiy suan lavayhtıńwunıqw, puma kurs hin put áńwutotani. ¹¹ Pahsat pu puma hakimuy tahtaqtuy pan unańwtoynayaqw, puma pańqaqwa: Itam aw tūqayıyúnqw Moses aqw qalomáhińqawu, pu God aqw'a.

¹² Kitotaqe sinmuy hin unañwtoynaya, pu wukw'a'yatuyu, pu tutavot tutuqaynayaqamuyu. Noqw puma Stephen aw ókìhqe, ñuayaqe, moñwtsovawtaqamuy amumi wikvaya. ¹³ Nihqe hakim put ehpewi hihta atsátotaniqamuy momi o'yaqw puma pañqawwa: Pas i' tãqa panis tuwat it pas kãptsiwtaqat kìhut, pu hin hinwisniqat tutavot aqw qalomáhiñqawlawu; ¹⁴ Oviy pi itam aw tũqayyuñqw, pañqawu: Yaw i' Jesus Nazareth añqw tãqa it kìhut sahpuknani, pu yaw Moses itamumi itahhintsakpiy tutaptaqat aw alóntani. ¹⁵ Noqw moñwtsovawtaqam sohsoyam Stephen aw tãyuñqw, pas pitsánwaat hakiy God hoñviayayat taywayat anta.

7

Stephen's Speech

¹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Stephen aw pañqawu: Ya pas pay ima hiñqawwaqwa panta? ² Noqw pam pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, itanamu, kurs huvam tuqayvastotaa! Ura itana Abraham nãt Charran ep qa qátuhqe, Mesopotamiat ep qatuqw, God lolmat tãlawiñwat pitsánway'taqa put aw mãtakti; ³ Nihqe aw pañqawu: Um uhtutskway, pu uhsinomuy amuñaqw ahpiyni; nen nu tutskwat uñ āawnaniqat um aqwni. ⁴ Pahsat pu pam Chaldia-sinmuy tutskwayamuy añqw ahpiynihqe, Charran-tutskwat ep qatuqtu. Noqw put naat mokq pañqw pu God it tutskwat uma ep pu' yesqat aw put nahlakna. ⁵ Nikañw pam pep hihsaqhaqam himuy'taniqat pam put qa maqa; pas qae, qa ñas'ew haqami wuhkukniqat pahsaq'a; nikañw pam put pas máqaniqey aw pañqawu pu' añk put ahpiy sinototiniqamuyu. Noqw puma put himuy'yuñwni, put aw kita, nãt pam qa ti'taq'õ. ⁶ Nihqe God yan lavayhti: Yaw put ahpiy aniwhtotiqam haqam qa nãp tutskway ep hinnumyani; noqw yaw pep sinom pumuy tusoqtuwiktotani; nen súnat-sikip sunat yahsañwuy añ pumuy okiwsahsanyani. ⁷ Pu ason hihtuwat sinom pumuy tusoqtuwiki'yuñqw nu pumuy amuñem hinwat yúkuni, kita God; pu ason pantaqat atsva puma pañqw nõñaqe', yep nuy tumalay'yuñwi. ⁸ Noqw God put aw pasiwnaqe, poñotkituvoyla put tuawi'taniqat pan put aw yuku; noqw òviy Isaac tihtiwhq, Abraham nanalsikis talqat ep put poñotku; noqw Isaac Jacob pantsana; noqw Jacob pakwt lõq sihkay'taqamuy timuy piw pantsanhta. Noqw puma hapi itahwu'yamu. ⁹ Noqw wũwuyom Joseph atsviy unarituqvayaqe, Egypt aqw put huyaya; noqw God put amum yantaqe, ¹⁰ Sohsok kãnanvotpiyat añqw put ayo tavi'ma; pu Egypt epeq moñwit Pharoaht aw put lomamataqta, pu súanwuwnitoyna. Noqw pam put Egypt aw moñwtavi, pu put amum ki'yuñqamuy sohsokmuy amumii. ¹¹ Noqw Egypt añ ahsupoq tsõñõsti, pu Chanaan añ'a, noqw sinom okiwhtoti; noqw itanam qa tunõstutwa. ¹² Noqw yaw Egypt epeq sõhõvosi óyihqat Jacob navotqe, mohti itanamuy pañsoq hõna. ¹³ Nit pu piw yaw Joseph hakniñqey pãvamuy āawna; noqw Joseph sinomat hákimiyaqey Pharoaht āawniwa. ¹⁴ Pahsat pu Joseph nay Jacob wãñwayi, pu sohsokmuy sinomuy, payhp sunat-nikañw añqw pakwt tsivot sihkaytaqamuyu. ¹⁵ Noqw òviy Jacob Egypt aqw'a; nihqe pam pepeq mõki, pam'i pu itanamu. ¹⁶ Noqw pumuy tokoyamuy Sychem aw kiwisqe, pep tuamqõlõt aqw tañatota, ura Abraham Sychem ep hakiy Emmor tímuyatuy amuñaqw sivat akw put tuihqat pañsoq'a. ¹⁷ Noqw hihta awinit God Abraham aw qaõwívasiwnaqat aw hayiñwtiqw, sinom Egypt epeq natkototaqe suhpanti. ¹⁸ Noqw pas suhka moñwi Joseph qa tuwi'taqa moñwqenit ep wunuqtu. ¹⁹ Nihqe pam hak itanamuy amumi tutuhistivaqe pumuy okiwsahsanqw, yaw timat qa yesniqat òviy puma titipostuy ihke tatalmalwaniqat pam nãwakna. ²⁰ Pan yësiwhq, Moses tihtiwa; nihqe yaw sũhimu; nihqe payhkomuy mũmuyawhtuy añ nay kiyat ep aw unañwtaviwta. ²¹ Noqw pam haqami tũviwhq, Pharoaht tiat mãna put wikqe, put nẽnem wuñwna. ²² Noqw Moses Egypt epeq sinmuy hihta wuwantuwiyaqamuy añ sohsok tuwi'taqe, a'nõ lay'taqat lavayi'ta, pu hintsakpit'a. ²³ Noqw pam lõp sunat yahsañwni'kañw, pas nãp sinomuy, Israel-sinmuy, amumi kurs pohtaniqey unañwti. ²⁴ Noqw suhka qanhintsahsaníwhq, pam túwahqe eñem lavayhti; nihqe eñem nãoyhqe Egypt-sinot nãna. ²⁵ Suhpan as God put ahpiy put sinomuyatuy ayo óyaniqat puma mãmatsyaniqat pam wũwaqe òviy'õ. Noqw puma qa mãmatsya. ²⁶ Pu qavoñvaqw hakim nãyawhq, pam amumi pítuhqe as piw pumuy nãmi põhiknaniqey wũwaqe amumi pañqawu: Soh, tãqatu, uma

nātpokomu; ya uma hinoq̄w nāyuyuyhna? ²⁷ Noq̄w sinosñway qaanhintahtsahtsaŋqa Moses ayo naatsq̄oq̄na pañqawkañwo: Ya hak uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? ²⁸ Ya um tāvok Egypt-sinot nīnaq̄e, nuy piw nīnaniq̄e òviy'ò? ²⁹ Yan pam hinq̄awhq̄, pahsat pu Moses Egypt añq̄w wāyaq̄e, Madian-tutskwat ep qatuptu; nihq̄e pam pep lōq̄muy tiyotuy tímuy'va. ³⁰ Noq̄w lōp̄ sunat yahsañwuy añ ruhpaq̄, pep pu' qayēsīwhpūve tūkwit Sinat ep Tutuyq̄awhq̄at hoñviayaat himutskit uwiwitaqat añq̄w put aw mātakti. ³¹ Noq̄w Moses put túwahq̄e, pep himu hintaqat aw wūwantaq̄e, as aw tātayniq̄e, òviy aw nakwsuq̄w, Tutuyq̄awhq̄at tōnaat put aw pañqawu: ³² Nu hapi umunamuy aw yantaqaam God, Abraham aw yantaqaata, pu Isaac, pu Jacob aw yantaqaamu. Pahsat pu Moses tsawnaq̄e tururuykuq̄e, kurs hin aw tātayni. ³³ Pahsat pu Tutuyq̄awhq̄a put aw pañqawu: Um uhtotsiy òyani, taq um pas hihta ep wunu. ³⁴ Pay nu pas Egypt epeq isinmuy okiwhinyuñqat antsa yori; pu nu pumuy eykitotaq̄w navota. Nihq̄e nu pumuy put añq̄w qenivo oyaniq̄e òviy hāwi. Noq̄w taa, nu uñ Egypt aq̄w hōnani. ³⁵ It Moses hapi ura puma qanānakwhaq̄e aw pañq̄aq̄wa: Ya hak uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? Ura kitota. Noq̄w pay God put moñwtavi; piw pam sinomuyatuy amumi put ayata, pam hoñviayat himutskit añq̄w put aw mātaq̄tiqat māyat ahpiy pumuy ayo òoyniqat òviy'ò. ³⁶ Pam hapi Egypt epeq hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat tumaltat, pumuy pañq̄w ipwa, pu patuphat Pālāñpu yan mātsīwhq̄at añq̄e, pu qayēsīwhpūvee, lōp̄ sunat yahsañwuy añ'a. ³⁷ I' Moses hapi ura Israel-sinmuy amumi pañqawu: God Umuhtutuyq̄awhq̄a umuhsinomuy amuñaq̄w umuñem lavay'ayat wunuptsinani, nuy hīmuniq̄at pan'i; uma put aw tūq̄ayyuñwini. ³⁸ I' hapi qayēsīwhpūve tsovawtaq̄amuy amumum hinnuma, pu tūkwit Sinat epeq put aw yuaaykuqat hoñviayat ámuma, pu itanamuy amumuma. I' hapi hak taytaqat lavayit itamumi mātapniq̄e òviy put makiwa. ³⁹ Noq̄w itanam put aw qa tuq̄ayvastotaniq̄e nānawaknaq̄e, put nahpiy ayo tūvayaq̄e, unañwpeq ahoy Egypt aw namtōkya; ⁴⁰ Nihq̄e Aaron aw pañq̄aq̄wa: Itamuy hihtuy amumi yanyuñwiniq̄amuy itamuñem yukuhtaa; noq̄w puma itamupyeve hinwisni. Pay pi itamuy Egypt añq̄w nōñaknaq̄a Moses kurs haq̄amii, kitota. ⁴¹ Nihq̄e ép puma wakashoyat yukuyaq̄e, wutsit aw hom'ooyyakahkañw, nāp may akw hihta tumaltotaq̄e ep hahlayya. ⁴² Pahsat pu God pumuy amuñaq̄w ayo namtōkq̄e, òvaq̄e hihtuy qaan'ewakw hintaq̄amuy amumi nāwakinwisniqat aw pumuy mātavi; pay pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Ya pas antsa pay uma lōp̄ sunat yahsañwuy añ qayēsīwhpūve inumi hihtuy q̄óyanhahkañw, hom'ooyya, uma Israel-sinomu? ⁴³ Qa hin'i; uma Moloch mōtsápkīyat yawnumya, pu aw umuhyantaq̄ay Remphan sōhuyata; uma hihtuy pumuy amún sōniwyaq̄amuy yukuhtota amumi nāwakinwaniq̄e òviy'ò. Noq̄w òviy nu umuy Babylon yupq̄ōymiq̄ tsamni, yan'i. ⁴⁴ Itanam pi ura qayēsīwhpūve hihta tuawi'taqat mōtsápkit pasiwyuñwa, hin pam Moses aw tutaptaqat pan'i. Nihq̄e ura Moses aw pañqawu pam hin yukiwitaqat aw yórikq̄e pan put yúkuniqata. ⁴⁵ Noq̄w pu amuñk itanam Joshua* amum hīhihtuy sinmuy tutskwayamuy kwahanayaq̄e, ep put kwusivaya, ura God itanamuy amupyeve pumuy haq̄ami lālayi; noq̄w mōtsápkīhu David qatsiyat aw pahsavo pep wunu. ⁴⁶ Noq̄w pam God añq̄w paañwaniwhq̄, as Jacob aw yantaq̄ayat God enem kītaniq̄e unañwti. ⁴⁷ Noq̄w Solomon hapi put enem kīta. ⁴⁸ Noq̄w pu pas Sus'oveq̄nihq̄a kikihtut sinmuy māyamuy akw yukiltotiqat qa añ qatu; pi ura God lavay'ayay ahpiy pañqawu: ⁴⁹ Oveq̄atsi imoñw'atswewa, pu tūwaq̄atsi iwuwukpi. Ya uma inuñem kihut yukuyani? kita Tutuyq̄awhq̄a. Ya sen nu pep nāsūñwani? ⁵⁰ Ya iñ himu qa sohsoy imay akw yukilti? ⁵¹ Is uma hihtu qa nōyaltotiniwquamu, a'nō unañway'yuñqamu, pu naqsōp'iwyuñqamu! uma sutsep Qahováriwtaqat Hikwsit aw rohomnumya; uma umunamuy hinyuñq̄w amunyūñwa. ⁵² Ya umunam God lavay'aymuyatuy hihtawat qa okiwsasna? Pu ura hak Súantaqa pituniqat hakim añwu pay lavayhtotiq̄amuy puma q̄ōq̄ya; noq̄w yepehaq̄ uma put nuhtumi mātapayaq̄e nīnaya. ⁵³ Uma as òveq̄atsit añq̄w hoñvia'yatuy amuhpiy tutavot òmahtotakañw, qa añ hinwisa, kita.

The Stoning of Stephen

* 7:45 Pam Greek-sinmuy amuhkwa Jesus.

⁵⁴ Noqw puma it nanaptaqe, pavan pas unañwso'qe, tamay ñuritota. ⁵⁵ Noqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw òveqatsit aqwhaqami taytaqe, God lolmat tálawíwayat-níkañw pu Jesus God putvaqe wunuqw tuwa; ⁵⁶ Nihqe pañqawu: Meh, nu òveqatsit aw hòtsíltiqw tuwa; noqw Sinot Tiat God putvaqe wunu. ⁵⁷ Pahsat pu puma a'nò hiñqawkahkañw, naqvuy útatotat, sūsaq put aw yuhtukqe, ⁵⁸ Put kiñaqw haqami tūvayaqe, tatatupya. Noqw put ehpewi hiñqawaqam hakiy puhuwuñwiwtaqat Saul yan mäsíwhqat kukmiq yuwsiy o'ya. ⁵⁹ Noqw puma Stephen tatatupyaq, pam God aw okiw taqa'naniwtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa Jesus, um okiw ihikwsiy kwusuni, kita. ⁶⁰ Pu pam tamòtswunuptuqe, pas tónay añqe' pañqawu: Tutuyqawhqa, um okiw it qaanhtiput pumuy qa tukopnani, kita. Yan pam lavayhtit mòki.

8

Saul Persecutes the Church

¹ Noqw puma put nínantotaqw, Saul amún unañway'ta. Noqw put tawat ep Jerusalem epeq Jesus aw tónawtaqamuy amumi qaan'ewakw hintsaktivayaqe, pumuy okiwsah-santivaya. Noqw puma sohsoyam Judeat, pu Samariat an ahsupoq hāhaqe' ahtsavalya, pay ima ayaiwuñqam- sa qe'ya. ² Noqw hakim unañwvastahtaqt Stephen haqami taviwisqe, okiw put ep a'nò tsaykita. ³ Noqw tuwat Saul Jesus aw tónawtaqamuy amumi hintsaktivaqe, sohsovik kīnawit papkinuma, nihqe tahtaqtuy, pu momoymuy sivikimi lólökinlawhqe, tañatima.

The Gospel Preached in Samaria

⁴ Noqw òviy añqe' ahtsavalyaqam sohsovik nuhtumi lavayit yuaatota. ⁵ Pahsat pu Philip Samariat ep wuhkokitsokit aqwnihqe, nuhtumi Christ yuaata. ⁶ Noqw pam hihta yuaataqw, sinom aw tūqaykahkañw sun unañway put aw unañwtavi'yuniwa, hihta kātatayhpit supsiwuñqat hintsakqat aw taykahkañwo, ⁷ Pas qalomāhikhwsim pumuy akw tuyqawiwuñqamuy kaysiwhqamuy amuñaqw a'nò hiñqawkahkañw, nõñantaqw òviy'o; pu kaysiwhqam amuhpa' qataytaqat tūtuyyaqam, pu qayaktaqam qalaptuya. ⁸ Noqw pep kitsókit ep sinom pas pavan hinhaqam hahlayya. ⁹ Noqw hak tāqa Simon yan mātsiwhqa pay hisat mohti pep kitsókit ep tuhisay hintsaki; nihqe Samariat ep sinnmuy pas hintsani'ta; pas a'nò hímuniñqey anta. ¹⁰ Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñwa, sushin'ewakw añqw suspavannihqat aqw pahsavoo, pañqawkahkañwo: I' tāqa God a'nò òqalaata, kitota; ¹¹ Nihqe puma put kaptsi'yuniwa, pam hisatnahaqaw tuhisay akw pumuy hintsani'taqw òviy'o. ¹² Noqw Philip God moñwtunatyayat, pu Jesus Christ yuaataqw puma tūtuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti, tahtaqtu, pu momoyamu. ¹³ Noqw Simon tuwat pas nāp tuptsihqwe, kūyit akw tuvoylatiwa; nihqe Philip amum hin- numa. Noqw pam hīhihta kātatayhpit hihta tuawi'yuniqat hintsakq aw taytaqe kātayta. ¹⁴ Noqw yaw Samariat ep sinom God lavayiyat kwusuyaqt ayaiwuñqam Jerusalem epeq yesqam nanaptaqe, Peter John enañ pumuy amumiq hōnaya. ¹⁵ Noqw puma pumuy amumiqnihqe, puma Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaniqat òviy amuñem nāwakna, ¹⁶ Pay nāt pam pumuy qa haqawat aw pituqw òviy'o, pay panis puma Tutuyqawhqat natñwaniyat-sa an kūyit akw tuvoylatoti. ¹⁷ Pahsat pu puma pumuy amumi may akw toñokq puma Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ¹⁸ Noqw ayaiwtaqam hakiy aw may akw toñokq Qahováriwtaqat Hikwsit put aw noiwnūwuat Simon pan yorikqe pumuy sivat āawna, ¹⁹ Pañqawkañwo: Uma piw nuy enañ it òqalat maqawq, nu hakiy aw imay akw toñokq pam Qahováriwtaqat Hikwsit makiwmantani. ²⁰ Noqw Peter put aw pañqawu: Pay nam uhsiva umum sūlawhtii, God kuwahtipuat pay sivat akw tuiwnūwuat um pan wūwantaqw òviy'o. ²¹ Um qa haqam it yantaqat ep qeni'ta, piw makiway'ta, pi uh'unañwa God atpip qa sūanta. ²² Oviy um it yan uhñukpanay añqw lasni; nen God aw nāwaknani; noqw hisnen uh'unañwpeq uhtunatyay qaantaqat ep ūmi pōhikiwni. ²³ Taq kurs um qanut a'nò tsivot anta; um nukpantunatyat akw sóontsaniwta. ²⁴ Pahsat pu Simon lavayhtiqe pañqawu: Uma okiw inuñem Tutuyqawhqat aw nāwaknani; noqw uma iit hihta lavayhtiqw, okiw pam qa himuwa inumi pītuni. ²⁵ Pu puma pas suyan

hin navoti'taqey lavayhtit, Tutuyqawhqat lavayiyat nuhtumi yuaaykut, ahoy Jerusalem aqw'a; nihqe Samariat ep hāhaqe' sinmuy kitsókiyamuy añ lomatuwit yuaatima.

Philip and the Ethiopian Official

²⁶ Noqw Tutuyqawhqat hoñviyaat Philip aw pañqawu: Um wunuptut tātōqni, Jerusalem añqw Gazat aqw pōhut aqw'a, kita. Pam pañqe' qayēwiwa. ²⁷⁻²⁸ Noqw pam wunuptut aqw'a. Noqw meh, hak Ethiopiat añqw tāqa okiwlawniqe Jerusalem epeq pitumaqa pañqe' áhoynikañw, karētay añqw tsokiwma. Pam nōmaqtsit aw qa awiwa, Ethiopiat epeq sinmuy moñwiyamuy wuhtit Candacet añqw óqalat qađwívasiwkañw, put sohsok hihta nukūwayat aw tunatyawta. Pu pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ túñwanma. ²⁹ Pahsat pu Hikwsi Philip aw pañqawu: Um pas awnen karētay ámumni, kita. ³⁰ Noqw óviy Philip put aw wárikqe, navotq pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ túñwanma. Noqw Philip put aw pañqawu: Ya um hihta añ túñwanma qey mātši'ta? ³¹ Noqw pam pañqawu: Pay kurs pi hin'i, hal pay hak pas nuy tutuqaynaqw-saa, pam kítahqe, Philip put aqw wūwe', amum tsokiwmāniyat pam nāwakna. ³² Noqw tutuvenit añ haqe' yan pey'taqat pam añ túñwanma: Kanēlo haqam niniwniqey aw wikiwhtaqat pam pan wíkiwa, pu mañat ārilantaqat pam atpip qa hiñqawñwuniqw pan pam qa hiñqawu. ³³ Pam qa hímuniwhtiqw, eñem suan lavayiniqa ayo yukiwa; noqw hak sen put natkomuyatuy pohtoylani? Pi qatsiat túwaqatsit añqw haqami hintsaniwa. ³⁴ Noqw nōmaqtsit aw qa awiwa Philip aw pañqawu: Taa, um as oki wuy āawnani: Ya God lavay'ayaat hakiy yuaata, sen nāyuaata, sen pay hakiy pañqawu? ³⁵ Pahsat pu Philip lavayhtiqe, haqe' pan pey'taqat pahpiy yuaativa; nihqe put aw Jesus yuaata. ³⁶ Noqw puma ahpiy panmakañw haqami pami pitu; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pañqawu: Meh, yep pāhu; ya nu kūyit akw tuvoylatiwniqw himu nuy put aw uhtsi'tani? ³⁷ Noqw Philip pañqawu: Pay pi um pas sohsok uh'unāway akw tuptsiwē', panhtini, kita. Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay Jesus Christ God títatnihqat nu tuptsíwa. ³⁸ Pahsat pu pay karēta hāk huruhtiniyat pam pañqawu; noqw puma nāma pamiq paki, Philip-niqw pu nōmaqtsit aw qa awiwa; noqw pam put kūyit akw tuyoylata. ³⁹ Noqw puma pānaqw yamakq, pahsat pay Tutuyqawhqat Hikwsiat Philip haqami wíki; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pāpu aw qa yori; nikañw pam pahpiy hahlayhkañw, nakwsu. ⁴⁰ Noqw Philip Azotus ep nātuwihqwe, ahsupoq kitsókit añ lomatuwit yuaatinumkañw, Caesareat ep pitu.

9

The Conversion of Saul

(Acts 22.6-16; 26.12-18)

¹ Noqw Saul nāt pas itsívuhihkwiskañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwñi'yuñqamuy pavan pas hintsanniyeq, pu pas qóyaniyeq tunatyawkañw, God awwat susmohpeq moñwit aw'i; ² Nihqe Damascus ep añqe' tsotsvalkit añ sinmuy amumi put eñem pēnayaniyat nāwakna; noqw kurs pam hakimuy tahtaqtuy, sen momoymuy Jesus aw tuptsiwñi'yuñqamuy tuwe', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamni. ³ Noqw óviy pam pañsoqnihqe, Damascus aw hayiñwnaqw, óñaqw tāla put ánan'ik suhtalawwa; ⁴ Noqw pam tutskwami posqe, hakiy tōnayay navotq, put aw pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁵ Noqw pam pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqat? Noqw Tutuyqawhqat pañqawu: Nu Jesus, um nuy hapi okiwsahsana. Um sókwíkinpit aqw horarataqw, pam uñem anahaa. ⁶ Noqw pam tsawnaqe, tururutikañw, pas hin unāway'kañw pañqawu: Tutuyqawhqat, noqw nu hinhtiniyat um nāwakna? Noqw Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um wunuptut, kímuni; noqw ason um hinhtiniyat uñ pep āawnayani. ⁷ Noqw tahtaqt put ámumyaqam qa hiñqawkahkañw añqe' hōñi; hakiy as tōnayay nanvotyakahkañw hakiy qa tuway'yuñwa. ⁸ Pahsat pu Saul tutskwānaqw wunuptuqe, as pōsiy púrukna, qa hihta tuwa; noqw puma put māyat nu'y'wisqe, Damascus ep wikvaya. ⁹ Noqw pam pāyis tālat añ kurs hin hihta túwani, piw qa nōsa, qa hiko. ¹⁰ Noqw hak tuptsiwñi'taqa Ananias yan mātšiwihqa Damascus ep qatu. Noqw pam tuawyorikq, Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Ananias, Noqw pam pañqawu: Yep nūu, Tutuyqawhqat. ¹¹ Noqw Tutuyqawhqat put aw pañqawu: Um wunuptut, Sūwipo

kiskat yan mätsiwhqat awni; nen Judas kiyat ep hakiy Tarsus aŋqwnihqat Saul yan mätsiwhqat öviy tüvintani; taq meh, pam okiwlawu, ¹² Nihqe tuawyorikq hak täqa Ananias yan mätsiwhqat ep pákihqe, put aw may akw toño pösiy tälawnaniqat öviy'o. ¹³ Pahsat pu Ananias lavayhtiqe paŋqawu: Tutuyqawhqa, pas yaw i' täqa Jerusalem epeq uhsinmuy okiwsahsanqat nu kaysiwhqamuy amuñaqaw navota. ¹⁴ Noqw yaw pam yep uhnatñiwaniy aw tatqa'nañwyaqamuy sohsokmuy somhtaniqey God awwat mohpeq momñiwituy öqalat pasiwkañw pitu. ¹⁵ Noqw pay Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um awni, taq pam pas inamors'awiwa; pam qa- Jew- sinmuy, pu pas momñiwituy-nikañw, pu Israel-sinmuy amumi inatñiwaniy tüawmani. ¹⁶ Pu nāt pam inatñiwaniy ep hihihita añ qaan'ewakw okiwsaniwniqat nu put äawnani, kita. ¹⁷ Noqw öviy Ananias awnihqe, kimi pákihqe, put aw may akw toñot, pañqawu: Itupko Saul, Tutuyqawhqa Jesus uñ añaqawniqw ümi mäaktiqa nuy añw hōna, umuhposiy tälawnaniqat öviy'o, pu Qahováriwtaqa Hikwsit akw tuyqawiwtaniqat öviy'o. ¹⁸ Noqw pahsat pay himu nasinwput antaqa put pösiyat añw löhökq, pam pösiy tälawnaqe wunuptu; nihqe küyit akw tuvoylatit, nösqe, öqawhta.

Saul Preaches in Damascus

¹⁹ Pahsat pu Saul Damascus ep tuptsiwni'yuñqamuy amumum hihsavo qatu, ²⁰ Nihqe äpiy tsotsvalkiva i' Jesus God Tíatnihqat yuaatinuma. ²¹ Noqw sohsoyam put aw tüqayyuñqam hin kurs wüwantotaqe pañqawu: Ya qa i' Jerusalem epeq it natñiwaniy aw tatqa'nañwyaqamuy hovalaqe, hakimiy panyuñqamuy somhte' God awwat mohpeq momñiwituy amumi tsamniqe öviy pew pitsíwta? kitota. ²² Noqw tuwat Saul pas suyhtsepnwat öqawi'maqe, Damascus ep Jew-sinmuy yumoñwaltaqe, pay Jesus pas antsa Christ- nihqat amumi mätaqlawu. ²³ Noqw öviy ahipiy wüyawotiqw, Jew- sinom put nínayaniqey nanawinya. ²⁴ Nihqe puma put nínayaniqe öviy tälö- nikañw, pu tökilat añ höhtsiwat aw tunatyawyuñwa. Noqw yaw puma put moqmani'yuñqw Saul navota. ²⁵ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam mihihiwtaqw put tuhpelat añ tutsáyat akw hawnaya.

Saul in Jerusalem

²⁶ Noqw Saul Jerusalem epeq pítuhqe, as tuptsiwni'yuñqamuy amumumtiniqey anhtiqw, puma sohsoyam put mamqasyaqe, pam pas antsa tuptsiwni'taqat qa tütuptsiwa. ²⁷ Noqw Barnabas put aw unañwtapqe, ayaiyuñqamuy amumi put wikva; nihqe hin pam Damascus aqwniqw, Tutuyqawhqa put aw namtaknaqe, put aw yuaaykuqat pam pumuy äawna, pu hin Paul Damascus epeq qa tuhtuskañw, Jesus natñiwaniyat añ nuhtumi yuaataqata. (Noqw pep pu' puma put kwusuya.) ²⁸ Noqw Paul Jerusalem epeq pumuy amumum hinnumqe, ²⁹ Qa tuhtuskañw Tutuyqawhqaqat Jesus natñiwaniyat añ nuhtumi yuaata; nihqe Greek- sinmuy amuhkwa yuaatotaqamuy amumum put ep nāñwuy'taqw puma put nínayaniqey tunatyawyuñwa. ³⁰ Noqw tuptsiwni'yuñqam put nanaptaqe, Caesareat aqw put wikyaqe pañqaw put Tarsus aqw taviya. ³¹ Pahsat pu Jesus aw tōnawtaqam Judeat, pu Galileet, pu Samariat añ ahsupoq yesqam suyan unañwtotiqe, öqawhtota; nihqe Tutuyqawhqaqat kaptsi'kahkañw wühaq'iwma, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi unañwtapq'ö.

Peter in Lydda and Joppa

³² Noqw Peter añqe' sohsovik nakwsuqe, Lyddat epeq God sinomuyatuy amumi hāwi. ³³ Nihqe pepeq pam hakiy täqat Aeneas yan mätsiwhqat tuwa, put hakiy ahpā qa taytaqw, pam okiw nanal yahsañwuy añ tuyhqatsi. ³⁴ Noqw Peter put aw pañqawu: Aeneas, Jesus Christ uñ qalapsina. Wunuptut, uh'ahpay tsovalaa, kita. Noqw pahsat pay pam wunuptu. ³⁵ Noqw sohsoyam Lyddat pu Saron ep ki'yuñqam put aw yörikyaqe Tutuyqawhqaqat awwat lasya. ³⁶ Noqw hak Joppat ep tuptsiwni'taqa Tabitha yan mätsiwa, pam Dorcas (Tsöviwmana) i' nihqe pam'i. Noqw i' hak wuhti lolmat tumalay'ta, pu hihihita akw tüvaañwanta. ³⁷ Noqw pam ephaqam tütuyhtiqe möki; noqw puma put pāhomyaqe tupatsveq taviya. ³⁸ Noqw pay pi Lydda Joppat áhayhpo; noqw yaw Peter pep qátuhqat tuptsiwni'yuñqam nanaptaqe, hakimuy löqmuy täqatuy paño ayatotaqw, pam qa söwunit, pumuy amuminiqat puma nāwakna. ³⁹ Pahsat pu Peter nakwsuqe, pumuy amumuma. Noqw öviy pam pituqw, puma put tupatsmiq

wupnaya; noqw sohsoyam koñnanalvut okiw put aqlap hoñqe, tsaykikahkañw nāt Dorcas pumuy amumum qátuhqe kwakwsat, pu yūyuwsit yukuhtaqtat puma put aw matamintota. ⁴⁰ Noqw pay Peter pumuy sohsokmuy pañqw ipwat, tamōtswunuptut nāwakna; nit pahsat put tokoyat aw namtōkt pañqawu: Tabitha, qatuptuu. Noqw pam pōsiy púruknaqe, Peter túwahqe, pahsat qatuptu. ⁴¹ Noqw pam put aw māvuyaltiqe, wunuptsinaqe, God sinomuyatuy koñnanalvutuy enañ wánwayhqe, pumuy put āawna, kurs pam taytaq'ō. ⁴² Noqw i' yantaqa Joppat añ ahsupoq nanaptiwhq, kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tūtuptsuwa. ⁴³ Noqw Peter Joppat ep hakiy pūvukat pōhiwantaqtat Simon amum wūhakis qatu.

10

Peter and Cornelius

¹ Noqw hak tāqa Cornelius yan mātsiwhqa, tsivót-sikip sunat solāwamuy Italian-sínomu yan tūnwantiwyaqamuy amumi moñwi, Caesareat ep ki'ta. ² Pam hak pās unañway qatu; noqw sohsoyam timat put amum God káptsi'yuiñwa; pu pam hihta himuy akw sinmuy paañwankañw, sutsep God aw nāwakinma. ³ Pam hak tāwat atvelpeniqwhaqam pas suyan tūawtaqw, God hoñviayaat put aw pákihqe, aw pañqawu: Cornelius. ⁴ Noqw pam put aw yórikqe, tsawnaqe, pañqawu: Ya hímuu, Tutuyqawhqaq? Noqw pam put aw pañqawu: Uhnawakinpi, pu uhnuoktutmalā ōmi yayvaniwhq, God put soon suhtokni. ⁵ Noqw ōviy um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wánwayyani. ⁶ Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqtat Simon amum qatuqw, put kiat pātuwaqatsit qalaveq wunu. Ason pam hin hintaniqat ūmi pañqawni. ⁷ Pu ōviy hoñviaya Cornelius aw yuaaykuqa ahpiyniqw, pam lōqmuy kiy ep tumal'aymuy wánwayi, pu solāwam put eñem hihtyaniqe sutsep aw maqaptsi'yuiñqamuy amuñaqw hak God káptsi'taqat solāwa piwu. ⁸ Nihqe pam pumuy sohsoq iit āawnat, Joppat aqw hōna. ⁹ Noqw qavoñvaqw puma aqwyaqe, kīmi hayiñwni'wisq, Peter nāwaknaniqe tāwanasave kits'omiq wūvi. ¹⁰ Noqw pas pam tsōnmokqe, as hihta nōsniqey antaqw, nāto novalalwaqw, pam pay sawitoqwhinhti; ¹¹ Nihqe ōmi hōtsiltiqw tuwaqw, añqw himu wuyaqmōtsapueway nālōvaq tsukuevq som'iwkañw put aw hawtoqe, tutskwami hāwi. ¹² Noqw sohsoy hihtu tūwaqatsit añ nālōq hokay'yuiñqam put ep íniwuiñwa, pu tūtuvosiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqam piwu, pu masay'yuiñqamu. ¹³ Noqw hakiy tōnaat put aw pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ¹⁴ Noqw Peter pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqaq; taq nu qa haq hihta pay qa pas hihtanihqat, pu qa powaiwtaqtat nōsa. ¹⁵ Noqw hakiy tōnaat piw put aw pañqawu: God hihta powataqw, pam pay qa pas hímunihqat um qa pañqawni. ¹⁶ Noqw i' pāyis panhtiqaq, himu mōtsápueway ahoy ōmiq haqami wūvi. ¹⁷ Noqw Peter hihta tuawyorikqey mātāq kurs pam hímunihqat pan wūwantaqw, ima tahtaqt Cornelius añqw ayatiwyaqam Simon haqam ki'taqat hakimuy tūviñtotaqe, ihkaqe nōyáknit aw hōtsiwhpeq hōñi, ¹⁸ Nihqe sen hak Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, pep qátuhqat tūviñlalwa. ¹⁹ Noqw nāt Peter tuawyorikiy añ wūwantaqw, Qahováriwtaqa Hikksi put aw pañqawu: Meh, hakim pahyom tahtaqt un hepnunya. ²⁰ Oviy um wunuptut hāwe', amumumni qa hin wūwankañwo; pay nu pumuy añqw hōna. ²¹ Pahsat pu Peter hakimuy Cornelius añqw put aw ayatiwyaqamuy amumi hawqe, pañqawu: Taay, pay uma nuy hepnunya; sen hihta ōviy uma ōki. ²² Noqw puma pañqawu: I' Cornelius tsivót-sikip súatnihqamuy solāwamuy amumi moñwi God añqw hoñviayat pas hímunihqat ahpiy navota, yaw pam un kiy aw wánwaye', un hin lavayhtiqaq, put aw tūqaytaniqat hoñviaya put aw pañqawu. Pam tāqa súanta, pu God káptsi'ta, pu Jew-sinmuy sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwa. ²³ Pahsat pu pam pumuy tañataqe pās oya; pu qavoñvaqw pumuy amumum aqw'a; noqw haqawat tuptsuwni'yuiñqam Joppat añqw put ámumya. ²⁴ Pu ōviy qavoñvaqw puma Caesareat ep ōki. Noqw Cornelius pumuy nuhtaytaqe, kurs sinomuy-nikañw pu añ pas kwatsmuy tsovala. ²⁵ Noqw Peter aw pakitoqw, Cornelius ahsawvaqe, atpipo tamōtswunuptut, pas put hihtata. ²⁶ Noqw pay Peter put wunuptsina, pañqawkañwo: Wunuptuu, pay nu piw un sino. ²⁷ Pu ōviy pam put

amum yuaatakañw, aw pakiqw, sinom kaysiwhqam tsovawta. ²⁸ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay pi uma navoti'yuiñq, soon as hak Jew-sinonikañw ayam supwat hihtuy sinmuy amu'puñalñwu, piw amuminiñwu. Noqw pay nu' qa hakiy pay qa himuniñqat, pu qa powaiwtaqat pañqawlawniqat God inumi pañqawu. ²⁹ Noqw ðviy nu qa rohomnumt, panis nuy wiktamayaqw, pay nu añq'ð; noqw hinoqw pi uma nuy wánwayya? ³⁰ Noqw Cornelius pañqawu: Nälötök nu pew pahsavohaqam napwalni'taqe, tãwat atvelpetiqw nu ikiy ep nãwaknaqw, hak tãqa talqaqsalqat yuws'i'kañw inutpip wunuptu; ³¹ Nihqe pañqawu: Cornelius, uhnawakinpi navotniwa; noqw God soon uhnuoktutmalay suhtokni. ³² Um ðviy Joppat aqw hakimuy ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mãtsiwhqat, wánwayyani. Pam hakiy pũvũkat pøhiwantaqat kiyat ep qatu, pãtuwaqatsit qalaveq'a; ason pam pite', ðmi hin lavayhtini, kita. ³³ Noqw ðviy nu qa sówunit uñ wánwayi; noqw um súanhtiye pitu. Noqw ðviy hapi itam sohsoyam yep God atpip yëse, hin pam ðmi tutaptaqat sohso nanaptaniqee.

Peter's Speech

³⁴ Pahsat pu Peter lavayhtiqe pañqawu: Pay kurs pas suyan God qa sinonuiña. ³⁵ Pay kurs pas sohsokmuy hihtuy sinmuy amunaqw hak haqam put kaptsi'kañw súanhinmaqa put aw súantañwu. ³⁶ God hapi Israel-sinmuy amumi lavayit távihqe, Jesus Christ ahpiy namivøhikiwuy yuaata. (Pam hapi sohsokmuy amumi tutuyqawi.) ³⁷ Pay uma put lavayit navoti'yuiñwa. Ura John kũyit akw tuvoylatiwaniqat nuhtumi yuaataqw, pahpiy pam lavayit Galileet añqw hoyoyoykukañw, Judeat añ ahsupoq yuaatiwa. ³⁸ Ura God Nazareth añqw tãqat Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylataqe øqalmaqa. Ura pam sinmuy amuhpa' lolmat tumalay'numa, pu Nukpanat ahpiy sòon'iwuyiñqamuy sohsokmuy powatima, God put ámunniqw ðviy'o. ³⁹ Noqw pam Jew-sinmuy tutskwayamuy epnikañw, pu Jerusalem epeq hihta tumaltaqat itam hapi sohso aw yóriki'yuiñqe, navoti'yuiñwa; noqw pay sinom himutskit ep put hahyaqe niñaya. ⁴⁰ Noqw God pãyis talqat ep put ahy tãtaynaqe, put susmatakpava mahtakna, ⁴¹ Nikañw pay qa sohsokmuy sinmuy amumii, pay hakimuy añwu pay God namorstaqey pumuy amumii, itam put tuawi'yuiñwiniqat ðviy'o. Noqw itam put mokiwuy añqw ahy tãtayhqtat atsva put amum nõnova, pu hikwya. ⁴² Noqw yaw itam sinmuy amumi put yuaatotaniqat pam itamuy ayata, pay yaw pas pam imuy yesqamuy, pu so'pumuy hinwat yukunaniqey God ahpiy aw taviwhqat itam yuaatotaniqata. ⁴³ Noqw put hapi sohsoyam God lavay'aymat yuaatotaqe pañqaqwa, yaw hak put aw tupsiwqh, put qaanhtipuat Jesus natñwaniyat akw put ahpiy ayo yukiwmantani.

The Gentiles Receive the Holy Spirit

⁴⁴ Noqw nãt Peter yan yuaataqw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi lavayit nanaptaqamuy sohsokmuy amumi pitu. ⁴⁵ Noqw Jew-sinmuy amunaqw tuptsiwni'yuiñqam Peter amum økiñqam hin kurs wũwaya, Qahováriwtaqa Hikwsi qa-Jew-sinmuy amumi enañ noiwhq'ø. ⁴⁶ Puma hihihtuy sinmuy amuhkwa yuaatotaqe, God pas hihtalalwaqw amumi tũqayyuiñqee. Pahsat pu Peter lavayhtiqe pañqawu: ⁴⁷ Ya hak imuy kũyit akw tuvoylatiwaniqaw imuy amumi u'tani? Pay pi puma piw itamun Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ⁴⁸ Pu puma Tutuyqawhqtat natñwaniyat añ kũyit akw tuvoylatotiniqat pam amumi pañqawu. Pahsat pu pam hihsavo pumuy amumum qátuniqat puma put aw nãnawakna.

11

Peter's Report to the Church at Jerusalem

¹ Noqw yaw qa-Jew-sinom nuhtum God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwuyiñqam, tuptsiwni'yuiñqamuy amumum Judeat ep yesqam nanapta. ² Noqw Peter Jerusalem aqwniqw, Jew-sinmuy amunaqw tuptsiwni'yuiñqam put aqw hiñqaqwaqe, ³ Pañqaqwa: Yaw um qa-Jew-sinmuy amumi pãkiñqe, amumum nõsa. ⁴ Noqw Peter pumuy amumi lavayhtiqe, añqaw hin hiniwhtiqat nãnañq pasiwtaqat pumuy amumi tuawi'taqe, pañqawu: ⁵ Ura nu kitsókit Joppat ep qátukañw nãwakna; nihqe nu sawitoqhinhtiye tuawyorikq, himu wuyaqmøtsaput antaqã tsutskuy epeq sómiwkañw øñaqw hawtoqe, pas inumi pitu.

⁶ Noqw nu aw yórikqe, pās tātayhq, pi tūwaqatsit ep hihtu popkot nālōq hokay'yuñqam put ep iniwuyūwa, pu tūtuvostiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqamu, pu masay'yuñqamu. ⁷ Noqw nu hakiy tōnayat navotq inumi pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ⁸ Noqw nu pañqawu: Sóni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay nāp hihta, pu qa powaiwtaqat nōsa. ⁹ Noqw òveqatsit añqw hakiy tōnaat inumi piw pañqawu: God hihta powataqw, pay pam qa pas hímuniñqat um qa pañqawni. ¹⁰ Noqw pāyis panhtiqw, pay sohsoy piw òmiq lánakniwa. ¹¹ Noqw pahsat pay kurs hakim pahyom tahtaqt Caesareat añqw inumi ayatiwyaqam nuy haqam kive qátuhqat ep òki. ¹² Noqw pay nu qa hin wūwankañw, pumuy amumumniqat Qahováriwtaqa Hikwsi inumi pañqawu. Noqw ima navay tuptsiwni'yuñqam inumum aqwya; noqw itam tāqat kíyat aw yuña. ¹³ Noqw yaw pam kiy ep hoñviayat aw yorikq, yaw pam wunukañw, put aw pañqawhqat itamuy āawna. Um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātswihqat, wánwayyani. ¹⁴ Ason pam uñ lavayit āawnaqw, um put akw ayo yámakni, um'i, pu uhtimu, yaw hoñviaya put aw kita. ¹⁵ Noqw nu yuaativaqw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy amumi pitu, ura mohti itamumi pituhqey pan'i. ¹⁶ Noqw pahsat pu nu Tutuyqawhqat lavayiat u'na, ura itamumi pañqawu: Pay as pi John pas antsa kūyit akw tūtuvoylalawu; nikañw uma hapi nāt it Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyani. ¹⁷ Noqw puma Tutuyqawhqat Jesus Christ aw tūtuptsiwaqw, pep God hin itamuy put máqahqey, pay pan piw pumuy put maqa. Noqw ya nu hak hímuniñqey God aw rohomnumni? ¹⁸ Noqw puma it nanaptaqe, pay qa hiñqawqaq, God pas hihtatotaqe, pañqawu: Noqw yaw kurs qa-Jew-sinom nāp tunatyay añqw lasye' yesniqat God piw amuñem pan yuku.

The Church at Antioch

¹⁹ Noqw hakim Stephen nīniwhqat ahpiy tūokiwsahsantivayaqw añqe' ahtsavalayaqam Phenicet aqw pahsavo òki, pu Cyprus aqw'a, pu Antioch aqw'a, nihqe pay Jew-sinmuy-sa amumi lavayit yuaatiwisa. ²⁰ Noqw pumuy amuñaqw haqawat tahtaqt Cyprus añqwya, pu Cyrenet añq'ò; noqw puma Antioch epeq òkihqe, hakimuy Greek-sinmuy amumi yuaaykuyaqe, Tutuyqawhqat Jesus lavayta. ²¹ Noqw Tutuyqawhqat òqalaat pumuy amumunniqw, òviy kaysiwñqam tūtuptsiwaqe, Tutuyqawhqat awwat lasya. ²² Noqw Jerusalem epeq Jesus aw tōnawtaqam it nanaptaqe, puma Barnabas Antioch aqw hōnaya. ²³ Noqw pam epeq pituqw, kurs God núokwaat pumuy amuhpa' tumalay'taqw, pam pan yórikqe, hahlayhtiqe, pas puma unaññaqw su'qawkañw Tutuyqawhqat aw hūrs'iwyuñwñiqat pumuy òqalanta. ²⁴ Pam hak tāqa lolma, nihqe Qahováriwtaqat Hikwsit akw pās tuyqawiwa, pu qapēwewnit akw'a; noqw kaysiwñqam Tutuyqawhqat awwat sinototi. ²⁵ Pahsat pu Barnabas Saul heptoqe Tarsust aqw'a. ²⁶ Pu òviy pam put tūwahqe Antioch ep wikva. Noqw pantaqat atsve puma Jesus aw tōnawtaqamuy amumum sūkw yahsañwuy añ pep tsotsvalqe, kaysiwñqamuy sinmuy tutuqayna. Noqw tuptsiwni'yuñqam Antioch epeq susmohti Christian-sinom yan tūwantiwya. ²⁷ Noqw ephaqam hakim God lavay'ymat Jerusalem añqwyaq, Antioch epeq òki. ²⁸ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Agabus yan mātswihqa wunuptuqe, yaw tūwaqatsit añ ahsupoq wukotsñōstiniqat Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pañqawu. Noqw pam pantaqa hakiy Claudius Caesar moñw'iwtaqw paniwhi. ²⁹ Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam tuptsiwni'yuñqamuy Judeat epeq ki'yuñqamuy amumiq paañwñit o'yaniqey unañwtoti; hak hin hihta tuway'nume' pan hihta kuwahtimantani. ³⁰ Nihqe òviy puma panhtotiqe, Barnabas-nikañw, pu Saul pumuy añ pepeq wukw'a'yatuy amumiq put o'ya.

12

More Persecution

¹ Noqw ephaqam moñwi Herod Jesus aw tōnawtaqamuy haqawatuy hintsanniqe amumi may'ta, ² Nihqe pam John pāvayat James sipwuvahpit akw nīna. ³ Noqw kurs pam panhtiqe, Jew-sinmuy unañwve hinhtiqey navotqe, pahsat piw Peter nūaniqey anhti. (Noqw qapekén'oyiwñput ep nōviwñiqat aw pitsíwiwa.) ⁴ Pu òviy pam put nūahqe, sivikimi pánahqe, solāwamuy nālōp nānalōqmuy tōnawtaqamuy amumi put mātavi, put tūtuwalāniqat òviy'o, ason pay pas Amutsva Yūmosaniñqat ep nōviwñiqat

yukiltiqw, pep pu sinmuy amumi put hóroknaníqey tunatyawtaqee. ⁵ Noqw òviy puma Peter sivikive pani'yuíwa. Noqw Jesus aw tónawtaqam put enem God aw nāwakintotaqa qa nātusi'yuíwa.

Peter Set Free from Prison

⁶ Pu Herod qāvo put hóroknaníqey ep mihíq, Peter lōqmuy sivanamiqlōlōt akw sómi-wkañw lōqmuy solāwatuy amuhtsava pūwi; noqw tuwalan'a'yat ihpaq tūtuwala. ⁷ Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviyaat pituqw, sivikive sohsovik tālawva; noqw pam Peter sutsnāqwat pálaknaqe, put tātaynat, aw pañqawu: Suqtuutu. Noqw sivanamiqlōlō put māyat añqw lōhō. ⁸ Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Kwehhtat totsvakii; noqw pam panhti. Pu pam pañqawu: Um usihtat, inuñkni. ⁹ Noqw pam yámakqe put an'k'i; nihqe pay pas antsa hoñviaya put pantsanhqat pam qa suyan navoti'ma; suhpan pay tūawtaqey pam wūwanma. ¹⁰ Noqw puma mohpeq tūwalaqamuy-nikañw pu amuñk tūwalaqamuy amuhpiy ruhpaq, kimi hōtsíwat aqw sivauutspit aw pituqw, pam nāp amumi hōtsílti. Noqw pam pañqw yámakqe, haqe' kiskat an yamakq, pahsat pu hoñviaya put añqw ahpi'yó. ¹¹ Noqw Peter suyan unañwtiqe pañqawu: Pu' hapi nu pas suyan navoti'taqw, pay kurs pas antsa Tutuyqawhqa hoñviayay ayataqe, nuy Herod māyat añqw ayo tavi, pu Jew- sinom nuy hintsatsnayaníqey tunatyawyuñqat añq'ō. ¹² Pu òviy pam it añ pás wūwaqe, pahsat pu hakiy John, Mark yan piw mātsiwhqat yuyat Maryt kíyat aw'i, noqw kaysiwhqam pep tsovawkañw nānawakna. ¹³ Noqw Peter ihkaqe nōyakiwtaqat ep hōtsíwat aw pōññōykinaw, hak māna Rhoda yan mātsiwhqat put aqw kuyvato. ¹⁴ Nihqe pam Peter tōñayat māmatsqe, pas hin unañwtiqe aqw qa hōtat, ahpami wárikqe, Peter hōtsíwhpeq wúnuhqat pumuy āawna. ¹⁵ Noqw puma aw pañqawu: Um qa navoti'numa. Noqw pam qatūqaykañw, pas antsa Peter pep wúnuhqat amumi pañqawu. Noqw pahsat puma pañqawu: Pay soon qa put tumalay'maqa hoñviayani. ¹⁶ Noqw pas Peter pōññōytoynaqw, òviy puma aqw hōtayaqe, put aw tātayyaqe, pas hin unañwtoti. ¹⁷ Noqw pay puma qa hiñqawaniqat pam amumi māmasaqw, pahsat pu Tutuyqawhqa hin put sivikiñaw hóroknaqat pam pumuy amumi lalvaya; nihqe pañqawu: Uma iit yantaqat James aw tūawwisni, pu tuptsiwni'yunqamuy amumii, kita; nit pañqw ahpiynihqe haqamiwat aw'i. ¹⁸ Pu òviy panis tālawvaqw, pas solāwam hin unañwtoti, Peter kurs haqaminiqw òviy'ó. ¹⁹ Noqw as Herod put hept, qa tūwahqe tūwalaqamuy amumi put ep hēva; nihqe pay pas puma so'niqat pañqawu. Panhtit pam Judeat añqw Caesareat aqwnihqe, pepeq huruhti.

The Death of Herod

²⁰ Noqw Herod Tyre-nikañw pu Sidon ep sinmuy amumi hihta ep qayan unañway'ta; noqw puma sun unañway put aw ókihqe, hakiy pas moñwit tumalay'taqat Blastus yan mātsiwhqat pan unañwtoynayaqe, puma nānami qahin unañway'yuíwniqat moñwit aw nānawakna, puma pep tutskwat ep sinom moñwit tutskwat añqw nōnovaqe òviy'ó. ²¹ Noqw hisat aw talōñvaqw, Herod pavan pas moñwyuwi'kañw moñw'atsveway ep qatuptuqe, pahsat pu sinmuy amumi pavan pas lavayhtuwiq pan yuaayku. ²² Noqw sinom sáakmaqe pañqawu: Pas pam pavan hihta tōnaata, qa sínota. ²³ Noqw pahsat pay Tutuyqawhqat hoñviyaat put wuvahta, pam God qa hihtataqw òviy'ó; noqw pam āvutiqe súlawhti. ²⁴ Noqw tuwat God lavayiat òqawhtaqe, suyhtsepñwat anqe' kúrukiwma. ²⁵ Noqw Barnabas Saul amum hin ayatiwhqey yúkuhqe, hakiy John, piw Mark yan mātsiwhqat wikkañw, Jerusalem añqw ahoy pitu.

13

Barnabas and Saul Chosen and Sent

¹ Noqw Antioch epeq Jesus aw tónawtaqamuy amuñaqw hakim God lavay'aymat yēse, pu tūtutuqaynayaqamu, i' hak Barnabas, pu Simeon Niger yan tūnwantiwhqa, pu Cyrenet añqw hak Lucias; pu Manaen, Moñwi Herod amum wuñwqa; noqw Saul. ² Noqw nāt puma Tutuyqawhqat aw okiwlalwakahkañw, nānapwalaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pañqawu: Nu Barnabas-nikañw pu Saul hihta tumalat aw pumuy wáñwayhq, uma

pumuy inuñem ayo taviyani. ³Noqw puma nānapwalaqe, amuñem nānawaknat, pumuy qötömi matyawayat, pahpiy pumuy lālayya.

In Cyprus

⁴Noqw öviy puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy ayatiwhqe, Seleuciat aw'i, nit pañqw pu pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁵Noqw puma Salamis ep pítuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy ep God lavayiyat nuhtumi yuaata. Noqw puma John tu'sawwiknuma. ⁶Noqw puma it tutskwat pānaqw kuytaqat añ ahsupoq nankwusaqe, Paphos aw ókihqe, hakiy Jew-sinot Bar-Jesus yan mātsiwhqat tutwa. Pam hak tuhisyaw akw tūhintsakni'ta, pu God lavay'ayaatnihqey pan atsáy'ta. ⁷Pam hak pep tutskwat aw moñw'iwtaqat, Sergius Paulus, pas qa ūnat amum hinnuma; noqw moñwi Barnabas Saul enañ wánwayhqe, God lavayiyat navotniqey nāwakna. ⁸Noqw hak Elamus tuhisa (put natñiwaniat Tuhisa i'nihqe pam'i) pumuy amumi rohomhtiye, moñwit lomatuwawit aw tuptsiwnit añqw ayo lasnaniqey anhti. ⁹Pahsat pu Saul (piw Paul yan mātsiwhqa) Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw put aw taynumt, ¹⁰Aw pañqawu: Is ohi, um hak sohsok unatwit, pu nukpantuwit akw ahsaliwtaqa, Nukpanat fiata, sohsok súantsakpit tuwqaata! Yu pas um soon Tutuyqawhqat haqe' suan pöhtaviyat nukushintsahsanqey qe'tini? ¹¹Taay, Tutuyqawhqa hapi ūmi may'ta; noqw uhposi qatālawvaqw, um hihsavo tāwat qa tuway'tani. Noqw pahsat pay put añ himu pamös'ohpoqw, pösiat qatālawva. Noqw as hak put ñuy'maniqat öviy pam añqe' may'numa. ¹²Pahsat pu moñwi hin hiniwhitiqw yórikqe tuptsiwa, hin Paul put Tutuyqawhqat tutuqaynaqat ep kātuqaytaqe öviy'o.

In Antioch of Pisidia

¹³Noqw Paul suñwámuy amumum Paphos añqw ahpiyinihqe, pāvaqe Pamphiliat ep Pergat aw pitu; noqw John pumuy mātapt, ahoy Jerusalem aqwhaqamii. ¹⁴Noqw puma Pergat añqw ahpiyinihqe, Pisidiat ep Antioch aw pituhqe, nasuñwintalönnit ep tsotsvalkimi pakit, ep qatuptu. ¹⁵Noqw hak tutavot añ-nikañw pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ tūñwantaqe yukuqw, tsotsvalkit ep momiwit pumuy amumi hakiy ayatotaqe pañqawu: Uma tāqat itahsinomu, uma sinmuy amumi hihta lavayhte', óqalanik panhtini. ¹⁶Pahsat pu Paul wunuptut, amumi māmasat, pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu, kurs uma inumi tuqayvastotani. ¹⁷I' hapi Israel-sinmuy aw yantaqaam God hakimuy itanamuy namorstaqe, pumuy pas pavan sinota, nāt puma haqam Egypt epeq hinnumyaq'ö; nihqe óqalay pas qaöwñhintaqat akw pumuy pañqw nōñakna; ¹⁸Nihqe löp sunat yahsañwuy pahsavohaqam qayēsihwpuve pumuy qatšiyamuy añ maqsonlawu. ¹⁹Nihqe pam Chanaan tutskwat ep tsañe'sikipwat hihtuy sinmuy kiqötaqe, tutskwayamuy sinomuy amumi noa. Noqw puma hihta navöewakw antaqat akw tutskwat nāhuyta. ²⁰Pantaqat atsve pu' pam pumuy amumi qaqlhehtaqtuy moñw'oya, sunat-sikip sunat-nikañw añqw löp sunat pakwt sihkay'taqat (450) yahsañwuy pahsavohaqamii, lavay'ayay Samuel aw pahsavoo. ²¹Pantaqat ank pu' puma hakiy pas moñwit moñwi'yuñwñiqey tuñlayhtoti. Noqw God hakiy Kish tiyat Saul yan mātsiwhqat, Benjamin ahpiyvinihqat, pumuy amumi moñwtavi, löp sunat yahsañwuy pahsavoo. ²²Nit pu pam put moñwqenit añqw ayo távihqe, hakiy David pumuy amumi moñwtavi; nihqe put pam yan lavayhti: Pas nu Jesset tiyat David iunañwve hintaqat tuwa; noqw pam sohsok itunatyay añ aw antsanni. ²³It tāqat hapi ahpiyiyatuy amuhpiy God Israel-sinmuy Ayo Oyaniqat wunuptsina, it Jesus, hin lavayhtiyeq pan'i. ²⁴Nāt pam qa pituqw, hak tāqa John yan mātsiwhqa sohsokmuy Israel-sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma umuhtunatyay añqw ayo lasye', küyit akw tuvoylatotini. ²⁵Noqw pam ayaway añ kuyvani'maqe pañqawu: Uma ka nu God lavay'ayaat pas hímunihqat pan wūwantota. Nu qa pam'i. Noqw pay nāt suhka añqw inuñki; noqw soon nu yan'ewayniñkañw pay ñas'ew put tötšiyat ñahni, John amumi kita. ²⁶Uma tahtaqtu, isinomu, Abraham natkomatu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu. Nu pu' umuy hin ayo nōñakniqat umuy āawnani. Put lavayit nu umumi mātapani. ²⁷Jerusalem epeq ki'yuñqam moñwimuy amumum Jesus qa māmatsya. Nihqe öviy God lavayiyat aw antsanyaqe put tūvaya, puma pi put lavayit qa mātsi'yuñqee, nāmahin pi añsakis nasuñwintalönnit añ God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy añqw hak pumuy amumi añ as tūñwantañwuniq'ö. ²⁸Puma put mokniqey

hikhay'taqat kurs hin pas antsa pañqawani. Nikañw puma Pilate put nīnaniqat aw qatūqayya. ²⁹ Ura tutuvenit añ puma pan put hintsatsnaniqat pan pey'ta. Noqw puma yan tutuvenit an sohsok hinhtotiqw, hakim nahoylehsit añqw put hawnayat, tuamhtuhsōmiq put panaya. ³⁰ Noqw God mokiwiw añqw put ahoy tātayna. ³¹ Noqw hakim tahtaqt put amum hinnunya, Galileet añqw Jerusalem aqw pahsavoo. Noqw pam ahoy tātayhq, puma wūhakis tālat añ put aw yorstota. Nihqe puma hapi hin yōrikyaqey sinmuy amumi tuawi'yuñwa. ³² Noqw itam hapi it lomatuawit umuy āawnaniqe òviy pitu. Ura God itanamuy amumi hin pasiwnaqey ³³ Pu' hapi itamuy pumuy tímuyatuy itamuniem put añ aw antsana, Jesus ahoy tātaynaqee. Ura tāwit mohti'maqat añknihqat añ yan pey'ta: Um hapi Itii. It talónvaqat ep hapi nu únaniwhti, yan'i. ³⁴ Pu God mokiwiw añqw put ahoy tātaynaqe pāpu qa hovahtiniqat lavayhtiqe, yan hiñqawu: Nu David pas suyan òkwatuwniqey put aw pasiwnaqey pan nu uñem yúkuni. ³⁵ Yantaqw hapi òviy ura pam piw suk w tāwit añ pañqawu: Um soon Uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqat nakwhanani. ³⁶ David pi God tunatyayat ahpiy qatsívaptsiy ep apitiqe, mokqe, namuy amumum tawiwa, nihqe hovahti. ³⁷ Noqw God it tāqat hapi ahoy tātaynaqw, pam qa hovahti. ³⁸ Noqw òviy uma it nanaptani, tahtaqtu, isinomu: It tāqat hapi ahpiy God itamumi pōhi, itahqaanhtipuy ep'e. ³⁹ Ura Moses tutavoyaat kurs hin itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni. Nikañw kurs itam Jesus aw tūtuptsiwqh, pam sohsok put itamuhpiy ayo yúkuni. ⁴⁰⁻⁴¹ Ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Kurs huvam yōrikyaa, hihta añ tutsiw'unañway'yuñqamu. Nen uma kātayuniwt, súlawhtini. Nu hapi umuhqatsiy ep hihta hintsakni; noqw soon uma put tūtuptsiwani, nāmahin pi as hak umuy put āwintani. Taay, noqw òviy uma tunatyaltotini; taq nāphisat sen uma put lavayit an súlawhtini. ⁴² Noqw pam lavayyukuqw, Jew-sinom tsotsvalkiñaqw nōñakq, pay ayo'wat nasuñwintalōñnit ep piw Paul amumi yuaataniqat qa-Jew-sinom nānawakna. ⁴³ Noqw tsovawtaqam nāmatatveqw, kaysiwqhawm Jew-sinom-niqw pu pumuy amún tuptsiwni'yuñqam Paul-nikañw, pu Barnabas pumuy amun'kya; noqw puma pumuy amumi yuaaykuqe, God nuokwayat añ yūmosa hinwisniqat añ òqalanta. ⁴⁴ Pu ayo'wat nasuñwintalōñnit aw pituqw, pēp pas sohsoyam kive ki'yuñqam God lavayiyat aw tūqayyuñwniqe tsovalti. ⁴⁵ Noqw Jew-sinom qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yōrikyaqe, pay qa tsuyhtiqe, Paul hihta lavayhtiqat ehpewi nānaphin yuaativaya. ⁴⁶ Pahsat pu Paul Barnabas amum a'nō unañwtiqe pañqawu: Pay as pi God lavayiat kurs hin qa umumi mohti yuaatiwini; noqw pi uma put nahpiy tūvayaqe, qatsit qa so'taqat qa hikhay'yuñqey pan nāyukunayaqw, òviy itam hapi qa-Jew-sinmuy amumiwat yuaatani. ⁴⁷ Pi pan hapi Tutuyqawhqa itamumi tutapta pi pam Jesus yan lavayhtiqe pañqawu: Um hapi qa-Jew-sinmuy amuniem tālaniqat nu uñ ayata, tūwaaqalvoqhaqami yesqam sinom uhpiy ayo nōñakiwniqat òviy'o. ⁴⁸ Noqw qa-Jew-sinom it nanaptaqe, hahlaykahkañw God lavayiyat pas hihtatota; noqw hakim hihsa'nihqam qatsit qa so'taqat aw himuy'vayaniqey namorstiwayaqam tūtuptsiwa. ⁴⁹ Noqw Tutuyqawhqa lavayiat pep tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa. ⁵⁰ Noqw pay Jew-sinom pavansinmuy tahtaqtuy, pu ima momoyam God pas kaptsi'yuñqamuy hin unaitoynaqae, Paul-nikañw pu Barnabas pumuy okiwsahsantivaya, nihqe tutskway añqw pumuy lālayya. ⁵¹ Noqw puma kuhkuy añ qōat pumuy amunkiwakw tsatswit, Iconium aqw'a. ⁵² Noqw Antioch ep tuptsiwni'yuñqam yūmosa hahlayya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiyuñwa.

14

In Iconium

¹ Noqw puma Iconium ep Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw nāma pákihqe, pas pavan yuaataqw, òviy kaysiwqhawm Jew-sinom Greek-sinmuy amumum tūtuptsiwa. ² Noqw pay qa tuptsiwni'yuñqam Jew-sinom qa-Jew-sinmuy hin unañtoynayaqe, añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpewi pumuy qalomáwuwnitoyñaya. ³ Noqw òviy puma pep wūyavo qátuhqe, Tutuyqawhqa aw yankañw, qa tuhtuskañw yuaata; noqw pam lavayi put nuokwayat yuaataqa pas antsanihqat Tutuyqawhqa mahtakni'ta, pumuy māyamuy ahpiy kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat hintsakqee. ⁴ Noqw kive sinom nātsiki, pētu Jew-

sinmuy amumumyaqw, pu pētū ayaiwtaqamuy amumumya. ⁵Noqw qa-Jew-sinom-niqw, pu Jew-sinom, moñwimuy amumum pumuy okiwsasnaniqey, pu tatatupninayaniqey pasiwnaya. ⁶Noqw ayaiwtaqam put navotqe Lyconiat ep kitsókituy Lystrat- nit pu Derbyt pumuy aw wāya, pu ahpiy ánan'ik tutskwat aw'i, ⁷Nihqe pañ puma lomatuaawit yuaatinuma.

In Lystra

⁸Noqw hak tāqa Lystrat ep qatu; pam hak kukveq hintaqe qa hisat nakwsu, pay yaw pas pam pankañw tihtiwa. ⁹Noqw Paul yuaataqw, i' tāqa put aw túqayta. Noqw Paul put aw-sa taykañw, qalaptiniwniqey qapēvewnaqat put aw túwahqe, ¹⁰Pahsat put aw a'nō pañqawu: Wunuptuu, kita; noqw pam suñwuptut nakwsu. ¹¹Noqw Paul pep put hintsanqw, sinom aw tātayyaqe, pahsat pu Lyconiat ep sinmuy amuhkwa a'nō pañqaqwa: Kurs itam hihituy amuhpa' nāwakinwisq, puma sinmuy amún tokoy'kañw itamumi hāwi, kitota. ¹²Nihqe puma Barnabas Jupiter yan tuñwāya, nit Paul Mercurius yan'i, pamwa pas yuaataqw òviy'ò. ¹³Pahsat pu kitsókit hōtsíwhpeq Jupiter awwat moñwi wakastahtaqtuy tsamkañw, sinnōlat hōtsíwhpeq kívahqe, as sinmuy amumum ayaiwtaqamuy amumi hom'oyini. ¹⁴Noqw ayaiwtaqam Barnabas pu Paul puma put navotqe nahpa' yuwsiy tsíkat sinmuy amuhpa' wawarstinumkañw, ¹⁵A'nō pañqawnuma: Soh, tahtaqtu, Ya uma hinoqw yanhaqam hintsatska? Pay itam piw sínotnikañw umuntaqat unañway'ta, nihqe uma it áan'ewakw añqw it God taytaqat aw lasyaniqat itam umumi yuaata, òveqatsit, pu túwaqatsit, pu pātuwaqatsit-nikañw pu añhqe sohsokmuy hihtuy yesqamuy yúkuhqat aw'i. ¹⁶Pay as pi pam hisatnahaqaw añ sohsokmuy nanāpwatuy sinmuy tuwiw añ hinwisniqat aw noi'ta, ¹⁷Nikañw pam hak hímunihqat himu put tuawi'taniqat pam ayo qa yúkuhqe òviy lolmat hintsaki, nihqe itamuñem òñaqw yoknañwu, pu itamuñem tal'añwnawit hihta aniwnañwu, nen itah'unañway nōsiwhqat, pu hahlayhpit akw hahlaytapnañwu. ¹⁸Yan puma hiñqawkañw híhinhaqam pumuy áñwutaqw, òviy puma pumuy amumi qa hom'ò'ya. ¹⁹Noqw hakim Jew-sinom Antioch añqw-nikañw pu Iconium añqw ókihqe, sinmuy hin unañwtoynayaqe, Paul tatatupya; nihqe kñaqw put haqami lölökindota, mokqat wūwayaqe òviy'ò. ²⁰Noqw tuptsiwni'yunqam okiw put aw nōyakiw'kahkañw añ hoñqw, pam wunuptuqe kímii. Nihqe qavoñvaqw pam Barnabas amum pañqw Derbet aw'i,

The Return to Antioch in Syria

²¹Nihqe puma pep kitsókit ep nuhtumi lomatuaawit yuaataqe kaysiwhqamuy tutuqaynat, ahoy Lystrat aw'i, pu Iconium aw'i, pu Antioch aqw'a; ²²Nihqe tuptsiwni'yunqamuy unañwayamuy hürs hōñinmakañw, puma qapēvewnit añ yūmosa hinwisniqat pumuy òqalanma, nāmahin pi as puma put ep kánanvotyaniq'ò. Pi pan hapi itam God moñwtunatyayat aw yuñni, amumi kita. ²³Pu puma Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpa' ahsupoq nakwsuqe, hakim pumuy wukw'aymatniqat añ pumuy oyahtat, napwalni'kañw, nāwaknaqw, Tutuyqawhqat aw pumuy mātavi, hakiy aw tuptsiwyaqat aw'i. ²⁴Pu puma Pisidiat añ kuyvaqe, Pamphyliat ep pitu. ²⁵Nit puma Pergat ep lavayit nuhtumi yuaatat, pahpiy Attaliat aqw'a. ²⁶Nit pañqw pu puma pāvaqe Antioch aqw'a. Pañqw ura puma God núokwayat aw mātaviwa, it tumalat pu' añ kuyvaqe hinhtiniqey òviy'ò. ²⁷Noqw puma pepeq pítuhqe, Jesus aw tōnawtaqamuy tsovala; nihqe God pumuy akw hihta tumaltaqat sohsok pumuy amumi tuawi'ta, pu hin pam qa-Jew-sinmuy amuñem tuptsiwnit aw hōtahqata, ²⁸Nihqe pepeq puma tuptsiwni'yunqamuy amumum wūyavo qatu.

15

The Meeting at Jerusalem

¹Noqw hakim Judeat añqw ókihqe, tuptsiwni'yunqamuy tutuqaynayaqe pañqaqwa: Pas uma Moses tuwiyat an poñotkit akw qa tuvoylatote', soon ayo nōñakni, kitota. ²Noqw Paul Barnabas amum pumuy pas qa amuhpa'taqe, amumum put ep pas nāmi hep-taqw, yaw turs Paul-niqw pu Barnabas, puma pētuy amumum it ep Jerusalem aqwyani,

ayaiwuñqamuy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumiq'a. ³ Pu òviy Jesus aw tònawtaqam pañqw hihsavo pumuy amumumyaqw, puma pahpiy Phenicet añ hinwisa, pu Samariat añ'a; nihqe qa-Jew-sinom Tutuyqawhqat aw lasyaqat nuhtumi yuaatiwisqe, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pas pavan hahlayhtapnaya. ⁴ Noqw puma Jerusalem epeq òkiqw, Jesus aw tònawtaqam pumuy pās o'ya, pu ayaiwuñqamu, pu wukw'a'yatu; noqw God pumuy amuhpa' hihta tumaltaqat puma sohsok pumuy āawna. ⁵ Noqw haqawat tūtuptsiwaqam pi Pharisee-sinmuy amuñaqwy. Nihqe puma hoñvaqe, pas kurs hin ima qa-Jew-sinom poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat pañqaqwa, pu pay pas puma Moses tutavoyat añ hinwisniqat amumi pañqaqwanigata. ⁶ Noqw ayaiwuñqam- niqw, pu wukw'a'yat it aw hin wūwayaniqe tsovalti. ⁷ Noqw it yantaqat ep nan'ivaq wūyavo yuaatotaqw, pahsat pu Peter wunuptuqe, pumuy amumi pañqawu: Uma tahtaqtu, isinomu, pay pi uma navoti'yuñqw, ura God itamuñaqw nuy namorstaqw, pay ahpiy wūyavoti, ura qa-Jew-sinom inuhpiy it lomatuawit nanapte', tūtuptsiwaniqata. ⁸ Noqw God añ u'nañwat aw navoti'taqa pumuy hahlayhtiyeq mahtaknaqe, it Qahováriwtaqat Hikwsit pumuy maqa, put itamuy hin máqahqey pan'i. ⁹ Nihqe pam sun nan'ivo itamuy tumaltaqe, tuptsiwniyamuy ahpiy pumuy unañwayamuy kwañ'ewakwta. ¹⁰ Taay, noqw ya uma hinoqw God aw heptota? Soñawnen pi uma tuptsiwni'yuñqamuy hihta a'nō putut ikwiltotoynaya, pay pi itanam, pu itam put añ qa kūyuñq'ō. ¹¹ Pay itam piw pumuy amún Tutuyqawhqat Jesus Christ núokwayat ahpiy ayo nōñakniqey tuptsiwni'yuñwa. ¹² Pahsat pu sohsoyam tsovawtaqam qa hiñqaqwaqe pās tūqayyuñqw, Barnabas Paul amum tuawi'taqa, hin God qa-Jew-sinmuy amuhpa' kātatayhpi hihta tuawi'yuñqat tumaltaqat pumuy amumi lalvaya. ¹³ Pu òviy puma yuaataqe yukuqw, James lavayhtiye pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, kurs huvam inumi tuqayvastotaa. ¹⁴ God qa-Jew-sinmuy amuñaqw nēnem sinmuy wánwayniqe òviy pay mohti amuhpe pítuhqat Simeon pañqawu. ¹⁵ Noqw pan hapi God lavay'aymat hin lavayhtotiqe, yan pēnaya: ¹⁶ Ason it atsva pu' nu pite', David tímuyatuy kihut sahpukiwtaqat anyuñqamuy aw ahoy yúkuni; pu nu kiqōyat aw ahoy kītani; pu nu put ahoy wunuptsinani. ¹⁷ Noqw ahpiy mímawat sinom Tutuyqawhqat hepyani, pu sohsoyam qa-Jew-sinomu. Pi nu pumuy isinomniwhtotiniqat umuy enañ namorsta, kita Tutuyqawhqa sohsok iit hihta hintsakqa. ¹⁸ Pi God hintsakniqey qatsit yayhniwhqat pañqaqw sohsok añwu pay tuway'ta. ¹⁹ Noqw òviy nuyniqw pay itam qa-Jew-sinmuy amuñaqw God aw lasyaqamuy qa hin u'nañwnayani. ²⁰ Nikañw pay itam amumi pēnayaqw, puma nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqey akw hovarsqat qa aw hintsatskani, pu tokot qa sokoplalwani, pu hihta hikwismokqat qa añqw nōñōsani, pu únwat qe'yani. ²¹ Taq hisatñahaqaw ahsupoq kitsókit añ hakim Moses tutavoyat yuaatotañwu. Añsakis nasuñwintalōnnit ep tsotsvalkiva put pēniyat añ tuñwáyañwu.

The Letter to the Gentile Believers

²² Pahsat pu ima ayaiwuñqam, wukw'a'yatuy- nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tònawtaqamuy amumum nāñaqw hakimuy namorstotaqe, puma Barnabas-nikañw pu Paul pumuy amumum Antioch aqwnihqat puma pan yukuya; nihqe imuy namorstota: it hakiy Judas, Barsabas yan piw mátsiwhqata, pu piw Silas, hakim tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw pávannihqamuy. ²³ Noqw puma yan tutuvenit pumuy amuhpiy yawma: Ima ayaiwuñqam, pu wukw'a'yat, pu tuptsiwni'yuñqam, Jerusalem ep tsovawtaqam, ayam Antioch, pu Syriat, pu Ciliciat ep qa-Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqamuy òqalaya. ²⁴ Itam nanaptaqw, yaw hakim itamuñaqw nankwusaqam lavayit akw umuy hin u'nañwnayaqe, umuh'unañway lahsintota pañqaqwaqee: Pas uma kurs hin poñotkit akw qa tuvoylatiwyani, pu Moses tutavoyat añ hinwisni, kitota. Pay as pi itam amumi qa pan tutaptota. ²⁵ Noqw itam tsovaltiqe, yan sun wūwaya: Itam hakimuy namorstotaqe, aw itah'unañwamuy Barnabas-nikañw pu Paul pumuy enañ umumiq taviyaniqw pam itamuyniqw súanta. ²⁶ Ima tāqat Itahtutuyqawhqay Jesus Christ eñem qatsiy tatamhta. ²⁷ Noqw òviy itam Judas, Silas enañ umumiq taviya; ason puma pas nāp umuy put pantaqat āawnani. ²⁸ Pay itam it hihta pas soon qe'niqat put-sa umumi tutaptotaniqw, pam pantaqa Qahováriwtaqat Hikwsit aw súanta, pu itamumii, ²⁹ It'a: Uma hihta nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat qe'yani, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwani. Uma yan hinwise' suan hinwisni. Hakim ò'qalyañwu. ³⁰ Noqw

ōviy puma pañqw ayatiwyaqe, Antioch epeq ōki; nihqe sinmuy tsovalayaqe, amumi tutuvenit taviya. ³¹ Noqw puma put añ tuñwáyaqe hahlayhtoti, pumuy ōqalayaqat ep'e. ³² Noqw Judas, Silas amum, pay piw pas nāp God lavay'aymatnihqe wūhaq lavayit akw tuptsiwni'yūñqamuy u'nanaqe pumuy hūrs hoñna. ³³ Pu ōviy puma pepeq hihsavo qatuqw, tuptsiwni'yūñqam pumuy ōqalayay, ayaiyuñqamuy amumiq hōnaya. ³⁴ Noqw pay Silas hāk pep huruhtiniqey nāwakna. ³⁵ Noqw Paul Barnabas amum Antioch epeq piw huruhtiqe, Tutuyqawhqat lavayiyat tūtutuqayna, pu nuhtumi yuaata, hakimuy wūhaqnihqamuy amumuma.

Paul and Barnabas Separate

³⁶ Pu ahpiy pantaqw, Paul Barnabas aw pañqawu: Himu as kurs itam haqe' kitsókiva Tutuyqawhqat lavayiyat yuaaykuqey añqw itahtupkomuy amuhpa' pohtani, hinpi añqe' hinyuñwa. ³⁷ Noqw Barnabas John, Mark yan piw mātsiwhqat, wikniqey pas su'qawta. ³⁸ Noqw Paul u'naqw, ura pam Pamphylat ep pumuy mātapqe, ahpiy qa amumum tumalay'ta. Noqw ōviy piw puma put wikniniqw putniqw pam qa súanta. ³⁹ Noqw pas puma put ep nāma soon kurs nōyaltini; nihqe pay nawus nānaqw lahsi; noqw Barnabas Mark wikqe, pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁴⁰ Noqw Paul Silas namorsta. Noqw tuptsiwni'yūñqam God núokwayat aw pumuy noayaqw, puma pankañw ahpiy'o. ⁴¹ Nihqe puma Syriat, pu Ciliciat añ ahsupoq nakwsuqe, Jesus aw tōnawtaqamuy ōqalanma.

16

Timothy Goes with Paul and Silas

¹ Pahsat pu pam Derbet ep pitu, pu Lystrat ep'e. Noqw hak tuptsiwni'taqá Timotheus yan mātsiwhqa pep qatu, hakiy tuptsiwni'taqat wuhtit Jew-sinot tíata, nikañw hakiy Greek-sinot nay'ta. ² Noqw Lystrat ep-nikañw, pu Iconium ep tuptsiwni'yūñqam put aw lomanavoti'yūñwa. ³ Noqw as pam Paul ámumniqat pam nāwaka. Nikañw pam Jew-sinmuy pañ yesqamuy tuway'taqe, ōviy put wikqe, poñotku, put naat Greek-sinoniqw sohsoyam put navoti'yūñqw ōviy'o. ⁴ Noqw puma pañ kitsókinawit hinwisqe, Jerusalem epeq ayaiyuñqam, pu wukw'a'yat yesqam hin yukuyaqat mātaptiwisa, pumuy añ hinwisniqata. ⁵ Noqw ōviy Jesus aw tōnawtaqam tuptsiwniñt añ ōqawhtotaqe, nāqavo aw wūhaq'iwma.

In Troas: Paul's Vision

⁶ Noqw puma tutskwat Phrygiat, pu Galatiat añ ahsupoq kūkuyvat, Asiat ep lavayit yuaaykuyaniqw, Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy mēwa. ⁷ Noqw ōviy puma Mysiat aw ōkihqe, as Bithyniat awyaniqey anhtoti; noqw pay Hikwsi pumuy qa nakwhana. ⁸ Noqw ōviy pay puma Mysiat añ yūmosa Troas aqwya. ⁹ Noqw Paul mihikq tuawyorikq, hak Macedoniat añqw tāqa wunukañw okiw put aw pañqawlawu: Um Macedoniat aqwnen itamumi unañwtapni. ¹⁰ Noqw ōviy pam pan tuawyorikq, pahsat pay itam Macedoniat aqwyaniqey anhtoti, suyan pi itam pumuy amumi lomatuawit yuaaykuyaniqat ōviy Tutuyqawhqat itamuy wāñwayhqat itam pan wūwayaqee.

In Philippi: the Conversion of Lydia

¹¹ Pu ōviy itam Troas añqw ahpiyyaqe, yūmosa pāvaqe Samothraceat aqwyaqe pep ōki; nit qavoñvaqw pu itam Neapolis ep ōki. ¹² Pañqw pu itam Philippit awya, pam Macedoniat ep pas pavan mohpeq kitsóki Rome añqw kwihpiwhpu. Nihqe itam pep kitsókive hihsakishaqam yēse. ¹³ Pu itam nasuñwintalōñnit ep kinaqw nónakqe, mūnat qalavoya, haqam sinom nānawaknañwuqat pañsoo; noqw itam pep yesvaqe, momoy-muy pep tsovaltiqamuy amumi yuaatota. ¹⁴ Noqw hak wuhti Lydia yan mātsiwhqa, tsatsákwmōtsaput a'nō hihkay'taqat huhyaya, itamumi tūqayta. Pam Thyatira-kitsókit añqw sino; noqw pam God aw nāwakinma. Noqw Tutuyqawhqat put pan unañwtoynaqw pam Paul lavayiyat aw unañwtavi. ¹⁵ Noqw pam-niqw, pu amum ki'yūñqam kūyit akw tuvoylatotiqw, pam itamumi ōqaltiqe pañqawu: Kurs nu úmuyniqw pas antsa tuptsiwñqe, Tutuyqawhqat aw pas qa paysoq hintsakq, uma ikiy awye', ep yesni, kithaqe itamumi tuyqawwa.

In Prison at Philippi

¹⁶ Noqw itam hisat haqam nānawaknañwuqat awyaqw, hak māna nūantuwiki qalomáhikwsit akw tuyqawiwtāqa itamuhsawwa; pam hakiy hihta hintaniqat āawnaiwu. Nihqe pantsakqey akw moñwímuy amuñem sívat nihtilawu. ¹⁷ Pam māna Paul-nikañw pu itamuk tsa'tinumqe a'nō pañqawnuma: Ima tahtaqt God Sus'oveqnihqat tumal'aymatu; nihqe itam hin ayo nōñakniqat itamuy āwintota, kitinuma. ¹⁸ Nihqe pam wūhakis tālat añ yan hiñqawnumq, Paul puhtsemokqe, namtōkt, hikwsit aw pañqawu: Nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Put añqw yámakuu, kita. Noqw pahasat pay hikwsi put añqw yama. ¹⁹ Noqw put himuy'yunqam nanaptaqe, kurs hin puma pāpu put atsviy yesni. Nihqe òviy puma Paul Silas enañ ñuayaqe, kisonmi momñwituy amumi pumuy lōlōkinyuñwa; ²⁰ Nihqe momñwituy amumi wikvayaqe pañqawwa: Ima tāqat Jew-sinomnikañw itahkitsokiy ep sinmuy qalomáhintsahsanhqe, sóontsahtsana; ²¹ Nihqe nāp tuwiy tūtutuqayna. Noqw pi itam Rome añqw sínomnihqe, soon put kwusuye', añ hinwisni, ²² Noqw sinom suhpantaqam ayaiwtaqamuy amuhpewi hoñwa; noqw momñwit pumuy amuhpa' yuwsiyamuy tsihtsiktotat, pumuy kohot akw wuwahtotaniqat pañqawwa. ²³ Noqw òviy puma pumuy wūhakis wuwahtotat, sivikimi tūvayaqe, sivilalwaqamuy oyi'taqa pumuy qaōwítavi'taniqat aw pañqawwa. ²⁴ Noqw yan put pas qaōwítutaptotaqw, òviy pam pumuy pas yūmoq pānahqe, siviawiwat añ porom'iwtatqat añ pumuy kukyamuy hūrs tañata. ²⁵ Noqw tōkilnasaveq Paul Silas amum nāwaknaqe, God aw tayawinpit tawlawu, noqw sivilalwaqam nanapta. ²⁶ Noqw nāt puma panyuñqw, pay tutskwa tayayativa, pu sivikit qaqtspiat piwu. Noqw, pahasat pay sohsovik hōtsíwa hōtsíltotiqw, sohsoqmuy somiam rupamhtoti. ²⁷ Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa tātayhqe, sivikit añ hōtsíwyuñqw tūwahqe, pahasat as pay nāninaniqe sipwuhapiy hōrokna, sivilalwaqam watqaqat wūwaqe òviy'o. ²⁸ Noqw Paul aw tsa'lawhqe pañqawu: Um qa nāhintsanni; pay itam sohsoyam yepya. ²⁹ Pahasat pu pam qōhit tuhtuy'qe amumiq supkiqe, tururutikañw, Paul- nit pu Silas pumuy amutpiq nātuva; ³⁰ Nihqe pam pumuy añqw hōroknaqe amumi pañqawu: Tāqatu, ya nu hinhte' ayo yámakni? ³¹ Noqw puma aw pañqawu: Tutuyqawhqat Jesus Christ aw um tuptsiwani; nen um ayo yámakni, pu uhtim piwu. ³² Pu puma put aw Tutuyqawhqat lavayiyat yuaata, pu sohsoqmuy kíyat ep yesqamuy amumii. ³³ Noqw pam ep mihikq, hísatniqw paniwhtiqw, pahasat pay pumuy wikqe haqe' wuwahtiwhtat añ pāhoma, nit pahasat pay kūyit akw tuvoylati, pam'i, pu tímatu. ³⁴ Noqw pam pumuy kiy ep wikvaqe, amumi tunōsvoñahta; nihqe puma sohsoyam God aw tōtuptsiwaqe hahlayya. ³⁵ Noqw tālawvaqw momñwit sivilalwaqamuy oyi'taqt aw solāwamuy ayatotaqw, pañqawwa: Pay um tāqatuy mātapni, kitota. ³⁶ Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa Paul aw pañqawu: Yaw uma mātaviwniqat òviy momñwit hakimuy añqw ayatota; òviy uma yámake', qahin unañway'kañw ahpiyni. ³⁷ Noqw Paul pumuy amumi pañqawu: Puma itamuy Rome añqw sinoiwtaqamuy qa tūwiwtaqamuy nuhtutpiq wuwahtotat, sivikimi tūvayakañw, ya puma yephaqam itamuy nanauyve hōroknayaniqey anyuñwa? Sóoni; nāp añqwye', itamuy hōroknayani. ³⁸ Noqw solāwam momñwituy amumi it tūawvayaqw, puma kurs Rome añqw sinoiwtatniqw puma nanaptaqe nēñem tusitota. ³⁹ Nihqe òviy puma amumi ókhiqe, pās amumi yuaaykuyaqe, pañqw hōroknaya; nihqe puma kíñaqw ahpiyniqat amumi naokiway'yuñwa. ⁴⁰ Noqw puma sivikiñaqw yamakt, Lydiat kíyat aw paki; nihqe pep tuptsiwni'yuñqamuy amumi yórikqe, pumuy óqalat, amuñaqw ahpiy'o.

17

In Thessalonica

¹ Noqw puma Amphipolis-nikañw pu Apolloniāt añ kuyvaqe, Thessaloniat ep pitu; noqw pep Jew-sinmuy tsotsvalkiam wunu. ² Noqw Paul tuwiy anhtiqe pumuy amumi pákhiqe, pāyis nasuñwintalōñnit añ pumuy amumum tutuvenit añqw yuaata. ³ Nihqe pas Christ kurs hin qa okiwsaniwniqat, pu mokiwyu añqw ahoy tātayniqat pam amumi yuaataqe pañqawlawu: Nu it Jesus umumi yuaata pam hapi Christ, pam kitalawu. ⁴ Noqw haqawat tūtuptsiwaqe, Paul-nikañw pu Silas pumuy amumumtoti, pu Greek-sinom Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqam amuñaqw wūhaknihqamu, pu momoymuy pavansinmuy amuñaqw qa tsa'ya. ⁵ Noqw Jew-sinom qa tuptsiwni'yuñqam qa tsuyhtiqe,

hakimuy qa hihta a'pituy qahopihituy nāmi tsovalaya. Noqw puma kive sohsokmuy sinmuy nāwahoyনায়া, Jason kiyat aw kihpokyaye as ayaiwyuñqamuy sinmuy amumi ipwayaniqey tuwantota. ⁶ Nit puma pumuy qa tutwaqe, Jason- nit pu haqawatuy tuptsiwni'yūñqamuy kive momñwituy amumi lölökinyuñwa tsa'tikahkañwo: Hakim tūwaqatsit ep qatsit tahkuknayaqam kurs pew pu' öki. ⁷ Noqw Jason pumuy pās oya. Ima sohsoyam Caesar tutavoyat ehpewi hintsatska; yaw hak suhka mōñwinihqat pañqawwa, yaw hak Jesus. ⁸ Yan puma hiñqawqawq, sinom kive momñwituy amumum it nanaptaqe hin unañwtoti. ⁹ Noqw Jason suñwāmuy amumum sivaoye', put akw puma mātaviwyaniqat momñwit pumuy amuñem pan yukuya. Noqw puma put ömahtotat, pumuy mātapya.

In Berea

¹⁰ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yūñqam mihikiwtaq, Paul Silas enañ Bereat aqw hōnaya. Noqw puma epeq pītuhqe, Jew- sinmuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹¹ Noqw ima sinom Thessalonicat ep sinmuy qa amuntotit, nāqavo tutuvenit añ puritota, su'qawkahkañw lavayit kwusuya, mātaqpi kurs ii himu pas antsa pantaqwan nanaptaniqey öviy'ö. ¹² Noqw öviy puma wūhaknihqam tūtuptsiwa, pu añ Greek- sinmuy amunaqwan momoyam pavasinom qa tsa'ya, pu tahtaqt piwu. ¹³ Noqw yaw Paul Bereat ep God lavayiyat yuaataqt Thessalonicat ep Jew- sinom nanaptaqe, pay piw pañsoyaye, sinmuy hin unañwtōynaya. ¹⁴ Noqw pahsat pay tuptsiwni'yūñqam Paul pātuwaqatsit añhqe haqami taviya. Noqw pay Silas Timotheus amum hāk pep huruhti. ¹⁵ Noqw Paul wikyaqam put Athens epeq wikvaya; noqw yaw Silas Timotheus amum put aqw kaktayniqat Paul pumuy amumi tutaptaq, puma pañqaw ahpiyya.

In Athens

¹⁶ Noqw Paul Athens epeq pumuy nuhtaykañw, navotq pas sinom hihituy wutsit aw nāwakinwisqey aw- sa yuki'yūñq, pas pam unañwpeq qahahlayhti. ¹⁷ Nihqe öviy pam tsotsvalkive Jew- sinmuy amumum hihihita nātuviniñlawu, pu Jew- sinmuy amun tuptsiwni'yūñqamuy amumuma, pu nāqavo kisonve put aw ökiwtaqamuy amumuma. ¹⁸ Noqw haqawat hihta añ wuwni'yūñqam Epicureas lavayiyat nüy'yūñqam- niqw pu Stoic- sinmuy lavayiyamuy nüy'yūñqam Paul aw lavayhtoti. Noqw haqawat pañqawwa: Ya i' hak himu qalaváhtuwi'taq as hiñqawlawu? kitota. Noqw haqawat pañqawwa: I' sumataq sinom hihta alönöt aw nāwakinwisniqat tūtutuqayna, kitota, pam pumuy amumi Jesus yuaataqwan öviy'ö, pu sinmuy ahoy yesvaniqata. ¹⁹ Noqw puma put nuayaqe, Areopagus epeq wikvayaqe, aw pañqawwa: Ya soon itam unñ hihta puhututuqayhpit yuaataqat aw tūqayyuñwini? ²⁰ Pas um hihta alönöt itamumi yuaata. Noqw öviy as itam ii' hímunihqat nanaptaniqey nānawakna. ²¹ (Pas pi Athens ep sinom, pu hāhaqawq sinom amumi ökiwtaqam, puma qa hihta a'pitu; panis hakiy hihta āawnaniqey, pu hihta nanaptaniqey- sa tunatyawyuñwa). ²² Pahsat pu Paul Mars tsomoyat epeq nāsaveq wunuptut pañqawu: Uma Athens ep tahtaqtu, pas kurs uma sohsok hihta nāwakintiwhqat kaptsi'yūñwa. ²³ Oviypi nu añ waynumkañw, uma hin hihta añ nāwakinwisqat añ taymaqe, haqam tūtuskat añ yan pey'taqat nu aw yori: IT HAKIY ITAM QA TUWI'KAHKAÑW AW NAWAKINTOTAQAT ENEM'I. Noqw öviy uma hakiy qa tuwi'kahkañw aw nāwakintotaqat nu umuy āawnani. ²⁴ I' hapi God tūwaqatsit yuku, pu put añ sohsok hihta hinyuñqata; pam hapi öveqatsit- nikañw pu tūwaqatsit aw mōñwinihqe, kikihut sinot māyat akw yukiyuñqat qa añ ki'ta. ²⁵ Oviy soon hak may akw hihta ep put pañwani; pi pam qa hihta haqni'ta, piw may akw pi pam sohsokmuy sinmuy qatsit huylawu, pu hikwsita, pu sohsok hihtaa, ²⁶ Nihqe pam sopkawtaqamuy nanapwatuy sinmuy sūkw unñwat añqw yuku, ahsupoq tūwaqatsit añ yesniqat öviy'ö; nihqe haqam qatsivaptuyaniqat, pu tūwaqatsit añ haqami pahsavo yesniqat añwu pay pās yuku, ²⁷ Puma Tutuyqawhqat hepyaniqat tunatyawkañwo. Hisnen may akw put hepye' tutwani, pay as pi pam sohsokmuy itamuñaqw qa yāpo. ²⁸ Pi itam put atsviy tāyuñwa, pu poninitota, piw yēse. Oviypi haqawat pas nāp umuñaqw yēwalalwaqam ura pañqawwa: Pay itam piw put ahpiy aniwhiti, kitota. ²⁹ Noqw öviy hapi itam God ahpiy aniwhtiqe, soon pi itam pam hak pas hímunikañw, hihta sikavalasivat, sen qötsásivat, sen

owat añqw yukiwhqat antaqat pan wūwantotani. Pam sinot tuhisayat, pu wuwantuwiyat ahpiy yukiwtaqat qa pan wūwantotani. ³⁰Noqw pay God yūpahaqawq yan nāstanavotit añ hinwisqamuy hintsakpiyamuy qa aw tunatyawta. Nikañw pu' hapi pam sohsokmuy sinmuy sohsovik yesqamuy amumi tutaptaqe, qaantunatyay añqw lasyaniqat amumi pas pañqawu. ³¹Pi pam hisat sinmuy amuñem hin yūkuniqey pay tokiltaqe, hakiy tāqat put eñem suan yūkuniqat aw pay tavi. Nihqe pay pas pam soon qaantaniqat sohsokmuy navotna, mokiwuy añqw put ahoy tātaynaqee. ³²Noqw puma ahoy yesvaniwniqat nanaptaqw haqawat tutsiwhiñqawq; noqw pētu pañqawq: Pas ason itam it yantaqat ūnaqw piw nanaptani. ³³Yantaqat atsve pu' Paul pumuy amuñaqw ahpiy'ō. ³⁴Noqw pay haqawat tahtaqt put qa mātapyaqe tūtuptsiwa. Noqw panhtotiqamuy amuñaqw hak Dionysius yan mātsiwa, Areopagus epeq momñiwituy amuñaq'ō, noqw hak wuhti Damaris yan mātsiwhq; noqw pu piw pētu pumuy amumumya.

18

In Corinth

¹Yantaqat atsve pu' Paul Athens añqw ahpiynihqe, Corinth ep pitu. ²Nihqe pep pam hakiy Jew-sinot Pontus-tutskwat ep tihtiwhqat Aquila yan mātsiwhqat tuwa. Pam hak pūnat nōmay Priscillat amum Italyt añqw pitu, hak Claudius sohsokmuy Jew-sinmuy Rome añqw ahpiyaniqat amumi pañqawhq òviy'ō. Noqw Paul pumuy amumi pitu. ³Nihqe pam pumuy tumaltuwiyamuy tuwi'taqe, amumum huruhtiqe, amumum tumalay'ta; puma mōtsápkit tumaltuwi'yūñwa. ⁴Noqw pam añsakis nasuñwintalōñvaqat ep tsotsvalkive yuaatañwu; nihqe Jew-sinmuy, pu Greek-sinmuy tuptsiwna. ⁵Noqw Silas Timotheus amum Macedoniat añqw pituqw, Paul pan unañwtiqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat Jew-sinmuy amumi pan yuaataqey aw-sa yuki'ta. ⁶Noqw pay puma ehpehtotiqe, aqw nānap hiñqawqawq, pam yuysiy tsatswit, amumi pañqawu: Kurs uma sūlawhte', uma pas nāp put ep tukopniyani. Soon God nuy tukopnani, umuhqatsiy ep'e; yahpiy hapi pu' nu qa-Jew-sinmuy amumi yuaatani. ⁷Pu pam pañqw ahpiynihqe, hakiy Justus yan mātsiwhqat God aw nāwakinmaqat kiyat ep pitu; put hakiy kiāt tsotsvalkit aw pikta. ⁸Noqw hak tsotsvalkive mohpeq moñwi Crispus yan mātsiwhq, sohsokmuy timuy yankañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwa. Noqw kaysiwhqam Corinth ep ki'yūñqam nanaptaqe, tūtuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti. ⁹Pahsat pu Paul mihiq tuawyorikq, Tutuyqawhq put aw pañqawu: Um qa hihta mamqast yuaatani; um uhlayiyi qa nuy'tani. ¹⁰Nu ūmuma; noqw soon hak uñ hintsannik ūmi may'tani. Pi nu kaysiwhqamuy kive sinomuy'ta. ¹¹Noqw òviy pam sūkw yahsañwuy-nikañw añqw navay mūmuyawhtuy aw pahsavo God lavayiyat pumuy tutuqaynatinuma. ¹²Noqw Gallio Achiat ep moñw'iwtaqw, Jew-sinom sun unañwtotiqe, Paul ūuayaqe haqam hin yukiltiñwuqat kihut pañso put wikya, ¹³Pañqawkahkaño: I' hin tutaptiwhqat qa panwat God aw nāwakintiwniqat sinmuy amumi ò'qala. ¹⁴Noqw Paul as lavayhtiniqey anhtiqw, Gallio Jew-sinmuy amumi pañqawu: Pay pi as himu haqam pas qa sūantakañw, qahopihintaqw, soon nu umumi qa unañwtapni, uma Jew-sinomu. ¹⁵Nikañw kurs pay uma lālavayit, pu nānatñwanit, pu umuhtutavoy ep hintsatske', pay uma nāp put hin yukuyani; pay nu soon put pantaqat aw hintsakni. ¹⁶Pam kitat, haqam hin yukiltiñwuqat kihut añqw pumuy lālayi. ¹⁷Pahsat pu sohsoyam Greek-sinom hakiy tsotsvalkive moñwit Sosthenes ūuayaqe, haqam kive hin yukiltiñwuqat atpip put wuvaltota. Noqw Gallio iit ep qa hin unañwti.

The Return to Antioch

¹⁸It atsve pu' Paul pep wūyavo qatut, añ tuptsiwni'yūñqamuy mātapt, pañqw Syriat aqw'a. Noqw Priscilla-niqw pu Aquila puma put ūmuma. Noqw pam pi Cenchreat ep tal'ariliti, pay hihta ep God aw pasiwniyat añ ruhpaq òviy'ō. ¹⁹Noqw pam Ephesus ep pīthq, pumuy pep mātavi; nit pam pas nāp tsotsvalkimi pākihqe, pep Jew-sinmuy amumum nātuvñvewat yuaata. ²⁰Noqw as pam pumuy amumum wūyavo qátuniqat puma nānawaknaqw, pam qa nakwhaqe, ²¹Pañqw ahpiynikañw, pumuy òqalake pañqawu: Pay nu pas Jerusalem epeq nōviwniqat aw pitutoqat soon qa pepeq hinhtini. Nikañw pay nu ason soon amumi ahoy qa pītuni, God pan inuñem yuki'taniq'ō;

pu pam Ephesus añqw pāvaqe ahpiy'o ²² Nihqe pam Caesareat ep pitut, Jerusalem aqw nihqe, Jesus aw tōnawtaqamuy amumi yuaaykut, pahpiy Antioch aqw'a. ²³ Pu pam pep hihsavo qatut, pañqw ahpiynihqe Galatiat, pu Phrygiat añ ahsupoq pās nānañumo añ kuyva, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy öqalanmakañwo.

Apollos in Ephesus and Corinth

²⁴ Noqw hak Jew- sino Apollos yan mātsiwhqqa, Alexandriat ep tihtiwhqqa, Ephesus ep pitu. Pam hak pās hopi, nihqe tutuvenyukit añ a'nō tuwi'ta; ²⁵ Pu Tutuyqawhqat tunatyayat añ pās tuwi'vaqe, Tutuyqawhqat añqw hihta hintaqat pas qa nātusi'taqe tūtutuqayna; nikañw pay pam John ahpiy kūyit akw tuvoylat hintsatskiwhqat- sa navoti'ta. ²⁶ Nihqe pam pas qa nānahtsopkañw tsotsvalkive yuaativa. Noqw Aquila Priscillat amum put aw tūqaytaqe put wikqe, pahsat pu God tunatyayat put pas suan āawna. ²⁷ Noqw pam Achaiat aqwniqey unañwtiqw, Ephesus ep tuptsiwni'yuñqamuy pepeq tuptsiwni'yuñqamuy amumi pēnayaqe, puma put pās taviyaniqat amumi pañqaqwa. Noqw pam pītuhqe, nūokwat ahpiy pumuy amumi a'nō unañwtavi, ²⁸ Pi pam nuhtutpik Jew-sinmuy qaōwītuptsiwna; nihqe pay Jesus pas antsa Christ-nihqat tutuvenyukit añqw pumuy amumi mātaktima.

19

Paul in Ephesus

¹ Noqw Apollos nāt Corinth epniqw, Paul Antioch añqw tutskwawa hinmakañw, Ephesus ep pitu; nihqe pep hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy tūwahqe ² Amumi pañqawu: Uma tūtuptsiwaqe, ya Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Noqw puma aw pañqaqwa: Itam Qahováriwtaqat Hikwsit hákiyniqw pas put qa ñas'ew nanapta. ³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw uma hinoqw kūyit akw tuvoylatiwaya? Noqw puma pañqaqwa: Ura John sinmuy kūyit akw tuvoylata. Noqw öviy itam pay pan piw tuvoylatoti. ⁴ Pahsat pu Paul pañqawu: Ura John pas antsa sinmuy kūyit akw tuvoylata, puma nāp tunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw piw puma Jesus Christ put añk pītuniqat aw tūtuptsiwaniqat pam amumi pañqawu. ⁵ Noqw puma it nanaptaqe, Jesus natiñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ Noqw Paul pumuy amumi may akw matyawhq, Qahováriwtaqat Hikwsi amumi pitu; noqw puma himuhkwa yuaativayaqe, God enem yuaatota. ⁷ Noqw puma tahtaqt pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqamiya. ⁸ Noqw Paul tsotsvalkimi pákihqe, payhkomuy múmuyawhtuy añ God moñwtunatyayat qa nānahtsopkañw yuaataqe, pumuy tuptsiwna. ⁹ Noqw haqawat tōhsaptotiqe, qa tūtuptsiwa; nihqe it pūhut pōhut nuhtutpik qalomáyuaativayaqw, Paul pumuy amuñaqw ahpiynihqe, tuptsiwni'yuñqamuy tsamkañw, hakiy Tyrannus tutuqayhkiyat ep nāqavo pumuy amumum put yuaata. ¹⁰ Nihqe pam lōq yahsañwuy pahsavohaqam pep pantsaki; noqw öviy sohsoyam Asiat añ yesqam Tutuyqawhqat Jesus Christ lavayiyat nanapta, Jew-sinomu, pu Greek-sinomu.

The Sons of Sceva

¹¹ Noqw God Paul māyat ahpiy hihta pas qa paysoq kātatayhpit hintsaki. ¹² Noqw öviy hakiy hihta akw tūtuyhq, hak Paul añqw hōhōnhpit, sen nanamokpit tūtuyhqat aw taviqw, tūya put mātapñwu. Pu kaysiwhqam qalomáhihikwsim sinmuy amuñaqw nōña. ¹³ Pahsat pu hakim pōvost Jew- sinom yaktaqam qalomáhihikwsimuy akw tuyqawiwuñqamuy amumi Tutuyqawhqat Jesus natiñwaniyat tuñwáyaniqey anhtotiqe pañqaqwa hihikwsimuy amumii: Itam Jesus Paul ahpiy yuaatiwhqat aw yankañw umuy mēwaya, kitota. ¹⁴ Noqw hak Jew-sino God awwat momñwituy amuñaqw mohpeqniwhqqa Sceva yan mātsiwhqqa tsañe' tiyotimuy'taqw, puma piw panhtoti. ¹⁵ Noqw qalomáhihikwsi rohomhtiye pañqawu: Nu Jesus tuwi'ta, pu nu Paul tuwi'ta; noqw ya uma hakim hihtuu? ¹⁶ Noqw tāqa qalomáhihikwsit akw tuyqawiwtaqa pumuy amumi tsoomhtiye, añwutaqe, pumuy a'nō hintsana. Noqw puma qa yuws'i'kahkañw, tūhototikahkañw, put ayyeve kiñaqw watqa. ¹⁷ Noqw Ephesus ep Jew- sinom pu Greek- sinom sohsoyam it nanaptaqe maqastoti. Noqw Tutuyqawhqat Jesus natiñwaniyat pas káptsitiwa. ¹⁸ Noqw kaysiwhqam tuptsiwni'yuñqam ökihqe, nātuhtualyaqe hintsakpiy pohtañwnaya. ¹⁹ Pu

ōviy piw kaysiwhqam pumuy amuñaqw tuhisay hintsatskaqam tutuveniy tsovalayaqe, sohsokmuy sinmuy amutpik put taqtsokya. Noqw puma hihkayat pohtoylayaqw, kurs lōp sunat aŋqw pakwt sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam sivat hihkay'taqat aqw pitu.
²⁰ Yan God lavayiat a'nō ōqawi'maqe, aŋqe' sinmuy amuhpa' kúrukma.

The Riot in Ephesus

²¹ Yantaqat atsa pu' Paul pay ason Macedoniat-nikañw pu Achaiat pumuy aŋ kuyve', pep pu' Jerusalem aqwniqey Hikwsit ahpiy tunatyalti, pañqawkañwo: Ason nu pepeq pite', put atsve pas pay soon piw Rome qa aqw pohtani. ²² Pu ōviy pam lōqmuy put aw unañwtavi'taqamuy Macedoniat aqw hōna, Timotheus- nit, pu Erastus púmuy, nit pay pam hāk Asiat ep hihsavo huruhti. ²³ Noqw ephaqam it yañ pōhut ep a'nō hintsatskiwa. ²⁴ Hak tāqa Demetrius yan mātsiwhqa, qōtsásivat siplawhqa, Dianat kiyat anyuñqat hiñsakwhohyat qōtsásivat aŋqw yukulawhqe, put tumaltuwi'yuñqamuy a'nō káhaktotoyna. ²⁵ I' hak pumuy-nikañw, pu amún hintsatskaqamuy sūmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Tahtaqtu, uma navoti'yuñwa; itam it yan tumalat ahpiy hihta tuway'numya. ²⁶ Pu uma piw aŋ taykahkañw navoti'yuñq, qa Ephesus ep-sa-nit, pas pēp sohsovik Asiat aŋ ahsupoq i' Paul kaysiwhqamuy tuptsiwnaqe, lasna pañqawkañwo: Yaw hihtuy aw nāwakintiwayaqam sinmuy māyamuy akw yukiwyuñqam pay qa pas antsa hihtuu. ²⁷ Noqw ōviy ka itahtumala qahaqamhtini, pu it Dianat aw nāwakintiwhqat kiāt piw qahaqamhtini. Noqw aw itam yanwisqa qahimuniwhntini. Pi Asiat ep sinom-niqw pu sohsoyam tūwaqatsit aŋ yesqam put hapi aw nāwakintota. ²⁸ Noqw puma put nanaptaqe pavan pas itsívutotiqe pañqawu: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nō himuu, kitota. ²⁹ Noqw kive sinom sohsoyam Gaius- nit, pu Aristarchus nuaya, Macedoniat aŋqw tāqatuy Paul amum waynumqamuy; nihqe pumuy wikkañw, wukotsotsvalkimi sun unañway yuhtu. ³⁰ Noqw Paul as sinmuy amumi pákiniq, tuptsiwni'yuñqam put qa naqwhanaya. ³¹ Noqw hakim Asiat ep pavansinom Paul kwatsmat put aw hakimuy hōnayaq, pay pam ahpami qa unahintsakniqat pañqawu. ³² Noqw haqawat yanwat hiñqawu, pu pētu panwat sutske'wat hiñqawu; pas sinom hintsatskaqey qa navoti'numya, noqw suswuhanihqam hihta ōviy tsovaltiqey qa navoti'yuñwa. ³³ Noqw Jew-sinom hakiy Alexander momi taviyaqe, pam lavayhtiniqat puma aw ōqaltoti. Noqw pam sinmuy amumi māmasaqe, as nēñem hin lavayhtini. ³⁴ Noqw kurs pam Jew-sinoniq puma māmatsyaqe, pahsat tāwat aŋqe lōs qōniltiqat pahsavohaqam sūsaq sáakmaqe pañqawu: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nō himuu. ³⁵ Noqw kive tutuven'aya sinmuy uyiwaqe, amumi pañqawu: Ephesus ep tahtaqtu. Ephesus ep sinom it pas pavan Dianat pas hihta'yuñwa, pu put an sōniwhqat Jupiter aŋqw posqata. Noqw qa hak qa put navoti'ta. ³⁶ Soon pi hak haqam put aqw hiñqawniqat uma navoti'yuñqe, pay uma qa pas hiñqawanihkañwo, nen qa hihta pay an'ewakw hinhtotinikañwo. ³⁷ Taq uma imuy tāqatuy pew wikvaya. Noqw puma pas āantsawat kíkíhut qa hoyalanta, piw aw umuhyantaqay Dianat aqw qa hiñqawu. ³⁸ Pay pi ason kurs Demetrius-niqw, pu put amum sūp tumalay'yuñqam hakiy aw hihta ep hinyuñwniqw, pay pi moñkwive himu hin yukiltiñwuqat aw hōtsi, pu momñwit eñem hihta ep hoñqam yēse; pay ason puma pep hihta ep nēnehpewi hiñqawani. ³⁹ Ason pi kurs uma hihtawat pas nātuviniñlwaniqw, pay ason hisat tsovaltiñwuqey ep tsovaltiq, pep pam ason hin yukiltini. ⁴⁰ Taq ka itam pu' a'nō hiniwhntiqat ep tūviñtiwaniqey aw unahinhtoti, kurs itam hihta aw yankahkañw, pu yep yanhaqam hinhtotiqey pañqawaniqee. ⁴¹ Yan pam lavayhtit, pep tsovawtaqamuy mātavi.

20

To Macedonia and Greece

¹ Noqw a'nō hiniwhntiqat aŋ ruhpaq, Paul tuptsiwni'yuñqamuy wáñwayhqe, ōqalát, mavoktat, pañqaw Macedoniat aqw nakwsu. ² Pu ōviy pam pañ ahsupoq nakwsuqe, pumuy pavan ōqalanmakañw, Greece ep pítuhqe, ³ Pep payhkomuy mūmuyawhtuy aŋ qatu. Noqw as pam pāvaqe Syriat aqwniqw Jew-sinom put moqmani'yuñq, pay pam Macedoniat aŋ ahoy aqwniqey wūwa. ⁴ Noqw hak Bereat aŋqw tāqa Sopater put amum

Asiat aw'i, noqw Thessalonicat ep sinmuy amuñaqw hak Aristarchus, pu Secundus, noqw Derbet añqw Gaius, pu Timotheus, pu Asiat añqw Tychicus-niqw pu Trophimus.

⁵ Ima pay itamuhsavoyaqe Troas ep itamuy nuhtayyuñwa. ⁶ Noqw qapekén'oyiwphut nõdiwhqat añ ruhpaq, itam Philippi añqw pāvaqe hoyoyokuyaqe, tsivot talq Troas ep pumuy amuñk pitu; noqw itam pep tsañe' tñlat añ yēse.

Paul's Last Visit in Troas

⁷ Noqw Sundayt aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam pōlavikit yónoyhtotaniqe sumitsovaltiqw, Paul qāvo ahpiynikañw, pumuy amumi yuaataqe, tōkilat nāsamiq pahsavo yuaata.

⁸ Noqw puma tupatsveq tsovawtaqw, pepeq qōhiwyuñwa. ⁹ Noqw hak tiyo Eutyclus yan mātsiwhqa poksöve tsokiwkañw huruvuwva; noqw pas Paul sutsépyuaataqw, pam qaunánwtalawvaqe, payhp natsve kihut añqw posq, puma put sūmokq put tsōpahtota.

¹⁰ Noqw Paul aqw hawhqe, aw suqtuptut, mavoktaqe, nuhtumi pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñw, pay pam nāt tayta. ¹¹ Pu ðviy pam ahoy aqw wupqe, pōlavikit yónoyhtat, añqw nõst, ahpiy piw nāto tālawvaniqwsavo yuaata; nihqe pañqw pu ahpiy'o.

¹² Noqw puma tiyot taytaqat wkvayaqe, suyan unañwtoti.

From Troas to Miletus

¹³ Noqw itam añwu pay pākihut awyaqe, pāvaqe Assos awya, pay ason itam pep Paul panayaniqey wūwankahkañwo, pan pam yukuqw ðviy'o, pam aqw nāpniqey wūwaaqe.

¹⁴ Pu ðviy pam Assos ep itamumi pituqw, itam panayaqe, Mitylene ep ðki. ¹⁵ Pañqw pu itam pāvaqe ahpiyyaqe, qavónvaqw Chios aqlavo ðki, nihqe Trogyllium ep huruhtoti; nit pu qavónvaqw itam Miletus ep ðki, ¹⁶ Paul pay Ephesus ehpeq yūmosaniqey nāwaknaqw ðviy'o; pas as Asiat ep sōwhitiniqey qa nāwakna, taq as hin pasiwtaniqw, pam Pentecost talōñniyat ep Jerusalem épeqniqey ðviy kaktayi.

Paul's Farewell Speech to the Elders of Ephesus

¹⁷ Noqw pam Miletus añqw Ephesus aw hakimuy ayataqe pep Jesus aw tōnawtaqamuy wukw'aymuyatuy wañwayi. ¹⁸ Noqw puma ðkiqw pam amumi pañqawu: Pay nu hisat Asiat ep pituhqe, pahpiy yūmosa umumum hin qátuhqat uma navoti'yuñwa.

¹⁹ Nu qa kwivi'nañway'kañw okiw pakkañw Tutuyqawhqat enem tumalay'ta, Jewsinom inumi hepyaqe, nuy moqmani'yuñq'ö. ²⁰ Pu uma hihta akw moñvastotiniqat nu qa hihta umumi kahkawnat, umuy put āawna; nihqe ura nu umuy nuhtutpik tutuqayna, pu kinawita.

²¹ Nihqe nu Jew-sinmuy amuminikañw, pu Greek-sinmuy amumi lalvayhqe, tunatyay añqw lasye' God aw namtōkyaniqat amumi pañqawlawu, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēwvnananiqata. ²² Noqw meh, Qahováriwtaqa Hikwsi nuy pan unañwtoynaqw, nu Jerusalem aqw hoyhta, hin pepeq hintsaniwiniqey qa navoti'kañwo.

²³ Pay panis pi Qahováriwtaqa Hikwsi ahsupoq kitsókinawit nuy āwinma, yaw nu sivihpit, pu kānanvotpit aw pítuniqata. ²⁴ Nikañw pay qa himuwa i' nuy hin unañwtoyna. Piw nu iqatsiy qa nēnem kahkawnat, pas pay nu okiw hahlaykañw inuñem pōhtavit añ kuyvaniqey ðviy'o, Ura Itahtutuyqawhqay Jesus nuy God núokwayat tuawit'aniqat aw ayata. Noqw ðviy nu put hintsakniqey pas kwañwtoya.

²⁵ Noqw taa, pew pahsavo nu sohsokmuy umuhpa' God moñwtunatyayat yuaatinuma. Noqw yahpiy haqahpiy uma soon pāpu inumi yórikyaniqat nu navoti'ta. ²⁶ Oviy uma it tñlat ep inumi nanaptani: Nu hapi qa hakiy qatsiyat ep tukopniwta. ²⁷ Pi nu qahaqam pay qa suhtaqhinkañw God tunatyayat umuy sohsok āawna.

²⁸ Oviy uma nānami tunatyaltotini, pu sohsokmuy God aw tōnawtaqamuy amumii; uma hapi pumuy amumi tunatyawyuñwiniqat ðviy Qahováriwtaqa Hikwsi umuy pumuy amumi oya, uma God aw tōnawtaqamuy nopni'yuñwiniqat ðviy'o; pam pumuy pas nāp unway akw tui. ²⁹ Pi nu navoti'taqw, nuy ahpiyniqw, hakim kwēkwewhtuy amún qa nun'okwat umumum namiqwritini; nen kanelmuy qa pētotani.

³⁰ Pu hikispi pas nāp umuñaqw haqawat hoñve', qasuntaqat lavayit akw nāmi sinototani. ³¹ Oviy uma tunatyawyuñwini, nen it u'ni'yuñwini; ura nu payhkomuy yahsañwuy añ mimhikqat pu talōñwintiwhtat añ okiw pakkañw umuy u'nantoynaqe qa qé'iwma.

³² Noqw taa, isinomu, nu hapi umuy God aw mātavi, pu núokwlavayiyat aw'i. Pam hapi umuy wuñwnaniqey aw ðqala, pu umuy hihta máqaniqeyu, sohsokmuy sinomuy énañ'a. ³³ Nu hapi qa hakiy sivayat

tuñlay'ta, pu yuwsiyata. ³⁴ Owi, uma nāp navoti'yuñiqw, ura nu imay akw tumalay'taqe hihta tuway'numa, nēnem'i, pu inumumyaqamuy amuñem'i. ³⁵ Pi nu sohsok umumi mahtakna, hin uma tumalay'yuñwe', an òkiwyaqamuy amumi unañwtpyaniqata, pu Tutuyqawhqat Jesus lavayiyat u'ni'yuñwniqata; ura pam pañqawu: Hak hakiy hihta máqahqa pam hihta òmahtaqt epnihqe pas hahlayni. ³⁶ Yan pam lavayhtit, tamòtswunuptut, pumuy sohsokmuy amumum nāwakna. ³⁷ Noqw puma okiw sohsoyam tsaykuqe, Paul kwapkaqe, mamavokyakahkañw tsōnantota, ³⁸ Soon pāpu puma put aw yórikyaniqey ep pas qa hahlayhtotiqe òviy'o; nihqe pahpiy puma put amum pākihut awya.

21

Paul Goes to Jerusalem

¹ Pu òviy nawis'ew itam pumuy amuhpiyinhqe, itam yūmosa Coos aqwyā, pu qavoñvaqw Rhodes aw'i; nit pañqw pu itam Patarat aqwyā. ² Noqw itam pākihut Pheniciat aqwnihqat tutwaqe, put aqw yayvat, pāvaqe hoyoyokuyā. ³ Noqw itam Cyprus tutwaqe, suyvaqe ehpeq yūmosaya; nihqe Syria-tutskwat ep Tyre ep huruh-toti, pep pākihu hoiy òyaniqw òviy'o. ⁴ Noqw itam hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy tutwaqe, tsañe'sikis tālat an pep yēse. Noqw pay Paul Jerusalem qa aqwniqat puma Qahováriwtaqt Hikwsit ahpiy put aw pañqaqwa. ⁵ Noqw òviy itam pahsavohaqami yest, pahpiy haqamiyaqey aqwyā; noqw puma sohsoyam nōmamuy pu timuy amumum kihut qalavo itamuy tsamya; noqw itam pāhut qalaveq tamòtshoñvaqe, nānawakna. ⁶ Oviy itam nāmatapyaqw, pahsat pu itam pākihut aqw yayva; noqw puma ahoy kīmiya. ⁷ Noqw itam Tyre añqw òkit, Ptolemais aw òkihqe, an tuptsiwni'yuñqamuy amumi yuaaykuyāqe, sūkw tāwat an amumum pep yēse. ⁸ Pu qavoñvaqw itam Paul ámumyaqam pañqw ahpiyyāqe, Caesareat ep òki. Nihqe itam hakiy lomatuwawit yuaataqt Philip kiyat aw yuñqe, put amum huruhtoti; pam hak imuy tsañe'nihqamuy an òkiwyaqamuy paañwantotaniqey aw oyiwñqamuy amuñaqw suhkaa. ⁹ Noqw i' hak nālòqmuy mámanhtuy pas qanawhvalni'yuñqamuy tímuy'taqw, puma God enem yuaatota. ¹⁰ Noqw itamuy pep wūyavo yesq, hak God lavay'ayaat Agabus yan mātisiwhqa Judeat añqw pitu. ¹¹ Nihqe pam itamumi pítuhqe, Paul kwekwéwhpiyat kwusut, put akw may, pu kuhkuy somt pañqawu: Yan hapi Qahováriwtaqa Hikwsi lavayhti: Jew-sinom Jerusalem epeq yesqam hakiy it kwekwéwhpit himuy'taqat yan somyani; nen qa-Jew-sinmuy amumi mātapyani. ¹² Noqw itam it nanaptaqe, pay pam pas Jerusalem qa aqwniqat itam aw ò'qalya, pu pep yesqam. ¹³ Pahsat pu Paul lavayhtiqe pañqawu: Ya uma hin wūwantotaqe, tsaykitāqe, nuy hin unañwtoynaya? Pi nu Tutuyqayhqat Jesus natñwaniyat ep Jerusalem epeq sómiltiniqey suhta'q'ewa; pu qa pāniqw-saa; pi nu enem mokniqey suhta'q'ewa. ¹⁴ Noqw pay kurs pas soon pam tūqayniniqw, itam nōyaltotiqe pañqaqwa: Pay nam Tutuyqawhqat tunatyaat antaa. ¹⁵ Ahpiy pantaqw itam hihta hinnumyaqey òmahtotat, Jerusalem aqwyā. ¹⁶ Noqw Caesareat ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawat itamumyaqe, hakiy Cyprus añqw sinot Mnason yan mātisiwhqat wikya; pam hak pay wūyavo tuptsiwni'taqw, yaw itam put amum kiyat ep huruhtotini.

Paul Visits James

¹⁷ Noqw itam Jerusalem epeq òkiqw, tuptsiwni'yuñqam itamuy hahlayhtoti. ¹⁸ Qavoñvaqw Paul itamum James aw'i. Noqw wukw'a'yam sohsoyam pep yēse. ¹⁹ Noqw pam pumuy amumi hahlayhtit; pahsat pu God hin put tumalayat ahpiy qa-Jew-sinmuy amuhpa' hihta tumaltaqt pās nanap hin hiniwhtiqat pam pumuy amumi tuawi'ta. ²⁰ Noqw puma put nanaptaqe, Tutuyqawhqat pas hihtatota; nihqe Paul aw pañqaqwa: Pay pi um navoti'ta, itupko: Jew-sinom qaan'ewakw hintaqam tuptsiwni'yuñwa; noqw puma sohsoyam Moses tutavoyat pas antsay'yuñwa. ²¹ Noqw puma nanaptaqw, yaw um sohsokmuy Jew-sinmuy qa-Jew-sinmuy amuhpa' yesqamuy tutuqaynaqe, pay yaw puma Moses tutavoyat ayo yukuyaniqat yaw um pañqawlawu; yaw timuy poñokit akw qa tuvoylalalwani; pu piw yaw Jew-sinmuy tuwiyamuy an qa hinwisni. ²² Noqw hintani? Pay kurs pi hin sinom qa tsovaltini, pi un pítuhqat soon qa nanaptaniqee. ²³ Pay òviy itam ūmi hiñqaqwaqw um panhtini. Hakim itamuñaqw nālòyóm tahtaqt Tutuyqawhqat aw hihta pasiwni'yuñwa. ²⁴ Taa. Um pumuy tsāme', amumum napwatani; nen um

amuñem sisvini, noqw puma ařiltotini. Um panhte', sohsokmuy amumi mahtaknani, uñ hin lavayhtiwħqa qa antsaniħqata, pay kurs um pas nāp pās qatukañw, tutavot añ hinmaqata. ²⁵ Pu imuy qa-Jew-sinmuy tuptsiniwñ'yuñqamuy itam amumi yanwat pēnayaqe, pay puma put hihta pantaqat qa añ hinwisniqat pan yukuya, pay panis nōsiwhqa nāp yukit aw noiwhqat qe'yaniqata, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwaniqata. ²⁶ Pahsat pu Paul pumuy tahtaqtuy tsāma; niħqe qavořvaqw pumuy amumum napwataqe, God kiyat aw paki; niħqe hisat puma put añ kũkuyvaqw pumuy nanāp amuñem himu nākwahiwniqat pañqawu.

Paul Arrested in the Temple

²⁷ Noqw tsañe'sikis tālat pas pay sũlawhtiniqw, hakim Asiat añqw Jew-sinom God kiyat ep Paul tutwa; niħqe sohsokmuy sinmuy hin unañwtoynayaqe put aw may'yuñwa, ²⁸ A'nō pañqawkahkañwo: Israel-tahtaqtu, huvam unañwtpyaa! I' tāqa hapi hāhaqe' sohsokmuy sinmuy imuy pas sinmuy amuhpewi tutuqayna, pu tutavot ehpeui, pu it kihut ehpeui. Pu õviy piw pam Greek-sinmuy God kiyat aw tañataqe, it kihut pas hih-taniħqat tuyoy'ewakta. ²⁹ Puma pi pũnathaqam hakiy Ephesus añqw tāqat Trophimus yan mātsiwhqat Paul amum kiveniqw aw tātayya; niħqe ka Paul put God kiyat aw pānahqat wũwayaqe, õviy yan lavayta. ³⁰ Noqw kive sinom sohsoyam hin unañwtotiqe, sũwo yuħtqe, Paul ñuayat, God kiyat añqw ihpoq lōlōkinyuñwa; niħqe pahsat pay hōtsiwat uhtaya. ³¹ Noqw nāt puma put nĩnantotaqw, yaw Jerusalem ep sinom a'nō hiniwmanayaqat pan mohpeq solāwamoñwit aw tũawvaya. ³² Noqw pahsat pay pam solāwamuy-nikañw, pu tsivót-sikip sũnatniħqamuy solāwmuy amumi moñw'wyuñqamuy tsamkañw, pumuy amumiq wari. Noqw puma mohpeq solāwamoñwit solāwamuy enañ tutwaqe, pahsat pay Paul wuvalalwaqe qe'toti. ³³ Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi awniħqe, put nuat, puma lōqmuy sivanamiqlōlōt akw put somyaniqat pañqawu; nit pu pam hak hĩmunihqat, pu hihta hinhtiqat tũviñta. ³⁴ Noqw sinmuy qaan'ewakw hinqaqamuy amuñaqw pētu yanwat hiñqaqwa, pu pētu piw hinwat lavayta. Noqw pas sinom mowawatotaqw, kurs pam hin pas suyan navotniqe, õviy pay put solāwakimiq wikyaniqat pam pañqawu. ³⁵ Noqw puma tutuveñpa wupniniqw, solāwam Paul tsōpwisa, pas sinom a'nōyaqw õviy'o, ³⁶ Sinom pi pumuy amuñk hinwiskahkañw pañqawwisa: Tũvaay! kitota.

Paul Defends Himself

³⁷ Noqw puma Paul solāwakimi wikyaniqw, pam mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Ya nu soon ũmi hiñqawni? Noqw pam pañqawu: Ya um Greek-lavayit tũqayta? ³⁸ Ya qa um hak Egypt añqw tāqa ura hisat sinmuy hin unañwtoynaqe, nālōp sōmorit pahsa'niħqamuy tuqwyantotaqamuy qayēsihwumi tsāma? ³⁹ Noqw Paul pañqawu: Qae. Nu Jew-sino; nu Ciliciat ep qa pay hin'ewakw wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Noqw himu as nu sinmuy amumi lavayhtiniqat um nuy nakwhani. ⁴⁰ Noqw pam hu'waqw, Paul tutuveñat ep wunukañw, sinmuy amumi māmasa. Noqw sinom sutmakmaq, pahsat pu pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaata.

22

¹ Niħqe Paul sinmuy amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nāmatu, nu yahsatiqwhaqam umutpik nēñem hin lavayhtiniqw kurs uma inumi tũqayyuñwi. ² (Noqw pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaaykuqw, puma nanaptaqe pahsat pu pas qa hiñqaqwa; noqw pam pañqawu). ³ Nu pas antsa Jew-sino; niħqe nu Ciliciat ep wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Niķañw nu yep kive Gamaliel ahpiy itanamuy tutavoyamuy pas aňħqe qatsqat tutuqayi; niħqe nu God eñem pas qaatsay'ta, uma pu' it tawat ep panyuñqat pan'i. ⁴ Niħqe nu it yañ pōhut añ hinwisqamuy pas qa yesniqat õviy tahtaqtuy pu momoymuy okiwsahsanqe, somlawkañw sivikimi tañatima. ⁵ Noqw God awwat mohpeq moñwi sohsokmuy wukw'ayamuy amumum inumi navoti'ta; pu nu piw pumuy amuñaqw itahsinmuy amumi tutuvenit õmaħtaqe, Damascus aqw'a, nu Jesus aw tuptsiniwñ'yuñqamuy pepeq yesqamuy siviñtoyne', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamniqee.

Paul Tells of His Conversion
(Acts 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Noqw nu pañsoqnikañw, tāwanasavehaqam Damascus aw hayiinwnaqw, ðñaqw inunan'ik qaan'ewakw suhtalawwa. ⁷ Noqw nu tutskwami posqe, hakiy tónayat navotq, inumi pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁸ Noqw nu lavayhtiqe pañqawu: Ya um hak'i Tutuyqawhqa? Noqw pam inumi pañqawu: Nu Nazareth añqw Jesus; pi um nuy hapi okiwsahsana. ⁹ Noqw ima inumumyaqam tālat tutwaqe, tsātsawna; nikañw puma hakiy inumi hiñqawhqaq tónayat qa nanapta. ¹⁰ Noqw nu pañqawu: Noqw nu hinhtini, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa inumi pañqawu: Um wunuptut Damascus awni. Noqw ason pep um hihta tumaltaniqat uñem yukiwtaqat suhka uñ sohsok āawnani. ¹¹ Noqw pas tāla a'nō talq, ivosiy qatālawvaqw, ðviy ima inumumyaqam imay ñuy'wiskañw Damascus aw nuy wikya. ¹² Noqw hak hin tutaptiwhqat an God pas kaptsi'taqa Ananias sohsokmuy Jew-sinmuy pep ki'yuiñqamuy amuhpiy aw lomanavoti ¹³ Inumi pítuhqe wunukañw inumi pañqawu: Itupko Saul, uhvosiy tālawnaa. Noqw nu pahasat pay ivosiy tālawna. ¹⁴ Noqw pam pañqawu: Itanamuy aw yantaqam God uñ namorstaqe Tiy pas súantaqat ūmi mātaknaqw, um put moayat añqw lavayit navota, um put tunatyayat mātsi'taniqu ðviy'o. ¹⁵ Pi um hin yórikqey, pu navotqey sohsokmuy sinmuy amumi put enem tuawi'tani. ¹⁶ Taay, um hinoqw sōwuu? Um wunupte', kūiyit akw tuvoylatini; nen Tutuyqawhqaq natñwaniyat aw taqa'nañway'kañw, uhqaanhtipuy ayo pāhomni.

Paul's Call to Preach to the Gentiles

¹⁷ Noqw ura nu piw Jerusalem ep pítuhqe God kiyat ep nāwaknakañw, tuawyori; ¹⁸ Nihqe Jesus tuwaqw, pam inumi pañqawu: Písoqtii, nen um Jerusalem añqw its ahipyini, taq puma uñ hin nuy tuawi'taqat soon kwusuyani. ¹⁹ Noqw nu pañqawu: Tutuyqawhqa, puma navoti'yuiñw, nu ura as ūmi tuptsiwni'yuiñqamuy sivikimi tañatinuma, pu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy wuvahtinuma. ²⁰ Pu uñ tuawi'taqat Stephen uñwát munvaniwhq, nu nuhtum aqlap wunukañw, nīnantotaqamuy súamun unaiwti; nihqe nu nīnantotaqamuy yuwsiyamuy tūwala. ²¹ Noqw pam inumi pañqawu: Um ahipyini, taq nu uñ yañqw yāvōqhaqami imuy qa-Jew-sinmuy amumi távini. ²² Noqw puma it lavayit aw pahasavo put aw tūqayyuñwt, pu sáakmaqe pañqawa: Tūvayaa! Nīnayaa! Pay pi put qa qatuqw lolmani. ²³ Noqw puma kwanonotikahkanw, yuwsiy akw savinumyakañw qōat ðmiq tsaltoynaya. ²⁴ Noqw pahasat pu solāwamoñwi put solāwakimi panayaniqat solāwamuy amumi pañqawu. Uma put wuvahtotat, pās tūviñtotani. Noqw hinoqw sinom pas pañhaqam put ehpewi hiñqaqwaqat itam nanaptani, amumi kita. ²⁵ Noqw puma put tuyqat akw sohsomyaqw, Paul solāwamoñwit pep wúnuhqat aw pañqawu: Ya pay um hakiy Roman-sinot qa tūviwtaqat wuvahtaniqw pay pam súanta? ²⁶ Noqw solāwamoñwi put navotqe ahipyinihqe mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Um hintsakqey ep tunatyalitini, taq kurs i' Roman-sino. ²⁷ Pahasat pu mohpeq solāwamoñwi pítuhqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya um Roman-sino? Noqw pam pañqawu: Owí. ²⁸ Noqw mohpeq solāwamoñwi pañqawu: Nu a'nō sisvit, Rome aqw sinoti. Noqw Paul pañqawu: Noqw pi nu pay pas pamñikañw tihtiwa. ²⁹ Pahasat pay ima as put aw hepyaniqam ahipiyya. Noqw pam Roman-sinonihqat mohpeq solāwamoñwi navotqe tusita, put somqe ðviy'o.

Paul before the Council

³⁰ Noqw Jew- sinom put hihta neveltotoynayaqat pam pas suyan navotniqey nāwaknaqe, qavoñvaqw put ñāha; nihqe God awwat mohpeq momñiwit sohsokmuy moñwtsovawtaqamuy amumum tsovaltiniqat pam pañqawu; nit Paul hawnaqe, put pumuy amutpipo tavi.

23

¹ Pahasat pu Paul moñwtsovawtaqamuy amuhpa' taynumt pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu pew pahsavohaqami God atpip iunañway pasiwkañw qatu. ² Noqw put aqlap hoñqam put moava wuvahtotaniqat God awwat mohpeq moñwi Ananias pumuy amumi pañqawu. ³ Noqw pahasat pu Paul pañqawu: God uñ wuvahtani, um tumalwiwhput

antaqa; pas as um nuy tutavot an yukunaniqe òviy pep qatukañw, ya um hinhtiqw tutavot hin lavayhtiqat qa anhtiqe soq nuy wuvahtiwniqat pañqawu? ⁴Noqw añ hoñqam pañqaqwa: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ⁵Pahsat pu Paul pañqawu: Nu put God awwat mohpeq moñwitniqw qa navoti'taqe òviy pañqawu isinomu; pi ura yan pey'ta: Um uhsinmuy amumi moñwit qa aqw hiñqawlawni. ⁶Noqw Paul mā matsq, kurs pētu Sadducee-sínomyaqw, pu pētu Pharisee-sínomyaqw, pahsat pam tsovawtaqamuy amumi kēew pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu Pharisee- sino, nu Pharisee- sinot tíata; nu hapi hihta nõyit- nikañw pu so'pum ahoý tātayaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' tüvintiwa. ⁷Yan pam hiñqawhq, pahsat ima Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum qa súnahpa'totiqw sinom nātsiki. ⁸Sadducee-sínmuyniqw pi sinom pas soon ahoý yesvani, pu yaw ðñaqw hoñviaya qa háqamo, pu yaw hakiy hikwisiat qa háqamo. Noqw Pharisee-sinom put sohsok tuptsiwni'yuñwa. ⁹Noqw pas sinom a'nò mowawatota; noqw ima tutavot tütutuqaynaqam Pharisee-sinmuy amún unañwtotiqam hoñvaqe a'no nāñwuy'yuñqe pañqaqwa: Pay itamuyniqw i' taqa qa hinta; tis pi kurs ka antsa hikwsi, sen hoñviaya put aw yuaaykuniqw, pay itam God aw qa rohomnumyani. ¹⁰Noqw pas puma nānami a'nò hiñqaqwaqe, sumataq put nāhoý tutkitotaniqat mohpeq solāwamoñwi tusitaqe, pumuy amumi solāwamuy hōna, puma pumuy Paul nawhkiye', solāwakimi wikyaniqat òviy'o. ¹¹Noqw ep mihikq, Tutuyqawhq put ehpeq wunukañw aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani, Paul. Pay um nuy Jerusalem ep hin lavayhtiqey pan nāt piw Rome epeq lavayhtini.

The Plot against Paul's Life

¹²Noqw tālawvaqw, haqawat Jew-sinom nāwinyaqe nankiwak pasiwnaya, ason pas puma Paul nīnayay, pu' nõñsaniqey, pu hikwyaniqey pañqaqwa. ¹³Noqw hakim lõp sunat epnihqe hōyokiwtaqam pan pasiwnaya. ¹⁴Pu òviy puma God awwat mohpeq momñwituy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumi ókhiqe pañqaqwa; Itam nēñem pasiwnayaqe kítota: Pas ason itam Paul nīnayay, pu' nõñsani. ¹⁵Oviy uma moñwtsovawtaqamuy amumum mohpeq solāwamoñwit aw pañqaqwaqw, pam qāvo pew umumi put wikni, suhpan uma put pas pavan hin nanaptaniqey pan hinkahkañwo; noqw pay nāt put pew qa pituqw, itam nīnayaniqey pasiwni'yuñwa. ¹⁶Noqw puma put moqmani'yuñqat Paul tiw'ayaat navotqe, solāwakimi pákhiqe, Paul put āawna. ¹⁷Pahsat pu Paul solāwamuy amumi moñw'iwyuñqamuy sukwat wāñwayhqe aw pañqawu: Um it tiyot mohpeq solāwamoñwit aw wikni. I' put hihta āawnani. ¹⁸Pu òviy pam mohpeq solāwamoñwit aw put wikqe pañqawu: Paul, siviñuiwtaqa nuy wāñwayhqe, nu it tiyot ūmi wikniqat inumi pañqawu. Yaw pam nu hihta āawnani. ¹⁹Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi put māyayt nuat, qalavo wikqe, tüvintaqe aw pañqawu: Ya um hihta nuy āawnani. ²⁰Noqw pam pañqawu: Um yaw qāvo moñwtsovawtaqamuy amumi Paul wikniqat Jew-sinom ūmi òqaltotiniqey sun unañwtoti, suhpan ka yaw puma put pas pavan hin nanaptaniqey nānawaknaqe òviy'o. ²¹Noqw um hapi amumi qa ūnatini; taq pumuy amuñaqw lõp sunat epnihqe hōyokiwtaqam tahtaqt nankiwak pasiwni'yuñqam put moqmani'yuñwa pañqawkahkañwo: Ason pas yaw put nīnayay, pu nõñsani, pu hikwyan; nihqe òviy pas yukiwkahkañw, uñ panhtiniqey pañqawniqat òviy maqaptsi'yuñwa, pam aw kita. ²²Noqw òviy mohpeq solāwamoñwi tiyot mātavi pañqawkañwo: Um hapi nuy it āawnaqey qa hakiy aw pañqawni.

Paul Sent to Governor Felix

²³Pu pam solāwamoñwit aw pañqawu: Uma pakwút-sikip sunat solāwamuy mihikq, Caesareat aqwyaniqat na'sastani, pu kawaymuy akwyaqamuy payhp sunat añqw pakwt sihkay'taqamyuy, pu pakwút-sikip súnat lansay'yuñqamuyu. ²⁴Pu puma Paul hihtuy akwniqat na'sastotani, nen uma tutskwat aw moñwit Felix aqw put pās wikyani. ²⁵Pu pam yan pēna: ²⁶Nu' Claudius Lysias it pas pavan Felix tutskwat aw moñwit òqala. ²⁷It tāqat Jew-sinom nuayaqe, soon as qa nīnayaniqw, nu solāwamuy tsamkañw amuminihqe, it pumuy nawhki, yaw pam Roman-sínoniqat nu navotqe òviy'o. ²⁸Noqw puma hihta put nēveltotoynayaqat nu pas suyan navotniqey nāwaknaqe, pumuy amuñaqw moñwtsovawtaqamuy amumi put wikwa. ²⁹Noqw kurs pay puma tutavoy ep hinhtotiqe

pay qa hihta mokiwuy, pu sivihpit hihkay'taqat put tsokanaya. ³⁰ Noqw yaw Jew-sinom put moqmani'yuñqat nuy āawnayaqw, pahsat pay nu put ūmiq hōnaqe, put hihta tsotskanayaqam put aw hinyuñqey utpip pañqawu. Hak öqawmañwu. ³¹ Pahsat pu solāwam amumi hin tutaptiwhqat anhtotiqe Paul wikyaqe, mihikpuva Antipatris ep wikvaya. ³² Pu qavoñvaqw ima nāpyaqam Paul mātapyat, pañqw Jerusalem ahoy aqwy. Noqw ima kawaymuy akwyaqam pahpiy put ámumya. ³³ Nihqe puma Caesareat ep ökihqe, tutskwat aw moñwit tutuvenit maqaya, nit put aw Paul noaya. ³⁴ Noqw moñwi tutuvenit añ tūñwahqe, pam haqaqwat tutskwat añqwnihqat put tūviñta. Noqw kurs pam Cilicat añqwnihqat pam navotqe ³⁵ Pañqawu: Ason uñ hin tsokani'yuñqam tuwat ökiqw, nu uñem hin yúkuni, kita. Nihqe pam Herod pavasiwhkiyat ep taviwñiqat pam pañqawu.

24

Paul Accused by the Jews

¹ Pu ahpiy tsivót- sikis talq God awwat mohpeq moñwi Ananias wukw'a'yatuy tsamkañw pitu, hakiy lavayhtuwi'taqat Tertullus yan mātsiwhqat wikkañwo; noqw pam tutskwat ep moñwit aw yuaayku Paul ehpeui. ² Pu öviy Paul tuñwáyaqw, pahsat Tertullus put ehpeui yuaaykuqe pañqawu: Itam hapi uhpiy uyiawwataqat qatsit nāvokawinta, pu sohsovik sutsep uhtunatyay ahpiy himu qaöwihintaqá imuy sinmuy amuñem hintsatskiwa. ³ Noqw itam put tsúyakiwyuñwa, um hak pas pavan Felix. ⁴ Noqw pay nu ūmi qa sus'itsniqat öviy um as okiw hihsavo itamumi tūqaytani. ⁵ Taq itam it tāqat aw nanaptaqw, i' sokovi. Pam it Nazareth añqw tāqat aw tōnawtaqamuy moñwíamu. Noqw put atsviy tūwaqatsit añ ahsupoq Jew-sinom Caesar ehpeui hoñvanta. ⁶ Pu hikis pi as öviy i' piw God kíyat sokoptaniqey anhti; noqw itam put nuayaqe, soon as itamumi hin tutaptiwhqat qa anwat put hin yukunayani. ⁷ Noqw pay mohpeq solāwamoñwi Lysias itamumi suptuqe, öqalay akw put itamuy nawhki, ⁸ Nihqe hihta put nēveltotoynayaqam ūmianiqat pañqawu. Noqw um nāp put aw pohte', itam hihta put qalománeveltotoynayaqat sohsok navotni. ⁹ Noqw Jew-sinom put amum sunyaqe, pay pas pantaqat pañqawa.

Paul's Defense before Felix

¹⁰ Pahsat pu moñwi Paul yuaaykuniqat aw māmasaqw, pam lavayhtiye pañqawu: Nu' navoti'taqw an hisatñahaqawq imuy sinmuy amuñem hihta añ hin wūwanma, noqw öviy nu tuwat hahlaykañw, nēñem hin lavayhtini. ¹¹ Ispi um it navotniq'ö, nu okiwlawniqe Jerusalem aqwniqw, nāt pu' ahpiy pakwt löq sihkay'tasikis tāla. ¹² Piu nu qa haqam hakiy amum nāñwuy'taqw puma inumi tāyūñwa, pu sinmuy hin u'nañwnaq'ö, sen God kíyat ep'e, sen tsotsvalkivee, sen pay kivee. ¹³ Piu puma hihta nuy tsotskanayaqey soon suyan pañqawani. ¹⁴ Nikañw it pay nu ūmi pas súañqawni: Nu hapi púmuyniqw qasuan God aw nāwakinma, iwu'yamuy aw yantaqayamuy aw'i, tutavot añ hin pey'taqat, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin pey'taqat sohsok tuptsiwni'kañwo. ¹⁵ Nihqe ima súanyuñqam, pu qasanyuñqam so'pum ahoy tātayyaniqat, nu ep God qapēwewna; noqw pay puma piw put pantaqat lavayta. ¹⁶ Paniqw hapi öviy nu yūmosa suyan unañway'taniqey tuwanlawu, qa hihta ep qanhtiyeq navoti'taqee, sen God ep'e, sen sinmuy amuhpee. ¹⁷ Pu ahpiy wūhakis yahsañwvaqw, nu isinmuy amumi ahoy pitu, hihta akw ökwatuwiwyaniqat kuwahtiwhqat- nikañw, pu Tutuyqawhqat aw himu noiwhqat yankañwo. ¹⁸ Pantaqat atsve hakim Asiat añqw Jew-sinom nuy God kíyat ep napwataqw tutwa, nu qa kaysiwhqamuy sinmuy amumunniq'ö, piw hin qaqtsinayaqamuy amumuma. ¹⁹ Puma pi as yep utpipye', rohomtotinikahkañwo, kurs hihta inuhpeui hinyuñwee. ²⁰ Hal pay pi ima yepyaqam pañqawani, nāt nu moñwtsovawtaqamuy amutpip wunuqw hihta inumi qalomátutwee. ²¹ Hal sen pi nu amuhsonve wunukañw it supwat pañqawhqat ep'e: Nu hapi so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' it tāwat ep umuhpiy hin tūvintiwa, kítahqat ep'e. ²² Noqw Felix it navotqe, pañwat pōhut pas suan navoti'taqe pumuy pay hāktaqe amumi pañqawu: Ason mohpeq solāwamoñwi Lysias pituqw, nu uñ hinhtiqt pas sohsok navotni. ²³ Pu

tsivot-sikip sunat solāwamuy amumi moñwi Paul tavi'taniqat pam put aw pañqawu. Nikañw pay qa pas pas hürs tavi'tat, pay tuwimat hihta akw put paañwayaniqw, sen put awyaniqw, pam pumuy qa mēwantani.

Paul before Felix and Drusilla

²⁴Noqw ahpiy hihsakis talq Felix hakiy Jew-sinot nōmay Drusillat amum pitu; nihqe Paul wáñwayhqe, Christ aw qapēvewnit put ahpiy aw tūqayta. ²⁵Noqw Paul put aw pañqawu: Itam soon qa suan hinwise', namituyqawi'yuiñwi. Taq God itamuñem hin yūkuni. Noqw Paul yan yuaataqw, Felix tsawnaqe, tururuyku; nihqe pañqawu: Pay um hāk pu' ahpiyni; ason hisat inuñem aw lomahinhtiqw, nu uñ wáñwayni, kita Paul aw'i. ²⁶Noqw as sakiqw Paul put sivat maqaqw pam put mātapniqey wūwanta. Nihqe òviy pam piép put wáñwaye', amum yuaatañwu. ²⁷Noqw pay ahpiy lōs yahsañwvaqw, Porcius Festus Felix qeniyat ep paki; noqw Felix Jew-sinmuy tayawnaniqey nāwaknaqe, Paul nāto sómiwtaqw ahpiy'o.

25

Paul Appeals to the Emperor

¹Noqw Festus tutskwamakiaq ep pítuhqe, ahpiy pāyis talq Caesareat añqw Jerusalem aqw'a. ²Noqw pahsat pu God awwat mohpeq móñwi-niqw, pu Jew-sinmuy amuñaqw pavansinom put aw Paul lavayta. ³Nihqe as pam put ehpewi pumuy amuñem hihta hinhtiniqat aw nānawaknaqe pam put wáñwayhq, Jerusalem aqwniqat aw ò'qalya, puma haqam put moqmaye' nīnayaniqey tunatyawkahkañwo. ⁴Noqw Festus lavayhtiqe, pay Paul Caesareat epeq qátuniqat pañqawu, pay pam soon pas hisat nāp pañsoqniqey pañqawu. ⁵Oviy amuñaqw haqawat ò'qalt inumumyani, kita. Nen kurs it tāqat ep himu qalomáhintaniqw pañqawani. ⁶Noqw pam pumuy amumum pakwút-sikis haqam talōñnat, Caesareat aqw'a; nihqe qavoñvaqw, pam haqam hin yukiltinwuqat ep qatuptuqe, Paul wik-wisniqat pañqawu. ⁷Noqw pam pituqw, Jew-sinom Jerusalem añqw ókihqam put aqlaq hoñkahkañw, hihihita nuhtsel'e'wakw nihtiwhtaqat Paul ehpewi yuaatota; nit pay put pas suyan pantaqat kurs hin pañqawani. ⁸Noqw pam nēñem lavayhtiqe pañqawu: Nu qa haqam Jew-sinmuy tutavoyamuy ehpewi hinhti, piw God kiyat ehpewii, pu Caesar ehpewii. ⁹Noqw tuwat pay Festus Jew-sinmuy unañwve hinhtiniqey nāwaknaqe, Paul aw pañqawu: Ya um qa Jerusalem aqwnen, pepeq inutpip iit yantaqat ep hin aw pohtiwniqey nāwakna? ¹⁰Pahsat pu Paul pañqawu: Nu Caesar pavasiwhkiyat ep wunu, pi nu pep hin yukuniwni; pi nu qa haqam hihta ep Jew-sinmuy amumi qalomáhinhitiqw um suyan navoti'ta. ¹¹Pi as nu haqam hihta ep hinhte', sen mokiwyu hihkay'taqat hinhte' soon nu moknik rohomnumni; nikañw kurs pay ima nuy hihihita qalomátsokanayaqw pam qa himuwa pas antsaniqw, soon hak nuy pumuy amumi nōani. Nu Caesar aw taqa'nañwti. ¹²Pahsat pu Festus wuwan'ayamuy amumum hin hintaniqat yuaaykuqe put aw lavayhtiqe pañqawu: Noqw um Caesar aw taqa'nañwti? Pay um soon Caesar qa aqwni.

Paul before Agrippa and Bernice

¹³Noqw ahpiy hihsakishaqam talq, Moñwi Agrippa Bernice amum Festus aw hahlayhtiniqe Caesareat ep pitu. ¹⁴Pu òviy Festus Agrippat aw Paul lalvayhqe pañqawu: Felix ahpiynihqe, hakiy tāqat sómiwtaqat mātavi. ¹⁵Noqw ura nu Jerusalem épeqniqw, God awwat mohpeq momiwit Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy amumum nuy put hin āawnayaqe, eñem qalomáyukiltiniqat nānawakna. ¹⁶Noqw nu pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: Kurs uma hihta ep put qalomátsokanayaqw, pay pam umuhpewinen nēñem hin lavayhtiniqat put eñem qenitiwni. Noqw kurs pam pas antsa hihta mokiwyu hihkay'taqat hinhte', pep pu' pam mokiwyu aw noiwni. Pu pam nāto qa nēñem hin lavayhtiqw, kurs nu hin put tūvani. Pan hapi Rome añqw sinmuy tuwiamu. ¹⁷Noqw òviy pumuy òkiqw, nu qa sōwunit, qavoñvaqw haqam hin yukiltinwuqat ep qatuptuqe, put tāqat wik-wisniqat pañqawu. ¹⁸Noqw ima put hihta qalomátsokanayaqam hoñvaqe, qa hin iwunniy an put hihta tsokanaya. ¹⁹Pay tuwat soq kurs pas nāp tuptsiwniy ep put amum nēñem hinyuñwa, pu hakiy Jesus mokqat ep'e. Noqw pay Paul put

pay suyan qátuhqat pañqawlawhqat ep'e. ²⁰ Noqw nu pūvut pantaqat ep wiwsiqe, sen pam Jerusalem aqwnen pepeq iit hihta ep aw pohtiwniqat put tūvinta. ²¹ Noqw pay ason pas Moñwi Augustus Paul aw hihta ep hin navotniqat pam pañqawhq, òviy nu ason hisat put Caesar aqw táviniqat aw pahasavo pay hāk put pani'yūñwiqat nu pañqawu. ²² Noqw Agrippa Festus aw pañqawu: Is as tuwat aw tūqayta. Um qāvo aw tūqaytani, pam kita. ²³ Qavoñvaqw Agrippa Bernice amum pas pavan kāhinkañw, haqam hihta yuaatotañwuqat aw paki, añ pas pavan solāwmomiwituy- nikañw pu kitsókive pas pavansinmuy tsamkañwo; pu òviy Festus pañqawhq, Paul wikvaya. ²⁴ Noqw Festus pañqawu: Moñwi Agrippa, pu uma sohsoyam tahtaqt itamumyaqamu, uma it tāqat aw tāyuñqw, it hapi ep sohsoyam Jew-sinom inumi òkiwta, Jerusalem epeq'a, pu yep'e; nihqe pay pāpu pas pam qa qátuniqat pañqawu. ²⁵ Noqw nu navotq, kurs pay pam qa haqam hihta mokiwiuy hihkay'taqat hinhti. Pu piw pam pas nāp Augustus aw taqa'nañwtiqw, òviy nu put aqw táviniqey pan yuku. ²⁶ Noqw pas nu imoñwiuy aqw kurs hin pas suyan hihta put pēnani; nihqe òviy nu paniqw it umutpipo wikwa, tis pi òviy pas utpipoo, Moñwi Agrippa; ason put aw pohtiwqh, pep pu' pay ka nu sen hin pēnani. ²⁷ Ispi hak hakiy sivilawhqat pañsoq távinikañw, hihta ep qaantaqat qa pañqawniqw, pam pay nuyniqw qa wuwni'hinta.

26

Paul Defends Himself before Agrippa

¹ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Taay, pay pi um nēñem hin lavayhtini. Pahsat pu Paul māvuyaltit, nēñem lavayhtiqe pañqawu: ² Pas nu nānapnihqe sakina, Moñwi Agrippa, kurs nu pu'haqam Jew-sinmuy amuhpiy sohsok hihta tsokaniwhqey ep utpip tuwat hin lavayhtiniqey òviy'o. ³ Tis pi Jew-sinmuy sohsok hintsakpiyamuy-nikañw, pu hihihita añ qa sūnahpay'yaqw, it um pās navoti'taqw, nu put navoti'ta. Noqw òviy as um okiw inumi pās tūqaytani. ⁴ Pay nu itsákoy añqaw mohti imuy pas nāp isinmuy amumum Jerusalem epeq hin qatuqw, sohsoyam Jew-sinom put navoti'yūñwa. ⁵ Nihqe puma pañqaw inumi navoti'yūñqe, as suhta'ewey' pañqawwanikañwo. Ura nu itahtuptsiwniy pas añqe' hinwisqamuy amumum pantaqey, Pharisee-sinoniñwu. ⁶ Noqw God itanamuy hihta āawnaqw, put aw yantaqey ep nu pu' yep tūvintiwa. ⁷ Noqw put awinit hapi itahsinom pakwt lōq sihkay'tasikip himuñam okiw as aw òkiniqey tunatyawkahkanw añqaw nāqavo pu tōkilat añ God tumalay'yūñwa. Noqw nu' hapi put nōyit ep Jew-sinmuy amuhpiy hihta qalomátsokaniwa, Moñwi Agrippa. ⁸ Ya hinoqw God so'pumuy ahoq tātaynaniqw pam pantaqa úmuyniqw qa tuptsiwniway'o? ⁹ As pi nu pas antsa hisat nāp pan wūwantañwu, pas Nazareth añqw tāqat Jesus natñwaniyat soon ehpewi hihihita qa hintsakniqeyu. ¹⁰ Nihqe òviy nu Jerusalem epeq panhtiqe, kaysiwqhāmu put sinomuyatuy sivikimi tañata, awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat makiwhqee; nihqe nu pumuy qōqyaniqw amunkiwakw lavayhtiñwu. ¹¹ Nihqe puma as pas qalomáhiñqawaniqat òviy nu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy sivintotoynatinuma, pu nu pas pumuy amumi itsívuiwtaqe a'lōñōt kitsókkit añ enañ pumuy okiwsahsana.

Paul Tells of His Conversion

(Acts 9.1-19; 22.6-16)

¹² Pankañw nu God awwat mohpeq momñwituy amuñaqw òqalat pasiwkañw Damas-cus aqw'a. ¹³ Noqw meh, Moñwi, nu pañsoqniqw, tāwanasave òñaqw tāla tāwat epnihqe pas suyan tālat inuqlap-nikañw, pu inumumyaqamuy amuqlaq tālawvaqw nu tuwa. ¹⁴ Noqw itam sohsoyam tutskwami löhökq, nu hakiy inumi hiñqawhqat tōñayat navotq, Hebrew-sinmuy amuhkwa inumi pañqawu: Saul Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? Um tsutskuy'yuñqat aqw horarataqw pam uñem anahaa. ¹⁵ Noqw nu pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhq? Noqw pam pañqawu: Nu Jesus; um nuy hapi okiwsahsana. ¹⁶ Nikañw pay um qatuptut, uhkukuy akw wunuwtani; pi nu yaniqw ūmi nāmataqta, um inuñem hintsakniqat nu pan uñ yukuniqey òviy'o, pu um iit hihta aw yórikqey, pu nāt nu hihihita añ ūmi mātaktiniqat tuawi'taniqat òviy'o. ¹⁷ Nu uñ imuy pas sinmuy

amuñaqw ayo tahtaptimani, pu qa-Jew-sinmuy amuñaq'ō. Nu hapi pumuy amumi uñ pu' ayataqw, ¹⁸ Um pumuy pōsiyamuy tālawnani, pu qatalat añqw tālat aw lasnani, pu Satan oqalayay añqw God aw'i, pumuy qaanthtipuum amuhpiy ayo yukiwniqat òviy'o, pu inumi tūtuptsiwe', isinomuy amumum hihta makiwyaniqat òviy'o.

Paul Tells of His Work

¹⁹ Yaniwhti, Monwi Agrippa, noqw òviy nu hihta òñaqwnihqat aw yórikqey aw qa rohomnumt, ²⁰ Mohti Damascus ep yesqamuy put āawna, pu Jerusalem epeq yesqamuyu, pu Judeat qaqlavaqe yesqamuyu, nit añk pu qa-Jew-sinmuyu. Puma qaantunatyay añqw lasye', God awwat nánamtōkaniqat nu amumi yuaata, nen aw hayawtaqat yesni. ²¹ Yāyantaqat ep Jew-sinom God kiyat ep nuy ñuayaqe, as nuy nīnayaniqey anhtoti. ²² Noqw nu God paañwniyat akw yukhaqami pitsiwiwta, añ sōqavuñwsinmuy, pu pavansinmuy amumi nan'ivo put yuaataqe, God lavay'aymat-niqw, pu Moses puma nāt hin hintaniqat lavayhtotiqat nu añqw qa hihta alōñōt yuaata, ²³ Ura kurs pi Christ okiwsaniwniqata, pu pam hakimuy so'pumuy amuñaqw pas mohti tātayniqata; nen imuy Jew-sinmuy amumi tālawnani, pu pay qa-Jew-sinmuy amumii. ²⁴ Yan pam nēnem yuaataqw, Festus a'nō pañqawu: Paul, um hōñaq'iwta, um hīhihta navoti'taqe put akw hōñaq'iwta. ²⁵ Noqw pam pañqawu: Nu qa hōñaq'iwta, um pas pavan Festus; pi nu suyan unaiway'kañw iit pas qaatsat yuaata. ²⁶ Pi Moñwi Agrippa sohsok iit navoti'ta; noqw nu qa nánahinkinakañw put atpīp yuaata; pi nu nātuptsinaqw pas ka ii' qa himu put aw tupkiwta; pi i' qa nanauyve hiniwhti. ²⁷ Moñwi Agrippa, ya um God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy tuptsiwni'ta? Pay um suyan tuptsiwni'ta. ²⁸ Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Pas nuy Christian-tiniqat um pēp aw nuy ánwuta. ²⁹ Noqw Paul pañqawu: Pas hapi um'i, pu sohsoyam inumi tūqayyunqam añ ahsupoq inunyuñwniqat nu God aw nāwakna, hal qa som'iwtniqat-saa. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, pahsat Moñwi Agrippa wunuptu, pu tutskwat aw moñwi, pu Bernice, pu pumuy amumum yesqamu. ³¹ Nihqe puma qalavoyaqe, pep put yuaatotaqe pañqawu: Pay kurs as i' tāqa qa hihta mokiwyuh hihkay'taqat hintsaki, pu sivihpita. ³² Pahsat pu Agrippa Festus aw pañqawu: Pas as i' tāqa Caesar aqw qa taqa'naiwte', pay soon qa mātaviwni.

27

Paul Sails for Rome

¹ Noqw itam pāvaqe Italyt aqwyaniqat pan yukiltiqw, puma hakiy Julius yan mātsiwhqat aw Paul pētuy sivilalwaqamuy enañ noaya; pam hak Augustus solāwamuyatuy amuñaqw tsivót- sikip sunat amumi moñwi. ² Noqw itam pākīhut Adramyttium añqwnihqat aqw yuñqe, Asiat qaqlavaqe hinwisniqey tunatyawkahkañw, pāvaqe hoyoyokuya; noqw hak Aristarchus, Macedoniat ep Thessaloniat añqw sino, itamama. ³ Qavoñvaq itam Sidon ep òki. Noqw Julius Paul aw su'panihqe, pay kwatsmuy amuminen, suyan unaiwtniqat put nakwhana. ⁴ Noqw itam pañqw ahpiyyaqe Cyprus ehpeq hoyoyotota, Cyprus itamuhsa' hukw'uhtsiwtaq'ō. ⁵ Noqw itam Ciliciat-nikañw Pamphyliat pumuy qalavaqe pātuwaqatsit añqe' hoyóyototakañw, Lyciat ep wuhkok-itsokit Myra yan mātsiwhqat aw òki. ⁶ Noqw pep Alexandriat añqw pākīhu Italyt aqwniqat solāwamoñwi túwahqe, itamuy pañsoq tañata. ⁷ Noqw itam wūhakis tālat añ pāvaqe hihin hoyóyototaqe, kānanaptat, Cnidus aqlavo òki; noqw hūkañw itamuy qa nakwhanaqw, òviy itam Crete yoñiyat añhqe Salmonat ehpeqya. ⁸ Nihqe itam hihin-haqam put ruhpaqyaqe haqam Lomayoñipsō yan mātsiwhqat aw òki; put aqlap kitsóki Lasea yan mātsiwa. ⁹ Noqw wūyavotiqw, pay napwatalōñnit añ ayo ruhpaq, òviy pāvaqe nuhtsel'ewayhinhtiqw, pahsat pu Paul hintaniqat pumuy āawnaqe, ¹⁰ Amumi pañqawu: Tōtimu, sumataq itam yañhqe haqamiyakañw, a'nō hinhtotini; pas himu a'nō sūlawhtini, qa umuhhoi-saa, pu qa pākīhu-saa, pas itahqatsi piwu. ¹¹ Noqw pay solāwamoñwi pākīhut wárikni'maqat aw-nikañw pu put himuy'taqat pūmuy-sa amumi tuqayvasta, qa Paul lavayiyat aw'i. ¹² Noqw pep pōsō qalomáhintaqw, kurs hin hak pep kwañwátómōlaniqw, pay òviy suswuhanihqam pañqw ahpiyyaniqey nānawakna, pay sen as puma Phenicet aw òke', pep tōmōlayaniqey òviy'o; pam Crete ep hōtsiwa, tātōq-tēveñe qātsi, pu kwiniwiq-tēveñee.

The Storm at Sea

¹³ Noqw tatkaqw sūmawvaqw, puma tunatyay aw yórikaqey wūwayaqe, wiwamniy rupamnayaqe, pahpiy hoyóyoykuyaqe, Crete áhayhke' pāyawwisa. ¹⁴ Noqw pay nāt ahpiy qa wūyavotiqw, kwiniñaqw, pu hōpaqw amuhtsava wukohukva itamuhpewii. ¹⁵ Noqw pākihu sóonhtiye, kurs hin hūkañwuy ehpewi yūmo hóyokniqw, itam nāwustotaqw pam huhukhoya. ¹⁶ Noqw itam pāñaqw tutskwat kuytaqat Claua yan matsiwhqat yoñiyat añqe' huhukhoyyaqe kánanaptat, pākihut maskay'wisqey áñwutota. ¹⁷ Noqw puma put wupnayaqe, hihta maskay pākihut kwewtoynaya; náphosat ka sen puma tsivohkat aqw huhukhoyyaniqe, puma mótsápvuyalnit hawnayaqe pahpiy huhukhoyya. ¹⁸ Noqw pas itam hūkañwuy akw paysoq náhoi tutuwtiwayaqw, óviy qavoiñvaqw puma pākihut añqw putuyat pētsañwaya. ¹⁹ Pu añk talónvaqat ep itam nāp itahmay akw pākihut hihta a'wiwayat maspaya. ²⁰ Noqw wūhakis talónvaqat añ tāwa, pu sōtu pas qa mátsiltotiqw, pas itamumi qaan'ewakw hūhukq, pahsat pu itam pay hin ayo nónakniqey nā'eknaya. ²¹ Noqw pas puma wūhakis qa nōñosaqw, pahsat pu Paul pumuy amuhsonve wunuptuqe pañqawu: Tōtimu, pas as uma inumi tuqayvastote', Crete añqw qa ahpiyñikañwo, nen qa yanhaqam okiwhinhototini, pu hihta kwayhyani. ²² Noqw pay nu umumi pañqawni: Uma hahlayyani, pay qa haqawa umuñaqw qatsiy kwayhni; pay pākihu-sa sūlawhtini. ²³ Pi nu God sinoatnikañw put ehēm tumalay'ta. Noqw put hoñviyaat pu' it tōkilat ep inuhpeq wunukañw, ²⁴ Inumi pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani, Paul; pay um pas soon Caesar atpipa qa wikiwni; noqw meh, God hapi utsviy sohsokmuy umum hoyóyototaqamuy ayo óyani. ²⁵ Noqw óviy'o, tōtimu, uma qa hin anañway'yuñw; pi nu God qapēvewnaqw, pas inumi hin lavayhtiqw, soon pam qa antani. ²⁶ Nikañw pay itam haqam pāñaqw tutskwat kuytaqat soon aw qa huhkoyyani. ²⁷ Noqw pakwt nālōq sihkay'tasikis míhikqat ep itam Adriat añqe' náhoi huhukhoylalwaqw, tōkilnasaveqhaqam ima pākihut tumalay'yuñqam yaw sumataq haqami tutskwat aw hayiñwnayaqey wūwaya; ²⁸ Nihqe pāmiq hōtsítuwan-totaqe, sunát- sikip mamkit pan hōtsit nanapta; nit pu ahpiy híhin yūmoiyat piw tuwantotaqw, pahsat pay pakwt tsivot sihkay'tasikip mamki. ²⁹ Pahsat pu ka sen itam o'wat aqw ónokyaniqw, puma pākihut ahkwayñavoqw nālōq putuhaynit pāmiq maspayat, tālawvaniqat maqaptsi'yuñwa. ³⁰ Noqw pākihut tumalay'yuñqam watqaniqey tunatyawyuñqe, pākihut moñaqw putuhaynit maspayaniqey atsáy'kahkañw, tsākw pākihut pāmiq háhawnayaqw, ³¹ Paul solāwamoñwi aw-nikañw pu solāwamuy amumi pañqawu: Pas ima pākihut ep qa huruhtotiqw, soon uma ayo nónakni. ³² Pahsat pu solāwam tsākw pākihut somiyat tutkitotaqw, pam pohsi. ³³ Noqw tālawiwnaqw, puma sohsoyam nōñosaniqat Paul amumi óqalti pañqawkañwo: Pu' hapi pakwt nālōq sihkay'taqat tālat añ uma tusiiwyuñqe, nátsōñkwayni'yuñwa, qa hihta nōñosaqee. ³⁴ Noqw óviy nu umumi pañqawni: Uma nōñosani, nen óqawi'yuñw; pay soon umuy haqawat qōtōyat añqw sūka hōmi sūlawhtini. ³⁵ Yan pam lavayhtit, pōlavikit kwusuhqe, pumuy sohsokmuy amutpik put ep God aw hahlayhtit, yōhaqe tūmoiyva. ³⁶ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe tuwat nōnova. ³⁷ Noqw itam pākihut añqw sūmiyaqe (276) pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sūnatnikañw añqw pakwt nāvay sihkay'yuñwa. ³⁸ Noqw óviy puma óōyaqe, pahsat pākihut putuyat pētsañwantotaqe, pāmiq sōhōvosit maspitota.

The Shipwreck

³⁹ Noqw tālawvaqw, puma tutskwat qa māmatsya; noqw haqami pōsōy'taqat añ tutskway'taqw, pay ka as hin pasiwtaniqw puma pañsoq pākihut panayaniqey wūwaya. ⁴⁰ Pu puma putuhaynit yayvanayaqe pāmiq nātatahtotaqe, ponilanpiyat hihta akw sómiwtaqat náñahtotat, mohpeq mótsápvuyalnit hūkanwuy aqwwat pūyaknayat, pāhut qalavoq óqaltoti. ⁴¹ Nihqe puma haqam pāhu namiptsiwtaqat aw huhukwhoyyaqe pākihut tsivoktota; noqw móñaqwnihqa hūrstiqe pas qa poninita; noqw yūmoqnihqā pāhut hoñvantaqat a'nō óqalayāt akw sakwíiwma. ⁴² Noqw solāwamuy wuwniamniqw as pay puma sivilalwaqamuy qōqyani, taq ka himuwa qalavo momorstime' wāyaniqw óviy'o. ⁴³ Noqw solāwamoñwi as Paul ayo táviniqey nāwaknaqe, pumuy tunatyayamuy

añqw ahoy ñuy'ta; nihqe momorstuwi'yunqam mohti pāmiq tsotsó'ye' tutskwami nónakniqat pañqawu, ⁴⁴ Pu ahpiy haqawat wunavutsit pu pākihut sakwítiaq añqw hiñsaq hihta hinyunqat añ tsokiwkahkañwyaniqata. Noqw pan puma sohsoyam qa hinhtotit tutskwami nõña.

28

In Malta

¹ Noqw puma ayo nõnakqe, nanaptaqw kurs pam tutskwa Melita yan mātisiwa. ² Noqw pep hakim sinom itamuy pās o'ya; nihqe aw qōhyaqe, sohsokmuy itamumi unañwtpaya yōyokkañw iyohooniqw òviy'o. ³ Noqw Paul kohot tsovalat, qōhit aqw òoyhq, tsúa qōhit añqw yámakqe, put máyat kúkiqe, qa mātavi. ⁴ Noqw tsúa put máyat añqw háyiwtaqw, pep ki'yunqam aw yórikyaqe, nānami pañqaqwa: Pas ka i' tāqa hakiy nina. Noqw pam pāmiq qa mokq, pas hihtu put aw nāoyyaniqe put qátuniqat qa nakwhanaya, kitota. ⁵ Noqw Paul tsúat qōhit aqw wipkalat, pay qa hinhti. ⁶ Noqw suhpan as soon pam qa pōstiniqat, sen añqe' múnuke' súmokniqat, puma wūwankahkañw aw tāyuñwa; nit pay pas wūyavo aw tāyuñqw, pam qa hinhtiqw, pahsat puma wuwniy alóntotaqe, pam pas hímuniqat pañqaqwa. ⁷ Noqw pumuy háqamyaqw hak pep tutskwat ep mohpeq sino haqe' hihta himuy'taqa Pulbius yan mātisiwa; noqw pam hak itamuy hahlayhtiqe, pāyis tālat añ itamuy kiy ep pās oyi'ta. ⁸ Noqw kurs Publius naat mukitutykañw uñwat pavakwutsqe, tuyhqatsi. Noqw Paul put aw pākihqe, eñem nāwaknat, may akw aw hintsahqe qalapsina. ⁹ Panhtiqw, haqawat put tutskwat ep ki'yunqam hihta tütuyyaqam ökiwtaqe, tūyay qalaptuya. ¹⁰ Nihqe puma tuwat hihhihta akw itamuy tayawnaya. Noqw itamuy ahpiyyaniqw, puma itamuy haqam hihta hinhtotiniqat itamuñem hoahrtota.

From Malta to Rome

¹¹ Noqw itam pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ yest, pākihut Alexandriat añqwnihqat akw pañqw ahpiyya; pam pep pañaqw kuytaqat tutskwat ep tōmöla, Castor-nikañw pu Pollux pumuy tuvoylay'kañwo. ¹² Noqw itam Syracuse ep ökihqe, pep pāyis yēse, ¹³ Nit pañqw pu itam poniwwiskahkañw, Rhegium ep öki; nihqe ahpiy sūs talq tatkaqw hukvaqw, qavoñvaqw itam Puteolit ep öki. ¹⁴ Nihqe pep itam tuptsiwni'yunqamuy tutwa; noqw itam pep pumuy amumum tsañe'sikis yesniqat puma itamumi ö'qalya. Yan itam hinwiskahkañw, Rome epeq öki. ¹⁵ Noqw pepeq tuptsiwni'yunqam yaw itamuy añqwyaaqat nanaptaqe, haqami Appii pihkayat-nikañw pu Payhp Yeyespit aw pahsavo itamuhsawwawisa. Noqw Paul pumuy túwahqe God aw hahlayhtiqe, a'nö unaiwiti.

In Rome

¹⁶ Noqw itam Rome epeq ökiqw, solāwamoñwi tuwalan'a'yatuy moñwiyamuy aw sivilalwaqamuy noa; nikañw pay Paul hakiy put tūwalaqat solāwat amum haqam nāla qátuniqat pan yuku. ¹⁷ Pu òviy ahpiy pāyis talq Paul Jew-sinmuy amuñaqw mohpeqyaqamuy sūmi wánwayhqe, tsovaltiqw, amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, pay as pi nu itahsinmuy-nikañw, pu itanamuy tuwiyamuy ehpewi qa haqam hihta qaanhtit siviñuiwkañw, Jerusalem añqw Rome-sinmuy öqalayamuy aw mātaviwa. ¹⁸ Noqw as puma inumi pohtayaqe, pay as nuy mātapyani, qa haqam himu mokiwuy hihkay'taqa inuhpeniqw òviy'o. ¹⁹ Noqw Jew-sinom put pantaqat ehpewi hiñqaqwaqw, nu nawus Moñwit Caesar aqw taqa'nañwti, pay as nu qa hihta ep isinmuy amuhpewi hinhtikañwo. ²⁰ Noqw yaniqw nu umuy wánwayi, nu umumi yórikniqee, pu nu umumi yuaaykuniqee. Pi nu hapi Israel-sinmuy ñōyiyamuy tunatyawtaqey ep it sivanamiqlólöt akw sómiwta. ²¹ Noqw puma put aw pañqaqwa: Itam Judeat añqw tutuvenit uñ hin yuaataqat qa hihta kwusuya; piw itahsinom pañqw ökihqam qa haqawa uñ itamuy hin āawna, piw qalomáyuaayku. ²² Noqw hin pi um wūwantaqw, itam as put nanaptaniqey nānawakna; pi itam navoti'yunqaw imuy sutso tōnawtaqamuy amumi sohsovik qalomáyuaatiwa. ²³ Noqw puma put aw tokiltotaqe, kaysiwdaqam put haqam qátuhqat ep öki. Noqw pam pumuy amumi God moñwtunatyayat pās namtōminkañw āwinta, it Moses tutavoyat

añ-nikañw, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin Jesus yuaatiwhqat pam aw pumuy áñwulawu, talavayñahaqaww tapkimi q pahsavoo. ²⁴ Noqw haqawat hin lavayhtiqat tūtuptsiwa; noqw pētu pay qa tūtuptsiwa. ²⁵ Noqw puma qa súnahpa'totiqe, ahpiy nankwusta Paul amumi sūkw lavayhtiq'ō: Pay kurs pas i' Qahováriwtaqa Hikwsi God lavay'ayayat Isaias añ itanamuy amumi suan lavayhtiqe, ²⁶ Pañqawu: Um imuy sinmuy amuminen, amumi pañqawni: Uma as tūqaykahkañw, nanaptat, qa māmatsyani, pu aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyani. ²⁷ Pi imuy sinmuy unañwaam tunaiwyuñwa, pu puma naqsöp'iwyuñwa, pu puma pōsiy uhtaya; taq nāphisat ka puma pōsiy akw tutwani, pu naqvuy akw nanaptani, pu unañway akw māmatsyani; nen ahoy namtōkyaqw nu pumuy powatani. ²⁸ Oviy uma it nanaptani: God qa-Jew-sinmuy ayo óyaniqey pumuy āawnani; noqw puma soon qa nanaptani. ²⁹ Yan pam lavayhtiqw, Jew-sinom ahpiyyaqe, nānami a'nō hihta yuaatota. ³⁰ Noqw Paul kihut nasimokahta qey ep sivimaqe lōq yahsañwuy añ pep qátuhqe, put aw ökiwtaqamuy sohsokmuy pās öoykañw, ³¹ Amumi God moñwtunatyayat yuaata; pu haqe' Tutuyqawhqat Jesus Christ hin yuaataqat qa nānahtsopkañw tūtutuqaynaqw, qa hak put mēwanta.

Paul
ROME
ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Jesus Christ tūwikiat, it penta. God nuy wánwayhqe nuy ayata. Noqw òviy nu put ańqw lomatuawit yuaatinuma. ² Ura pay hisat pam lavay'aymuy lomatuawit ańwu pay āawnaqw puma tutuveniyat ań put pēnaya. ³ Puma God Tiyat Jesus Christ Itahtutuyqawhqay lavayta. Put Tiat sinot anwat pítuhqe David ahpiy aniwhti. ⁴ Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi pam God Tíatnihqe òqalay'taqat nuhtumi tuawi'ta, ispi pam mokiwyu ańqw ahoy tātayh'ò. ⁵ Noqw pam hapi nuy núokway akw tuaw'ayata. Noqw òviy nu put tuńwniyat aw yankańw sopkawaťaqamuy sinmuy amumi lomatuawit yuaate', haqawatuy tuyqawvani; noqw pep pu' itahtuťsiwniy ań hinwisni. ⁶ Noqw nu umumi piw ayatiwa; nāmahin pi Jesus Christ umuy pay nāmi wánwayi. ⁷ Nu umuy Rome epeq God sinomuyatuy òqalanta. God umumi unañway'taqe uma put sinomatniqat òviy umuy wánwayi. Nam pam umuy núokwat, pu kwakwhat unañwat máqani, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ámuma.

Prayer of Thanksgiving

⁸ Pas nu sohsokmuy umuhpe hahlayhtima, Itanay God aw'i, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ań'a. Kwakwhat pi umuhtuťsiwni tūwaqatsit ań ahsupoq lomayuaatiwa. ⁹ Nu yūmosa umuńem tūvińtima. God pas nāp nuy súańqawhqať navoti'ta. Put hapi eńem nu iunańnaqw tumalay'ma. Nu put eńem lomatuawit Tiyat yuaataqat sinmuy āwinta. ¹⁰ Pas as okiw God pan tunatyawtaqw nāp hisat yepahaťtiqw nu qa haqam hinhte' umumiq pohtaniqey òviy nu put aw tūvińtima. ¹¹ Pas nu as umumi yórikniqey nāwakna, nen hihta Hikwsiť ańqw tutuqayhqeť umumi mātapať uma òqawhtotani. ¹² It nu pańqawu: Nu umumum yantaqw itam na'qalayani-umuhtuťsiwniy ań-nikańw pu ituťsiwniy ań'a. ¹³ Noqw pay nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu as piéť umumiqniqey unañwtińwu; nikańw nu pewhaqami pahsavo hihta akw sóontińwu. Nu umuhpa' as hakimuy piw ayo óyaniqey nāwakna, ayań haqe' qa-Jew-sinmuy amuhpa' hakimuy ayo óyahqey pan'i. ¹⁴ Pi nu lomatuawit aw taviwat, aw ayatiwhqe, òviy nu soon qa sohsokmuy sinmuy put āawnani, imuy Greek-sinmuy-nikańw pu qa-Greek-sinmuy, a'nò wuwni'yunqamuy-nikańw pu piw qa wuwni'yunqamuy. ¹⁵ Noqw òviy nu suhtať'ewnihqe kwańwtoynakańw umuy Rome epeq sinmuy amumi enañ lomatuawit yuaatani.

The Power of the Gospel

¹⁶ Pi nu lomatuawit Christ yuaataqat qa hahmana, ispi God lavayiat òqalanihqe sohsokmuy tuťsiwyaqamuy ayo óyańwu. Pam imuy Jew-sinmuy amumi mohti yuaatiwa, nit pahsat pu imuy qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ¹⁷ Pi lomatuawi itamuy āawnaqw hak hin God aw súantaniqat itam navoti'yunwa. Hak qapēwewne' put aw súantańwu; piw hak tuťsiwni'kańw suan hinmańwu. Pi ura pan pey'ta: Suan hinmaqa qapēwewnit akw qatsítuwani.

The Guilt of Mankind

¹⁸ Pi God sinmuy put qa kaptsi'wisqamuy amuhpewi itsívuat òńaqw mahtakiwa, pu qaanhinwisqamuy sohsokmuy amuhpewii. Puma hakim qaanhinwisqey akw God ańqw navotit pas antsanihqat ahoy nuy'yunwa. ¹⁹ Puma pi put pas sūkw Godnihqat yūmosa òqalay'taqat unañwpeq navoti'yunwa, pi God amumi put mātaktať'ò. ²⁰ Noqw nāmahin pi as pam pantaqa qamātaqpuveni qw tūwaqatsit hisat yukiltiqat ańqawq sinom put māmatsya, yań himu yukiltiqat ahpiy'ò; nihqe òviy kurs hin ayo naymakni'yunwii. ²¹ Ispi as puma God tuwi'kahkańw put qa kaptsi'tota, piw qa tsúyaky; nit tuwat soq nānaphin hihta wūwanvaya. Paniqw òviy unañwaam an'e'wakw qatālawwa. ²² Puma pas a'nò wuwni'yunqey namiwuwantota; nikańw pay kurs

núanhihtuniwhtoti. ²³ Nihqe puma God pas hímunihqat sutsep qátuhqat aw nánawak-naqey qe'totit, sinot pay súlawhtiñwuqat an hihta yukiwqhac aw nāwakintivaya, pu hihtuy masay'yuñqamuy amún yukiwyuñqamuyu, pu nālōq hōkay'yuñqamuyu, pu hihtuy hoýóyotinumaqamuyu. ²⁴ Paniqw òviy God pumuy tuyoy'ewakw qatsit aw mātavi, nāp unañway tuñlayiat an hinwisniqat òviy'ò, nānami tokoy qahihtatotaniqat aw'i. ²⁵ Ima hapi God pas antsanihqat pay wutsit enañ nāhoynwaya; nihqe pay hihta God ahpiy yukiwqhac aw nāwakintivayaqe eñem tumaltivaya, God sohsok hihta yukuhqat tatamtotat'a. Pam hapi sutsep tayawintiwa; pay nam antaa. ²⁶ Yantaqat ahpiy pu' God pumuy tuyoy'ewakw tuskaptunatyat aw mātavi. Oviy hikis pi momoymat tahtaqtuy amumum namitumalat qe'totit nāp nāmi qaantsaktivaya. ²⁷ Pu pay òviy piw amún tahtaqt momoymuy amumum hin tumalay'yuñqey mātavet, pu pas nānami nuv'ònañway akw qaunañwtalawvaya, tāqa sukw tāqat amum hihta nāmiq tumalay'tañwu, nihqe nāp tokoy ep qaanhpituy ahpiy sivilalwa; noqw pam pantaqa pay pumuy nāp himuamu. ²⁸ Pu pay puma God navoti'yuñwñiqey qa nā-nawaknaqw, pahsat pu God pumuy an'e'wakw wuwnit aw mātavi; noqw puma as hihta qa hintsatskaniqey hintsaktivaya, God put aw pumuy mātaviq'ò. ²⁹ Puma hihta qaantsatskiwqhac akw ahsaliwyuñwa. Puma tokot sokoptiwisniqey tunatyawyuñwa; qalomátunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; hakiy tūhototaniqey tunatyawyuñwa; unañwtuyat akw ahsaliwyuñwa; tukwyantunatyawyuñwa; nānwuy'tunatyawyuñwa; unatwi'yuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kolilitiwa; ³⁰ Tūatsatotoynaya; God aw qa suhtaq'ewya; tūnañwmokintota; kwikwivitu; hihta kwiviyuaatota; hihta qalolmat yēwalalwa; yumuy, namuy qa kaptsi'yuñwa; ³¹ Hihta qa mātsi'yuñwa; namiyukit tutkilalwa; tūqahahlayya; a'nō unañway'yuñwa; qanun'okwatu. ³² Noqw hakim pan hinwisqam hovalniwaniqey ep ókiniqat yan God amuñem yuku. Noqw ima it navoti'kahkañw pan hinwisa, piw pan hinwisqamuy amuhpa nāhahlaynaya.

2

God's Judgment

¹ Yantaqw òviy uma hakim nuhtumiq hiñqawqam kurs hin ayo nōñakiwtani; pi uma hakiy aqw hiñqawqe' napsiwnayañwu; pi uma nuhtumiq hiñqawqam pay piw pan hinwisa. ² Noqw suyan pi God hakimuy panyuñqamuy amuñem suan hin yukuni'maqw itam navoti'yuñwa. ³ Noqw uma hakim nuhtumiq hiñqawkahkañw pay piw amún hinwisqamu, hisat God nuhtuñem suan hin yúkunaqw, ya uma hin ayo nōñakiwtaniqey wūwantota? ⁴ Pi God umuy pas òkwatuwhqe òviy umumi qa suy'tsipti. Ya uma pay pas put paysoqlalwa? Pam umuy umuhnukusqatsiy añqw ayo lasnaniqe òviy umuy pāsi. Ya uma pay pas qa ñas'ew it aw wūwaya? ⁵ Uma umuhnukusqatsiy añqw ayo qa lasyat soq umuh'unañway owatotaqe soñawnen God itsívuyat nenniñem waranhtota. Noqw ason God sinmuy amuñem suan yuke' pep pu' pam umuy pas pavan sivintoyñani. ⁶ Pi God sinmuy sohsokmuy nānap hintsakpiyamuy an amumi ahoytani. ⁷ Ima hakim lolmat tunatyawkahkañw añ ahsupoq suan hinwisqamuy pam pumuy qatsit qaso'taqat máqani. Puma pi God añqw tayawinpiti, pu kaptsi'tiwqhac, pu qatsit tunatyawyuñwa. ⁸ Nikañw pay hakim nenniñem-sa hinwist God lavayiyat pas antsanihqat aw qa tuqayvastotat qaanhinwisq pam pumuy amumi itsívuy mahtaknani. ⁹ Sohsoyam qaanhinwisqam kānanaptani, pas pavan hihta ep okiwhinhtotini, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom piwu. ¹⁰ Nikañw sohsoyam suan hinwisqam God tālayat ep yesni, kaptsi'tiwyani, kwakwhat unañway'vayani, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom piwu. ¹¹ Pi God qa sinonuñña. ¹² Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutuvoyat qa navoti'yuñwa; nikañw pay nāmahin pi tutavot qa pasiwkahkañw qaanhote' hovalniwani; noqw pay Jew-sinom Moses tutavoyat navoti'kahkañw qaanhote' tutavot an yukuniwani. ¹³ Pi Moses tutavoyat nanaptaqam qa puma God aw súanyuñwa; pi put añ hinwisqam hapi put aw súanyuñwa. ¹⁴ Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa tuwi'yuñwa; nikañw nāp hin tutaptiwqhac añ mamavisya. Yanwisqey akw nāp tutavoy añ hinwisqey namtakni'yuñwa. ¹⁵ Pi pan hinmaqa unañwpeq tutavot pasiwtaqey mahtakni'ta; nihqe

pam qaanhte' unañwpeq sunvoti'tañwu, pu piw súanhte' navoti'tañwu. ¹⁶ Pi Jesus Christ sinmuy qaanhintsakpiyamuy ep ason amuñem hin yúkuni, hiki pi hihta nanauyve hintsatskaqata, hisat God put enem tokiltaqat aw pítuq'ö. Nu yan sinmuy āwinta.

The Jews and the Law

¹⁷ Meh, um hapi Jew- sintonihqey pan túñwantiwa, nihqe um Moses tutavoyat navoti'taqe put aw yankañw God sivihpiyat añqw ayo yámakiwtaniqey wūwanta; pu um God tuwi'taqey kwiviyuata. ¹⁸ Nihqe um put tunatyayat navoti'ta; pu um hihta súantaqat, pu piw qasuantaqat navoti'ta, sam pi um Moses tutavoyat ahpiy put tutuqayhqee. ¹⁹ Nihqe um añ qapostalyaqamuy tsāmi'maqey pas nēñem qa nánahtsovi; qatalpuveyaqamuy amumi talni'taqeyu; ²⁰ Añ an'e'wakw hinwisqamuy tshkwantaqeyu; tsātsakwmuy tutuqaynaqeyu; sam pi um Moses tutavoyat ahpiy hihta pas antsanihqat navoti'ta. ²¹ Taa, noqw um ayo sukw tutuqaynaqa, ya um hinoqw qa nātutuqayna? Hak hihta qa ūuymantaniqat um nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw hihta ūuyñwu? ²² Hak nōmaqtsit qa sokoptamantaniqat nuhtumi pañqawlawhqa, ya um hinoqw nōmaqtsit sokoptañwu? Um nāp yukihwput aw nāwakintiwhqat pas qa hahlayhqa, ya um hinoqw pas āantsawat kihut añqw hihta ūuyñwu? ²³ Um Moses tutavoyat ep tsómokiwtaga, ya um hinoqw put ep qaanhte' God qa hihtatañwu? ²⁴ Pi God natriwaniat umutsviy qa-Jew- sinmuy amunawit òvelaniwa, òviy pi pan pey'ta. ²⁵ Pay as pi pas antsa um Moses tutavoyat an hinmaniqw pep pu' poñotkit akw tuvoyla hihkay'tani; nikañw kurs um put tutavot ep qaanhte' pep hapi pu' um qa pan tuvoylaiwtaqey antani. ²⁶ Taa, kurs hak tāqa poñotkit akw qa tuvoylaiwtaga God tutavoyat an hinme' pam as qa poñotkiwkañw God-niqw pay pam tuvoylaiwtaqey antani. ²⁷ Nen pam hak tokoy ep qa poñotkiwkañw tutavot an hinme' un tuhtualni, um hak pan tuvoylaiwkañw tutavot tuwi'kañw qaanhinmaqata. ²⁸ Pi pay i' hak Jew-sino pan tihtiwhqa God-niqw qa pas antsa Jew- sino; pu hak tókoy- sa ep poñotkit akw tuvoylaiwtaga God- niqw qa pas antsa pan tuvoylaiwta. ²⁹ Pi i' hapi hak pas unañwpeq Jew-sinonihqa hapi putniqy pas antsa Jew- sino; pu i' hak pas unañwpeq tuvoylaiwtaga hapi putniqy pas antsa tuvoylaiwta. Hak tutavot an hinhtiniqey- sa òviy tokoy ep tuvoylaiwte' qa pas antsa tuvoylaiwtañwu. Pi hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy unañwpeq tuvoylaiwñwu. Pam God ahpiy tayawniwni, qa sinmuy amuhpiy'o.

3

¹ Noqw as kurs pantaqw, hal Jew-sinoniniqw ya pam pas sen nukñwa? Hak puyaw poñotkit akw tuvoyla hihta nukñway'ta? ² Qa sūpwata. Mohti yan'i: Pumuy hapi amumi God lavayiy mātavi. ³ Noqw as kurs haqawat qa tūtuptionsiwaniqw pep hintani? Kurs puma God qa tūtuptionsiwawq ya sen pahsat God a'nō átsani? ⁴ Qae. Pay God pas qa átsani, nāmahin pi sohsoyam a'tsatni. Pi ura yan pey'ta: Nen um hin lavayhte' súañqawhqey pan mātaktimantani; pu ūmi hiñqawqawq um put ep yumoñwalmartantani, yan'i. ⁵ Noqw kurs itam qaanhinwise' God suan hinmaqat mahtaknaye' itam hiñqawqani? Sen itam God hihta ep nāoyhqe qa súantaqat kitotani? (Nu pay sinot an lavayhti.) ⁶ Qae. Pi as pantaniqw, ya God hin sinmuy amuñem qaanhtipuyamuy ep yúkuni? ⁷ Ispi kurs nu iatsay akw God qa hihta atsātaniqat mahtaknaqw ya pam hinoqw pas piw nāt nuy qaanhinmaqat an yukunani, suyan pi pam iatsay akw pas pavan hímuniqhqey mātaktini? ⁸ Yaw haqawat itamumiq nukushiñqawqwe itamuy sinmuy yan tutuqaynayaqat pañqawqa: Pay itam hihta qaanhintsatskaqw himu lolma put ahpiy aniwhtini. Pan tūtutuqaynayaqam qalomáyukiwiyaniqw pam amuñem sūanta.

No Man Is Righteous

⁹ Noqw hintani? Ya Jew-sinom qa-Jew-sinmuy amuhpenihqe pay ñas'ewya? Qae. Pas qa hin'i. Pi itam pay Jew-sinmuy-nikañw, pu qa-Jew-sinmuy pumuy wihkiyaqw, kurs pay qaanhtipu pumuy sohsokmuy nāmi tuyqawi'ta. ¹⁰ Pi ura yan pey'ta: Pas qa hak sūanta, qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹¹ Qa hak hihta pas antsanihqat māsi'ta; qa hak God hepnema. ¹² Puma sohsoyam God pōhyuat añqw lasya; sohsoyam sumiyankahañw qa hihta apitoti; qa hak haqam lolmat hintsaki; qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹³ Tōnaam tūamit aqw hōtsit

anyuñwa; leñiy akw tūunatotoyñaya; lavayiam tsūtsu'tuy kelmokiyamuy anyuñwa. ¹⁴ Moayamuy añqw qalomálvayi pu unañwmoklavayi nõñanta. ¹⁵ Tuwat soq hakiy nīnayaniqey aw kaktayaya. ¹⁶ Puma hihta hovalantiwisa; sinmuy okiwsahsantiwisa. ¹⁷ Puma pasi'nañwat qa tuwi'yuiñwa. ¹⁸ Puma God qa kaptsi'yuiñwa. Pan pey'ta. ¹⁹ Noqw itam navoti'yuiñqw God Jew- sinmuy tutavot añ hinwisniqat òviy pumuy put maqa, qa hak kwiviyuaataniqat òviy'o; pahsat pu sinom sopkawtaqam God ep qaanhtotiqey navoti'yuiñwi. ²⁰ Paniqw hapi òviy kurs hin hak Moses tutavoyat an hinmaqey akw God aw súantani; pi tutavo qaanhtiput hímunihqat nuhtumi mahtaknaniqey òviy taviwa.

How God Puts Men Right

²¹ Noqw pu' hapi hak tutavot qaanhinmaqat hin God aw súantaniqat itam navoti'yuiñwa. Noqw Moses God lavay'aymuyatuy amumum añwu pay put pēna. ²² Hak Jesus Christ aw tuptsiwhq God put súantaqat pañqawu. God sohsokmuy tuptsiwyaqamuy pan lalvaya. Pi itam sohsoyam sunyuñwa. ²³ Pi itam sohsoyam qaanhtotiqey God añqw tayawinpit nāstatoti. ²⁴ Noqw pay itam qa sisviyat Christ Jesus atsviy qaanhtiput añqw mātaviwyaqey núokwayat ahpiy qenivo oyiwa. ²⁵ Pi God pan put enem yukuqw pam mokqey put aw tuptsiwni'yuiñqamuy qaanhtipuyamuy amuhpiy ayo yuku. Noqw God panhtiqey súanhtiqey nuhtumi mahtakna, ura pam yūpahaqawq qa its puhtsemokqey hakimuy qaanhtipuyamuy aw qa tunatyawtaqey. ²⁶ Nihqey òviy pam Jesus Christ aw tuptsiwni'yuiñqamuy qenivo óyahqey pam súanhtiqey yepahaq nuhtumi mahtakna. ²⁷ Noqw hak sen it ep kwiviyuaatani? Qa hak'i. Noqw hinhtiqw òviy'o? Qa hak hintsakpiy ahpiy súantat qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawhqw òviy'o. ²⁸ Noqw òviy nu pañqawu: Pay as sino hin tutaptiwhq nāmahin qaanhinmat, qapēvewnit ahpiy God aw súanta. ²⁹ Ya pay God pas Jew-sinmuy-sa Tutuyqawhqaamu? Ya pay pam imuy qa-Jew-sinmuy piw qa Tutuyqawhqaamu? As'a. Pay pam piw qa-Jew-sinmuy Tutuyqawhqaamu. ³⁰ Ispi pam sūka Godnihqey. Pam hapi Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuiñqamuy súanyuñqat pañqawu, pu imuy qa-Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuiñqamuy piwu. ³¹ Noqw kurs ka itam pahsat Moses tutavoyat pay qa hihkay'toynaya? As'a. Pi itam pu' pas put òqawhtoyñaya.

4

The Example of Abraham

¹ Kurs huvam Abraham, yep qatsit ep itanay aw wūwayaa. Pam hin qenivo taviwa? ² Pi kurs Abraham hintsakpiy akw qenivo taviwe' pay soon hihta ep qa tsómokiwatani. Nikañw pam qa panwat qenivo taviwe' kurs pam God aw háqey'wat kwivilvayhtini. ³ Huvupatpi tutuvenit añ hin pey'ta: Abraham God lavayiyat tuptsiwhq God put súantaqat pañqawu. ⁴ Noqw tumalay'taqat hapi aw siviw qa kuwahtipuniñwu; pam put ahsatiatniñwu. ⁵ Noqw pay nāmahin pi as hak súantaniqey òviy qa tumaltat, God aw tuptsiwe' qenivo táviwñwu. Hak God aw tuptsiwhq pam súantaqat God pañqawñwu, nāmahin pi pam as put qa kaptsi'tañwuniq'ò. ⁶ Pam hapi hahlayhpit ep'e, ispi pam lolmat qa tumaltawq God put súantaqat pañqawhqw'ò. Noqw David yan put lavayhtiqey ⁷ Ura pañqawu: God hakimuy nukpanayamuy amuhpiy ayo yukuqw puma hahlayhpit epya, hakimuy qaanhtipuyamuy pas sūs suhtokq'ò. ⁸ Pas hakiy aw Tutuyqawhqa qaanhtipuyat qa nono'q pam hahlayhpit ep'e, kita. ⁹ Noqw ya pay pas poñotkit akw tuvoylaiyuñqama-sa it hahlayhpit epyani? Sen pay put akw qa tuvoylaiyuñqam piwu? Pi itam pañqawu: Abraham qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawu. ¹⁰ Taay, noqw pam hisat put yan lavayhti? Sen poñotkiwtaq'ò? sen qa poñotkiwtaq'ò? Pam nāt qa poñotkiwtaq'ò. ¹¹ Noqw pam nāt qa poñotkiwkañw God aw tuptsiwhq pay pam súantaqat God pañqawu; nihqey pahsat pu pan lavayhtiqey tuawi'taniqey òviy pam poñotkit akw tuvoylatiniqat put ayata. Pahsat pu Abraham sohsokmuy tuptsiwni'yuiñqamuy nāmniqat God pañqawu, nāmahin pi as puma qa poñotkiwñwu'ò; noqw pay puma piw súanyuñqat pam pañqawu. ¹² Pam piw imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiyuñqamuy nāmni, nikañw qa sohsokmuy. Pam imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwkañw qapēvewnit añ hinwisqamuy nāmni, itanay Abraham nāt qa poñotkiwkañw hin hinmaqat pan'i.

God's Promise Received through Faith

¹³ Pi God Abraham, pu natkomuyatuy pumuy tūwaqatsit máqaniqey aw pañqawu. Pam qapēwvnañaw God aw súantaqw òviy pam yan put āawna, pam tutavot an hinmaq qā paniqw òviy'ò. ¹⁴ Noqw pay kurs ima Moses tutavoyat an hinwisqam-sa tūwaqatsit makiwyaniqw pep pu' God hihta āawnaqw paysoqtini, piw itahqapevewni paysoqtini. ¹⁵ Pi God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw, pep pu' pumuy amuñem hin yúkuni; pi as tutavo qā háqamniqw soon pi as sinom tutavot añqw lasyani. ¹⁶ Pi God put aw tuptsiwni'yuñqamuy tūwaqatsit máqaniqey amumi pañqawu, pam núokwat ahpiy put panhtiniqey nāwaknaqe òviy'ò. Noqw òviy sohsoyam Abraham timat tūwaqatsit makiwyan, ima hakim Moses tutavoyat makiwyaqamu, pu ima hakim Abraham an qapēwvniñ an hinwisqam pīwu. Pam hapi sohsokmuy itamuy tuptsiwni'yuñqamuy náamu. ¹⁷ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi uñ kaysiwqamuy nanāpwatuy sinmuy náamtoyani. Noqw pam God qapēwvnaqe putniqw pay pam pumuy náamu. Pi God qayesqamuy taytoyñañwu, piw himu qā háqamniqw put pay háqamniqat an lalvayñwu. ¹⁸ Noqw nāmahin pi pam hihta qatuptsiwni'ewakw unañwvahi'skañw God qapēwvna; nihqe òviy pam kaysiwqamuy sinmuy náamti; ura put ahpiy qaan'ewakw hintaqam sinom aniwhhtiniqat God pañqawu. ¹⁹ Noqw òviy pam pas qaōwítuptsiwa, nāmahin pi as putniqw tokoat pay qā taytaq'ò, pam tsivót-sikip súnathaqam yahsañwni'ta; piw Sarah tiylawhqeay añ ruhpa. ²⁰ Noqw pay Sarah Abraham enem ti'vaniqat God yan put āawnaqw Abraham qapēwvnaqe qā nāñeknat tuptsiwniy ep suyhtsepñwat pas pavan òqawi'maqe God pas hihtata. ²¹ Pi pam God aw navoti'taqw pam hihta hin yuke' aw antsaññwu. Noqw òviy pam put aw tuptsiwa. ²² Noqw paniqw hapi pam qapēwvnaqey ahpiy suantaqat God pañqawu. ²³ Noqw pam put súantaqat pañqawhq pan tutuvenit añ pey'ta. Nihqe qā Abraham enem-sa pey'ta, ²⁴ Nikañw pay itamuy hakimuy Abraham an God aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñem pīwu. Pi pam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay mokiwyu añqw ahoy tātayna, ²⁵ Pam itahqaanhtipuy ep mokniqe taviwhq'ò. Pam mokqe itamuy qenivo óyaniqe òviy ahoy tātayi.

5

Right with God

¹ Noqw òviy itam qapēwvnaqawq Jesus Christ Itahtutuyqawhq itamuy God enañ namivöhikna. Noqw pan hapi itam God aw súanyuñwa. ² Pu itam qapēwvnaqey God núokwayat añ hinwisniqat Jesus Christ yan itamuñem yuku, nihqe itam Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawkahkañw hahlayya. ³ Pu itam qā it-sa ep hahlayyat, Christ enem kānanvotaqey ep hahlayya. Pi itam kānanvotyey' nakwhani'yuñwiniqey tuwi'vayaniqey navoti'yuñwa. ⁴ Nen itam nakwhani'yuñwiniqey tuwi'vaye' tukwsiwyuñqey navoti'yuñwa. Nen itam tukwsiwyuñwe' Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawyuñwini. ⁵ Itam yan tunatyawkahkañw qā hihta ep okiwsaniwyat itahñoyiy aw yórikyani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi God ahpiy noiwhq itah'unañwpeq qat; nihqe pam God itamumi unañway'taqat itamuy pas suyan āawna. ⁶ Pi nāt itam God tunatyayat añ qā òqawi'yuñqw pu put qā kaptsi'yuñqw suhpahsat Christ itamuñem mōki. ⁷ Ispi soon kā hak hakiy súantaqat enem mokniq'ò; nikañw pay kā hak hakiy su'pat enem moknik suhtaq'ewni. ⁸ Noqw pi God itamumi unañway'taqey yan mahtaknaqw itamuy nāt qaanhinwisq Christ itamumñem mōki. ⁹ Nihqe Christ itamuñem mokqe itamuy qenivo oya. Noqw itam it navoti'kahkañw pam pas suyan God itsivuyat añqw itamuy ayo óyaniqat qapēwvna. ¹⁰ Pi itam pay nāt God tuwqamatniqw put Tiat mokqe itamuy God enañ namivöhikna; noqw soon qā tis pi òviy itam put qatsiyat ahpiy ayo nónakiwtani. ¹¹ Nihqe itam qā it-sa ep hahlayyat, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añ God ep hahlayya; put hapi ahpiy itam God amum namivöhikiwya.

Adam and Christ

¹² Yanta. Ura Adam qaanhitiqw sinom sohsoyam put atsviy qaanhtoti, piw qaanhtotiqe mokiwyu akw tuyqawiwyuñwa; pi sohsoyam qaanhtotiqee. ¹³ Itam navoti'yuñqw as tutavot qā háqamniqw sinom qaanhinwisq pumuy tutavot añqw lasyaqat God qā

pan pumuy pañqawu. Noqw pay God Moses ahpiy sinmuy hin hinwisniqat nāt qa tutaptaqw tūwaqatsit ep sinom pay qaanhinwisa. ¹⁴ Oviy pi puma mokiwyuy aw pohtaya, sohsoyam hakim Adam añqw Moses aw pahsavoyesqamu. Puma Adam hinhtiqat qa pan qaanhtoti. Pam pi God añqw mewnit qatuqayvasta. Noqw pam sopkawaqamuy sinmuy qeniyamuy ep wunu, it hakiy pītuniqat an'i. ¹⁵ Noqw God nūokwaat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw kaysiwhqam mokiwyuy ep ōki; nikañw God sinmuy ōkwatuwhq kaysiwhqam kuwahtiput makiwya, Jesus Christ nūokwayat ahpiy'o. ¹⁶ Noqw God kuwahtipuat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God pan amuñem yuku. Nikañw sinom kaysiwhqam qaanhtiqw God pumuy ōkwatuwhq qa hinwat amuñem yukut pumuy mātavi. ¹⁷ Pi ura Adam qaanhtiqw, ōviy sinom so'ni. Noqw pay God itamuy ōkwatuwhq Jesus Christ itamuñem sisvit itamuy qenivo oya. Noqw ōviy itam yesni, pu put amum moñw'iwuyūwni. ¹⁸ Pi ura Adam hihta ep qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God amuñem yuku. Noqw pan hapi Jesus Christ hihta ep sūantiqw sinom sohsoyam qenivo oyiwe' yesniqat God amuñem qenit yuku. ¹⁹ Pi Adam qa tuqayvastaqw kaysiwhqam qaanhinyuñqey pan yukiltoti; noqw pay pan hapi Jesus Christ God aw tuqayvastaqw kaysiwhqam sūanhinyuñqey pan yukiltoti. ²⁰ Noqw God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw pahsat pu puma pas pāpu qaanhinwisa. Noqw pay puma pas pāpu qaanhinwisq God tis pas pavan pumuy ōkwatuwa. ²¹ Ura as qaanhinwisqam mokiwyuy aw ōki. Noqw pan hapi God hakimuy ōkwatuwhq pumuy sūanyuñqat pañqawhqe qatsit qaso'taqat pumuy huyta, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ahpiy'o.

6

Dead to Sin but Alive in Christ

¹ Noqw itam hiñqawani? Ya sen itam yūmosa qaanhinwisni, God nūokwayat pas pavan mahtaknayaniqe ōviy'o? ² Pas sóoni. Pi hak mōke' qaanhtiput soon qa qe'tini. Noqw pan piw itam qa hihta ep qaanhtotini. ³ Pi itam Christ amum soa, itam hakim kūyit akw tuvoylatotiqe put aw tōnaltiqamu. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ⁴ Nihqe itam kūyit akw tuvoylatotiqe put amum so'qe āmiwya; nihqe itam put amum āmiwyaqe Nayat lolmat ōqalayay akw ahoy tātayya, pūhut qatsit añ hinwisniqe ōviy'o, Christ hin tātayhcat pan'i. ⁵ Pi itam put an soe' āmiwe' kurs pi hin itam piw qa put an tātayyani. ⁶ Pi itam navoti'yuñqaw itahhisatqatsi put amum nahoylehtsit aw muiwa, itahtokoy qalomātūnlaiyat ayo yukiwniqat ōviy'o; noqw qaanhtipu pāpu itamumi qa tuyqawi'tani. ⁷ Pi mokqa qaanhtiput añqw mātaviwñwu. ⁸ Noqw itam Christ amum so'qe pay itam soon piw put amum qa yesniqey tuptsiwñw'yuñwa. ⁹ Pi itam navoti'yuñqaw Christ mokiwyuy añqw ahoy tātayhqe soon pāpu mokni; pi mokiwu pāpu put aw qa tuyqawi'tani. ¹⁰ Pam sūs mokqe qaanhtiput añwuta; pu pam tātayhqe God enem qatu. ¹¹ Noqw ōviy hapi uma so'qey nāmi wūwantotani, pi mokqa qaanhtiput soon qa qe'tini; nikañw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnalte' God enem yesni. ¹² Uma umuhtokoy sūlawhtiñwukat qaanhtiput aw qa mātātveni, taq ka qaanhtipu umumi moñw'iwuñqat ō; uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Pu uma umuhtokoy qaanhtiput qa aw noayamantani, taq ka uma put akw qaanhtiput tumaltotani. Uma qa panyuñwt God aw nānoi'yuñwñi, so'pumuy amuñaqw ahoy yesvaqey pan'i, pu umuhtokoy God aw noi'yuñwñi, suan hinwisniqe ōviy'o. ¹⁴ Pi qaanhtipu soon pāpu umumi tutuyqawni; pi itam tutavot qa aw yanyuñwt God nūokwayat aw yanyuñwa.

Slaves of Righteousness

¹⁵ Noqw hintani? Ya itam pahsat pu qaanhtiput añ hinwisni, itam God nūokwayat aw yanyuñqey tunatyawkahkañwo, qa tutavot aw'i? Pas sóoni. ¹⁶ Ason hak hakiy suk tunatayayaw tūqaytaniqey ōviy aw nāmatave' pam put tūwikiatni? Ya uma it qa navoti'yuñwa? Noqw ōviy kurs uma qaanqatsit añ hinwise' uma put aw tūtuwiktni, pu umuh'ahsati mokiwuni. Pu kurs uma God aw tuqayvastote' God tūwikimatni, piw sūan qatsit put añqw makiwyani. ¹⁷ Nu God aw umuñhe hahlayhtima, itupkomu. Pay as ura uma hisat qaanhtiput tūwikimatu; nikañw kwakwhat pi hak umuy lomatuwawit

tutuqaynaqw uma put kwusuyaqe umuh'unañwpeq put tütuptsiwa. ¹⁸ Noqw ðviy uma qaanhtiput añqw mätaviwyaqe God aw tūwiktotiqe suan hinwisa. ¹⁹ Nu hapi pay sinot tuwiyat an umumi yuaata; pi umuy māmatsyaniqw pam umuñem qatuwosi. Pay ura uma hisat umuhtokoy itséheeqaqtsit, pu nānañumo qaanhintsatskaniqey aw nānoi'yuñwa. Nikañw pay uma pu' hapi umuhtokoy suan qatsit aw noi'yuñwni, uma suan hinwisniqe ðviy'o. ²⁰ Taq ura uma qaanhtiput aw tütuwiktñihqe uma suan qatsit qa aw tunatyawyuñwa. ²¹ Taay, noqw ya uma qaanhtiput añqw hihta nukñwat tutwa? Qa hihtaa. Pi uma pu' put ep hahmanya. Pi qaanhtipu mokiwuy hihkay'ta. ²² Noqw uma hapi pu' qaanhtiput añqw mätaviwyuñqe God awwat tūwiktoti; nihqe uma put añqw súanqaqtsit makiwiyani, pu so'ñwamiq qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²³ Pi mokiwu qaanhtiput ahsatiata; noqw pay qatsi qaso'taqa God kuwahtipuata, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añ'a.

7

An Illustration from Marriage

¹ Sino hihsavo qátuniqey pahsavo tutavot káptsi'mani. Ya uma it qa navoti'yuñwa, itupkomu? Nu hapi tutavot tuwi'yuñqamuy amumi penta. ² Pi wuhti puwsuñway'taqqa puwsuñway aw som'iwtañwu, puwsuñwaat hihsavo qátuniqat pahsavoo; nikañw ason puwsuñwaat mokq pep pu' pam put añqw mätaviñwu. Tutavot añ yan hapi pey'ta. ³ Noqw ðviy kurs nāt puwsuñwaat qatuqw pam sukw amum qatupte' pam yoñaywuhti tūñwantiwñwu; nikañw kurs pay puwsuñwaat mokq pahsat pu pam tutavotniqw put añqw mätaviñwu; nihqe ðviy pas as pi nāmahin piw hakiy amum qatupte' pay qa yoñaywuhti tūñwantiwñwu. ⁴ Panta itupkomu. Noqw ðviy hapi uma Christ amum so'qe tutavot añqw mätaviwyuñwa, uma Christ ámumtotiniqee, it hakiy mokiwuy añqw ahoy tātayhqat ámuma, nihqe uma God eñem tumalay'yuñwni. ⁵ Pi ura itam nāp itahtunatyay añ hinwisq tutavo itamuy mēwantaqw itam pas pāpu qaanhinwiskahkañw mokiwuy aw ðkiwisa. ⁶ Noqw pu' hapi itam Christ amum so'qe tutavot itamuy ñuy'taqat añqw mätaviwyaqe Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pūhut qatist makiwya. Ura as itam hisat tutavot añ hin pey'taqat pan God eñem tumalay'wisa; nikañw pu' hapi Qahováriwtaqa Hikwisi itamumi hin tutapti'maqat itam pan put eñem tumalay'yuñwa.

Law and Sin

⁷ Noqw itam pahsat hinqaqwani? Ya tutavo qaanhtiput súanta? Qae. Pi as tutavot qa háqamniqw nu soon qaanhtiput hímuniqat tuwi'tani. Pi tutavot ep yan pey'ta: Um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani. Pay kurs as qa pan pey'taqw nu soon tuñlayit hímuniqat tuwi'tani. ⁸ Pi as tutavo tuñlayit hímuniqat nuy tutuqaynaqw pahsat pu nu pas pāpu hihhihta tuñlay'ta. Pi nu as nāt tutavot qa tuwi'taqw soñawnen pi tutavo qa háqamo; noqw ðviy kurs nu hin tutavot añqw lasni. ⁹ Ura nu hisat mewnit nāt qa tuwi'taqe hahlaykañw qatu; nikañw nu put tuwi'vaqe qaanhtiniqey pas pāpu nāwaknaqe qahahlayhtiqe soñawnen mōki. ¹⁰ Pas as sinom yesniqat ðviy tutavo mätaviwa; noqw pay nu put aw navotq kurs sinom put ahpiy so'ñwu. ¹¹ Pi nu tutavot tuwi'vaqe qaanhtiput ahpiy ūnatiwñqe soñawnen mōki. ¹² Noqw ðviy hapi God tutavoat pas qahováriwta, pu mewni qahováriwta, súanta, pu lolma. ¹³ Ya sen tutavo lolmanihqa nuy nīna? Pas qae. Pi nu qaanhinmakañw tutavot añqw lahsi, nihqe nu tutavotniqw mokiwuy hihkay'tani. Pi tutavo qaanhtiput suhputsnaniqe tawiwa, qaanhtiput pas nuhtsel'ewakw put akw mātaktiniqat ðviy'o.

The Two Natures in Man

¹⁴ Pi itam navoti'yuñqw God tutavoat Hikwsit ahpiy mätaviwa; noqw pi nu nāp itunatyay añ hinmakañw qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ¹⁵ Pi nu hintsaqey qa mātsi'ta. Pi nu hinhtiniqey nāwakne' soq qa put panhtiñwu; pu nu as hihta aw qa suhtaq'ewnikañw soq putwat hinhtiñwu. ¹⁶ Noqw ðviy nu as hihta qa nāwaknakañw soq putwat hinhte' pahsat pay God tutavoyat lolmanihqat nu panqawñwu. ¹⁷ Noqw ðviy hapi pāpu nu qa nahpiy put hinhtiñwu, pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw ðviy nu pantsakma. ¹⁸ Pi nu navoti'taqe kurs hin pas nāp hihta lolmat hintsakni. Pay nu as hihta lolmat tumaltaniqey

tunatyaltinwu; nikañw hin nu put lolmat hinhtiniqey qa túwañwu. ¹⁹ Pi nu as lolmat hinhtiniqey nāwaknakañw put qa panhtiñwu; pu nu hihta qalolmat as qa hinhtinikañw tuwat soq put panhtiñwu. ²⁰ Noqw òviy hapi nu hihta as qa nāwaknakañw put panhte' qa nahpiy put panhtiñwu; pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw òviy nu pantsakma. ²¹ Noqw nu navoti'taqw kurs panta: Kurs nu as hihta lolmat hinhtiniqey nāwaknaqw pay kurs qalolma piw inumum yanta. ²² Pi nu as pas iunañwpeq God tutavoyat añ nāhahlayna. ²³ Nikañw nu itokoy túwahqey pay kurs pam hihtawat nāwaknaqw iwuwni sukwat nāwakna; noqw nu itokoy qalomátunlayiyat aw tūwik'iwta. ²⁴⁻²⁵ Nu iunañnaqw God enem tumalay'taniqey nāwakna, nikañw nu itokoy akw qaanhtiput enem tumalay'ta. Is ohi, okiw himu nūu! Ya sen hak itokoy tuñlayiyat mokiwuy aw nuy wiki'maqat añqw nuy ayo távini? Pas nu God aw hahlayhti, Jesus Christ nuy ayo táviq'ò.

8

Life in the Spirit

¹ Pi God itamuy Christ Jesus aw tōnawtaqamuy qa hinwat yukunani, itamuy hakimuy nāp itahtunatyay añqw lasyaqey Hikwsit tunatyayat añ hinwisqamuyu. ² Pi itam Jesus Christ aw tōnalti qey Hikwsit òqalayay aw nānoi'yuñwa, nihqey qaanhtiput òqalayay-nikañw pu mokiwut òqalayay añqw mātaviwyaqey qatsit himuy'vaya. ³ Pi tutavo kurs hin hakiy qaanhtiput añqw ayo távini, kurs hak put suan hinmaniq'ò. Noqw pay God pas nāp Tiy taviqw pam sinmuy qaanhtotinwuqamuy amún tokoy'va, nihqey itahqaanhtipuy ep mokqey qaanhtiput ánwuta, put pāpu itahtokoy aw qa moñw'iwtañw òviy'o. ⁴ Noqw pahsat pu itam Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam tutavot suan tunatyayat aw antsanyani, nāp itahtunatyay qa añ hinwiskahkañwo. ⁵ Pi nāp tunatyay añ hinwisqam put-sa aw tunatyawyuñwa; pu Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñwa. ⁶ Nāp tunatyay añ hinwisqam mokiwuy aw òkiwisa; noqw pay Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñqam kwakwhat unañwat, pu qatsit tutwani. ⁷ Pi nāp tunatyay añ hinwisqam God aw qa suhta'ewya. Puma God aw qa tuqayvastota; òviy puma soon put tunatyayat añ hinwisni. ⁸ Nihqey òviy nāp tunatyay añ hinwisqam kurs hin God unañweyani. ⁹ Noqw pi uma nāp umuhtunatyay qa añ hinwis, Hikwsit tunatyayat añ hinwisa, kurs God Hikwsiat pas antsa umuh'unañwat ep pakiwtaq'ò; noqw kurs Christ Hikwsiat hakiy ep qa pakiwtaqw pay hak qa put sinoatniñwu. ¹⁰ Noqw kurs Christ hakiy ep qatuqw God hakiy qenivo táviñwu; noqw òviy hakiy hikwsiat qátuni; noqw pay tokoat qaanhtiput atsviy mokpuni. ¹¹ Noqw kurs put Hikwsiat hakiy ep qatuqw suyan pi pam hin Christ ahoq tātaynaqey pan piw kurs hin hakiy tokoyat mokñuwat ahoq qa tātaynani, Hikwsiy hakiy ep qátuhqat ahpiy'o. ¹² Noqw òviy'o itupkomu, itam yahpiy haqahpiy nāp itahtunatyay aw qa tūtuwikt; nihqey òviy itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹³ Taq hak nāp tunatyay añ hinmaqa mokni; nikañw hak Hikwsit añ nāp tunatyay ayo yuke' qátuni. ¹⁴ Pi hihsa'nihqam God Hikwsiyat akw tsāmiwyaqam hapi God tímatu. ¹⁵ Pi itam God Hikwsiyat makiwyaqey God timatniwhtoti. Itam qa tūtuwiktiniwhtoti. Ura as itam God pas pavan mamqasya, nikañw itam pu' qa pan put mamqasya, nikañw Hikwsit añ itam Abba, Itanaa, yan God aw hinqawwisa. ¹⁶ Pi God Hikwsiat itah'unañwpeq itam God timatnihqat itamuy āwana. ¹⁷ Noqw kurs itam God timatnen, itam Christ amum sohsok hihta himuy'vayani, God sohsok hihta itamuy máqaq'ò. Kurs itam Christ amum hihta añ kānavotye' piw put amum káptsi'tiwyani.

The Future Glory

¹⁸ Pi hisat aw pituqw, itam Christ amum káptsi'tiwyani. Noqw nu it aw wūwaqey hihta ep kānavotqey pay qahihata. ¹⁹ Pi yañ sohsoy himu yukiwuyñqa kwañwtoynayakahkañw God tímuyatuy mātaktotiniqat òviy maqaptsi'yuñwa. ²⁰ Pi yañ himu yukiwuyñqa qa nahpiy nukwsiwhiti, pi God ahpiy'o; noqw pay pam put pasiwnaniqey tunatyawta. ²¹ Pi yañ himu yukiwuyñqa súlawhtotinwu; nikañw ason God timat qatsit qaso'taqat pas suyan himuy'vayani. Noqw pahsat pu yañ himu yukiwuyñqa pumuy amumum alòntote' pāpu qa súlawhtotini. ²² Pi itam navoti'yuñqw yañ himu yukiwuyñqam sumiyankañw pew pahsavo soñawnen tiylawhqe eykitaqat anta. ²³ Noqw

itam nuhtum itah'unanwpeq eykikahkañw hisat itam God timatnihqey mātaktotiniqey maqaptsi'wisa, pep pu' itahtoko alōntotini. Pi God itamuñem pan yūkuhqey mahtakanīqē ōviy itamumi Qahováriwtaqat Hikwsit noa. ²⁴ Pi itam pan tunatyawkahkañw ayo nōña; noqw hak hihta tuwe' pāpu qa put ōviy maqaptsi'tañwu; ispi hak hihta pay tuwe' ya hinoqw nāto piw put ōviy maqaptsi'tañwu? ²⁵ Nikañw itam hihta qa tuway'kahkañw maqaptsi'yūñwa; itam pas suyan alōntotiniqey navoti'yūñqē qa ōnawkahkañw pay ōviy maqaptsi'yūñwu. ²⁶ Pu pan hapi ōviy pay piw i' Hikwsi itamuy hihta añ qa pasiyuñqat ep itamumi unanwtavi'ta; pi itam as hin hihta ōviy tūvinlalwaniqey qa tuwi'yūñwa; noqw itam kurs hin lavayhtotini'kahkañw itah'unanwpeq eykitaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pas nāp itamuñem God aw okiwhtima. ²⁷ Noqw God u'naiñwat añ purimaqa Hikwsit wuwniyat navoti'ta, ispi pam God tunatyayat an put sinomuyatuy amuñem okiwhtima. ²⁸ Noqw itam navoti'yūñq God sinomuy amuñem sohsok hihta lolmat tumalay'ta, ima hakim put tunatyayat ahpiy wánwayniwyaqē put aw unanway'yūñqamuy pumuy amuñem'i. ²⁹ Noqw God sohsokmuy sinomuy amumi añwu pay navoti'taqe pumuy namorsta, nihqe puma put Tiyat hin son'iwhqat an yukiltotiniqat amuñem yuku; noqw Christ kaysiwñqamuy nānatupkomuy amuñaqw mohpeq'a. ³⁰ Pu pam hakimuy añwu pay namorstaqe pumuy wánwayi, pu hakimuy wánwayhqe pumuy qenivo oya, pu pam pumuy qenivo óyahqe puma put Tiyat amum kaptsi'tiwyaniqat tunatyawta.

God's Love in Christ Jesus

³¹ Noqw itam it ep hiñqaqwani? Kurs God itamuy paañwantaniqw hak sen itamuy añwuy'tani? Kurs hak'i. ³² Pi God Tiy qa kahkawnat sohsokmuy itamuñem put mokniqat ōviy añqw tavi. Nihqe panhtiqe suyan pi pam sohsok hihta itamuy paysoq huytani. ³³ Ya hak sen God namorayamuyatuy amumiq hihta tutupni? Pi God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ³⁴ Ya hak sen itamuñem qalomáyukuni? Sen Christ Jesus panhtini? Pi pam itamuñem mōki, piw mokiwy añqw ahoy tātayhqe God putvaqe qatu; pam pep itamuñem lavayi'ma. ³⁵ Christ itamumi unanway'taqw ya sen hak put añqw itamuy tsíkani? Pas kurs hak'i. Itam ka kánanvotpit akw sóon'iwyuñwni, okiwsaniwyani, tsōñsoiyuñwni, yuwsit nastayani; hihta nuhtsel'ewakw añ kuyyuñwni, sipwuvahpit akw qóyaniwyani. Nikañw itam it añ kuhkuyve' Christ añqw qa ayo tsíkaniwyani. ³⁶ Pi ura yan pey'ta: Pi itam uhsinomnihqe ōviy tāwanawit qóyaniwya; itam pú-muyniqw kanelmuy qóyaniwyaqamuy amunyuñwa. ³⁷ Itam kánanvotpit añ kuhkuyve' qa unanwsoe' hahlayyani, Jesus Christ itamumi unanway'taqat navoti'kahkañwo. ³⁸ Pi nu pas nātuptsiwnaqw soon himu God añqw itamuy ayo tsíkani, sen mokiwu, sen qatsi, sen ōveqatsit añqw hoñvia'yatu, sen mohpeqyaqamu, sen ōqalat pasiyuñqamu, sen himu pu' yañ hinyuñqa, sen himu nātoniqa, ³⁹ Sen ōveqatsit ep yesqamu, sen maskiñaqw hoñvia'yatu. Pi God Jesus Christ Itahtutuyqawhqaq añ itamumi unanway'ta, noqw ōviy soon himu yukiwñqa put añqw itamuy ayo tsíkani.

9

God and His Chosen People

¹ Christ nuy pas súañqawhqaq inumi navoti'ta, pu Qahováriwtaqa Hikwsi nuy qa atsálawhqaq iunañwpeq yan nuy āwinta. ² Pas nu a'nō putuiwkañw sutsep isinomuy amuñem iunañwpeq qahahlayi. ³ Pay pi as nu tatam isinomuy, pu inuhpivituy amuñem Christ añqw tūviwtani'kañwo. ⁴ Puma hapi Israel-timatu; puma hapi God timkiwamatu, pu put lolma tālaat as amumum yanta; pu God pumuy amumi hihihita pasiwna; pu pumuy amuhpiy sinmuy hin hinwisniqat tutapta; pu puma hapi hakim hin God eñem tumaltotaniqat tuwi'yūñwa; pu pumuy amuñem hihihita lolmat hintsakniqey āawna. ⁵ Pu hakim pavansinom pumuy námatu; pu Israel-sinmuy amuhpiy Christ tokot añ pitu; pam hapi sohsokmuy amupyevenihqe mohpeqniñqa. Pam hapi God sutsep tayawintiwa. Nam yantani. ⁶ Nikañw suhpan pay God lavayiat qa aniwhtiqat qa panta; pi qa sohsoyam Israel ahpiy nōñakqam God timatu. ⁷ Pu God qa sohokmuy Abraham tímuyatuy namorsta; pi ura pañqawu: Ason hapi Isaac timat Abraham timat tūñwantiwyani. ⁸ It

hapi nu pañqawu: Ima tokot-sa ahpiy aniwhtiqam qa puma God tímatu; pi God awiniyat ahpiy aniwhtiqam hapi tímatnihqey pan pohtoylaniwuñwa. ⁹ Yan ura God Abraham aw lavayhti: Yahañwuy yañqe qalawmaq w nu pítuni; noqw Sarah pay tiyohyat ti'tani. ¹⁰ Pu qa panis-sa panta: ura Rebecca hakiy itanay Isaac eñem sūs nō'yilti, ¹¹⁻¹² Noqw ura tsāyom nāt qa tihtiwñqe hihta lolmat, piw qalolmat qa haqam hinhtiqw Rebeccat aw yan lavayhtiwa: Wūyoqwa hapi tsākwwat eñem tumalay'tani, kita. Pi God hin tunatyawtaqey pan hakiy namorstañwu, hakiy hintsakpiyat qa ahpiynit, pas nāp tunatyay ahpiy'o. ¹³ Pi ura yan pey'ta: Nu añaqaw Jacob aw unañway'kañw Esau nu aw qa suhtaq'ewa, yan'i. ¹⁴ Noqw ya sen itam God hihta ep qa súantsakqat pañqawani? Qae. ¹⁵ Oviy pi ura pam Moses aw pañqawu: Nu hakiy òkwatuwnik put òkwatuwmantani; pu hakiy aw unañwtapnik put aw nu unañwtapmantani, kita. ¹⁶ Noqw òviy qa hak pas nāp tunatyay ahpiy namorstiñwu, sen òqalay ahpiy'o; pas hapi God hakiy òkwatuwhq pantañwu. ¹⁷ Oviy pi God tutuvenit añ Pharoah aw pañqawu: Pi nu yaniqw uñ wuñwna, nu uhpe iòqalay mātaktaniqe òviy'o, nen inatñwaniy tūwaqatsit añ ahsupoq tunvotnani. ¹⁸ Noqw òviy hapi pam hakiy òkwatuwnik òkwatuñwu, pu hakiy a'nō unañwtoynanik pantsaniñwu.

God's Wrath and Mercy

¹⁹ Noqw ka hak soon inumi qa pañqawni: Noqw hinoqw pam nāt piw hakiy aqw hiñqawlawñwu? Ya hak haqam put tunatyayat aw rohomtiniqey aw òqala? ²⁰ Qa panta, tāqa; ya um haknihqe òviy God aw kolilita? Ya sen haqam himu yukiwtaqa put yúkuhqat aw pañqawni: Ya um hinoqw nuy yanhaqam yuku, kítani? ²¹ Ya tsaqavotlawñwa tsòqat aw qa tuyqawi'tañwu. Ya sen pam sukw tsòqat añqw hihta nukñwat yúkukañw pu pay piw put añqw hihta hin'ewakw yúkuniqey aw qa òqala? ²² Pi haqawat sivuskwit an nawus hovalniywani. Noqw pay God pumuy amumi wuhko maqaptsi'ta. Níkañw ason pam pumuy hovalanik itsívuy mahtaknani, pu òqalay. ²³ Níkañw pam hakimuy Chrsit amum kaptsi'tiwyaniqat òviy añwu pay pumuy namorsta. Pam namorayamuy amumi núokway, pu pas hímuniqey mahtaknani, ²⁴ Itamumii, itam put ahpiy wáñwayni-wyaqamuy amumii, Jew-sinmuy amumii, pu qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ²⁵ Suyan pi pam qa-Jew-sinmuy enañ wáñwayi; òviy pi Osetet tutuveniyat añ yan pey'ta: Nu hakimuy qa isinomuy amumi pañqawni: Uma hapi isinom, amumi kítani; piw nu sinmuy amumi qa unañway'taqey amumi pañqawni: Nu umumi pas unañway'ta, kítani. ²⁶ Piw yan'i: Ura pam haqam puma qa sínomnihqat amumi pañqawñq pay pep piw puma God qátuhqat tímatnihqat yan amumi lavayhtiwni. ²⁷ Noqw Esaias pi pas tsa'lawñqe Israel sinmuy lavayhtiqe pañqawu: Nāmahin pi as Israel timat pātuwaqatsit qalavaqe pisat an qaan'ewakw hintaqw pay hapi hkiyom-sa ayo nōñakni. ²⁸ Pi Tutuyqawñqa tūwaqatsit ep sinmuy amuñem pay yuku. Ason hisat aw pituqw pam suan yuke' supsiwnani. ²⁹ Pu ura pi Esaias pay mohti pañqawu: Pas as qaan'ewakw hintaqamuy amumi Tutuyqawñqa itamuñem qa poshumtaqw soon itam Sodom ep sinmuy qa amún súlawhtini, pu Gomorraht ep sinmuy amún hovalniywani.

Israel and the Gospel

³⁰ Taa, noqw itam it ep hiñqawani? Ima qa-Jew-sinom suan hinyuñwniqey añ qa ò'qalyaqw God pumuy suan hinyuñwniqat pan amuñem yuku, puma qapēwvñwñaqw òviy'o. ³¹ Noqw pay Israel-sinom God tutavoyat ahpiy suan hinyuñwniqey añ ò'qalyaqam tutavot añ qa kuhkuyya. ³² Noqw ya hinoq'ò? Puma pi tuptsiwñit qa ahpiy put añ ò'qalya, púmuyñiqw hak God tutavoyat hintsakpiyat ahpiy put tūwañwñiq'ò. Soñawnen pi puma owat ep múnukya. ³³ Pi ura pan pey'ta: Meh, nu hapi Sion ep owat távini. Sinom put ep wíwakya' múnukyani; níkañw put aw tuptsiwñqa pas soon hamanhtini. (I' owa Christ tuawi'ta.)

10

¹ Itupkomu, pas pay okiw Israel-sinom ayo nōñakniqat nu amuñem iunaññaqw nāwakinma, pu amuñem God aw tūviñtima. ² Pi nu amumi navoti'taqw puma God eñem qanātusi'yuñwa; níkañw qa suan navoti'yuñwa. ³⁻⁴ Pi hak Christ aw tuptsiwñq Christ hakiy qenivo tave' tutavot añqw hakiy mātapanwu. Yan hapi hak God aw

súantañwu. Noqw pay puma it qa navoti'yuiñqe Moses tutavoyat añ hinwisniqey akw God unañwveyaniqey añ ó'qalya, nihqe Christ pöhuyat añ hinwisniqey qa nānawakna.

Salvation Is for All

⁵ Noqw hak tutavotniqw hin qenive wúnuhqat Moses pas nāp yan lavayhti: Hak tutavot an suan hinmaqa put akw qatsit túwani, kita. ⁶ Noqw lavayi hakimuy qapēwew-nayaqamuy, qenivo oyiwyaqamuy amumi yanwat lalvaya: Uma qa umuh'unañwpeq yan lavayhtotini: Ya sen hak óñaqw Christ hawnaniqe óveqatsit aw wupni? ⁷ Piw qa yan'i: Ya sen hak Christ so'pumuy amuñaqw ahoy tātaynaniqe atkāmihqahami a'nō hōtsit aqw pákini? ⁸ Noqw pay tutuvenit añ yan pey'ta: God lavayiyat umuy āawnaya, noqw pam umuhmoamiq pakiwta, piw umuh'unañway aqw'a, yan'i. Noqw as sinom lavayit aw tuptsiwyaniqat óviy itam piw yanwat lavayta: ⁹ Ason um Jesus God ahpiy mokiwyuy añqw ahoy tātayhqat pas uh'unañwpeq tuptsiwe' piw pam hapi Tutuyqawhqanihqat pañqawe' um ayo yámakiwtani. ¹⁰ Pi sino unañwpeq tuptsiwe' qenivo yámakiwtani, pu Jesus Tutuyqawhqalawe' ayo yámakiwtani. ¹¹ Pi tutuveni ura pañqawu: Aw tuptsiwhqa soon hamanhtini, kita. ¹² Pi Jew-sino, pu Greek-sino qa haqam alónót hinta; pi i' hak sohsokmuy amumi Tutuyqawhqa sohsokmuy put aw tatqa'nañwyaqamuy amumi qaówíunañwtavi'ta. ¹³ Pi Tutuyqawhqat aw taqa'nañwtiqa ayo yámakmantani. ¹⁴ Noqw ya sinom Christ aw qa tütuptsiwe' hin put aw taqa'nañwtotini? Pu ya puma qa nanapte' hin put aw tütuptsiwani? Pu qa hak pumuy amumi yuaataqw ya puma hin nanaptani? ¹⁵ Noqw hak qa ayatiwe' hin yuaatani? Pi ura yan pey'ta: Hakim kwakwhat yēsiwhqat túawvayaqam pas hahlayhpit epya, hakim lomatuwawit kwusivayaqamu. ¹⁶ Noqw pi Jew-sinom qa sohsoyam lomatuwawit kwusuya. Oviy pi Esaias pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptsiwa? ¹⁷ Pi hak God lavayiyat yuaataqw sinom nanaptañwu; noqw puma nanapte' haqawat tütuptsiwani. ¹⁸ Nikañw nu pañqawni: Ya sen puma qa nanapta? As'a. Pi túawi ahsupoq túwaqatsit añ tuyqawva, pu lavayi túwaqalvoqhaqami nanaptiwa. ¹⁹ Noqw pi nu pañqawni: Noqw ya Israel-sinom qa nanapta? As'a. Ura Moses mohti pañqawu: Nu hakimuy qa sūpwatuy sinmuy amuhpiy umuy unañwmoknani; pu nu pay añ hihtuy an'e'wakwmuy sinmuy akw umuy itsívutoynani. ²⁰ Noqw Esaias pas qa tuhtuskañw God enem yuaataqe pañqawu: Hakim añwu pay nuy qa hepnumyaqam nuy tutwa; pu hakim nuy qa túviñlalwaqw nu pumuy amumi namtakna. ²¹ Nikañw pam Israel-sinmuy lavayhtiqe pañqawu: Hakim ilavayiy qaanhinwisqamuy, pu ahoy kolilitotaqamuy nu pumuy amumi tēvep māvuyawkañw wáñwaylawu.

11

God's Mercy on Israel

¹ Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya God sinomuy ayo yuku? Qae. Oviy pi nu Israel-sino, Abraham natkoata, Benjamin ahpiyvi. ² God añwu pay sinomuy tuway'taqey qa ayo yuku. Ya tutuvenit Elias hin lavayhtiqat uma qa navoti'yuiñwa? Ura pam Israel-sinmuy óvelaqa God aw yan lavayhti: ³ Tutuyqawhqa, puma uhlavay'aymuy qóqya, pu uhhom'oyvihkay sakwítota, noqw nu nāla akwsiñqw puma nuy nīnayaniqey anyuñwa, kita. ⁴ Noqw yavul God put aw hin lavayhti? Pay nu tsañe'sikip sómorit pahsa'nihqamuy sinmuy Baal may akw yukiwhput aw qa naokiwlalwaqamuy nēnem waranta, ura kita. ⁵ Noqw óviy hapi pay nāt piw pu' haqawat núokwat ahpiy namorstiwyaqam akwsiñwiwyuñwa. ⁶ Noqw hak God núokwayat ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nāp hintsakpiy ahpiyni; pi as qa pantaniqw núokwa pay pāpu qa núokwani. Pu kurs pam hintsakpiy akw God ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa núokwat ahpiyni; pi as qa pantaniqw hintsakpi pay pāpu qa hintsakpini. ⁷ Noqw ya hintani? Israel-sinom hapi hihta hepnumyaqey qa tutwa; noqw pay namorstiwyaqam put tutwa; noqw pu pētū owa'nañwtoti. ⁸ Ura hin pey'taqat pan'i: God soñawnen pumuy tokna, noqw óviy puma kurs hihta aw yórikyani, piw kurs hin nanaptani, pew pahsavoo. ⁹ Pu David ura pañqawu: Pay nam hahlayhpiam amumi wivosit, pu huhuwhpit, pu tsaqamit anhtini; nam pam pumuy qaanhpiyamuy ep amumi ahoytani. ¹⁰ Pay nam unañwaam qatālawvaa; noqw puma hihta qa māmatsyani; nen hakiy hihta putut ikwiwtaqat pan setsep moto'numyani. ¹¹ Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya puma sūs múnukyaniqe óviy

wíwakya? Qae. Pi pumuy múnukyaqw pantaqat ahpiy God qa-Jew-sinmuy ayo òoyhtiva, pumuy unañwtuyvayaniqat òviy'ò. ¹² Pi pumuy múnukyaqw sinom put ahpiy kâhaktoti; noqw pumuy ánwutiwyaqw qa-Jew-sinom òqawhtota. Noqw kurs pantaniqw hintani, God pumuy òmahta'ò? Sinom tis pas pavan qaòwihinyuñwni.

The Salvation of the Gentiles

¹³ Nu umuy qa-Jew-sinmuy umumi penta, pi nu qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwhqe òviy'ò. ¹⁴ Nihqe okiw as nu nâp hintaqat akw nâp isinomuy unañwmoknaniqe òviy nu qa nâtusita iayaway pas pavan mahtaknaniqee, nen nu pêtuy ayo óyani. ¹⁵ Ispi suyan God hihsavo pumuy ayo yukukañw pu qa-Jew-sinmuy amuñaqw put aw tuptsiwni'yuniqamuy amumi pòhi. Noqw kurs as pantaniqw ya pumuy ahoy òmahtiwyaniqw hintani? Pay hapi sinom so'pumuy amuñaqw ahoy yesvani. ¹⁶ Pi kurs hak hihsak nòvay añqw God aw noaqw pahsat pay hapi sohsoy nòsiwhqa put himuata; pu kurs himutsokit naat pas himuniqw pay hapi nantaqat piw pas himuniñwu. ¹⁷ Pi Jew-sinom ùyiwtaqat olive-tsokit anyuñwa; noqw uma qa-Jew-sinom nanâp unañw kuytaqat olive-tsokit nantaqayat anyuñqw God ùyiwtaqat olive-tsokit nantaqayat ayo túkuhqe pumuy qeniyamuy ep umuy kwihpa; noqw uma nantaqayat amum olive-tsokit nukriwat pâlayat tsònantota. ¹⁸ Nihqe òviy uma nantaqayat amuhpenihqe qa pas hihtunihqey anyuñwni. Nikañw kurs uma pan wūwantote' uma tunatyaltotini, qa uma hapi ñayat taytoynaya, pi naat umuy taytoyna. ¹⁹ Noqw ka uma soon qa pañqawani: God itamuy kwihpaniqe òviy nantaqat ayo tutkita, kitotani. ²⁰ Panta. Puma qa tūtuptsiswaqw òviy pam pumuy ayo tutkita; noqw uma pi tuptsiwni'kahkañw hõñi. Oviy uma qa kâwuwantotat tunatyaltotini. ²¹ Susmataqpi God nantaqat ayo qa oya. Noqw kurs uma qa tūtuptsiswaqw pan piw pam soon umuy ayo óyani. ²² Meh, kurs uma añ wūwantotani, God pêtuy amumi kwakwaha, pu pêtuy qa óokwatuwa; pam tuptsiwnit añqw lasyaqamuy qa ókwatuwa; nikañw umumiwat kwakwaha, kurs uma tuptsiwni'kahkañw hinwise' put unañwveyanic'ò; taq uma qa panwise' pay uma soon qa piw ayo tutkitiwyani. ²³ Pu òviy piw puma kurs qatuptsiwniy añ pâpu qa hinwise' pay soon piw aw qa kwihpiwyani; pi God pumuy ahoy kwihpaniqey tuwi'ta. ²⁴ Pi God nanâp unañw kuytaqat olive-tsokit añqw umuy túkuhqe it pas ùyiwhtat olive-tsokit aw umuy kwihpa. (Pay as pi sinom qa panwat hintsatskañwu.) Nihqe kurs puma qatuptsiwniy añ pâpu qa hinwisq pam pas pavan pumuy piw nâp olive-tsokit aw ahoy kwihpani.

God's Mercy on All

²⁵ Noqw òviy'ò itupkomu, nu umuy it hihta tupkiwtañwuqat navoti'yuniñniqat nâwakna, taq nâp hisat sen uma pas pavan wuwni'yuniqey pan nâtsòkanayani. Pay Israel-sinom haqami yantaqam unañwpeq qatâlawnaya, hisat qa-Jew-sinmuy amuñaqw sohsoyam namorstiwyaqam pay Jesus aw tònaltiniqat pahsavoo. ²⁶ Noqw pahsat pu Israel-sinom sohsoyam ayo nónakni, pi pan pey'ta: Ason hak sinmuy ayo Oyaniqa Sion añqw wunuptuni, nen Jacob tímuyatuy qakaptsiunañwayamuy alòntani. ²⁷ Hisat nu pumuy qaanhpiyayamuy ayo yukuqw pep pu' puma nanaptani pan nu amumi pasiwni'taqata. ²⁸ Pi umuy lomatuawit kwusuyaqw God pumuy tuwqamuy pan pohtoylanta; nikañw pam wu'yamuyatuy namorstaqey tunatyawkañw pumuy tímuyatuy amumi unañway'ta. ²⁹ Pi God hakiy hihta maqe' pu sen hakiy wánwaye' pas qa ahoy alòntañwu. ³⁰ Pay ura uma hisat hin God qa kaptsi'yuniqw pan puma pu' hapi put qa kaptsi'yuniwa; noqw uma put pantaqat ahpiy ókwatuwiwya. ³¹ Noqw pay òviy hapi pan piw ima qa kaptsi'yuniqe puma umumum God núokwayat makiwyani. ³² Pi God qakaptsiunañwat aw sinmuy sohsokmuy mâtavi, sohsokmuy ókwatuwniqey tunatyawkañwo.

Praise to God

³³ Istáthihi God hihta añ suan wuwniat, pu navotiat qa haqami òwihinta! Kurs pi hin put navotiyat wihi'ta, piw tuwiyat mâtis'ta! ³⁴ Ispi puyaw hak haqam Tutuyqawhqat wuwniyat mâtis'ta? Hal ya hak put wuwan'ayaata? ³⁵ Hal ya hak put mohti hihta maqawq pam put aw ep ahoytani? ³⁶ Pi pam hapi sohsoq hihta yúkuhqe poniniyotni'ta, pu put akw pas himunihqey namtakni'ta. Nam pam sutsep tayawintiwa. Nam antaa.

12

Life in God's Service

¹ Oviy'o itupkomu, nu umumi okiwhinqawni: Uma God núokwayat u'ni'kahkañw hom'oyvihkat an soñawnen nāo'ye', umuhtokoy taytaqat God aw noayani. Yan uma put eñem sūpwaiyuñwe', put unañwveyani. Yan hapi uma umuh'unañwpeq put eñem tumalay'yuñwni. ² Piw uma yep qatsit tunatyayat qa añ hinwist puhutunatyay'kahkañw alōñōt qatsit himuy'yuñqey pan hinwisni. Nen uma God tunatyaat hímuniñqat navoti'yuñwni. Put tunatyaat lolma, súanta, piw pasiwta. ³ Pi nu God núokwayat makiwhqe sohsokmuy umumi pañqawni: Pay qa hak pas hímuniñqey namiuwwantamantani; nikañw hak hin God añqw òqalat makiwhqey pan nāmi pās wūwamantani. ⁴ Pi hakiy tokoat qōtōy'kañw, may'kañw, piw kuhkuy'tañwu; noqw qōtōat nāp tumalay'ta; pu maat nāp tumalay'ta, pu kuk'at piw nāp tumalay'ta. ⁵ Pan hapi itam as kaysiwhkahkañw Christ tokoyat anyuñwa, piw nāvañwantota. ⁶ God hapi núokway ahpiy itamuy nanāp òqalhuyta. Noqw òviy itam nanāp put akw moñwvasyani. Hak God eñem yuaataniqey tuwi'te' hin qapēvewnaqey pan yuaatani. ⁷ Hak sinmuy paañwaniqey tuwi'te' put hintsakmantani; hak sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'te' tūtutuqaynamantani. ⁸ Pu tūōkwhantaniqey tuwi'te' tūōkwhantani; pu hihta kuwaiwtaniqa piw su'qawkañw pantsakni; pu nuhtumi moñw'iwtaqa piw tunatyawkañw moñw'iwatani; pu hihta ep hakiy òkwatuwhqa piw hahlaykañw panhtimantani. ⁹ Pu uma qa suovaam nānami unañway'yuñwni; uma hihta qalolmat aw qa suhtaq'ewyani; uma lolmat aw hūrs tsōpōlöwyuñwni. ¹⁰ Uma nāvāsyañi; nānatupkomuy pan nānami unañway'yuñwni; hak ayo sukwat tsokanamantani; nit qa nāp nātsotskanani. ¹¹ Qaōñnakahkañw hihta hintsatskani; su'qawkahkañw Tutuyqawhqaqat eñem tumalay'yuñwni. ¹² Uma Christ amum kaptsi'tiwyaniqey aw tunatyawkahkañw hahlayyani; kānanvotyaqey añ nakwhani'yuñwni; yūmosa uma nāwakinwisni. ¹³ God sinomat hihta haqni'yuñqw pumuy uma añ paañwayamantani. Hak kiy ep sinmuy pās òoymantani. ¹⁴ Umuy okiwsahsanyaqamuy uma amuñem lolmat tūviñtotamantani. Uma nuhtumi pās kwakwhat yuaatotamantani, nen amumiq qa hiñqawamantani. ¹⁵ Uma hihta ep hahlayhtotiqamuy amumum hahlayhtotimantani; tsaykitaqamuy amumum piw tsaykitamantani. ¹⁶ Uma sun'unañwat hinwisni; qa kwivi'naiñway'yuñwt añ òkiwyaqamuy amumi unañwtavi'yuñwni. Uma pas pavan wuwni'yuñqey qa pan umuhkwivi'naiñway hinyuñwni. ¹⁷ Hakiy umuhpewi qalomáhinhtiqw qa aw ahoj nāooyamantani. Sohsokmuy sinmuy amutpik uma suan hinwisni. ¹⁸ Kurs pay hin pasiwtaniqw uma añ hin kuyyuñwe' pan sohsokmuy sinmuy amumum pās yesni. ¹⁹ Aw iunañwamu, uma hihta ep qa nāooyamantani, pay uma God itsivuyat qenitoyñayamantani; pi pan pey'ta: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyni, ason nu hihta ep hakiy aw ahoymantani, kita Tutuyqawhqa. ²⁰ Paniqw òviy kurs uhtuwqa tsōñmokiwtaqw um nopnani, pānaqmokiwtaqw um hikwnani; pan pam hamanhtini. Um panhte' soñawnen put qōtōmi tōvut pāñalani. ²¹ Uma hihta qalolmat akw qa añwutiwyat, lolmat akw uma qalolmat añwuy'yuñwmantani.

13

Duties toward the State Authorities

¹ Uma sohsoyam añ momñwituy amumi tūqaykahkañw yesni; taq qa haqam hak òqalat pasiwtayaqa qa God añqw put makiwa. Pi sohsoy moñwqeqni God ahpiy pasiwyuñwa. ² Paniqw òviy moñwit aw rohomnumqa God yukiyat aw rohomnumiñwu; noqw rohomnumyaqam nankiwakw pantsatska. ³ Pi lomahinwisqam añ momñwituy qa mamqasyañwu, qalomáhinwisqam pi pumuy mamqasya. Noqw ya um hinoqw nāt moñw'iwuyñqamuy mamqasni? Um lomahinme' put ahpiy tayawniwni. ⁴ Pi pam God añqw uñem lolmat òviy tumal'aya. Nikañw kurs um hihta qaantsake' pay um maqas'iwatani; taq pam qa paysoq tunipi'ta. Taq pam God eñem hakiy qalomáhintsakqat aw nāoyniqey ep wunu. ⁵ Paniqw òviy uma soon aw qa tūqayyuñwi, nen uma itsivuyat añqw ayo nōñakiwtani, piw umuh'unañwa pasiwyuñwni. ⁶ Pi yantaqw òviy uma hihta añ momñwituy amumi siwisiñi; pi puma God tumal'aymat it yantaqat yūmosa

tumalay'yuñwa. ⁷ Paniqw òviy uma añ sohsokmuy hakimuy amumi put òoyyani; hakiy moñwit eñem sivat òmalawhqat aw pammantani; pu pay hihhihta añ sivat òmalawhqat aw pammantani; hakiy kaptsiwtaniqat kaptsi'yuñwmantani; pu hakiy tayawniwniqat uma tayawnayamantani.

Duties toward One Another

⁸ Uma qa hakiy aw hihta pöiwyuñwini, hal pay nānami unañway'yuñwniqey-saa, pi nuhtumi unañway'taqa hapi God tutavoyat anmañwu. ⁹ Pi yanta: Um nõmaqtsit qa sokoplawni, um hakiy qa nīnani, um hihta qa ūyuni, um hakiy hihta qa atsátöyynani, um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani, pu sen pay piw himuwa tutavoniqw pay hapi pam sohsoy it yanwat lavayit ep tañawta, it'a: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁰ Nuhtumi unañway'taqa sinosñway qa yūyuyhnañwu; paniqw òviy nuhtumi unañway'taqa God tutavoyat aw antsani'ta. ¹¹⁻¹² Itam navoti'yuñqw hisat God itamuy ayo oye' itahtokoy alòñtaniqat aw hayiñwiwta. Pay as qa pas itamuhaypniqw itam tūtuptsuwa. Soñawnen pi tōkila haqruhpa pay talhayiñwiti. Noqw òviy itam soon qa havivokalyani, nen qatalpuve hintsatskiwhqat ayo yūkuyani, piw talpuve hintsatskiwhqat God tunipiyat antaqat òmahtotani. ¹³ Itam pās unañwat yesni, tälö'nihqat pan'i; haqam hihta qaunánwtalhintsatskiwhqat ep qe'yani, honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyuñwini; nuvō'qatsit pu qaunánwtalqatsit añ qa hinwisni; qa nāñwuy'yuñwini; qa nānami unañwtutuyyani. ¹⁴ Itam qa panyuñwt Tutuyqawhqat Jesus Christ qatsiyat tututskanayani, nen itahtunatyay eñem qa hihta hintsatskani, nen itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni.

14

Do Not Judge Your Brother

¹ Uma hakiy tuptsuwnit añ qa òqalat pās taviyamantani, nīkañw hihta tuptsuwniyat ep qa amum nāñwuy'yuñwini. ² Pay suhka sohsok hihta tūmoytaniqey tuptsuwni'tañwu; noqw pu suhka qa òqala sikwit qa tūmoytañwu. ³ Tūmoytaqa it qa tūmoytaqat aw qa ye'tay'tani; pu i' qa tūmoytaqa it tūmoytaqat aqw qa hiñqawlawni, taq God pay put kwusu. ⁴ Ya um haknihqe God tumal'ayayat aqw hiñqawlawu? Ason pi pam God-niqw sen suan hinmañwu, sen qa suan hinmañwu. Noqw nu nātuptsiwni'taqw pam soon qa suan hinmani; pi pam pan hinmaniqat God put eñem yūkuniqey aw òqala. ⁵ Suhka hihtawat talòñnit pas hihtay'tañwu; pu sukwniqw pay sohsoy suntañwu. Uma nanāp umuhwuwñiy añ qa wiwsiyani. ⁶ Talòñnit kaptsi'taqa Tutuyqawhqat eñem put kaptsi'tañwu, pu piw put qa kaptsi'taqa pay Tutuyqawhqat eñem put qa kaptsi'tañwu. Sikwit tūmoytaqa Tutuyqawhqat eñem put tūmoytañwu, God aw put ep hahlayhtimaqee; pu i' put qa tūmoytaqa piw pay Tutuyqawhqat eñem put qa tūmoytañwu, nihqe God aw hahlayhtima. ⁷ Pi qa hak sūneñem qatu, piw qa hak sūneñem mōki. ⁸ Pi itam yesqe Tutuyqawhqat eñem yēse; pu itam soe' Tutuyqawhqat aw yankahkañw so'ni. Noqw òviy nāmahin pi itam yesni, sen so'ni, itam Tutuyqawhqat himumatu. ⁹ Pi yantaniqw òviy Christ mōki, pu ahoy tātayi, pam so'pumuy amumini-kañw pu yesqamuy amumi tutuyqawniqe òviy'o. ¹⁰ Noqw ya um hinoqw uhtupkoy aqw hiñqawlawu? Hal ya um hinoqw uhtupkoy qahihtalawu? Pi itam sohsoyam Christ haqam sinnuy hin yukunaniqat atpik hoñvani. ¹¹ Pi ura yan pey'ta: Nu hapi suyan qatu, kita Tutuyqawhqa; noqw pan hapi pas suyan sohsoyam inumi tamötshoñvani, noqw sohsoyam God aw nātuhtualyani. ¹² Noqw òviy itam hapi sohsoyam God aw nālavaytani.

Do Not Make Your Brother Fall

¹³ Oviy itam pāpu nānamiq hihta añ qa hiñqawqani; itam qa panyuñwt yanwat wūwantotani, qa hak tupkoy atpik hihta ep múnukniqat hintsakni, sen hihta ep múnuke'qaanhtiniqata. ¹⁴ Pi nu navoti'ta, nu Tutuyqawhqat Jesus añqw pan tuptsuwa; pas qa himu nõsiwhqa nāp nahpe itséhee; nikañw himu hákiyiniqw itséheenen pam put eñem itséheeniñwu. ¹⁵ Noqw kurs uhtupko uhnösiwhqay akw unañwmokq pahsat pay kurs um put aw qa unañway'taqat antani; um Christ hakiy eñem mokqat uhnösiwhqay akw qa hovalani. ¹⁶ Oviy hapi uñniqw himu lolmanihqat qa hak put qalomáyuaatani. ¹⁷ Pi

hak sikwit nösqa, sen ovavalt hikwqa qa pam hapi God tunatyayat añ hinma, piw hak put qa nösqa, sen qa hikwqa qa pam'i; nikañw hak suan hinme' piw kwakwhat unaiway'te' put tunatyayat añ hinmani. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy hahlayhpit pasiwtani. ¹⁸ Pam hapi Christ enem tumalay'me' God unañwveni, pu sinmuy amumi lomahintani. ¹⁹ Noqw öviy itam hin yep pás unañwat yesniqey añ ö'qalyani, pu hihta akw nāwuñwnayaniqeyu. ²⁰ Um qa sikwit öviy God tumalayat sakwítani. Pay as pas sohsoy himu nōsiwhqa kwan'eway'o; nikañw hak hihta tūmoytaqey akw hakiy unaiwmoknaniqw pam qa súanta. ²¹ Pay hak tupkoy tunatyawkañw qa sikwínösat pu sen ovavalt qa hikwe' sen nāp hintsakpiy mēwe' súanhtini. Noqw pep pu' put tupkoat put hintsakpiyat qa akw múnukni, piw qa unaiwmokni, piw qa tūtsakwiwtani. ²² Kurs um sikwit tūmoytaniqey qapēvewne' um God atpip nāla pantani. Ya um sikwit tūmoytaniqey nānakwhantoyna? Kurs um put akw qa nāsoontsane' um hahlayhpit epni. ²³ Pu i' wiwsiikañw nösqa hapi pay qalomáhinhtiñwu, pam qatuptsiwni'kañw panhtiñwuniqe öviy'o; pi hak qatuptsiwni'kañw hihta hintsake' qaanhtiñwu.

15

Please Others, Not Yourselfes

¹ Noqw öviy itam tuptsiwnit añ ö'qalt qaöqáwi'yuñqamuy amumi maqaptsi'yuñwini, qa paysoq-sa nāp itahtunatyay hinhtotini. ² Itam sohsoyam itahsinosiñwamuy öqawhtotaniqat öviy tunatyawyuñwini. ³ Pi Christ pas nāp tunatyay hinhtiniqey qa pan tunatyawta, pi ura yan pey'ta: Umumiq hiñqawaqamuy lavayiam inuhpe yévaya. (Ura Christ Nay aw yan lavayhti.) ⁴ Pi hisat himu pēniwhqa itamuñem pēniwa, itam put ahpiy hihta tutuqayyaniqat öviy'o; noqw itam tutuvenit ahpiy öqalantiwe' hürs hoñvani, nen God aw yanyuñwini. ⁵ Nam God hakiy hihta añ kuyvanañwukañw pu hakiy öqalañwuqa umuy sun unañwtoynani, Jesus Christ hin tunatyay'taqat pan'i. ⁶ Noqw uma sunwuwnit, pu sunlavayit akw God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat tayawnayani.

The Gospel to the Gentiles

⁷ Piw uma pás nāooyani, Christ itamuy pás óyahqat pan'i, God pas hímuniñqat öviy'o. ⁸ Noqw nu umumi pañqawni: Jesus Christ Jew-sinmuy amumi lavay'aya, God pas qa atsátaqat mahtaknaniqee, pu itahwu'yamuy amumi hin pasiwhtaqat aw añ antsantaniqee. ⁹ Noqw ima qa-Jew-sinom God núokwayat ep put pas hihtatotani, pi ura yan pey'ta: Yaniqw öviy nu qa-Jew-sinmuy amumi uñ pañqawni; nu uhnatñwani aw tawlawni, yan'i. ¹⁰ Pu piw pam pañqawu: Uma qa-Jew-sinom put sinomuyatuy amumum hahlayyani. ¹¹ Pu piw yanwata: Uma Tutuyqawhqat tayawnayani, sohsoyam qa-Jew-sínomu; uma put aw hahlayyani, sinom sohsoyamu. ¹² Pu piw Esaias yan lavayhti: Pay nāt Jesset ahpiy aniwhitiqa wunuptuni; nen pam qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwatani; noqw qa-Jew-sinom put aw yanyuñwini. ¹³ Nam God hakiy unañwvastoynañwuqa umuy hinhaqam hahlaytoyne' umuy kwakwhat unañwtoynani, umuy put aw tūtuptsiwaq'ö. Nam pam umuy pás unañwvahsit huýtani, Qahováriwtaqat Hiksit ahpiy'o.

Paul's Reason for Writing So Boldly

¹⁴ Itupkomu, pas nu umuy qapēvewnaqw uma lolmat pas pasiyuñwa, pu itahtuptionsiwniy sohsoq tuwi'yuñwa, pu uma nāö'qawnayaniqey pasiyuñwa. ¹⁵ Nikañwo itupkomu, nu hihin qatuhtuskañw umumi penta, umuy ahoy hihihita u'nananiqey tunatyawkañwo. ¹⁶ God nuy ökwatuwhqe nuy qa-Jew-sinmuy Jesus Christ áawnaniqat ayata, nu God añqw lomatuawit yuaataniqat öviy'o. Okiw as nu qa-Jew-sinmuyy put aw noaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy put aw sūpwataqw God put pantaqat ep hahlayni. ¹⁷ Noqw öviy nu Jesus Christ amum God enem hihta tumaltaqey ep tsúyakiwtani. ¹⁸ Nen Christ inuhpiy hihta hintsaqat- sa yuaatani; pam inuhpiy qa-Jew-sinmuy put aw tuqayvastotaniqat tumaltaq'ö. Pam lavayiy akw tumalta, pu hintsakpiy akw'a, ¹⁹ Pu kátutmalat hihta tuawi'yuñqat akw'a, God Hikwsiyat öqalayay ahpiy'o. Noqw öviy nu Jerusalem-kitsókit añqw Illyricum-tutskwat aqw pahsavo lomatuawit Christ tuawi'taqat sohsoq yuaayku. ²⁰ Pu nu yan tunatyawta: Nu haqam Christ pay yuaatiwhqat qa pep lomatuawit yuaataniqeyu, taq ka nu pay hakiy kiyayhniyat ahpiy tukwtani. ²¹ Pay pi

ura yan pey'ta: Hakimuy amumi qa āawnayaqw puma put nanaptani; pu put qa hisat nanaptaqam māматыsani.

Paul's Plan to Visit Rome

²² Yantaqw ḍviy nu as piép umumiqniqey unañwtikañw itumalay akw sóontsaniwñiwu. ²³ Noqw nu yepeq kurs pāpu haqaminiqey, pu nu as wūhaq yahsañwuy añ umumiqniqey tunatyawtaqe ²⁴ Oviy ason nu hisat Spain aqwnen umumiqni; pay hisnen nu aqwnikañw umumi as yórikniqey wūwanta; nen nu umumum hihsavo hahlayhq, pu nu pañsoqniqw, uma nuy paañwayani. ²⁵ Nikañw nu nāt pay pu' Jerusalem aqw hoyta, God sinomuyatuy hihta haqni'yunqat amuñem yawmaniqey ḍviy'o. ²⁶ Pi ima Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwñi'yunqam hihta o'yaniqey ep hahlaykahkañw kuwahtoti, Jerusalem epeq God sinomuyatuy amuñaqw añ okiwhinyunqamuy amuñemi. ²⁷ Puma hahlayhtoti, amumi yoniwiyunqee, pi God Jew-sinnmuy amuhpiy qa-Jew-sinnmuy lomatuaawit āawnaqe pumuy ayo oya, soñawnen pumuy kuwahtiput huyta; noqw ḍviy qa-Jew-sinom soon it qatsit ep hihta himuy'yunqey akw qa pumuy amumi unañwtapyani. ²⁸ Noqw ḍviy ason nu yan it iayaway an hinhte' hihta oyiwhqat pumuy amumi noe' pep pu' nu umuhpa hinmakañw Spain aqwni. ²⁹ Noqw it nu navoti'ta: Pas nu umumiq pite' umuy Christ āawnaqw pam inuhpiy umuy pas pavan ḍqaltoynani. ³⁰ Aw iunañwamu itupkomu, uma Jesus Christ aw tūtuptsiwñeqe nānami unañway'yunwa, pan Hikwsit ahpiy tutuqayyaqee. Noqw ḍviy nu umumi oki pañqawni: Uma qa nātusi'kahkañw inuñem God aw tūvintotani. ³¹ Noqw nu Judeat ep qatuptsiwñi'yunqamuy amuñaqw ayo taviwniqat uma inumum nāwakintotani, pu nu Jerusalem epeq sinnmuy amuñem hihta hinmaqat God sinomat pas pay oki ḍmahtotani. ³² Noqw God pan tunatyawtaqw nu hahlaykañw umumiq pituni, nen umumum suyan unañwtini. ³³ Taay, nam hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa God sohsokmuy umumum yantaa. Nam antani.

16

Personal Greetings

¹ I' hapi Phebe, itahsiwa, Cenchreat ep Jesus aw tōnawtaqamuy ayaamu, aw itahlo-manavoti. ² Noqw ḍviy God sinomuyatuy hin hinyuññwuniqw uma pan put pās taviyani; nen uma aw unañwtavi'yunwñi, sen hakton ḍkiwa. Ura pam kaysiwñqamuy a'nō paañwa, pu nuy piwu. ³ Uma Priscilla pu Aquila, Christ Jesus ep inumi unañwtavi'taqamuy ḍqalayani. ⁴ Taq puma iqatsiy ayo táviniqey ḍviy pēp mōki, noqw nu put ep pumuy amumi hahlayhti, piw qa nu'-saa, pas sohsoyam qa-Jew-sinnmuy amuhpa Jesus aw tōnawtaqam piwu. ⁵ Pu uma piw pumuy kiyamuy ep tsotsvalyaqamuy ḍqalayani. Uma aw iunañway Epenetus ḍqalayani, Achaiat ep Christ aw mohti tuptsiwñqata. ⁶ Uma itamuy maqsonaqat Maryt ḍqalayani. ⁷ Pu uma inuñaqwvityu Andronicus, pu Juniat pumuy ḍqalayani. Ura puma inumum sivilawñqamu; puma inuñyewe Christ kwusut ayaiwunqamuy amuhpiy pavan mātaqñihqa amumi navoti-wta. ⁸ Uma Tutuyqawñqat ep aw iunañway Amphias ḍqalayani. ⁹ Uma Christ ep itahtumalsuñway Urbanet ḍqalayani, pu aw iunañway Stachys piwu. ¹⁰ Uma Apelles ḍqalayani. Pam pas antsa Christ aw tuptsiwñi'ta. Pu uma Aristobolus ep kīvityu ḍqalayani. ¹¹ Uma inuñaqwviiy Herodian ḍqalayani, pu sohsokmuy Narcissus ep kīvityu amuñaqw Tutuyqawñqat aw tuptsiwñi'yunqamuy piwu. ¹² Pu uma Tutuyqawñqat eñem tumalay'taqamuy Tryphenat- nikañw pu Tryphosat pumuy ḍqalayani. Pu uma aw iunañway Persis, Tutuyqawñqat eñem a'nō tumaltaqat ḍqalayani. ¹³ Uma Tutuyqawñqat ep namorstiwñqat Rufus ḍqalayani, pu yúyata; pam iñuy an nuy pās tavi'ta. ¹⁴ Pu uma Asyncritus, Phlegon, Hermas, Patrobas, pu Hermes, pumuy ḍqalayani, pu tuptsiwñi'yunqamuy pumuy amumum yesqamuy. ¹⁵ Uma Philologus, pu Juliat, Nereus, pu siwayat, pu Olympus-nikañw pu sohsokmuy tuptsiwñi'yunqamuy pumuy amumum yesqamuy ḍqalayani. ¹⁶ Uma nānatupkomñihqey pan na'qalantotani. Hāhaqe' Christ aw tōnawtaqam umuy ḍqalaya.

Final Instructions

¹⁷ Noqw nu umumi pañqawni, itupkomu: Uma tunatyaltotini; taq hakim alõñõt tutuqayhpit uma qa tuwi'yuñqat umuhpa tutuqaynayani. Puma umuy tsikaye' umuy lasnayani. Noqw õviy uma qa nāunay'yuñwini; uma pumuy qa amu'puñalyani. ¹⁸ Taq pantsatskaqam Jesus Christ qa eñem tumalay'yuñwa, soq nāp tuñlayiy eñem- saa. Puma kwañwálvayiy pu nukwáñwlvayiy akw añ ūunatuy ūnatoyni'wisa. ¹⁹ Sinom sohsoyam umuy nanaptaqw yaw uma God lavayiyat añ hinwisa, noqw õviy nu umumum put ep hahlayi. Nu umuy hihta lolmat añ qaõwíhinyuñwiniqat umuñem nāwakna, nikañw pay uma qalolmat qa eñem hintsatskaniqata. ²⁰ Noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa soon pas hisat umuhpiy Satan añwutani. Nam Jesus Christ Itah-tutuyqawhqay núokwaat umumum yantani. Nam antani. ²¹ Itumalsuñwa Timotheus-niqw, pu Lucius-niqw, pu Jason-niqw, pu Sosipater inuñaqwvi puma umuy õqalaya. ²² Pu nu Tertius it pēnaqa Tutuyqawhqat añ umuy õqala. ²³ Gaius umuy õqala; pam hapi nuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy kiy ep oyi'ta. Pu kitsókit sivayat aw tunatyawtaqa Erastus umuy õqala, pu itahtupko Quartus piwu. ²⁴ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat sohsokmuy umumum yantani.

Concluding Prayer of Praise

²⁵ Nam God tayawintiwni. Pam hapi umuy hurs hoñnaniqey aw õqalay'ta, nu nuhtumi Jesus Christ hin lomayaataqat pan'i. God tūwaqatsit yúkuhqey añqaqw it lavayit tupka. ²⁶ Noqw sopkawtaqam sinom tuptsiwnit añ hinwisniqat õviy God sutsep qátuhqa yan tutaptaqe lavay'aymuy pēniyamuy ahpiy put pantaqat tunvotna. ²⁷ Noqw nam nāla suyan unañwtalwuwni'taqa God yūmosa tayawintiwni, Jesus Christ añ'a. Nam antaa.

Paul CORINTH ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayt ahipiy Jesus Christ ayaatnihqey aw wánwayniwhqa it penta, itahtupkoy Sosthenes ámuma. ² Itam Corinth ep God aw tónawtaqamuy, Jesus Christ ahipiy sutsvo oyiwuyunqamuy, put sinomatniqey óviy wánwayniwyaqamuy óqalanta, pu sohsokmuy sohsovik Jesus Christ aw taqa'náiwtotiqamuy píwu. Pam hapi pumuy Tutuyqawhqaamu, pu Itahtutuyqawhqa. ³ Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa Itanay God añqw umumi pitsiwta, pu Tutuyqawhqaqat Jesus Christ añq'ó.

Blessings in Christ

⁴ Pay nu yūmosa Inay God aw kwakwhatima umuhpee. Kwakwhat pi pam Jesus Christ ahipiy umumi núokway noa, ⁵ Umuy sohsok hihta qaówhintaqaqat máqahqee. Kwakwhat pi pam umuy lavayhtuwit maqa, piw umuy suyan anañwtalwuwnitoyna. ⁶ Pi lavayi Christ yuaataqa umuhpe hūrs'iwma. ⁷ Noqw óviy uma Itahtutuyqawhqaqat Jesus hisat mátaqtiniqat maqaptsi'kahkañw qa hihta kuwahtiput ep rūrurnaya. ⁸ Pam hapi so'ñwamiq aw pahsavo umuy hūrs hoñnaqw, uma put talóñniyat ep qa hihta akw qalomáhinyuñw. ⁹ God hapi pas qaatsáy'ma. Noqw uma put Tiyat Jesus Christ amum yanyuñwiniqat óviy umuy wánwayi.

Divisions in the Church

¹⁰ Noqw taa, itupkomu, nu Itahtutuyqawhqaqat Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw umumi okiwhiñqawlawni: Okiw uma sohsoyam sun yuaatotani; uma qa nátsikiwtani. Uma qa panyuñwt, sun wuwni'kahkañw, sun tunatyawkahkañw, sūp hinwisni. ¹¹ Taq ima Chloet sinomat inumi umuy hin tūawvaya, itupkomu, yaw uma nátsikiwyuñwa. ¹² Noqw it nu pañqawu: Yaw uma nánap pañqawu: Nu Paul ámuma; noqw Nu'wa Apollos ámuma; noqw Nu'wa Cephas ámuma; noqw Nu'wa Christ ámuma, yaw uma kitota. ¹³ Noqw nu umuy hihta tūviñtani: Ya Christ qa sūpwa? Ya Paul umuñem nahoylehtsit aw muilti? Ya uma Paul natñwaniyat aw kūyit akw tuvoylatoti? ¹⁴ Pas nu God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu qa haqawat umuy kūyit akw tuvoylata, hal pay Crispus-nit pu Gaius púmuy-saa. ¹⁵ Taq nāp hisat pi sen haqawa nu nāp inatñwaniy aw tūtuvoylataqat pañqawni. ¹⁶ Pu piw nu Stephanas ep kivituy kūyit akw tuvoylata. Pu ahipiy pay nu suhpan qa hakiy piw kūyit akw tuvoylata. ¹⁷ Pi nu kūyit akw tūtuvoylalawniqat nuy Christ qa pan ayata; pi nu lomatuawit yuaataniqat nuy ayata. Noqw nu lavayhtuwit qa akw yuaata, taq nāp hisat ka Christ nahoylehtsiyat óqalaat qa hímunihwntini.

Christ the Power and the Wisdom of God

¹⁸ Pi nahoylehtsi yuaatiwhqa añ só'iwwisqamuyiniqw pay an'eway hímuu; níkañw itamuy ayo nóñakiwtaqamuyiniqw pam God óqalaata. ¹⁹ Pi ura yan pey'ta: Nu a'nó wuwni'yunqamuy wuwantuwiyamuy sūlawhtani, pu nu qaūunaty matstuwiyamuy sóontsanhtani, yan'i. ²⁰ Taay, noqw hak hihta añ suan wuwni'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak tutuventuwi'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak yep qatsit ep hihta añ hiñqawmaqa haqam hak hímuu? Ya God yep qatsit ep wuwantuwiw qa hamanhintsana? ²¹ Pi God súanwuwni'kañw yan yukuqw, ima yep qatsit añ hinwisqam nāp wuwniy qa ahipiy put tutwa. Noqw pahsat pu pam yan anañwti: Pam lavay'aymuy amuhpiy yuaate', hakimuy put aw tūtuptsiswaqamuy ayo óyaniqey pan'i, nāmahin pi as haqawatuyniqw pam lavayi pas an'ewayniq'ó. ²² Pi Jew-sinom kátatayhpit hihta tuawi'taqat tuñlay'yunwa, noqw Greek-sinom súanwuwnit hepnumya. ²³ Noqw pi itam Christ nahoylehtsit aw muiwhqaqat yuaatota; imuy Jew-sinmuy amumi tónókpit anta, pu imuy Greek-sinmuyiniqw pam an'eway hímuu. ²⁴ Níkañw imuy Jew-sinmuy pu Greek-sinmuy amuñaqw wánwayniwyaqamuy amumiwat Christ hapi God óqalaata, piw God súanwuwniata. ²⁵ Pi nāmahin pi God wuwniat hihta ep an'ewakwiniqey mátaqtinqw, pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan wuwni'ta; noqw nāmahin pi pam hihta añ qa óqalaniqey mátaqte' pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan óqala. ²⁶ Pi

uma hakim wánwayniwyaqey navoti'yuñwa, itupkomu, qa wūhaqnihqam yep qatsit ep pas pavan wuwni'yuñqam wánwaniwya, qa wūhaqnihqam ò'qaltu, qa wūhaqnihqam pavansinomu. ²⁷ Pi God hihta sinmuyniqw yep qatsit ep an'e'wakwnihqat namorsta, imuy a'nō wuwni'yuñqamuy hamantoyraniqē òviy'ò; pu pam sinmuy amuñaqw yep qatsit ep hihta qaòqálat namorsta, añ hihihita òqalat hamantoyraniqē òviy'ò. ²⁸ Pu God yep qatsit ep hihihita hin'e'wakw, hihihita susqahimunihqat enañ namorsta, pu hikispi pam hihihita qahaqamyaqat namorsta, hihihita pasiwyuñqat qahaqamtaniqē òviy'ò. ²⁹ Noqw òviy kurs hak put atpip kwiviyuaatani. ³⁰ Noqw pi uma hapi put ahpiy Christ Jesus ep hinwisa. Noqw God put ahpiy itamuy súanwuwnitoyna, itamuy súanyuñwiniqat yukuna, itamuy nāmi lasna, itamuy qenivo oya. ³¹ Hin pey'taqat antani: I' hak himuiwtaqa Tutuyqawhqat ep himuiwtani.

2

The Message about Christ on the Cross

¹ Pu nūu, itupkomu, ura nu umumi pítuhqe, lavayhtuwit, pu wuwantuwit ayo yukut, okiwhinkañw umuy God tunatyayat āawna. ² Nu umumum yankañw yan na'qala: Pas Jesus Christ nahoylehtsit ep niniwhqat put-sa tuwi'taniqeyu, qa hihta piwu. ³ Nihqe nu umuhpa' hinmakañw, pas qaòqálaniiñwu; hin unañway'kañw, pas tururutima. ⁴ Ura nu lavayit yuaataqe, sen tūaawnaqe tuhislavayit qa akw yuaata. Pi tuhislavayi pay sinmuy amuhpiy'ò. Noqw nu qa pan yuaatat, Hikwsit òqalayay akw umuy tuptsiswina. ⁵ Noqw yan umuhtuysiwni qa sinot wuwantuwiyyat ep wunut, pas God òqalayay ep wunu.

God's Wisdom

⁶ Pay as pi itam añ tukswiyuñqamuy amuhpa' pas wuwantuwit yuaatota. Noqw pam wuwantuwi qa yep qatsit ahpiy'ò, piw qa yep qatsit ep mohpeqyaqamuy amuhpiy'ò. Pi puma tūwayawisa. ⁷ Itam pi God wuwantuwiyyat tupkiwtañwuqat yuaatota, it'a: God hisatñahaqaww itamuy pas momi óyaniqey pasiwna. ⁸ Noqw yep qatsit ep moñw'iwyuñqam qa haqawa it navoti'ta. Kurs puma put navoti'yuñwe', soon Tutuyqawhqat lolmat tālawñway'taqat nahoylehtsit aw muayani. ⁹ Noqw God hihta qaòwihintaqat put aw unañway'yuñqamuy amuñem na'sasta. Noqw qa hak put pantaqat posiy akw aw yori, pu piw naqvuy akw put qa navota, pu piw qa hisat unañwmiq paki. ¹⁰ Nikañw God Hikwsiy ahpiy itamumi put mahtakna. Pi Hikwsi sohsok hihta añ purima, hikis God suyan unañwtalwuwniyyat pas qa mātsiwtaqata. ¹¹ Puyaw hak sino sukw sinot unañwayat aw navoti'ta? Pay pas nāp hikwsiat ahsonvenihqa put navoti'ta. Noqw pan piw qa hak sino God unañwayat aw navoti'ta, pas put Hikwsiat-saa. ¹² Noqw pi it Hikwsit itam makiwyaqw pam qa yep qatsit ahpiyit God ahpiy'ò. Noqw yan itam God itamuy hihta paysoq máqahqat mātsi'yuñwa. ¹³ Nihqe itam put pantaqat piw yuaatota. Itam hihta yuaatotaqe, sinot wuwantuwiyyat qa ahpiy put tutuqayya; noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi itamuy put tutuqaynaqw, itam Hikwsit añ hinwisqamuy amumum yuaatotaqe, hihihita Hikwsit añ qatsqat namimahtakintota. ¹⁴ Noqw i' hak nāp tunatyay añ hinmaqa hihta God Hikwsiyat añqwnihqat pas qa òmahtañwu, putniqw pi pam an'eway'ò. Noqw pam pas hikwsit ahpiy māmatsniwñwuniqw, òviy kurs hin pam put māmatsni. ¹⁵ Noqw pay i' hak Hikwsit añ hinmaqa sohsok hihta añ tuwantima; noqw soon hak sino put aw tuwanlawni. ¹⁶ Puyaw hak Tutuyqawhqat tunatyayat mātsi'taqe put aw tutaplawni? Pi itam Christ wuwniyyat pasiwyuñwa.

3

Servants of God

¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu hin umuy Hikwsit añ hinwisqat pan umumi yuaatani. Pay nu umuy nāp tunatyay añ hinwisqat pan umumi yuaata, umuy Christ ahpiy qatsit aw pu' pas tihtiwyaaqat pan'i. ² Nu umuy pihut nopna, qa hurut nōvata, ispi uma pew pahsavohaqami kurs hin kātotiniq'ò. Hikispi nāt uma kurs hin put kātotini. ³ Taq uma nāt umuhtunatyay añ hinwisa. Pi yaw umuñaqw haqawat nānami unañwtutuuyakañw, pu nānwuy'kahkañw, nātsikiwta. Ya uma qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? Ya uma yep qatsit ep sinmuy qa amún hinwisa? ⁴ Oviypi haqawa, Nu' Paul ámuma,

yaw kitalawhq, pu suhka, Nu' Apollos ámuma, yaw kitalawhq, ya uma panyuñqe, qa nāp umuhtunatyay añ hinwisa? ⁵ Puyaw Paul hak hímuniqw òviy'o? Puyaw Apollos hak hímuniqw òviy'o? Pi uma pay pumuy ayaiwtaqamuy amuhpiy tütuptsiwa. Pay Tutuyqawhqa hapi itamuy nanāp tumalhuyta. ⁶ Noqw òviy soñawnen nu ūya; noqw Apollos añ hikwna. Noqw pay God put wuñwna. ⁷ Noqw òviy pay i' uylawhqa qa hímuu; pu piw añ hihikwnaqa. Pi God put wuñwnaqa pam pas'i. ⁸ Noqw i' uylawhqa, pu añ hihikwnaqa puma sun tumalay'ta. Nihqe puma nan'ik hin tumaltaqey ahsatiy òmahtani. ⁹ Pi itam God amum sumitumalay'ta. Noqw uma God ūiyiyat anyuñwa. Uma God kiyat anyuñwa. ¹⁰ God núokwanikañw inuñem pan yukuqw, nu pas wuwni'taqat kítuwi'taqat pan yayhniyat yuku. Noqw pu suhka put atsve tukwlawu. Nikañw hak put ep hin tukwlawhqe ep tunatyaltimantani. ¹¹ Pam tukwyayhni pay yukiwa. Noqw kurs hin hak piw suk w tukwyayhni. Pi Jesus Christ hapi pam tukwyayhni. ¹² Noqw kurs haqawa it tukwyayhni ep síkavalasivat, qòtsásivat, a'nò hihkay'yuñqat o'wat, kohot, tūsaqat, sen sòhòvosqatuñwut akw tukwtaqw, ¹³ Sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumalaam mātaktini, pi talònnit ep pam qòhit akw suhputsniwni. Noqw qòhi sohsokmuy sinmuy tumalayamuy aw pohte', put hin hintaqat susmataqtani. ¹⁴ Kurs haqawat tumalaat put tukwyayhni ep tukwtiwhqa qa hinhtiqw pam put ep hihta ahsatiy òmahtamantani. ¹⁵ Pu haqawat tumalaat ūwikq pam pas sohsok kwayhmantani. Nikañw pay as pam ayo yámakiwtani; nikañw pay hakiy qòhit añqw ayo yámakqat pantamantani. ¹⁶ Uma hapi God kiyat anyuñwa; noqw God Hikwsiat umuhpe ki'ta. Ya uma it qa navoti'yuñwa? ¹⁷ God kiyat hovalaqat God hapi put hovalani, pi God kíat pas hímuniq'ò; noqw uma hapi put kímatu. ¹⁸ Uma hapi qa haqawa nāmi yētani. Kurs umuñaqw haqawa yep qatsit ep a'nò wuwni'taqey pan nāmi wūwante' pam núanhimuniwhntini, nen pu' pas antsa wuwni'vani. ¹⁹ Pi yep qatsit añqw wuwantuwi God-niqw an'eway'o. Pi ura yan pey'ta: Pam a'nò unatwi'yuñqamuy nāp unatwiyamuy akw pumuy kwihkwisna. ²⁰ Pu piw yan'i: Tutuyqawhqa a'nò wuwni'yuñqamuy wuwniyamuy navoti'taqw pam haktonsaa. ²¹ Paniqw òviy qa hak suk sinot pas hímunihqat yuaatamantani. Pi sohsoy himu umuhhimu, ²² Sen Paul, sen Apollos, sen Cephas, sen tūwaqatsi, sen qatsi, sen mokiwu, sen himu pu'yaqa, sen himu nātoniqa. Pas sohsoy himu umuhhimu. ²³ Noqw uma Christ himumatu. Noqw Christ God himuata.

4

Apostles of Christ

¹ Itam Christ ayamatu, pu God tunatyayat tupkiwtañwuqat aw tunatyawta. Hak pay pan itamuy tuway'tamantani. ² Noqw sam pi i' hak hihta aw tunatyawtaqa soon tumalay qa añ súanmaniqat aw tuñlayiwtañwu. ³ Noqw kurs uma inumi tuwantotaqw, sen sinomi hisat inumi tuwantotaniqey tokiltotaqw, pay nu soon put ep hin unañway'tani. Owi, hík-ispí nu qa nāp nāmi tuwanlawu. ⁴ Pay as pi nu qa hihta nāmi tuway'ta. Nikañw pay nu qa put akw qenive wunu. Pi Tutuyqawhqa hapi inumi tuwanlawni. ⁵ Paniqw òviy uma hihta ep qa āpiy pay súyukuyamantani, hisat Tutuyqawhqaqat pítuniqat aw pahsavoo. Ason pi pam hihta qatálat ep tupkiwyuñqat aw tálawnani, pu u'naiñwpa' tutnatyat mātaqtani. Noqw pep pu' qa hak qa God añqw nāp ahsatiy òmahtamantani. ⁶ Nu umumi nālavayhti, pu Apollos píwu, uma itamuhpa' hihta tuwi'vayaniqat òviy'o. Noqw pep pu' uma hakiy pás aw wūwaye', qa haqawat aw qa kwañwátayunwt, súkwat-sa tsokanayamantani. Uma hin pey'taqat qa yuhke'yani. ⁷ Ya hak un suk w hakiy añqw alònta? Puyaw um hihta himuy'taqey put qa makiwa? Noqw kurs God un hihta maqaqw, ya um hinoqw piw put ep pas nāhihtay'ta, pam qa kuwahtiput pan'i? ⁸ Núwupa uma nānasna. Núwupa uma káhaktoti. Pas uma momñwituy amún moñw'iwyuñwa qa itamum yankahkañwo. Is as uma pas antsa moñw'iwyuñqw itam umumum moñw'iwntani. ⁹ Pi nuy wūwaqw God itamuy ayaiwyuñqamuy pas nuhtun k oya, itamuy mokiwyuy aw oiyiyuñqat pan'i. Pi God hoñviaymat-niqw, pu sinom sohsoyam itamuy-sa pás piptsantotaniqat pan itamuy yuku. ¹⁰ Itam Christ tunatyayyuñqey put ep núanhiihtu; noqw úmawat Christ añ a'nò wuwni'yuñwa. Itam qaòqáwi'yuñwa; noqw úmawat a'nò ò'qaltu. Uma káptsitiwya;

noqw itamwat pewewinhinyuwa. ¹¹ Itam pewhaqami pahsavo tsõnsoiwta, pu pãnaqsoi-wta, pu qa yuusi'yuwa. Noqw sinom itamuy wuvatinumya. Itam haqam yesniqey qa suyan tuway'numya. ¹² Pu itam maqsonlalwa, nãp itahmay akw tumalay'yuñqee. Sinom itamuy qalomásavitotaqw, itam hahlayhpit akw tũõqalantota. Itamuy okiwsahsanyaqw itam nãnakwhani'yuwa. ¹³ Itamumiq hiñqawqawq itam amumi pãs kwakwhawewat yuaatota. Pas itam tũwaqatsit ep hihta tuyoy'ewakw panyuwa. Nihqe pewhaqami pahsavo itam sohsok hihta añqw maspiwhqat panyuwa. ¹⁴ Nu umuy hamantoyaniqey qa pan tunatyawkañw iit penta. Pi uma pas aw iunañwam itimniqw, õviy nu umuy u'nana. ¹⁵ Pay as pi qaan'ewakw hintaqam tahtaqt Christ ep umuy tutuqaynayaqw, pay uma sũkw nay'yuwa. Pi nu lomatuawit ahpiy Christ Jesus añ umuy aniwna. ¹⁶ Paniqw õviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Uma inumi nanawinyani. ¹⁷ Pi nu yaniqw Timotheus, pas aw iunañway itiy, Tutuyqawhqat añ suan hinmaqat umumiq tavi. Ason pam nuq Christ ep hin hinmaqat umuy añ ahoy u'nanan, piw nu hãhaqe' Jesus aw tõnawtaqamuy hihta tutuqaynaqata. ¹⁸ Noqw yaw uma haqawat a'nõ unañwtoti, suhpan ka nu pay qa pítuniqat paniq'õ. ¹⁹ Noqw pi nu qa sõwunit umumiq pítuni kurs Tutuyqawhqat pan tunatyawtaq'õ. Nen nu imuy a'nõ unañway'yuñqamuy lavayiyamuy qa aw unañwtapni, panis pumuy õqalayamuy-saa. ²⁰ Pi God moñwtunatyat qa lavayit añ pasiwta. Pi pam õqalat-sa añ pasiwta. ²¹ Noqw ya hintani? Nu umumiqnen sen wuvahpi'kañw? sen nami'nañwat himuy'kañw, pu pãs unañway'kañw? Ya uma hihtawat nãnawakna?

5

Immorality in the Church

¹ Pay pas antsa lavaytaqw yaw umuñaqw haqawa qahopqatu. Yaw uma haqawa nay nõmayat amum qatu. Noqw hĩkispí ima añ qatuptsiwni'yuñqam qa pan hinwisa. ² Noqw tuwat soq uma himuiwyuwa, as uma put ep qahahlayhtotinihkahkañw; nihqe it hakiy panhaqam hinhtiqat umuñaqw ayo hóraknayani. ³ Noqw nãmahin pi as nu qa pep umumum yankañw, nu yũmosa umuy u'ni'ta. Nihqe nu hakiy yanhaqam hinhtiqat añwu pay eñem yuku, pas antsa umumum yantaqey pan'i. ⁴ Noqw õviy uma ihikwsiy amum Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniyat añ sũwo tsovalte', Itahtutuyqawhqay Jesus Christ õqalayay yankahkañw, ⁵ Hakiy put panhaqam hintsakqat Satan aw noayani, tokoat sũlawhtiniqat õviy'o; noqw hikwsiat Tutuyqawhqat Jesus talõñniyat ep ayo yámakiwtani. ⁶ Uma put ep himuiwyuñqe qa súanhtoti. Ya hihsayhoya pẽkeni sohsok paqwrit pẽkenañwuqat uma put qa navoti'yuwa? ⁷ Oviy uma hisatvekenit ayo qenitote', puhuvaqwrit panyuñwini, pi uma pas antsa qapekén'oyiyuwa. Pi ura Christ Amutsva Yũmosanihqat ep mañat an itamuñem tawiwa. ⁸ Noqw õviy itam soñawnen hisatvekenit qa yankahkañw nõviwhqat hintsatskani. Pam pẽkeni qaunañwtaqatsit, pu nukpanqatsit tuawi'ta. Nĩkañw uma põlavikit qapekén'oyiwhput, unañwat antsanihqat, piw qaatsanihqat tuawi'taqat yankahkañw put hintsatskani. ⁹ Ura nu umumi pẽnaqe, uma qahopíyeqamuy qa amu'puñalyaniqat nu umumi pañqawu. ¹⁰ Nĩkañw nu pay qatuptsiwni'yuñqamuy qahopíyeqamuy qa pumuy pañqawu, pu kan'ewtunatyay'yuñqamuy, pu hihta tukwhantotaqamuy, piw nãp yukit aw nãwakintotaqamuy. Pantaniqw soon uma nawus it qatsit añqw qa ahpiyani. ¹¹ Noqw nu hapi pu' piw yanwat umumi penta: Sen haqawa tuptsiwni'taqey pañqawhqat qahopíhintsakni, sen kan'ewtunatyay'tani, sen nãp yukit aw nãwakintani, sen nuhtumiq hiñqawni, sen honaqkuyit hihikwini, sen hihta tukwhantaniqw, uma put hakiy pantaqat qa a'puñalyani. Uma hakiy pantaqat qa amum nõñõsamantani. ¹² Pi nu Jesus qa aw tõnawtaqamuy amuñem pas piw hin yuykuniqey qa pan ayaiwta. Puyaw qa uma umumi tõnawtaqamuy amuñem hin yuykuya? ¹³ Ason pi imuy qa aw tõnawtaqamuy God hapi hin yukunani. Paniqw õviy uma put hakiy nukpanat umuhpiy ayo hóraknayani.

6

¹ Is uti, kurs umuñaqw haqawa sukw amum hihta ep hinhte', momñwityu qaan-hinwisqamuy amutpip put hin hepniquey suhta'ewni? as pam God sinomuyatuy amutpip put mohti hepnikañwo? ² God sinomat tūwaqatsit ep sinmuy amuñem hinwat yukuni'wisni. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw kurs pantaniqw, ya uma hinoqw añ hihta susqahinyuñqat qa nāp hin yuykuya? ³ Itam hoñvia'yatuy hinwat yukunayani. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw tis pi ðviy itam yep qatsit ep hihta hinyuñqat aw suan wūwayani. ⁴ Noqw ason uma hihta pay yep qatsit ep hinyuñqat ep hin yukunayanik, ya uma God aw tōnawtaqamuy amuñaqw haqawatuy suspevewinhinyuñqamuy put aw o'yani? ⁵ Nu umuy hamantoyaniqe ðviy yan lavayhti. Puyaw pas qa haqawa umuñaqw pavan wuwni'ta? Puyaw pas qa haqawa nātipkomuy amutsve hihta aw hin wūwayiqew tuwi'ta? ⁶ Noqw ðviy soq tuwat nātipkomuy haqam hin yukiltiñwuqat aw nāwikvañwu, hikis piw qatuptsiwñ'yuñqamuy amumi. ⁷ Pay ðviy pas suyan uma it ep qaanhinwisa, ispi uma haqam hin yukiltiñwuqat aw nātsamvantaqee. Ya hinoqw tis nāpi uma hihta ep qaantsaniwye', put ep nakwhani'yuñwini? Ason hak umuy hihta nawhkiniqw uma put ep qa anañwtuyvayamantani. ⁸ Noqw uma soq qa suan hinwisa. Hikis pi uma pas umuhsinomuy hihta nawhkilalwa. ⁹ Añ qa suan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. Ya uma it qa navoti'yuñwa? Uma qa nāunay'yuñwini. Soon tokot sokoptotaqam God moñwtunatyayat aw yuñni, pu nāp yukit aw nāwakinwisqamu, pu qa nāp himuy amum hintsatskaqamu, pu wutihinyuñqamu, pu tahtaqt tahtaqtuy amuhpa' nāhahlaynayaqamu, ¹⁰ Pu uuyiñwtu, pu hihta kan'ewtunatyay'yuñqamuy, pu honaqkuyit hihikwyaqamu, pu nuhtumiw hiñqaqwaqamu, pu hihta tusoqtukwhantotaqamu. Pan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. ¹¹ Noqw ura as uma haqawat panhaqam hinwisa. Noqw pay God Itana Hikwsiy ahpiy umuy pāhoma, umuy neñem sinota, umuy súanyuñqat yuku, Itahtutuyqawhqay Jesus natñwaniyat añ'a.

Use Your Bodies for God's Glory

¹² Haqawa ka pañqawni: Pas as sohsoy himu inuñem súanta. Antsaa; nikañw pay qa sohsoy lomahinta. Pas as sohsoy himu inuñem súanta; nikañw pay nu qa hihtawat akw añwutiwniqey nakwhani. ¹³ Nōsiwhqa hakiy ponoyat eñem yukiwtañwu; pu hakiy ponoat nōsiwhqat eñem yukiwta; nikañw pay God pumuy lōpwatuy sūlawhtani. Noqw hakiy tokoat hapi nuvōt qa eñem yukiwta; pam Tutuyqawhqat eñem yukiwta; noqw Tutuyqawhqat tokoy eñem qatu. ¹⁴ Noqw God hapi Tutuyqawhqat ahoy tātayna; nihqe piw nāt itamuy ahoy tātaynani, nāp ðqalay akw'a. ¹⁵ Puyaw umuhtoko Christ tokoyat aw wiwyuñqat uma put qa navoti'yuñwa? Noqw ya sen nu Christ tokoyat aw wiwyuñqat ayo oyat, tokoy huhyaqat aw put awiwhtoyani? Sóni. ¹⁶ Soh! Puyaw i' tokoy huhyaqat amum hintsakqa put amum sūka tōkoniñwuqat uma put qa navoti'yuñwa? Pi puma lōyōm sūkamantaniqat ura God pañqawu. ¹⁷ Noqw pi Tutuyqawhqat aw hūrs'iwtaqa put amum sūka hikwsiniñwu. ¹⁸ Huvam nuvōqatsit añqw watqaa. Sohsoy qaanhtipu sinot ahpiy hintsatskiwhqa qa tokoyat ep hintsatskiwa. Noqw pay nuvōhinmaqa hapi nāp tokoy ep qaantsakñwu. ¹⁹ Soh! Ya uma it qa navoti'yuñwa? Qahováriwtaqa Hikwsi God ahpiy umumi noiwhqa umuhpe pakiwtaqw, umuhtoko put kiata? Noqw ðviy uma qa nāp nāhimuy'yuñwa. ²⁰ Pi uma pas pavan hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma umhtokoy, pu umuhhikwsiy God himuyat añ put tayani'yuñwini.

7

Questions about Marriage

¹ Taay, noqw ura uma hihihita ep inumiw pēnayaqw pam pu'ni. Pay tāqa qa nōmataniqw, pam put eñem lolma. ² Nikañw pay nāphisat sen sinom nuvōhinwisq, ðviy pay uma añ nanāp tahtaqt nōmay'yuñwini, pu momoyam añ nanāp puwsuñwini'yuñwini. ³ Tāqa nōmay makiwayat aw put noi'tamantani; pu pay piw an wuhti puwsuñway tavi'tamantani. ⁴ Hakiy nōmaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, put puwsuñwaat put aw mōñwiniñwu. Pu pay piw an hakiy puwsuñwaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, pi nōmaat put aw mōñwiniñwu. ⁵ Hakim nāmi qa nākawintamantani, ason pay hakim pas nāmi pan yuke', pu' hihsavo panhtimantani, hakim napwalni'kañw, nāwakinpit

aw yuki'taniqey ðviy'o; nit pu ason hakim piw nāmimantani, taq ka Satan hakimuy qa namituyqawi'taqat ep pumuy amumi unahepmantani. ⁶ Nikañw hapi pay nu yan pēnaqe it umuy nakwhana, qa ayata. ⁷ Nuyniqw pi as sohsoyam inunyuñwniqw pam amuñen lomahintani. Noqw pay pi sohsoyam God añqw nanāp hin makiway'yuñwa, suhka yanwatniqw, pu mi'wa piw tuwat panwata. ⁸ Noqw ðviy nu añ imuy qa nōmay'yuñqamuy, pu qa puwsuñway'yuñqamuy- nikañw pu koñnanalvutuy amumi pañqawni: Pay uma pas inūn hinyuñwniqw as pam umuñem lolma. ⁹ Nikañw kurs pay uma qa namituyqawyuñwniqw, pay hak hakiy ámumtini. Pi hakiy ámumtiniqw pam pantaqa nuvōmokiuy añ kānavoti'taniqat epnihqe pavan lolma. ¹⁰ Pu añ hakim ámum'iwyuñqamuy nu amumi tutapta, nikañw pay qa nūu, i' Tutuyqawhqa: Wuhti puwsuñway qa mātāpmanantani. ¹¹ Nikañw kurs pam put mātave', pay pam nalqatmanantani; sen pay ahoy puwsuñway amum namivōhiknik panhtimantani. Pu i' tāqa nōmay qa mātāpmanantani. ¹² Pu ahpiy mímuywatuy nu' amumi pañqawni, qa Tutuyqawhqa: Kurs hakiy tuptsiwni'taqat nōmaat qa tuptsiwni'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātāpmanantani. ¹³ Pu kurs wuhtit puwsuñwaat qatuptsiwni'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātāpmanantani. ¹⁴ Pi i' qatuptsiwni'taqa tāqa nōmay atsviy God awwat sutso taviwta. Pu i' qatuptsiwni'taqa wuhti puwsuñway atsviy God awwat taviwta. Pi as qa pantaniqw umuhtim hovarwiyuñwni; noqw pay hapi puma God awwat oyiwyuñwa. ¹⁵ Nikañw kurs i' qatuptsiwni'taqa ahpiyninik, pay pi ahpiymantani. Pay i' tuptsiwni'taqa tāqa, sen wuhti, pantaqat ep qa sómiwtañwu. Pi God itamuy uyiawwataqat qatsit aw wáñwayi. ¹⁶ Ispi yantaq'ð, wuhti, ya sen um uhpuwsuñway Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta? Pu um'i, tāqa, ya sen um uhnōmay Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta?

Live as God Called You

¹⁷ Noqw pay pi God añ sohsoqmuy nanāp hin qatsihuytaqw, pu hakiy hin hintaqat Tutuyqawhqa put wáñwayhq, hak pan hinmamantani. Yan hapi nu sohsovik Jesus aw tōnawtaqamuy amunawit yuki'ma. ¹⁸ Sen haqawa poñotkit akw tuvoylaiwkañw wáñwayniwe', pay pam put tuvoylat qa ayo yúkuni. Sen haqawa qa poñotkiwkañw wáñwayniwe' pay pam qa poñotkiwni. ¹⁹ I' poñotki pay qa hímuu, pu i' qa poñotki pay piw qa hímuu; pi God tutavoyat añ hinmaq pam'i. ²⁰ Uma añ nanāp hin hinkahkañw wáñwayniwye' pay panyuñwni. ²¹ Um sen núantuwikinikañw wáñwayniwa; pay um put ep qa hin anañway'tani. Nikañw kurs pay um hin mātaviwninik, um akw moñwvastini. ²² Pi núantuwikinikañw Tutuyqawhqa ahpiy wáñwayniwhqa Tutuyqawhqa ahpiy mātaviwa. Pu piw pay an i' qa núantuwikinikañw wáñwayniwhqa Christ núantuwiki-atniñwu. ²³ Uma hapi hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma qa sinmuy amumi nātuwiktotani. ²⁴ Itupkomu, pay uma añ nanāp hin hinkahkañw wáñwayniwyaqey pan God amum yesni.

Questions about the Unmarried and the Widows

²⁵ Pu nu imuy añ nāt pas mámanhtuy pay qa hinwat Tutuyqawhqa añqw tutavot pasiwta. Nikañw pay nu hin wūwaqey pañqawni. Pi nu Tutuyqawhqa añqw ðkwatuwiwa, pas qa atsat hinmaqee. ²⁶ Itam pay hihsavo pas sóontsanwiyuñwni. Noqw ðviy nuyniqw hak hin makiway'te' pan qátumantaniqw pam enem lomahinta. ²⁷ Um hak nōmay'taqa, pay um añqw mātaviwniqey qa tunatyawtani. Noqw um nāsta nōmay'taqa, pay um qa nōmawuwantani. ²⁸ Nikañw kurs um piw nōmate', um pay qa hin qaanhtini. Pu kurs i' nāt pas māna puwsuñwte', pay pam piw qa hin qaanhtini. Nikañw panhtotiqam hapi yep qatsit ep kānanvotyani. Noqw nu as put añqw umuy ayo óyaniqey nāwakna. ²⁹ Nikañw it nu pañqawni. itupkomu: Tuwani tsāva. Noqw ðviy yahpiy hapi yantani: Añ nōmay'yuñqam pay qa nōmay'yuñqey panyuñwni; ³⁰ Pu añ tsaykitaqam pay qa tsaykitaqey panyuñwni; pu añ hahlayyaqam suhpan pay qa hahlayyaqey panyuñwni; pu hihta tuhtuy'yaqam pay hihta qa himuy'yuñqey panyuñwni; ³¹ Pu yep qatsit akw moñwvasyaqam qa nukushintsahsanyani; pi yep qatsit tunatyat tūwayato. ³² Noqw nu as umuy qa nānaphin wuwanvisoi'iwyuñwniqat

umuñem nāwakna. I' hak qa nōmay'taqa Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, hin pam Tutuyqawhqat unañwveniḡey ḡviy'ō. ³³ Noqw pu i' nōmay'taqa yep qatsit ep hihilta hinyuñqat tunatyawtañwu, hin pam nōmay unañwveniḡey ḡviy'ō; nihḡe lōqmuy wuwni'ta. ³⁴ Noqw māna nāt qa puwsuñway'taqa Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, pam hin tokoy, pu hikwsiy ep qahováriwtaniḡey ḡviy'ō. Noqw pu i' puwsuñway'taqa yep qatsit ep hihilta hinyuñqat tunatyawtañwu, pam hin puwsuñway unañwveniḡey ḡviy'ō. ³⁵ Noqw uma it akw moñwvasyaniqat ḡviy nu yan lavayhti. Nu umuy qa aw u'ta. Noqw yan uma lomahinwise', qa hihta sos'onkahkañw Tutuyqawhqat aw unañwtavi'yuñw. ³⁶ Niñkañw kurs hak tiyo manhtuway ka qa súantsahtsanḡey wūwante', kurs pay pam tukwsiwtaqw, soon as qa panhtiniqw, pay pi pam hin tunatyawte' panhtini; pay pam qa hin qaanhtini, pay pi puma nāmātini. ³⁷ Niñkañw pay hak unañwpeḡ tunatyay qa wílōkni'taqa, qa hihta akw sóon'iwkañw tunatyay aw tuyqawi'taqa manhtuway nāt pas mānat tavi'taniḡey unañwpeḡ yuki'taqa hapi súanhtini. ³⁸ Noqw ḡviy i' hak put ámumtiqa hapi súanhtini, niñkañw i' hak put qa ámumtiqa put epnihḡe pas pavan súanhtini. ³⁹ Wuhti hin yukiwtaqat tutavot ahpiy puwsuñway aw sómiwtañwu hihsavohaqami qátuniqat pahsavoo. Niñkañw ason kurs put puwsuñwaat mokḡ pam mātaviwñwu. Pay pi hakiy ámumtinik ámumtimantani; niñkañw hapi pas Tutuyqawhqat sinoyat-sa ámumtimantani. ⁴⁰ Niñkañw pam hintaqey pan hinmaniḡw pam pantaqa nuyniḡw put eñem lomahintani. Noqw nu wūwantaqw God Hikwsiat iunañwpeḡ qátuhqa piw pan unañwti.

8

The Question about Food Offered to Idols

¹ Nu pu' nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat yuaatani. Pay pas antsa itam sohsoyam navotit pasiwyuñwa. Navoti hakiy kwivi'nañwtoynañwu; noqw nami'nañwa hapi hakiy ḡqalañwu. ² Noqw kurs pay hak hihta navoti'taqey wūwante', pam piw it aw wūwantani: Pam as pas pasiwtaqat put navoti'tani; niñkañw pam qa nāt pan put navoti'ta. ³ Hak haqam God aw unañway'taqw God put tuwi'tañwu. ⁴ Taay, hak hihta nāp yukit aw noiwhqat tūmoytaqat nu lavayhtini. Pay pi itam navoti'yuñqḡw pay tūwaqatsit ep nāp yukit pi qa hímuu; pu pay pas qa haqam hak himu piw suhkaa, pay pas God-saa. ⁵ Pay pi as sinmuyniḡw amuhpa' nāwakintiwyaqam kasta, ḡveqatsit ep'e, pu tūwaqatsit ep'e. Pi pas antsa amuhpa' nāwakintiwyaqam suhpanta, pu momñwit suhpanta. ⁶ Noqw itamuyniḡw pay sūkw aw nāwakintiwhqa, God Itanaa, put hapi ahpiy sohsoy himu pasiwyuñwa, pu itam put eñem yukiwyuñwa; pu sūka Moñwi, Jesus Christ, put hapi ahpiy sohsoy himu yukiltoti, pu itam put ahpiyya. ⁷ Niñkañw pay qa sohsoyam it navoti'yuñwa. Oviypi haqawat nāp yukit pew pahsavo kaptsi'yuñwa. Noqw nāmahin pi as púmuyniḡw nōsiwhqa pas antsa nāp yukit aw noiwhq puma put nōnova; noqw puma tuptsiwniy añ qaḡqáwi'yuñqḡw, uñwáam hovarsni. ⁸ Pi itam soon nōsiwhqat ahpiy God aw lomahinyuñḡey nāmahtakni'yuñw. Oviypi itam nōñöse' put ahpiy qa ñas'ewhtotiñwu; pu pay piw an itam qa nōñöse' qa hin'ewaytotiñwu. ⁹ Niñkañw pay uma tunatyaltotini, taq nāphisat ka uma yan qenive hoñkahkañw soñawnen tuptsiwniy añ qaḡ'qaltuy amutpik hihta ep tónōkyaniqat taviyani. ¹⁰ Kurs um hihta navoti'taqa nāp yukit eñem kiyat ep tunḡsvoñat aw qatuḡw, hak tuptsiwniy qa añ ḡqala uñ pep tuwani. Ya pam unañwpeḡ qatusite', qa tuwat nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat nōsni? ¹¹ Nen pam hak uhtupko qaḡqálanihḡe uhnawotiy atsviy hovalniw. Christ put eñem enañ mokḡ'ḡ. ¹² Noqw pan hapi uma umuhtupkomuy ep qaanhtote' unañwayamuy qaḡ'qaltuy tūhotote', Christ ep qaanhtotini. ¹³ Yanta hapi, noqw ḡviy kurs sikwi itupkoy múnuknaniḡw, pay pas tūwaqatsit nāt wunuḡw nu soon sikwit nōsni, taq nāphisat ka nu itupkoy múnuknaniḡe.

9

Rights and Duties of an Apostle

¹ Ya pay nu' qa ayaiwtaqa? Ya nu qa qenive wunu? Ya nu' Jesus Christ Itahtu-tuyqawhqay qa aw yori? Puyaw qa uma Tutuyqawhqat ep itumaltipumu? ² Kurs nu pay haqawatuyniqw qa ayaiwtaqanik pay úmuyniqw pi nu suyan panta. Pi Tutuyqawhqat ahpiy uma hapi nuy pas antsa ayaiwtaqat mahtakni'yuñwa. ³ Hakimuy inumi tuwan-totaqw nu amumi yan lavayhtiñwu. ⁴ Ya itam nösniqey pu hikwniqey qa makiway'ta? ⁵ Ya itam haqawat tuptsiwni'taqat nōmay'te', put wiknumniqey qa makiway'ta añ pētuy ayaiwyuñqamuy amun'i, pu Tutuyqawhqat tupkomuyatuy-nikañw pu Cephas pumuy amun'i? ⁶ Hal pay sen nu'-niqw pu Barnabas, ya itam-sa pay qa tumalay'tanik pam itamumi uhtsiwta? ⁷ Ya hak hisat haqami tuwvōhtaqa nāp hihta himuy aw tūkway'ta? Ya hak ōvat uyht, aniwnit qa añqw tūmoyta? Ya hak pokmuy tumalay'kañw pihuyamuy qa añqw hihikō? ⁸ Ya nu pay sinot an lavayhti? Hal ya Moses tutavoyat añ piw qa pan lalvaya? ⁹ Oviypi Moses tutavoyat añ yan pey'ta: Um wākasit sōhōvosit muritaqat motsōvuyat qa sommantani. Ya God pas pay wākasit-sa tunatyawkañw ñviy pañqawu? ¹⁰ Hal sen pi pam itamuy tunatyawkañw pañqawu? Pay kurs pi hin qa itamuñem i' yan pēniwa. Noqw ñviy uylawhqa okiw hihta tūwaniqey tunatyawkañw uylawñwu; piw muritaqa okiw aniwnit añqw hihta himuy'vaniqey tunatyawkañw muritañwu. ¹¹ Itam soñawnen hihta it Hikwsit ahpiynihqat umuy huyta. Noqw kurs itam yep qatsit ep umuhhimuy ōmahte', ya itam pas qaanhtini? ¹² Noqw kurs uma haqawatuy umuhhimuy añqw maqaye', tis pi ñviy uma soon itamuñem qa piw panhtotini. Pay as pi panta; noqw pay itam it yantaqat qa akw moñwvasi. Itam hihihita añ nakwhani'ta, taq nāp hisat ka itam lomatuawit Christ yuaataqat aw sóontsanni. ¹³ Imuy Jew-sinmuy amuñaqw hihta pas kaptsiwyuñqat tumalay'yuñqam God kīyat ep hihta oyiwhqat akw yēse. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Pu ima hom'oyvinkat ep hintsatskaqam hihta God aw noiwhqat akw yēse. ¹⁴ Noqw Tutuyqawhqa hapi pay piw pan yuku: Ima lomatuawit yuaatotaqam lomatuawit ahpiy hihta akw yesniqata. ¹⁵ Nikañw pay nu'wa it yantaqat qa akw moñwvasi; pu piw nu qa pan umumi tuñlay'kañw paniqw it yan pēna. Pi nu qa hihta aw tūkway'kañw lomatuawit yuaataqey ep himuiwta. Noqw kurs hak put piswiwnaniqw pay pi nu tatam mokni. ¹⁶ Pay as pi nu lomatuawit yuaatakañw pay kurs nu hihta ep nātsotskanani. Pay nu pas put aw tusoq'ayatiwa. Pay panta. Pas nu lomatuawit qa yuaataqw pam inuñem pas is óhini. ¹⁷ Pi nu suhtaq'ewnikañw it hintsake' hihta ahsatani. Pu kurs as pay nu qa suhtaq'ewnikañw put hintsakq, pas pi suyan i' tumala inumi noiwtaq'ō. ¹⁸ Noqw pep pu' nu hihta ahsatani? Pay hapi nu Christ añqw lomatuawit añqw yuaate', qa hakiy aw hihta tūkway'kañw pantsakni; nen nu lomatuawit yuaataqey ahpiy imakiway soon akw moñwvasni. ¹⁹ Pay nāmahin pi as nu qa hakiy aw tūwikinikañw pay nu sohsokmuy amumi nānuantuwiki'ta, pas pay nu as okiw wūhaqnihqamuy Jesus aw tuyqawvaniqe ñviy'ō. ²⁰ Nihqe nu Jew-sinmuy amumiwat Jew-sinoniwhti, pas pay nu Jew-sinmuy tuyqawvaniqe ñviy'ō. Pu tutavot añ hinwisqamuy nu amumiwat tutavot añ hinmaqey panhti, pas pay nu tutavot añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe ñviy'ō. ²¹ Pu imuy tutavot qa añ hinwisqamuy nu amumiwat pay tutavot qa añ hinmaqey panhti, pas pay nu as okiw tutavot qa añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe ñviy'ō. Pay as pi nu God tutavoyat qa hin qa aw tunatyawkañw, nu Christ tutavoyat añ hinma. ²² Pu nu añ qaō'qaltuy amumiwat pay qaōqáwi'taqey panhti, pas pay nu as okiw qaō'qaltuy tuyqawvaniqe ñviy'ō. Nu sohsokmuy amumi sohsay hímuniwhiti, pas pay nu as okiw nāp hintaqat akw haqawatuy tuyqawvaniquee. ²³ Nu lomatuawit tunatyayat ñviy yanhaqam hinma, pas pay nu as okiw put hahlayhpiyat añ umumum hinmaniquee. ²⁴ Ya sohsoyam nanamunwaqam yuhtukq pay sūka hihta ahsataniqat uma put qa navoti'yuñwa? Pay uma yuhtuke' uma hihta ahsataniqey ñviyyañwu. ²⁵ Noqw sohsoyam nanamunlalwaqam pās nāmitunatyawwisñwu, hóhoñvitniqe ñviy'ō. Noqw puma pay wihkat sūlawhtiñwuqat ñviy panhtotiñwu. Noqw itam pi hihta pas qa sūlawhtiñwuqat makiwyani. ²⁶ Noqw nu pas suyan hihta ahsataniqey ñviy pan warikiwta. Nu qa tusoqnayawhqe, paniqw ñviy hapi nu qa nanāp haqe' savinuma. ²⁷ Nu qa pan hintsakt itokoy wuvahtinumqe aw tuyqawi'ta, taq nāphisat as ka nu nuhtumi

lomatuawit yuaatat, nu hihta ep öwihiniwhitiqw, God nuy ayo tūvani.

10

Warning against Idols

¹ Pu pīwu, itupkomu, pay uma it navoti'yuñwniqat nu nāwakna: Ura itanam sohsoyam ömawuy atpikaqeya; pu sohsoyam wuhkovatuphat añqe' nõña. ² Pu puma sohsoyam ömawuy akw Moses aw tuvoylatoti, pu wuhkovatuphat akw'a. ³ Nihqe puma sohsoyam nõsiwhqat God añqwnihqat añqw nõnõsa. ⁴ Pu sohsoyam kūyit God añqwnihqat añqw hikwya. Pi puma owat hihta tuawi'taqat añqw hikwya. Pam owa Christ tuawi'ta. Noqw pam suyan pumuy amumum hinma. ⁵ Noqw pi ura God pumuy amuñaqw kaysiwhqamuy amuhpe qa salayhti; öviyipi ura puma qayēsiwhpuvehaqam wuhko soa. ⁶ Noqw i' yantaqa hapi itamuy u'nantoina, itam añ hihta qalomáhinyuñqat qa aw kwañwátayyuñwniqat öviy'o, panhtotiqamuy qa amun hinhtotini. ⁷ Piu ura pumuy amuñaqw haqawat nāp yukit aw nāwakintotaqw, uma qa pumuy amún hintsatskani. Taq ura yan pey'ta: Sinom añ yesvat nõnova, pu piw hihikwya, pu pahsat hoñvaqe tivantiva. ⁸ Pu itam qa amún nuvõqatsit tumalay'yuñwni. Ura pumuy amuñaqw haqawat pantsatskaqe sūkw tāwat ep sunat añqw payhkomuy sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam sūlawhti. ⁹ Pu itam qa Christ puhtsemokintotani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini. Taq puma panhtotiqe tsütsu'tuy amuhpiy soa. ¹⁰ Pu uma piw pay qa yan umuh'unañway hiñqawani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini; taq puma panhtotiqw, God hoñviayay ayataqw, pam pumuy qöya. ¹¹ Noqw as sinom pumuy amuhpiy hihta tuwi'vayaniqat öviy puma it sohsok hihta añ kükuyva. Noqw itamuy so'ñwamiq ökiwisqamuy u'nantoinaniqe öviy pāvam pēniwa. ¹² Paniqw öviy pay hürs wúnuhqey namiwuwantaqa tunatyaltimeantani; taq nāp hisat ūnate', pam múnukni. ¹³ Pay qa hak hihta alõñõt akw unaheviwhqey wūwantani, ispi wūhaknihqam pay pan hapi unaheviwyaq'ö. Pi God soon lavayiy qa an hinmani; nihqe pam hakiy öqaltaqw, soon unaheppi hakiy epnihqe öqalay'tani. Pi God hin ayo yámakniqat hakiy āawnaqw, hak unaheppit añ kuyvani. ¹⁴ Noqw öviy'o aw iunañwamu, uma nāp yukit aw nāwakintiwhqat pas qe'yani. ¹⁵ Nu hapi pās wuwni'yuñqamuy amumi yuaata. Uma nuy hiñqawhqat aw wūwayani. ¹⁶ It kuyapkuyit añqw hahlayhpit kūyiwtaqat itam hahlayhtote', itam soñawnen Christ uñwáyat añqw sūp hikwyañwu. Pu itam pölavikit yónoyhtote', itam Christ tokoyat añqw sūp nõnõsañwu. ¹⁷ Pay as pi itam kaysiwhqamyakahkañw sūkw pölavikit anyuñwa, piw sūkw tokot anyuñwa. Pi itam sohsoyam put sūkw pölavikit añqw nõnova. ¹⁸ Kurs uma yep qatsit ep Israel-sinmuy amumi wūwayani. Ya ima hom'oyit añqw nõnowaqam God hom'oyivihkayat qa amum God aw nāwakintiwiwa? ¹⁹ Ya nu hihta pañqawu: Sen pi nāp yuki pas antsa hímuniñqat, sen nāp yukit aw himu noiwhqa pas antsa hímuniñqat nu pañqawu? Qae. ²⁰ Nu hapi pañqawu: Ima qa-Jew-sinom hihta hom'o'ye', puma nukpanhihikwsimuy amumi put hom'o'yañwu, qa God aw'i. Noqw uma nukpanhihikwsimuy amumum hintsatskaniqat nu qa nāwakna. ²¹ Soon uma Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat nukpanhihikwsimuy kuyapkuyiyamuy enañ hihikwyan. Soon uma Tutuyqawhqat tunõsvoñayat nukpanhihikwsimuy tunõsvoñayamuy enañ nõnovani. ²² Ya sen itam Tutuyqawhqat puvhtsemoqnayani? Ya sen itam put epnihqe ö'qaltu? ²³ Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi sūanta, nikañw pay qa sohsoy nukniwa. Pay as nu hihta hinhtiniqw pam sohsoy ka inumi sūanta, nikañw pay qa sohsoy hakiy öqalañwu. ²⁴ Qa hak hapi nēnem-sa hihta öviy tunatyawat, ayo sukw enem hihta lolmat tunatyawtani. ²⁵ Uma huhyankiva hihta huhyaniwhqat nõnovani, nen umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañw qa pas hihta tūvinlalwani. ²⁶ Pi tūwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁷ Kurs qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawa umuy tūtsamhç, uma ámumyaniqey unañwtote', himu umutpip poñatiwhqat uma nõnovamantani, qa tūvinlalwakahkañw umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañwo. ²⁸ Nikañw ason kurs haqawa put nāp yukit aw noiwhqat umumi kitaqw, pay uma qa añqw nõnõsamantani, umuy āawanaqat kaptsi'totaniqe öviy'o, put unañwpeq sunvotiyat

tunatyawkahkañwo. Pi tūwaqatsi Tutuyqawhqat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁹ Nu uh'unaiñwpeq uhsunvotiy qa kitat, ayam sukwat unaiñwpeq sunvotiyat nu kita. Noqw hak ka inumi pañqawni: Pi nu qenive wunuñkañ hihta tūmoytaqw, ya hinoqw ayam suka pas nāp unaiñwpeq sunvotiy ahpiy nuy òvelantani? ³⁰ Pi nu put ep God aw hahlayhtit, put añqw nōsñwu. Noqw ya hinhtiqw òviy nu put ep hahlayhtiqw ayam suka pas nāt piw put ep inumiy qalomahiñqawni? kítani. ³¹ Ka pi panta. Nikañw um as God tayawniñiqat òviy sohok hintsakmantani, sen um tūmoytani, sen um hikwni, sen pay nāp hihta hintsakni. ³² Uma qa hakiy unaiñwmoknayani, imuy Jew-sinmuyu, pu pay qa-Jew-sinmuyu, pu imuy God aw tōnawtaqamuyu. ³³ Nu tuwat sohokmuy hihta añ ahsupoq unaiñwve mamavisqe qa nēnem hihta tunatyawat, as kaysiwHQamuy hihta akw moñwvase' ayo nōñakniqat òviy amuñem tunatyawta.

11

¹ Uma inumi nanawinyani; pi nu piw Christ aw nanawini.

Covering the Head in Worship

² Pas nu umumi hahlayhti itupkomu, ispi uma sohok hihta añ nuy u'ni'yuñq'o. Pu nu umumi hin tutaptaqw uma añ ahsupoq pan hinwisa. ³ Noqw it hapi uma navoti'yuñwñiqat nu nāwakna: Christ hapi sohokmuy tahtaqtuy qōtōam'iwtaqat anta; pu tāqa nōmay qōtōat'iwtaqat anta; noqw pu God hapi Christ qōtōyat anta. ⁴ Haqam tāqa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God eñem yuaataqa hapi qōtōy qahihtalawñwu. ⁵ Pu haqam wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaqa, sen God eñem yuaataqa hapi qōtōy qahihtalawñwu; soñawnen pi pam āriwtañwunihqee. ⁶ Pay pi wuhti qa nākwapte' piw āriwtani. Pu kurs wuhti āriwte', sen sipniwe', put hahmane', turs pam piw nākwaptani. ⁷ Noqw pay as soon tāqa nākwaptamantani, pi pam God an yukiwkañw pu put pihniatnihqee. Pu wuhti hapi tāqat pihniata. ⁸ Pi tāqa qa wuhtit añqw yukiwta; pi wuhti tāqat añqw yukilti. ⁹ Piw tāqa qa wuhtit eñem yukilti; pi wuhti tāqat eñem yukilti. ¹⁰ Yantaqw hapi òviy wuhti soon qa nākwaptamantani, hakiy put aw moñwtawiwHQat mātaktaniqee, hoñvia'yatuy tunatyawkañwo. ¹¹ Nikañw Tutuyqawhqqa pan yukuqw, pay qa hak tāqa wuhtit qa ahpiy qātuni; piw qa hak wuhti tāqat qa ahpiy qātuni. ¹² Wuhti tāqat añqw aniwhtiqw, pay òviy piw pan tāqa wuhtit ahpiy aniwhti. Nikañw pay hapi sohoyam God ahpiy aniwhtoti. ¹³ Kurs aw nāp wūwayaa. Ya wuhti qa nākwapkañw God aw nāwakniqaw pay lomahinta? ¹⁴ Ya tāqa hin hintañwuniqw pam pantaqa umuy qa tutuqayna, haqam tāqa wupaañay'taqw pam put eñem haman'ewayniñwuniquata? ¹⁵ Nāwuspni wuhti wupaañay'taqw pam put pihniatniñwu. Pi put hōmiat put aqw nākwaptaniqat òviy pam put aw noiwta. ¹⁶ Noqw pay pi kurs hak it ep hiñqawlawniqey antaniqaw pay hapi itam God aw tōnawtaqam qa pan tuwi'yuñwa.

The Lord's Supper

¹⁷ Nu pu' hapi lavayhtiniqee umuy qa tayawnani. Uma soq tsovalte' qa nukñwat òviyyat, soq nankiwakw òviyyañwu. ¹⁸ Meh, i' mohti'ma: Yaw uma sūvo tsovaltiqw haqawat nātsikiwtañwuqat nu navota. Nihqe pay nu pēp pas tuptsiwa, ¹⁹ Ispi pay kurs hin haqawat umuñaqw qa sutskeyaq'ō. Noqw put pantaqat ahpiy ima añ hakim pas qaatsat hinyuñqam umuhpe mātaktotini. ²⁰ Noqw òviy ason uma sūmi tsovalte', uma qa pas pas antsa Tutuyqawhqat tunōsvoñayāt nōñōsañwu. ²¹ Oviy pi umuy nōnovaqw, himuwa qa sōwu maqaptsi'tat, pay nāp nōvay tūmoytañwu. Noqw suka tsōnmokiwtawq, haqawa honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu. ²² Soh! Ya uma ñasta ki'yuñwa? Pep hapi as uma nōnovakañw hihikwyani. Hal ya uma God aw tōnawtaqamuy qahihtatote', ñasta nōvay'yuñqamuy hamantoyñayani? Ya nu umumi hiñqawni? Ya nu it ep umuy tayawnani? Sóoni. ²³ Pi Tutuyqawhqqa hapi inumi it posnaqw, nu tuwat umumi put mātavi: Ura Tutuyqawhqqa Jesus put tōkilat ep momñwituy amumi mātaviwñiqee pōlavikit kwusu; ²⁴ Nihqe put ep kwakwhatat, put yōhat, pañqawu: Huvam it òmahtotat, nōñōsaa. I' hapi itoko umuñem yōñoyhtiwa. Uma nuy u'ni'yuñwñiqee òviy it yantsakwisni. ²⁵ Pu pumuy nōñōsaqw, pam pay án piw kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñway ahpiy puhuvasiwñi. Yan hapi uma hinwisni. Uma añsakis put

añqw hikwye', nuy u'nayamantani. ²⁶ Pi uma añsakis it põlavikit añqw nõnõsakañw, pu it kuyapkuyit añqw hikwye', uma Tutuyqawhqat mokiwyuyat tuawi'yuiñwmantani, hisat pítuniqat pahsavoo. ²⁷ Paniqw õviy hak qa tunatyawkañw, it põlavikit añqw nõsqa, pu Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat añqw hikwqa Tutuyqawhqat tokoyat-nikañw pu uñwáyat ep qaanhtimantani. ²⁸ Oviy hak namivupre', pankañw put põlavikit añqw nõsmantani, pu kuyapkuyit añqw hikwmantani. ²⁹ Taq qa tunatyawkañw nõsqa, pu hikwqa nawus tũviwmantani, Tutuyqawhqat tokoyat qa mãtsi'tañwunihqee. ³⁰ Pi yantaqw õviy kaysiwhqam umuñaqw qaõqáwi'yuiñwa, pu õpuiwyuñwa, pu kaysiwhqam pay soa. ³¹ Pi itam namivupriwise', pay soon hin yukuniwyani. ³² Taq Tutuyqawhqat itamumi pohte', itamuy õkwhañwu; taq ka itam yep qatsit ep hinwisqamuy amumum tũviwyani. ³³ Yanta itupkomu, õviy uma nõnovanik tsovalte', hãk nãnuhtayyuiñwmantani. ³⁴ Ason pi kurs haqawa tsõnmokiwte', pay kiy ep nõsmantani. Noqw uma qa tũviwyaniqey õviy sovaltimantani. Pu ason nu hisat pite', hin hintaniqat umumi tutaptani.

12

Spiritual Gifts

¹ Noqw uma kuwahtiput Hikwsit ahpiynihqat navoti'yuiñwiniqat nu nãwakna. ² Pay pi uma navoti'yuiñwa, ura pay uma nãt qatuptsiwni'yuiñqe añ hihtuy nãp yukit qayuaato-taqamuy amuhpa' hinnunya, haqe' umuh'unañway qatsqat pan'a. ³ Noqw õviy nu umuy mãmatsnani, soon hapi hak God Hikwsiyat ahpiy yuaatakañw Jesus qalomáyukiwtaqat pañqawni. Pu soon hak Jesus Tutuyqawhqatnihqat pañqawni, hal pas Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiyenen-saa. ⁴ Qahováriwtaqa Hikwsi hihihita kuwahtiput tũhuytañwu; nikañw pam pas sũkaa. ⁵ Pu itam nanãp tumalat makiwyaqey, sũkw Tutuyqawhqat enem tumalay'yuiñwa. ⁶ Itam nanãp hin makiwyaqey pan hihta hintsatskañwu. Noqw pay God itamuhpa', itahhintsakpiy sohsok akw nãp tunatyay tumalay'ta. ⁷ Pi sohsoyam Hikwsit makiwyaqw, pam amuhpe namtaknañwu. Noqw put ahpiy itam sohsoyam moñwvástotini. ⁸ Pi Hikwsi wuwanlavayit sukwat aw nõañwu; pu pay pam Hikwsi piw súannavotit lavayit sukwat aw nõañwu. ⁹ Pu pay pam Hikwsi piw qapewenit sukwat aw nõañwu; pu pay pam Hikwsi piw sukwat aw tũqalaptshintaniqey õqalat nõañwu. ¹⁰ Noqw sũka kãtutmalat hintsaki; piw sũka God enem yuaata; piw sũka hihihituy hikwsimuy mãmatsniwu; piw sũka õñaqw lavayit yuaata; piw sũka õñaqw lavayit namtõknañwu. ¹¹ Noqw hapi pay pam Hikwsi iit sohsok hintsaki; hakiy aw hihtawat nõanik panhtiñwu.

One Body with Many Parts

¹² Pay as pi hakiy tokoat sũkanikañw wũhaq a'wiway'taqw, pu put tokoyat añ sohsoy a'wisa wũhaqnikañw pay sũka tókoniñwu. Noqw Christ hapi pan hinta. ¹³ Pi itam sohsoyam sũkw Hikwsit ahpiy tuvoylatotiqe, soñawnen sũka tókoniwhtoti, sen itam Jew- sínomu, sen qa- Jew- sínomu, sen núantutuwiktu, sen qa tũtuwiktu. Pi itam sohsoyam sũkw Hikwsit makiwya. ¹⁴ Pi hakiy tokoat qa sũkw awiwaniñwu. Pam hapi wũhaq'a. ¹⁵ Noqw õviy kurs hakiy kuk'at sen kítani: Nu qa mãatniñqe õviy pay nu tokot qa añqwi, kite', ya pam pay paniqw tokot qa añqwiñwi? ¹⁶ Pu kurs hakiy naquvat sen kítani: Nu qa põsiatniñqe õviy nu tokot qa añqwi, kite', ya pam pay paniqw tokot qa añqwiñwi? ¹⁷ Kurs as hakiy tokoat sohsoy põsiniqw hak hin navotmantani? Pu kurs pam sohsoy naqvusaniqw hak hin hihta hovaikmantani? ¹⁸ Noqw pay pi God hin aw wũwagey pan hakiy tokoyat añ a'wiwayat yukuhtañwu. ¹⁹ Noqw kurs as puma pay sohsoy sũka awiwasaniqw ya hakiy tokoat háqamni? ²⁰ Nikañw pay hapi hak wũhaq a'wiway'kañw pay sũka tokoy'tañwu. ²¹ Noqw õviy soon hakiy põsiat mãyat aw pañqawni: Nu uñ qa haqni'ta, kítani. Pu piw soon qõtõat kukyat aw pañqawni: Nu uñ qa haqni'ta, kítani. ²² Qae, pi hakiy tokoyat añ himu suhpan pay õwihinyuñqa pas soon qe'yañwu. ²³ Pi hakiy tokoyat añ hahqe' itamuyiniqw pay hin'ewakwyaqat itamuy pumuy pas kãptsi'yuiñwu; pu itamuhpa' qason'iwyaqat itam pãs tunatyawkahkañw yuwsinaya. ²⁴ Itamhpa' sõiñwyaqa pi pay qa hihta haqni'yuiñwa. Pi God hakiy tokoyat namikwaptaqe añ haqe' hihta qa pasiwyuñqat aw pas pavan

unañwtavi, ²⁵ Hakiy tokoyat ep qa haqam nehpewi hintaqat òviy'ò; noqw añ a'wiwa nāmi unañwtavi'yuñwini. ²⁶ Noqw kurs himuwa awiwa nātuhotaqw, sohsoyam a'wiwat put amum nātuhototañwu. Pu kurs sūka awiwa káptsitihq, sohsoyam a'wiwat put amum hahlayyañwu. ²⁷ Noqw uma hapi sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; nihqe nanāp añ a'wiwatu. ²⁸ Noqw God hapi Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe haqawatuy hihta añ oyahta, imuy ayaiwuñqamuy mohtii, amúñk pu' put enem yuaatotaqamuy, amúñk pu' tūtutuqaynayaqamuy, atsve pu' kátatayhpit hintsatskaqamuy, pep pu' tūqalapsintotaqamuy, pu tūvaañwantotaqamuy, pu añ moñw'iwyuñqamuy, pu qa supwat himuhkwa yuaatotaqamuy. ²⁹ Ya sohsoyam ayaiwuñwa? Ya sohsoyam God enem yuaatota? Ya sohsoyam tūtutuqaynaya? Ya sohsoyam kátatayhpit hintsatska? ³⁰ Ya sohsoyam tūqalapsintotaniqey òqalay'yuñwa? Ya sohsoyam òñaqw lavayit yuaatota? Ya sohsoyam tuqay'a'yatu? ³¹ Nikañw pay uma pas añ núnukñwat kuwahtiput tuñlay'yuñwini. Nikañw nu it epnihqe háqe'wat pas nukñwat umuy āawnani.

13

Love

¹ Nāmahin pi as nu sinmuy, pu God hoñviaymuyatuy amún pās hópinikañw nuhtumi qa unañway'te', nu soñawnen sikasivat qalalataqat antani, sen sivavutsqat an eyoyotaqata. ² Pu nāmahin pi as nu God enem yuaataniqey makiway'takañw, pu hihihita āmiwtañwuqat sohsoq mátsi'kañw, pu sohsoq hihta navoti'tani, pu nāmahin pi as nu pas qapēwenni'kañw tuhtukwit nahlamintaniñw nuhtumi qa unañway'te', nu qahimuu. ³ Pu nāmahin pi as nu añ òkiwyaqamuy nopnaniqey òviy sohsoq hihta ihimuy amumi nóani'kañw, pu itokoy taqsokiwniqat aw put mātapnikañw nuhtumi qa unañway'te' soon nu put akw moñwvastini. ⁴ Nami'nañwa qa its hin unañwtiñwu; hakiy pāsniñwu. Nami'nañwa qa unañwtuyvañwu. Nami'nañwa qa kwiviyuaatañwu; pu qa nātsotskanañwu. ⁵ Hakiy qa hintsañwu; qa nēnem hihta tunatyawtañwu; pu qa suy'tsiptiñwu; qalomáhintsaniwe' put ep qa hin unañwtiñwu; ⁶ Qaantsatskiwhqat ep qa hahlayhtiñwu; nikañw súantsatskiwhqat ep hahlayhtiñwu. ⁷ Sohsoq hihta añ nānakwhani'tañwu; sohsoq hihta tuptsiwñwu; sohsoq hihta ep qa nan'eknañwu; sohsoq hihta añ kuytañwu. ⁸ Nami'nañwa qa haqami sohtani. Nikañw God añqw nātoniqa lavayi hapi pay yukiltini; pu himuhkwa yuaatiwhqa pay sohtini, pu i' navoti pay tūwayani. ⁹ Pi itam qa pasiwtaqat navoti'yuñwa; pu itam qa pasiwtaqat God enem yuaatota. ¹⁰ Nikañw ason hisat himu pas pasiwtaqat pituqw, pep pu' himu pay qa pasiwtaqa ayo yukiltini. ¹¹ Ura nu tsāynihqe tsakoyuaatañwu; nu tsākwan hihta māmatsiñwu, pu nu tsakowuwni'tañwu. Nit nu tāqatiqey pep pu' nu hihta tsakoe'wakw ayo yuku. ¹² Pay itam pi nāt pu' soñawnen panapsat akw qa suyan nāviptsani'yuñwa. Nikañw ep pu' itam pas suyan nānami yoyrikyani. Pu' hapi nu qa pasiwtaqat tuwi'ta; nikañw ason pep pu' nu pas pasiwtaqat navoti'tani, God pas pasiwtaqat inumi navoti'taqat pan'i. ¹³ Taay, noqw òviy hapi ima palyom pētōti-i' qapēwenni, pu unañwvahi, pu nami'nañwa. Noqw imuy amuñaqw nami'nañwa hapi pas mohpeq'a.

14

More about Spiritual Gifts

¹ Uma nuhtumi unañway'yuñwiniqey añ ò'qalyani; pu uma hihihita kuwahtiput Hikwsit añqwnihqat tuñlay'yuñwini, tis òviy uma God enem yuaatotaniqeyu. ² Pi òñaqw lavayit yuaataqa qa sinmuy amumi yuaatat, God awniñwu, pi qa hak put hihta yuaataqat mátsi'tañwuniq'ò; pi pam hihta āmiwuñqat Hikwsit ahpiy yuaatañwu. ³ Noqw pu God enem yuaataqa hapi sinmuy amumi yuaatañwu òqawhtotaniqat òviy'ò, pu òkwhaniwyaniqata, pu suyan unañwtotiniqata. ⁴ I' òñaqw lavayit yuaataqa pi nāòqawhtotoynañwu. Noqw pu God enem yuaataqa God aw tōnawtaqamuy òqawhtotoynañwu. ⁵ Is as uma sohsoyam òñaqw lavayit yuaatotani, tis òviy God enem yuaatotani; ispi God enem yuaataqa òñaqw lavayit yuaataqat epnihqe pas pávaniq'ò, hal pas òñaqw yuaataqa hihta lavayhti qey namtóminta-saa; noqw Jesus aw tōnawtaqamuy òqawhtotani.

⁶ Noqw taay itupkomu, kurs nu umumi pitut òñaqw lavayit- sa yuaate', ya nu hin umuy moñwvastapnani? Kurs nu God añqw hihta navotqey qa umumi yuaate', piw umuy qa hihta navotne', piw God lavayiyat umumi qa yuaate', piw umuy qa hihta tutuqaynaqw, ya uma hin ilavayiy akw moñwvastotini? ⁷ Hikispi lèna qa taytaqa soon qa suyan tòqtini, sen pas lèna, sen sivatonlena. Taq sen hak lèlent hihta qa suyan tòqtapnaqw, ya hak hihta lèlenqat māmatsni? ⁸ Pi tòtòqpi qa suan tòqtiqw, ya hak kipokyuwsini? ⁹ Noqw pay hapi pan piw umuhpe hinta. Pas uma umuhleñiy akw lavayit susmataqnihqat qa yuaaykuyaqw, ya hak umuy pep hiñqawaqat māmatsni? Uma pi haktonsa yuaatotani. ¹⁰ Pay as pi soon tūwaqatsit ep hihihituy qa nānan'ik lavayi'yuñwa. Noqw qa himuwa qa hihta tuawi'ta. ¹¹ Noqw òviy nu yuaataqat lavayiyat qa tūqayte' putniqw pay nu himusinoni; noqw i' yuaataqa pay nuyniqw himusinoni. ¹² Noqw pay hapi piw umuhpe panta, pi uma Hikwsit ahpiy kuwahtiput pas nānawakna. Oviy uma Jesus aw tōnawtaqamuy òqawhtoynayaniqey òviy pas ò'qalyani. ¹³ Noqw òviy i' hak òñaqw lavayit yuaataqa put namtōmintamantaniqey òviy tūviñlawni. ¹⁴ Pi nu òñaqw lavayit akw God aw nāwaknaqw, pas as pi ihikwsi nāwaknani, noqw iwuwni qa hihta apiiwani. ¹⁵ Taay, noqw pep hintani? Nu ihikwsiy ahpiy nāwaknani, pu piw iwuwniy ahpiy'o; nu ihikwsiy ahpiy tawlawni, pu piw iwuwniy ahpiy'o. ¹⁶ As qa pantaniqw, um uhikwsiy akw hihta ep hahlayhtiqw ya i' qa mātsi'taqa hin Antsaa, kitani, ispi pam uñ hiñqawhqat qa mātsi'taqee. ¹⁷ Pay as pi um ka suan hihta ep hahlayhtiñwu; noqw mi'wa qa put akw òqawhtañwu. ¹⁸ Pas nu Inay God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu sohsokmuy umuhpenihqe pas pavan òñaqw lavayit yuaata. ¹⁹ Nikañw pay nu tuwat Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe panis hikiyom lavayit iwuwniy ahpiy lavayhtiniqey nāwakna; nen nu hakimuy hihta tutuqaynani; nen qa haktonsa pakwút-sikip sōmorit òñaqw lavayit yuaaykuni. ²⁰ Itupkomu, uma qa tsakowuwni'yuñwani; nikañw qalomátunatyat awwat titipostuy amunyuñwani; nikañw uma añ pās pasiwyuñqamuy amún wuwni'yuñwani. ²¹ Pi tutavot añ yan pey'ta: Nu alòñòt lavayi'yuñqamuy lavayiyamuy- nikañw pu a'lòntuy moayamuy ahpiy imuy sinmuy amumi yuaaykuni. Noqw nāmahin pi nu as panhtiniqw soon puma inumi tūqayyuñwani, kita Tutuyqawhqa. ²² Noqw òviy òñaqw lavayi pay hapi qatuptsiwini'yuñqamuy amumi hihta tuawi'ta, ima tuptsiwini'yuñqamuy qa pumuy amumii; nikañw God añqw lavayi qatuptsiwini'yuñqamuy qa pumuy amuñem-nit, imuy añ tuptsiwini'yuñqamuy amuñemi. ²³ Noqw òviy kurs uma Jesus aw tōnawtaqam haqam sūvo tsovaltqw, uma sohsoyam òñaqw lavayit yuaatotaqw, pu hakim qatūqayyuñqam, sen qatuptsiwini'yuñqam pañso yuñe', ya puma umuy hōnaq'iwuyūñqat qa pañqawani? ²⁴ Noqw kurs uma sohsoyam God lavayiyat yuaatotaqw, hak qatuptsiwini'taqa, sen qatūqaytaqa pañso pake', sohsokmuy umuhpiy sóontsaniwani, pu sohsokmuy umuhpiy aw pohtiwni. ²⁵ Noqw pantaqat ahpiy put unañwpeq himu tupkiwyuñqa mātaktini; noqw òviy pam yòkoltit, God pas hihtate', put pas antsa umuhpenihqat tūawvani.

Order in the Church

²⁶ Taay, noqw hintani itupkomu? Pi uma sūvo tsovalte', uma añ nanāp hihta tāwi'yuññwu, hihta tutuqaynayanñwu; òñaqw lavayit yuaatotaniwu; God añqw hihta navoti'yuñqey yuaatotaniwu; òñaqw lavayit tuqay'ayhtotiñwu. Hakimuy òqawhtotoynayaniqey òviy uma sohsok hihta hintsatskamantani. ²⁷ Kurs haqawat òñaqw lavayit yuaaykuyaniqw, pay lōyōmmantani, sen pahyomyamantani, pay pahsa'mantani; pu puma nānañk qeni'yuñwmantani; noqw suhka lavayiyamuy namtōmintani. ²⁸ Nikañw kurs pay qa hak hakiy lavayiyat namtōmintaniqw, pay pam hāk tsovawtaqamuy ep qa hiñqawlawht, nāmi yuaatamantani, pu God aw'i. ²⁹ Pay God enem yuaatotaqam lōyōm, sen pahyom- haqam yuaaykuyamantani; noqw mīmawat lavayiyamuy aw wūwantamantani. ³⁰ Ason kurs aqlap qátuhqat aw himu mātaktiqw, pay mohti yuaataqa hāk qa hiñqawlawmantani. ³¹ Pay ason uma soon qa sohsoyam nānañk God lavayiyat yuaaykuyamantani; noqw sohsoyam tutuqayyani; nen sohsoyam òkwhaniwyuñwani. ³² Noqw God lavay'aymat nāp hikwsiy aw tuyqawi'yuñwa. ³³ Pi God nānaphin qatsit qa yuki'tat, uyiwwaqatsit tumalay'ta. Pas añ ahsupoq God sinomat tsovawtaqe hin hintsatskaqw, ³⁴ Pan hapi hakim tsovawtaqw momoyam as qa hiñqawwamantani, taq puma yuaatotaniqey ep qa qeni'yuñwa. Puma maqaptsiy hinyuñwani. Ura tutavo pan

yuaata. ³⁵ Pu ason pi puma hihta tutuqayyaniqey nānawakne', kiy añ puwsuñwumuy put tūviñtotamantani. Taq momoyam haqam tsovawtaqat ep yuaaykuyaniqw pam pumuy amuñem haman'eway'o. ³⁶ Ya God lavayiyat umuhpiy aniwhiti? Hal ya pay pas pam umumi- sa pitu? ³⁷ Hak tāqa God lavay'ayaatnihqey namiwuwante', sen Hikwsit añ hinmaqey namiwuwante', it aw nakwhani-nu umumi hihta pentaqwm pam Tutuyqawhqat tutavoata. ³⁸ Pu ason kurs hak haqam it qa tuway'te', tatam pi pam qa nātuwiwtani. ³⁹ Yanta itupkomu, noqw òviy uma God lavayiyat yuaatotaniqey pas tuñlay'yuñwini; pu uma hakiy òñaqw lavayit yuaataniqat qa mēwantotani. ⁴⁰ Pay sohsoy himu pās unañwat, qa nānaphin yukiwmantani.

15

The Resurrection of Christ

¹ Taay itupkomu, ura nu hapi lomatuawit umuy yuaaykuqey umuy u'nana. Put hapi uma kwusuya; pu uma put ep hōñi. ² Pu uma hapi piw put akw ayo nõña, kurs uma nuy hihta umumi yuaaykuqat u'ni'yuñwee, hal kurs uma paysoq tuptsiwye'-saa. ³ Pi nu pay piw hihta kwúsuhqey ura put umumi mohti mātavi, i' Christ hin pey'taqat itahqaanhtipuy ep mokqata. ⁴ Pu ura pam hin pey'taqat an tūamiwhq pu pāyis talq ahoy tātayi. ⁵ Pu ura pam Cephas aw namtakna, nit pu pakwt lōq sihkay'taqamuy ayaiyuñqamuy amumii. ⁶ Pantaqat atsve pu' pam tuptsiwini'yuñqamuy tsivot tsivot-sikip súnatnihqamuy amuhpe hōyokiwtaqamuy sūsniñaw amumi namtakna. Noqw pumuy amuñaqw suswuhanihqam nāt yēse; nikañw haqawat pi pay soa. ⁷ Pantaqat atsve pu' pam James aw namtakna, nit pep pu' sohsokmuy ayaiyuñqamuy amumii. ⁸ Pu nuhtuñk pam inumi piw namtakna, soñawnen nāt aw qa pituqw pay nu tihtiwqhāt an'i. ⁹ Pi nu ayaiyuñqamuy amuñaqw susqahimuu. Soon pi as nu yan'ewayniñaw ayaiwtaqey pan tūñwantiwini; pi nu God aw tōnawtaqamuy okiwsana. ¹⁰ Nikañw kurs nu hímunen, nu God núokwayat ahpiy pam'i. Nihqe nu qa paysoq put núokwayat makiwa; pi nu pumuy sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan maqsona, nikañw pay qa nūu, pi God núokwaat inumum tumalay'ta. ¹¹ Noqw itam yan yuaatota, sen púmaa, sen nūu. Noqw òviy uma yan tūtuptsiwa.

Our Resurrection

¹² Taay, noqw kurs itam Christ mokiwuy añqw ahoy tātayhqat yuaatotaqw, ya hintaqw òviy umuñaqw haqawat so'pum soon ahoy tātayyaniqat pañqaqwa? ¹³ Pi kurs so'pum pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat kurs Christ pay qa ahoy tātayi. ¹⁴ Noqw kurs Christ pay qa ahoy tātayhq, pep pu' itam haktonsa yuaatota; noqw piw uma kurs haktonsa aw tuptsiwini'yuñwa. ¹⁵ Noqw hikispi itam God qa súanyuaatotaqey pan núansaniwya. Oviypi pam Christ ahoy tātaynaqat pañqaqwa. Noqw pay kurs ima so'pum qa ahoy tātayyaniqw, pep pu' piw Christ qa ahoy tātayniwa. ¹⁶ Ispi kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat hapi God Christ pay qa ahoy tātayna. ¹⁷ Pu kurs Christ pay qa ahoy tātayniwhq, uma haktonsa tuptsiwini'yuñwa; uma nāt umuhqaanhtipuy añ hinwisa. ¹⁸ Pu òviy piw ima Christ ep so'qam kurs pay pas súlawhti. ¹⁹ Kurs pay itam yep-sa qatsit ep Christ aw yanyuñwnik, pas hapi itam sohsokmuy sinmuy amuñaqw sus'okiwhinyuñwini. ²⁰ Noqw pi pas antsa Christ hapi mokiwuy añqw ahoy tātayi; nihqe imuy so'qamuy piw ahoy tātayniqat mahtakna. ²¹ Pi sinom sūkw sinot atsviy so'ñwu. Noqw pan hapi piw puma sūkw sinot atsviy ahoy yevsani. ²² Pi Adam añ sohsoyam so'iwmaq, pay òviy piw pan Christ añ sohsoyam mokiwuy añqw ahoy tātayyani. ²³ Nikañw nanāp qeni'yuñwini, Christ mohtini, añk pu' Christ hisat pituqw put sinomat túwatyani. ²⁴ Pep pu' so'ñwamiq pituqw, pam Nay God aw moñwtunatyat mātapni, pam ahsupoq moñwqeqnit ayo yúku'ta, pu sohsokmuy añ moñw'iwyuñqamuyu, pu añ òqalay'yuñqamuyu. ²⁵ Ispi pam soon qa moñw'iwatani, pas hisat God sohsokmuy tuwqamuy añwutaqw, puma put aw maqaptsi'yuñwiniqat pahsavoo. ²⁶ Noqw nuhtuñk mokiwu, itahtuwqanihq, piw súlawhtini. ²⁷ Pi God Christ pas sohsoq hihta aw òqalmaqa. Nikañw pam put sohsoq hihta aw òqalmaqahqey kítahqe, pas nāp qa put aw maqaptsiy qatu, òviy pi pam hapi put sohsoq hihta aw òqalmaqahqee. ²⁸ Nikañw ason pam sohsoq hihta añwutaqw, pep pu' Tiat piw put aw maqaptsiy qátuni, it hakiy put sohsoq hihta

aw òqalmaqahqat aw'i. Noqw God hapi sohsokmuy amuhpenihqe suspavanni. ²⁹ Taay, noqw kurs as so'qam pay ahoy qa tātayyaniqw, ya ima so'qamuy amuñem kūyit akw tuvoylatotiqam hintsatska? Noqw pas piw puma hinoqw so'qamuy amuñem kūyit akw tuvoylatoti? ³⁰ Noqw hinoqw pas piw itam yūmosa unahintaqat yēse? ³¹ Nu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ep umuy pihni'taqey ahpiy umumi pas súañqawni, itupkomu, Nu nāqawu mómoki. ³² Kurs nu Ephesus ep hakimuy i'tsivutuy popkotuy amunyiñqamuy qananahtsopkañw nāyawwe', ya sen nu hin put akw moñwvasni, kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniq'ò? Pay pi itam tatam nōnovani, piw hihikwyani; taq itam qāvo so'ni. ³³ Uma nāmi qa yētotani, hak qahopit a'puñalqw, pam hapi hakiy qatsiyat nukñwat nukushintsanñwu. ³⁴ Uma suan hinwisniqey aw havivokalyani, nen qaanhtiput qe'yani; taq haqawat God qa tuwi'yuiñwa. Nu umuy hamantoynaniqe kita.

The Resurrection Body

³⁵ Noqw haqawa soon qa pañqawni: Noqw ya so'pum hin hinkahkañw tātayyani? Puma hihta tokoy'kahkañw ókini? ³⁶ Um hak qa wuwni'taqa, pi um hihta uyhq pu pam mokq, pu put añqw uyiwhqa wúñwiwmañwu. ³⁷ Pi um hihta üye' hintaqat tokoy'taniqat qa pantaqat uynwu. Um pay sivosiyat uynwu, sen sōhövosita, sen himuvoshumita. ³⁸ Noqw ason God put hintaniqat nāwakne' pan put tokotoynañwu. Pu sohsok hihta sivosiyat hintaqat tokoy'taniqat pam enem yukuñwu. ³⁹ Sohsok sikwi qa sanyuñwa. Sinom pas nāp sikwi'yuiñwa; pu hihtu popkot piw pas nāp sikwi'yuiñwa; pu pñvakiwht piw pas nāp sikwi'yuiñwa; pu masay'yuiñqam piw pas nāp sikwi'yuiñwa. ⁴⁰ Pu òveqatsit ep yesqam piw nāp tokoy'yuiñwa, pu tūwaqatsit ep yesqam nāp tokoy'yuiñwa. Oveqatsit ep yesqam nāp lomavitsañway'yuiñwa; pu tūwaqatsit ep yesqam piw sukw lomavitsañway'yuiñwa. ⁴¹ Tāwa pas nāp tālawñway'tañwu; pu müyaw piw pas nāp tālawñway'tañwu; pu sōtu piw pas nāp tālawñway'yuiñwu. Noqw qa sohsoy sōtu sun tālawñway'yuiñwu. ⁴² Noqw pan hapi i' hak mokt ahoy tātayhqa hintañwu. Pam as hovariwkañw āmiwht, qahováriwkañw ahoy tātayni. ⁴³ Pam as hin'eway āmiwht, lolmat pitsañway'kañw tātayni; pam qaòqálay'kañw āmiwht, a'nò òqalay'kañw tātayni. ⁴⁴ Pam yep qatsit añqw tokoy'kañw āmiwht, Hikwsit añqw tokoy'kañw tātayni. Itam pu' yep qatsit añqw tokot pasiwyuñwa. Noqw pep pu' itam pas antsa Hikwsit añqw tokot pasiwyuñwani. ⁴⁵ Oviy pi ura yan pey'ta: I' Adam mohti'maqa tātayñwuqey pan yukiwta, yan'i. Noqw pay i' Adam nuhtuñknihq hikwsi hakiy tātaynaniqey pan yukiwta. ⁴⁶ Nikañw Hikwsit añqwnihqa qa mohtii, pi yep qatsit añqwnihqa; pu Hikwsit añqwnihqa pay ason añkti. ⁴⁷ I' mohti sino tutskwat añqw yukilti; nihqe pam yep qatsit tunatyawta. Noqw añknihq sino hapi Tutuyqawhq, òveqatsit añq'ò. ⁴⁸ Pay pi tutskwat añqw yukiwtaqa hin hintaqw ima tutskwat añqw yukiwyuñqam hapi pay piw panyuñwa; pu òveqatsit añqwnihqa hin hintaqw pay òviy hapi òveqatsit añqwyaqam piw panyuñwa. ⁴⁹ Noqw pay pi itam tutskwat añqw yukiwtaqat an yukiwyuñqey pan hapi òviy itam piw òveqatsit añqwnihqat an yukiwyuñwani. ⁵⁰ Noqw it nu pañqawni itupkomu: Pas kurs hin hak tokoy'kañw piw uñwáy'kañw God moñwtunatyayat himuy'vani; piw pas soon hak hovariwkañw qatsit qahováriwtaqat himuy'vani. ⁵¹ Meh, nu hihta tupkiwtañwuqat umuy āawnani. Itam qa sohsoyam so'ni; nikañw itam sohsoyam alóntotini. ⁵² Nāt yankahkañwo, hakiy pōsiyat uhpukqat pan halayvita, nuhtuñk tötòqpit tóqtqi'ò. Pi tötòqpi tóqtqi, pu so'pum qahinkahkañw ahoy tātayyani, noqw itam alóntotini. ⁵³ Pi itam itahtokoy sakwitiñwuqat hihta pas qa sakwitiñwuqat enañ nāhoyñwayani; pu mokñwuqat hihta pas qa mokñwuqat énan'a. ⁵⁴ Noqw òviy i' sakwitiñwuqa pas qa sakwitiñwuqat yuwsiqw, pu i' pay mokñwuqa pas qa mokñwuqat yuwsiqw, pahsat pu i' yan lavayi pey'taqa aw antsaniwni: Mokiwu áñwutiwhqe súlawhti. ⁵⁵ Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy áñwutani? Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy múani, yan'i. ⁵⁶ Pi qaanhtipu hapi mokiwyu hōyat antañwu. Noqw hin hinwisniqa tutavo hapi qaanhtiput òqaltoynañwu. ⁵⁷ Noqw pay kwakwhat pi God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añ itam hihta añ kūyuñwiniqat pan yuki'ta. ⁵⁸ Yanta aw iunañwam itupkomu, òviy uma hūrs hoñni; pas qa wayayatotani; sutsep Tutuyqawhqat añ qaòwihinyuñwani; pi uma qa paysoq Tutuyqawhqat enem tumalay'yuiñqey navoti'yuiñwa.

16

The Offering for Fellow Believers

¹ Pu' imuy God sinomuyatuy amuñem himu oyiwniqat nu pañqawni. Pay nu Galatiat ep Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hin tutaptaqw uma piw panhtotini. ² Ason Sundayt aw pituqw, uma añ nanāp hihta ayo warantotamantani, God hakiy hin hihta tuwanaqat pan'i. Noqw nuy pituqw uma hihta qa sumiooyani. ³ Noqw uma umuhtutuveniy akw hakimuy hu'wanayaqw, ason nu pite' pumuy ayatani; noqw puma umuhkuwahtipuy Jerusalem aqw kiwisni. ⁴ Pu ason kurs nuy aqwniqw, pam lomahintaniqw puma inumumyani.

Paul's Plans

⁵ Noqw nu hapi Macedoniat añnen umumini, pi nu Macedoniat añni. ⁶ Noqw sen nu umumum huruhtini, hikis sen nu umumum tōmōlani; nen nu haqamininiqw uma nuy hihta akw paañwayani. ⁷ Nikañw nu pu' yañ haqami hoytaqe pay hāk umumi qa yórikni, nikañw pay hisnen nu umumum hihsavo huruhtini, kurs Tutuyqawhqa nuy nakwhanaq'ō. ⁸ Nikañw nu hapi Pentecost aw pahsavo Ephesus ep qátuni. ⁹ Pi nu pas pavan óqalat tumaltaniqw, put aw inuñem wuhkoew hötsilti; noqw ehpewi hintsatskaqam wūhaqya. ¹⁰ Pu ason kurs Timotheus umumiq pituqw, uma tunatyalto-tiqw, pam qañutsúwkañw umumum qátuni, taq pam inún it Tutuyqawhqa tumalayt hintsaki. ¹¹ Oviy hapi qa hak put pēvewnani, uma qa panyuñwt, put hahlayhqa umuhpiy hōnayaqw, pam peqw inumini, taq nu put enañ añ tuptsiwni'yuñqamuy nuhtayta. ¹² Pu i'wa itahtupko Apollos pay as pas añ tuptsiwni'yuñqamuy amumum umumiqniqat nu aw ó'qala. Noqw pay nāt pam qa pu'haqam umuminiqey nāwakna; nikañw pay ason pam hisat eñem lomahintaniqw soon qa umumini.

Final Words

¹³ Uma qa nāunay'yuñwni; qapēvewnit ep hūrs hoñni; pas tahtaqtñihqey pan hinyuñwni; a'nō ó'qaltni. ¹⁴ Uma nānami unañway'kahkañw, sohsok hihta hintsatskani. ¹⁵ Noqw uma Stephanas ep kivituy navoti'yuñqw puma Achaiat ep mohti tuptsiwya, nihqe puma God sinomuyatuy tumalay'yuñwniqey aw nānoi'yuñwa. ¹⁶ Noqw òviy nu umumi naokiyaw'tani: Uma hakimuy pan hinyuñqamuy amumi tūqayyuñwni, pu sohsokmuy itamuy hintsatskaqamuy amumii, pu itamum tumalay'yuñqamuy amumii. ¹⁷ Pas nu it Stephanus, pu Fortunatus, pu Achaicus pumuy ókiqw hahlayhti, puma umuy kurs hinyaniqat ep aw antsatsnaqw òviy'o. ¹⁸ Pas pi puma nuy suyan unañwtoynaya, pu úmuy; òviy uma añ panyuñqamuy pan tuway'yuñwni. ¹⁹ Ima Asiat ep hāhaqe' Jesus aw tōnawtaqam umuy óqalaya; Aquila Priscillat amum umuy Tutuyqawhqa añ a'nō óqala, kiyamuy ep tsovawtaqamuy amumuma. ²⁰ Sohsoyam tuptsiwni'yuñqamuy umuy óqalaya. Uma nānatupkomiñqey pan na'qalantotani. ²¹ Nu' Paul hapi it yan óqalnit pas nāp imay akw penta. ²² Tutuyqawhqa Jesus Christ aw qa unañway'taqa hapi pas pay ayo tūviwmantani. Itahtutuyqawhqa hapi nāt pítuni. ²³ Nam Itahtutuyqawhqa Jesus Christ núokwaat umumi pitsiwtāa. ²⁴ Nu Christ Jesus añ umumi pas unañway'ta. Nam antaa.

Paul CORINTH ep Tuptsiwni³ yuñqamuy amumi anċ Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahp̄iy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, itahtupkoy Timothyt amuma. Itam Corinth epeq God aw tōnawtaqamuy oqalanta, pu sohsokmuy God sinomuyatuy añ ahsupoq Achaia-tutskwat ep yesqamuy p̄iwu. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqum umumi pitsíwiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ō.

Paul Gives Thanks to God

³ Nu God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Náyatnihqat aw hahlayhtima. Kwakwhat pi pam Itananihqe itamuy oċwatuwa, pu itamumi unañwtavi'ma. ⁴ Itamuy hihihita añ k̄ānavotq, ahsupoq put añ pam itamumi unañwtavi'ma; noqw oviy itam piw tuwat hakimuy hihihita añ k̄ānavotyqamuy amumi unañwtapyaniqey tuwi'yuñwa, God itamumi hin unañwtapqat pan'i. ⁵ Pi kurs itam Christ amum hihihita añ k̄ānavotq, pu' pas pavan pam itamumi soon qa unañwtavi'tani. ⁶ Pu kurs itam haqam hihta añ k̄ānavote', pay hapi umuy suyan unañwtotiniqat, pu ayo nóñakniqat oviy itam put añ kuyvañwu. Noqw ason God itamumi unañwtaviqw, itam umumi unañwtapniqey tuwi'vaniqat oviy panta; noqw itam umumi unañwtapq, uma itamun k̄ānanapte' qa nan'eknaye', añ k̄ukuyvani. ⁷ Itam qanánatsopkañw God aw yanta, it navoti'taqee: Kurs uma itamun hihta añ k̄ānanaptaqw, God umumi unañwtapni, itamumi hin unañwtapqey pan'i. ⁸ Pi itam Asiat ep hin k̄ānavotqat uma navoti'yuñwniqat itam nāwakna, itahtupkomu. Pas pi itam as soon añ kuytani, itah'oqalay yupqōyva putuhti'ō. Noqw oviy itam okiw itahqatsiy añ nānahtsopti. ⁹ Panta, nihqe oviy itam qa qátuniqey pañoso pitu, itam nāp itah'oqalay qa aw yantat, God aw yantaniqe oviy'o, it hakiyo so'pumuy ahoy tātaynañwuqat aw'i. ¹⁰ Pam hapi mokiwyu añqum itamuy ayo távihqe, nāt itamuy ayo tahtaptima; nihqe pay nāt soon pam itamuy ayo qa táviniqat itam aw tuptsiwni'ta. ¹¹ Okiw as uma God itamuy nāt ayo táviniqat oviy itamuñem nāwakinwisni, añ kaysiwħqamuy amumuma; noqw ason pam panhtiqw, pep pu' uma pumuy amumum put ep God aw hahlayhtiwisni.

The Change in Paul's Plans

¹² Itam it ep hahlayhti, itahtupkomu. Itam súañqawniqey itah'unañwpeq navoti'ta. Itam qa atsáy'makañw, suan hinma, qa nāp itahwuwniy añ'a, panis God núokwayat-sa añ'a. Pan itam hinma sinmuy amuhpa, pu umuhpa' p̄iwu. ¹³ Pay nu umuy hihta mātisi'yuñwniqat pan umumi pēna. Pay hisnen uma yūmosa put mātisi'wisni. ¹⁴ Pay uma itamuy qa pas tuwi'yuñwa. Pay as uma itamuy suyan tuwi'yuñwe', Itahtutuyqawhqay Jesus pituhqat ep uma itamuy hahlaytotini, itam umuy hin hahlayhtiqat pan'i. ¹⁵⁻¹⁶ Noqw it yantaqat nu qapēvewnaqe as oviy pay mohti umumiqniqey pan unañwti, pu umuhpiy Macedoniat awnit, Macedoniat añqum umumi piw áhoyniqeyu; nen nu lōs umuy paañwani. Noqw nu umuñaqw Judeat aqwniqw uma nuy paañwayani. ¹⁷ Nu umumiqniqey qa paysoq nanawini. Nu yep qatsit ep haqawatuy qa amún lōq lavayi'ta-Kurs antsa, it'a, pu piw Qae, itwata. ¹⁸ God pas qa ásanihqa inumi navoti'taqw, nu súañqawu. Nu qa lōq layayi'ta. ¹⁹ Ura Sylvanus, pu Timotheus, pu nūu, itam umuy it Jesus Christ God Tiyat áawnaya. Noqw pam hapi pas antsa. Pam pas qa hihta ep wiñwhinta. ²⁰ Pi God sinmuy hihta áawnaqw, Christ hapi amumi put antsanñwu. Noqw paniqw hapi oviy itam put tuñwniyat aw yankahkañw, Nam antani, kitotañwu, God tayawintiwniqat oviy'o. ²¹ God hapi itamuy, pu umuy Christ aw sinotaqe itamuy asna; ²² Piw itah'unañwpeq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylata. Yan pam hin itamuy áawnaqey pan itamuñem yúkuniqey itamumi mahtakna. ²³ God inumi navoti'taqw nu umumi súañqawni: Nu hapi umuy oċwatuwhqe oviy pay hāk Corinth qa aqw'a. ²⁴ Nu umuhtuptsiwniy ep umumi tuyqawi'taqey qa pañqawu; pi uma tuptsiwnit ep hōñi; nikañw okiw as umuy hahlayhtotiniqat oviy itam umumum tumalay'ta.

2

¹ Yan nu it wūwaqe pay nu pāpu qa putuiwkañw umumi pītuni. ² Ispi kurs nu umuy unañwmoknaqw, ya hak nuy hahlaytapnani? Sen i' inuhpiy qahahlayhtiqa panhtini? ³ Noqw nu paniqw òviy umumi pēna, taq nāp hisat nu umumiq pite', unañwmokni, añwu as nu umumum hahlaynikañwo; pi nu umumi navoti'taqe, nu hihta ep hahlayhq, uma piw put ep hahlayyani. ⁴ Pi nu kānanvotkañw iunañway tūtuyhq okiw pakkañw umumi pēna; uma qahahlayhtotiniqat qa paniq'ò, pi nu umumi pas unañway'taqey umuy navotnaniqee.

Forgiveness for the Offender

⁵ Noqw pay pi hak itamuy unañwmoknaqa pay qa nuy-sa pantsant, pay umuy piwu; pay nu qa pas umuy sohsokmuy tukopnaniqe òviy kita. ⁶ Noqw pay pi pam tāqa wūhaqnihqamuy amuhpe yan sisviqw pay pam a'nòò. ⁷ Noqw òviy uma qa panwat aw wūwantotat, uma put hiniwhitipuyat ep aw pòhikye', aw unañwtpayani; taq nāp hisat pam qahahlayhpit akw nāwihkini. ⁸ Noqw uma put aw unañway'yuñqey pas piw put aw mahtaknayaniqat òviy nu umumi okiwhinqawlawu. ⁹ Pay nu pi yan tunatyawkañw umumi pēna, umumi pohtaniqee, mātaq pi uma pas sohsok hihta añ inumi tūqayyuñwa. ¹⁰ Pay uma hakiy aw hihta ep pòhikye', put ahpiy ayo yukuyaqw, pay nu soon qa piw aw pòhikni, sen pam inuhpewi qaanhti'ò. Nu umuy tunatyawtaqe Christ aw yankañw put ep aw pòhikni. ¹¹ Taq nāp hisat Satan itamuy ūnatoynani; pi itam put hin tunatyawkañw hintsakqat mātsi'yuñwa.

Paul's Anxiety in Troas

¹² Pu piw ura nu Christ añqw lomatuawit yuaataniqe Troas ep pituqw, Tutuyqawhqa inuñem nukwāñw'ew qenita, ¹³ Nikañw nu itupkoy Titus pepeq qa tuwaqw, kurs pas iunañwa soon uyiwaltini; nihqe òviy nu pay pumuy mātap, pahpiy Macedoniat aqw'a.

Victory through Christ

¹⁴ Noqw pay kwakwhat pi God Christ añ itamuy ánwutaqe it nāqöyiwuy añqw tūwiktiwyaqat pan itamuy tsamnuma; nihqe itamuhpiy put añqw lomatuawit hihta kwañwáhovaqtuqat antaqat sohsovik añ kúrukinta. ¹⁵ Pi soñawnen itam Christ ahpiy hihta kwañwáhovaqtuqat God eñem tataqtsoqwaqat anyuñwa, piw put unañwweya. Noqw sinom itamuqlapyaqam itamuy hovaikwya, ima mokiwy aw òkiwisqamu, pu put añqw ayo nóñakiwyuñqam piwu. ¹⁶ Mokiwy aw òkiwisqamuyniqw, itam hihta nuhtsel'ewakwnihqat mokiwy āawnaqat anyuñwa; noqw pay ayo nóñakiwtaqamuyniqw, itam hihta kwañwáhovaqtuqat qatsit āawnaqat anyuñwa. Noqw hak sen it tumalat añ aptsiwta? ¹⁷ Pi wūhaknihqam God lavayiyat nukushintsatsnaqw, itam qa pumuy amunyuñt, God atpip qaatsáy'kahkañw, put lavayiyat Christ añ yuaatota, God ahpiy put aw ayatiwyaqee.

3

Servants of the New Covenant

¹ Ya sen itam nāt pas pu' piw hákimnihqey umuy āwintani? Hal sen pi itam añ hakimuy amún umumi pan tutuvenit hintaniqat uma nānawakna? Ya sen itam umuñaqw pan tutuvenit tunlay'ta? ² Qae; itam pan tutuvenit qa nāwakna, pi uma pas nāp tutuvenit anyuñwa, itah'unañwpeq pey'taqata; noqw sohsoyam put añ tūñwayaqam itamuy hakimuynihqat pu hihta tumaltaqat navoti'yuñwa. ³ Uma tutuvenit Christ tuawi'taqat anyuñwa. Pi itam umumi lomatuawit taviqw, qátuhqat God Hikwsiat soñawnen put pēna, qa tutuvenkuyit akw tutuvenit añ'a, pu qa owavutsqat añ'a. Pam umuh'nañway taytaqat añ put pēna. ⁴⁻⁵ Itam qa nāmi yantat, God aw yankañw Christ añ yan yuaata. Pi itam nahpiy qa hihta añ aptsiwta, pas God òqalayatsa ahpiy'o. ⁶ Pam hapi itamuy it puhuvasiwnit eñem hintsatsnaniqey añ aptsiwaniqat itamuñem yuku. Noqw i' pasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwa, hisatwat tutuvenit añ pey'taqat qa pan'i. Pi sinom mokiwy hihkay'yuñqat pan hisatvasiwnit añ pey'ta; noqw pay puhuvasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwhqa sinmuy qatsimqañwu. ⁷ Ura i' tutavo owat añ pey'taqat sinmuy so'niqat pan

amumñem yuku; nikañw pam God lolmat tālawñwayat mahtakna; òviy pi Moses taywaat put tālat akw tālawwa, pam tutavot makiwhq'ò. Noqw Israel-sinom kurs hin put taywayat aw tātayyani, nāmahin pi pay tāla as aha' sұлaw'iwmaq'ò. ⁸ Noqw òviy i' pasiwni Hikwsit ahpuy makiwhqa tis pas pavan put lolmat tālawñwayat mahtaknani. ⁹ Pi kurs lolma tālawña hisatvasiwnit amum yante', tis pas pavan pam piw puhuvasiwnit amum yantani. Pi hisatvasiwni sinmuy mokiwyu hihkay'yuñqat pañqawu, noqw puhuvasiwni pumuy suan qatsit aw tsāmi'ma. ¹⁰ Noqw òviy hisatvasiwnit añqw tāla pēvewma, puhuvasiwnit añqw tāla put epniñqe pas suyan tālawvaqw òviy'o. ¹¹ Noqw kurs i' pasiwni tūwayatoqa tālat amum mātaviwhq, tis pas pavan i' qa tūwayaniqa tālawvani. ¹² Noqw òviy itam it puhuvasiwnit aw yanyuñqe pas qa tuhtuskahkañw yuaatota. ¹³ Pu itam Moses hihta akw pitsañway nōmaqwa qa panyuñwa; ura pam panhtiqw Israel-sinom tālat pay sұлaw'iwmaqat qa pas aw tayyuñwa. ¹⁴ Noqw pay pumuy wuwniam qatālawvaya; òviy pi hikis nāt pu' puma mohtiwat pasiwnit an tūñwantotaqw pumuy unañwaam soñawnen hihta akw nōmiwyuñwa. Noqw pi pay Christ itamuñem nōmiwtaqat ayo hólókna. ¹⁵ Hikis pi nāt pu' it talónvaqat ep pumuy Moses tutuveniyat an tūñwantotaqw unañwaam nākwapta. ¹⁶ Noqw pay ason hisat puma Tutuyqawhqat aw nánamtòke', puma suyan māmatsyani, ispi nākwapnit ayo yukihq'ò. ¹⁷ Noqw i' Tutuyqawhq hapi Qahováriwtaqa Hikwsi. Puma put aw nánamtòkq, Tutuyqawhqat Hikwsiat pumuy qenivo óyani. ¹⁸ Noqw itam qa nākwapkañwa soñawnen panapsat aqw Tutuyqawhqat lomavitsañwayat tuway'yuñwa; niñqe pañqw kuytaqat an suytsepñwat nānañumo lomavitsañwayat aw alón'iwwiswa, Tutuyqawhqat Hikwsiyat ahpuy'o.

4

Spiritual Treasure in Clay Pots

¹ Itam God núokwayat akw it tumalat aw taviwhqe, òviy qa tsako'nañway'kañw put hintsaki. ² Itam qa nanauyve it hintsaki; itam qa tūunatotoyna; piw God lavayiyat aw qa yēwalawu; itam qa pankañw, God lavayiyat pas suan yuaata. Noqw pahsat pu sinom sohsoyam nanāp unañway ep itamuy hihta tutuqaynaqat an pupriyañwu, ispi itam God atpip wúnuq'ò. ³ Noqw kurs itahlomatuawi hakimuy amumi tupkiwtaniqw, pay hapi pam an qatuptsiwni'yuñqamuy amumi tupkiwta. ⁴ Pi yep qatsit aw moñw'iwtaqa qatuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy aw qatālawna, taq nāp hisat pumuy unañwaam tālawvaqw, puma Christ God an son'iwñqat, lolmat tālawñway'taqat añqw lomatuwat aw tuptsiwyani. ⁵ Pi itam qa nāyuaatat, Christ Jesus Itahtutuyqawhqay put itam yuaata, pu itam umumi tūwikitu, Christ Jesus éñemi. ⁶ Pi God tāla qatālat añqw tālawvaniqat pañqawhq itah'unañway aw tālawna; noqw òviy itam Jesus Christ an God lolmat tālawñwayat tuway'kahkañw sinmuy amuhpa' put kúrukintota. ⁷ Noqw itam soñawnen it tālat pas hihkay'taqat tsóqasivut an tañay'yuñwa, itahtokoy sұлawtotiñwuqat an'a; noqw òviy sohsoyam nanaptani it óqalat pas pávannihqat God ahpinyñqata, pam hapi qa nāp itamuhpiy'o. ⁸ Itam nānan'ivaq sóntsaniwyaqw, God itamuñem qeni'ta; itam as kurs hinhtotiniñkañw pay qa nani'eknaya. ⁹ Itam okiwsahsanwakañw, pay qa tatamhti-wya; tūwiwkañw pay itam qa sұлawhti. ¹⁰ Itam nāqavo Itahtutuyqawhqay Jesus hin mokqat pay pan piw so'niqey pepya, Jesus qatsiat itahtokoy akw namtaknaniqat òviy'o. ¹¹ Pi itam nāt yesq mokiwu soñawnen itamuy nõýnuma, itam Jesus sinomatniqw òviy'o; noqw pay pam itamuy yūmosa taytoynaqw, itam itahtokoy sұлawhtiñwuqat akw put óqalayay nuhtumi mahtakni'yuñwa. ¹² Noqw òviy hapi mokiwu itamuhpe tumalay'ta, noqw qatsit sūtsepniñqa umuhpa'wat tumalay'ta. ¹³ Ura yan hapi pey'ta: Nu tuptsiwhqe òviy yuaayku, yan'i. Noqw itam òviy itah'unañway ep qapēvewnayaqe qatuhtuskahkañw yuaatota, ¹⁴ It navoti'yuñqee: God Tutuyqawhqat Jesus ahoj tātay-naqa soon piw itamuy qa enañ ahoj tātaynaniqata. Pam itamuy tātaynat itamuy-nikañw, pu umuy put aw tsamvani. ¹⁵ Pi itam umuñem sohsoh hihta an kuhkuyva umuy ayo nõñakniqat òviy'o. Noqw pep pu' God kaysiwhqamuy amumi núokway pas pāpu qaðwimahtaknani, pu put kwakwhatiwiskahkañw put pas hihtatotaqam suytsepñwat wūhaq'iwwisni.

Living by Faith

¹⁶ Noqw òviy itam soon nañ'eknayani. Pay as pi nāmahin itahtoko nuksiw'iwmaq, itahhikwsi nāqavo pūhuwma. ¹⁷ Itam yep qatsit ep pay hihīnwsaqw hihta añ kānanvotya, pay nāt hihsavoo. Nikañw put añ itam pas pavan hihtuyaniqey aw ókini. Nen itam hihta añ kānanaptaqey qahihtatotani. ¹⁸ Pi itam hihta mātaqyaqat qa aw tunatyawwist, hihta qa mātaqyaqat aqw taywisa. Pi himu mātaqyaqa pay súlawhtiñwu; noqw pu i' himu qa mātaqyaqa pam pas soon súlawhtini.

5

¹ Pi itam it navoti'yuñwa: Hisat itam yep qatsit ep itahtokoy kihsit antaqat mātapye', òveqatsit ep kihut sūtsepnihqat God añqw makiwyani, God ahpiy yukiwtaqata, qa sinot māyat ahpiy'ò. ² Pi itam yep qatsit kihut kihsit ep nāt yesqe öykita. Pi itam òveqatsit ep itahkiy aw yuñniqey kwañwtotoya. ³ Pi itam òveqatsit aqw óke', pas antsa tokot qa sakwitiñwuqat itam yūyahni; put itam soon haqami nastatotini. ⁴ Pi itam yep qatsit ep itahtokoy ep nāt yesqam hihihita añ kānanvotyakahkañw nāwalalwa, itam it tokot ayo yukuyaniqey qa put nānawaknat, pūhut tokot makiwyaniqey nānawaknaqee. Pi pep pu' God itahtokoy pay súlawhtiñwuqat tokot qa súlawhtiñwuqat enañ nāhoyñwani. ⁵ Nihqe pam itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqe pas suyan itamuñem panhtiniqey mahtakna. ⁶⁻⁷ Pi itam qa hihta tuway'kahkañw, qapēwewnit añ hinwisa. Nihqe òviy itam wuko'nañway'yuñwa, it navoti'yuñqee: Tutuyqawhqat haqam qátuhqat itam qa pep amum yēse, ispi itam nāto itahtokoy añ tanawtaqee. ⁸ Nihqe òviy itam God qapēwewnayakahkañw yep qatsit ep itahtokoy mātatveniyeq nānawakna, Itahtutuyqawhqay amum yesniqe òviy'ò. ⁹ Nihqe òviy itam yūmosa put unañwveyaniqey añ qa nātusi'yuñwa, sen itam qa put amum yeskahkañwo, sen pay put amum yeskahkañwo. ¹⁰ Pi hisat Christ sinmuy amuñem hin yukuqw, pep itam sohsoyam put atpip hoñvani, nen itam nāt itahtokoy añ yesqey hihta hintsatsaqey ep itah'ahsatiy òmahtotani, sen itam lolmat hintsatsaqey ep'e, sen qalolmat hintsatsaqey ep'e.

Friendship with God through Christ

¹¹ Oviy itam sinmuy hin as God mamqasyaniqat navoti'kahkañw pumuy tuptsiwyaniqat añ ò'qalnaya. God itamumi itah'unañway aw pay navoti'ta; noqw pay hisnen uma piw umuh'unañway ep put navoti'yuñwani. ¹² Itam qa nātsotskanayaniqey òviy yan pēnaya. Noqw haqawat hihta suovaamnihqat aw taywisa, nihqe pan puma hakiy tsokanayañwu; pu himu hakiy unañwayat ep lolmatnihqat qa tuway'wisa. Noqw as uma itamuhpe hahlaykahkañw pumuy amumi hin lavayhtotiniqey navoti'yuñwaniqat òviy itam yan pēnaya. ¹³ Noqw òviy kurs itam qanavoti'numye' itam God enem panyuñwani; pu kurs itam suyan wuwni'yuñwe' itam umuñem panyuñwani. ¹⁴ Pi Christ itamumi unañway'taqat itam navoti'yuñqee soon qa put enem tumalay'yuñwani, yan wūwantotaqee: Sūka tāqa sinmuy sohsokmuy amuñem mōki; noqw pep pu' soñawnen pi puma sohsoyam put amum soa. ¹⁵ Noqw as hakim yesqam pahpiy haqahpiy nāp tunatyay qa añ hinwist, Christ amuñem mokqe piw ahoj tātayhqat tunatyayat añ hinwisniqat òviy pam sohsokmuy amuñem mōki. ¹⁶ Noqw òviy itam yahpiy qa hakiy sinot pitsáñwayat aw wūwantotani. Ura as itamuñaqw haqawat Christ tuwi'yuñwa. Noqw pu' hapi itam put sínotnihqat qa pan put aw taywisa. ¹⁷ Pi sino Christ amum sūpwatiqw, God put pūhutañwu; Put hisatqatsiat súlawhtiñwu; añ ahsupoq pam pūhutiñwu. ¹⁸ God hapi sohsoq iit tumalay'ta; nihqe Jesus Christ ahpiy itamuy namivöhikna; nihqe itamuy póhiknaqe itam put pantaqat yuaatotaniqat òviy itamuy ayata. ¹⁹ Yan itam yuaatota: God Christ añ sinmuy nāmiwat póhikna, nihqe pumuy qaanhtipuyamuy pumuy amumi qa noi'ta. Pam itamuy put pantaqat tuawi'taniqat ayata. ²⁰ Noqw itam soñawnen Christ qeniyat ep put enem sinmuy amumi yuaatotaqe put aw yankahkañw umumi okiwhiñqaw; uma God aw nānamtókaniqat òviy'ò. ²¹ Pi Christ qaanhtiput qa tuwi'ta. Noqw pay God itahqaanhtipuy put aw noa. Noqw put ahpiy itam God añqw suan qatsit makiwya.

6

¹ Noqw òviy itam God amum tumalay'kahkañw, umumi okiwhin'qawa: Uma God núokwayat qa paysoq kwusuyat uma put akw moñwvástotini. ² Ura pam tutuvenit añ yan lavayhti: Nu pan unañway'taqw uñ hiñqawhq nu navota; nihqe ayo nõñantiw'hqat aw pituqst nu ùmi unañwtavi, ura kita. Noqw pi meh, pu' hapi pam itamumi tuqayvástaniqey pan unañwti; pu' hapi hak ayo yámakniqat enem qeni. ³ Itam qa hakiy unañwmoknayaniqey òviy suan hinwisa; taq ka sinom itahtumalay tukopnayani. ⁴ Itam kãnanaptaqey añ nakwhani'yuniwa. Noqw òviy sinom sohsoyam itam God enem tumalay'yun'qat navoti'yuniwni. Itam hihta hakni'yuniwa, pu itam hihhihta añ sóonhtoti. ⁵ Sinom itamuy wuvinumya, itamuy sivikimi tañatota, itamumi kikihpoyqa. Itam maqsontota; itam qa tohtoka, pu tsõñsoiwyuniwa. ⁶ Itam sohsok hihta añ kuhkuyvaqe qa nañ'eknayát, añ ahsupoq qaatsay'kahkañw hinwisa, God lavayiyat navoti'yun'qee; itam tũvãsyá, itam nuhtumi unañway'yuniwa, Qahováriw'taqat Hikwsit òqalayát ahpíy'o. ⁷ Itam sutsep qaatsay'kahkañw yuaatota. Itam God òqalayát añ hinwiskahkañw, suan tumalay'yuniwa. Pam pantaqa putvaqe itahmay añ sipwuvahpit anta, pu suyvaqe itahmay añ tuwvohtat an'i. ⁸ Haqawat itamuy qalomáyuaatota, noqw pu pètu itamuy lomayuaatota; haqawatuyniqw itam qa a'tsatu, noqw pètuyniqw itam a'nõ a'tsatu. ⁹ Haqawat itamuy qa tuway'numya, noqw pu pètu pay itamuy tuway'numya. Mokiwu nãqavo itamum yannuma, noqw pay itam nãto tayyuniwa; itamuy a'nõ wuvinumyaqw, pay itam hñhinhaqam nãto yëse. ¹⁰ Itam unañwmokiwh'kahkañw pay yũmosa hahlayya; itam okiwhinnumyakañw kãsiwhqamuy kãhaktotoynaya, as ñasta sãvay'kahkañw Christ atsviy itam sohsok hihta himuy'yuniwa. ¹¹ Is uma Corinth ep sínomu, itam qa hihta tupkiw'taqat umumi yuaatota; itam umutpipó itah'unañway púrukñaya. ¹² Itam umumi itah'unañway aw qa uhtaya; noqw sumataq úmawat umuh'unañway itamumi uhtaya. ¹³ Hakimuy naam timuy amumi hin lavayhti'qat pan hapi nu umumi lavayhtini: Uma tuwat itamumi umuh'unañway wũyak hótayani.

Warning against Pagan Influences

¹⁴ Uma qatuptsiwni'yun'qamuy qa suñwálalwani, pi uma pumuy amumum qa súnahpeya. Puyaw suan hinmaqa qasuanhinmaqat amum haqam súnahntini? Puyaw tãla qatãlat amum haqam súnahpee? ¹⁵ Puyaw Christ Nukpanat amum haqam súnahpee? Hal ya tuptsiwni'taqa qatuptsiwni'taqat amum haqam súnahpee? ¹⁶ Puyaw God kíat nãp yukit aw nãwakintiwyaqamuy amum haqam hihta ep súnahpee? Pi uma hapi God qátuhqat kíyat anyuniwa; pi ura God pañqawu: Nu pumuy amuhsonve qátuni, nen amuhpe hinnumni. Nu pumuy Tutuyqawhqaamni, noqw puma isinomni. ¹⁷ Oviy uma pumuy amuñaqw lasye', ayam pas supyani, kita Tutuyqawhqa; nen uma hihta qa powaiw'taqat qa aw hintsatskani; noqw nu umuy òmahtani. ¹⁸ Nihqe umunaiwtani, noqw uma itiyotimni, pu imanhtimni, kita Sus'òqaltutuyqawhqa.

7

¹ God itamuy yan āawna, aw iunañwamu. Noqw òviy sen itahtokoy, pu sen itah'unañway hihta akw tuyoy'ewakwtiqw, itam put añqw nãkwañw'ewakwtotani. Nen itam God pas kaptsi'kahkañw, put aw nãnoi'yuniwni.

Paul's Joy

² Uma itamumi pas unañway'yuniwni, itupkomu, itam qa hakiy hintsatsna; itam qa hakiy hovalaya; itam qa hakiy hihta paysoq kwahanaya. ³ Nu umuy qa hihtataniqey qa pan wũwankañw yan pëna. Nu umumi pas unañway'taqey ura umumi pay lavayhti; noqw òviy sen itam soe', sen yëse' itam nãto sũpwatini. ⁴ Nu qatuhtuskañw umumi yan lavayhti, itupkomu; nu umuhpe pas hahlayi; noqw nãma hin pi nu hihhihta añ kãnanvotima, nikañw nu suyan unañwte' pas hinhaqam hahlayhtiñwu. ⁵ Itam Macedoniat ep òkihqe, kurs hin nãsuñwnayani; nãnan'ivakw itamuy sóontsatsnaya. Itam lomatuawit enem nuhtumi rohomnumya; pu itah'nañwa tsawiniwyuniwa. ⁶ Noqw God añ sóonhtoti'qamuy òqalañwuqa itamuy suyan unañwtoyna, Titus pituhqat akw'a. ⁷ Píw

qa put pantaqat akw-saa, pam itamumi umuy lavayhtiqat put akw pīwu. Pam umuhpe pas hahlayi. Yaw uma inumi yórikyaniqey nānawaknaqat itamuy āawna, piw yaw uma hakiy qaanhintsakqat atsviy tsaykitaqata, piw yaw uma inuñem su'qawyuñqata. Nu iit navotqe pu' pas hahlayhti. ⁸ Pay as pi nu itutuveni akw umuy qahahlayhtapnakañw, pay nu put ep iwuwniy qa alõnta; pay as pi nu mohtiniq nāpi kurs nu pēnaqey pan wūwa, ispi nu navotq, yaw pam tutuveni umuy qahahlayhtapnaq'õ, pas as pi pay hihsavoo. ⁹ Noqw nu pu' put ep hahlayhti, uma qahahlayhtotiqat qa epnit, uma qahahlayhtotiqe umuhhintsakpiy añqw ayo lasyaqat put ep'e; uma pan qahahlayhtotiqe God unañwweya; noqw õviy itam umuy qa unañwmoknaya. ¹⁰ Pi ason hak God tunatyayat an qaanhtipuy ep qahahlayhte', put añqw lasq, God put ayo tāvini. Noqw pam soon put ep qahahlayhtini. Nāwuspi yep qatsit tunatyayat ahpiy qahahlayhpi mokiwy tumalay'ta. ¹¹ Kurs uma namiwuwayani, uma qahahlayhtotiqw ya God umuhpa' hin tumalay'ta? Uma pās wuwni'vaya; uma put pantaqat ep nennem qenitotaniqey tunatyaltoti; uma qaanhtiqat aw pas kwañwáy'tsivutoti nikañw uma piw tusi'tota; uma inumi yórikyaniqey pas pāpu kwañwtoynaya; piw uma qaanhtiqat sivintoynayaniqey pas suhtaq'ewya. Uma panhtotiqe it ep nennem qenitota. ¹² Ura nu umumiq pēnaqe hakiy qaanhtiqat qa put tunatyawkañw pēna, piw hakiy ep qaanhtiqat qa put tunatyawkañwo. Nu úmuywat tunatyawkañw õviy yan pēna, mātaq pi uma God atpīp inumi pas unañway'yuñqey nanaptaniqat õviy'o. ¹³ Noqw umuy panhtotiqw nu pas suyan unañwti, tis pi õviy Titus umuhpe hahlayhti, uma sohsoyam put suyan unañwtoynayaqõ õviy'o; noqw nu put amum hahlayhti. ¹⁴ Nu umuy tsuyakqe, Titus aw umuy pihni'ta. Nihqe nu put ep qa hahmana. Ura itam umumi sohsoq hihta suan lavayhtoti. Nihqe õviy piw pan nu Titus aw umuhpe himuiwtaqe pas súañqawu. ¹⁵ Noqw pam piw pas pavan umumi unañway'ta, uma put hin kwusuyaqat u'ni'taqee. Yaw pam umumi hihta lavayhtiqw uma put anhtoti; yaw uma tsawiniwkañkañw put pas kaptsi'yuñwa. ¹⁶ Noqw õviy nu umumi pas hahlayi, itupkomu, nu umumi tuptsihwqee.

8

Christian Giving

¹ Taa, God Macedoniat ep put aw tōnawtaqamuy amuhpa' hihta tumalay'taqat nu pu' umuy āawnani. ² Pay as pi nāmahin okiw puma hihhihta añ kānanavotkahkañw put ep pas hahlayya; nihqe puma hihta hakni'kahkañw himuy qa kahkawnayat, ayám hakim hihta hakni'yuñqamuy paañwantotaniqey õviy hihta tsovalaya. ³ Nu pumuy amumi navoti'taqw puma qa paysoq tusoq'ayatiwyaqey kwañtoynayakañw hihta himuy'yuñqey kuwahtoti; piw put pas yuhke' hihta kuwahtotiniqey unañwtoti. ⁴ Nihqe puma God sinomuyatuy hihta hakni'yuñqamuy amuñem hihta tsovalayat, itam put õmahtotat, amumi put kiwisniqat itamumi õ'qalyaqe itamuy pas qaõwiyayatota. ⁵ Nihqe puma itahwuwniy yuhke' it piw hinhtoti. Puma mohti Tutuyqawhqat aw nānoayat, pu God tunatyayat ahpiy itamumiwat piw nānoaya. ⁶ Noqw õviy itam Titus umumi ayataqw, pam umuñaqw hihta tsovalani; pay yaw pam umuñaqw it tumalat yayhna. ⁷ Uma hapi sohsoq hihta añ qaõwihinyuñwa; uma qapēvewnit pasiwyuñwa, uma put yuaatotaniqey tuwi'yuñwa; uma God lavayiyat navoti'yuñwa; piw put ep qanātusi'yuñwa; uma itamumi pas unañway'yuñwa. Noqw õviy uma piw tūvaanwayaniqey ep qaõwihiniwhtotini. ⁸ Pay hapi nu it umuy qa pas tusoq'ayata; mātaqpi kurs uma pas antsa nuhtumi unañway'yuñqat nu navotniqey õviy ayé' hintsatskaqat nu umuy āwinta. ⁹ Pi Itah-tutuyqawhqa Jesus Christ umuy hin õkwatuwhqat uma pay navoti'yuñwa. Ura as pam kāhaknikañw umuñem ðokiwhti, pam ðokiwhtiqw uma kāhaktotiniqat õviy'o. ¹⁰ Noqw it nu añ wūwaqey pañqawni: Pay yaw ura uma sūkw yahsañwuy ephaqam hihta tsovalayaniqey añ suhtaq'ewya. Taay, uma hihta yayhnayaqey aw antsatsnaniqw, pam umuñem lomahintani. ¹¹ Uma hihta hinhtotiniqey suhtaq'ewyaqey put aw antsanyani, umuy hihta himuy'yuñqey ahpiy'o. ¹² Pi hak su'qawkañw God hihta maqqaq, God put ep hahlayhtiñwu; hak hihta qa himuy'taqw, God pay navoti'taqe, hakiy aw qa hihta tuñlay'tañwu. ¹³ Pi pay añ haqawat qa a'pitniqw úmawat-sa añ hihta maqsonlalwaqat nu qa put pañqawu. ¹⁴ Pay hapi nan'ivo sūnantaniqat õviy nu pañqawu; Puma pu'

hihta hakni'yuñwa, noqw uma qarūrnayaya; as uma pumuy paañwayaniqat nu umuy tūviñta; noqw uma tuwat hihta hakni'yuñqw puma tuwat umuy paañwayani, noqw yan nan'ivo súnantani. ¹⁵ Pay pi ura yan pey'ta: 'I' hak wūhak tsovalaqa qa hihta akwsiñwnañwu; noqw i' qa wūhak hihta tsovalaqa pay qa hihta rūrumnāñwu. ¹⁶ Noqw kwakwhat pi God Titus pan unañwtoynaqw pam umumi pas unañway'ta, itamuy hin umumi pas unañway'yuñqat pan'i. ¹⁷ Pi itam put aw pañqawaqw, pam súnakwha; nihqe pay pam pas su'qawtaqe òviy nanāp'unañw umumiq'a. ¹⁸ Noqw itam Titus enañ suk w tuptsiwni'taqat umumiq hōnaya. Pam God aw tsotsvalyaqamuy amuhpa' lomatuwit yuaatinuma, nihqe put ep pas aw lomanavotiwa. ¹⁹⁻²⁰ Piw God aw tōnawtaqam put namorstaqw, pam itamum hinnunqe, itam hihta tsovalayaqat kima. Pi itam añ ahsupoq suan hinwisniqey nānawakna. Taq ka hak itamuy hihta tsovalayaqat ep itamuy òvelani, as pam put ep God pas hihtatanikañwo, itamuy hin nāvañwantotaniqey suhtaq'ewyaqat aw yórikqee. ²¹ Itam Tutuyqawhqat atpip suan hinwisniqey tunatyawyuñwa, piw sinmuy amuhpewii. ²² Pu mitwat itam piw aw lomanavoti'yuñqat pumuy enañ hōnaya. Pam hihhihta añ qanātusi'maqey itamumi mahtakna. Nihqe pam pu' umumi yórikniqey pas kwañwtoyna, pam umumi pas tuptsiwni'taqe òviy'o. ²³ Noqw sen Titus hákiyinihqat haqawa tūviñlawniqw, pay pam hapi itumalsuñwa, pi inumum pam umumi unañwtavi'ta: noqw sen haqawa imuy tuptsiwni'taqamuy hákimnihqat tūviñlawniqw pay puma God aw tōnawtaqamuy tuaw'aymatu, puma Christ pas himuniwhtiniqat òviy añqe' ayatiwa. ²⁴ Noqw òviy uma nuhtumi unañway'yuñqey pumuy amumi mahtaknayani, pu añqe' God aw tōnawtaqamuy amumi piwu; noqw pahsat pu sohsoyam nanaptani itam pumuy amumi umuy lomalavaytaqe pas súañqawaqata.

9

Help for Fellow Christian

¹ Pu uma God sinomuyatuy hihta akw paañwantotaniqat pay soon pas nu umumi pentani, pu umuy ayalawni. ² Pi nu umumi navoti'taqw uma su'qawyuñwa; noqw òviy nu pan Macedoniat ep sinmuy amumi umuhpe himuiwa; nihqe pay Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam yas hihta akw tūvañwantotaniqey añ sun suhtaq'ewyaqat nu amumi pañqawu; noqw pas pan umuhtunatyá kaysiwhqamuy pan unañwtoyna. ³ Nikañw pay nu inuhsavo imuy tuptsiwni'yuñqamuy umumiq hōna, nāp hisat pi itam yan umuy hiñqawaqe kurs a'tsatnihqey pan sinmuy amumi mahtaktotini; noqw pay pi nu pañqawu: Uma pās yuki'yuñwniqat òviy'o. ⁴ Taq nāp hisat pi sen haqawat Macedoniat ep tuptsiwni'yuñqam inumum ókiqw kurs nāt uma qa yuki'yuñqw itam hamanhtotini, tis pí òviy úmaa, pas qananahtsopyaqat umuy itam kwiviyaatotaqat ep'e. ⁵ Noqw òviy nu añ wūwaqe imuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi pañqawhq, puma añwu pay inuhsavo umumiqey', hihta uma kuwahtotiniqey pañqawaqw tsovalayani; noqw uma sohsoq hihta añwu pay tsovalayaqw, sohsoyam uma nanāp'unañw put kuwahtotiqat nanaptani, itam umuy tusoq'ayatotaqat qa paniq'ò. ⁶ Noqw it nu pañqawni: Òwiuyhqa pay òviy piw òwiñhōqmantani; pu i' hak qaðwiuyhqa piw òviy qaðwiñhōqmantani. ⁷ Hak hin nāp wūwante', pan hihta kuwahtimantani, qa kahkawnakañwo, piw paysoq pi aw pañqawaqw òviy'o; pi God haqam su'qawkañw hihta kuwahtiñwuat hahlayi. ⁸ Pi God umuy hihta hakni'yuñqat epnihqe hóyokput umuy òqala; noqw pahsat pu uma qa hihta rūrumnayakahkañw añ òkiwyaqamuy paañwayaniqey hihta pasiwyuñwni. ⁹ Pi ura yan pey'ta: Pam añqe' ahsupoq añ òkiwyaqamuy hihta huyta; pam sutsép-sa núokwa. ¹⁰ God hapi sinmuy poshumit huyta, piw pumuy amumi nōsiwhqat nōañwu; nihqe pam umuy hihta hakni'yuñqat umuy huytani; noqw kurs uma soñawnen put uyaqaw pam wuñwe' natkotote' lolmat tumalat aniwnani. ¹¹ Noqw pahsat pu uma sohsoq hihta qaðwiñhinkahkañw pas pāpu añ òkiwyaqamuy paañwayaniqey pasiwyuñwni, noqw itam God sinomuyatuy amumi it kuwahtiput maqayaqw puma pas pavan God aw hahlayyani. ¹² Pi uma it kuwahtiput God sinomuyatuy amumi maqaye' pumuy hihta hakni'yuñqat ep pumuy paañwayani. Noqw uma panhtotiqw puma God pas pavan aw hahlayyani. ¹³ Puma umuñaqw kuwahtiput òmahtote' pas antsa uma Christ añqw lomatuwit kwusuyaqat aw yórikyani, piw put kwusuyaqe put añ hinwisniqata;

noqw puma God pas hihtatotani; uma qa hihta kahkawnayat pumuy amumi hihta kuwahtotiqat ep'e, pu qa pumuy-sa amuminit, sohsokmuy sinmuy amumii. ¹⁴ Nen puma umuñem God aw nānawaknani, as umumi yórikyaniqey tuñlay'kahkañwo, God umumi pas unañway'taqat nanaptee. ¹⁵ Istatihhi God qaöw'hihkay'taqat itamumi kuwahti! Pas kurs hin put súañqawu. Itam put ep God aw hahlayhtiwisni.

10

Paul Defends His Ministry

¹ Noqw nu' Paul umumi pañqawni: Yaw haqawat nuy umumumnen okiw'unañway'tañwuqat pañqaqwa, nikañw nu yaw umuñaqw ahpiynen pas qatuhtuskañw yuaataniwu. Noqw ura Christ pas nāp yep qatsit ep hinnumkañw pas qa a'nö unañway'kañw, sinmuy pāsi. ² Noqw öviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Nu umumumniqw, uma nuy qa tuhtuskañw yuaataniqat qa aw nuy öqawnayani. Taq yaw nu nāp itunatyay añ hinmaqat pan inumi wuwantota. Noqw pumuy amumi nu qatuhtuskañw yuaataniqey pan nātuptsiwni'ta. ³ Pay as pi itam yep qatsit ep yeskahkañw, qa nāp itah'öqalay ahpiy Nukpanat aw rohomhtiwiisa. ⁴ Itam qa yep qatsit ahpiy tunipit akw put aw rohomhtiwiisa, pi God tunipiyat akw'a. Noqw put akw itam Nukpanat öqalayta qa hihtatota. ⁵ Itam sinmuy wuwniyamuy qa hihtalalwa; puma kwiviunañway akw God añqw navotit aw rohomnumyaqw itam pumuy áñwulalwa; pu sinmuy nāp tunatyay añqw lasye', sohsok Christ aw- sa maqaptsi'yuñwñiqat pan itam pumuy unañwtotoynaya. ⁶ Noqw uma itamumi maqaptsi'yuñqw, pahsat pu itam hakimuy qa tuqayvahsi'wisqamuy hinwat öqwhayani. ⁷ Ya uma haqawat suovaamnihqat pitsáñwayat-sa aw taywisa? Uma it piw aw wūwayani: Kurs haqawa Christ lavay'ayaatnihqey namiuwantaqw, pay itam piw put lavay'aymatu. ⁸ Pi Christ nu umuy öqalaníqat pan nuy ayata, nu umuy hoyalaniqat qa panwat nuy ayata. Noqw pas as pi nu it öqalat yuaataniqw pay pam inuñem qa haman'ewayni. ⁹ Nu itutuveniý akw umuy tsatsáwinaniqey qa nāwakna. Uma qa pan inumi wūwayani. ¹⁰ Oviy pi yaw haqawat pañqaqwa: Put tutuveniat as qaöw'hihkañw pu a'nö öqala; noqw pi hakimuy amumumnen pay öwiewniñwu, pu lavayiat qa pas lay'tañwu. ¹¹ Noqw pay nu pan hiñqaqwaqamuy amumi pañqawni: Uma it añ wūwayani: Pay nu yāvahaqawq umumi öqalat penta, nihqe öviy nu umumi pite' pay nu soon qa piw pañqe' umumi yuaatani. ¹² Piw nu kurs hin nākwiviyuaatotaqamuy amumumnihqey, piw amunnihqey pañqawni. Puma pi nānami namituanlalwakahkañw, pu ayám hakiy hintaqw pay qa pas antaqey namiuwantotaqe qa suan wuwni'yuñwa. ¹³ Itam soon ayam sukw tumalayay yuaatotani, pay pas nāp itahtumal'ayaway-saa. God itamuy tumal'ayataqw Itam Corinth aqw pahsavo hinnumya. ¹⁴ Noqw uma itamuhpiy mohti Christ añqw lomatuwat nanapta. Noqw öviy itam umuhpa' hihta lomatumaltotaqey put- sa yuaatotani; kurs itam qa umumi öke', soon pan yuaatotani. ¹⁵ Ura nu pañqawu: Itam ayám supwatuy tumalayamuy qa put yuaatotani. Is as okiw umuhtuptionsiwniý añ uma öqawhtotaqw, pep pu' God umuyupqöymi itamuñem qenitani. ¹⁶ Pi itam umuyupqöyva lomatuwat yuaatinumyaniqey nānawakna; nikañw ayám piw sukw tumalayay qa sokoplalwani. ¹⁷ Noqw i' hak hihta ep hahlayhtiqtat hapi Tutuyqawhqat núokwayat ep hahlayhtimantani. ¹⁸ Pi hak nālomalalvayhq pam qa hímuu; nikañw ason Tutuyqawhq hakiy lomalvayhtiýw pam pantaqa pas hímuu.

11

Paul and the False Apostles

¹ Is as uma inumi hihsavo tūqayyuñwni, noqw nu tuwat an'e'wakw nāyuaatani. Hal owi, uma inumi tūqayyuñwni. ² Nu God añqw pan unañwtiqe umuy kahkawnaqe, umuy qahováriwyuñniqat nāwakna. Hak tāqa tiy mānat qahovalniwtaqat súkw tiyot aw nóahqat pan nu umuy Christ aw noa. ³ Nikañw nu tusiiwta, taq ka uma Christ qaatsay'kahkañw aw unañway'yuñwñiqey qe'totini, hak umuy únatoynaq'ö, ura tsūa unatwiý akw Eve hin únatoynaqat pan'i. ⁴ Uma itamuñaqw lomatuwat hímunihqat

pay kwusuya. Noqw òviy kurs piw hak pite', alòhòt tutuqayhpit umumi mātapq, sen piw suk w ayo tūooyhqat itam qa yuaatotaqat umumi yuaataq w, sen suk w hikwsit uma qa kwusuyaqat umumi kwusivaq w, uma ka put aw sūunaiw tapyani. ⁵ Ima ayaiwuñqamnihqey pan nātsokani'yunqam pas puma pāsyaqey yuaatota; noqw nu pay nāpnihqey qa pumuy amun k pitsiwa. ⁶ Yaw uma nuy qa lavayhtuwi'taqat pañqaw. Ka pi nu panta. Nikañw nu navotit pasiwa. Oviy pi itam hihta umuhpa' tumaltotaqey akw itahnawotiy añ ahsupoq tunvotnaya. ⁷ Ura nu umumi pftuhqey lomatuawit umumi yuaataqey umuñaq w qa hihta tūkwata. Nu umuy hihtataniqey òviy nāqahihtata. Ya nu it ep umuhpewi qaanhti? ⁸ Nu umumum tumalay'taniqey òviy aye' God aw tōnawtaqamuy amumi tūkway'ta, puma sīvay akw nuy paañwantotaq w òviy'o. ⁹ Nihqey ura nu umumum yankañw hihta haktaqey qa hakiy aw put ep tūkway'ta; pi ima tuptsiwni'yunqam Macedoniat añq w òkihqam nu hihta hakni'taq w put ep nuy paañwaya; noqw òviy uma nuy qa maqsonota. Noqw pay nu ka sutsep panmani. ¹⁰ Christ iunaiway ep qatuq w nu sutsep qaatsay'kañw it yuaatani: Nu qa hakiy aw hihta ep tūkway'tat, sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqey ep hahlayhtimani. Noqw soon hak nuy put ep sóontsanni. Nu Achaiat añ ahsupoq pan yuaatinumni. ¹¹ Noqw ya nu hinoq w panhti? Sen nu pay umumi qa unañway'taqey òviy'o? As'a. God inumi pas suyan navoti'ta. ¹² Haqawat sūitamun God enem tumalay'yunqey pañqaw. Noqw as pumuy a'tsatnihqat mahtaktotiniq w òviy nu God lavayiyat qa hihta òviy yuaatinuma; pay piw nu nāto pan yuaatinumni. ¹³ Puma Christ enem ayaiwuñqamnihqey pañqaw, nikañw unatwit hintsatska, pi puma qa pas pas antsa God enem tumalay'yunwa. ¹⁴ Noqw pay soon qae, pi Satan pas nāp tālat ep hoñviayanihqey pan namtakni'ta. ¹⁵ Paniq w òviy put enem hintsatskaqam hihta suan hintsatskaqey pan namtaknayaq w, pay uma qa aw kāwuwantotani. Noqw pay pumuy hin tumaltotaq w, God pan hapi pumuy amumi ahoytani.

Paul's Sufferings as an Apostle

¹⁶ Noqw nu piw pañqawni: Qa hak hapi nuy pay nūanhimunihqat pan inumi wūwantani, hal kurs pantanik pay nu nūanhimunihqat pan inumi tuqayvastotani; noqw nu hihsavo kwiviyuaatani. ¹⁷ Nu pu' pay sinot an lavayhtini, qa Tutuyqawhqat wuwniyat ahpiy'o; nu hakiy nūanhimunihqat an kwiviyuaatani. ¹⁸ Ima hakim Christ enem ayaiwuñqamnihqey yuaatotaqam yep qatsit ep hīmuyaqey, piw hihta hintsatskaqey ep kwiviyuaatota; noqw òviy nu tuwat kwiviyuaatani. ¹⁹ Uma hakimuy añ nūanhihtuy amumi suhtaq'ewyakahkañw tūqayyuñwa, sam pi uma pas nāp sūanwuñi'yunqee. ²⁰ Ima nātsotskanayaqam umuy nūantuwiqtota, umuy hihta kwahantota; umuy nukwānwhintsatska; pu nāhihtatota, umuhtayway wuwahtota. Puma umuy pan hintsatsnaq w uma añ kūyuñwa. ²¹ Is uti! Puma a'nō ò'qaltu, noqw nu oki w qaōqāla; ispi nu umuy qa pan hintsatsanqhē òviy'o. Nikañw kurs puma hihta ep kwilivayhtotiq w pay nu piw panhtini. (Nu pay hakiy nūanhimunihqat an yuaata.) ²² Ya puma Hebrew sinom, Israel tīmatu? Pay nu piw pam'i. Ya puma Abraham natkomatu? Pay nu piw pam'i. ²³ Ya puma Christ enem tumalay'yunwa? Piu nūu. Nu pas a'nō tumalay'ta. (Nu nūanhimunihqey pan lalvaya.) Sinom hihsakishaqam nuy wuwahtota; piép siviimi nuy panayaiwu; pu nu qa sūs pēp mōki. ²⁴ Tsvot-sikis ima Jew-sinom nuy sūkw akw qa lōp sunāt-sikis wuwahtota. ²⁵ Sinom pāyis nuy murikhot akw wuwahtota; sūs nuy tatatupaya; pāyis pātuwaqatsit ep pākihut itamuney sakwiti; sūs nu tōkilnawit-nikañw pu tālō' pātuwaqatsit a'nō hōtsit añqey' pāyawnuma. ²⁶ Nu wuhkonakwsu; pāvaqey nu unahinnuma, piw uuyiñwtuy amuhpaa, nāp isinomuy amuhpaa, piw añqey' hihihituy sinmuy amuhpaa; nu wuhkokitsokit añ unahinnuma, pu qayēsihwpuvaa, pu pātuwaqatsit añ'a; piw añ tuptsiwni'yunqamuy atsáy'kahkañw pañqawqamuy amuhpaa. ²⁷ Okiw nu maqsonote' mañwúiwtañwu, qa sūs nu qa pūwi; pu nu tsōnmokiwtañwu, pānaqawuy nu añ kānanvotyā; nu qa sūs napwala; tūsūñw'iwtāñwu; nu ephaqam qa yuwsitāñwu. ²⁸ Noqw nu iit sohsok añ kuyvaqey nawus nu nāqavo Jesus aw tōnawtaqamuy amumi tunatyawtani. Nihqey nu put akw putuiwa. ²⁹ Kurs hak haqam qaōqāwi'taq w nu put amum qaōqāwi'ta. Kurs hak haqam tuptsiwnit añq w lasq, nu put

ep pas unañwmokiwtañwu. ³⁰ Nikañw pay kurs nu hihta ep kwivihinqawlawnik, pay nu tatam qaōqálanihqey pan namtakni'tani. ³¹ God Jesus Christ Itahtutuyqawhqay Naat inumi navoti'taqw nu súañqawu. (Okiw nam pam yūmosa tayawintiwaal!) ³² Ura nu Damascus-kitsókit epniqpw, pep tutskwat ep moñwi Aretas yan mátsiwhqqa nuy nuaniqey nāwakna; nihqe òviy pam pan tutaptaqpw pep kikmoñwi Damascus-sinmuy kitsókiyamuy ep tukw'uhtsit ep aw hòtsíwat ep solāwamuy tūwalayaniqat òviy oya. ³³ Noqw nu tutsáysivut añqw pakiwtaqw, hakim ikwátsim tuhpelva' nuy hawnayaqw nu moñwit máyat añqw ayo yama.

12

Paul's Visions and Revelations

¹ Pas ka nu hihta kwivilalvaye' soon put akw moñwvastini. Kurs nu hihta tu-awyorikqey, pu Tutuyqawhqqa inumi mātaktiqat yuaatani. ² Nu hakiy Christ aw tuptsiwni'taqat tuwi'ta. Noqw pam pakwt nālōq síhkay'taqat yahsañwuy ephaqam tokpelat yūmoq paki; sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ³ Ura nu pañqawu: Pam hak lomaqatsit aw òmi wikiwa, sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ⁴ Noqw pam pañso wikiwhqe, lavayit pas kurs hin pañqawiwhqat navota; noqw put hak yuaataniqw pam mewniwta. ⁵ Nu hakiy pantaqat tsokanani, nikañw pay nu qa nātsokanani; nu qaōqáwi'taqey yuaatani. ⁶ Kurs nu as hímuiwtaniqey nāwaknanikañw, nu qa núanhimuniwhtini; pi nu hihta yuaataqey suyan navoti'ta, Nikañw pay nu soon panhtini. Taq hak inumi hin yórikqey, pu nuy hin navotqey pan inumi wūwantaniqat nu nāwakna. Noqw pep pu' pam soon put pantaqat yuhke' nuy tsokanani. ⁷ Noqw nu hihta pas pavan yórikqey qa ep pas kwivi'nañwtiniqw, hihta tūya Satan ahpiy inumi noiwa, kūtāt antaqa, nuy tūholawniqee. Noqw put atsviy nu qa pas kwivi'nañway'ta. ⁸ Noqw as pam pantaqa nuy mātapniqat nu pāyis Tutuyqawhqat aw okiw tūviñta. ⁹ Noqw pam inumi pañqawu: Pay inuokwa ūmi apsiwta, pi um qaōqáwi'taqw pahsat pu nu uhpiy a'nō òqalay'taqey nuhtumi mahtakinta. Paniqw òviy nu hahlaykañw hihta añ qa pasiwkañw put ep himuiwtani; nen nu Christ òqalayāt añ put amum hinmani. ¹⁰ Nihqe òviy nu Christ atsviy hihta añ kánanvotqey ep hahlayhtima. Nu put lavay'ayaatnihqe òviy òpuiwta; sinom nuy òvelantota; pu nu hihta hakni'ta; sinom nuy okiwsahsanya. Pi nu qaōqáwi'te' pahsat pu nu Christ ahpiy a'nō hoñviwtani.

Paul's Concern for the Corinthians

¹¹ Nu yan kwiviyuaataqe núanhimuniwhti, uma nuy put aw lálayyaq'ò, pi as pi uma nuy lomalavaytanikañwo. Umuyniqw ima nāpnihqe Christ lavay'aymatnihqam pas pavan hihtuya. Noqw nu umumi súañqawni: Puma nālomatsokani'yuñqw pay piw nu súamunta, nāmahin pi as nu pas antsa God-niqw pay qa hímuu. ¹² Ura nu umuhpa' tumaltaqe pas antsa Christ lavay'ayaatnihqey pan umumi namtakna; nu qa hihta ep nañ'eknat, umuhpa' kātumalat hihta tuawi'taqat tumalta, pu kātatayhpit piwu. ¹³ Ya nu aye' God aw tōnawtaqamuy-sa lomahintsant, umuy qalomáhintsana? Qae. Ka uma hihta ep inumi hin unañway'yuñwa, nu umumi lomatuawit yuaatat qa hihta umumi tuñlay'taqat ep'e. Okiw uma inumi put ep pōhikyani. ¹⁴ Meh, pu' hapi nu pāyis umumiqniqey aw pitsini'ta; pay nu soon hihta ep umumi tūkway'tani; nu umuhhimuy hihta tuñlay'taniqey qa put òviy umumini, pi nu umumi unañway'taqey òviy'o. Pi qa tsátsayom yumuy, namuy amuñem hihta na'sastotañwu, pi pumuy namat, yumat timuy amuñem hihta na'sastotañwu. ¹⁵ Pu tatam pi nu umumi hihta nāvoswani, pu piw nukwsiwhtini, nāmahin pi nu umumi pavan pas unañway'taqw, uma tuwat pahsat inumi qa pas unañway'yuñwani. ¹⁶ Noqw pay pii; pay pi nu qa hihta ep umumi tūkway'ta as'a; noqw yaw uma pañqawu: Pam tuhisanihqe òviy unatwiw akw itamuy nukwánwhinhti. ¹⁷ Ura nu umumi hakimuy ayata. Noqw puma haqawa sen umuy hihta kwahana? ¹⁸ Ura nu Titus umumi ayata, piw pu sukwat tuptsiwni'taqata. Noqw ya Titus umuy hihta kwahana? Ya itam qa sun tunatyawta? Ya itam qa sun hinma? ¹⁹ Uma ka wūwantotaqw nu umumi nēñem qenitaniqe òviy pan penta. Noqw pay

qa panta. Pi nu God atpip Christ aw yankañw umumi penta, uma òqawhtotaniqat òviy'ò, aw iunañwamu. ²⁰ Pas nu tusiiwta ka nu umumi pite' umumi yorikq umuy suan hinwisniqat nu nāwaknaqw, uma qa pan hinwisni. Noqw pay uma as ka nu umumi pās yuaataniqat nānawaknaqw nu umuy tuwat qòhqòyini. Nāp hisat pi uma hihta ep nāñwuy'yuñwini; nānami unañwtutuyyani, nānami itsivuiwyuñwini, nānamiq hiñqawaqey akw nātsikiwtani, nehpewi sawiwitotani, pu pas hihtuniqey panyuñwini, tsotsvalqey añ qanamítuqayveyani. ²¹ Pu nāp hisat nu piw umumi pituqw, God Ina umutsva nuy hamanhtoynani, taq ka nu kaysiwqhāmuy qaanhtipuy añqw qa lasyaqamuy tuwe' unañwmokni, puma itséhe'qatsiy, pu qahopqatsiy, pu qaunāñwtalqatsiy qa qe'totiq'ò.

13

Final Warnings and Greetings

¹ Pu' hapi nu pāyis umumiq pohtani. Noqw hakim lōyöm sen pahyom pas suyan hakiy qaanhtiqat navoti'kahkañw inumi put tuhtualyaqw, pahsat nawus nu hakiy eñem hin yúkuni. ² Ura nu umumunikañw hin pañqawhqeý pan piw qa umumunikañw umumi pēnani: Nu hisat umumi pite' soon hakiy òkwatuwuni; nu sohsokmuy qaanhinwisqamuy amuñem hin yúkuni; ura nu pay nuhtuñk umuhpeq pohtaqw pay pan haqawat yēse, noqw pu' atse piw nāt pētu pay amunhtoti. Noqw òviy nu soon hakiy ayo yámaknani, imuy hakimuy qaanhtotiqamuy. ³ Noqw pahsat pu uma pas suyan nanaptani Christ pas suyan inuhpe yuaataq'ò; put pantaqat uma navoti'yuñwiniqey nānawakna. Pam hapi umumi qaòwñhinta, piw a'nò òqala umuhpaa. ⁴ Pay pi put tokoat qaòqáwitaqw, sinom nahoylehtsit aw put muaya; noqw pam ahoy tātayhqe, God òqalayay ahpiy qatu. Noqw ítamwat piw put an qaòqáwi'yuñwa; nikañw ítam piw put amum yeskahkañw, God òqalayay ahpiy put eñem tumalay'yuñwa umuhpaa. ⁵ Kurs uma nānami wūwayaa. Ya uma pas antsa Christ aw tuptsiwini'yuñwa? Kurs namiwuwayaa. Ya Christ pas antsa umuh'unañway ep qátuhqat uma navoti'yuñwa? Kurs uma qaatsáy'wisq pam pepeq qatu. ⁶ Is as uma ítamuy qaatsáy'wisqat nanaptani! ⁷ Uma qa hihta ep qaanhtotiniqat nu God aw umuñem nāwakna. Nu qaatsáy'maqey mātaqtiniqey qa paniqw tūviñtima, pi nu umuy tunatyawtaqe òviy'ò, umuy suan hinwisniqata, nāmahin pi sumataq nu at-sáy'maqey mātaqtini. ⁸ Noqw ítam soon hihta pas antsanihqat aw rohomnumyani; ítam soon qa put eñem tumalay'yuñwini. ⁹ Nihqe òviy ítam hahlayhtoti, umuy òqawhtotiq'ò, nāmahin pi ítam pay as sen qaòqáwi'yuñwa. Okiw as uma pas pasiwyuñwiniqat ítam umuñem nānawakna. ¹⁰ Nu umuy u'nananique òviy añwu pay it tutuvenit umumi pēna, nu nāt qa umumiq pitut'a; taq ka nu umumi pite' nawus umuñem hin yúkuni. Pi nu sinmuy òqawhtoynaniqe òviy ayatiwa; nu qa pumuy hinwat yukunaniqey aw tawiwkañw, pay nu panhtiniqey aw òqalay'ta. ¹¹ Taay, yantani itupkomu. Hakim ò'qalyañwu. Uma suan hinwisni; qa hin unañway'kahkañw nānami unañway'yuñwini; uma kwakwhat yesni; noqw God nuhtumi unañway'taqa piw hakimuy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinnumni. ¹² Uma nānatupkomnihqey pan nāò'qawnayani. ¹³ Sohsoyam God sinomat umuy òqalaya. ¹⁴ Nam uma Itahtutuyqawhqeý Jesus Christ nuókwayat navoti'yuñwini, piw God umumi unañway'taqata. Nam uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun hinwsini. Nam antaa.

Paul GALATIAT ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, lomatuawit yuaataniqey aw ayatiwhqa, it penta. Nu qa sinmuy amuhpiy ayatiwht, Jesus Christ ahpiy ayatiwa, pu God Itanay ahpiy piwu, it Jesus Christ mokiwyu aňqw ahoy tātaynaqat ahpiy'ō. ² Nu sohsokmuy tuptsiwni'yunqamuy inumumyaqamuy amumum God aw tōnawtaqamuy Galatiat ep yesqamuy oqalanta. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa Itanay God aňqw umumi pitsiwiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aňq'ō. ⁴ Ura pam itahqaanhtipuy ep nātapqe, yep nukusqatsit aňqw itamuy ayo oya, Itanay God tunatyayat añ'a. ⁵ Nam pam sutsép-sa tayawintiwa. Pay nam antaa.

The One Gospel

⁶ Is ohi! Pas nu umumi qaan unañwti. Yaw uma Christ súmatatve, umuy núokway aw wánwayhqata; nihqe sukwat alōñōt tūawit aw lasya. ⁷ Noqw pay pam qa pas pas antsa lomatuawi. Pi hakim Christ aňqw lomatuawit nukushintsatsna, umuy ūnatoynayaniqey ōviy'ō. ⁸ Ura nu lomatuawit umumi suan yuaata. Noqw ōviy kurs nūu, sen ōñaqw hoñviaya umumi hihta alōñōt yuaataqw, God put eñem qalomáyukuni. ⁹ Nu piw pañqawni: Kurs haqawa umumi hihta alōñōt yuaataqw umuy hihta kwusuyaqat qa amum súnantaqw, God put eñem qalomáyukuni. ¹⁰ Pas suyan nu qa sinmuy unañwreniqey anta, pas God-saa. Nu qa sinmuy amuhpiy tayawintiwniqey tunlay'ta. Taq kurs nu sinmuy anañwreniqey tunatyalte', soon nu Christ eñem tumalay'tani.

How Paul Became an Apostle

¹¹ Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu umumi lomatuawit mātapqey qa sinmuy amuhpiy put kwusu. ¹² Qa hak inumi put mātavi, pu nu qa hakiy ahpiy put tutuqayi; noqw pay Jesus Christ pas nāp inumi put mātakta. ¹³ Pi ura nu hisat Jew- sinmuy wimiyamuy añ hinmañwuqat uma pay nanapta. Ura nu God aw tōnawtaqamuy qaan'ewakw okiwsanhqe, hovala. ¹⁴ Nihqe nu isinmuy amuhpiy inuñsakwmuy amuhpenihqe Jew- sinmuy wimiyamuy ep pas hak mohpeq'a, itanamuy navotiyamuy pas antsay'taqe ōviy'ō. ¹⁵ Noqw pay God nuy nāt qa tihtiwhq tunatyay ahpiy nuy namorstaqe, núokway ahpiy nuy wánwayi. ¹⁶ Noqw aw pituqw, pam Tiy inumi mahtakna, nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat ōviy'ō. Noqw pam nuy wánwayhq, nu pay sinmuy qa amumi put ep hin wuwanheplawu. ¹⁷ Piw nu inupyeve mohti ayaiwyunqamuy qa amumi Jerusalem aqw'a. Nu qa panhtit, tuwat Arabia- tutskwat aw'i; nit pu ahoy Damascus aqw nu pitu. ¹⁸ Pu ahpiy payhkomuy yahsañwvaqw, nu Jerusalem aqwnit, Peter aw kuyvatoqe, pakwt tsivot sihkay'tasikis tālat añ put amum qatu. ¹⁹ Niñañw mímuywatuy ayaiwyunqamuy qa haqawat nu aw yori, hal pay it James, Itahtutuyqawhqay tupkoyat-sa aw'i. ²⁰ Nu hapi hihta pentaqe, God atpiz qa a'tsalawu. ²¹ Pu ahpiy pantaqw, nu Syriat-niñañw pu Ciliciat añ tutskwat aqw pitu. ²² Noqw Judeat ep haqe' Christ aw tōnawtaqam nuy qa tuwi'yuniwa. ²³ Pay puma yaw yan-sa nanapta: Yaw i' hak hisat itamuy okiwsahsanqa qapēvewnit ayo yuykuqey pu' nuhtumi put yuaata. ²⁴ Yan kurs puma nanaptat, God inuhpiy pas hihtatota.

2

Paul and the Other Apostles

¹⁻² Pu ahpiy pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaq, pañqw nu piw Jerusalem aqw'a, Barnabas ámuma, God pas nāp nuy pañsoñiqat nuy ayataq'ō. Nihqe nu Titus enañ wíki. Noqw pepeq itam hakimuy pávanyaqamuy amumum tsovaltíqw, nu imuy qa-Jew- sinmuy amumi hihta yuaataqey pumuy āawna, taq ka nu hihta pay hintsakq, sen nāto hintsakniqw pay haktonsaniniq'ō. ³ Noqw Titus inumumnihqa Greek-sinonihqe qa poñotkiwtaqw, puma put pan tuvoylatiniqat pay qa ō'qalya. ⁴ Noqw pay haqawat tuptsiwni'yunqey atsáy'yunqam put aw ō'qalya. Puma pi itamuy Jesus Christ ahpiy hin qenive hoñqat ep itamuy núansasnaniqey ōviy itamumi tōnalti, puma Jew- sinmuy tutavoyamuy akw itamuy sóntsatsnaniqey ōviy'ō. ⁵ Noqw itam pumuy

amumi qa ūnatoti; qae, qa ñas'ew hihsavoo, taq ka puma umumi lomatuawit pas antsanihqat uhtayaniq'ō. ⁶ Noqw tuptsiwini'yuñqamuy amuñaqw mohpeqyaqam nuy hihta tuawi'taqey aw hihta hōyoknaniqat inumi qa pañqawwa. Noqw pay sen puma pavansinomniqiw, sen sōqavuñwsinomniqiw pay nuyniqw pam qa hīmuu; pi God qa sinonuña. ⁷⁻⁹ Noqw pay James, pu Cephas-niqw, pu John, puma sumataq God aw tōnawtaqamuy amuñaqw mohpeqyaqam nuy qa tumalmewayaya. Qa panhtotit, puma tumalsuñwamuy amún itamuy pās taviya, Barnabus-nikañw, pu nūyu, Nihqe puma māmatsyaqw, kurs God nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw nuy ayataqe, inuhpiy pumuy amuhpa' qaōwítumalta, pam Peter imuy Jew-sinmuy amumi yuaataniqat aw put ayataqey pan'i. Piw pam Peter ahpiy Jew-sinmuy amuhpa' a'nō tumalay'ta. Noqw òviy puma kurs yan yukuya: Itam imuy qa-Jew-sinmuy amumi yuaataniqw, puma Jew-sinmuy amumi yuaatotaniqeyu. ¹⁰ Pay pánis-sa pi yaw itam añ okiwhinyuñqamuy paañwantaniqat puma nānawakna. Noqw nu pi pay nāp piw pan su'qawta.

Paul Rebukes Peter at Antioch

¹¹ Noqw Peter Antioch ep pituqw, nu nuhtutpik put qōhqōya, ispi pam qaanhtiq'ō. ¹² Pay nāt pi haqawat James añqw qa òkiqw, pam as imuy qa-Jew-sinmuy amumum tūmoy'ta. Nit pumuy òkiqw, pam qa-Jew-sinmuy amuñaqw ahoq lahsi, Jew-sinmuy amumi tusitaqee. ¹³ Noqw pu pay pētū piw put anhtoti; pas panhtotiqw, òviy Barnabas pumuy nātsikaqw amún unañwiti. ¹⁴ Noqw pay puma lomatuawit pas antsanihqat añqw lasyaqw, nu amumi put túwahqe, pumuy sohsokmuy amutpip Peter aw pañqawu: Pas um as Jew-sinonikañw, Jew-sinmuy qa amún qátukañw, soq imuy qa-Jew-sinmuy amún hinma. Noqw ya um hinoqw qa-Jew-sinom as Jew-sinmuy amún yesniqat amumi ò'qala?

Jews and Gentiles are Saved by Faith

¹⁵ Núwupi itam Jew-sinom tihtiwaya. Itam qa-Jew-sinmuy qaanhinwisqamuy qa pankahkañw tihtiwaya. ¹⁶ Nikañw itam navoti'yuñqw, suyan pi hak Moses tutavoyat an hinmaqey qa put ahpiy God aw súanta, pas Jesus Christ qapēwewnaqey ahpiy-saa; noqw òviy itam hapi put aw tūtuptsiwa, itam Christ qapēwewnayaqey ahpiy God aw súanyuñwniqey òviy'o, Moses tutavoyat añ hinwisqey qa put ahpiy'o. Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa soon God-niqw súantani. ¹⁷ Nikañw kurs itam as Christ ahpiy God aw súanyuñwniqey tunatyawkahkañw tutavot ehpewi qaanhtote', ya sen itam Christ qaanhtiput aw itamuy tsamhqat pañqawwani? Pas sóon'i. ¹⁸ Qa hak tutavot añ hinmaqey akw God-niqw súantaniqat ura nu pay sinmuy tutuqayna. Nihqe òviy kurs nu pu' tutavot òqawhtoyne' sumataq nu qaanhintsakqey pan nāmatakani. ¹⁹ Pi nu tutavotniqw pay mokqe, put añqw mātaviwa; nit yahpiy haqahpiy God eñem qátuni. ²⁰ Nu Christ amum nahoylehtsit aw muiwa; nihqe hapi òviy pāpu nu qa nēñem qatu; pi Christ inuhpe qatu. Nihqe nu yep qatsit ep hinmakañw, God Tiyat aw yankañw pan hinma, inumi unañway'taqe inuñem nātapqat aw'i. ²¹ Nihqe òviy nu soon God núokwayat ayo yúkuni. Pi kurs as hak Moses tutavoyat añ hinmaqey akw God aw súantaniqw, pahsat hapi Christ pay kurs haqtonsa mōki.

3

Law or Faith

¹ Is uma ñasta navoti'yuñqam Galatiat ep sínomu; ya hak umuy ūnatoyna? Ura nu as Jesus Christ nahoylehtsit aw multiqat pas suyan umuy āawna. Noqw uma hinoqw lomatuawit pas antsanihqat añqw lasya? ² Pay it-sa nu umuy tūviñtani: Ya uma Moses tutavoyat añ hinwisqey ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya, sen lomatuawit nanaptaqe qapēwewnayaqey ahpiy'o? ³ Ya uma ñasta wuwni'yuñwa? Pas as uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yayhnayakañw, ya pas uma nāp umuhtunatyay ahpiy pasiwyuñwini? ⁴ Ya pay uma haktonsa lomatuawit òviy hīhihta añ kānanapta? Sen i' kānavotpi pay pas qa hīmuniwhitini? ⁵ Ura God umuy Hikwsit huytaqe, kātatayhpit umuhpa' hintsaki. Ya uma tutavot añ hinwisq, òviy pam panta? Sen uma lomatuawit nanaptaqe, qapēwewnayaqw òviy'o? ⁶ Ura kurs pi Abraham God tuptsihqw, pam

súantaqat God lavayhti. ⁷ Noqw òviy uma it navoti'yuniwni: Ima hakim qapèwewnit an hinwisqam puma hapi Abraham timatu. ⁸ Noqw God qa-Jew-sinmuy qapèwewnayaqamuy súanyuñwqat pañqawniqey añwu pay tuway'ta; nihqe Abraham aw lomatuwit añwu pay yuaaykuqe, tutuvenit an yan lavayhti: Uhpuy hapi sopkawtaqam sinom hahlayhpit epyani. ⁹ Noqw òviy sohsoyam qapèwewnit an hinwisqam Abraham pas qapèwewnaqat amum hahlayhpit epya. ¹⁰ Noqw pay sohsoyam Moses tutavoyat an ò'qalyaqamuy amuñem qalomáyukiltini; pi yan pey'taq'ò: I' hak hin hinwisniqat tutavot pey'taqat an ahsupoq qa an hinmaqat enem qalomáyukiltini, yan'i. ¹¹ Pu qa hak Moses tutavoyat an hinmaqey ahpiy God aw súantaniqw, pam pantaqa susmataq'a. ispi yan ura pey'taq'ò: Suan hinmaqa qapèwewnit akw qatsit túwani, yan'i. ¹² Pi Moses tutavoyat an hinmaqa qapèwewnit qa ahpiy pasiwta. Oviy pi ura yan pey'ta: Tutavot an ahsupoq an hinmaqa hapi put akw qátumantani. ¹³ Ura as tutavotniqw itamuñem qalomáyukilti. Noqw pay Christ itamuy put añqw mātavi, itahqeniy ep qalomáyukuniwhqee; pi ura yan pey'ta: Sohsoyam himutskit ep hāyiltotiqamuy amuñem so'niqat pan yukilti. ¹⁴ Noqe òviy ima qa-Jew-sinom Jesus Christ ahpiy Abraham amum hahlayhpit epyani. Noqw itam God qapèwewnayaqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamumi nóani, pam hin lavayhtiqey pan'i.

The Law and the Promise

¹⁵ Itupkomu, kurs nu pay sinmuy tuwiyamuy anwat umumi lavayhtini. Ason hakim sinot hihta nāmi huruvasiwnaqw, soon hak put ayo qe'watani, piw aw hóyoknani. ¹⁶ Noqw God ura Abraham aw-nikañw pu natkoyat aw hihta pasiwna. Pam qa pañqawu: Uhnatkomuy amumii, qa kita. Pay pam qa wūhaknihqamuy pañqawht, pi pam pay sūkw pañqawu. Ura pam Uhnatqoy aw'i kítahqe, Christ hapi pañqawu. ¹⁷ Noqw it hapi nu pañqawu: God Christ an Abraham amum hihta nāmi huruvasiwna. Noqw sunát-sikip sunat yahsañwuy-nikañw añqw sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwuy an ruhpakq, pahsat Moses tutavoat mātaviwa. Nikañw pam tutavo kurs hin God awiniyat alòntani; soon pam put ayo yúkuni. ¹⁸ Noqw kurs God añqw kuwahtipu Moses tutavoyat ahpiyinen, pay hapi qa awinini. Nikañw God hapi Abraham put maqa, it awinit ahpiy'o. ¹⁹ Noqw ya tutavo hihta òviy'o? Qaanhtiput hímunihqat máaktaniqe òviy'o. Pam pay hāk mātaviwa, ason hisat Abraham natkoat God ahpiy awinit makiwniqa pítuniqat pahsavoo. Ura tutavo God hoñviaymuyatuy amuhpiy mātaviwa; noqw i' tāqa Moses púmuy-nikañw pu sinmuy amuhtsave wunu. ²⁰ Noqw pay God pas nāp Abraham aw pasiwna, qa sukw hakiy an'a.

The Purpose of the Law

²¹ Noqw ya Moses tutavoat God awiniyat ehpewi hinta? Qae. Pi as hak kurs Moses tutavoyat an hinmaniqey akw qatsit túwanik, suyan pi hak pan hinmakañw God aw súantani. ²² Noqw pi God tutuveniat pañqawu: Sinom sohsoyam qaanhinwisa. Noqw òviy Jesus Christ aw tuptsiwni'yuniqam hapi awinit makiwyani; pi God put qapèwewnayaqamuy awiniy huylawu. ²³ Noqw pay ura as itam qapèwewnit akw God aw súanyuñqey nāt qa nanaptaqe, Moses tutavoyat akw sóontsaniwyuñwa, hisat God itamuy Jesus Christ aw tuptsiwyaniqat pan itamuy unañwtoynaniqat pahsavoo. ²⁴ Noqw òviy hapi hin hinwisniqa tutavo itamumi tunatyawmaqat anta, pu itamuy tutuqayna, itamuy Christ aw tsamvaniqee, itam qapèwewnit ahpiy súanhtotiniqat òviy'o. ²⁵ Nikañw itam hisat God qapèwewnayaqw, pep hapi pu' tutavo pay pāpu itamumi qa tutuyqawi. ²⁶ Pi uma sohsoyam Christ Jesus qapèwewnayaqe, God tímattniwhtoti. ²⁷ Pi uma hihsa'nihqam Christ aw kūyit akw tuvoylatotiqam hapi Christ aw tututskaynativaya. ²⁸ Pi Christ sinomuyatuy amuñaqw qa hak Jew-sínonihqey pan túñwantiwa, piw Greek-sino; pu qa hak túwiki, pu piw mātaviwhqqa; pu qa hak tāqa, piw wuhti. Pi puma sohsoyam Christ ep sūkw tokot anyuñwa. ²⁹ Noqw kurs uma Christ sinomatnen, uma hapi Abraham natkomatni, piw put amum God añqw awinit makiwyani.

4

¹ Noqw it nu pañqawu: Pay hakiy tiat nāt tsāyenen, pay piw túwikit antañwu, nāmahin pi as sohsok hihta himuy'kañwo. ² Nikañw pam put tutuqaynayaqamuy, pu

aw tunatyawyuñqamuy amumi maqaptsiy qátuñwu, haqami naat eñem tuwani'maqat pahsavoo. ³Noqw pay hapi pan itam nāt tsātsakwmuy amunyuñqe, ura tutavot ahpiy hintsakpit aw tūwik'iwyuñwa. ⁴Nikañw ason pas hisat aw pituqw, pep pu' God tiy añqw taviqw, pam wuhtit ahpiy aniwhtiqe, Moses tutavoyat aw maqaptsiy qatu. ⁵Pam hakimuy put aw maqaptsiy yesqamuy put añqw mātapniqe ñviy pitu; nihqe pahsat pu puma God tīmatniwhtotiniqat amuñem yuku. ⁶Noqw uma hapi tīmatniqw, ñviy God Tiy Hikwsiyat umuh'unañway aw panaqw, pam pañqawlawu: Abba, Inaa. ⁷Noqw ñviy hapi uma pāpu qa tūtuwiktū, uma hapi timatu. Noqw kurs uma tīmatnen, pep hapi uma Christ ahpiy God añqw hihta qañwōmahtotani.

Paul's Concern for the Galatians

⁸Nikañw pay ura uma nāt God qa tuwi'yuñqe, nāp yukiwhtput uma aw-sa nānoi'yuñwa. ⁹Nit pu' hapi uma God tuwi'vaya, hal pay put ahpiy nātuwiwya. Noqw uma hinoqw pay piw pu' tutavot ahpiy hintsakpit nukwsiw'iwtaqat, pu ñwihintaqat aw ahoy namtōkya, nihqe put aw tūwik'iwyuñwñiqey nānawakna? ¹⁰Uma talōñwintiwhtat aw tunatyawwisa, pu mūmuyawhtuy aw'i, pu haqe' qalawmaqat aw'i, pu yahsañwintiwhtat aw'i. ¹¹Pas nu umuñem tusiiwta, taq nāp hisat sen nu okiw umuy haktōsa maqsontaqe ñviy'o. ¹²Itupkomu, pay uma okiw inūn hinyuñwñi, pi nu pay umūn sino. Pay uma nuy qa tūhotota. ¹³Pi uma inumi navoti'yuñqw, ura nu okiw itokoy añ pas ñpuiwkañw, mohti umumiqñihqe, umumi lomatuawit yuaayku. ¹⁴Noqw nāmahin pi as nu ituyay akw nukushintaqw, uma nuy qa ayo yukuyat, God hoñviayayatnihqat pan nuy kwusuya. Uma Jesus Christ hin pās taviyaniqey pan nuy taviya. ¹⁵Noqw nu umumi navoti'taqw, pi as hin pasiwtaniqw, pas kurs hin as uma umuhposiy qa ipwayat, nuy put maqayani. Ura uma nuy mohtiniqw pas hahlayhtoti. Noqw hinhtiqw ñviy uma pu' alōñtoti? ¹⁶Ya nu umumi súañqawhqe, umuhtuwqaniwhti? ¹⁷Noqw ima tūtutuqaynayaqam hinoqw umuy tayawintiwisa? Ya puma pas antsa umumi unañway'yuñqe ñviy'o? Qae. Puma umuy inuñaqw ayo lasnayaniqey nānawaknaqe ñviy'o; noqw pep pu' uma pumuy amumi-sa maqaptsi'yuñwñi. ¹⁸Noqw pay pi hak yūmosa qa atsálawkañw, umuy tayawinmaqa hapi suan hinhtini, kurs put akw uma lomahintsaktivayaniq'ō, qa pas nuy umumumñiqw-sa pam pantani. ¹⁹Itimu, nu umutsviy pas putuiwta, soñawnen nu tihta'tutuyna. Okiw as uma Christ anhtotiniqat nu umuñem pas nāwakna. ²⁰Pas nu as pu' pay umumumñiqey nāwakna, nen umumi hin yuaataniqey navoti'tani. Pi nu qa umumumñihqe kurs hihta lalvayni.

The Example of Hagar and Sarah

²¹Kurs huvam nuy āawnayaa, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisniqey aw yanyuñqamu. Ya uma pas antsa tutuvenit hihta hiñqawhqtat mātsi'yuñwa? ²²Pi ura yan pey'ta: Abraham lōqmuy tiyotimuy'ta, suhka hakiy tūwikit ahpiyniqw, pu suhka pay qa tūwikit ahpiy'o. ²³I' tūwikit ahpiy tihtiwhtqa ura pay tokot ahpiy tihtiwa; noqw i' qa tūwikit ahpiy tihtiwhtqa hapi pas God awiniyat ahpiy'o. ²⁴⁻²⁵Noqw ima lōyōm hapi lōqmuy pasiwnit tuawi'ta. I' tūwiki, Hagar yan mātsiwhtqa, Moses tutavoyat tuawi'ta. Pam tutavo Arabia-tuuskat ep tūkwit Sinai añqw mātawihhtqa sinmuy tūwikmuy'ta. Pam wuhti piw yep qatsit ep Jerusalem tuawi'ta; noqw put timat tūtuwiktū. ²⁶Noqw wuhti qa tūwikinihqa Jerusalem ñwenihqtat tuawi'ta, nihqe pam hapi sohsokmuy tuptsiwñi'yuñqamuy yúamu. ²⁷Pi ura hapi yan pey'ta: Hahlayhtii, um qa tiylawhqa, em hahlaytsa'lawni, um hak qa tihta'tuyvanaqa; pi as qatiylawñwuqa puwsuñway'taqat epñihqe wūhak timuy'ta. ²⁸Noqw itam hapi, itupkomu, itam hapi Isaac an awinit ahpiy tfoyiwa. ²⁹Noqw pay pi ura pephaqam i' hak tokot ahpiy tihtiwhtqa Hikwsit ahpiy tihtiwhtat yūyuyhnaqw, pay ñviy hapi nāt piw panta. ³⁰Noqw ya tutuveni hin lavayhti? Um wuhtit tūwikit, tiyat enañ haqami hōnani. Taq soon put tiat hihta umuhhimuy makiwñi; pay qa tūwikit tiat-sa put makiwñi. (Ura God Abraham aw kita.) ³¹Yanta, itupkomu. Noqw ñviy hapi itam tuwikwuhtit qa ahpiy tihtiwhtat, qa tūwikitwat itam tīmatu.

¹ Christ tutavot añqw itamuy mātavi. Noqw òviy uma qenive hūrs hoñni, nen Moses tutavoyat pāpu qa akw nātuwiki'yuñwini. ² Meh, nu Paul hapi umumi pas pañqawni: Kurs uma poñotkit akw tuvoylatotiqw, pay Christ umumi qa hihkay'vani. ³ Pi nu piw nāt umuy haqawat poñotkit akw tuvoylatotiqamuy amumi pañqawni: Panhtiqa hapi pas pay soon Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinmani. ⁴ Pi Christ umumi qa hihkay'va, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisqey akw God awwat súanhtotiniqey anyuñqamu. Uma God núokwayat añqw lasya. ⁵ Pi itam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy Christ aw tuptsiwyaqey God atpip suan hoñvaniqey unañwvahsi'yuñwa. ⁶ Pi Jesus Christ aw tónaltiqamuy amuñem poñotkit akw tuvoyla qa hihta apiti, piw put akw qa tuvoyla. Noqw pay qapēvevni nami'naiñwat ahpiy lomlat tumalay'taqa hapi-sa pas'i. ⁷ Pas as uma suan hinwisa. Noqw ya hak umuy soontsanhq, òviy uma lomatuwit pas antsanihqat añ hinwisqey qe'toti. ⁸ God umuy wáñwayhqa qa pan hapi umuy unañwtoyina. ⁹ Hihsay pēkeni sohsok paqwrit pēkenañwu. ¹⁰ Pas nu Tutuyqawhqat ep umuy qapēvevna, pas uma soon alónót wuwni'yuñwiniqata. Noqw pay ason God it hakiy umuy yūyuyhnaqat aw tuwat nāoyini, hak pi pam'i. ¹¹ Pu nūu, itupkomu, kurs nu as nāt sinmuy soon poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat yuaatanik, ya nu hinoqw pas piw nāt hihta ep okiwsahsaniwa? Pep hapi pu' nu nahoyehtsit yuataqey ep soon okiwsaniwini. ¹² Is pas as umuy yūyuyhnaqam tatam pi umuñaqw ayo natkuyaniñawo. ¹³ God umuy wáñwayhqa, uma qenive hōñi, itupkomu. Nikañw uma tutavot añqw mātaviwyaqey qa aw yankahkañw pay umuhtokoy tuñlayiyat añ hinwisni. Uma qa pan hinwist nānami unañway'yuñwe' nāhoy nātumalay'yuñwini. ¹⁴ Pi hin hinwisniqa tutavo súkw lavayit ep yan lavayhti; it'a: Um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁵ Nikañw kurs uma nāñwuy'kahkañw, nāñaywe', uma tunatyaltotini; taq ka uma nāhoy hoyalayani.

The Spirit and Human Nature

¹⁶ Noqw òviy nu pañqawni: Uma Hikwsit tunatyayat añ hinwise', pep pu' umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹⁷ Pi Qahováriwtaqat Hikwsit tunatyaat hakiy tokoyat tunatyayat amum qa súnahpaniq'ò, puma nehpew'iwta. Noqw òviy uma as hihta hinhtotini kurs hin put panhtotini. ¹⁸ Nikañw kurs uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy tsāmiwye', uma soon Moses tutavoyat aw umuhmaqaptsiy yesni. ¹⁹ Itam navoti'yuñqw, hak nāp tunatyat añ hinmaqa hapi iit hintsaki: Nōmaqtsit sokoplawu; tokot sokoplawu; itsēhee qatsit, pu qaunañwtalqatsit añ hinmañwu; ²⁰ Nāp yukit aw nāwak-inta; powaqhintsaki; nuhtumi qa suhtaq'ewa; nāñwuy'tañwu; kan'ewhtunatyawta; suy'tsiptiñwu; nanaqastunatyawta; nātsiktunatyawta; pu pas sutske tuptsiwñit aw lasñwu; ²¹ Hihta aw kwañwáy'tusyañwu; tukwyantunatyawta; honaqkuyit akw hō-naq'iwtañwu; qaunánwtalawañwu; pu ahpiy yantaqat añ hinmañwu. Noqw ura nu mohtihaqam umuy put āawnaqey umumi pañqawu: Pan hinwisqam hapi pas pay soon God moñwtunatyayat aw yuñni. ²² Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi hakiy qatsiyat ep yan aniwnani: Hak nuhtumi unañway'tani; yūmosa hahlayni; kwakwhat unañway'kañw qátuni; wuhko maqaptsi'tani; hakiy pāsniñwu; lomahintsakni; hihta añ pas antsay'mani. ²³ Okiw unañway'kañw qátuni, namitutuyqawni. Noqw qa haqam himu tutavo it yantaqat tūmewanta. ²⁴ Noqw Christ sinomat hapi tokoy tunatyayat-nikañw pu tuñlayiyat nahoyehtsit aw muaya. ²⁵ Kurs itam Qahováriwtaqat Hikwsit añ yēse' pay itam piw put añ hinwisni. ²⁶ Itam qa nāhilihimuyani; qa nāvuhntsemokintotani; qa nāhoy nāismamqasyani.

6

Bear One Another's Burdens

¹ Kurs uma haqawat qaanhtiqat núansasnaqw, haqawat tuptsiwñit añ ò'qalt pās unañway'kahkañw lomavōhut añ put ahoq nakwsunayani. Hak nāmi tunatyawkañwmantani, taq nāp hisat pi hak tuwat unaheviwñwu. ² Uma umuh-namañ'iwuy añ nāvaañwayani; yan uma Christ tutavoyat anwisni. ³ Taq hak qa hímuniñaw pas hímuniñqey namiwuwante' nāmi yētañwu. ⁴ Pay hak nāp tumalay

aw pohtamantani. Kurs pam lomahintaqw pam put ep tsúyakiwtani; nen ayam sukwa amum namituwanlawni. ⁵ Pi hak nāp tumalmakiway, pu maqsoniy nawus yanmamantani. ⁶ Hak lomatuawit tutuqayhqa put tutuqaynaqat sohsok hihta nukiwat himuy akw tuwat paañwantani. ⁷ Uma nāmi qa yētotani; kurs hin hak God aw tututsiwni. Pi hak hihta ūye', piw put aniwnañwu. ⁸ Tokoy tuñlayiyat eñem hihta uyhqa hapi put ahpiy mokiwy aniwnañwu; pu i' hak Hikwsit eñem hihta uyhqa hapi Hikwsit ahpiy qatsit qa so'taqat aniwnañwu. ⁹ Itam hihta lolmat hintsatskaqey añ qa nan'eknayani; pay itam soon hisat qa hōqyani, qa ókiwhtotee. ¹⁰ Noqw òviy pay itam sohsokmuy sinmuy haqam nukwáñ'ew paañwayaniqey tutwe', itam panhtotimantani, tis òviy imuy añ tuptsiwni'yunqamuyu.

Final Warning and Greeting

¹¹ Meh, nu okiw hapi pas nāp imay akw yañwsaqwhaqam wukovena umumii. ¹² Pay ima pas pavan mātaktotiniqey nānawaknaqam hapi uma poñotkit akw tuvoylatiwyaniqat umumi ò'qalya; taq ka puma Christ nahoylehtsiyat yuaatotaniqey ep okiwsahsaniwyani. ¹³ Noqw hikis pi poñotkit akw tuvoylaiwyunqam Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinwisa. Nikañw puma umuy poñotkit akw tuvoylatiwyaniqat nānawakna. Noqw uma pumuy amumi tuqayvastotaqw, puma umuy pihni'yunwini. ¹⁴ Noqw nu hapi soon hihta pihni'tani, hal pay Jesus Christ nahoylehtsiyat- saa. Nu put aw tunatyawkañw, yep qatsit pay pāpu aw qa tunatyawta; noqw yep qatsi qa inumi tunatyawta. ¹⁵ Pi poñotkit akw tuvoylaiwtaqa qa pam hapi Christ Jesus sinoata, piw i' qa put akw tuvoylaiwtaqa qa pam'i. Pi i' hak puhuyukiwhqa hapi put sinoata. ¹⁶ Noqw nam sohsoyam it aw nānakwhaqam, pan hinwisqamuy amumi kwakwha unañwa, pu núokwa pitsiwiwtaa, pu God sinomuyatuy pas antsa Israel- sínomnihqamuy amumii. ¹⁷ Yahpiy haqahpiy qa hak nuy yūyuyhnani; pi itoko tuvoylaiwta, Itahtutuyqawhqay Jesus tuvoylayat akw'a. ¹⁸ Itupkomu, nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umuh'unañway añ ahsalni. Nam antaa.

Paul EPHESUS ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. Nu Ephesus ep God sinomuyatuy, Jesus Christ aw tuptsiwni'yunqamuy oqalanta. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Spiritual Blessings in Christ

³ Nam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Naat tayawintiwa. Kwakwhat pi pam Hikwsit kuwahtipuyat ññaqwnihqat sohsok itamumi noa, Christ añ'a. ⁴ Ura pam nāt tūwaqatsit qa yúkuhqe, pay pepeq itamumi unañway'taqe, Christ añ itamuy namorsta, itam súankahkañw, qahováriwkahkañw, put atpip hoñniqat ñviy'ö. ⁵ Pam Jesus Christ añ itamuy tíoyniqey tunatyawtaqe, ñviy añwu pay itamuy namorsta. ⁶ Nihqe Tiy pas aw unañway'taqey añ pam itamuy pās oya, núokway qaöwñhintaqat ahpiy'ö, itam put pas hihtatotaniqat ñviy'ö. ⁷ Pu itam hapi Tiyat unwayat ahpiy qenivo oyiwyuñwa, God qaan'ewakw núokway ahpiy itahqaanhtipuy ayo yúkuq'ö, ⁸ Qaöwñhinkañw itamuy ökwatuhqee. ⁹ Pi pam sohsok hihta suan wuwni'kañw, suyan mätsi'kañw, put tunatyay as tupkiwtañwuqat itamumi mātakna. Kurs pam yan hapi nahpe tunatyawta: ¹⁰ Ason tuwanit pās aw pituqw, pep pu' sohsok hihta nāmi tsovalaniqeyu, öveqatsit epyaqata, pu tūwaqatsit epyaqata; nit sohsok hihta Christ aw nóani. ¹¹ God hapi hin tunatyawtaqey pan yúkuñwu. Noqw pam hapi tunatyay ahpiy Christ añ itamuy añwu pay namorstaqe, put enañ sun itamuy hihta huytañwu, ¹² Itam mohti Christ aw taqa'nañwtotiqamuyu, itam put pas hihtatotaniqat ñviy'ö, pam pas hímuniqat ep'e. ¹³ Noqw uma lomatuawit qaatsatnihqat nanaptaqe, nuhtum Christ aw taqa'nañwtoti, it lomatuawit hakiy hin ayo yámakniqat umuy āawnaqata. Uma put aw tütuptsiwaqw, pahsat pu God Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylata; pi put hapi awinit pam sinmuy āawna. ¹⁴ God itamuy hin āawnaqey aw antsaniqey itamumi mahtakna, Hikwsiy itamumi nóahqee, hisat nāp himuy ahoj pas nāptiniqey pahsavoo. Noqw ñviy itam put pas hímuniqat ep put pas hihtatotani.

Paul's Prayer

¹⁵ Yaw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvevnayakahkañw, God sinomuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. ¹⁶ Noqw nu it navotqe, ñviy umuhpe God aw hahlayhtima; nihqe inawakinpiy añ umuy túñwanma, qa qe'iwmañwa. ¹⁷ Okiw as God Itahtutuyqawhqay Naat pas lolmat tālawñway'taqa Hikwsiy añ umuy unañwtalawaniqat pu umuñem nāwakinma. Okiw as pam umuy suan wuwnitoyne', pam hak hímuniqey umumi namtaknani, uma put pās tuwi'vayaniqat ñviy'ö. ¹⁸ Pam umuhwuñniy tālawne', pam it ñöyit aw umuy wañwayhqey umuy māmatsnani. Itam put sinomat Christ amum hihta pas hiñkay'taqat makiwyaniqey aw wañwayniwya. ¹⁹ God öqalay pas qaöwñhintaqat itamuy tuptsiwni'yunqamuy amuhpa' tumalay'taqey umuy māmatsnani. ²⁰ Ura pam öqalay akw Christ enem a'nö tumaltaqe, mokiwyu añqw ahoj put tātayna; nihqe öveqatsit ep pas nāp putvaqe put qenitoya; ²¹ Nihqe sohsokmuy momñwituy amumi put moñwtavi, pu nuhtumi tutuyqawhqayamuy amumii, pu öqalat pasiwyuñqamuyu, pu añ tūayalalwaqamuyu. Panta. Noqw ñviy Christ hapi sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan káptsi'tiwa, yep qatsit epyaqamuy amuhpenihqee, pu qatsit nā-toniqat epyaqamuy amuhpenihqe piwu. ²² Noqw sohsoy hihtu put aw maqaptsi'yuñwini. Noqw ñviy pam God aw tōnawtaqamuy amumi moñwtawiwa, sohsok hihta añ'a. ²³ Pi itam put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñwa; nihqe sumiyankañw put ahpiy pasiwyuñwa, ispi pam hapi sohsok hihta pasiwnañwuniq'ö.

2

¹ Ura as hisat uma soñawnen so'pumuy amunyuñwa. Pi uma qaanhinwisqe God aw qa tuqayvahsi'kahkañw, ² Yep qatsit tunatyayat añ hinwisa. Ura as uma Nukpanat aw tuqayvastotañwu, imuy hihikwismuy qamātaqpuveyaqamuy moñwíyamuy aw'i. Pam nāto God aw qa tuqayvahsi'yuñqamuy amuhpa' tumalay'ta. ³ Ura as itam nuhtum yēse; nihqe nāp itahtunatyay añ hinwisa. Ura as itam itahtokoy tuñlayiyat añ hinwisa, pu itahtunatyay tuñlayiyat añ'a. As itam God itsívuyat akw sóontsaniwyuñwa, ayam mímawat hin nāt put akw sóontsaniwyuñqat pan'i. ⁴ Noqw pay God itamumi pas unañway'taqe, núokway pas qaówíhintaqat akw itamuy ókwatuwhqe, ⁵ Itamuy nāt so'pumniqw, itamuy Christ enañ ahoy yesvana. (Uma put núokwayat akw ayo nóña.) ⁶ Pam Christ enañ itamuy ahoy tātaynat, put enañ itamuy óveqatsit ep yesvana, Christ Jesus añ'a. ⁷ God qatsit nātoniqat epeq put núokway pas qaówíhintaqat nuhtumi mahtaknani, Christ Jesus añ itamumi pas unañway'taqee. ⁸ Pi uma qapēvewnayaqe, God núokwayat ahpiy ayo nóñakiwta. Uma qa natsviy ayo nóña. God hapi soñawnen kuwahtiput umuy maqa. ⁹ Kurs hak nāp hintsakpiy akw ayo nātapni; pantaniqw pam put ep kwiviyuaatani. ¹⁰ Pi itam hapi God tumalyukimatu. Itam hihta lolmat hintsatskaniqat óviy God hapi pay añwu pan tunatyawtaqe, Christ Jesus ahpiy itamuy suan hinwisniqat itamuñem pan yuku.

One in Christ

¹¹ Noqw óviy uma it u'ni'yuñwni: Ura uma qa-Jew- sínomnikañw pan tihtiwyá. Noqw ima Jew-sinom poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam qapoñótkiwyuñqamuy yan umuy túniwantotañwu; nāmahin pi as puma pay suovaam- sa tuvoylaiwyuñwa. ¹² Noqw ephaqam uma Christ aw qa tōnawtaqe, qa God sinomatu, Israel- sinmuy amun'i; qa haqam hisat God umumum awinit pasiwna. Pi uma put qa tuwi'yuñqe, qa put aw yankahkañw yēse. ¹³ Ura as uma hisat God añqw yāvahaq hinnumya. Noqw pu' hapi pam Christ Jesus añ umuy namihayhpota, Christ mokiwyuyat ahpiy'o. ¹⁴⁻¹⁵ Pi Christ hapi Jew-sinmuy, imuy qa-Jew-sinmuy enañ namivóhikna. Ura as hin hinwisniqa tutavo pey'taqa tuhpelat an pumuy amuhtsave wunu. Noqw pay Christ God aw nātapqe, tutavot ayo yúkuhqe, soñawnen tuhpelat sahpuqna. Ura as itam lōyöm sinoiwtaqamu. Noqw pam itamuy namivóhiknat itamuy sūka sinoiwtaniqat itamuñem pan yuku. ¹⁶ Pam panhtit itamuy sohsokmuy God enañ namivóhikna, nahoylehtsit ep mokqee. Noqw óviy itam sūp sinoiwtaqe, soon pāpu nānatuwqamni. ¹⁷ Pi Christ pituhqe umuy qa-Jew-sinmuy yāvahaqyaqamuy amumi-nikañw pu imuy Jew-sinmuy hayhke'yaqamuy amumi hihta lolmat yuaayku, puma pāpu qa nānami hihta ep hinyuñwniqa. ¹⁸ Pi itam sohsoyam sun put ahpiy sūkw Hikwsit añ Itanay aw ókiwta. ¹⁹ Taay, noqw óviy hapi uma pāpu qa pas hákimu, qa haqaqw sínomu. Pi uma tuptsiwni'yuñqamuy amumum sūp sínomu, pu God tímatu. ²⁰ Uma hapi God kíyat anyuñwa, God ayamat-niqw, pu put lavay'ymat tukwyayhnayaqw, uma put ep kíiwyuñwa. Noqw Jesus Christ pas nāp kituyqayatniqey pepeq pakiwta. ²¹ Put hapi ep sohsoy kíhu pās namivipkaiwkahkañw, God enem pas qahováriwtaqa kíhu yukiwma. ²² Noqw uma hapi nuhtum put ep kíiwyuñwa; noqw God pas nāp put añ kí'ta, Hikwsiy añ'a.

3

Paul's Work for the Gentiles

¹ Pi yaniqw hapi nu Paul, umuy qa-Jew-sinmuy amuñem Jesus Christ tunatyayat ep sivilawhqa umuñem túviñtima. ² Pay God nuy núokway máqahqe, nuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw ayata. Uma soon qa it pay nanapta. ³ Ura pam hihta as tupkiwtañwuqat inumi mātaktaqe, put nuy māmatsna. Pay nu mohtihaqam pan umumiq hihsavat pēna. ⁴ Noqw ason uma it añ túñwaye', pahsat pu uma nuy hihta tupkiwtañwuqat hin mātsi'taqat pay soon qa nanaptani. Pam himu tupkiwtañwuqa hapi Christ pas nāpa. ⁵ Pam navoti as añqaqw sinmuy nānariñ yesqamuy amumi tupkiwta. Noqw pu' hapi God put aw nānoi'yuñqamuy ayamuy, pu put enem yuaatotaqamuy amumi Hikwsit ahpiy put mātakta. ⁶ It hapi nu pañqawu: Ima qa-Jew-sinom, Jew-sinmuy amumum God añqw hihta makiway'yuñwni; pu puma pumuy amumum sūkw tokot anyuñwni. Noqw God, lomatuawit ahpiy, hin sinomuy amumi

awini'taqey, pan imuy qa-Jew-sinmuy amuñem hinhtini, Christ añ'a. ⁷ Noqw pam nuy núokway máqahqé, nuy lomatuawit sinmuy āawnaniqat aw nuy távihqé, nuy put aw òqalmaqa. ⁸ Nāmahin pi as nu God sinomuyatuy amuñaq pas susqahimuniq, God nuy namorstaje nuy ayata qa-Jew-sinmuy amuhpa' Christ tunatayay qaōwihintaqat yuaataniqata. ⁹ Ura God, Jesus Christ añ sohsok hihta yúkuhqá hisatñahaqawq tunatayay tupki'ta; nihqé nuy put tunvotnaniqat aw nuy ayata, nu Christ añqw hihta pas qahaqámi sohtaqaq, pas qaōwihintaqat makiwyaniqat yuaatinumniqata. ¹⁰⁻¹¹ Pam òveqatsit ep añ òqalay'yuiñqamuy amumi- nikañw, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumi put suan wuwniy qaōwihintaqat poñahntaniqey nāwakna; nihqé òviy pam tunatayay sūs yúkuhqey mahtaknaqé, Itahtutuyqawhqay Christ Jesus añ itamuy sohsokmuy sumitsovala. ¹² Noqw itam hapi Jesus qapēwvnyayaqé, put aw yanyuñwa; nihqé òviy itam qa tuhtusyay, qa nānahtsopkahkañw, God aw òkiwta, Christ Jesus añ'a. ¹³ Paniqw hapi òviy nu umuñem hihta añ kñnavotqat uma qa ep hin unañwtotiniqat nu nāwakna. Pi uma inumi pas hihtunihqey put akw navoti'yuiñwi.

The Love of Christ

¹⁴ Yaniqw hapi òviy nu Itahtutuyqawhqay Christ Jesus Nayat aw naokiwlawu. ¹⁵ Pam hapi òveqatsit ep yesqamuy, pu tūwaqatsit ep yesqamuy sohsokmuy sinomuy náamu. ¹⁶ Pas pay okiw pam Hikwsiy añ umuy umuh'unañwpeq òqaltoynani, pas pavan nukñwat òqalay ahpiy'o. ¹⁷ Pas pay uma Christ umuh'unañwpeq qátuhqat qapēwvnyakahkañw, pas suyan put navoti'yuiñwi. Pas pay okiw uma put aw unañway'kahkañw, soñawnen put ep hūrs ñapkiwkahkañw hūrs hoñni. ¹⁸ Pas pay okiw uma sohsokmuy God sinomuyatuy amumum Christ umumi pas pavan unañway'taqat māmatsyani. Put nami'nānwaat a'nō pūtsi, pu qa tsāva, pu a'nō hōtsi, pu òmiqhaqami qa tuwáni. ¹⁹ Kurs hak put nami'nānwayat pas suyan mātsi'tani. Pas pay okiw God pas ñap umuhtunatayay añ ahsupoq tuyqawi'tani. ²⁰ Taay. God hapi itamuhsónva òqalay akw tumalay'ta; nihqé pam itamuñem qaan'ewakw hihta hinhtiniqey tuwi'ta, itahnawakinpiy, pu itahwuwniy epnihqé yupqöyvee. ²¹ Nam pam yūmosa nānañumo yēsiwniqat aqwhaqami tayawintiwaa, Christ Jesus añ put aw tōnawtaqamuy amuhpiy'o. Pay nam antaa.

4

The Unity of the Body

¹ Noqw òviy hapi nu Itahtutuyqawhqay enem sivilawhqa umumi pañqawni: Uma God sinomatniqey aw wánwayniwya; òviy uma put sinomatnihqey pan hinwisni. ² Uma okiw'unañway'yuiñwi; uma pās unañway'kahkañw, hihta ep qa its puhtsemokyamantani; nānami unañway'kahkañw, uma nānami qa hin unañway'yuiñwi. ³ Uma Qahováriwtaqat Hikwsi añ sun tunatayawuñwiniqey añ ò'qalyani, nānami qa hihta ep hinkahkañwo. ⁴ Pi itam sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; piw sūka Hikwsi itamuhsónva pakiwta. Itam sohsoyam sūkw ñöyit aw wánwayniwya. ⁵ Itam sohsoyam sūkw moñw'i'yuiñwa, sūn qapēwvni'yuiñwa, sūn kūyit akw tuvoylatoti. ⁶ God Itana pas sūkaa. Pam hapi sohsokmuy amumi moñw'iwta, pu sohsokmuy amuhpa' tumalay'ta, pu umuy sohsokmuy umuhpe qatu. ⁷ Noqw itam hapi nānap hihta itah'ayaway makiwya, hin Christ itamuy òqalhuytaqat pan'i. ⁸ Paniqw hapi òviy tutuvenit añ yan pey'ta: Pam tuwqamuy áñwutat, òmi wūvi; nihqé hihta kuwahtiput sinmuy huyta, yan'i. ⁹ Noqw pi pam wupqe, suyan pi pam tūwaqatsit atkamiq pakit pahsat òmi wūvi. ¹⁰ Pi pam hawhqe piw tokpelat yupqöymiq wūvi, sohsok hihta aw tutuyqawniqé òviy'o. ¹¹ Pam wupqe, sinomuy amuñaqwakw hakimuy ayaiwyuñniqat pumuy òqalmaqa, pētu lavay'a'yatniqata, pu haqawat lomatuawit yuaatotaniqata, pu añ hakimuy tuptsiwni'yuiñqamuy amumi tunatayawuñwe', pumuy tutuqaynayaniqata. ¹² Noqw God sinomat pumuy tumalayamuy ahpiy tukwsiwwiskahkañw lomatuawit tumaltotaniqey tuwi'wisa; noqw Christ sinomat suyhtsepñwat wūhaq'iwmakañw, òqawi'wisni. ¹³ Itam pan hinwiskahkañw sun qapēwvnyayani; pu itam sun God Tiyat tuwi'vayani, itam pās pasiwyuñwiniqey pahsavoo, Christ hin pās pasiwtaqat pan'i. ¹⁴ Itam hapi yahpiy qa tsátsakwmuy amunyuñwe', itahtuptsiwniy añ hūrs hoñni. Noqw pep pu' hihhihta pūhu tutuqayhpi

itamuy soon táyaknani. Taq hakim tuhisay akw lomatuawit nukushintsatsnat, sínmuý ūnatoyñayaniqey òviy mokmani'yuñwa. ¹⁵ Itam pas nānami unañway'kahkañw, nānami qa hihta atsálawani. Noqw Christ hin hintaqw itam añ ahsupoq put anhtotiniqey aw ókiniqey añ ò'qalyani. Pi pam hapi sinomuy qötöamu. ¹⁶ Noqw itam sumiyankahkanw put tokoyat anyuñqe pás namivipkaiwyuñwa, put aw maqaptsi'kahkañwo. Hakiy tokoat òòqay, pu tathuy akw óqawi'tañwuqat pan hapi itam nāò'qawnayani. Itam pankahkañw, suyhtsepnwat óqawi'wiskahkañw, nāvaañwantotakahkañw, nānami pas unañway'yuñwinqey tuwi'vayani.

The New Life in Christ

¹⁷ Noqw òviy nu it pas panqawni; Tutuyqawhqat qeniyat ep nu umumi put lavayhini: Uma yahpiy haqahpiy añ qatuptsiwini'yuñqamuy qa amún hinwisni. Taq puma hihta an'e'wakwnihqat- sa wūwantota, pumuy wuwniam qatálawwaq'ò. ¹⁸ Puma qa hihta navoti'yuñqe, qatsit God añqwnihqat nāstaya, pi puma a'nò unañway'yuñqe òviy'ò. ¹⁹ Pas tòhsap'iwyuñwa; qahopqatsit aw nātahkukni'yuñwa; hihta tuyoy'ewakw hintsatskaqey aw- sa nānoi'yuñwa. ²⁰ Noqw uma hapi Christ añqw qa pan nanapta. ²¹ Uma soon Jesus hin hinmaqat qa nanapta, ura pam hin hihta pas antsanihqat tütuyaqaynaqata. ²² Nihqe òviy uma umuhhisattunatyay qa añ hinwist, umuhhisatqatsiy ayo yukuyani. Taq hakiy tunatyat hakiy ūnatoyne', hovalañwu. ²³ Uma puhuwuwni'vaye', puhu'nāñway'kahkañw, pūhut qatsit yesni. ²⁴ Uma panhtote' soñawnen pūhut yūyahni. Uma God tunatyayat añ puhutotini. Nen uma pas antsa put enem sutso oyiyuñwe', sūanyuñwini. ²⁵ Noqw òviy uma umuh'a'tsay qe'totit, nānami hihta pas antsanihqat yuaatiwisni; taq itam sohsoyam namiwiwyuñwa. ²⁶ Ason uma hihta ep itsívutote' qa put akw qaanhtotini. Hak qa tēvep hihta ep nākay'tamantani. ²⁷ Pu uma Nukpanat qa haqam qenitoyñayamantani. ²⁸ Uyiñwu qa hihta pāpu úuyiñwt, nāp tumalay'te' hihta lolmat ahsatit, hakiy hihta hakni'taqat paañwamantani. ²⁹ Qalomálavayi umuhmoañaqwa qa nõñantani, pay lomalvayi- saa. Uma panwise' tūò'qawnayani; nen añ umumi tūqayyuñqamuy uma paañwantotani. ³⁰ Pu uma God Hikwsiyat Qahováriwtaqat qa unañwmokintotani. Ura God put akw umuy tuvoylata, hisat umuy ahoy nāptiniqey aw pahsavoo. ³¹ Uma nuhtumi hihta ep tütuyñayaniqey qe'yani, pu qa suy'tsiptotimantani. Uma qa hihta ep nānami nākay'yuñwmantani; uma qa hihta ep nāqòh'qòylalwani; pu qalomálavayit qe'yani. Uma qa nukpan'unañway'yuñwini. ³² Pu uma nāvāsyan; pu nun'okwatni; nānami hihta ep pòhikiwyuñwini, God Christ tunatyawkañw umumi pòhikqat pan'i.

5

Living in the Light

¹ Paniqw òviy uma God aw nanawinyani, pas aw unañwamat tímatnihqey pan'i. ² Pu uma nānami unañway'yuñqey qa qe'totit, Christ itamumi hin unañway'taqat pan uma nānami unañway'yuñwini. Ura pam itamuñem mokqe God aw nātavi. Noqw God put ep nahyoñwa. Pi Christ qatsiy távihqe soñawnen God aw hihta kwanwáhovaktuqat noa. ³ Uma tokot sokoptiwisniqey, pu qahopqatsit añ hinwisniqey qe'yani; pu hihta qa umuhhimuy uma qa tuñlay'yuñwini. Uma iit yantaqat qa yuaatotani; pi pam pantaqa lavayi God sinomuyatuy qa sūamuhpee. ⁴ Uma itséheelavayit, pu an'e'wakw lavayit, pu honaqlavayit ayo yukuyani; taq pam pantaqa qa sūumuhpee. Uma qa pan yuaatotat, hihta añ God aw hahlayhtiwisni. ⁵ Pi uma it navoti'yuñwa: I' hak tokot sokoplawhqa, pu tuyoy'ewakw tunatyay'taqa, pu kan'ewtunatyay'taqa, nāp yukihwput aw nāwakinmaqat antaqa soon Christ moñwtunatyayat ep qeni'tani, God moñwtunatyayat ep'e. ⁶ Put pantaqat ep hapi qatuqáyvastotaqamuy amumi God itsívuat pitsíwta. Noqw òviy uma tunatyalotini, taq ka hak haqam an'ewakw lavayit akw umuy ūnatoyñani. ⁷ Oviy uma pan hinwisqamuy qa umu'puñalyani. ⁸ Návuspi ura hisat as uma qaunánwtaqatsit añ hinwisa. Nikañw pu' hapi uma Tutuyqawhqat tálayat tayyuñwa; òviy uma tálát tayyuñqey pan hinwisni. ⁹ Pi God Hikwsiat hakiy unañwayat aw tálawnañwu; nihqe pam hapi lomaqatsit, pu súanqatsit, pu hihta pas antsanihqat aw hakiy wikvañwu.

¹⁰ Noqw òviy uma Tutuyqawhqat unañweyaniqey tuwi'vayani. ¹¹ Pu uma it qatālat ahpiy hintsatskiwhqat qa hihta nukñway'taqat ep qa nuhtumyani. Uma qa panyuñwt, pumuy tuhtuayani. ¹² Taq puma qamātaqpue hihta hintsatskaqw, put yuaataniqw pam haman'eway'o. ¹³ Pi tāla put sohsok mātaqtani; noqw pep pu' pam hímuniqew mātaqtini. ¹⁴ Pi tāla hapi hihta hímuniqew mātaqtaniwu. Paniqw hapi òviy tutuvenit añ yan pey'ta: Um puwqha tātayii; nen um so'pumuy amuñaqw qatuptuqw Christ ūmi tālawnani. ¹⁵ Noqw òviy hapi uma tunatyaltote' pās umuh'unañway yesni; uma ñasta wuwni'yuñqey qa pan hinwist, pās wuwni'yuñqey panyuñwini. ¹⁶ Uma qa paysoq yest, hihta apiwiyuñwini, taq qalomátalõnwintiwa. ¹⁷ Paniqw òviy uma hihta añ pās wuwni'yuñwe', Tutuyqawhqat tunatyayat haqe' qatsqat mātsi'yuñwini. ¹⁸ Uma honaqkuyit akw qa hõnaq'iwiyuñwini, taq put akw hak nãhovañwu. Uma qa panyuñwt Hikwsit akw ahsalwiyuñwini. ¹⁹ Uma God lavayiyat nãnami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tātawita. Uma umuh'unañwpeq Tutuyqawhqat aw tātawlalwe', sostonkiwyani. ²⁰ Uma yūmosa sohsok hihta añ God Itanay aw kwakwhatwisni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwayiyat añ'a.

Wives and Husbands

²¹ Uma nãnami maqaptsi'yuñwini, God kãpsti'kahkañwo. ²² Uma momoyamu, uma pas nãp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'yuñwini, pas Tutuyqawhqat aw hin maqaptsi'yuñqey pan'i. ²³ Pi tãqa hapi nõmay qõtõata, pas Christ put aw tõnawtaqamuy qõtõamnihqat pan'i; pu pam hapi sinomuy put tokoyat anyuñqamuy ayo oya. ²⁴ Noqw Christ aw tõnawtaqam put aw maqaptsiy yesq, pan ima momoyam añ pas nãp puwsuñwmuy amumi sohsok hihta añ maqaptsi'yuñwini. ²⁵ Pu uma tahtaqtu, uma umuhnõmamuy amumi unañway'yuñwini, pas Christ put aw tõnawtaqamuy amumi hin unañway'taqat pan'i. ²⁶ Ura pam amuñem nãtapqe, pumuy nẽnem sutsvõ óyahqe, lavayiy kũyit antaqat akw pumuy pãhoma. ²⁷ Pam sinomuy qa hihta akw hinyuñqat pas hihtunihqat nãmi õkinaniqey nãwakna, pas qa hihta akw tuyoy'ewak'íwtaqata, qa tsokwiwiyuñqata, pas qa hihta akw hovalniwiyuñqata. ²⁸ Noqw pan hapi as tahtaqt nõmamuy amumi unañway'yuñwini, nãp tokoy aw hin pas unañway'yuñqey pan'i. Pas nõmay aw unañway'taq hapi nãp nãmi unañway'tañwu. ²⁹ Qa hisat pi hak haqam nãp tokoy aw qa suhtaq'ewa; pam put nõnopnãwu, pu aw unañwtavi'tañwu, hin Tutuyqawhqat put aw tõnawtaqamuy amumi unañwtavi'taqat pan'i. ³⁰ Itam pi put õqayat pu tokoyat anyuñwa. ³¹ Ura yan pey'ta: Yaniqw hapi òviy tãqa nay, pu yuy pumuy mātapt nõmay aw hũrstimantani; noqw puma lõyõm sũka tókoniwhtimantani. ³² I' hapi himu pas pavan tupkiwtañwuqa; noqw nu Christ- nikañw pu put aw tõnawtaqamuy hapi lavayhti. ³³ Noqw pan hapi hak nõmay aw unañway'tamantani, pas nãmi hin unañway'taqey pan'i; noqw pu wuhti kõñay kãpsti'tani.

6

Children and Parents

¹ Tsãtsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi tuqayvahsit yesni. Nen uma Tutuyqawhqat tunatyayat añ suan hinwisni. ² Ura yan hapi pey'ta: Um unay, pu uñuy pumuy kãpsti'tani. I' tutavo mohti'maqa áwinit enañ nuhtumi mātaviwa. ³ Yan'i: Um panmaq wñem lolmani; noqw um tũwaqatsit ep wũpatqatsit nãvokawnani. ⁴ Pu uma nãmatu, uma umuhtimuy qa itsĩvulalwat, Tutuyqawhqat añ pumuy tutuwnayakañw pumuy õkwhantotani. Pan hapi uma pumuy wũñwintotani.

Slaves and Masters

⁵ Noqw uma tũtuwiku, pay uma qa atsãy'kahkañw yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi tũqayyuñwini, kãpsti'yuñwini, mamqaskahkañwo. Pay uma hin Christ enem tumalay'yuñqey pan pumuy amuñem tumalay'yuñwini. ⁶ Uma yūmosa qanãtusi'kahkañw tumalay'yuñwini, qa pas umuhmomñwit umumi tayyuñqw- saa. Yan uma pas antsa Christ tumal'aymatnen, umuh'unaññaqw God enem tumalay'yuñwini. ⁷ Uma qanãtusi'kahkañw sohsok hihta hintsatskani, Tutuyqawhqat enem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemyaqey pan'i, ⁸ It navoti'yuñqee: Pi pay hak hihta

lolmat hintsake', put ep Tutuyqawhqat ańqw hihta omahtamantani, nāmahin pi sen hak tūwikinikańwo, pu piw qa pamnikańwo. ⁹ Pu uma ań tūwiki'yuńqamu, pay uma piw pan pumuy oyi'yuńwni, qa tsatsáwinayani. Pi uma navoti'yuńqw Umuhtutuyqawhqat ođveqatsit ep qatu. Noqw pam piw pumuy Tutuyqawhqamu. Pi pam qa sinonuiña.

The Whole Armor of God

¹⁰ Taa, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ań hońvitotini, put pavan oqalayay ań'a. ¹¹ Uma God ańqw tuwvotat yūyahni, nen uma Nukpanat unatwiyat aw rohomhtotiniqey aw oqalay'yuńwni. ¹² Pi itam qa sinmuy amumi nānaywa; itam owa qataymataqpuva nukpanhihikwsimuy amumi nānaywa, mohpeqyaqamuy amumii, pu nuhtumi mońw'iwyuńqamuy amumii, pu yep qatsit ep qatalpuve mońw'iwyuńqamuy amumii. ¹³ Paniqw ođviy uma God ańqw tuwvotat yuwsit sohsok yūyahni, nen qalomá-talōńvaqw uma ań hin kuyyuńwni; pu uma sohsok panwise' hūrs hońni. ¹⁴ Paniqw ođviy uma hūrs hońni, God lavayiyat pas qaatsatnihqat kwewhtotat, God ańqw suan qatsit umuhtawitsqay aqw tupki'yuńwni. ¹⁵ Pu uma sońawnen lomatuawit totsvaqyat, kwakwhat lavayit tuawi'yuńwniqey na'sas'iwyuńwni. ¹⁶ Pu tis ođviy uma qapēvewnit, tuwvotat antaqat hūrs űuy'yuńwni. Put akw uma Nukpanat hōyat uwiwitaqat tōkayamantani. ¹⁷ Pu uma ayo nōńakpit hūrs űuy'yuńwni. Pam sivavitańaqtsit anta; pu uma God lavayiyat yawyuńwni. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy sipwuvahpit anta. ¹⁸ Yūmosa uma nāwakinwisni, pu naokiwtiwisni, Qahováriwtaqat Hikwsit ań'a. Uma qa nani'ekni'kahkańw tunatyawwisni, pu sohsokmuy tuptsiwni'yuńqamuy amuńem tūvińtiwisni, ¹⁹ Pu inuńem piwu. Noqw nu hin yuaaykuniqey okiw navoti'tani; nen nu qa nanahtsopkańw lavayhte' lomatuawit tupkiwtańwuqat tunvotnani. ²⁰ Pi nu sońawnen Christ qeniyat ep lomatuawit yuaata, nāmahin pi nu sivikive pakiwta. Nihqe nu put ep qa nanahtsopkańw yuaaykuniqey nāwakna, hinhaqam pas nu as lavayhtiniqey pan'i.

Final Greetings

²¹⁻²² Nu pas aw iunańway itupkoy Tychicus, God eńem qaatsáy'makańw tumalay'taqat, umumi távini. Noqw pam nuy hin hintaqat, piw nuy hihta hintsakqat sohsok umuy āawnani. Noqw ason uma put nanapte' suyan unaniwtotini. ²³ Noqw nam i' kwakwha unaiwa tuptsiwni'yuńqamuy amumi pitsiwtata. Nam God Itana, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ amum umumi nami'nańwat, qapevewnit enañ nóani. ²⁴ Noqw nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas antsa aw unaiway'yuńqam sohsoyam put núokwayat makiwyani. Nam antaa.

Paul
PHILIPPIT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, Timotheus amum it penta. Itam Jesus Christ tūwikimatu. Noqw itam sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy Philippi ep yesqamuy òqalanta, pumuy amumi tunatyawyuñqamuy-nikañw pu imuy ókiwyaqamuy tumalay'yuñqamuy énañ'a. ² Nam núokwa, pu kwakwa unañwa Itanay God añqw umumi pitsiwtáa, pu Jesus Christ Itahutuyqawhqay añq'ò.

Paul's Prayer for His Readers

³ Nu ańsakis umuy u'ne' God Inay aw hahlayhtiñwu. ⁴ Ahsupoq inawakinpiy añ nu sohsokmuy umuñem nāwakinma, hahlayhtimakañwo. ⁵ Kwakwhat pi uma mohti-haqaqw pew inumi unañwtavi'yuñwa, nuy lomatuawit yuaataqat añ'a. ⁶ Noqw it nu navoti'taqw, God umuhpe lolmat tumaltivaqe, pas kurs hin Jesus Christ talòrñniyat aw qa pitsiwtataqat umuhpe pás añ antsani'mani, ⁷ Pay kurs pi nu hin qa yan sohsokmuy umumi wūwantaniqee, pi nu umumi pas unañway'ta. Pi uma God añqw umumi kuwahtiput ahpiy nuy akw paañwaya, nu sivikive pakiwkañw, lomatuawit eñem rohommaq'ò, pu piw nu qa sivikive pakiwkañw lomatuawit nuhtumi yuaatinumq'ò. ⁸ Pi God pas nāp inumi navoti'taqw, Jesus Christ nuy pan unañwtoynaqw, nu umuminiqey pas kwañwtoya. ⁹ Okiw as uma nānami unañway'kahkañw òqawi'wise', itahtuptionsiwniy añ nānañumo hihta pūhut tuwi'vaye', suyhseptñwat suan wuwñit añ òqawi'wisniqat nu umuñem nāwakinma. ¹⁰ Noqw pep pu' uma hihta nukñwat māmatsyani. Uma yan qa atsáy'kahkañw, Christ hisat pítuniqat aw pahsavo suan hinwisni, qa hakiy unaiwmokni'kahkañwo. ¹¹ Uma Jesus Christ òqalayawit akw suan hintsakpit añ qaòwihin-wisniqat nu pan umuñem nāwakna. Noqw God put ahpiy pas kaptsi'tiwe', tayawintiwni.

To Live is Christ

¹² Noqw nu umuy it nāvotnani, itupkomu: Nu kānavotpit añ kuyvaqw, lomatuawit put ahpiy pas pavan òqalani. ¹³ Noqw òviy moñwit kíyat ep tuwalan'a'yat-nikañw pu ahpiy pētu inumi navoti'yuñwa, nu Christ añqw lomatuawitit yuaataqey ep sivikive pakiwtaqata. ¹⁴ Piw kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tuptionsiwni'yuñqam nuy sivilawhqat ahpiy a'nò unañwtotiqe qa tuhtusyakañw, qa hakiy mamqasyakahkañw, lavayit yuaatota. ¹⁵ Haqawat pi pas òviy qa tsutsúyaqe, pu nanaqas'unañway ahpiy yuaatota, noqw pu haqawat pay pas lolmat tunatyawkahkañwo. ¹⁶ Ima pētu Christ nanaqasyuaatota, pay qa pas antsay'kahkañwo, hin pas pavan nu kānavotniqat tunatyawkahkañwo. ¹⁷ Noqw pu mimawat Christ aw unañway'yuñqe, òviy lavayit yuaatota, it navoti'yuñqee, nu lomatuawit eñem rohomnumniqey aw taviwtaqata. ¹⁸ Noqw hintani? Pay pi nāp hinwata, sen haqawat paysoq hintsatska, sen haqawat-sa pas qa atsáy'kahkañw Christ yuaatinumya. Noqw nu put ep hahlayhti; nihqe soon nu nāt qa hahlayni. ¹⁹ Pi nu navoti'taqe put pantaqat ahpiy nu sivikiñaqw ayo yámakni, umuhñawakinpiy ahpiy'o, Jesus Christ Hikwsiat inumi unañwtpaq'ò. ²⁰ Pi nu yan tunatyawkañw hinma, nu qa haqam Christ ep hamanhtiniqeyu. Nu put eñem qananahstopakñw yuaataniqey añ suhtaq'ewniqey nāwakna, piw yūmosa put pas hihtataniqeyu, sen nu nāt qátee, sen nu mókee. ²¹ Pi nu qátunik Christ eñem qátuni; nikañw nu mokq, pam inuñem pas pavan nukñwani. ²² Noqw òviy kurs nu hihsavo qate', nu pas pāpu Christ eñem tumalay'tani. Nikañw nu hihta namorstaniqey qa navoti'ta. ²³ Nu lōk wuwñi'ta. Nu as yañqw ahpiyñen Christ ámunniqey nāwakna; pam inuñem pas pavan nukñwa. ²⁴ Nikañw pay nu as hāk yepnen, hihta añ umumi unañwtavi'maniqw, pam pantaqa umuñem lomahintani. ²⁵ Nihqe òviy nu God aw tuptionsiwni'taqe, nu hāk qe'nen sohsokmuy umumum hinnunni, umuy òqawhtotaniqat òviy'o; piw uma umuhtuptionsiwniy ep pas pāpu hahlayyaniqata. ²⁶ Noqw nu kurs nāt qa móke' umumi ahoy pituqw, uma put

ep Christ aw hahlayhtotini. ²⁷ Noqw Christ añqw lomatuawit aw tuptsiwni'yuiñqam hin hinwisqat pan uma hinwisni. Uma sun tunatyawkahkañw, sun wuwni'kahkañw lomatuawit ep tuptsiwnit eñem rohomhtiwisni. Noqw pep pu' sen nu umumumnikañw umuhlomaqatsiy tuway'tani, pu qa umumumnikañw umuy hin hinwisqat soon qa navotni. ²⁸ Uma umuhtuwqamuy qa mamqasyani. Pay pam pantaqa pas suyan pumuy hihta qalomáhintaqat aqw ökiwiwtaqat tuawi'ta, pu uma God ahpiy ayo nóñakiwtaqata. ²⁹ Pi uma hapi Christ aw tütuptsiwaniqey qa put-sa aw wáñwayniwyat, piw put eñem hihta añ káñanvotyaniqey aw wáñwayniwya. ³⁰ Pi itam sohsoyam lomatuawit eñem sun rohomhtiwisa. Uma navoti'yuiñqw nu pay put ep hihhihta añ káñavota, pu náto nu káñavoti'mani.

2

Christ's Humility and Greatness

¹ Ya uma Christ ahpiy hakiy öqalayaniqey tuwi'vaya? Ya uma inumi unañway'yuiñwa? Ya uma inún Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Ya uma nun'okwatu? piw tūwāsyā? ² Kurs uma panyuñwe', nuy pas hinhaqam hahlayhtapnaye', sun wuwni'yuiñwini, nānami unañway'yuiñwini, sun tunatyawyuñwini. ³ Uma nanaqastunatyat, pu kwivi'nañwat qe'yani. Uma okiw'unañway'yuiñwini. Hak ayam suhka hakiy epnihqe pavan ñas'ewnihqat pan aw wūwantamantani. ⁴ Qa hak nēñem- sa hihta tunatyawtani; pay hak ayo' sukw eñem piw hihta tunatyawtamantani. ⁵ Uma Christ Jesus an okiw'unañway'yuiñwini. ⁶ Ura pam as pas God ankañw, put amum pas suntaqey qa káhkawnat, ⁷ Qa nāhihtataqe, tūwikit an yukilti, pu sinot an tokoy'va. ⁸ Pu sinot an tokoy'vaqe, piw nāt nāqahihata; nihqe pas hisat mokniqey aqw pahsavo Nay tunatyayat añ qa rohomma, nāmahin as nahoylehstis ep mokniqeyu. ⁹ Paniqw hapi öviy God put pas pavan ömiq tsoka; nihqe put pas mohpēq tavi sohsokmuy sinmuy amuhpee. ¹⁰ Noqw öviy sinom sohsoyam Jesus aw naokiwlalwani, öveqatsit ep yesqamu, pu tūwaqatsit epyaqamu, pu maskiveyaqamu. ¹¹ Nihqe sohsoyam pam Tutuyqawhqatnihqat tōnay akw pañqawani, put Nayat God pas hihtatotani.

Shining as Lights in the World

¹² Noqw öviy'o, aw iunañwamu, uma yūmosa ilavayiy añ hinwisqamu, nu umuy it u'nanani, qa umumumnikañwo: Uma qaanhtiput añqw nóñakqamuy amún loma-tumalay'yuiñwe', pas antsa ayo nóñakqey nuhtumi mahtaknayani, tunatyawkahkañw, God pas kaptsi'kahkañwo. ¹³ Pi God pas nāp umuh'unañwpeq tumalay'ta. Pam hapi umuy put tunatyayat añ hinwisniqat pan umuy unañwtoynat, umuy pan hinwisniqat aw öqalmaqa. ¹⁴ Uma qa kolilitikahkañw, qa nāñwuy'kahkañw yesni. ¹⁵ Uma qa hihta ep tukopniwye', qa atsáy'kahkañw God tīmatnikañw suan hinwisni. Nen uma yep nukpansinmuy qaunāñwtalyesqamuy amunawit soñawnen talni'yuiñwini. ¹⁶ Uma lavayit hakiy taytoynaiwuqat sinmuy āawnayani. Noqw ason Christ pituqw nu hahlayhtini, kurs nu qa paysoq tumaltaqey navotee. ¹⁷ Uma pi umuhqapevewniy God aw noaya. Noqw kurs nu iqatsiy akw put aw antsanniqat God pan nāwaknaqw nu put ep tsúyake', umumum hahlayhtini. ¹⁸ Noqw paniqw öviy uma piw inumum hahlayhtotini.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹ Pay nu Tutuyqawhqat Jesus aw yankañw, soon pas hisat umumiq Timotheus távini, nen nu umuy hin hinyuñqat navote', suyan unañwtini. ²⁰ Pi inumuyaqamuy amuñaqwa qa haqawa put an umumi pas antsa tunatyawma. ²¹ Pi sohsoyam pas nēñem-sa hihta tunatyawyuñwa, nit Jesus Christ tumalayay qa aw tunatyawyuñwa. ²² Noqw pay uma Timothy hin tumaltaqat navoti'yuiñwa. Ura pam inumum lomatuawit yuaatinuma. Hakiy tiat nay amum hin tumaltaqat pan hapi pam inumum itumalay añ nuy paañwanta. ²³ Noqw öviy ason inuñem hin yukiltiniqat nu navote' pep pu' nu umumiq put hōnani. ²⁴ Nikañw nu Tutuyqawhqat qapēvewnaqe, pas soon pas hisat umumiq pohtani. ²⁵ Nu umumiq itupkoy Epaphroditus hōnaniqw pay pam nuyniqw súanta. Ura uma inumiq put ayatotaqwa, nuy hihta hakni'taqw, pam inumi put ep

unañwtavi. Itam nāma tumaltaqe, lomatuwawit enem nāma rohomma. ²⁶ Noqw pay pam umumi yórikniqey pas nāwakna, yaw uma put tütuyhtiqaq nanaptaqw put ep pam pas qahahlayhti, navotqee. ²⁷ Pay pas antsa pam tütuyhtiqaq pēp mōki. Noqw God put ókwatuwhqe, put qalapsina. Yan pam nuy piw ókwatuwa, pi as pam moqk, nu nānañumo kānanvotpit akw māñuy'ni. ²⁸ Noqw óviy nu umumiq put hōnaniqey pas kwañwtoyna, uma put aw yórikye', hahlayhtotiniqaq óviy'o. Nen nu umuy hahlayyaqat navote', qa umuy akw soon unañway'tani. ²⁹ Taay. Noqw óviy uma Tutuyqawhqat añ hahlaykahkañw, put pās taviyani, piw pan hinyuñqamuy kaptsi'yuñw. ³⁰ Taq pam Christ tumalayayt enem pēp mōki, qatsiy qa kahkawnaqee. Pam umuhqeniy ep inumi unañwtavi, ispi uma yāvahaq yesqe, kurs hin inumi unañwtpyaniq'ó.

3

The True Righteousness

¹ Taay, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ep hahlayyani. Pay nu nāt piw umumiq put pēnaniqw pam nuyniqw qa maqsonhinkañw, umuñem lomahintani. ² Hakim qalolmat hintsatskaqam umuy poñotkit akw tuvoylatotiniqaq umumi ó'qalya. Puma popkotuy amuyunwa. Uma pumuy ep nāmi tunaltotini. ³ Pi itam Hikwsit añ God aw nāwakniwsiqe, Christ ep hahlayyakahkañw, nāp itahhintsakpiy akw ayo nōñakniqey qa aw yanyunwa. Noqw Godniqw itam hapi pas antsa poñotkit akw tuvoylaiwuñwa. ⁴ Pay ka as nu tatam piw nāp ihintsakpiy aw yantaniñawo. Sen hak haqam hintsakpiy aw yantaniqey antaniqw, tis soon qa nu' pas'i. ⁵ Nanalsikis talqaq ep nu poñotkit akw tuvoylatiwa; nu Israel ahpiy aniwhti, Benjamin ahpiyviynikañw. Nu Hebrew-sinonikañw tihtiwhqe, Hebrew-sinmuy tuwiyamuy tuwi'va. Ura nu Pharisee-sinmuy amumun tōnaltiqaq, Moses tutavoyat añ ahsupoq nu añ hinma. ⁶ Pu nu pas qa nātusitaqaq God aw tōnawtaqamuy okiwsahsana. Tutavotniqw nu pas suan hinma. ⁷ Ura as nu it yantaqat ep pas himuiwtañwu; nikañw nu Christ tuwi'vaqe put sohsok qahihata. ⁸ Owi, pay nu pas suyan sohsok ayo yuku, pi nu pay Itahtutuyqawhqay Jesus Christ tuwi'ta; noqw pam pantaqa sohsok epniwhqe pas pavan nukñwa. Nu Jesus óviy sohsok hihta tatamhtat, put pay mōmtsikvut pan nu aw wūwanta, okiw as nu Christ tuyqawvaniqaq óviy'o. ⁹ Nu put tuyqawwe', put aw yanikañw nātuiwñw, nāp ihintsakpiy-nikañw pu tutavot añ suan hinmaqey qa aw yanikañwo, it navoti'taqee: Hak Christ aw tuptsiwhq, pam súantaqat God pañqawñwu. ¹⁰ Pas pay nu okiw put pās tuwi'vaniqey nāwakna, piw pam hin ahoy tātayhqat pan God óqalayayt aw pohtaniqeyu. Nu put amum hihta añ kānavotkañw, put añ mokniqey nāwakna. ¹¹ Kurs hin pasiwtaniqw nu so'pumuy amunaqaw ahoy tātayni.

Running Toward the Goal

¹² Nu it yantaqat tuyqawvaqey pay qa pan nāmi wūwanta; nu pās pasiwtaqey qa pan nāmi tayta. Nikañw pay nu put tuyqawvaniqey ó'qala, Christ Jesus nuy tuyqawvaqaw óviy'o. ¹³ Itupkomu, nu hapi pay put tuyqawvaqey qa pan nāmi wūwanta; nikañw it hapi nu sūk hinma; Nu pay hihta añ kuyvaqey ayo yúkuwhqe, nāt hihta inupyevenihqat aqw ó'qala, ¹⁴ Pi nu nanamunwaqamuy amún so'ñwamiq ó'qala. Nihqe nuy añ kuyvaqaw, God pas nāp hihta nuy ahsataqat inumi nōani; pi pam inumi put nōaniqaq óviy Christ Jesus añ nuy wáñwayi. ¹⁵ Noqw óviy itam hihsa'nihqam añ tukwsiwuñqam pan wuwni'yuñw; pu ason kurs uma hihta ep piw hinwat wūwayaniqw, pay ason God soon put piw umumi qa mahtaknani. ¹⁶ Noqw pay pi itam haqami pahsavo ókiwte', pay pan hinwisni; pay itam sun tunatyawwisni. ¹⁷ Itupkomu, uma sohsoyam inumi nanawinyani; pi umuy hin yesniqaq nu umumi mahtakna. Nen añ hakimuy pan hinwisqamuy amumi taywisni. ¹⁸ Taq pay nu ura qa sūs umumi pañqawhqe, nāt piw nu okiw pakkañw umumi pañqawni: Pas kaysiwhqam Christ nahoylehtsiyat aw qa suhtaqaq'ewyaqam añaqe' hinnumya. ¹⁹ Puma hovalniwyaniqey aqw ókiwisa. Pumuy tuñlayiam pumuy amumi tutuyqawi. Puma hihta hamani'ewakwnihqat ep himuiwuñwa; yep qatsit-sa ep hihta tunatyawyuñwa. ²⁰ Noqw itam hapi óveqatsit aw sinoiwa. Noqw ason Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo óyaniqaq pañqwniqaq itam nuhtayyuñwa. ²¹ Pam ason itahtokoy hin'ewakw alóñtani,

nen öqalay akw nāp tokoy pas pavan lolmat an put yukunani. Pi pam sohsok hihta aw tutuyqawvaniqey öqalay'ta.

4

Instructions

¹ Pas aw iunañwam itupkomu, nu umumi yórikniqey pas nāwakna; pas nu umuy pihni'ta; pi umutsviy nu pas káptsitiwa. Noqw öviy aw iunañwamu, uma Tutuyqawhqat ep hürs hoñni. ² Nu Euodias ayatani, pu Syntychet piwu, uma Tutuyqawhqat ep sun wuwni'tani. ³ Pu piw nu ñmi pañqawni, pas suyan itumalsuñwa: Um imuy wuhituy amumi unañwtavi'tani, Clement énañ'a, pu pētuy itumalsuñwamuy amumii; taq puma inumum lomatuawit ep a'nō tumaltota. Pumuy tuñwniam qatsítutuvenit ep pēniyuñwa. ⁴ Uma yūmosa Tutuyqawhqat ep hahlayhtiwnisni; noqw nu piw nāt pañqawni: Uma hahlayyani. ⁵ Uma sohsokmuy sinmuy amuhsonve pās unañwat yesni. Tutuyqawhqa soon pas hisat pituni. ⁶ Uma qa hihta añ nānap hin wūwan-totat, God aw nāwakinwisni. Uma hihta nānawakne' put öviy God aw tüviñtotani, tsúyakiwkahkañwo. ⁷ Noqw God umuh'unañway, pu umuhwuwniy uyiwaltoynani, umuy Christ Jesus aw yanyuñq'ö. Kurs hak put pantaqat mätsi'tani. ⁸ Taay itupkomu, uma lomawuwni'yuñwni. Uma hihta pas antsanihqat wūwayamantani, piw hihta káptsitiwhqata, pu hihta súantaqata. Uma hihta kwañw'ewakwnihqat wūwantotani, pu hihta lomahintaqata, pu añ lomalavayhtiwhqata. Uma hihta pasiyuñqat, pu tayawintiwhqat wūwayamantani. ⁹ Uma hintsakpit, pu lavayit añ inún hinwisni. Nu umuy hin tutuqaynaqw, piw umumi hin tutaptaqw, pan uma hinwisni; noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinmani.

Thanks for the Gift

¹⁰ Noqw pas nu Tutuyqawhqat aw hahlayhti, uma yepehaq piw nuy hihta akw paañwayaqw öviy'o. Pay as pi uma pan tunatyawkahañw, hin panhtotiniqey as qa tuway'yuñwa. ¹¹ Ka nu hihta hakni'taqey kítahqat qa panwat hapi. Pi nu nāp hin qatukañw pay pāpu nakwhani'tamantaniqey tuwi'va. ¹² Pay nu hin hihta rürum-naniqey natuwta, pu hin hihta qarürumnaniqeyu; nu sohsok hihta añ öyiwtniqey, pu tsönmokiwtaniqey tuwi'va, hihta qarürumnaniqeyu, pu hihta ñastatiniqeyu. ¹³ Pay nu sohsok hihta añ kuyvani, Christ öqalayak akw'a. ¹⁴ Noqw pay pi uma súanhtotiqe, nuy okiwhintaqw inumi unañwtapya. ¹⁵ Noqw uma Philippi ep sinom navoti'yuñqw, ura nu lomatuawit nāt pu' Macedoniat ep yuaataqe, nu pañqw ahpiyniqw, pay úma-sa itumalay añ inumi unañwtapya. Ura uma umuhhimuy añqw hihta God aw noayaqw, pu nu put añqw put makiwa. Qa haqam God aw tōnawtaqam inumi hihta kuwahtoti, pay pas úma-saa. ¹⁶ Oviy ura nu Thessalonicat épeqniqw, uma sūs, pu añk inumi hihta ö'ya, nuy hihta haqtaq'ö. ¹⁷ Ka nu kuwahtiput tuñlay'taqat uma qa pan wūwayamantani. Pi uma God añqw put ep hihta makiwanyiqat nu umuñem tuñlay'ta. ¹⁸ Pay nu sohsok ömahta, nihqe qa hihta haqni'ta: Nu pay uyiwalti, uma hihta Epaphroditas añ inumi ö'yaqat ömahtaqee. Umuhkuwahtipu hihta kwañwáhovaqtuqat God aw noiwhqat anta. Noqw pam put ep tayawintiwa. ¹⁹ Noqw pay ason Ina God sohsok hihta umuhhaqniy añ aw antsani'mani, pas nāp himuy qaöwihintaqat akw'a, Christ Jesus añ'a. ²⁰ Noqw nam God Itana yūmosa aqwhaqami káptsitiwaa. Nam antaa.

Final Greetings

²¹ Uma inuñem Christ Jesus sinomuyatuy sohsokmuy öqalayani. Ima tuptsi-wni'yuñqam inumumyaqam umuy öqalaya. ²² Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya, tis öviy Caesar ep kīvitu. ²³ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pitsiwtaa. Nam antaa.

Paul COLOSSET ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahipiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. ² Nu' itahtupkoy Timotheus amum ayam Colosset ep God sinomuyatuy, Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy òqalanta. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ò.

Prayer of Thanksgiving

³ Itam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat aw sutsep umuhpe hahlayhtima, yūmosa umuñem nāwakinkañwo. ⁴ Kwakwhat pi uma lomayuaatiwya. Yaw uma Christ Jesus qapēvewnayaqe sohsokmuy God sinomuyatuy amumi unañway'yuñwa, ⁵ Itahnōyiy òveqatsit ep itamuñem waraniwtaqat aw-sa taywiskahkñwo, lomatuwawit pas antsanihqat ahipiy put hímunihqat tuwi'vayaqee. ⁶ I' lomatuwawi suyhtsepñwat òqawi'makñw ahsupoq tūwaqatsit añ kúrukiwmakñw sopkawtaqamuy sinmuy amuhpa' a'nō hihta tumalay'ma. Noqw ura Epaphras mohti umumi lomatuwawit, pu God núokwayat yuaataqw, uma put pas antsanihqat tuptsiwyaqee put kwusuya. Noqw pahpiy haqahpiy pam lavayi umuhpa' enañ tumalay'ta. ⁷ Epaphras umuy lomatuwawit āawnaqat ura nu pañqawu. Pam hapi aw itah'unañwa itahtumalsuñwa, Christ enem umuhpa' tumalay'kañw qaatsá'makñwo. ⁸ Noqw pam hapi itamuy umuy āawna, yaw uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ nuhtumit unañway'yuñwniqata. ⁹ Paniqw òviy itam hisat put nanaptaqee pahpiy qa qé'iwmakñw umuñem nāwakinma. Okiw as Qahováriwtaqa Hikwsi navotit, pu suyan unañwtalwuwnit umumi noe', God tunatyayat umuy māmatsnani. ¹⁰ Okiw as uma Tutuyqawhqat sinomatnihqey pan suan hinwise' añ ahsupoq umuhhintsakpiy akw put unañwveyani. Okiw as uma lomahintsakpit añ qaōwihinyuñwe' suyhtsepñwat God tuwi'yuñqey pas pavan añ òqawi'wisni. ¹¹ Okiw as uma God a'nō òqalayay akw òqawhtote', hihta kñanavotpit aw òke' nakwhani'kahkñw, hahlaykahkñw put añ kuyyuñwni, ¹² Itanay aw hahlayhtiwiskahkñwo, it navoti'yuñwee: Itam put sinomuyatuy amumum moñwtunatyayat tālanihqat aw yuñniqat Itana pan itamuñem yuki'ta. ¹³ Pi pam yep qatsit qatālat aw moñw'iwtaqat òqalayay añqw itamuy ayo óyahqe, pas aw unañway Tiy moñwtunatyayat aw itamuy nahlakna. ¹⁴ Ura pam Tiy mokiwyay akw itahqaanhtipuy ayo yúkuhqe itamuy qenivo oya.

The Person and Work of Christ

¹⁵ God Tiat hapi Nay qamātaqpuvenihqat amum súnanta, put tímuyatuy amuñaqw mohti'maqanihqee, pu piw mohpeqnihqee. ¹⁶ Pi put ahipiy God sohsok hihta yuku, òveqatsit ep'e, piw tūwaqatsit ep'e, mātaqyaqamuy, pu qamātaqyaqamuy, sen moñwyesqamuy, sen añ òqalay'yuñqamuy, sen añ mohpeqyaqamuy, sen pávanyaqamuy. Sohsoy himu put ahipiy yukiltoti, pu put éñem'i. ¹⁷ Pam hapi sohsok hihta amupyevee; noqw put òqalayay ahipiy sohsoy himu hūrs hōñi. ¹⁸ Put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñqw, pam qōtōamu; òviy pi pam hapi pumuy pūhuta, mokiwyay añqw mohti ahoy tātayhqee. Pam hapi sohsok hihta ep mohpeq'a. ¹⁹ Pi God hin pasiwtaqw pan piw Tiat añ ahsupoq put an pasiwta. Pi pam pantaqa Náyat-niqw lomahinta. ²⁰ Pi God Tiy ahipiy sohsoq hihta yukiltiqat nāptiniqey tunatyawta, hihta tūwaqatsit epnihqata, pu òveqatsit epnihqata. Noqw òviy Tiat nahoylehtsit ep mokq, God itamumi pōhi. ²¹ Ura as uma hisat qalomáwuwni'yuñqee, qalomáhinwiskahkñw, God añqw haqtotiqe put tuwqamatu. ²² Noqw God Tiat tokoy'vaqee, mokq God umumi pōhi. Nihqe put akw uma qa hihta akw hinkahkñw, qahováriwkahkñw, qa hihta ep tukopniwyuñqw, God umuy nāmi òkinani. ²³ Kurs uma qapēvewnit añ yūmosa hinwist, hūrs'iwkahkñw, qa nan'ekni'wise', lomatuwawit ahipiy nōyit uma nanaptaqey aw taywiskahkñw qa añqw lasye', uma qa hihta akw hinkahkñw put atpip hoñni. Pam lomatuwawi sinmuy sohsovik yesqamuy amumi yuaatiwa. Noqw nu' Paul hapi put ep lavayhtawiwa.

Paul's Ministry to the Church

²⁴ Noqw nu hapi umuñem hihihita añ kãnanvotqey añ hahlayhtima. Pi Christ nãt put aw tãnawtaqamuy, put tokoyat anyuñqamuy, amuñem kãnanvota. Noqw nu itokoy ep put amum kãnanvotniqey ep hahlayi. ²⁵ Pi God put aw tãnawtaqamuy amumi nuy ayataqw, nu pumuy tũwikiamu. Nu umumi put lavayiyat añ ahsupoq navotnaniqat aw pam nuy tavi. ²⁶ It hapi nu pañqawu: Ura God yũpahaqaww nãnañk qatsiniwmaqat, pu nãnañk qatsivaptsi'wisqamuy amumi it navotit tupka; nikañw yepahaq pu' pam sinomuy amumi put mãtakna. ²⁷ Pi God sopkawtaqamuy sinmuy amuñem hihta tunatyawta. Nikañw pam tunatyay pas pavan qaõwihintaqat as hisat tupkat, yepahaq sinomuy amumi put mãtaktaniqey nãwakna, it'a: Christ umuh'unanwpeq qatuqw, uma put amum kaptsi'yũwni. ²⁸ Put hapi itam tũawinta, sohsokmuy u'nantoyna; put hin navoti'taqey añ ahsupoq put tutuqayna. Pas as itam Christ Jesus ep sohsokmuy pãs pasiwyuñqamuy God atpipo õkinaniqey nãwakna. ²⁹ Put õviy nu a'nõ tumalay'makañw maqsonlawu. Noqw God õqalaat inumum hinmakañw, inuhpiy a'nõ tumalay'ta.

2

¹ Nu umuy it navotnaniqey nãwakna, itupkomu. Pas nu umuñem inawakinpiy añ qa nãtus'ta, pu Laodicea-kitsókít ep tuptsiwni'yũñqamuy amuñem'i, pu hãhaqe' añ tuptsiwni'yũñqamuy nuy qa tuwi'yũñqamuy sohsokmuy amuñem'i. ² Okiw as uma wuhko unanwtote' nami'nanwat akw sun unanway'yũwni. Pan hapi uma Itanay God añqw navotit as tupkiwtañwuqat tuwi'vaye' pãs mãtsi'yũwni. Pam navoti Christ añ tupkiwta. ³ Pi pam hapi God añqw suyan unanwtalwuwnit, piw navotit qaõwihintaqat añ ahsupoq tuwi'ta. ⁴ Nu añwu pay umuy it aãwana; taq ka hak kwanwãlvayit akw umuy unatoynani. ⁵ Pay nu qa umumum yankañw, yũmosa umuy wũwanta. Kwakwhat pi uma Christ pas antsa tuptsiwni'yũñwt, sunkahkañw, qa nãnaphin hinwisa.

Fulness of Life in Christ

⁶ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tuptsiwya. Nihqe õviy uma put aw yankahkañw yesni. ⁷ Uma hin tutuqayyaqey pan qapẽvewnit akw Christ hũrs ñuy'kahkañw, õqawhtote', hũrs hoñni, sohsok hihta añ kwakwhatiwiskahkañwo. ⁸ Uma tunatyalotini; taq nãphisat pi hak wuwantuwiw, pu an'ewakw unatwiw akw umumi tuyqawvani. Pan hinyuñqam pi pay yep qatsit tunatyayat ahpiy sinmuy tutavoyamuy-sa yuaatota, puma pi Christ navotiyat qa tuwi'yũñqee. ⁹ Pi God hímuniñqat Christ añ ahsupoq pan hinta, nãmahin pi pam sínoniwhti. ¹⁰ Noqw put añ uma pãs pasiwyuñwa. Pam hapi añ mohpeqayqamuy, pu añ moñwi'iwyuñqamuy amuñaqaw mohpeq'a. ¹¹ Noqw put amum uma soñawnen poñotkit akw tuvoylatiwy, qa umuhtokoy epyat, umuh'unanway ep'e, Christ tuvoylat akw tuvoylatotiqee, pam umuhqaanhqatsiy ayo yúkukq'õ. ¹² Noqw uma kũyit akw tuvoylatotiqe, soñawnen Christ amum ãniwyat, ahoy tãtayya, uma God õqalay akw mokiwyw añqw put ahoy tãtaynaqat aw tuptsiwyaqe õviy'o. ¹³ Ura as uma hisat God qa aw tuqayvahsi'yũñqe qalomáqatsit aw nãnoi'yũñqe, soñawnen so'pumu. Noqw pay God Christ enañ umuy yesvana, umuhqaanhtipuy ayo yúkut'a. ¹⁴ Itam pi as God tutavoyat qa kaptsi'totaqe soñawnen hihta put aw põiwyuñwa. Noqw pay pam sohsok itahpõiy súlawhta, Christ itamuñem nahoylehtsit ep mokq'õ. ¹⁵ Pu pan hapi pam añ mohpeqayqamuy, pu qamãtaquveyaqamuy õqalat pasiwyuñqamuy kiqõtaqe, pumuy añwutaqe nuhtumi poñahta. ¹⁶ Paniqw hapi õviy qa hak Jew-sinmuy tutavoyamuy ep umumiq hiñqawlawni-uma hihta nõnovaqat ep'e, sen hihta hihikwyaqat ep'e, pu sen hihta añ nõviwhqat ep'e, pu sen mũyawuy qãtsiptuqat ep nõviwhqat ep'e, pu sen nasuñwintalõnnit ep'e. ¹⁷ Taq pam pantaqa pay kihsit an hakiy nãtoniqat sinmuy amumi tuawi'ta, Christ Jesus hapi. ¹⁸ Uma tunatyalotini; taq ka hak umuy unatoynaqaw, uma umuh'ahsatiy kwayhyani. Taq nãt haqawat paysoq nãtsotskanaye', hihta tuawyorikaqey pañqaqwani; nen umuy nãqahihtatote', õñaqw hoñvia'yamuy amumi nãwakintotaniqat umumi pañqaqwani. Nikañw puma pay nãp wuwniy-sa ahpiy yuaatotani. ¹⁹ Puma pi Christ qa aw tãnalti. Pi pam hapi sinomuy qõtõyamuy antaqw, puma soñawnen put aw wiwyuñwa, tathut akw namiwiwyuñqee.

Nihqe Christ aňqw puma öqalat makiwya; nihqe put aw tönaltiğe God tunatyayat aň wühak'iwwisa.

Dying and Living with Christ

²⁰ Uma Christ amum so'qe yep qatsit tunatyayat aňqw mätawiwya. Noqw ya uma hinoqw nāt yep qatsit ep sinmuy amún hinwisa? ²¹ Ya uma hinoqw sinmuy lavayiyamuy aw tunatyawyuńwa? It'a: Uma it qa aw tónokyamantani, uma aňqw qa yukuyamantani, uma qa aw hintsatskani, yan lavayita? ²² Ii' pay sinmuy amuhpiy tutaptiwa. Noqw pay sohsoy nõsiwhqa itamuñem yukilti, itam put soswaniqat öviy'o. ²³ Pay pas antsa pan lavayi sinmuyniqw nāp wuwniewakw hinta. Pi hak panme' nawus pās unañway hinme', nāqahihate', tokoy tatamhtani. Nikañw pam pay kurs hin put akw tuñlayiy nāp tuyqawi'tani.

3

¹ Kurs uma pas antsa Christ amum tātayye', hihta öveqatsit ep hinyuñqat tunatyawwisni. Pi pep hapi Christ God putvaqe qatu. ² Uma hihta öveyaqat tunatyawyuñwni, qa tūwaqatsit epyaqata. ³ Pi uma soñawnen Christ amum so'qe, put amum God aňqw qatsit makiwya. Noqw qa aw tuptsiwni'yuñqam kurs hin put qatsit māmatsyani. ⁴ Noqw öviy ason Christ itah'unañwpeq qátuhqa mātaktiqw, pep pu' uma piw put amum mātaktote', put amum kaptsiwiyuñwni.

The Old Life and the New

⁵ Noqw öviy uma yep qatsit aňqw tuñlayit ayo yukuyani. Uma tokot sokoplalwaniqey qe'yani, pu itséheet qátsita, pu nuvöqatsita, pu qalomátuñlayita. Uma yep qatsit ep hinyuñqat qa kwañwáy'tutuswani. Taq hak panme' soñawnen nāp yukiwhput aw nāwakintimañwu. ⁶ Pi put pantaqat atsviy God itsívuat put aw qa tuqayvastotaqamuy amumi pitsíwta. ⁷ Pay ura uma as hisat pan yēse, uma nāt umuhtunatyay aň hinwisqee. ⁸ Nikañw uma pu' hapi umuhhisathintsakpiy ayo yukuyani. Uma suy'tsiptotiniqey qe'yani. Uma qa hihta ep nākay'yuñwmantani; uma qa nukpan'unañway'yuñwni; nānami qalomálvayhtotiniqey qe'yani; pu tuyoy'ewakw lavayita. ⁹ Pu uma nānami hihta qa a'tsalalwani; pi uma umuhhisatqatsiy, hintsakpiyat enaň aňqw ayo lasyaqee. ¹⁰ Pu' hapi uma pūhut qatsit aň hinwiskahkañw, umuy yúkuhqat suyhtsepnwat pas pavan tuwi'wiskahkañw, pam hin hintaqw, uma pan alöntiwisni. ¹¹ Pi put sinomuyatuy amunaqw hak hímuniqw pay pam qa hímuu-sen hak Greek- sino, sen Scythian-sino, sen Jew-sino, sen qa-Jew-sino; sen hak poñotkit akw tuvoylaiwta, sen qa pan tuvoylaiwta, sen tūwiki, sen pay qa tūwiki. Hak Christ aw tuptsiwni'taniqw pam hapi pas hímuu. Pi Christ sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy ep qatu. ¹² Noqw öviy'o, uma God sinomat namorstiwyuñqamu, pas aw unañwamatu, uma yan hinwisni: Uma núokwat wuwni'yuñwni; nāvāsyani, okiw'unañway'kahkañw qa kwiviuñañway'yuñwni; hakiy aw wuhko maqaptsi'yuñwni. ¹³ Uma nēnehpewi hihta aň kuyyuñwni; pu namivöhikiwyuñwni, sen haqawa hihta ep hakiy ehpewi hinhtiniq'ö. Christ hin umumi pöhikqat uma pan hinwisni. ¹⁴ It yantaqat ep uma pas pavan tis nānami unañway'yuñwni. Pi lomahintsakpi nami'nañwat akw namiwiwyuñwa. ¹⁵ Nam God aňqw kwakwha unañwa umuh'unañwpeq tuyqawwani; pi uma kwakwhat qatsit aw wánwayniwya. Uma sumiyankahkañw Christ tokoyat anyuñwe' qa hihta akw nānami hinyuñwniqey öviy'o. Pu uma tsýakiwyuñwni. ¹⁶ Uma Christ lavayiyat umuh'unañwpeq panaye', pas pavan unañwtañwñw'vayani. Uma nātutuqay-nayakahkañw, nāökwahantotani. Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tātawita. Uma hahlaykahkañw Tutuyqawhqat tayawintiwiñw. ¹⁷ Uma Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, ahsupoq umuhqatsiy aň hinwisni, sen uma yuaatotaniqeyu, sen tumalay'yuñwniqeyu. Uma sohsoq hihta put eñem hintsatskamantani. Uma put aw yankahkañw, yūmosa Itanay God aw kwakwhatiwiñw.

¹⁸ Uma momoyamu, uma umuhpuwsuñwmuy amumi tūqaykahkañw yesni; pi pan hapi Tutuyqawhqa umuñem tunatyawta. ¹⁹ Pu uma tahtaqtu, uma umuhnömamuy amumi unañway'yuñwt, pumuy qa qöhqöylalwani. ²⁰ Tsätsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwini. Uma panwise', Tutuyqawhqt unañwveyani. ²¹ Pu uma námatu, uma umuhtimuy qa itsívalalwani, taq amumi ka puhtsekmokyani. ²² Pu uma añ tütuwiktu, uma yep qatsit ep umuhmomñiwituy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwini. Qa pas umuhmomñiwituy umumi tayyuñqw, pahsat uma qa nātusi'kahkañw tumalay'yuñwini. Uma yūmosa pan tumalay'wisni. Uma qa atsáy'wiskahkanw, Tutuyqawhqt kaptsi'kahkañw, pan tumalay'yuñwini. ²³ Pu uma hihta hintsatske' uma qa nātusi'kahkañw, tumalay'yuñwini, Tutuyqawhqt eñem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemi. ²⁴ Pi uma it navoti'yuñwa: Uma Tutuyqawhqt Christ eñem tumalay'yuñwa. Noqw pam umuy hihta awini'taqey umumi sisvini. ²⁵ Noqw pay ason hihta qaantsakqa hapi put ep pay piw panwat aw ahoytiwmantani. Pi God qa sinonuiña.

4

¹ Noqw uma añ tūwiki'yuñqamu, uma umuhtutuwikmuy pās oyi'yuñwini, it navoti'yuñqee, Umuhtutuyqawhqa òveqatsit ep qátuhqata.

Instructions

² Uma sohsoyam nāwakinwisqey qa pevewwist, yūmosa tunatyawwisni. Uma yūmosa God aw kwakwhatiwisni. ³ Okiw uma itamuñem tūviñtiwisni. Noqw itam haqam yuaaykuniqat God itamuñem hótani; noqw itam Christ tunatyayat as tupkiwtañwuqat yuaaykuni; pi nu hapi put òviy sivilawu. ⁴ Noqw nu hin yuaayke' put pas mātaktaniqey panhtini. ⁵ Uma añ qa tuptsiwini'yuñqamuy amumi pās tunatyawkahkañw hinwisni. Uma qa paysoq hintsatske', hihta apiiwyuñwini. ⁶ Nam umuhlavayi sutsep lolmani. Uma qa nānaphin yuaatotani. Uma hakiy aw ahoy hin lavayhtotiniqey tuway'numyani.

Final Greetings

⁷ Pay ason Tychicus nuy hin hintaniqat umuy sohsok āawnani. Pam hapi pas aw iunañwa itupko, pas qaatsat unañwtavi'taqa, inumum Tutuyqawhqt eñem tumalay'ta. ⁸ Pam itamuy hin hintaniqat umuy navotnaniqat òviy nu put umumiq hōna, pu umuh'unañway òqawhtaniqat òviy'ò. ⁹ Nu piw Onesimus pas qaatsat hinmaqat, pu pas aw itah'unañway itahtupkoy put enañ hōna. Pam piw Colosset añqw sino. Ason puma yepeq hin hiniwmaqat umuy sohsok āawnani. ¹⁰ I' Aristarchus inumum sivilawhqa umuy òqalanta, pu Marcus, it Barnabas tiw'ayaata. Ura pay put hákiyniqw itam umuy āawna. Noqw òviy kurs put pituqw, uma pās taviyani. ¹¹ Pu i' Jesus, Justus piw yan tūñwantiwhqa, umuy òqalanta. Pay íma- sa God tumalay'yuñwa, Jew- sinmuy tuptsiwini'yuñqamuy amuñaq'ò. Kwakwhat pi puma nuy a'nò unañwtoyni'yuñwa. ¹² Pu Epaphras, umuhkitsokiy añqwnihqa umuy òqalanta. Pam sutsep umuñem nāwakinpit añ qa nātusi'ta. Pam umuñem tūviñtima, pay okiw uma tukwisiwe', God tunatyayat pās aw antsanyaniqata. Uma panwise', hürs hoñni. ¹³ Pi nu put aw navoti'taqw, pas pam umuñem qa nātusi'ta, pu imuy Laodicea-kitsókit epyaqamuy amuñemi, pu Hierapolis-kitsókit epyaqamuy amuñem piwu. ¹⁴ Pu pas aw itah'unañwa ñatwi'taqa Luke-niqw, pu Demas puma umuy òqalanta. ¹⁵ Uma Laodiceat ep tuptsiwini'yuñqamuy òqalayani, pu Nymphas piwu, pu put kíyat ep tsotsvalyayamuy. ¹⁶ Pu ason uma it tutuvenit añ tūñwaye', pay Laodiceat ep Christ aw tōnawtaqamuy amumi put taviyaqw, puma tuwat put añ tūñwayani. Noqw puma tuwat umumi suk tutuvenit taviyaqw, uma putwat añ tūñwayani. ¹⁷ Pu uma Archippus aw pañqawani: Um tunatyalte', Tutuyqawhqt eñem hihta hintsakniqey aw táviwhqey qaatsáy'makañw aw antsanni. ¹⁸ Nu Paul hapi nāp imay akw it umuy òqalantayey pēna. Uma nuy sivilawhqt qa suhtokyani. Nam núokwa umumi pitsíwtaa. Nam antaa.

Paul
THESSALONICAT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy òqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ò.

The Life and Faith of the Thessalonians

² Itam sutsep sohsokmuy umuhpe God aw kwakwhatiwisa, itahnawakinpiy añ umuñem yūmosa tūviñtiwiskahkañwo. ³ Uma Itanay God qapēvewnayakahkañw, put aw unañway'yuñqe, put enem tumalay'yuñqat itam sutsep God atpip put u'nantoyñaya, pu uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw qa nan'ekñayaqata. ⁴ Pi God umuy namorstaqat uma navoti'yuñwa, aw itah'unañwam itahtupkomu. ⁵ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, qa paysoq lavayhtoti. Oviy pi itam umumi Qahováriwtaqat Hikwsit òqalayay mahtakñayaqe umuy tuyqawvaya. Noqw itam umumuyaqe, umuy tunatyawkahkañw hin yesq, uma itamumi nanapta. ⁶ Noqw ura uma itamumi nanawintivaya, pu Itahtutuyqawhqay aw'i. Ura uma pas pavan kñanvotyakahkañw, lavayit kwusuya. Nikañw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpuy uma pas hinhaqam hahlayhtoti. ⁷ Nihqe òviy sohsoyam Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hin yesniqat uma pas nahpe amumi mahtakni'yuñwa. ⁸ Pi Tutuyqawhqat lavayiat umuñaqw pālōñawhti, qa Macedoniat ep-sa-nit, Achaiat ep'e. Pi yaw uma God qapēvewnayaqw, pam pantaqa sohsovik nanaptiwa. Noqw ya itam pas nāto piw hiñqawani? ⁹ Pi pay yaw uma itamuy hin pās òoyyaqat sinom pas nāp yuaatota. Yaw uma añ hihta pay wutsit tatamhtotat, God pas antsanihqat, qátuhqat aw lasyat, put enem tumaltivayaqw, pam pantaqa añ ahsupoq yuaatiwa. ¹⁰ Pep pu' uma Jesus, God Tiyat òveqatsit aw nuhtayyuñwniqey yayhnaya. Put hapi God mokiwy añqw ahoy tātaynaqw, pam itsívut nātoniqat añqw itamuy ayo oya.

2

Paul's Work in Thessalonica

¹ Itahtupkomu, uma navoti'yuñqw, ura itam umumiq òkiñqe, qa paysoq tumaltota. ² Pi itam Philippi ep hihta añ kükuyvaqat uma pay navoti'yuñwa. Ura pep sinom itamuy haman'ewakw okiwsasna. Noqw itam God aw yankahkañw, put añqw lomatuawit qatuh-tusyakahkañw umumi yuaaykuya. Noqw pep hapi piw hakim itamumi rohomhtoti. ³ Ura itam umumi lomatuawit yuaatotaqe, umumi qa atsátota. Itam syan unañway'kahkañw, umuy qa ūñay'totoynaya. ⁴ God itah'unañway añ purimaqa itamumi lomanavoti'ta, itam qaatsáy'wiskahkañw tumalay'wisq'ò. Nihqe pam itamuy lomatuawit yuaatotaniqat aw itamuy oya. Noqw òviy itam put-sa unañwveyanique lavayit yuaatota, nikañw qa sinmuy unañwveyaniquee. ⁵ Pi uma navoti'yuñqw, itam qa hisat haqam hakiy paysoq tayawintota, piw hihta tuñlay'kahkañw nawip'ew hintsatska. God navoti'taqw itam súañqawwa. ⁶ Pu itam tsokaniwyaniquey umumi qa tuñlay'yuñwa, sen haqawatuy piw amumii. Pay ka as itam Christ ayamatnihqey aw yankahkañw umumi hihta tūviñtotanikahkañw, itam qa panhtoti. ⁷ Itam pās unañway'kahkañw umuhpa' hinnumya, tsákw aw tunatyawtaqat hin put pāsniñwuqat pan'i. ⁸ Pu itam umuy tunatyawyuñqe, pay God lavayiyat qa put-sa umumi mātatvet, pas nāp umumi nāo'ya, itam umuy pas kahkawnayaqe òviy'o. ⁹ Pi uma u'ni'yuñwa itahtupkomu, ura itam maqsonlalwa, kñanvotyay; pas pay itam qa haqawat umumi hihta aw tūkwaiyuñwniqe òviy mimhikqat, pu talōñvaqat añ tumalay'kahkañw, God añqw lomatuawit umumi yuaatota. ¹⁰ Pi uma navoti'yuñwa, pu God píwu, ura itam umuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' pās unañway'kahkañw, suan hinnumya, pu qa hihta akw tukopan hinnumya. ¹¹ Uma pi navoti'yuñqw, ura itam umuy

sohsokmuy u'nantoyneya, pu umuy ökwantota, hakiy naat timuy pantsakñwuaqat pan'i. ¹² Nihqe uma as God sinomatnihqey pan hinwisniqat itam umuy ayatiwisa. Pi uma put moñwtunatyayat aw yuñwt, put amum kaptsi'tiwyaniqat pan pam umuñem tunatyawta. ¹³ Noqw öviy itam God aw yūmosa hahlayhtiwiya. Kwakwhat pi uma God lavayiyat itamuhpiy nanaptaqe, kwusuya. Pay pam sinot lavayiyatnihqat qa pan uma put kwusuyat, pas pam God lavayiyatnihqat pan uma kwusuya. Pi pam pas antsa God lavayiyata. Nihqe pam lavayi umuy añ tuptsiwñi'yuiñqamuy amuhpa' a'nö tumalta. ¹⁴ Pi úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy Judeat ep Christ Jesus añ God aw tōnawtaqamuy amunhtoti. Pi uma nāp umuhsinmuy amuhpiy hihta añ kānanapta, puma ura Jewsinmuy amuhpiy panhtotiqat pan'i. ¹⁵ Pi Jewsinom Itahtutuyqawhqay Jesus ninaya, pu pumuy amuñaqw God lavay'aymuyatuyu, pu itamuy okiwasna; nihqe puma God qa unañwve hintsatska, piw sinmuy sohsokmuy amuhpewi hōñi. ¹⁶ Pi puma umuy qa-Jewsinmuy ayo nōñakniqat qa nānawakna. Oviy pi itam umumi lomatuwawit yuaatotaq, itamuy mēwantota. Yan puma qalomáhintsatskaqey aw antsatsna. Is ohi! God itsivuat pumuy amumi pituto; noqw puma sūs hovalniwyani.

Paul's Desire to Visit Them Again

¹⁷ Itupkomu, nu hihsavo umuñaqw wikiwa; niñañw nu umuy qa suhtoki; nihqe pas nu as oki umumiñiqey tuwanta. ¹⁸ Panta. Pay as nu qa sūs umumiñiqey unañwti, nūu, Paul. Noqw pay Satan hihta akw nuy uhtañwu. ¹⁹ Ya nu hihta aw unañwvahi'ta? Nu hihta ep himuiwta? Ya nu hihta pihni'ta? Nu umuhpiy hapi Jesus Christ atpip hahlayhtini, hisat pam pñtuniq'ö. ²⁰ Pi nu umuy hapi pihni'ta. Uma hapi ihahlayhpimu.

3

¹ Noqw nu qa añ kuytaqe, öviy pahsat pay hāk nāla Athens ep huruhtiniqey wūwa. ² Nihqe öviy itahtupkoy Timotheus, God tumal'ayayat, Christ añqw lomatuwawit ep itamum tumalay'taqat nu umumiq hōna, pam umuy hūrs hoñne', umuhqapevewniy añ umuy öqalaniqat öviy'o. ³ Pi uma qa haqawa it yan kānanvotpit ep unañwmokniqat itam umuñem nānawakna. Pay pi uma navoti'yuiñq, pay nuñwu itam pan makiway'yuiñwa. ⁴ Pay ura itam umumumyaqe, suyan añ tuptsiwñi'yuiñqam kānanvotyaniqat itam umuy añwu pay āawnaya. Noqw uma nanapta aw antsaniwhq'ö. ⁵ Yaniqw öviy pas nu qa söwunit, Timotheus umumiq tavi, hinhaqam umuhqapevewniy hintaqat navotniqe öviy'o, nāp hisat pi tūnatotoynaqa sen pay hinwat umuy ūnatoynaqw, itam haktonsa tumaltotaniqw öviy'o. ⁶ Noqw Timotheus umuñaqw pituhqe, umuhqapevewniy, pu umuhnam'i'nañway lomatuwawa, pu yaw uma sutsep itamuy lomau'ni'yuiñqe, as itamumi yórikyaniqey pas nānawaknaqata. Pay itam piw pan umumi yórikyaniqey nānawakna. ⁷ Noqw paniqw öviy'o itahtupkomu, itam hihhihta añ okiwhinwisqey, pu sóon'iwyuñqey añ suyan unañwtoti, umuhqapevewniy ahpiy'o. ⁸ Pi pu' hapi pas itam suyan yēse, kurs uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñniq'ö. ⁹ Itam God aw hinhaqam hahlayhtiwiya, itam put aw nānawaknaqw, uma itamuy hinhaqam hahlayhtapnayaqat öviy'o. ¹⁰ Itam mimhikqat, pu talōñwintiwihqat añ qanātusi'kahkañw, tūvintiwiya, umumi yórikyaniqey öviy'o; nen umuhqapevewniy ep himu qa pasiwtaqat aw antsatsnani. ¹¹ Noqw nam God Itanay, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy umumiq pās tsamni. ¹² Itam umumi pas pavan unañway'yuiñwa; nihqe uma pan nānami, pu sohsokmuy sinmuy amumi unañway'yuiñwñiqat itam nānawakna, piw Itahtutuyqawhqay umuy pan unañwtoyaniqat umuñem tūvintiwiya. ¹³ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ umuñem pan yukuqw, uma Itana God atpip umuh'unañway qa hihta akw hintaqat, pu qahováriwtaqat pan hūrs hoñni, hisat Itahtutuyqawhqay sohsokmuy sinomuy tsamkañw pñtuq'ö.

4

A Life that Pleases God

¹ Taay, itahtupkomu, umuy hin hinwise', God unañwveyaniqat itam pay umumi tutap-tota. Nihqe öviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, umumi pas pañqawwani: Uma hin hinwisqey pan suyhtsepnwat aw hoytoyani. ² Pi itam Tutuyqawhqat

Jesus ahpiy umumi hin tutaptotaqat uma navoti'yuiwa. ³ Pi yan hapi God umuñem tunatyawta: Uma qahovársqatsit yesniqata, pu uma tokot sokopotaniqey qe'yaniqata. ⁴ Pu uma nānap an umuhtokoy aw tuyqawwaye', put qa hoyalayat, hihtay'yuiwni. ⁵ Uma qa nuvōiwyuñwni, an qatuptsiwni'yuiñqam God qa tuwi'yuiñqam pan hinwisqat qa pan'i. ⁶ Noqw qa hak it ep pāvay, sen tupkoy ehpewi qaanhtini; taq Tutuyqawhqa pan hinwisqamuy sohsokmuy amumi nānaoyhtima. Pay ura itam mohtihaq umumi pañqawqa; nihqe pan lavayhtoti. ⁷ Pi God itséhee'qatsit qa aw itamuy wánwayi, pi qahovársqatsit aw'i. ⁸ Paniqw hapi òviy it tutavot qahihtataqa qa sinot tutavoyat qahihtata. Pi God itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqa hapi pas nāp itamumi pan tutapta. ⁹ Pu uma pas nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuiwniqat soon pas nu piw òviy umuy āawnani. Pi pay uma nānami unañway'yuiñqey God ahpiy tutuqayya. ¹⁰ Pu pay suyan pi uma Macedoniat ep tuptsiwni'yuiñqamuy sohsokmuy amumi unañway'yuiwa. Noqw uma pas suyhtsepñwat put an òqawi'wisniqat itam umuñem nānawakna, itahtupkomu. ¹¹ Uma pās yesniqey an ò'qalyani; nāp umuhtumalay ep namitunatyawwiskañw, umuhmay akw tumalay'yuiwni. Ura pay itam umumi pan tutaptota. ¹² Nen uma qa itamum tōnawtaqamuy amutpik suan hinwisni; pu qa hakiy aw hihta maqaptsi'yuiwni.

The Lord's Coming

¹³ Nikañwo itupkomu, imuy an tuptsiwni'yuiñqamuy so'qamuy amumi hin hiniwhitiniqat nu umuy navotnani, taq ka uma ayam God qa aw yanyuñqamuy amún qahahlayhpit akw māmañuy'ni. ¹⁴ Itam God aw tuptsiwni'yuiwa, Jesus mokq pam put ahoj tātaynaqata. Noqw pan hapi piw pam Jesus ahpiy imuy so'qamuy ahoj yesvanani. ¹⁵ Yan hapi Tutuyqawhqa itamumi lavayhtiqw, itam tuwat umuy āawnayani: Ason Tutuyqawhqa pituqw, itam nāt an yesqam pas soon so'qamuy amupyeve put ahsawvayani. ¹⁶ Pi God mohpeq hoñviyaat a'nō hiñqawhq, God tōtōqpiat tōtqiww, Tutuyqawhqa a'nō tsa'lawht pas nāp òñaqw hawni. Noqw pahsat pay mohti ima so'qam Christ aw tuptsiwni'yuiñqam ahoj yesvani. ¹⁷ Noqw pu itam nāt yesqam pumuy amumum òmiq yayve', tokpelat ep Tutuyqawhqtat ahsawvayani. Nen itam pahpiy haqahpiy put amum utsep yesni. ¹⁸ Noqw òviy uma it yan lavayte', umuhqahahlayhpiy an nānami unañwtavi'yuiñwe', na'qalantotani.

5

Be Ready for the Lord's Coming

¹ Nikañw hísatniqat, pu haqe' qalawmaniqaqat uma pay navoti'yuiwa, itupkomu. Noqw òviy kurs nu hin hihta umuy piw āawnani, pēnee. ² Pi uma pay navoti'yuiñw, hak qa pan tunatyawtaqw, pep hapi pu' Tutuyqawhqtat talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq uuytoqat pan'i. ³ Pi sinom pañqawwani: Pay kwakwhat yēsiwa, qa haqam hinta, kitotani. Nikañw suhpahsat pay sūlawhtotini, wuhti tihta'niqa tūyay suptsinañwuqat pan'i. Nen puma soon ayo nōñakni. ⁴ Noqw uma pi qatālāt an qa hinnumyayw, òviy soon pam talōñni uyiñwut an umumi suptuni, itupkomu. ⁵ Pi uma sohsoyam tālat ep sinoiwtat. Itam qa tōkilat ep sinoiwtat, piw qa qōmawnit ep'e. ⁶ Oviy itam an tokqamuy qa amún tokni. Itam havivokaliwkhakñw yesni. ⁷ Pi tokqam mihikq tokñwu; pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqam mihikq hōnaq'iwyuññwu. ⁸ Itam qa pan hinnumyat, tālat ep sinoiwtaqey pan yesni; qapēvewnit, pu nami'nañwat akw itahtawitsqay tupki'yuiwni; pu ayo nōñakniqey tunatyawyuñqey qa nan'ekni'yuiwni. Pam tunatya itamuñem sivavitanaqtsit anta. ⁹ Pi God itamuy qa itsívut aw òkinanice òviy itamuy namorsta, pi itam Itahtutuyqawhqtat Jesus Christ ahpiy ayo nōñakniqat òviy'o, ¹⁰ Itamuñem mokqat ahpiy'o. Noqw òviy sen itam tayyuñwni, sen toknikañw, itam utsep put amum yesni. ¹¹ Noqw òviy uma nānami unañwtavi'yuiñwni; na'qalantotani; pay uma hinwisqey panyuñwni.

Final Instructions and Greetings

¹² Pu úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy umuhpa' tumalay'yuiñqam Tutuyqawhqtat ep umumi moñw'iwyuñqe, umuy u'nantoynaqamuy kaptsi'yuiwni. ¹³ Pu uma pumuy

amumi unañway'kahkañw, tumalayamuy ep pas pavan hihtay'yuñwni. Uma qa nānami hinyuñwni. ¹⁴ Noqw itam umumi pañqawani, itahtupkomu: Uma añ nanaõnhtuy u'nantoynayani; añ unañwmokiwyuñqamuy amumi unañwtavi'yuñwni; añ qaõ'qaltuy õqalayani; sohsokmuy sinmuy amumi wuhkomaqapsi'yuñwni. ¹⁵ Uma tunatyaltotiqw, qa hak haqam hihta qalolmat ep tuwat hakiy qalomáhintsanni. Pay uma sutsep hihta lolmat añ hinwisni, nānahpaa, pu sinmuy sohsokmuy amuhpaa. ¹⁶ Uma sutsep hahlayyani. ¹⁷ Yūmosa nāwakinwisni. ¹⁸ Sohsok hihta añ kwakwhatiwisni, pi pan God umuñem tunatyawta, Christ Jesus añ'a. ¹⁹ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit ūwiyuy antaqat qa tōkayani. ²⁰ Hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yuaataqw, uma qa aw ye'tuqayyuñwni. ²¹ Uma sohsok hihta aw tuwantiwisni; hihta lolmat hūrs ñuy'yuñwni; ²² Pu hīhihta qalolma'e'wakwnihqat qe'yani. ²³ Noqw nam God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp umuy nēñem-sa sutsvo óyahtani. Noqw nam umuhhikwsi, pu umuh'unañwa, pu umuhtoko qa hihta akw hinkahkañw qa hihta ep tukopniwyuñwni, hisat Tutuyqawhqa Jesus Christ pituniq'ö. ²⁴ Noqw God umuy wāñwayhqa pan umuñem yūkuni. Pi pam soon qa lavayiy aw antsanni. ²⁵ Itahtupkomu, uma itamuñem nāwakinwisni. ²⁶ Uma nānatupkomnihqey pan sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy õqalantotani. ²⁷ Nu hapi Tutuyqawhqa aw yankañw umumi pañqawni: Uma it tutuvenit pas sohsokmuy God sinomuyatuy amumi añ tūñwantotani. ²⁸ Nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

Paul
THESSALONICAT
ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi ank Pēniata

¹ Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy òqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. ² Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtaa, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ añq'ò.

The Judgment at Christ's Coming

³ Pay kurs pi itam hin God aw umuhpe qa hahlayhtiwisni, itahtupkomu, pi pam súantaq'ò. Pi umuhqapevewni a'nò òqawi'wisa. ⁴ Noqw òviy itam añqe' God aw tōnawtaqamuy amunawit umuy pihni'yuñwa, uma nānakwhani'yuñqat ep'e; òviy pi uma hihinta añ kānanvotye' qa nai'eknayañwu. ⁵ Noqw pas suyan God sinmuy amuñem suan yúkuñwu. Pi uma put moñwtunatyayat hihkay'yuñqey mahtakni'yuñwniqe òviy put ep kānanvotya. ⁶ Pi God hapi suan tumalay'ma. Noqw hakim umuy okiwsahsanyaqamuy pam tuwat amumi nāoyini, ⁷ Ason hisat Tutuyqawhqay Jesus Christ a'nò hòhorivituy hoñvia'yatuy tsamkañw òñaqw mātaktiq'ò. Pep hapi pu' pam umuy kānanvotyaqamuy itamuy enañ nānasuñwnanani. ⁸ Nikañw imuy put qa tuwi'yuñqamuy amumi pam qòhit uwiwitaqat akw nāoyini, imuy Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añqw lomatuawit qa aw tuqayvastotaqamuy amumii. ⁹ Puma soon hisat Tutuyqawhqat aw yórikyani, pu qaan'ewakw òqalayay aw'i. Yan hapi puma sutsep sivintoyniwyani, ¹⁰ Hisat pam pítuniq'ò. Pep hapi pu' put sinomat put pas hihtatotani; pu sohsoyam put aw tuptsiwni'yuñqam put aw kātayyuñwni. Noqw uma nuhtum pep hoñni. Pi itam umumi lomatuawit yuaatotaq, uma tuptsiwya. ¹¹ Paniqw òviy itam yūmosa umuñem nāwak-intiwi. Pay nam Itana God umuy namorstāqa umuy put tīmatnihqey hihkay'yuñqat pan umuy yúkuni. Nam pam òqalay ahpiy umuhlomatunatyay añ ahsupoq aw antsanni, pu umuhqapevewniy ahpiy umuhtumalayu. ¹² Pahsat pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natīwaniat umuhpe pas pavan mātaktini; noqw úmawat put amum pas pavan mātaktotini, Itanay God-nikañw pu Tutuyqawhqat Jesus Christ pumuy núokwayat añ'a.

2

The Wicked One

¹ Noqw Itahtutuyqawhqay Jesus Christ hin pituqw, itam put aw tsovaltiniqat itam put umuy āawnaya, itahtupkomu. ² Noqw uma qa āpiy pay umuhwuwniy ep wiñwhinyuñwniqat itam umumi okiwhiñqawqani. Kurs hak Tutuyqawhqat talòñniat aw pay pitsíwtaqat umumi pañqawhq, uma qa nānaphin wūwantotani, sen hak God Hikwsiyat ahpiy put yuaataqey pañqawniq'ò, sen pam God enēm yuaataqey pañqawni, sen itamuñaqw put pēnit kwúsuhqey pañqawni. ³ Noqw pay qa hak hapi umuy hihta akw ūnatoymani. Pay ason sinom God navotiyat aw a'nò rohomhtivayaqw, hak tāqa qaanhtiput akw tuyqawiwtāqa, maskimiq tūwiwniqey òviy tihtiwhqa mātaktiqw, pep pu' Tutuyqawhqat talòñniat aw pítuni. ⁴ Pam tāqa hapi pas añ sohsokmuy pas hihtunihqey pan tūñwantiwyaqamuy amuhpa' nāwakintiwyaqamuy amuhpe sus'oveqnihqe nātsotskanani. Nihqe pam God enēm kihut ep qatuptut, pam God-nihqey pañqawni. ⁵ Ura nu nāt umumumnihqe, umuy iit āawnaqat ya uma pay suhtokya? ⁶ Noqw pay ason pas pam tāqa nāp paptsiy ep mātaktiqey aw pahsavo ahoy ñuy'taqat pay uma navoti'yuñwa. ⁷ Taq i' hak Nukpana pay nanauyve tumalay'ta, it tāqat hisat pítuniqat aw pahsavoo. Noqw pay put ahoy ñuy'tāqa pay soon nāt qa ñuy'tani, hisat pam áyoniqey pahsavoo ⁸ Ason pam áyoniqw, pep pu' i' hak himu qalomátaqa mātaktini. Noqw pay Tutuyqawhqay moañaqw hikwsiy akw put ninani. Pam qaan'ewakw tālawñway'kañw pite', put haqami hintsanni. ⁹ I' qalomáhintsakqa Satan òqalayay pasiwkañw mātaktini. Nihqe pam hihita kātumalay'tani, pu sohsok hihta wutsit hintsakni. ¹⁰ Pam sohsok

hihta qaantsatskiwqat akw hakimuy súlawhtiniqamuy únatoynani. Puma as pi navotit pas antsanihqat qa tsúyaka, pu ayo nóñakniqey qa nánawakna. ¹¹ Yaniqw hapi óviy God puma hihta pay a'tsat tútuptsiwaniqat pan pumuy unaiwtoynani. ¹² Noqw puma sohsoyam maskimi q maspiwyani. Puma pi navotit pas antsanihqat qa tútuptsiwat, tuwat soq qanhintsatskiwqat añ nāhahlaynaya.

You Are Chosen for Salvation

¹³ Noqw kwakwhat pi uma God lavayiyat pas antsanihqat aw tuptsiywaqey, Qa-hováriwtaqat Hikwsit ahpiy kwañw'ewayhtotiqe ayo nóña, pi God pas yayhniwqat añqawq pay umumi unaiway'taqe umuy namorstaq'ó. Noqw óviy itam yūmosa put aw kurs hin qa hahlayhtiwisni umuhpee. ¹⁴ Kwakwhat pi pam itamuhpiy umuy lomatuawit āawna; nihqe umuy waiñwayhqe, umuy Itahtutuyqawhqay Jesus Christ amum kaptsi'tiwaniqat umuñem tunatyawta. ¹⁵ Yanta itahtupkomu; óviy uma hūrs hoñni. Nen itam umumi hin lavayhtotiqat, pu itahtutueniy akw umumi tutaptotaqat uma hūrs ñuy'yuñwini. ¹⁶ Itahtutuyqawhqa Jesus, God Itanay amum itamumi unaiway'taqay, núokway ahpiy itamuy yūmosa wuko'-naiñway'yuñwiniqat itamuñem pan yuku; piw itamuy hihta lolmat unaiñwvahsi'yuñwiniqat pan itamuy unaiwtoyna. ¹⁷ Nam pam umuy wuko'naiñwtoyni'tani, uma qanānahtsopkahkañw lolmat yuaatotakañw, lolmat tumalay'yuñwiniqat óviy'o.

3

Pray for Us

¹ Yantani itahtupkomu. Uma itamuñem nāwakinwisni; noqw Tutuyqawhqat lavayiat añqe' kúrukiwme', sohsovik tuyqawvani, hin umuhpa' tuyqawwaqey pan'i. ² Noqw itam qahopihtuy nukpansinmuy amuñaqw ayo oyiwtani. Taq qa sohsoyam sinom God qapēvewni'yuñwa. ³ Noqw pay pi Tutuyqawhqa hihta añ pas qaatsáy'maqa soon umuy qa hūrs hoñnani, pu qalolmat añqw umuy ayo óyani. ⁴ Ura itam umumi hin tutaptotaqat uma añ hinwisqey soon qa yūmosa panwisniqat itam Tutuyqawhqat ep umuy qapēvewnaya. ⁵ Noqw nam uma God aw pas pavan unaiñway'yuñwe', nakwhani'kahkañw, Jesus Christ nuhtay'yuñwini, Tutuyqawhqa umuy pan unaiwtoynaq'ó.

The Obligation to Work

⁶ Itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw umuy ayalalwani itahtupkomu: Kurs haqawa tuptsiwini'taqey pañqawkañw, itamuñaqw hin lavayit ómahtaqey qa añ hinmat, soq nañnhqatuqw, uma qa put a'puñalyani. ⁷ Pi uma itamuy hinyaqw panyaniqey navoti'yuñwa, ispi itam umumum yesqe, qa paysoq hinwisq'ó. ⁸ Piw itam qa haqam hakiy nóvayat paysoq nōnova. Itam qa pan hinyuñwt, tōkilat añ-nikañw pu tãlō' tumalat añ maqsonlalwaiñwu, pas pay qa haqawat umumi tūkwaifyuñwiniqey óviy'o. ⁹ Yantsak-wisa itamu. Itam qa paysoq umumi tunōstuñlay'yuñwuwu, pay as pi itam put makiway'kahkañwo. Nikañw itam hinwisq, pay uma piw itamun yesniqat óviy itam pay apiwiyuñwa. ¹⁰ Suhpan ura itam nāt umumumyaqey yan umumi tutaptota: Pay qa tumalay'taqay piw qa nōsmantani. ¹¹ Taq itam nanaptaqw, yaw haqawat umuhpe qa hihta hintsatskañwu, qa tumalay'yuñwuwu; nihqe qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu. ¹² Noqw óviy itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw, hakimuy añ panyuñqamuy ayatote', u'nanayani: Uma pās yeskahkañw, tumalay'yuñwe', nāp umuhnovay nōnovayani. ¹³ Noqw úmawat itahtupkomu, uma lolmat hintsatskaqey añ qa óñnani. ¹⁴ Ason kurs haqawa it tutuvenit ahpiy itahlavayiy aw qa tūqaytaqw, uma aw tunatyaltote', qa a'puñalyani, noqw pam hamanhtini. ¹⁵ Nikañw uma put qa tuwqay'yuñwt, pas umuhtupkoynihqat pan u'nanayani.

Final Words

¹⁶ Noqw nam Tutuyqawhqa hakiy kwakwhat unaiwtoynañwuqa pas nāp yūmosa umuy kwakwhat unaiwat maki'tani, añ ahsupoq'a. Nam pam sohsokmuy umumum hinmani. ¹⁷ Nu' Paul hapi pas nāp imay akw umuy óqalaaqe, pēna. Yan hapi nu sohsoq

itutuveniy tuvoylata. Nihqe õviy hapi nu pēna. ¹⁸ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TIMOTHYT aw mohti Pēniata

¹ Nu Paul Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God itamuy ayo ðoyhqa hapi nuy ayata, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqa aw itahtaqa'nañwa piwu. ² Nu Timothy ðqalanta. Um qapēvewnit ahpiy ítii. Okiw nam Itana uñ ðkwalnit, núokwat, piw kwakwhat unañwat máqani, Jesus Christ Itahtutuyqawhqaq ayámuma.

Warnings against False Teaching

³ Ura nu Macedoniat aqwniqe pay um hāk Ephesus ep huruhtiniqat ūmi pañqawu. Nen um haqawatuy mēwaq, puma qa hihta alōñōt sinmuy tutuqaynayani. ⁴ Pu hīhihta tūtuwutsit qa aw unañwtavi'yuñwni, pu haqaqw sinototiqat qa haqami so'taqat lavayit aw'i; taq soq pam nānap hin wuwnit tumalay'kañw, añwu qapēvewnit ahpiy pās unañwat yēsiwhqat qa put tumalay'ta. Noqw ðviy um pumuy mēwani. ⁵ Um añ tuptsiwñi'yuñqamuy ðqawhtoynaniqat ðviy nu uñ pan ayata. Um pantsakq, pumuy unañwaam qa hihta akw itséheewiyuñwni; piw qa hihta qalomáhintsakpit navoti'yuñwni. Puma pas antsa God aw tuptsiwñi'kahkañw, pas antsa put aw unañway'yuñwni. ⁶ Taq haqawat as iit tūtutuqaynayay, put añqw lasya, pu pay hihta an'ewakw yuaativaya. ⁷ Puma God tutavoyat sinmuy tutuqaynayaniqey tuñlay'yuñwa; piw pas qanahtsopkahkañw yuaatota; nikañw hihta tutuqaynayaqey qa pas antsa mātsi'yuñwa. ⁸ Noqw pay pi itam navoti'yuñqw, God tutavoat lolma, hak suan akw moñwvasniq'ð, ⁹ It navoti'yuñqes: Pi pam himu mewnitutavo haqam suan hinwisqamuy qa pumuy amuñem taviwa, pi qaanhinwisqamuy amuñemi-hakimuy qa tuqayvastotaqamuy amuñemi, piw hihta qa káptsi'yuñqamuy, pu qalomáhintsatskaqamuy, pu God aw qa tunatyaltoqamuy, piw hihta pas āantsawat hovalantotaqamuy, namuy, sen yumuy qōyantotaqamuy, pu tuqwyantotaqamuy, ¹⁰ Pu tuskapqatsit añ hinwisqamuy, pu tahtaqt tahtaqtuy amumum nāhahlayyaqamuy, piw tūuuyiñwyaqamuy, pu a'tsatuy, pu pas qaatsátotaniqey pañqaqwat atsátotaqamuy amuñemi. Noqw hak suan tutuqayhpi qa an hinmaqat pay mewni piw put eñem taviwa. ¹¹ Pam tutuqayhpi lomatuawit qaðwihintaqat amum súnanta, it lomatuawit God ahpiy inumi mātavihhqat ámuma. Nam pam sūtsep tayawintiwa.

Gratitude for God's Mercy

¹² Nu Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ pas hahlayi. Kwakwhat pi pam nuy qa atsat hinmaqat pan inumi tuptsiwhqe, nu put eñem tumalay'taniqat aw nuy ayata, pu piw nuy ðqalmaqa. ¹³ Ura nu hisat put aqw hiñqawlawhqe, put sinomuyatuy okiwsahsana, pu nu pumuy qalomáyuaatañwu. Nikañw nu nāto qa tuptsiwñi'taqe ðviy hihta hintsakqey qa navoti'ta. Noqw ðviy Tutuyqawhqa nuy ðkwatuwhqe, ¹⁴ Núokway nuy qaðwímaqa; nihqe nuy pan unañwtoynaq, nu Jesus Christ aw tuptsiwe' pas pavan put aw unañway'tani. ¹⁵ Noqw i' yan lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani: I' Christ Jesus qaanhinwisqamuy ayo óyaniqe tūwaqatsit aw pítuhqata. Noqw nu' hapi qaanhinwisqamuy amuñaqw pas mohpeq'a. ¹⁶ Nikañw pay Jesus Christ yaniq nuy ðkwatuwa, pam inuhpiy mohti wuhkomaqptsiy mah-taknaniqe ðviy'o. Noqw yahpiy haqahpiy sohsoyam put aw tuptsiwyaqam qatsit qa so'taqat himuy'vayaniqey navoti'yuñwni. ¹⁷ God hapi sutsep Moñwi, qa mokñwuqa, qa taymataqnihq, piw pam-sa hapi sūka suyan unañwtalwuwñi'ta. Nam pam sutsep aqwhaqami káptsi'tiwa, piw tayawintiwa. Nam antaa. ¹⁸ Taa, ítii Timothy, ura hakim tuptsiwñi'yuñqam uñ hinhtiniqat añwu pay yuaatota. Noqw ðviy nu uñ it ayatani: Um God eñem hihta qalolmat aw rohommani. ¹⁹ Um qapēvewnit añ hinmani; kurs himu haqam qalomáhintaq um uh'unañway ep navote', qa pantsakni. Taq haqawat qa pan hinwisqe, tuptsiwñiy ayo yukuya. ²⁰ Ura Hymenaeus piw Alexander panhti. Noqw ðviy nu pumuy Satan aw mātavi, puma pāpu God aqw qa hiñqawniqey tuwi'vaniqat ðviy'o.

2

Church Worship

¹ Noqw òviy nu yan ùmi lavayhtini: Itam sohsokmuy sinmuy amuñem mohti pas kikiwhitiwisni, nāwakinwisni, pu amuñem aw hihta tūvinlalwani, amuñem aw kwakwhalalwani, ² Tis òviy añ pas momñwituy, pu añ òqalat pasiwyuñqamuy amuñemi. Nen itam sutmakiwtaqat pās uyiwwaṭaqat qatsiyesni, pās tunatyawkahkañw, qa atsáy'kahkañwo. ³ Pi yan itam suan hinwise', God itamuy ayo òoyhḡat unañwveyani. ⁴ Pam sohsokmuy sinmuy ayo nõñakniqat nāwakna, pu put lavayiyat pas antsanihqat tuwi'vayaniqata. ⁵ Pi God hapi pas sūkaa. Noqw God pu sinmuy amuñtsave wūnuhqa pas sūkaa, i' taqa, Christ Jesus. ⁶ Ura pam sohsokmuy sinmuy mātapniqe òviy nātavi. Piw tuwaniyat aw pituqw, pam nuhtuhpa' navotniwa. ⁷ Noqw òviy nu put aw lavaytaviwa, pu ayaiwtaniqeyu. (Nu hapi Christ atpip pas sūañqawu; nu qa atsálawu.) Nu imuy qa-Jew- sinmuy amumi ayatiwa, pumuy lomatuawit aw tuptsiwye', lavayit pas antsanihqat añ hinwisniqat pan pumuy tutuqaynaniqe òviy'ò. ⁸ Paniqw òviy sohsovik tahtaqt may qahováriwtaqat akw òmi māvwuyawkahkañw, God aw nāwakintotaniqat nu nāwakna, qa itsfvuiwkahkañw, pu piw qa pēwewni'kahkañwo. ⁹ Pu pay amún piw ima momoyam hamanay'kahkañw, pās unañway'kahkañw, yūyahiwatani; pu hihta pas a'nò hihkay'taqat yūyahniqey qa pan tunatyawyuñwini-sikavalasivata, pu pearls piwu; pu qa hihin hõmiy aw yuykuyani, pas pay pumuy piptsantotaniqat òviy'ò. ¹⁰ Puma qa panyuñwt, lomahintsakpiy akw namtakni'yuñwini. Pi pam pantaqa momoymuy God pas kaptsi'yuñqamuy sūamuhpee. ¹¹ Pay wuhti qahiñqawkañw, okiw unañway'kañw, God lavayiyat nanatwnamantani. ¹² Pu wuhti tūtutuqaynaniqat nu qa nakwha, pu taqat aw moñw'iw tamantaniqata; pay pam qa hiñqawlawmantani. ¹³ Pi Adam mohti yukiwa; noqw añk pu' Eve yukiwa. ¹⁴ Pu Adam atsats qa tuptsiwa; pi wuhti unatoyniwḡe, mewnit ep qaanhti. ¹⁵ Nikañw pay kurs pam puwsuñway amum namiyukit qa hovale', nāmi unañway'te', suan qatsit añ pās hinme', pam tiylawḡey añ ayo yámakmantani.

3

Leaders in the Church

¹ I' hapi pas antsaa: Hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaniqey tuñlay'taqa lolmat tumalat tuñlay'ta. ² Taay, noqw i' hapi hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaqa pas qa hihta ep tukopniwtamantani; sūkw wuhtit kõñaatmantani; nāmi tunatyaltimantani; pasi'nañway'tamantani; lomahintsakmantani; kiy ep sinmuy òoyhtimantani; sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'tamantani. ³ Honaqkuyit qa hihikwini; qa a'nò unañway'tamantani; sivat qa nanaqashintamantani; qa suy'tsiptimantani; qa a'nò hiñqawnummantani; qa nāp hihta himuy qa tuñlay'tamantani; ⁴ Kiy ep yesqamuy suan oyi'tamantani; timuy amumi tuyqawi'tamantani; pu timat nay kaptsi'yuñwmantani. ⁵ Puyaw hak haqam kiy ep yesqamuy suan oyi'taniqey qa tuwi'taqa tis pam hin God sinomuyatuy oyi'tani? ⁶ Qa puhutuptsiwḡamantani; taq nāp hisat ka pam kwivi'nañwtiqw, God put enem qalolmat yúkuni, pam Nukpanat enem hin yúkuḡey pan'i. ⁷ Pu òviy piw pam qatuptsiwini'yuñqamuy amuhpiy aw lomanavotiw tamantani; taq nāp hisat sen hak hihta ep put òvelantaniqw, pam Nukpanat hūwiyat aqw pákini.

Helpers in the Church

⁸ Pu ima añ tu'sawni'yuñqam piw amún pasi'nañway'yuñwini; qa neveqyuaatotani; honaqkuyit qa hihikwyani; sivat qa nanaqashinyuñwini. ⁹ Unañway pasiwkahkañw, hihta as tupkiwtañwuqat itam tutuqayyaqw tuptsiwyaqey ñuy'yuñwini. ¹⁰ Pu ason piw ima mohti aw pohtiwamantani; nen kurs qa hihta akw hinyuñwe', pahsat pu tu'sawni'taqat qeniyat ep hoñvamantani. ¹¹ Pu òviy pay nõmamat piw amún pasi'nañway'kahkañw yesni; qa kokoliyawḡtni; suyan unañway'yuñwini; sohsok hihta añ qa atsáy'wiskahkañw hinwisni. ¹² Pu tu'sawni'taqa sūkw wuhtit kõñaatmantani; timuy, pu kiy ep yesqamuy suan pās oyi'tamantani. ¹³ Pi ima suan tu'sawni'yuñqam pas kaptsi'tiwyañwu; piw Christ Jesus aw tuptsiwnit qananahtsopkahkañw yuaatotani.

The Great Secret

¹⁴ Noqw pay hisnen nu qa pas hisattiqw ūmiqniqey wūwankañw, iit ūmi penta.
¹⁵ Nikañw kurs nuy qa itsniqw um God sinomuyatuy amuhpa' hin hinnumniqey navoti'tani; puma hapi God qátuhqat aw tōnawtaqamu. Puma God lavayiyat pas antsanihqat makiway'yuñqe, put ōmi ñuy'yuñwa. ¹⁶ Pi itam God pas kaptsi'yuñwa, hihta as tupkiwtañwuwat pas antsa qaōwihintaqat ñuy'kahkañwo, it'a: Sus'ōqaltutuyqawhqa tokoy'vaqe namtakna; God Hikwsiat put qahováriwtaqat pan nuhtumi mahtakna; God hoñviaymat put tuway'numya. Sopkawtaqamuy sinmuy amumi pam yuaatiwa; Pu tūwaqatsit ep sinom put aw tūtuptsiwa. Pam ōmiqatsit aw wikiwhqe, pep kaptsi'tiwa.

4

False Teachers

¹ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi hapi pas suyan pañqawu, yaw haqami so'ñwamiq haqawat tuptsiwnit añqw lasyaniqata. Nen hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawi-wkahkañw, tūunatotoyñayaqamuy amumi puma tuqayvastotani, pu qasuan tutuqayh-piyamuy aw'i. ² Ima pan tūtutuqayñayaqam God aw tuptsiwni'yuñqey atsáy'kahkañw pañqawani; nihqe soon puma qaanhtotiqey unañwpeq navoti'yuñwani. ³ Piw puma hak haqam nōmataniqat, piw puwsuñwtaniqat tūmewantotani, pu hihta nōsiwhqat nōnovaniqata. Noqw pay God hapi nōsiwhqat yuku. Noqw ima tuptsiwni'yuñqam, pu God tunatyayat pas antsanihqat navoti'yuñqam hahlaykahkañw put ōmalalwani. ⁴ Pi sohsoy himu God ahpiy yukiwtaqa hapi lolma; noqw ōviy soon himu ayo yukiwani, hak put tsúyakininiq'ō. ⁵ Pi pam God lavayiyat akw pas hímuniwhitiñwu, pu nāwakinpit akw'a.

A Good Servant of Christ Jesus

⁶ Pay um iit yantaqat tuptsiwni'yuñqamuy u'nantoyne', um Jesus Christ eñem suan tumalay'tani, itahtuptsiwniy ahpiy lavayit akw ōqawi'kañwo, pu suan tutuqayhpit añ hinmaqey akw'a. ⁷ Nikañw um añ an'ewakw tūtuwutsit, pu momoymuy lavaysaskwiya-muy qa aw unañwtavi'tani. Lolmat qatsit añ um nāō'qawnani. ⁸ Hak wáriktuwanlawhqa pay hihsavo put akw moñwvastiñwu. Noqw pay hak God pas kaptsi'taqa hapi put sutsep akw a'nō moñwvasiñwu, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep piwu. ⁹ I' lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani. ¹⁰ Pi itam paniqw maqsonlalwakañw, itamumiq hihñqawqaqat ep nakwhani'yuñwa, ispi itam God qátuhqat aw yanyuñqe ōviy'ō. Pam hapi sohsokmuy sinmuy ayo ōoya, tis pi ōviy imuy tuptsiwni'yuñqamuy. ¹¹ Iit um nuhtumi tutaplawni, put tūtutuqaynani. ¹² Qa hak hapi ūmi qa kwañwátaytani, um nāto tsäkwnihqat ep'e. Noqw um hapi nahpe imuy tuptsiwni'yuñqamuy hin hinyuñwniqat amumi namtakni'tani. Um pās yuaatani; um pās hinmani; um nuhtumi unañway'tani; um pasi'nañway'tani; um tuptsiwnit añ hinmani, pu kwañw'ewakw qatsit añ'a. ¹³ Um nuy hisat aw pítuniqat aw pahsavo nuhtuni tutuvenit añ tūñwantaniqey aw unañwtavi'tani, pu tūōkwhaniqeyu, pu tūtutuqaynaniqeyu. ¹⁴ Um hihta nahpe uhmakiway qa tatami'tani; pam hapi pantaqa ura wukw'a'yat ūmi matyawkahkañw, hin hintaniqat lavayhtotiqat ahpiy ūmi noiwa. ¹⁵ Um iit aw wūwantamantani; um awsa yuki'tani; noqw uñ ōqawi'maqw, pam sohsokmuy amumi mātaktini. ¹⁶ Um nāmi tunatyawtani, pu tutuqayhpit aw'i. Um yūmosa panme' hapi ayo nātavi'mani; pu ūmi tūqayyuñqamuy piw ayo óyani.

5

Responsibilities toward Believers

¹ Hak wūkw qa qōhqōyat, naynihqat pan aw pās yuaatamantani; pu pay añ qa wūwukwmuy uhtupkomnihqat pan'i, ² Pu añ wūwukwmuy momoymuy únumnihqat pan'i, pu pay qa wūwukwmuy uhsiwannihqat pan'i, qanānaphin wūwankañwo. ³ Pu um añ koñnalavutuy pas antsa nanalvutuy kaptsi'tani. ⁴ Kurs haqawa koñnalavu tímuy'taqw,

sen mómmuy'taqw, pay puma tuwat put pāsye', kiy aw wikye', pep tavi'yuñwmantani. Yan puma God unañwveyani. Pi pam añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi put tuñlay'ta. ⁵Noqw i' hapi pas antsa nalqatqa God aw yankañw, mimhikqat, pu talónwiwmaqat añ yūmosa put aw okiwhtimañwu, pu nāwakinmañwu. ⁶Nawus pi koñnalavu kwanwāewhqatqa nāt as taykañw pay soñawnen mokpuniñwu. ⁷Yan um pumuy amumi hiñqawmaqw, puma qa hihta akw hinyuñw. ⁸Kurs haqawa sinomuy hihta akw yesniqat amuñem qa hintsake', tis pi òviy pas amum ki'yuñqamuy amuñem pam qa pantsake', pam hapi tuptsiwniy ayo yuki'tani; nihqe qatuptsiwni'taqat epnihqe pas qa súantani. ⁹Pu i' hak koñnalavu payhp sunat yahsañwni'taqa pas sūs puwsuñwtaqw, pay um púmuy-sa koñnalvutuy pan pohtoylani'tani. ¹⁰I' hak pan pohtoylaniwhqa hapi hihta lolmat hintsakqey akw aw navotiwtamantani, timuy suan wuñwnaqa piwu, hakimuy kiy ep pās òoyhqe, pu God sinomuyatuy kukyamuy pāhomhqe, pu hihta akw okiwhinyuñqamuy ep ayo unañwtapqey, pu hihta lomahintsatskiwhqat añ ahsupoq añ hinmaqee. ¹¹Nikañw um añ momoyhoymuy koñnalvutuy pay qa nakwhani, taq puma Christ qa hihtatote', pahsat puwsuñwtotaniqey unañwtotiñwu; ¹²Nen qaanhtotiñwu, motiwasiwniy ayo yukuyañwuniqee. ¹³Puma pantote', qa hihta hintsatskat, panis tuwat kinawit yuñtinumyañwu. Pu puma qa panis panyuñwt, hihhihta yuaatotañwu; qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq pantsatskañwu. ¹⁴Paniqw òviy nuyniqw puma puwsuñwtote' tiy'ooyyani; nen kiy, pu timuy amumi tunatyawyuñw. Noqw sinom amumiq hiñqaqwaqam pāpu qa hiñqawani. ¹⁵Taq haqawat pay Satan aw lasya. ¹⁶Kurs haqawat tāqat sen wuhtit tuptsiwni'taqat ahpiyyiat koñnalvutiqw, pay pam put aw unañwtavi'tani; noqw God aw tōnawtaqam qa pumuy amumi enañ tūkawaiyuñw. Nen puma añ pas qa atsats analvutuy amumi unañwtavi'yuñw. ¹⁷Pu ima añ wukw'a'yat pas suan nuhtumi tunatyawyuñqam pas pavan kaptisitiwani, tis òviy God lavayiyat yuaatotaqamu, pu tūtutuqaynayaqamu. ¹⁸Pi ura tutuvenit añ yan pey'ta: Um wākasit sōhōvosit muritaqat motsóvuat qa sommantani, kita; pu piw yanwata: Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu, yan'i. ¹⁹Pu um wukw'ayat hihta qalománeveltoynayaqw, put qa kwúsumantani, ason pas lōyōm sen pahyomhaqam put pas suyan navoti'yuñqey pañqawaqw, pu' um aw tuwantamantani. ²⁰Pu añ qaanhintsatskaqamuy sinmuy sohsokmuy amutpip u'nanamantani; noqw ahpiy sinom tsātsawnamantani. ²¹Nu hapi God, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ, pu pas namorstiwayaqamuy hoñvia'yatuy amutpik ūmi pas pañqawni: Um hapi qa hakiy sūkw-sa pas hihtay'kañw, yan hinmani, qa sūkw-sa enēm tunatyawkañwo. ²²Pay um qa pas hakiy God tumalayaw suhpanamantani, sen um qa pas aw hin suyan navoti'tee. Taq ka pam qaanhinmaq, sinom uñ añvaiwtaqat wūwayani. Um nāmi tunatyawte', suan hinmani. ²³Pay um pāpu qa kūyit-sa hihikwt, pay hisaq wine hikwmantani, uhponoy qa kwanwāhintañwuniqw òviy'o; pi um piép hinhtiñwu. ²⁴Haqawatuy qaantsakpiam yep qatsit ep susmataqtiqw God amuñem qalolmat yúkuniqw, pam pay navotiwa. Noqw pay haqawatuy qaanhintsakpiam tupkiwyuñwa; nikañw ason hin yukiltiniqat aw pituqw pep pu' sohsy mātāqatini. ²⁵Pu pay òviy piw pan haqawatuy lomahintsakpiam añwu pay mātāqya, pu ahpiy pay qa mātāqyaqa soon qa nāto mātāqatini.

6

¹Pu ima añ tūtuwikt, moñwímuy hapi ahsupoq hihta añ kaptis'yuñw; noqw qa hak God, pu put tutuqayhpiyat hinwat òvelani. ²Pu ima añ tuptsiwni'yuñqamuy moñwi'muy'yuñqam pay soq pi pumuy tuptsiwni'yuñq wumuy qa hihtay'yuñwuniqey qe'yani. Puma qa panyuñwt, amuñem suhtaq'ewkahkañw, tumalay'yuñw, it añ wūwankahkañwo: Ima pumuy akw moñwvasyaqam pay pumuy amún God aw tuptsiwni'yuñqey put aw unañwamatu.

False Teaching and True Riches

Iit yantaqat um tūtutuqaynakañw, añ òkwhantani. ³Haqawat ka it tutuqayh-pit súantaqat qa nānawaknani. Noqw it tutuqayhpi Itahtutuyqawhqay Jesus Christ lavayiyat ahpiynihqe itamuy hin Christ an yesniqat itamuy tutuqayna. Noqw

puma put tutuqayhpit ayo yukuyat, hihta alõnõt tütutuqaynayani. ⁴ Puma pi kwikwivitnihqe qa hihta navoti'yuñwa. Panis tuwat haqam nānwuy'yuñwiniqey, pu lavayit pas hin lavaytaniqey- sa tunatyawyuñwini. Noqw put ahpiy hakim hihta ep qa tsuyhtiñwu; pu nānwuy'yuññwu; nānamiq hiñqaqwañwu; nāismaqas'iwyuññwu. ⁵ Puma qalomáwuñni'yuñqe, put ép nānwuy'yuññwu; piw hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñwa. Púmuyniqw hak God pas káptsi'taqá qa hihta rúrumaniqey ep hahlayni. Pumuy panyuñqamuy um añqw áyoni. ⁶ Noqw hak God pas káptsi'taqá hihta himuy'taqey ep nakwhani'taqá pas antsa hahlayni. ⁷ Pi itam qa hihta yankahkañw, it qatsit aw öki; nihqe öviy itam qa hihta hinkahkañw, yañqw ahpiyyani. ⁸ Pay itam nõsiwhqay'kahkañw yuws'i'yuñwe', put ep nakwhani'yuñwini. ⁹ Taq ima añ káhak-totiniqey nānawaknaqam unaheppit hūwit antaqat aw ókiñwu; pu hīhihta an'ewakw qalomátunatyawyuñwa. Noqw put akw sinom nāhoyalaye', súlawhtiñwu. ¹⁰ Pi hak sívat pas hihtay'te' sohsok hihta qalomáhintsakpit aw unaheviwñwu. Put hapi haqawat nānawaknaqe, qapēvewnit añqw lasya; nihqe hīhihta qahahlayhpit akw nāsöskwiyaqe, nāuhotota.

Personal Instructions

¹¹ Noqw ùm'i, um God tumal'ayaata, pay um iit yantaqat ayo yuki'tani. Um Christ an suan hinmaqey añ ö'qalni, qapēvewnit añ hinmaniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, qa its hin unañwtiniqeyu, okiw'unañway'taniqeyu. ¹² Um itahtuptsiwniy öviy hihta qalolmat aw rohommani. Um qatsit qa so'taqat ñuy'tani; put aw um wāñwayniwa, um wūhakñihqamuy sinmuy amutpip God aw tuptsiwni'taqey pañqawhqe. ¹³ God hapi sohsok taytoynañwuqa ùmi tayma, Christ Jesus ámuma. Ura pam Pontius Pilate atpik suan namtakna. Noqw öviy pumuy amutpip nu ùmi pas pañqawni: ¹⁴ Um uhtumalmakiway suan hinhtini. Hisat Itahtutuyqawhqa Jesus Christ mātaktiniqat aw pahsavó qa hak uñ hihta ep tukopnani. ¹⁵ Pi hisat aw pituqw, pam namtaknani, God put enem tokilraq'ö. Pam hapi Sus'öqalanihqe, pas káptsiwihqat sohsoyam navoti'yuñwini. Pi pam hapi sinmuy moñwímuyatuy amumi Moñwi, piw pumuy tutuyqawhqaqamuy amumi Tutuyqawhqa. ¹⁶ Pam sūka pas qa mokñwu, pas suyan tālat ep ki'ta; noqw soon hak put aw pítuni; kurs hin hak haqam put aw yórikni. Nam sohsoyam yūmosa put káptsi'yuñwt, put-sa öqalay'taqat pañqawhqa. Nam antaa. ¹⁷ Um yep qatsit ep hihta a'nö himuy'yuñqamuy amumi pañqawhqa, puma qa pas hihtunihqey namiwuwantotani; pu káhakiwuy pay kurs hintaniqat qa aw yanyuñwt, God qátuhqat aw yanyuñwi, itamuy hihta añ nāvokawintaniqat öviy itamuy sohsok hihta qaöwihuylawhqat aw'i. ¹⁸ Nen puma hihta lolmat hintsatske', hihta qa káhawnayat, tūhuytotaniqey suhtaq'ewyani; nen lomatumalay ahpiy káhak'iwyuñwini. ¹⁹ Nen hisat aw talõñvaniqat añwu aw hihta qa hinhtiñwuqat nennem waranhtote', qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²⁰ Pas aw iunañwa Timothy, um hapi hihta ùmi noiwhqat aw tunatyaltini. Nen nukuslavayit, pu an'e'wakwlvayit qa aw unañwtavi'tani. Piw himu navoti itahtuptsiwniy amum qa súnantaqat um qa aw hintsakni, pam pi pay qa pas antsa navoti. ²¹ Noqw haqawat put aw lasyat, itahtuptsiwniy tatamhtota. Nam Jesus Christ núokwaat umum yantaa. Nam antaa.

Paul
TIMOTHYT
aw ank Pēniata

¹ Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, it qatsit itamumi awiniwtaqat Christ Jesus ahpiynihqat tūaawnaniqe ðviy ayaiwtaqa. ² Nu itiy pas aw unañway Timothy ðqalanta. Nam okwālni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw ūmi pitsíwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Thanksgiving and Encouragement

³ Pas nu God aw hahlayhtima ítii. Put hapi nu pas suyan unañway'kañw tumalay'ta, inamuy hin hinhtotiqat pan'i. Nu yūmosa inawakinpiy añ uñ u'nantima, mimhikqat, pu talōñwintiwihqat añ'a. ⁴ Okiw ura um pakmumuñwuniqw, nu put u'ni'taqe pas nu as ūmi yórike' hahlayhtiniqey okiw nāwakna, ⁵ Pas ura um pas antsa qapēwewni'taqw nu put u'ni'taqe ðviy'o. Pay ura uhso Lois piw qaðwítuptsiwni'ta, pu uñu Eunice píwu; noqw pay ðviy um soon piw qa pantani. ⁶ Noqw ðviy nu nāt piw uñ u'nanani. Ura nu ūmi matyawhq, um God añqw hihta kuwahtiput makiwa. Taay, um put kuwahtiput apitoyni'te' put akw moñwvasni. ⁷ Pi God Hikwsiy itamuy máqahqe, itamuy maqaswuwni'yuniwñiqat qa pan itamuy unañwtoyna. Pi Hikwsi itamuy ðqalat, nami'nañwat, pu pas suyan wuwnit maqa. ⁸ Noqw ðviy um Itahtutuyqawhqay nuhtumi yuaataniqey qa hahmanni, pu piw nuy put eñem sivilawhqata. Um lomatuawit yuaataniqey ep kānanvotqey añ nakwhani'tani; sam pi um God ðqalayay akw put añ kuyvani. ⁹ Pi pam hapi itamuy ayo oya; nihqe itamuy suan hinwisniqat ðviy itamuy wánwayi, itahhintsakpiy qa ðviynit, nāp tunatyay, pu núokway ahpiy'o. Pi pam tūwaqatsit nāt qa yukut, pay pepeq it Christ Jesus añ itamuy núokway máqaniqey yuku. ¹⁰ Nikañw pas yepahaq pu' itamuy ayo óyahqa Jesus Christ pítuhqe mokiwyuy ðqalayay súlawaqaw, God itamuy hin ayo óyaniqey tunvotna, lomatuawit ahpiy'o; ¹¹ Nihqe nuy ayataqe, put lavayiyat yuaataniqat aw nuy tavi, imuy qa-Jew-sinmuy tutuqaynaniqata. ¹² Noqw put pantaqat ðviy nu yāyan hihta añ kānanvota. Nikañw pay nu qa hahmana; pi nu hakiy aw tuptsiwhqey suyan navoti'ta; nihqe nu put aw hihta mātapq, pas kurs hin pam hisat pítoniqey qa aqw pahsavo put aw tunatyaltiniqat nu qapēwewna. ¹³ Nuy hin lavayit suan tūtutuqaynaqat um u'ni'kañw, pan tūtutuqaynani Christ Jesus qapēwewnakañw, put aw unañway'kañwo. ¹⁴ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi itah'unañwpeq qátuhqa ūmi hihta pas hihkay'taqat kuwahti. Taay, um put pās aw tunatyawkañw tavi'tani. ¹⁵ Noqw it pay um navoti'ta: Ima Asiat añqwyaqam sohsoyam nuy mātatvet, nuy tamamtota. Noqw i' Phygellus, pu Hermogenes puma nuhtuma. ¹⁶ Pas pay Tutuyqawhq okiw Onesiphorus ep kivituy ðkwatuwni. Kwakwhat pi pam qa sūs inumi unañwtavi; nihqe nuy qa hahmana, nāmahin pi nuy sivikive pakiwtaq'ö. ¹⁷ Nihqe ðviy ura pam Rome epnihqe, nuy pās hepqe tuwa. ¹⁸ Pu ahpiy pay Ephesus epeq hihsa'haqam hihta añ inumi unañwtaqat pay um put pās navoti'ta. Okiw nam Tutuyqawhq pite', put ðkwatuwni.

2

A Loyal Soldier of Christ Jesus

¹ Noqw ðviy'o ítii, um núokwat Christ Jesus ahpiynihqat akw ö'qalni. ² Ura nu kaysiwhqamuy tutuqaynaqw, um pep inumi tūqayta. Um put hapi tuwat hakimuy qa paysoq hintsatskaqamuy amumi mātapq, puma put tuwat tūtutuqaynayani. ³ Um Christ Jesus eñem kānavotpit añ kuytani, solāwat qa hihta tusi'taqat añ'i. ⁴ Qa haq pi hak tuwvōhtinumqa yep qatsit ep hihhihta hintsatskiwhqat akw nāsoontsahtsana. Taq pam panhte' soon moñwiwy unañwveni. ⁵ Wawarsqa a'nō hoñvinen hihta ahsate', put kwūsuniwu. Pam nawus sohsok kaptsi'tiwihqat añ hinme' put ahsatañwu. ⁶ Pasva tumalay'taqa soon qa mohti aniwnit nōsnwu. ⁷ Nu ūmi hihta lavayhtiqw um aw wūwani. Pay ason Tutuyqawhq soon uñ qa māmatsnani. ⁸ Ura Jesus Christ, David natkoat,

mokiwuy aŋqw ahoy tātayi. It lomatuawit hapi nu sinmuy āwinta. ⁹ Nihqe put ep nu hihihita aŋ kānanvota, qaanhintsakqat an'i. Hikis pi nu pas som'iwta. Nikaŋw pay God lavayiat qa som'iwta. ¹⁰ Paniqw pi nu ōviy aŋ hakimuy namorstiwyaqamuy amuñem iit hihta aŋ kuyta, pas pay okiw puma Christ Jesus ahpiy ayo nōnakiwte', put amum sutsep kaptsi'tiwyaniqat ōviy'o. ¹¹ Pay i' lavayi pas antsa: Kurs itam Christ amum soe' piw amum yesni. ¹² Itam kānavotpit aŋ nakwhani'yuñwe', put amum moñw'iwyuñwini. Itam put qa tuwi'yuñqey pañqawqaw, pay pam piw itamuy qa tuwi'taqey pañqawni. ¹³ Nikaŋw pam soon hihta ep nāatsatoynani; nihqe ōviy soon atsáy'mani; nāmahin pi as itam atsáy'wisq'ō.

An Approved Worker

¹⁴ Iit yantaqat um pumuy aŋ ahoy u'nantoyani. Tutuyqawhqat aw yankañw pumuy amumi pañqawhq, puma lavayit ep qa nānwuy'yuñwini. Taq pam pantaqa lavayi soon hihta apitini, pay soq aw tūqayyuñqamuy wuwniyamuy nukushintsanni. ¹⁵ Um God unaiwvniqey aŋ ō'qalni. Um it lavayit pas antsanihqat suan tūtutuqayne', uhtumalay qa hahmanni. ¹⁶ Nikaŋw hapi um pay aŋ hihta an'e'wakw nukuslavayit qe'ni. Pan lavayi'yuñqam soq sinmuy God aŋqw lasnayañwu. ¹⁷ Noqw pumuy lavayiam ankituyat an ep wiyak'iwmañwu. Pumuy panyuñqamuy hapi amuñaqw i' Hymenaeus-niqw pu Philetus puma nuhtuma. ¹⁸ Puma it lavayit pas antsanihqat aŋqw lasqe, pay yaw ahoy yesvaniwniqa aŋ ruhpaqkat pañqawlawhqe pētuy qapēvewniyamuy hovala. ¹⁹ Noqw pay pi God kiyat tukwyayhniat hūrs yukiwta, it yantaqat akw tuvoylay'kañwo: Tutuyqawhqa nāp sinomuy tuwimuy'ta, it akw'a, pu piw Sohsoyam Christ natñwaniyat tuñwini'yuñqam qaanhintsatskiwhqat aŋqw ayo'yani, it akw'a. ²⁰ Pay pi haqam ka-haksinot kiyat ep hihinyuñqa tsatsqapta. Pēhu palasivat aŋqw yukiwyuññwu, pu pēhu qōtsásivat aŋq'ō, pu pēhu kohot aŋq'ō, pu pēhu tsōqat aŋq'ō. Sinom pēhut aŋ nōnovañwu, pu pēhut aqw novaakwsiñwput maspayañwu. ²¹ Noqw ōviy hak haqam qaanhtiput aŋqw nākwañw'ewakwte', pam hihta nukñwat aw āpini. Pam Tutuyqawhqat aw nānoite', sohsok hihta lolmat tumalay'taniqey aw moñwvas'iwatani. ²² Oviy um nuvō'nañwat pay aw qa unañwtavi'tani; ayam tōtimuy hin hinyuñqat um qa panmat suan hinmaniyeq aŋ ō'qalni, qapēvewnaniqeyu, nuhtumi unaiñway'taniqeyu, kwakwhat qátuniqeyu, aŋ hakim suan unaiñway'kañw Tutuyqawhqat aw nāwakinwisqamuy hin hinwisqat pan'i. ²³ Nikaŋw um pay an'e'wakw lavayit, nāsta navotit ahpiynihqat qa aw unañwtavi'tani; taq put pantaqat ahpiy hakim nānwuy'totañwu. ²⁴ Pi Tutuyqawhqat tumal'ayaat hakiy amum qa nānwuy'tamantani. Pay pam sohsokmuy pāsmantani; tūtutuqaynaniqey tuwi'tamantani; qa suy'tsivuni; ²⁵ Pās unaiñway'kañw, put aw ro-homnumyaqamuy amumi yuaatani; pay hisnen God amuñem pan yukuqw, puma nāp tunatyay aŋqw lasye', it navotit pas antsanihqat nānakwhani. ²⁶ Nen Nukpanat huhuwihpiyat aŋqw ayo nōnakni, puma as kwisyaqe, put-sa aw tuqayvasi'yuñwa.

3

The Last Days

¹ Pu it um piw navoti'tani: Nāt qatsiso'nwamiq qatuvostini. ² Nāt sinom nenniema hihta tunatyawyuñwini; qa nāp hihta himuy tuñlay'yuñwini; hihta kwiviyuaatotani; kwivi'nañway'yuñwini; nuhtumiq tutsíwyuaatotani; yumuy, namuy qa amumi tūqayyuñwini; hihta qa tsúyakyamantani; God qa kaptsi'yuñwini; ³ Tūqahahlayyani; namiyukiy tutkilalwani, hihta tūatsatotoynayani; qa namituyqawi'yuñwini; a'nō unaiñway'yuñwini; aŋ lomayesqamuy amumi qa suhtaq'ewyani; ⁴ Nānamiq nukpanhtotini; hihta ep qa tunatyaltotimantani; nātsotskanayamantani; God aw qa unaiñway'kahkañw, kwañwáewhpit- sa aŋ nāhahlayyani. ⁵ Pay as God aw tuptsiwini'yuñqey pan hiñqawakahkañw, put ōqalayay qa nānawaknani. Um pan hinyuñqamuy qa amu'puñalni. ⁶ Ima hapi hakim kinawit yuntinunyaqe tuskapmoymuy, qaanhtipuy akw mañwúiyuñqamuy, hihihita tuñlayiy akw unaiwwisqamuy áñwutiwisa. ⁷ Momoyam pan hinyuñqam as sutsep hihta tutuqayyakahkañw, pas soon

hihta pas antsanihqat tuwi'vayani. ⁸ Noqw pay pi ura Jannes-niqw pu Jambres puma Moses ehpewi wunuqtuqw, pay òviy hapi pan ima it tutuqayhpit pas antsanihqat aw rohomnumya, nukusuwuni'yuñqamu, God aw tuptsiwnit anqw lasyaqamu. ⁹ Nikañw kurs hin puma haqami ókini. Pi pumuy an'e'wakw hintsakpam susmataqtini, pumuy taqatuy hintsakpam hin mātaqtiaq pan'i.

Last Instructions

¹⁰ Noqw pay pi um nuy hin hinmaqat pās navoti'ta, nuy hihta tūtutuqaynaqata, nu hin qatsi'taqata, nu hihta an' ò'qalqata, nu hin God qapēvewnaqata, hihta an' wuhko maqaptsi'taqata, nuhtumi unañway'taqata, qa súokiwhitiñwuqata. ¹¹ Ura nu Antioch ep hihta an' okiwsahsaniwa, pu Iconiam ep'e, pu Lystrat ep'e. Ura nu hihhihta an' kñanvota; noqw pay Tutuyqawhqa nuy put sohsok anqw ayo tavi. ¹² Nikañwo, pay sohsoyam Christ Jesus aw tōnalte', God unañwveyaniqey nānawaknaqam pas kurs hin qa okiwsahsaniwyani. ¹³ Nikañw ima an' nūnukpanht, hihta an' tūunaheptiwisqam suyhtsepñwat qalomáhinwisni; tūunatotoyñayani, piw nāp ūnatotini. ¹⁴ Noqw um hapi hihta tūqayhqe, pu nātuptsiwnaqey an' yūmosa hinmani, um hakiy anqw kwúsuhqe, put u'ni'kañwo. ¹⁵ Pi um uhtsakoy anqaww tutuvenit tuwi'ta. Nihqe put akw um suan unañwtalwuwni'vage, Jesus Christ aw tuptsiwhqe, ayo yama. ¹⁶ Sohsoy God lavayiat hapi put Hikwsiyat ahpiy pan pēniwa; nihqe hihta tutuqaynaniqey aw apiwta, hakiy hihta ep' òwihiniwhitiqw put ep' u'nananiqey aw'i, pu hakiy suwip táviniqey aw'i, pu hakiy hin súan hinmaniqaq put tutuwnaniqey aw'i. ¹⁷ God tumal'ayaat put ahpiy pās pasiwta; pu sohsok lolmat tumalat aw pās na'sas'iwta.

4

¹ Paniqw hapi òviy nu God aw yan'kañw un' ayatani, pu Tutuyqawhqaq Jesus Christ aw yan'kañwo; pam hapi mātake', moñwtawiwe', an' yesqamuy, pu pay so' pumuy hinwat yukunani. ² Nu ūmi pas pañqawni: Um lavayit yuaatani, nāp hísat nukwáñw'ewhti, pu pay nāmahin sen qa nukwáñw'ewhti, um hakiy aw put ep' písomantani. Hakiy hihta ep' òwihiniwhitiqw, um hakiy u'nanamantani, mēwamantani, pu qa nañ'ekni'kañw sinmuy òqawhtoynani, pu God lavayiat tūtutuqaynani. ³ Taq pay nāt haqahpiy sinom hihta suan tutuqayhpit soon aw tūqayyuñwe', kwañwálvayit-sa nanaptaniqey nānawakne', òviy haqe' unañwaam qatsqaq pañ pumuy tutuqaynaniqamuy nāmi wáñwayyani. ⁴ Nen puma it lavayit pas antsanihqat qa aw tuqayvastotat, soq tuwat tūtuwutsit aw unañwtapyani. ⁵ Noqw um hapi sohsok hihta an' pās tunatyaltini, nen kñanavotpit an' kuytani; lomatuawit yuaatani; uhtumalmakiway sohsok suan tumalay'tani. ⁶ Taq nu God eñem nīniwniqat aw pitsi'wta; pay ka nu tsāvotiqw yañw ahpiyini. ⁷ Nu itahtuptsiwniy aw pās tunatyawtaqe, put eñem rohomnuma, qanātusi'kañwo. Soñawnen inuñem pōhtavit nu an' kuyva. ⁸ Noqw òviy Tutuyqawhqa iahsatiy inuñem warani'ta, nuy suan qatsi'taqat ep'e. Nihqe ason pam pite', sinmuy amuñem suan yuke', pep pu' pam inumi put nóani, pu hakim kwañwtoynayakahkañw put nuhtay'yuñqamuy amumi piwu.

Personal Words

⁹ Um qa nātusi'te' its peqw inumini. ¹⁰ Taq Demas nuy tatamhta, yep qatsit pas hihtataqee; nihqe Thessalonicat aqwhaqamii. Noqw Crescens Galatiat aw'i. Noqw Titus Dalmatiat aw'i. ¹¹ Pay Luke-sa inumuma. Um Mark wikte', peqw inumini taq pam tumalat an' nuy a'nō paañwanta. ¹² Pu nu Tychicus Ephesus aw hōna. ¹³ Pu nu Troas ep' ivósālay Carpus aw taviqw, um ason peqw put yawmani, pu hihhihta tutuvenita. Tis òviy himuvikat an' pey'yuñqat um soon anqw qa kīmani. ¹⁴ I' palasivat siplawhqa Alexander nuy a'nō qalomáhintsana. Pay ason Tutuyqawhqa put tumalay'at an' aw ahoytani. ¹⁵ Noqw put hapi um ep' nāmi tunatyaltini; taq pam itahlavayiy ep' itamumi a'nō rohomhti. ¹⁶ Nāt nu sīs nēñem lavayhti, qa hak inumum wunu; sohsoyam nuy tatamhtota. Pay hisnen i' yantaqa qa amunkiwakw hintani. ¹⁷ Noqw pay pi as pantotiqw, Tutuyqawhqa inumum wunuwkañw nuy òqalantat, wukotohowuy moañaqw nuy ayo tavi, nu lomatuawit an' ahsupoq tunvotnaqw, sohsoyam qa-Jew-sinom nanaptaniqaq òviy'ò. ¹⁸ Nihqe pam nāt piw sohsok hihta qalomáhintsatskiwhqaq anqw nuy soon qa ayo

távini, nen òveqatsit ep moñwtunatyay aw nuy pās wikni. Nam pam sutsep aqwhaqami tayawintiwa.

Final Greetings

¹⁹Um inuñem Priscat-nikañw pu Aquilat pumuy öqalani, pu Onesiphorus ep kivituyu. ²⁰Erastus pay Corinth ep huruhti; noqw nu Trophimus tütuyhqat Miletum ep tavi. ²¹Um qa nātusi'te', nāt qa tómo'tiqw peqwni. I' Eubulus un öqala, pu Pudens, pu Linus, pu Claudia, pu ahpiy pay sohsoyam Christ aw tuptsiwni'yuñqamu. ²²Nam Tutuyqawhqa Jesus Christ umum yantani. Núokwa umumum yantaa. Nam antaa.

Paul TITUS aw Pēniata

¹ Nu' Paul, God tūwīkiat, pu Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God nuy namorstaqe, nuy ayataqw, nu put sinomuyatuy qapēvewniyamuy aň pumuy ôqawhtotoynani; piw itahtuptsiwniy ahpiy navotit pumuy tutuqaynani. ² Itam itahtuptsiwniy ahpiy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqey tunatyawyuñwa. Ura God pas qa atsátañwuqa itamuy pan awini'ta, pam nāt tūwaqatsit qa yúkut'a, ³ Nihqe pas aw pituqw, lavayiy ahpiy itamuy put navotna. God itamuy ayo Ooyhqa hapi nuy ayataqe, nuy lomatuawit nuhtumi yuaataniqat aw nuy tavi. ⁴ Titus, it sumituptsiwnit ahpiy itiy nu ôqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay aňqw ūmi pitsíwtani, pu itamuy ayo Ooyhقات Christ Jesus aňq'ô.

Titus' Work in Crete

⁵ Ura nu Crete ep uň mātápqe, ūmi tutapta, um tumalat aň aw antsaniqata. Nen um kitsókinawit God sinomuyatuy amumi wukw'a'yatuy óyani. ⁶ Yan hapi wukw'aya hinmani: Haqam qa hihta akw hintaqa, súkw nōmay'taqa. Timat God aw tuptsiwni'yuñwni; qa haqami hihta nukushintsatskani; nay, pu yuy pumuy amumi tūqayyuñwni. ⁷ Taq nuhtumi tunatyawtaqa pas nawus qa hihta akw hintamantani, ispi pam God sinomuyatuy amumi tunatyawtañwunihqee. Pam qa nāp tunatyay qátuniqey antani; qa suy'tsiptimantani; honaqkuyit qa hihikwni; qa a'nō unañway'tamantani; sívat qa nanaqashintani; ⁸ Hahlaykañw, kiy ep sinmuy pás ôoyni; aň hihta lolmat ep hahlaymantani; pás unañway'tani; suan hinme', God unañwveni; namituyqawi'tani. ⁹ Pankañw pam it lavayit pas antsanihqat tutuqayhqey hūrs ñuy'tani; nen pam suan tūtutuqaynakañw tūôkwhantaniqey tuwi'tani, piw put aqw hiñqaqwaqamuy amumi hihta lavayhtiniqey navoti'tani. ¹⁰ Taq kaysiwqhám qa tuqayvahsi'yuñqam paysoq hihta yuaatotaqam, pu tūnatotoyñayaqam yēse, tis ôviy imuy Jew-sinmuy amuñaq'ô. ¹¹ Noqw soon as puma qa moauhtsiwyani. Puma pi kinawit yuñtinumyaye tūsoontsahtsanya, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq put tūtutuqayñayaqee, pas pay sívat ôviy'o. ¹² Pay ura pumuy amuñaqwa haqawa pas nāp amuñem yuaataqa pañqawu: Pay Crete ep sinom pas a'nō a'tsatu, núanvopkotu, nanañht-nikañw huhunuktu, kita. ¹³ Nihqe pay súañqawu. Paniqw ôviy um pumuy qa ókwatuwhit, pumuy qôhqôyini. Noqw puma tuptsiwniy aň ô'qalyani. ¹⁴ Nen Jew-sinmuy tūtuwutsiyamuy aw qa unañwtavi'yuñwni. Pu ason hak it navotit pas antsanihqat aňqw lasqa amumi hihta tutaptaqw, puma put aw qa tuqayvastotani. ¹⁵ Pay kwan'w'e'wakw wuwni'yuñqamuyñiqw sohsoy himu kwan'eway'o; nikañw aň qa kwan'w'e'wakwmuñiqw pu qatuptsiwni'yuñqamuyñiqw qa himuy kwan'eway'o. Hikus pi wuwñiam, pu unañwaam itséheeiwta. ¹⁶ Puma as God tuwi'yuñqey pañqaqwa; noqw pay pumuy qatsíam qa put aw hayawta. Taq puma tuyoy'e'wayomu; God aw qa tuqayvastotañwu. Kurs hisat puma hihta lolmat tumaltotani.

2

Sound Doctrine

¹ Noqw um hapi hakimuy suan tutuqayyaqamuy hin as yesniqat tūtutaqaynani. ² Aň su'pe'yaqam- niqw, pu wūwuyom tahtaqt pasi'nanway'yuñwni; hihta aň namitunatyawkahkañw namituyqawi'yuñwni; tuptsiwniy aň ô'qalyani; nuhtumi unañway'yuñwni; pu wuhkomaqapsiy yesni. ³ Pu aň wūwuyom momoyam piw amunyuñwni; nen God sinomatnihqey pan yesni; qa kokoliyawhtni; nuhtumiq qa atsátoynayani; honaqkuyit qa hihikwyani; aň hihta lolmat tūtutuqayñayani. ⁴ Pu momoyhoymuy tutuwnayaqwa puma pás unañwat yesni; puwsuñwmuy amumi unañway'yuñwni, pu timuy amumii. ⁵ Hihta aň pás wūwankahkañw hintsatskani; qa nāhoyalayaniqey anyuñwni; qa kikinumtinumyani; sūsu'pamni; puwsuñwmuy

káptsi'yuiñwini. Kurs puma pan hinwisq, sinom soon God lavayiyat aqw hiñqaqwani. ⁶ Pu añ tōtimuy um piw u'nanaqw, puma namituyqawi'yuiñwini. ⁷ Pu um pas nāp lolmat tumalay'tani. Um panme' pumuy hin yesniqat amumi mahtakni'tani. Um qa paysoq hintsakkañw pās unañway'kañw, pan sinmuy tutuqaynani. ⁸ Um pas qa atsáy'kañw hihta súantaqat yuaatani. Noqw pep pu' kurs hak lavayit aqw hiñqawni; noqw i' hak put ehpewinihqa hamanhtini, kurs haqam hihta ep uñ òvelantaniqe òviy'o. ⁹ Pu añ tūtuwikt moñwímuy amumi tūqayyuiñwiniqat um tutuqaynani, pu sohsok hihta añ pumuy unañwveyaniqata; qa amumi kolilitotani. ¹⁰ Puma qa hihta moñwímuy uuyiñwnayani; puma yūmosa qaatsáy'kahkañw, tumalay'wisni. Puma panwise', God itamuy ayo òoyhقات tutuqayhpiyat pas hihtatotani sohsok hihta añ'a. ¹¹ Pi God núokway sinmuy sohsokmuy amumi mahtakna, itamuy ayo nóñakniqat òviy'o; ¹² Nihqe pan itamuy tutuqayna: Itam God qa káptsi'yuiñwiniqey qe'yat, yep qatsit ahpiy hihhihta tunlayit ayo yúkuniqata. Itam put ayo yukuyat, namituyqawi'kahkañw, God pas káptsi'kahkañw, suan hinwisni yep qatsit ep'e. ¹³ Hisat itam itah'unañwvahsiy hahlaykahkañw aw yórikyaniqey maqaptsi'kahkañw yēse. Pep hapi pu' God pas pávannihqa, Jesus Christ itamuy ayo óyahqa lolmat tálawñway'kañw mātaktini. ¹⁴ Pam hapi itamuñem nātavi; nihqe sohsok qaanhintsatskiwhqat añqw itamuy mātapqey, itamuy kwanñ'ewakwat, nēñem sinota, itam hihta lolmat tumaltotaniqey kwanñ'woynayaniqat òviy'o. ¹⁵ Iit hapi um nuhtumi yuaatani; tūòkwhantani; pas qa nánahtsopkañw òqalat pas pasiwtaqey pan tūmewantani. Qa hak hapi ūmi qa kwanñ'wátaytani.

3

Christian Conduct

¹ Um sinmuy u'nanaqw, puma añ mohpeq hoñqamuy, pu òqalat pasiwyuñqamuy amumi qa rohomnumyani; pu momñwituy lavayiyamuy añ hinwisni; sohsok hihta lolmat hintsatskaniqey aw pās moñwvas'iwuyuiñwini. ² Qa hakiy aqw qalomáhiñqawani; qa nāñwuy'yuiñwini; hakiy pāsya mantani; qa a'nò unañway sohsokmuy amumum hinwisni. ³ Pi pay itam pas nāp ura hisat piw an'ewakw hinyuñwa; God aw qa tūqayyuiñwa; ūnatoyñwya; hihhihta tunlayit, pu kwanñ'wáewhpiit aw tūwik'iwuyuiñwa; nukpantunatyawuyuiñwa; kan'ewtunatyawuyuiñwa; sinom itamumi qa suhtaq'ewya; noqw pu itam nānami qa suhtaq'ewya. ⁴ Noqw pay God itamumi unañway'taqey, pu itamuy òkwatwhqey itamumi mahtaknat, itahhisatqatsiy añqw itamuy ayo oya. ⁵⁻⁶ Pam qa itahlomahintsakpiy ahpiy itamuy ayo oya, pas nāp núokway ahpiy'o. Noqw itam put tímatniwhtoti, pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamuy qaòwíhuytaq'ò, Jesus Christ añ'a. Noqw Hikwsiy añ pam itamuy kwanñ'ewakwat, itamuy pūhuta. ⁷ Noqw òviy God núokwayat ahpiy itam put aw súanyuñwa; nihqe it qatsit qaso'taqat makiwyaniqey tunatyawuyuiñwa. ⁸ I' yan lavayi pas antsa. Noqw òviy pay um it yūmosa yuaataniqat nu nāwakna, ima God aw tuptsiwini'yuiñqam lolmat hintsatskaniqey pās tunatyawwisniqata. Pi yan puma suan hinwise', tūvaañwantotani. ⁹ Nikañw pay um añ hihta āan'e'wakw lavayit ep aw unañwtavi'tani pu hakiy ahpiy sinotiwtaqata, pu tutavot ep nānaqasyaqata, sen put ep nāñwuy'tiwhqata. Pay pam lavayi qa hihka'yta; pu piw qahimua. ¹⁰ Um hakiy tūlahsintaqat sūs, sen lōshaqam u'nanat, pay qa a'puñalni, ¹¹ Um it navoti'taqee: Pam pantaqa lomavöhut añqw lasqe qaanhinma; nihqe unañwpeq put navoti'ta.

Final Instructions

¹² Ason nu Artemas, sen Tychicus ūmi hōnaqw, um qa nātusi'tat, qa sōwwunit Nicopolis aw inumini. Pay nu pep tōmōlaniqey yuki'ta. ¹³ Um tutavot aw tuvoti'taqat Zenasnit, put Apollos pumuy haqaminiqat aqw távini; noqw kurs pumuy hihta haqni'taqw um pumuy paañwani. ¹⁴ Pu itahsinom hihta lolmat hintsatske', añ hakimuy hihta haqni'yuiñqamuy paañwayaniqey tuwi'vayani; nen qa paysoq yesni. ¹⁵ Sohsoyam inumumyaqam uñ òqalaya. Itahtuptsiwiniy añ itamumi unañway'yuiñqamuy um inuñem òqalani. Nam núokwa sohsokmuy umumum yantani. Nam antaa.

Paul PHILEMON aw Pēniata

¹ Nu Paul, Jesus Christ enem sivilawhqa itahtupkoy Timothyt amum it penta. Itam pas aw itah'unañway, itahtumalsuñway Philemon öqalanta, ² Pu aw itah'unañway Ap-phiat-nikañw pu Archippus itahnaqöysuñway pumuy piwu, pu God aw tönawtaqamuy umuhkiy ep tsotsvalyaqamuyu. ³ Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Philemon's Love and Faith

⁴ Pas nu yūmosa Inay God aw nāwakinkañw uhpe hahlayhtimakañw uñem tüviñtima, itupko, ⁵ Yaw um Tutuyqawhqat Jesus Christ aw- nikañw, pu sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñaqamuy amumi unañway'kañw, qapēwvnaqat nu navotqee. ⁶ Okiw as sinom uhqapevewniy akw tuwat tuptsiwni'vaye', itam hihta Christ añqw qaöwímaki-wyaqat okiw puma māmatsyaniqat nu pan amuñem tüviñtima. ⁷ Pi itam uñ nuhtumi unañway'taqw pas put ep hahlayhtiqe, wuko'nañwti, ispi tuptsiwni'yuñaqam uhpiy suyan unañwtotiq'ö.

A Request for Onesimus

⁸ Pay ka nu Christ ep pas qatusi'kañw uñ tusoq'ayataniqey aw öqalay'ta. ⁹ Nikañw nu ūmi unañway'taqe öviy pay nu uñ qa ayatani. Nu Paul wuhtaqañikañw, pu piw nāt Christ Jesus enem sivilawkañw ūmi okiwhiñqawni. ¹⁰ Nu itiy Onesimus ūmi nunuiñni. Nu siviñuiwtaqw pam qapēwvniñt akw itiniwhiti. ¹¹ Pay as pi ura pam hisat uñniqw qaápiynikañw, pu' hapi ūmi ápini, pu inumii. ¹² Noqw nu put piw ūmi ahoy tavi; noqw öviy um put pās távini, pas hapi pam aw iunañwa. ¹³ Pay nu as lomatuawit hintsakqey ep sivilawhkañw put tavi'taniqey nāwakna, uhqeniy ep inumi unañwtavi'taniqat öviy'o. ¹⁴ Pay nu qa ūmi maqaptsi'tat put tavi'taniqey qa nāwakna; um qa nawus inumi unañwtapniqey antat, pay um pas suhtaq'ewnikañwñiqw pam súantani. ¹⁵ Pay sen pi yantaniqw öviy pam hihsavo ūñaqw ahpiy'o, pu' yahpiy pam sutsep umum hinmani. ¹⁶ Um pu' hapi qa tūwíkit an put kwúsut, pay uhtupkoy pas aw uh'unañway pan put um kwúsuni. Nu itupkoy an put aw pas unañway'ta; noqw öviy um as tuwat panhtini, pam pi uhtuwiki, piw Tutuyqawhqat ep uhtupko. ¹⁷ Noqw kurs öviy nu uhsuñwayniñqat um pan inumi wūwante', pas um nuyniqey pan put kwúsuni. ¹⁸ Ason pi kurs pam hihta ep ūmi qaanhtiqw, sen hihta ūmi pöiwtaqw, pay um inumi put pēnani. ¹⁹ Nu Paul hapi pas nāp imay akw it pēna, pay nu soon ūmi qa sisvini. Pay nu uñ soon u'nanani, um soñawnen pas nāp inumi nāvöiwta. ²⁰ Taay, itupko, um Tutuyqawhqat añ nuy hahlaytoyne', put pās távini. Yan um wükok nuw unañwtoynani. ²¹ Nu ūmi hin nāwaknaqat um soon qa anhtiniqat nu ep uñ qapēwvnaqē öviy ūmi pēna, ūmi navoti'taqee, nu ūmi hiñqawhqat um soon qa hóyokput hinhtini. ²² Nikañw pay um piw haqami inuñem qenitani, pay hisnen nu umuhnawakinpiy ahpiy mātaviwe', umumi pítuni.

Final Greetings

²³ Inumum Christ enem sivilawhqa Epaphras uñ öqala, ²⁴ Pu Marcus, Aristarchus, Demas, pu Lucas itumalsuñwamu. ²⁵ Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

HEBREW

sinmuy amuñaqw Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pëni

God's Word through His Son

¹ Ura God pay hisatñahaqaww qa sūs haqam, piw qa supwat akw itanamuy amumi lavayhti, hakimuy lavay'aymuy amuhpiy'ō. ² Nikañw pam yepehaq so'ñwamiq pituqw itamumi lavayhtikañw, pu' pahsat Tiy ahpiy'ō. Ura pam put hapi aw sohsok hihta nōaniqey put āawna; pi put ahpiy pam sohsok hihta yuku. ³ Noqw pam öqallavayiy akw sohsok hihta poniniytoyna. Pam nay lomatalawñwayat akw talni'ta, piw Nay hin hintañwuqat nuhtumi mahtakna. Pam pas nāp itahqaanhtipuy ayo yuku. Pu panhtiqe pam ðveqatsit ep Kaptsiwtaqat putvaqe qatuptu.

The Son Greater than the Angels

⁴ Nihqe God hoñviaymuyatuy amuhpenihqe pas pavan nukriwat namtakna, sam pi pam God Tiatnihqey pan tūñwantiwa, noqw God hoñviaymat qa put tīmatu. ⁵ Ura God Tiy aw yan lavayhti: Um hapi Itii, it talōñvaqat ep nu Unaniwhti, ura kita. Piw yan'i: Nu put náatni, noqw pam itini, yan'i. Puyaw sen pam hisat hoñviaymuy himuwat aw pan lavayhti? Qae. ⁶ Nikañw pam hoñviaymuy amumi yanwat lavayhti Tiy tūwaqatsit aw távihqee: Uma put pas hihtay'yuñwini, ihoñvia'yam sohsoyamu, yan'i. ⁷ Pu pam pú-muywat yan lavayhti: Pam hoñviaymuy hūhukañwtuy pan yúkuñwu, pu tumal'aymuy qōhit wupa'leletaqat pan'i. ⁸ Nikañw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hapi God-nihqe yūmosa moñw'iwatani. Um moñwkoy'kañw nuhtumi tuyqawi'kañw súanhinmani. ⁹ Um hapi pas suan hinwisqamuy ep hahlayhti, pu qaanhinwisqamuy aw qa suhtaq'ewa; paniqw hapi ðviy God Una uñ moñw'asnaqe, uñ uhsinosiwamuy amuhpenihqe pas pavan hahlaytavinma. ¹⁰ Pu piw yan lavayhti: Pu ūm'i, Tutuyqawhqa, um yayhniwhqat epeq tūwaqatsit yayhniyat wunuptsina. Um uhmaw akw tokpelat yukuhta. ¹¹ Pam pay súlawhtini, noqw umwa qa hinwat hinhtini; pu pam pay yuwsit an sakwftini. ¹² Noqw um put usimnit an nōmōmnat ayo távini, noqw pam nāhoynwaniwini; nikañw um hapi pas qa alōntini, pu uhqatsi pas qa haqami sohtini. ¹³ Yanta, piw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hāk iputvaqe qátuni, nu uhtuwqamuy áñwutaqw puma ūmi maqaptsi'yuñwiniqat aw pahsavoo. Noqw ya sen pam hoñvia'yatuy himuwat aw hísathaqam yan lavayhti? ¹⁴ Puma pi sohsoyam hikwsiniñwunihqe nuhtumi unañwtavi'yuñwiniqe ayatiwya, imuy ayo nōñakniqamuy amumi tumalay'yuñwiniqe ðviy'ō.

2

The Great Salvation

¹ Yaniqw ðviy itam hihta nanaptaqey pas kurs hin aw qa pās tunatyaltotini, nāp hisat pi itam put añqw lasyani. ² Taq God hoñviaymuy amuhpiy tutavot nuhtumi mātapqe pas öqalay akw put aw antsana; nihqe añsakis hak mewnit aw qa tuqayvastaqw, pu sen tutavot añqw lasq, God hakiy suan put ep hinwat yukunañwu. ³ Nikañw pam yepehaq Tiy ahpiy itamuy hin ayo nōñakniqat itamuy āawna. Noqw itam it lavayit qaöwihintaqat aw qa unañwtapye' hin ayo nōñakni? Pi ura Tutuyqawhqa pas nāp itamuy mohti put āawna, noqw put aw tuqayvastotaqam pu' tuwat itamumi put mātapya. ⁴ Noqw God piw pumuy amumum tumalay'kañw pumuy amuhpiy kätumalta. Pam put akw pumuy suan lavayhtotiqat tuawi'ta. Pi pam Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kuwahtiput hin tunatyawtaqey pan sinmuy nanāp huyla.

The Leader of Salvation

⁵ God qa hoñvia'yatuy tūwaqatsit nātoniqat aw moñw'oya. Pi tūwaqatsit nātoniqat nu yuaata. ⁶ Nikañw hak God aw tāwit añ tūviniqat aw pañqawu: Ya sino hak hímuniqw ðviy um put u'ni'ta? Ya sino himu hakniqw ðviy um put aw kikinumvohta? ⁷ Pi um put pay hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsi'wtaqat pan yuku. Nikañw it atsve pu' pam pas hímuniwhtikañw piw kaptsiwiniqat um put eñem yuku; piw um uhtumaltipuy

aw put moñwtavi. ⁸ Nihqe sohsoy himu put aw maqaptsiwvaniqat um put aw noa, yan'i. Pi pam sohsok hihta put aw maqaptsiy yantaniqat òviy put atpikaqe tañataqe qa hihta pēta. Noqw pay pi itam qa sohsok hihta put aw maqaptsiy yantaqat aw yórikya. ⁹ Noqw itam Jesus pas hímuniñqat, pu piw káptsitiwhqat aw tāyyuñwa. Ura pam hapi hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsíwtaqat yukiltiçe, sinmuy sohsokmuy amuñem kánavot, mokniqat God pan put enem yuku, itamuy òkwatuwhqee. ¹⁰ Noqw Jesus Christ ayo nóñakqamuy tsamqa pas pasiwtaniçe òviy nawus kánanvotpit añ kuyva, ispi God sohsok hihta nëñen yukuhqa kaysiwhqamuy timuy lomaqatsit aw tsamniqey nāwawnakañw, Tiy enem pan tunatyawtaq'ò; pi putniqw pam lomahinta. ¹¹ Pi hakim God tímatriwhtotiqam hapi Jesus Christ atsviy put tímatu. Nihqe òviy put amum sūkw nay'yuñwa. Noqw òviy God Tiat pumuy tupkolawniqey qa hahmana, nikañw pañqawu: ¹² Nu un itupkomuy āawnani; nu uhsinomuy amuhsonve ūmi tayawinpit tātawlawni, kita. ¹³ Pu piw yan'i: Nu put hapi aw yantani. Pu piw yan'i: Yep nūu, God timuy inumi nóahqamuy nu pumuy amumuma. ¹⁴ Noqw hakiy timat sūn tokoy'yuñq, piw unwáam suntañwu. Noqw pay òviy piw Jesus nāp itamun yukilti, pam mōke' it Nukpanat símoknaniçe òviy'o, it hakiy tukwyantaniqey aw òqalat as pasiwtaqata. ¹⁵ Nen itamuy yahpiy haqahpiy mokiwuy qa mamqasyaniqat itamuñem yúkuni, itamuy itahqatsiy añ ahsupoq put mamqasyaqamuyu. ¹⁶ Pi suyan pi pam qa hoñvia'yatuy amún tokoy'vat, Abraham tímuyatuy amún tokoy'va. ¹⁷ Yaniqw òviy pam pas nawus sohsok hihta añ tupkomuy amún yukilti, pumuy amuñem God awwat mohpeq moñwiniqey òviy'o. Nihqe pam tumalay ep súanhinmaçe pumuy òkwatuwhqee, nāp nātapçe pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ¹⁸ Pi pam pas nāp aw unaheviwhqey ep kánavotçe, òviy pam unaheviwyaqamuy amumi unañwtapniqey aw pasiwta.

3

Jesus Greater than Moses

¹ Noqw òviy'o itupkomu, uma God tímatu, piw put tímatriñqey pan hinwisniqey aw wáñwayniwya. Kurs uma Jesus Christ itahtuptsiwniy itamumi kwusivaniçe òviy ayaiwtaqat aw wūwayani, itamuñem God awwat mohpeq moñw'iwtaqat aw'i. ² God hihta aw put taviqw, añ ahsupoq pam suan hinma, ura hin Moses God tímuyatuy amumi pās tunatyawmaqat pan'i. ³ Pi Jesus hapi Moses epnihqe pas pavan káptsiwvaniqey hihkay'ta, pi kivituy mohpeqñihqa put amum yesqamuy amuhpenihqe pas pavan káptsitiwa. ⁴ Pi sohsokmuy kivituy amuñaqw suhka mohpeqñiñwu. Noqw sohsok hihta aw mohpeqñihqa hapi i' God. ⁵ Noqw Moses tumal'ayat an God tímuyatuy amumi mohpeq wúnuhqe súan tumalay'ta; nihqe God itamumi hin lavayhtiniqat pam añwu pay tuawi'ta. ⁶ Noqw pay Christ God títatnikañw tímuyatuy amumi mohpeq wunu, nihqe suan tumalay'ta. Noqw itam God tímatu, kurs yūmosa put qapēwewnayee, pu hahlaykahañw hihta aw yórikyaniqey tunatyayat qa wílekni'yuñwee.

A Rest for God's People

⁷ Yanta hápiniqw, òviy ura Qahováriwtaqa Hikwsi pañqawu: Kurs uma pu' tāwat ep put tónayat nanapte' ⁸ Uma qa nāwuko'nanwtotani. Ura umunam qayēsiwhpuvehaqam inumi rohomhtotiqe nuy puhtsemoknaya. ⁹ Ura puma inumi hepya, piw inumi tuwantota, lōp sunat yahsañwuy añ itumalay aw taywiskahañwo; noqw uma qa amún hinhtotini. ¹⁰ Paniqw òviy nu ephaqam qatsívaptsiyuñqamuy amuhpe qahahlayhtiqe pañqawu: Puma yūmosa unañwpeq inuñaqw lahsiyuñwa, pu puma haqe' itunatyay qa tuwi'yuñwa. ¹¹ Noqw òviy nu itsívutiqe pas òqalat pan lavayhti: Pay puma pas nawus soon haqam nāsuñwnyaniqey aw òkini. Ura pan pey'ta. ¹² Noqw òviy'o itupkomu, uma nānami tunatyaltotini, taq nāp hisat sen hak God pas qátuhqat añqw lahse', qalomá'nañway akw God pēwewintini. ¹³ Uma nāqavo nāōkwantani, nāt umuñem qénitniq'ò, taq sen umuñaqw haqawa qaanhtiput unatwiyat ahpiy a'nò unañwtini. ¹⁴ Ura itam Christ aw tütuptsiwa. Nihqe kurs itam qa haqami nañ'eknaye', yūmosa itahtuptsiwniy añ hinwise', itam put amum sohsok hihta makiwyani. ¹⁵ Ura nu pañqawhq tutuvenit ep yan pey'ta: Kurs uma pu' tāwat ep put tónayat nanapte' uma qa

nāwuko'nañwtotani. Ura umunam inumi rohomhtoti. Noqw uma qa amún hinhtotini, yan'i. ¹⁶ Taq ura haqawat as nanaptat, put puhtsemoknaya, níkañw pay qa sohsoyam Moses amum Egypt añqw nónakqam panhtoti. ¹⁷ Noqw ya hakim lōp sanat yahsañwuy añ put unañwmoknaya? Pay ima hakim piw qaanhtotiqe, qayēsiwhpuvehaqam súlawhti. ¹⁸ Noqw ya pam hakimuy amumi pas qa öwílvyahytiqe pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw ökiníqat pañqawu? Imuy añ qatuptsiwni'yuñqamuy amumii. ¹⁹ Noqw öviy pay hapi puma pas qa tuptsiwyaqe soon pañso yuñni.

4

¹ Noqw öviy'o, itupkomu. Itam haqam nāsuñwnayaniqey aw ökininiqw itamuñem nāt qeni. Níkañw itam tunatyalotini, taq ka umuñaq w haqawa pañsoq qa pítuni. ² Pi lomatuawi pumuy amumi yuaatiwhqa piw itamumi yuaatiwa; noqw pay put lavayit akw puma qa moñwvástoti, pi puma as nanaptat qa tütuptsiwa. ³ Pi itam añ tütuptsiwaqam haqam nāsuñwnayaniqey aw öki, hin pam lavayhtíqat pan'i: Nu itsívutiqe pas pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw ökini, nu kita. Pi pam pas nāp tūwaqatsit yayhniwhqat pepeq tumaltaqey yuku. ⁴ Oviypi ura pam háqe'wat tsañe'sikis talöñnit yanwat lavayhti: Pu God tsañe'sikis talöñnit ep sohsoq tutmalay añqw nāsuñwna. ⁵ Nit pu yep piw nāt pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnayaniqey aw ökini, nu kita. ⁶ Noqw pay haqawat pas nāt soon pañsoq aw qa ökini, pu imuy hakimuy amumi pam mohti yuaatiwhq puma qa tütuptsiwhqe öviy aw qa öki. ⁷ Pu piw nāt pam suk w talöñnit tuwantaqe, David ahpiy pañqawu: Pūu, kita, pay hístatiq'ö; pi ura pañqawu: Kurs uma pu' talöñnit ep put tönayat nanapte', uma qa nāwuko'nañwtotani. ⁸ Pi as Joshua pumuy nāsuñwnanaq w soon God put atsva piw nāt itamuy pañsoq ökiníqat tokiltoynaniqey pañqawni. ⁹ Noqw öviy hapi God sinomuyatuy nāsuñwnayaniniqw amuñem nāt qeni. ¹⁰ Pi nāsuñwpiyat aw pákihqa piw öviy nāp hintsakpiy pahsavo hintsakñwu, God hintsakpiy panhtíqat pan'i. ¹¹ Noqw öviy God itamuy haqam nāsuñwnayaniqat itamuñem qeni'taqw, itam pañsoq ökiníqey qañatusi'yuñwni; taq nāphisat sen uma haqawa pumuy amún qatuptsiwni'te', pañsoq qa pítuni. ¹² Pi God lavayiat tayta, piw a'nö lay'ta. Pam sipwuvahpit an nan'íkaqe añ qalay'ta; nihqe hakiy unañwayat hikwsiyat añqw nāhoy tükuniqey öqalay'ta, piw hakiy öqawiyat öqayat añqw nāhoy tükuniqeyu. Pam hakiy tutnatyayat piw wuwniyat hímuniwhqat hakiy aw susmataqtañwu. ¹³ Pi itam nawus God aw nātuhualyani, sohsoq hihta navoti'taqat aw'i. Noqw sohsoy himu yukiwtaqa put aw susmataq'a; qahimu put aw tupkiwta.

Jesus the Great High Priest

¹⁴ Noqw itam itahtuptsiwniy ep hürs hoñni; pi God Tiat, Jesus Christ ömiqatsit aw pákihqe God awwat mohpeq moñw'iwta; nihqe pepeq itamuñem nāwakinma. ¹⁵ Pi itamuy qaöqawi'yuñqw, itamuñem nāwakinmaqa sohsoq mātsi'taqe itamuy ökwatuwa; pi pám pay itamun sohsoq hihta añ unahewiwhqañw, pay qa haqam qaanhti. ¹⁶ Noqw öviy itam qamaqásneveq God moñw'atsvewayat aw ökini, nen itam pep núokwayat kwusuyani; pu itam sóonhtode' núokwayat akw paañwiniwiyani.

5

¹ Pi uma navoti'yuñqw, God Jew- sinmuy amuñaq w hakiy namorste', put awwat mohpeq put moñwtaviñwu. Noqw pahsat pu pam sinmuy amuñem God aw ökiwlawiñwu; nihqe pumuy amuñem hom'oyiyamuy God aw nóañwu; piw qaanhtipuyamuy ep hihtuy qöyañwu. ² Níkañw pam pay pumuy amún sínónihqe öviy qa pasiwta; nihqe öviy pam tutavot qa navoti'yuñqamuy, piw put añqw lasyaqamuy ökwatuwniqey tuwi'ta. ³ Pam sínónihqe nawus nāp qaanhtipuy ep hihtuy ninañwu; pu pahsat sinmuy qaanhtipuyamuy ep piw amuñem hihta ninañwu. ⁴ Noqw soon hak God awwat nāmoñwtapiñwu; níkañw God hapi hakiy moñwtapiñwu; ura pam Aaron put aw tavi; pu put añkyaqamuy píwu. ⁵ Noqw öviy Christ God awwat mohpeq moñwtaviwhqe pay qa nāp nātsökana, níkañw pay God put naat pan put yukuna. Ura pam put aw pañqawu: Um hapi ítii, it tawat ep nu Unaniwhiti. ⁶ Pay ura pi pam piw haqam pañqawu: Um hapi pas sūs God awwat moñwi, Melchisedec tuwiyat an'i. ⁷ Ura Christ nāt tūwaqatsit ep qátuhqe, God aw

okiw nāwaknaqe, a'nō pakkañw pas naokiwlawu, hakiy mokiwuy añqw put ayo táviniqey aw öqalat pasiwtaqat aw'i; noqw nāwakinpiat hu'waniwa, pam Nay aw tuqayvahsi'maqw öviy'ö. ⁸ Pay as pi pam God títanikañw hihhihta an kánavotqe put aw tuqayvahsi'maniqey tuwi'va. ⁹ Pu pam hin hintaniqey an yukiltiqe pep pu' pam aw tūqayyuñqamuy sūs ayo öyaniqat pan Naat put enem yuku. ¹⁰ Pi God hapi put awwat mohpeq moñwtavi, Melchisedec tuwiyat an'i.

Warning against Falling Away

¹¹ Noqw itam as Melchisedec wūhak hin lavayhtotiniqw put pañqawniqw qatuvosi, uma qa its nanaptañwuniqw öviy'ö. ¹² Uma wūyavo Christ aw tuptsiwni'yuñwa, añwu as uma sinmuy tutuqaynayanikañwo, pay nāt hak pas God lavayiyat pas pu' pas umuy tutuqaynaniqat uma pepya. Uma titipostuy amunyuñqe pihut-sa nānawakna; nihqe uma kurs hin hurut nōsiwhqat kātotini. ¹³ Pihut-sa akw qátuhqa súantaqat qatsit, pu qasuntaqat qa mätsi'taqey antañwu; pi pam qaöqáwi'tañwuniqqe. ¹⁴ Noqw pay tukwsiwyuñqam hurut nōsiwhqat soon qa kātotini, pi puma yūmosa put nōnovaqe hihta lolmatnihqat, pu qalolmatnihqat mätsi'yuñwa.

6

¹ Noqw itam hihta pay tutuqayyaqey qa pūvut-sa yuatotat, momi hóyokye' tukwsiwwisni. Itam pay itahhintsakpiy itamumi qahimuniwhitiqat añqw lasyaqe God qapēvewnaya. ² Pu itam pay kūyit akw tuvoylatiwhqat hihta tuawi'taqat nanapta; pu Hikwsi hakiy hin öqalmaqañwuqat itam pay navoti'yuñwa. Pu so'pum ahoy yesvaniqat hak itamuy pay tutuqayna. Pu God sohsokmuy itamuñem sūs hin yúkuniqat itam pay tuwi'vaya. ³ Noqw yahpiy pu' itam hihta akw öqawhtotaniqey putwatyani, kurs God pan itamuñem yuki'taniq'ö. ⁴ Pi uma sūs unañwtalawvaya, pu öveqatsit añqw hihta kuwahtiput añqw yukuya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit nuhtum makiwya, ⁵ Pu soñawnen God lavayiyat lolmat añqw yukuya, pu qatsit nātoniqat ep hihhihta öqalat añq'ö. ⁶ Nikañw kurs uma God pöhuyat añqw lasyaqw, kurs hak umuy God aw ahoy tsamvani. Soñawnen pi uma nankiwakw God Tiyat piw nahoylehtsit aw muayat, nuhtutpik put hamantoy-nayani. ⁷ Pi tutskwat aw qa sūs yokvaqw, pam mowaiwkañw, piw put tumalay'yuñqamuy amuñem hihta aniwanñwuniqqa God unañwveniñwu. ⁸ Nikañw i' himu tsutskuy'yuñqa pu kūtay'yuñqa pay ayo yukiwñwu, nihqe pāpu pay maspiñniqe, öviy taqtsokiwñwu. ⁹ Nikañwo, aw iunañwam itupkomu, nāmahin pi as nu yan hiñqawkañw qa pas pas umuy tuawi'ta, nikañw nu umuy qapēvewna, pi hak ayo yámakqey hin qátuñwuqat uma pan yēse. ¹⁰ Noqw God qa hihta ep qasuntaqey umuhtumalay soon qa tunatyawtani. Pi uma put aw unañway'yuñqe öviy sinomuyatuy amumi unañwtavi'yuñwa, piw nāt amumi unañwtavi'wisa. ¹¹ Noqw uma yūmosa nānani unañway'yuñwuniqat nu okiw as nāwakna, nen uma umuh'ahsatiy sohsok ömahtotani, pu umuh'unañwvahsiy aw yórikvani. ¹² Ura hakim God awiniyat qapēvewnayaqe qa nañ'eknayat, pas antsa unañwvahsiy aw yórikya. Noqw pan piw uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani.

God's Sure Promise

¹³ Pi ura God Abraham aw hihta pasiwnaqe kurs hakiy pas pávannihqat aw yankañw öqalat lavayhtiniqe nāp tuñwniy aw yankañw lavayhti, ¹⁴ Pañqawu: Pay nu pas nāp soon un' qa hahlayhtapne', öqawhtoyani, pu un' natkotoynani, kita. ¹⁵ Noqw öviy pam qa yāvaiwkañw an kuyvaqe put aw awinit aw yori. ¹⁶ Pi sino hakiy pávannihqat aw yankañw qaöwflvayhtiniqw pahsat pay puma lavayiy sohtapnayañwu. ¹⁷ Noqw öviy God itamuy paañwaniqey itamuy āwnaqe nāp natñwaniy aw yankañw qaöwflvayhti. Noqw öviy pam tunatyay pas soon qa alóntaniqat itam navoti'yuñwni. ¹⁸ Pam awiniy, piw lavayiy soon alóntani, pu pas soon atsátani; noqw öviy itam put aw taqa'nañwtotiqe watqaqam wūkoq unañwtote' God hin itamuy āwnaqey pan itamuy ayo öyaniqat itam navoti'yuñwa. ¹⁹ It yan unañwvahsit itam pasiwyuñwa, pu put aw yankahkañw itam hūrs hoñni; pi pam pas qa hinwat hinhtiñwu. Christ hapi aw itam yanyuñwa, hakiy öveqatsit ep qátuhqat aw'i. ²⁰ Pam itamuhsavo pañsoq pákihqe, itamuñem Nay aw naokiwlawu. Pi pam Melchisedec tuwiyat ahpiy God awwat susmohpeq sūs moñwtaviwa.

The Priest Melchizedek

¹ Pi i' hapi hak Melchisedec Salem ep moñwi, pas Sus'oveqnihqat God awwat wimmoñwi. Ura pam Abraham ahsawvaqe, aw öqala, pam momñwituy haqam súlawhtiqat añqw ahoy pitutoq'ö. ² Noqw Abraham sohsok hihta sun pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw súkw oyiwhqat put maqa. (Melchisedec tuñwniyat namtökiwhqe moñwi súan hinmaqa i'nihqe pam'i; nikañw pay pam piw Salem ep mónw'iwtaqe öviy moñwi kwakwhat unañway'taqa yan túñwantiwa, pi Salem kwakwhat qatsi i'nihqe pam'i. ³ Hak náatnihqat, pu yúatnihqat qa haqe' pey'ta, pu hakim put kwámatnihqam qa navotiwa, sen tímatnihqam qa navotiwa. Pam hisat tihtiwhqat, pu hisat mokqat pam qa pey'ta. Pam yan God Tiyat an yukiwta; pam yūmosa God awwat moñwiwta.) ⁴ Meh, i' hak pas pavan a'nó himuu. Ura Abraham itahwu'ya hakimuy momñwituy kíqötaqe pumuy poswa; nihqe tukwhaniy pakwút-sikivo oyahtaqe, súkw oyiwhqat Melchisedec aw noa. ⁵ Noqw Moses pan tutaptaqw, imuy Jew-sinmuy amuñaqw God awwat momñwit, Levit ahpiyimat pan tuwi'yuña. Puma sinomuy amuñaqw hihta pakwút-sikivo oyiwyuñqat añqw súkw oyiwhqat ömalalwañwu, nāmahin pi as puma sinomuy amún Abraham tímatu. ⁶ Noqw Melchisedec as qa Levit-sinomuy amuhpiynikañw, Abraham añqw put ömahtat, pu Abraham öqala, pay pi ura God Abraham öqalaníqey āawna. ⁷ Noqw itam navoti'yuñaqw, hak pavansino hapi sóqavuiñwsinot öqalaniñwu. ⁸ Noqw ima Levit ahpiyimat sinomuy amuñaqw sivit ömahtotaqam pay soa; noqw pay i' Melchisedec itanay Abraham añqw put ömahtaqam pam mokqat i' qa haqam tutuvenit añ pey'ta. ⁹ Pu as nu piw pañqawníqw i' Levi sivit ömalawhqa soñawnen Abraham ahpiy put pan oyiwtaqat Melchisedec aw mātavi. ¹⁰ Ispi Melchisedec Abraham ahsawvaqw, soñawnen pam Levit qeniyaq ep wunu, öviy pi Levi put ahpiyviñq'ö. ¹¹ Ima Jew-sinom God awwat momñwituy, Levit ahpiyvimuyatuy amuhpiy tutavot makiwya. Noqw pay pumuy tumalaam qa pasiwtaqw, öviy nawus God sukwat moñwtavi-it Jesus Christ. Pam hapi qa Aaron ahpiy'ö, nikañw pam Melchisedec an moñwtaviwa, God ahpiy'ö. ¹² Noqw ason God hakiy Judat ahpiyviyat moñwtave', nawus pahsat pam tutavot alöntani. ¹³⁻¹⁴ Pi itam navoti'yuñaqw, Jesus qa Levit ahpiynit, Judat ahpiy'ö. Puma hapi as qa wimmoñwnamorstiwy; pu Moses qa pumuy put tumalmaqa.

Another Priest, like Melchizedek

¹⁵ Pu nāt pas i' piw susmataq'a: Pas hapi Christ Melchisedec antaqa God awwat moñwtaviwa. ¹⁶ Pam nāitniwníqat tutavot qa put ahpiynit, pas qatsit qaso'taqat öqalayay ahpiy put aw taviwa. ¹⁷ Pi pam put pan lalvaya: Um hapi Melchisedec tuwiyat an pas sūs God awwat moñwiwta. ¹⁸ Suyan pi mohti hin tutaptiwhqa qa öqalaníqey, pu qa apitiqe öviy ayo yukiwa. ¹⁹ Pi pam pep hin tutavo qa hakiy pas suyan hin hintaniqat antsana; noqw pay tutavo ayo yukiwhq, itam pu' hapi hihta pas pavan nukñwat aw yanyuña, it Jesus aw'i; nihqe put hapi ahpiy itam God aw ökiwta. ²⁰ Meh, God Jesus put awwat moñwtapqe pas pavan put aw lavayvasiwna. ²¹ Ura pam hisat Aaron ahpiyvituy moñw'oyhqe, qa hihta pumuy amumi pas suyan pasiwna. Nikañw pam Jesus moñwtapqe, put aw pasiwnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa hapi pas öqalat lavayhtiqe soon alöntani; nihqe pam ūmi yan lavayhti: Um hapi pas Melchisedec tuwiyat anwat God awwat pas sūs moñwtaviwa. ²² Noqw öviy God itamumi hihta nukñwat pasiwnaqm, Christ pas nāp put aw antsanhtani. ²³ Pu pay pas pi antsa Aaron ahpiyvit kaysiwhqam God awwat moñwi'wiyuñwa, pi himuwa möke', pañso pahsavoniñwuniqw öviy'ö. ²⁴ Noqw Christ hapi pas sutsep qátuhqe, öviy qa nahlakñwuqat God awwat moñwqenit makiway'ta. ²⁵ Pantaqw hapi öviy pam put añ God aw ökiwtaqamuy pas sūs ayo óyaniqey aw öqalat pasiwta, suyan pi sutsep qátukañw, amuñem lavayi'maniqey öviy'ö. ²⁶ Pi pantaqa God awwat susmohpeq moñwi súitamuhpee, qahováriwtaqa, qa nukpana, qa hihta akw hintaqa, qaanhinwisqamuy amuñaqw lahsiwtaqa, pas öveqatsit yupqövaqe pákihq. ²⁷ God awwat momñwit pi nāqavo put aw hihtuy qóyantotañwu, mohti nanāp qaanhtipuy epnit, añk pu sinmuy qaanhtipuyamuy ep'e. Noqw Christ pi qa pumuy amún hinhtiqe, sūs nātavi. ²⁸ Tutavo pi pay sinmuy qa pasiwyuñqamuy God

awwat moñwtañalawu. Noqw pay God tutavot ayo yúkuhqe, òqalvasiwnit akw pas nāp Tiy pas suyan pasiwtaqat put aw sūs pana.

8

Jesus Our High Priest

¹ Pu' hapi nu pas pávannahqat lavayhtini: Jesus hin hintaniqey pasiwtaqa itamuñem God awwat moñwtaviwa; nihqe òveqatsit ep Káptsitiwhqat moñw'atsvewayat putvaqewat qatuptu. ² Pam God kíyat ep yeyespit pas āantsawat ep tumalay'ta, God kíyat pas antsanihqat ep'e. Tutuyqawhqa pas nāp hapi put kihut kita, qa sino. ³ Pi God awwat moñw'iwtaqa hihta kuwahtiput put aw òoyniqey pu aw hihtuy qóyantaniqey ep pan taviwñiwu; noqw òviy Christ hapi pas pay soon tuwat hihta qa távini. ⁴ Pi as pam túwaqatsit ep hinnume', soon God awwat móñwini, pi God awwat momñwit hihta kuwahtiput nāt òoyhtiwisa, tutavot an'i. ⁵ Ima pi God kíyat pas antsanihqat òveqatsit epnihqat qa pan tumalay'yuiwa, soñawnen pi pam òveqatsit kihsiwniyat anta; pi God kíyat túwaqatsit epnihqa pas antsanihqat tuawi'ta. Ura Moses haqam God eñem hintsatskiwhqat mótsápkit wunuptionsaniqw, God put aw pañqawu: Nu tükwit epeq ūmi hin mātaknaqw, um pan sohsok hihta yúkuni, aw kita. ⁶ Ura Aaron ahpiyvit namivasiwnit pas nukñwat an hintsak-wisa, pam pi God tutavot aw tönaniwtañwu; noqw tis pi Christ hapi namivasiwnit put epnihqe pas pavan nukñwat an hintsakñwu, ispi pam God awiniyat aw tönaniwtañwuniq'ò. ⁷ Noqw pay mohtiwat pasiwni qa pasiwta; pay as pam qa pantaniqw soon pas piw nāt anik himuwani. ⁸ Noqw pi God put aw hihta qa pasiwtaqat túwahqe pañqawu: Meh, pay hapi nāt aw pítuni, kita Tutuyqawhqa; noqw ep pu' nu Israel-sinmuy-nikañw pu Judah-sinmuy amumi pūhut pasiwnani, ⁹ Ura nu námuyatuy amumi hin pasiwnaqey qa pan'i. Ura nu hisat pumuy māyamuy ñuy'kañw, tutskwat Egypt anqw pumuy ipwat, amumi hihta pasiwna. Noqw pay puma ivasiwniy an qa yūmosa hinwisq, òviy nu pumuy amumi qa unañwtavi, kita Tutuyqawhqa. ¹⁰ Noqw pep pu' atsve nu Israel-sinmuy amumi yan pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu ilavayiy pumuy wuwniyamuy aw tañatani, pu nu soñawnen itutavoy unañwayamuy an pēnani; noqw nu pumuy Tutuyqawhqaamni; noqw puma isinomni. ¹¹ Pu soon hak sinosñway, sen tupkoy tutuqayne' aw pañqawni: Um Tutuyqawhqaqat tuwi'tani, kitani; pi sohsoyam nuy tuwi'yunñwiq'ò, sushin'ewakw-nikañw pu suspavannahqat aqw pahsavoo, ¹² Pi nu pumuy qaanhtipuyamuy ep òkwatuwi'taniqee, pu qaanhintsakpiyamuy, pu nukpanhtuwiyamuy nu soon pāpu u'ni'tani. ¹³ Noqw pam pumuy amumi pūhut pasiwnaniqey pañqawhqa, suyan pi mohti pasiwni putniqw pay hin'ewayhti. Noqw himu hin'ewayhtiqa, pu hisattiqqa pi pāpu pay sulawhtiñwu.

9

Earthly and Heavenly Worship

¹ Ura God Israel-sinmuy amumi pasiwnaqe, hin put eñem hintsatskaniqat amumi tutapta. Noqw òviy puma put eñem mótsápkit pas āantsawat wunuptionsinaya. ² Noqw ura mótsápkit ihpovewat ep wihqōhi wunu, pu nōñòspi; noqw put ep nōwa poñaiwta; pam yeyespi ura pas Aantsawa yan túñwantiwa. ³ Noqw pu ura mótsáp'uhstist yupqōyimi qiw yeyespi Susqahovariwtaqa yan túñwantiwa. ⁴ Pep ura sikavalasivat anqw tataqtsokpi qātsi, noqw pu pasiwnit ep tatanpi, sikavalasivat akw ahsupoq nōmiwtaqa; noqw ura put ahsonve sívut anqw mēna tañawtaqa pakiwta; pam sívu sikavalasivat anqw yukiwta; pu ura Aaron murikhoat tsiyakqa piw ep pakiwta, noqw pu ura owavutsqat an pasiwni pey'taqa. ⁵ Noqw ima hihtu Cherubim God lolmat tālawñwayat akw nōmiwtaqam tatanpit atsvenihqat nākwapni'ta; noqw ura tatanpit nākwapniat nuókwavihka yan túñwantiwa. Noqw pay itam kurs hin yep put pas hin hintaqat pasiwtaqat yuaatotani. ⁶ Noqw i' yantaqa pás panwat yukiltiqw, ima God awwat momñwit pay sutsep ihpove yeyespit aw yuñte', God eñem himu hintsatskiwhqat hintsatskañwu. ⁷ Nikañw yūmowat pay i' God awwat pas mohpeq moñwi pas nāla anśakis yahsañwuy ep sūs pákiñwu, pas unwat yankañw-saa; nen put nēnem God aw mātapñwu, pu sinmuy òwihiniwhtipuyamuy ep'e. ⁸ Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi it akw itamuy it tutuqayna: Nāt mohtiwat

kihut wunuqw, pas susqahovariwuy yeyespit aw nāt uhtsiwta. ⁹ Noqw pep hintsakpi yep qatsit tuawi'ta. Puma pi God aw hihihita kuwahtiput ðoyya; piw put eñem hihtuy qóyantota. Noqw nāmahin pi as hak pantsaq, pam pantaqa kurs hin put unaiñwayat añqw qaanhtipuyat ayo hōñani. ¹⁰ Pi pam tutavo hihta suovaamnihqat-sa yuaatañwu-puma hihta nōñsaniqata, pu hihta hihikwaniqata, pu hin napwatotaniqata. Noqw pam tutavo pay hāk hihkay'ta, hisat pam súlawhtiniqey aw pahsavoo. ¹¹⁻¹² Noqw pay God itamumi hihta lolmat pasiwnaqw, Christ itamuñem God awwat mōñwiniqey ðviy wunuptu; nihqe soñawnen mōtsápkit añ kuyvaqe sūs haqam susqahováriwhput aw pañso paki. Pam mōtsápkí hin hintaniqey pasiwtaqe, mohtiwat epnihqe pas pavan nukñwa, ðviy pi pam qa tūwaqatsit ep wunu, piw qa sinmuy māyamuy ahpiy yukiwa. Noqw Christ nāp unway yankañw pañso paki, hihihituy unwáyamuy qa put yankañwo, sen kapirat unwáyata, sen wakashoyat unwáyata. Pam pañso pákhiqey itamuy sūs qenivo oya. ¹³ Ura mohti pasiwni yan yukuqw kurs haqawa hihta akw tuyoy'ewayhtiqw, God awwat moñwi wākasit unwáyat, sen kapirat unwáyat akw put mahkwañwu. Pu piw pam wakasmanat taqtsokiwqhát qōtsviyat kūyit akw namiqwriwtaqat akw put mahkwañwu. ¹⁴ Noqw kurs pam pantaqa hakiy tuyoy'ewakwñihqat kwañw'ewakwtaniqey aw öqalay'taqw, Christ pas nāp unwáat tis pi ðviy kurs hin itah'unaiñway qa kwañw'ewakwtani, ispi pam Hikwsit sūtsepnihqat añ God aw nātapqe itamuñem mokq'ö. Noqw pi itam kwañw'ewayhtotiqe soon pāpu hisat hin yesqey pan yesni; nikañw itam God sutsep qátuhqat eñem apiiwyuñwi. ¹⁵ Yantaqw hapi ðviy pam puhuwasiwnit God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsaki. Ura ima hakim mohti pasiwnit aw yanyuñqam tutavot ep qaanhtoti. Noqw pay Christ mokqe mohti pasiwnit añqw pumuy mātavi; nihqe sohsokmuy wāñwayniwyaqamuy amuñem qenit yukuqw, God amumi hin āawnaqw, puma makiwyaqe sutsep himuy'yuñwi. ¹⁶ Noqw itam navoti'yuñqw, haqam hakiy ahkwayñap himu hin hintaniqa yukiwtaqw, pay kurs pi hin pan put yuki'taqa qa mokq, pam aw antañwu. ¹⁷ Pi hin hintaniqa yuki sinot mokq, pep pu' hihkay'tañwu; qa pantaqw pay nāt put pasiwnaqa qatuqw, pam qa öqalaniñwu. ¹⁸ Noqw ðviy pay piw i' mohti pasiwni pas unwat-sa akw pan yukilti. ¹⁹ Noqw ðviy ura Moses tutavot eq hin ayatiwyaqat sohsokmuy sinmuy āawnat, pahsat pu pam wakasmamñatuy pu kakapirstuy unwáyamuy kūyit enañ kuyhta; nit palaphöt-nikañw pu hihta tūsaqat hyssop akw pam tutuvenit-nikañw pu sohsokmuy sinmuy put akw mahkwa; ²⁰ Nihqe pañqawu: It unwat akw hapi God umumi pasiwna. ²¹ Pu pam piw ðviy pan God eñem mōtsápkit unwat akw mahkwa, pu pep hihihita akw hintsatskiwhqat sohsok piwu. ²² Pu pay pas ka pēp sohsoy himu unwat akw powaiwtaniqat pan yukiwta; pu unwat qa munvaniwhq, pay qaanhtipu pas soon ayo yukiwni.

Christ's Sacrifice Takes Away Sins

²³ Noqw ðviy hapi pay himu tūwaqatsit epnihqa kurs hin qa hihtuy unwáyamuy akw kwañw'ewayhtiwni, pam pi ðveqatsit epnihqat tuawi'taqee. Nikañw pay himu ðveqatsit epnihqa hakiy unwáyat hihtuy unwáyamuy epnihqe pas pavan nukñwat kurs hin qa kwañw'ewayhtiwni, it Christ pas nāp unwáyat akw'a. ²⁴ Pi pam haqam kihut pas āantsawat sinot māyat akw yukiwtaqat qa pañso paki, pas antsanihqat tuawi'taqat aw'i; pam qa pañsonit pas hapi ðmiqatsit aw paki, pāpu pas God atpipo itamuñem mātaqtiniqey ðviy'o. ²⁵ Piw soon pas pam piép nātapmantani, God awwat mohpeq moñwi añsakis yahsañwuy ep pay hihtuy unwáyamuy yankañw pañso pákiniwuqat pan'i. ²⁶ Pi as kurs pantaqw, soon pam tūwaqatsit yayhniwhqat pahpiy qa piép kánavotmantani; noqw pi yepahaq pam so'ñwaweé sūs mātaktiqe, pas nāp nātapqe, sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ²⁷ Noqw pay hapi sinom sūs so'niqat pan amuñem yukiwta. Noqw atswa pu' God pumuy amuñem hinwat yúkuni. ²⁸ Noqw ðviy hapi Christ pay sūs taviwa, kaysiwhqamuy amuñem qaanhtipuyamuy nahpe haqami hintsakniqey ðviy'o; nihqe pam nāt piw mātaqtini, qaanhtiput ayo yúkuniqey qa ðviynit, put aw tunatyawyuñqamuy ayo öyaniqey ðviy'o.

10

¹ Pi pep hin tutavo khsit an hihta lolmat nātoniqat tuawi'ta; pam qa pas pas

antsa pam'i; kurs pi hin pep hihtuy qóyantiwyaqamuy aansakis yahsañwuy añ yūmosa pantsakiwhqa pañso ókiwtaqamuy sūs lolmatani. ² Pi as pantaniqw ya pam qa pañso pay yukiwtani. Ispi pep ókiwlalwaqam sūs powatote', soon pāpu híhihta qaanhtiput unañwpeq sunvoti'yuñwni. ³ Noqw pi pep put pantsakiwhqat ep aansakis yahsañwuy ep qaanhtipu ahoy u'naniwñwu, ⁴ Ispi soon wakastahtaqtuy pu kakapirstuy uñwáam qaanhtiput haqami hintsanni'q'ó. ⁵ Paniqw hapi óviy Christ tūwaqatsit aw pitotoqe pañqawu: Um hihtuy qóyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi óoywaqat qa tuñlay'ta; nihqe um inuñem tokot na'sasta. ⁶ Um hihta ūmi tataqtsokwaqat pu qaanhtiput ep ūmi himu óoywaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁷ Pahsat pu nu pañqawu: Meh, God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey óviy pitu; pay ura tutuvenit mupipitaqat ep nuy pan pēniwta. ⁸ Ura pam mohti pañqawu: Um hihtuy tutavot an qóyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi óoywaqat qa tuñlay'ta; um hakiy qaanhtipuyat ep ūmi hihtuy tataqtsokwaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁹ Pam pan lavayhti qep pu' piw pañqawu: Meh God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey óviy pitu. Pam kíahqe mohtiwat ayo qenitat, añknihqat wunuptsina. ¹⁰ Noqw óviy God tunatyayat ahpiy itam put eñem sutsvo oyiwya, Christ itamuñem tokoy sūs táviq'ó. ¹¹ Ura God awwat momñwit nāqavo put kíyat ep hoñkahkañw hihta hintsatskañwu; pu pay nāt piw God eñem hihtuy qóyantotañwu, soon pi puma qaanhtiput haqami hintsanyaniq'ó. ¹² Noqw pay Christ tuwat sinmuy qaanhtipuyamuy ep sūs nātapqe, pep pu' pam God putvaqewat qatuptu; ¹³ Nihqe pahpiy put tuwqamat put aw maqpts'i'yuñwniqat pam nuhtay'ta. ¹⁴ Pi pam pas sūs nātapqe God eñem sutsvo oyiwuñqamuy pās hin hinyuñwniqat pan sūs yuku. ¹⁵ Pi Qahováriwtaqa Hikwsi piw pas nāp put pantaqat itamuy āawna; óviy pi ura as pay mohti pañqawu: ¹⁶ It atsva pu' nu yan amumi pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu unañwayamuy añ ilavayiy tañatani, pu nu wuwniyamuy añ itutavoy pēnani. ¹⁷ Pu nu pumuy qaanhtipuyamuy-nikañw pu nukpantuwiyamuy pāpu qa u'ni'tani, kita. ¹⁸ Noqw God hakiy qaanhtipuyat put añqw yukuqw, pep pāpu qaanhtiput ep himu nīniwhqa súlawni.

Let Us Come Near to God

¹⁹ Yanta hapi, itupkomu; noqw óviy itam Jesus uñwáyat aw yan'kahkañw qa tuhtuskahkañw haqam susqahovariwhput aw yuñniniqw itamuñem qeni. ²⁰ Pi Jesus Christ pas nāp tokoy ahpiy soñawnen itamuñem pōhut taytaqat yuku; noqw put tokoyat mōtsáp' uhtsit antaqat añ itam God aw yuñta. ²¹ Pi Christ itamuy God tímuyatuy amuñem put awwat mohpeq moñw'itwaqey ep wunu. ²² Noqw óviy itam suan unañway'kahkañw, qa hin pēwewnyakahkañw, God aw tuptsiwni'kahkañw put aw ókini, itah'unañway Christ uñwáyat akw pāhomiyuñqat navoti'kahkañwo, hakiy kūyit akw tokoy pāhomhqat pan'i. ²³ Pas itam qa wiwsiyakahkañw God aw tuptsiwni'yuñqey qa qe'totini. Pi i' hak hin hintaniqat lavayhtiqa pas soon qa āantsani. ²⁴ Pu itam hin nānami unañway'yuñwniqey pu lolmat hintsatskaniqey nāu'nañwnayani. ²⁵ Itam sūvo tsotsvalyaniqey qa qe'totini, haqawatuy amun'i; itam qa pumuy amún hinwist nāu'nantoynayani, tis óviy'o, talōñnit aw pitotoqw itam navoti'yuñqee. ²⁶ Ispi itam as hihta pas suyan pantaqat nanaptakañw, tuwat nāp itahtunatyay añ hinwise' qaanhtotiqw, pay ahpiy pas qa himu haqam pāpu itahqaanhtipuy ep nīniwni. ²⁷ Pánis-sa hak pan hintsakqa navoti'taqw, God sinmuy sohsokmuy amuñem hinwat yukune', tuwqamuy amuhpewi itsívuy mahtakne', qōhit akw pumuy hovalani. Noqw hak it navoti'te', tsawiniwkañw maqpts'i'tañwu. ²⁸ Ura pi hak Moses tutavoyat qa kápts'i'taqw, hakim lōyōm sen pahyom put navoti'yuñqam pan lavayhtotiqw, momñwit put qa ókwatutwat ninayañwu. ²⁹ Noqw hak God Tiyat pēwewnaqa hin tis pas pavan nuhtsel'ewakw sivihpit hihkay'vani. Pam pi Qahováriwtaqat Hikwsit God núokwayat hakiy aw nóahqat qahihtata, piw Christ uñwáyat aw wukukuyku, nāmahin pi as God put uñwat akw put aw pasiwnat, nēñem put sutsvo tavi. ³⁰ Pi itam God yan hiñqawhqtat tuwi'yuñwa: Ason nu hapi hakiy eñem nāoyini; ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa; pu piw yanwata: Tutuyqawhqa sinomuy hin yukanani. ³¹ Pi pas God qátuhqat mapqólmiq posnaniqew, pam nuhtsel'eway'o. ³² Nikañw pay kurs uma umuhhisatqatsiy añ wūwayani. Ura umuh'unañway tálawvaqw, uma qaan'ewakw hihta añ kānanvotyakahkañw añ kūkuyva. ³³ Umuñaqw haqawat sinmuy

amutpik kánanvotya, piw okiwhinyuúwa; noqw umuhsuúwamuy pan okiwsahsanyaqw, uma pumuy amumum kánanvotya. ³⁴ Oviy pi ura uma sivilhpit añ tañawtaqamuy ókwatutwa; pu hihta umuhhimuy hoyalayaqw, uma put ep qa hin unañwtoti, suyan pi uma òveqatsit ep hihta pavan nukúwa, pu pas qa hinhtinúwat himuy'yuúqey navoti'yuúqey òviy'ó. ³⁵ Oviy uma umuhqapevewniy qa añqw lasyani. Pi kurs uma yúmosa put añ hinwise', hihta a' nõ hihkay'taqat òmahtotani. ³⁶ Pay uma kurs hin sohsok hihta añ qa nakwhani'yuúwni; nen uma God tunatyayat añ hinwisq, pam umuy hin áawnaqat uma put makiwyani. ³⁷ Pay nāt hihsavoniqw i' hak pítuniqa soon qa añqwni, nen soon sōwuni. ³⁸ Noqw i' hapi súantaqa qapēvewniy akw qatsit tuwani; nikañw kurs hakiy pay ahoy tu'qaltiqw, soon nu put ep hahlayni. ³⁹ Noqw pay itam añ hakimuy tuptsiwnit añqw ahoy tu'qaltoti qe ayo maspiwhqamuy qa amunyúwa. Pi itam hapi tuptsiwnit añ ahsupoq hinwisq, itahhikwsi ayo yámakni.

11

Faith

¹ Itam qapēvewnit akw hihta itahnöyiy aw yórikyaniqey navoti'yuúwa, pu put ahpiy hihta qa mātakaqat pas suyan māmatsya. ² Pi hisatsinom qapēvewniy ahpiy lomayuaatiwya. ³ Itam qapēvewnayaqey aw tutwaqw kurs túwaqatsi God lavayiyat akw yukilti; noqw òviy himu yañ mātakaqqa pay hihta mātakaqat qa put añqw yukilti. ⁴ Ura Abel qapēvewnaqe Cain epniqey pavan nukúwat God aw hihta tavi; nihqe put ahpiy pay kurs pam súantaqey panwat mātakti; God put kuwahtipuyat òmahta qey akw put pañqawu; noqw pay as Abel mokpu-nikañw nāt put tuawí'ta. ⁵ Ura Enoch qapēvewnaqe mokiwuy añqw qa yuku, nikañw òmiqatsit aw nahlakiwa. Nihqe pam qa nātuwíwa, God pañoq put nahlaknaqw òviy'ó. Pi pam nāt qa nahlakniwht, pam aw lomanavotniwta, pam God unañwve hinmaqe òviy'ó. ⁶ Noqw pay hak qa tuptsiwe' kurs hin God unañwveni; pi God awnihqa pay pam pas suyan qátuhqe put hepnumyaqamuy kuwahtiput máqañwuqat kurs hin qa tuptsiwni'tani. ⁷ God nāt hihta qe'yaqat añwu pay Noaht áawnaqw, pam qapēvewnaqe put káptsita; nihqe pákihut maskataqe timuy ayo nõnakna. Put hapi akw pam yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qalomáhinwisqat mahtakna; noqw pam súantaniqat God yan put lavayhti, hak God aw tuptsiwhqa hin súantaqat pan'i. ⁸ Ura God Abraham wáñwayhqe, put haqam tutskwat ason makiwniqey aqwniqat aw tutapta. Noqw òviy pam qapēvewnaqe God aw tuqayvastaqe nāp tutskway añqw nakwsu, haqaminihqey qa navoti'kañwo. ⁹ Ura pam qapēvewnaqe haqam tutskwat aw awiniwtaqat qa ep sínoniqey pan hinnuma; ura pam mótsápkit añ ki'tinuma. Noqw ura Isaac-niqw pu Jacob puma piw put an hinnuma; ura God pumuy tutskwat máqaniqey piw áawnaq'ó. ¹⁰ Abraham pi wuhkokitsokit huruwunuhqat God ahpiy yayhniwhqat piw yukiwhqat aw tayma. ¹¹ Ura God Sarah Abraham nõmayat ti'vaniqat put aw pañqawu. Noqw pam put hinhtiniqat qapēvewnaqe nõ'yiltiqe tsákw tavi, námahin pi as pam pápu pas añ ruhpakíwkañwo. ¹² Paniqw hapi òviy i' hak pay mokput antaqat ahpiy tokpelat aňhqe sōtuy amún qaaw'ewakw hintaqam aniwhti, pu pātuwaqatsit qalavaqe túwat soon hak pohtoylaniqat pan'i. ¹³ Ima sohsoyam qapēvewnayakahkañw qatsiy kúkuyya, himu amumi awiniwtaqat qa ep ókit'a, pay pánis-sa yávoq put tutwaqee; nihqe pas suyan put pantaqat pás nātuptsiwnaya, nihqe òmahtota, pay puma qa pep túwaqatsit ep sínomnikañw pay pañqe hāk hinnumyaqey pañqaqwa. ¹⁴ Pi pan lavayi'yuúqam súyan pi haqam kiy hepnumya. ¹⁵ Kurs pi hin as puma haqaqw nõnakqey aqwhaqami tunatyawyuúwe', qa hisat pay ahoy aqwe' qenituwani. ¹⁶ Noqw puma hapi haqam pas nukúwat qatsit òveqatsit añqwnihqat tunatyawyuúwa. Paniqw hapi òviy God pumuy Tutuyqawhqaamnihqey pan túñwantiwniqey suhtaq'ewa, pam pumuy amuñem wuhkokitsokit na'sastaqe òviy'ó. ¹⁷ God Abraham aw tuwantaqw, pam qapēvewnaqe Isaac God aw tavi, nihqe i' hak tiy put aw awinit pasiwtaqa pas súkw tiy kuwahti. ¹⁸ Ura God put aw pañqawu: Ason Isaac timat uhsinomni, yan'i. ¹⁹ Pay kurs pi hin God put ahoy tātaynaniqey qa panhtiniqat pam wúwa námahinpi as mokni; noqw òviy pañqawniqw pay soñawnen pi pam pañqw put kwusu. ²⁰ Ura Isaac qapēvewnaqe timuy Jacob-nikañw pu Esaut pumuy nāt hihta hintaniqat ep pumuy óqala. ²¹ Jacob

qapēvewnaqe ura mokiwuy aqw hayiñwnaqe, Joseph tímuyatuy lōqmuy ōqala, nihqe natōñpiy akw moto'kañw God aw okiwlawu. ²² Joseph qapēvewnaqe qatsiso'ñwamiq pítuħqe, Israel tímuyatuy haqamiyaniqat mahtsikna; nihqe ōqayat hin hinhtotiniqat pās tutapta. ²³ Moses tihtiwhq, naat-niqw pu yuat puma God qapēvewnaqe payhkomiy mūmuyawhtuy añ put tupki'ta, yaw pam sūhimuniqw ōviy'o, puma moñwit hin yukuyat qa mamqasqee. ²⁴ Moses wuiñwqe qapēvewnaqe Pharaohť tiyat mānat tiatniħqey pan túñwantiwniqey qa nāwakna. ²⁵ Tatam pay God sinomuyatuy amumum hihihita añ kānanvotniqey namorsta, qaantaqat hahlayhpit ep hihsavo hahlayniqey epniħqee, ²⁶ Christ tutukpanhqatsiat Egypt epeq hihihita núnukñwat epniħqe pas pávannihqat pan aw wūwaqee, pi pam pan put tunatyat ep hihta akw tayawinpit pas antsay'taqe ōviy'o. ²⁷ Pam qapēvewnaqe ōviy Egypt-tutskwat tatamhta, moñwit itsívuyat qa mamqast'a; pas pam hakiy qataymataqpuvaniħqat tuway'taqe pan hihta añ kuyta. ²⁸ Pam qapēvewnaqe mañat uiwáyat hōtsíwat ōvaqe pu ánan'ík wiwtsti, piw mañat sikwit tuħpet nōsa; noqw ōviy motitiħtiwyaqamuy tōtimuy qóyatoqa qa pumuy amumi may'tat, amutsva yūmosa ahpiy'o. ²⁹ Ura Israel-sinom qapēvewnaqey Palavatuphat añqe' tutskwat lakput añ ayo nōña; noqw as Egypt añqw sinom put tuwantotat, paōysoa. ³⁰ Israel-sinom qapēvewnaqey tsañe'sikis tālat añ Jericho-kitsókit qōqōnyaqw, ép kihut tuhkwat sapumhti. ³¹ Noqw ura tokoy huħyaqa, Rahab, qapēvewnaqe qatuptsiwni'yunqamuy amumum qa sūlawhti, pi hakim kitsókimi nanauyve pohtamaqam put aw pituqw, pam pumuy amumi unañwtapqee. ³² Noqw ya sen nu nāto piw hiñqawni? Pi nu haqawatuy tuawí'taniqw soon añ tuwaníy imuy amuptsiwtani: Gideon, pu Barak, pu Samson, pu Jephthah, pu David píwu, pu Samuel, pu God lavay'aymuyatuyu. ³³ Ima qapēvewnit ahpiy haqe' momñwituy sinomuyatuy añwutota; súan yēsiniqat aniwnaya; hihta awiniwyunqat ep ōki; pu wukotohohtuy moayamuy útatota; ³⁴ Uwiñwuy a'nō mukiyat tōkaya; sipwuvahpit qalayat añqw ayo ipwaniwya; qa ōqawi'kahkañw a'nō hoñvitoti; nānaywaqe a'nō ōqaltoti; tuwqamuy taq'oyiyamuy tatslakna. ³⁵ Momoyam timuy so'qe ahoy tātayyaqw amumi yórika. Pētu mātaviyaniqey qa nānakwhaqe, hihta qaan'ewakw añ okiwsaniwya; puma hisat ahoy yesvaniwniqat epeq pavan nukñwat qatsit aw-sa taywisqe ōviy'o. ³⁶ Pu pētu amumi qaan'ewakw tututsiwyā, pu wuvaht-inumya; hikis pas sómiwya, pu sivikiva tañatiwya. ³⁷ Puma tatatupniwya; siyarat akw nāhoy tutkitiwyā; unaheviwya; sipwuvahpit akw qóyantiwya; okiw kanelvuhkat, pu kapirsuvuhkat yuwsí'kahkañw añqe' hinnumya; hihta nastayakahkañwo; hihta akw okiwhinyunqe kānanapta. ³⁸ Yep qatsi pumuy qa hihkay'ta, puma okiw haqe' qayēsivh-puve hinnumya, tuhtukwivaa, pu tuhsövaa, pu tutskwat añ koroiwyunqat añ'a. ³⁹ Ima sohsoyam qapēvewniy ahpiy lomanavotniwya; noqw pay God pumuy hihta āawnaqe pumuy nāt qa maqa. ⁴⁰ Nikañw itamuñem hihta pavan nukñwat pasiwnaqe, puma itamum sumiyankahkañw pasiwnyaniqat pan yuku.

12

God Our Father

¹ Noqw itam it akw moñwvstotiqamuy akw nōyakiwtaqe, ōviy itam qa nán'ekni'kahkañw nanamunwani; nen a'nō yuhtukni. Itam sohsoq hihta puptut o'yani, pu sohsoq qaanhtiput itamuy ñuy'yunqata. ² Itam Jesus aw- sa taywisni, itahqapevewniy yayhnaqat pu yúkuħqat aw'i. Pam hapi hahlayhpit makiwniqey tunatyawkañw nahoylehtsit ep mokqey añ kuyva, nahaman'ewakw qa hihtatať'a, nihqe God moñw'atsvewayat putvaqe qatuptu. ³ Noqw ōviy uma put añ wūwayani, hin pam nakwhani'taqata, hakim qaanhinwisqam put aw rohomhtoti'ō. Uma put añ wūwaye', soon wuwanmamañwuy'yani, pu ōkiwhtotini. ⁴ Uma qa haqawa qaanhtiput aw rohomnumħqey ep mōki. ⁵ Ya tutuveni umuy God tīmatniħqat pan ōkwhantaqat uma pay suhtokya? Ura yan pey'ta: Itii, Tutuyqawħqa uñ ōkwhantaqw, um put qa paysoqtani, pu pam uñ sivintoynaqw, um put ep qa pas unañwmokmantani. ⁶ Pi Tutuyqawħqa hakiy aw unañway'te', hakiy ōkwhañwu, pu qa hakiy tiy kwúsuhqey qa wuvahtañwu. ⁷ Kurs uma ōkwhaniwyaqey añ kuyyuñqw, pep hapi pu' God umuy tímuy'taniqey pan tumaltani. Puyaw haqam hakiy tiat nayat ahpiy qa ōkwhaniwa? ⁸ Pi

itam sohsoyam hīhihta ep ökwhaniwya; noqw kurs hak qa hihta ep ökwhaniwe', pep pu' soñawnen pam pay hakiy qa puwsuñway'kañw tihtaqt tiyat antani, nihqe pay qa God tīatni. ⁹ Yep qatsit ep itanam itamuy ökwphantotaqw, itam pumuy kaptsi'yuiwa. Noqw ya sen itam tis hīhikwismuy yūkuhqat aw tūqayyuñwe', soon qa yesni? ¹⁰ Itanam pi pay as antsa pan unañwtote', hihsavo itamuy ökwphantotañwu. Noqw God hapi itamuy akw moñwvstotiniqat öviy panhtiñwu, itam put an qahovāriyuñwñiqat öviy'o. ¹¹ Noqw nāp hak ökwhaniwhqey ep soon hahlayhtimantani; nikañw pay atsva hak put an kuyve' kwakwhat unañway'vañwu, piw suan hinmañwuniqey tuwi'vañwu.

Instructions and Warnings

¹² Öviy hakiy unañwmokq, maat sūhayiwtaqw uma öqalayani; pu hakiy tamöat qaöqāwi'taqw uma put hoñvivotani. ¹³ Nen uma soñawnen hakimuy kuyamuy enem suwip pöhtotani; nāp hisat hakiy kuk'at qa pasiwtaqat öqaat ruhpkani; pam qa panhtit qalaptuni. ¹⁴ Uma sohsokmuy amumum kwakwhat qatsit an ö'qalyani, pu qahovārsqatsit an'a. Put uma nāstaye', soon Tutuyqawhqat aw yōrikyani. ¹⁵ Uma pās tunatyawwisni, taq sen haqawa God nūokwayat qa akw moñwvstini, taq nāp hisat hak tūsaqat a'nō tsivot anhte' wūhaknihqamuy hoyalani. ¹⁶ Uma tunatyaltotini, taq nāp hisat haqawa tokot sokoplawni; sen yep qatsit-sa aw tunatyawtani, Esaut an'i. Ura pam motitinihqe makiway sūs nōsniqey aw aptsiwtaqat öviy put nāhoynwa. ¹⁷ Noqw ura ahpiy pantaqw, put naat put öqalaniqat pam nāwakna. Noqw pay ayo noiwa, soon kurs pam hiniwhitiqat alōntaniqw öviy'o, nāmahin pi as ura okiw pas pakkañw hin put alōntaniqey hepta. ¹⁸ Pi uma tūkwit Sinaït qa aw öki, imuy Israel- sinmuy amūn'i. Ura pam tūkwī uwiwikañw pamesit akw nōmseekiwkāñw, qatāla, pu piw huk'ohpokiwa. ¹⁹ Pu pañqw hak tōtökqe hiñqawlawhq, puma put tōnayāt nanapta; nihqe puma put nanaptaqe, as pam pāpu qa pumuy amumi yuaataniqat okiw yan tūviñtota, ²⁰ Pas kurs puma soon hin tutaptiwhqat an kuyyuñwñiqe öviy'o, pi ura pañqawu: Nikañw hīkispī pay himuvohko tūkiwt aw toñokq, pay tatam uma put tatatupninayamantani, sen lansat akw nīnayamantani. ²¹ Noqw ura kurs pi pas nuhtsel'ewakw soniwhq, öviy Moses pañqawu: Pas nu pavan tsawnaqe, tururuyku. ²² Pi uma hapi tūkwit Zion aw öki, pu pas qātuhqat God wuhkokitsokiyat, öveqatsit ep Jerusalem aw'i; God hoñviaymuyatuy qaan'ewakw hintaqamuy amumii; ²³ Pu sūmi tsovawtaqamuy mohti tihtiwhqat aw tō-nawtaqamuy tūñwniam öveqatsit ep pey'yuiñqa pumuy amumii; pu sohsokmuy amuñem hin yuki'maqat God aw'i; pu an suan hinyuñqamuy sinmuy hikwsiam hinyuñwñiqe an pās pasiwhtotiqamuy amumii: ²⁴ It puhuvasiwnit ep God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsakqat Jesus aw'i; pu put unwāyat wiwtsiniwyanīqat Abel unwāyat epnihqe pavan hihta nūnukñwat tuawi'taqat aw'i. ²⁵ Uma tunatyaltote' hakiy öñaqw yuaataqat aw tūqayyuñwñi. Susmataqpi ima hakiy tūwaqatsit ep yuaaykuqat aw qa tūqayyuñqam pas ayo qa nōña. Noqw pay tis itam hakiy öñaqw yuaaykuqat aw qa tūqayyuñwe', kurs hin ayo nōñakni. ²⁶ Ura hakiy tōnaat ephaqam pas tūwaqatsit tayayaykina; noqw pu' hapi pam hinhtiniqey lavayhtiqe pañqawu: Sūs piw nāt nu qa tūwaqatsit-sanit pay öveqatsit enañ tayayaykinani. ²⁷ Noqw pam sūs piw sohsoq hihta tayayaykinaniqey pañqawhqe, hihta tayayaykuqat sohsoq sūlawhtiniqat pañqawu; pay an hihta yukiwhqat hapi; noqw an himu soon wayayaykuniqa hūrs hoñvani. ²⁸ Noqw öviy hapi itam moñwvstaniqat pas soon wayayaykuniqat makiwyaqe, itam put ep God tūyakyani; nen itam kaptsi'kahkañw pas hihtay'kahkañw put aw okiwalwe', put unañwveyani. ²⁹ Taq aw itahyantaqa God qōhi hihta tsohtso'nañwūqat anta.

13

How to Please God

¹ Uma nānatupkomuy amūn nānami unañway'yuiñwñiqey qa haqami qe'totini. ² Uma hakimuy qa umuhtuwimuy pāsyanīqey qa ayo yuykuyani, taq haqawat panyuñqe qa navoti'kahkañw kurs God hoñviaymuyatuy pāsya. ³ An sivilalwaqamuy uma u'ni'yuiñwñi, pas amumum panyuñqey pan'i; pu uma qahahlayhpit an kānanvotyayamuy u'ni'yuiñwñi, pay uma piw amūn tokoy'yuiñqe öviy'o. ⁴ I' nōmaqtisi sohsokmuy amuhpiy

kaptsiwtani, pu put qa hak tuyoy'ewakwtani; nikañw hapi imuy añ nāhuhyayaqamuy amuhpa' hinnumyaqamuy pu tokot sokoplalwaqamuy pay ason God hin yukunani. ⁵ Uma hihta tunlay'taqat qa pan qats'yuñwni, pay uma hihta himuy'yuñwe' put ep nakwhani'yuñwni; pi ura pam pañqawu: Soon nu uñ tatamhtani, kita. ⁶ Noqw òviy pay itam tatam qa nānahtsopyakahkañw pañqawani: Tutuyqawhqa nuy paañwni'ta; noqw sinom nuy hintsatsnaniq, nu soon amuhpe tsawiniwtani. ⁷ Umumi tunatyawyuñqam God lavayiyat umumi yuaaykuyaqamuy uma u'ni'yuñwni; uma pumuy hin hinwisqat aw wūwantote' amún qapēwēnit an hinwisni. ⁸ Jesus Christ hin tāvoq hintaqey nāt panta pūu, pu yahpiy sūtsepni. ⁹ Uma hihintaqat alōñōt tutuqayhpit qa akw itahqapevewniy añqw lasyani. Pay hakiy unañwaat God núokwayat akw hūrs'iwtaqw pam put enēm lolma, i' nōsiwhqa put hintsatskaqamuy qa moñwvastapnaqat qa put akw'a. ¹⁰ Pi itam nāp itahtuwiy an God aw nāwakintota. Noqw ima Jerusalem ep God kiyat ep tumalay'yuñqam soon put ep itamum hintsatskani. ¹¹ God awwat mohpeq moñwi qaanhtiput ep kapirot ninat, unwáyat yankañw, haqami pas āantsawat aw pákiñwu. Noqw pay hoñvianyaat put tokoyat haqam hākyesqat kwayñavohaqami yawme', pep put taqtsokñwu. ¹² Noqw òviy piw Jesus pas nāp unway akw sinmuy kwañw'ewakwtaniqe òviy kitsókit kwayñavehaqam kánavotqe mōki. ¹³ Noqw òviy itam haqam hākyesiwhqat ihpo put awyani; nen itam put amún qalomálvayhtiwyani. ¹⁴ Pi itam kitsókit sūtsepnihqat yep nāstaya, pi itam suk wítuniqat tunatyawyuñwa. ¹⁵ Noqw òviy itam God aw nānoayani, it nu pañqawu: Itam itahmoay akw put tayawnayani, piw put aw kwakwhatiwisni, Jesus Christ añ'a. ¹⁶ Nikañw uma lolmat hinhtotiniqey, pu hihta akw hakiy paañwayaniqey qa suhtok'iwyuñwni, pi put pāvantaqat God aw noiwwisqat ep pam hahlayi. ¹⁷ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy amumi tūqayyuñwe', amumi nānakwhani'yuñwni, taq puma umuhhikwsiy aw tunatyawwisa. Noqw soon puma tumalay ep God aw qa lavayhtotini. Noqw uma pumuy amumi pās tūqayyuñq, puma hahlaykahkañw lavayhtotini. Nikañw putuiwkahkañw lavayhtotini kurs uma amumi qa tūqayyuñq'ò. Noqw pam pantaqa umuñem qalomáhintani. ¹⁸ Uma itamuñem nāwakinwisni, pay itam itah'unañway pasiwyuñqey as qa nānahtsopya, sohsok hihta añ pas qaatsat hinwisniqey suhta'ewyakahkañwo. ¹⁹ Nikañw nu as tis pas its umumi ahoy mātaviwniqat òviy uma yan hinwisniqat nu okiw umumi yan nāwakna.

Prayer

²⁰ God hapi hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa; pam hapi Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ, kanelmuy amumi suan tunatyawmaqat, mokiwyu añqw ahoy tātayna, ura pam nāp unway akw itamuñem sūs namivasiwnaq'ò. ²¹ Okiw nam pam umuy hin hinyuñwniqey pasiwyuñwniqat umuñem pan yúkuni, uma sohsok hihta añ put tunatyayat añ hinwisniqat òviy'ò. Nam pam umuhpiy tayawniwniqey put tumalay'taa, Jesus Christ añ'a. Nam pam yūmosa aqwhaqami tayawintiwa. Nam antaa.

Final Words

²² Noqw nu okiw umumi pañqawni, itupkomu: Uma òkwhanpit lavayit aw qa rohomwisni. Pay nu hikiqw lavayit umumi pēna. ²³ Uma itahtupko Timothy sivikiñaqw mātaviwhqat navoti'yuñwni. Noqw ason pam its pituqw nu put amum umumi yórikni. ²⁴ Uma umumi moñw'iwyuñqamuy sohsokmuy inuñem òqalanwisni, pu sohsokmuy God sinomuyatuyu. Ima Italyt añqw sinom umuy òqalaya. ²⁵ Nam God núokwaat sohsokmuy amumum yantaa. Nam antaa.

JAMES

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' James, God-nikañw pu Itahtutuyqawhqaý Jesus Christ pumuy tūwikiamnihqa it penta, God sinomuyatuy añqe' ahtsaval'iwtaqamuy amumii. Hakim òqawyuññwu.

Faith and Wisdom

² Itupkomu, ason uma hīhihta akw unaheviwye', put ep hinhaqam hahlayhtotini, ³ It navoti'yuñwee: Ason uma umuhtuptsiwniy añqw lasyaniqey unaheviwye', uma put pantaqat ahipiy qaīts hin unañwtotiniqey tuwi'vayani. ⁴ Nikañw hak hihta ep nakwhani'kañw, pay yūmosa put añ kuyvamantani. Nen hak pas tukwsiwñwu, pasi-wtañwu, qa hihta akw hintañwu. ⁵ Kurs uma haqawa suyan unañwtalwuwñit ñastanen, pay pam God aw put òviy tūviñtani. Noqw pam hakiy qa qòhòqoyat, aw put nóani. Pi pam qa hihta kahkawnakañw sohsokmuy hihta huylawñwu. ⁶ Noqw pay hak pas qapēvewnakañw put òviy tūviñtani, qa wiwsikañwo. Taq wiwsiqā pāhut hoñvantaqat anta. Pam hūkañwuy akw nāhoy tutuptiñwu. ⁷ Noqw òviy hak pantaqa God añqw pay hihta òmahtaniqey qa pan wūwamantani. ⁸ Lōq wuwñi'taqa ahsupoq tunatay añ qa hūrs'iwtañwu.

Poverty and Riches

⁹ Pay añ tuptsiwni'taqa okiwsinonikañw a'nò hímuniwhitiqey ep hahlayni. ¹⁰ Pu i' hak kahaktaqa qahimuniwhitiqey ep piw tuwat hahlayhtini. Pi pam tūsaqat siyat an tūwayani. ¹¹ Taq tāwa yamakq, kohsiwuy akw pay pahsat tūsaqa tsakñwu; noqw put siat posñwu; noqw put lomavitsañwaat sūlawhtiñwu. Noqw pan hapi kahaktaqa nāt panmaq w himuat sūlawhtini.

Testing and Tempting

¹² Pas sino unaheppit añ kuytaqa hahlayhpit ep'e. Pi ason Tutuyqawhqa put aw tuwante', put hihta ahsataqat aw nóani-it qatsit qaso'taqata. Pan hapi pam sohsokmuy put aw unaiway'yuñqamuy amumi awini'ta. ¹³ Qa hak hapi unaheviwe' pañqawni: God hapi inumi unahepta, kítani. Pi God pas qa hihta qaan hinhtiniqey nāwakna. Piw pam qa hakiy aw unahepta. ¹⁴ Pay sino hihta tunlayiy ahipiy pan ūnatoyñwe' unaheviwñwu. ¹⁵ Pu tuñlayiy añ hinme' qaanhtiñwu. Nen pam qaanhtipuy añ ahsupoq hinme' so'ñwamiq mokni. ¹⁶ Uma qa òwñhiniwhitotini, pas aw iunañwam itupkomu. ¹⁷ Sohsoy lolma kuwahtipu, pu sohsoy makiwa qa hihta akw hintañwuqa hapi òñaq'ò. God tālawñwat yūkuhqa hapi itamumi sohsok hihta nukñwat noi'ma. Pam soon hisat alòñtini. Pam tālanihqe soon hisat namtòke' haqam qatālawñani. ¹⁸ Noqw pam kurs yan tunatyawtaqe, itamuy lavayiy pas antsanihqat akw aniwna, itam put yukimuyatuy ahipiy sus mohpeqyaniqata.

Hearing and Doing

¹⁹ Noqw òviy'ò, aw iunañwam itupkomu, uma sohsoyam pās tūqayyuñwñi; qa sulvayhtotimantani; qa suyhtsiptotimantani. ²⁰ Taq hak tāqa itsivuy akw qa sūanhinme' soon God unañweweni. ²¹ Paniq w òviy uma it tuyoy'ewakwtunatyat ayo yukuyani, pu nukpantunatyat a'nò hoyoyotaqata. Nen uma okiw'una-ñway'kahkañw God lavayiyat umuh'nañwmi panayani. Pi pam umuhhikwsiy ayo óyaniqey aw òqalay'ta. ²² Uma qa nāmi yètostat, God lavayiyat añ hinwisni; qa pānis-sa paysoq aw tūqayyuñwñi. ²³ Taq lavayit aw paysoq tūqaytaqa pay qa añ hinmaqa hakiy panaptsat akw nātuway'taqat pantañwu. ²⁴ Pam nāviptsat, ahipiyñiñwu; nen pahsat pay hin sóniwhqey suhtokñwu. ²⁵ Nikañw hak it tutavot pās pasiwtaqat, hakiy qenivo táviñwuqat añ purime', put qa suhtoke', añ hinmaq, God put hintsakpiyat añ put paañwani. ²⁶ Kurs hak haqam God pas kaptsi'taqey pan namiwuwante', leñiy qa aw tuyqawi'te', pam paysoq nāyuyuyñhni. Pam pi haktonsa pās unañway qatu. ²⁷ Noqw pay yan hapi hak God Itanay-niqw pas antsa put kaptsi'taqa hinmani kwan'ewakw unañway'kañwo. Hak imuy nanalvutuy,

pu koñnanalvutuy hihta añ kãnanvotyawq amumi pohtamantani. Pu yep qatsit ep qa nãtuyoy'ewakwtani.

2

Warning against Prejudice

¹ Itupkomu, uma qa sinonunuiñhni, kurs uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas kaptsiwihqat aw tuptsiwni'yuñwee. ² Kurs hak tãqa sikavalasivat tañapsomkañw, lomayuwsi'taqa umuhtsotsvalkimi pakiqw, pu piw hak tãqa hin'ewakw yuwsi'taqa ep pãkini. ³ Noqw kurs uma it lomayuwsi'taqat-sa aw unañwtapye' haqam nukñwat ep qatuptuniqat put aw pañqawqat, it ðokiwhqat aw pañqawqani: Pay um pep wúnuni, sen, Pay um yep iwuwukpiy aqlap qatuptuni, kitotani. ⁴ Kurs uma panhtote' pay qa suan wūwantotani. Soq uma sinmuy tsikantotani; nihqe qalomá'nanway'kahkañw, hakiy enem hin yuykuyañwu. ⁵ Kurs inumi tuqayvastotaa, aw iunanwam itupkomu. God yep qatsit ep añ okiwyaqamuy namorstaqe, pumuy moñwtunatyay máqaniqey tunatyawta. Pay qa panta? Sam pi pan hapi pam put aw unañway'yuñqamuy awini'ta. ⁶ Noqw uma soq it ðokiwhqat qa hihtatota. Puyaw qa kahaksinom umuy sóntsahnt-sanyakañw momñiwituy amumi umuy lölökinlalwa? ⁷ Puyaw qa puma umuhnatiñwaniy qa hihtalalwa, it natiñwanit pas hihkay'taqat akw uma túñwantiwyaqata? ⁸ Ura i' pas pavan tutavo tutuvenit añ pey'ta: Um hin pas nãmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, yan'i. Noqw ðviy kurs uma put anhtote' súanhtotini. ⁹ Nikañw kurs uma qa sohsokmuy sun ðoyye', pay pan hapi uma qaanhtotini; nihqe mewnit qa tuqayvastote', panwat hin hinwisniqat tutavot ahpiy hin yukuniwyani. ¹⁰ Pi hak pay as sohsok tutavot añ hinmakañw, sūp haqam put ep qaanhte', pay hapi sohsok ep qaanhtiñwu. ¹¹ Pi i' hak hakiy tokot qa sokoptaniqat kítahqa piw hak hakiy qa ninaniqat kita. Noqw ðviy pay as kurs um tokot qa sokoptakañw hakiy nĩne', pay hapi um tutavot qa kaptsi'ta. ¹² God it tutavot hakiy qenivo táviñwuqat añwat itamuy hin yukunani. Noqw ðviy uma put-sa aw taywiskahkañw hihta yuaatotani, piw hihta hintsatskani. ¹³ Pi ason hin yukiltiniqat aw pituqw, God núokwaat put itsívuyat añwuy'tani. Noqw God añ qa núokwat tuwat soon ðkwatuwni.

Faith and Actions

¹⁴ Itupkomu, sen hak pas qapēwewni'taqey pañqawkañw qa put aw hayawtaqat hinme', ya pam hin put akw moñwvasttini? Ya sen pam qapēwewniy akw ayo yámakni? ¹⁵ Noqw kurs haqawat tuptsiwni'yuñqam qa yuwsi'kahkañw, nõsiwhqat ñastayaqw, ¹⁶ Uma haqawa amumi pañqawni: Pay uma qa hin unañway'kahkañw ninmani. Uma mukihtotit, ðöyyani, kitat, puma hihta haqni'yuñqat pumuy qa huytaqw, ya hin puma put akw moñwvastotini? ¹⁷ Noqw ðviy hak qapēwewni'taqey pañqawhqa put qa aw hayawtaqat hinme', pam haktonsa qapēwewni'tani. ¹⁸ Haqawa ka hakiy aw pañqawni: Yaw um qapēwewni'ta; noqw nu'wa hihta tumalay'ta. Taa, um uhqapēwewniy inumi mahtaknani qa hihta uhtumalay akw'a. Noqw nu'wa ihintsakpiy akw ituptsiwniy ũmi mahtaknani, kítani. ¹⁹ Pay God pas sūkanihqat um tuptsiwni'ta. Pay um súan wuwni'ta. Ima nukpanhihikwsimuy piw pan tuptsiwni'yuñqe maqasneve tururutoti. ²⁰ Noqw puyaw um soon it navotni um hak añ'ewakw wuwni'taqa sino? Sen hak qapēwewniat qa hihta apitiqw, pam haktonsa qapēwewni'tañwu. ²¹ Ura Abraham itana hom'oyvihkat ep tiy Isaac hom'oyhq God put súantaqat pañqawu. Pay qa panta? ²² Pam God aw tuptsiwni'taqe ðviy pan hinhti. Noqw put qapēwewniat hintsakpiyat akw aw antsaniwa. ²³ Noqw tutuveni hin lavayhtiqtat hapi anhti: Abraham God tuptsiwhq, God put súantaqat pañqawu, ii. Noqw pam God kwãtsiatnihqey pan túñwantiwa. ²⁴ Noqw ðviy hapi sino hintsakpiy ahpiy qenive wúnuniwu, qa pas qapēwewnit akw-saa. ²⁵ Pu i' hak tokoy huhyaqa, Rahab hakimuy tuaw'ayhtuy pās tavit pu pay sutsoqwat pumuy hõna. Nihqe pam hintsakpiy akw qenive wunuptu. ²⁶ Pi hakiy tokoat qa hikwsi'te' mokpuniñwuniqw, pay hapi pan piw qapēwewni hintsakpit ñastanen mokpuniñwu.

3

The Tongue

¹ Itupkomu, pay uma qa sohsoyam tütutuqaynayaniqey anyuñwini, it navoti'yuiñwee: Itam tütutuqaynayaqam pas pavan qaöwiyukuniwyani. ² Itam sohsoyam hihihita añ öwihinwisa. Haqam hapi lavayiy ep pas qa öwihinwhtiqqa päs pasiwtañwu; nihqe sohsoq tokoy tuyqawi'taniqey tuwi'tañwu. ³ Meh, hak kawayot sipmohtotoyna, put aw tūqaytaniqat öviy'o. Nihqe pan hak put tokoyat sohsoq ponilañwu. ⁴ Pu uma kurs piw päkihat aw wūwayani. Nāmahin pi as puma qaan'ewakw yañsayaqw-nikañw, pu wukohukañwuy akw hukhoyiwisa. Nikañw pay hihsakhoyat ponilanpit akw ponilantiwya, wárikni'maqa haqami ponilaniqey nāwaknaqw pañsoq'a. ⁵ Noqw pan hapi hakiy leñiat pas as tokoyat ep hihsayhoyanikañw hihihita kwiviyuaatañwu. Meh, qōhi as hihsaynikañw hihta wukotaqtsokñwu! ⁶ Noqw hakiy leñiat ūwiñwuy anta. Itahtokoy ep pam yep nukpanhqatsit anta. Nihqe pam itahtokoy añ ahsupoq tuyoy'ewakwlawu. Pam maskiveq qōhit akw taqtsokiwkañw itahtunatyay tataqtsokñwu. ⁷ Pay as pi sinom sohsoqmuy hihtuy popkotuy, pu masay'yuañqamuy, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuy tsütsu'tuy, pu pätuwaqatsit añqe' ki'yuañqamuy amumi tuyqawi'yuiñwa. Puma pumuy sohsoqmuy amumi tuyqawi'yuiñwaniqey tuwi'yuiñwa. ⁸ Nikañw pay pas kurs hak leñiy aw tuyqawi'tani. Pas pam qalomaniikañw, qatuqayvahsi'ta; pas kelmokiat hakiy ninañwuqad- saa. ⁹ Itam put akw God Itanay lomayuaatota; pu pay put akw itam sinmuy God an yukiwuyuañqamuy qalomáyuaatota. ¹⁰ Lomalavayi, pu qalomálavayi sükw moat añqw nōñanta. Itupkomu, pas hapi soon yantani. ¹¹ Puyaw sen haqam pähut nōñantaqat ep kwañwa, pu tsivo süvaqw nōñantañwu? ¹² Itupkomu, ya sen nōnvospalt-soki olive-sipalat pölöy'vani? Ya sen ovaui nōnvospalat himuy'vani? Qae. Noqw pay pan hapi haqam pähu nōñantaqa kurs hin suhut, kwañwat enañ nōñantoyrani.

The Wisdom from Above

¹³ Hak sen umuñaqw suan unañwtalwuwni'ta, pu hihta tuwi'ta? Pay pi pam suan hinme', hihta lolmat hintsakni, qa kwivi'nañway'kañwo, súanwuwni'kañwo. ¹⁴ Nikañw kurs uma umu'nañwpeq pas pavan unañwtutuyyakañw, nanaqastunatyawuyuiñwe' pay uma umuhsuanwuwniy ep qa himuiwuyuiñwini. Pu uma it suan wuwnit pas antsanihqat ehpewi qa atsálawani. ¹⁵ Taq pan hinmaqa qa ñaqw wuwnit añ hinma, soq yep qatsit añqw wuwnit áñwata. Pam pantaqa wuwni hakiy tunatayat ahpiyiniñwu, it Nukpanat ahpiy'o. ¹⁶ Haqam pi hakim unañwtutuyyakañw nanaqastunatyawuyuiñwe' puma piw qa unañwtalyañwu, pu hihta qalomátumalay'yuiñwu. ¹⁷ Nikañw ñaqw suan unañwtalwuwni'taqa mohti suan unañway'ta; kwakwhat unañway'ta; qa a'nö unañway'ta; päs suyan tūqaytañwu; pas núokwa; lolmat tumalay'ta; qa sinonuiña; piw qa nawip'ew hinma. ¹⁸ Noqw hak haqam pasi'nañway'taqa soñawnen pasi'nañwat qatsit enem hihta uylawe' pam suan qatsit aniwnañwu.

4

Friendship with the World

¹ Ya uma hinoqw nānaywa, pu nāñwuy'yuiñwa? Umuhtokoy ep umuhtuñlayi umuy hin unañwtotoyna. Nānaya qa panta? ² Uma as hihta tuñlay'kahkañw kurs hin put tutwani. Uma as tuqwyantota, hihta himuy'vayaniqey tuñlay'kahkañwo. Uma nānay-wakañw nāqöytota. Nikañw uma hihta qa tüviñtotaqey öviy qa himuy'yuiñwa. ³ Uma as hihta öviy tüviñlalwakañw qa ömalalwa; uma qalomátunatyawkahkañw put öviy tüviñtotañwuniqee, paysoq pi uma umuhtuñlayiy añ put akw nāhahlaynayaniqey öviy'o. ⁴ Is ohi, uma nuvötahtaqtu, pu yoñaymomoyamu, yep qatsit ep uma nāhahlaynayaniqey nānawaknaqamu! Kurs uma pan hinwise', God tuwqamatniwhtotini. Taq hak yep qatsit ep nāhahlaynañwuqa God tuwqaata. Ya uma it qa navoti'yuiñwa? ⁵ Ura tutuvenit añ yan pey'ta: Pam hikwsit itamuhsonmi pānahqey tuñlay'ta, pu nēñem kahkawna, yan'i. Noqw ya úmuyniqw paysoq i' pey'ta? ⁶ Pi pas pam hakiy pāsniñwu. Paniq w pi öviy pam pañqawu: God añ kwivi'nañway'yuañqamuy amuhpewi wunuptuñwu;

nikañw an okiw'unañway'yuñqamuy pam paañwañwu. ⁷ Paniqw òviy uma God aw nānakwhani'yuñwani. Uma Nukpanat aw rohomwisq, pam umupyeve wāyamantani. ⁸ Uma God aw hohyokyaqw, pam piw tuwat umumi hóyokni. Uma soñawnen umuhmay pāhomyani, uma an qaanhinwisqamu, pu uma umuh'unañway kwañw'ewakwtotani, uma lōq wuwni'yuñqamu. ⁹ Uma nāōkwhayani; pu qahahlayyani; pu tsaykitani. Uma tsutsúyanyiqey qe'totit, qahahlayhtote', putuiwyuñwani. ¹⁰ Uma Tutuyqawhqat ehpewi nāqahihatatotaqw, pam umuy tsokanani.

Warning against Judging a Brother

¹¹ Uma qa nānamiq hiñqaqwani, itupkomu. Taq pāvay, sen tupkoy aqw hiñqawlawhqat tutavot qahihtalawhqe aqw hiñqawlawñwu. Nikañw kurs um tutavot aqw hiñqawlawe', qa put an hinme', um sinmuy amuñem hin yúkuniqey nātsotskanañwu. ¹² Pay hapi pas sūka nuhtumi tutaptima, piw amuñem hin yuyku, (pas God-saa). Pam hapi hakiy ayo táviniqey, pu ayo hintsanniqey aw òqala. Noqw ya um haknihqe pas piw ayo sukw aqw hiñqawlawni?

Warning against Boasting

¹³ Taay, uma pañqaqwaqamu, Itam pu', sen qāvo ayo wuhkokitsokimiye', pep yahañwñayani; nen pep hihta tuhtuy'yakahkañw huhyaye', hihta nihtotini. ¹⁴ Susmataqpi qāvo hintaniqat uma qa navoti'kahkañwo. Puyaw umuhqatsi hímuu? Pay pam söwiwañwuy anta. Hihsavo mātšiltit, pay kurs haqaminiñwu. ¹⁵ Uma qa pañqaqwat, yan hiñqaqwanikahkañwo: Ason kurs Tutuyqawhqat pan nāwaknaqw itam yesni, nen yanhtotini, sen panhtotini, kitotanikañwo. ¹⁶ Noqw tuwat soq uma umuhkwivi'nañway ep himuiwyuñqey qaanhtotiñwu. ¹⁷ Noqw lolmat hinhtiniqey navoti'kañw put qa panhtiqa qaanhtiñwu.

5

Warning to the Rich

¹ Taay, uma an kahaksinomu, uma pas umuhtōnay añqe' tsaykitani. Taq uma nāt qahahlayhqatsit aw òkini. ² Umuhkahakhimu kwañwntipti; umuhuysi kwahyatoti. ³ Umuhšiva sohsoy sikañputi. Nihqe pam umuy tuhtualni; nen qōhit an umuhtokoy tsohtso'nani. Uma so'ñwaweq talōñwintiwhqat ep nenñem nihtiwhqatqat waranhtota. ⁴ Meh ayam hakim umuñem hòqyaqw uma pumuy ahsatiamuy kwahanayañwu. Noqw Qaan'ewakw Hintaqamuy amumi Tutuyqawhqat naqvuimi tōnaam tōtiqiy, pumuy ahsatiam umuy tuhtualni. ⁵ Uma yep qatsit ep kwañwáewhpit yēse, qaunañwtalya. Pas uma nāwihtotoynaya, pas hisat qōyaniwaniqey an'i. ⁶ Uma hakiy súantaqat tūvayat nīnaya. Noqw pam umumi qa rohomhti.

Patience and Prayer

⁷ Noqw òviy'o, itupkomu, uma Tutuyqawhqat pītuniqat aw pahsavo wuhkomaqapsi'yuñwani. Meh, ūyi'taqa tutskwañaqw hihta nukñwat aniwnit òviy maqapsi'tañwu; nen qa nañ'ekni'taqw, its uyis yokvañwu, pu tuhoos pīwu. ⁸ Òviy uma qapēvewñayakahkañw qa nañ'eknayani. Taq Tutuyqawhqat pītuniqat aw hayiñw'iwma. ⁹ Uma qa nānami hinyuñwani, itupkomu; taq nāphisat sen uma sóontsaniwiyani. Meh, hakiy hin yukunañwuqat hòtsíwmi wunu. ¹⁰ Itupkomu, uma God lavay'aymuyatuy Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw yuaaykuyaqamuy amumi taywise', amumi nanawinyani. Pumuy hin kānavotpit an nakwhani'yuñqat pan piw uma hinwisni. ¹¹ Meh, itamuyiqw kānavotpit an nakwhani'yuñqam hapi pas hahlayhpit epya. Ura Job hin qa nañ'eknaqat uma pay nanapta; nihqe Tutuyqawhqat hin put enem yúkuhqat uma navoti'yuñwa. Pi pas Tutuyqawhqat hakiy òkwatuñwu, pu núokwa. ¹² Nikañwo, itupkomu, uma hapi pas tis pavan òqalat lavayit akw hihta pasiwnaniqey qe'yani. Uma qa òveqatsit akw òqallavayhtotini, piw qa tūwaqatsit akw'a, pu pay pas nāp hinwat lavayit akw'a. Uma qa panyat, pay uma Owí, kitotaqw pantamantani, piw Qae, kitotaqw pantamantani. Taq nāphisat pi uma sóontsaniwiyani. ¹³ Sen haqawa uma hihta ep okiwhinhte', pam nāwaknani. Sen haqawa hahlayi, pam hahlaytatawlawni. ¹⁴ Sen

haqawa umuñaqw tütuye', pam God sinomuyatuy amuñaqw wukw'aymuy wánwayni. Noqw puma Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw wihkuyit akw put lelwiyat, put eñem nānawaknani. ¹⁵ Noqw puma qapēvewnayakahkañw, put òviy tūvintotaqw, pam qalaptuni; noqw Tutuyqawhqā put qatuptsinani, pu put qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuni, kurs pam hihta ep qaanhtiç'ö. ¹⁶ Uma umuh'öwihiniwhtipuy nānami nahostiwisni, pu uma nāhoy nenñem nāwakinwisni; nen uma qalaptuyani. Pas haqam suan hinmaqat okiwnawakinpiat a'nö hihta aw tuyqawi'ta. ¹⁷ Ura God lavay'ayaat Elias itamun sínonikañw itamun unañway'ta. Nit pay ura pas qa yokvaniqat òviy pam pas qa atsáy'kañw nāwakna. Noqw ura payhkomuy yahsañwuy-nikañw añqw nāvay mūmuyawhtuy pahsavo tūwaqatsit añ qa yokva. ¹⁸ Nit pu piw pam nāwaknaqw, òñaqw yokvaqw, tutskwa hihta aniwna. ¹⁹ Itupkomu, kurs haqawa it pöhut pas antsanihqat añqw ayo lasq, hak put aw ahoy put wikve', ²⁰ It navoti'tani: I' hak qaanhinmaqat qasuyan tunatyayat añqw lasnaqa hapi mokiwuy añqw hakiy hikwsiyat ayo távini; nen nihtiwtaqat qaanhtipuyat nākwapnani.

PETER God Sinomuyatuy amumi mohti Pēniata

¹ Nu' Peter, Jesus Christ ayaatnihqa, it penta. Nu' an' ahtsaval'iwtaqamuy Pontus, Galatiat, Cappadociat, Asiat, pu Bithyniat an'qe' hinnumyaqamuy oqalanta. ² Ura Itana God an'wu pay umuy tuwi'taqe, umuy namorstat, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy umuy sutsvo oya, uma Jesus Christ un'wáyat akw kwan'ewayhtote', put aw tuqayvastotaniqat óviy'o. Nam núokwa, pu kwakwhaunaña qaówhintqa umumi pitsíwtaa.

A Living Hope

³ Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay aw yantaqaat i' Naat God pas káptsitiwaa. Kwakwhat pi pam hapi pas núokwanihqe itamuy tímuy'vaqe, nõyit qaso'taqat itamumi noa, Jesus Christ mokiwuy an'qw ahoy táataynaqee. ⁴ Pam itamuñem pas qahinhtiñwuqat, pu qahováriwtaqat, pu qasulawhtiñwuqat hihta óveqatsit ep warani'ta. Put óviy uma unañwvahsi'yuña, ⁵ God qapēvewnayakahkañwo. Pi pam umuy ayo óyahqe, umumi so'ñwamiq pahsavo tunatyawtaniqey óqalay'ta. Noqw so'ñwaveq pu' pam umuhmakiway umumi nóani. ⁶ Noqw óviy uma pas hinhaqam hahlayya, pay nāmahin pi as uma ka pu' hihsavo hihhihta an' kánanvotayqe putuwiyuñwa. ⁷ Hak sikavalasivat aw pohtanik, qõhit akw put aw tuwantañwu. Noqw tis pi óviy God umuhqapevevniy sikavalasivat pay súlawhtiñwuqat epnihqe pas pavan hihkay'taqat aw pohtani. Nihqe pam put aw pohtaqw, uma tayawniwyani, pu káptsitiwyani, pu lomayuaatiwyani, hisat Jesus Christ pítuniq'õ. ⁸ Put uma hakiy aw qa yóriki'kahkañw put aw unañway'yuña. Uma as pu' put aw qa taykahkañw aw tútuptsiwage hahlayhtiwiwa. Hahlayhit pas kurs hin pañqawiniqat pas pavan nukñwat pasiwtaqat pan uma hahlayya. ⁹ Pi umuhqapevevniy ahpiy aniwnit uma himuy'vayani, umuhhikwsi ayo nõñakniqat put'a. ¹⁰ Noqw God lavay'aymat put umuy ókwatuwe' ayo óyaniqat an'wu pay yuaaykuyat, put pantaqat an' pás heptotaqe, pu an' pupriya. ¹¹ Pi Christ Hikwsiat pumuy amuhpe pakiwtaqa Christ soon qa hihhihta an' kánavotat, pep pu' momiq taviwniqat an'wu pay pumuy áawna. Noqw óviy puma put hakiy yuaaykuqat, pu haqe' qalawmaqat an' pupriya. ¹² Noqw pay puma qa nennemyat, umeñem iit pēnayaqat pan amumi mātakti. Noqw hikiis pi óñaq hoñvia'yam it aw pupriyaniqey nānawakna. Noqw umumi hapi i' lomatuawi yuaatiwa, hakimuy lavay'a'yatuy amuhpiy'o, Qahováriwtaqat Hikwsit óñaq taviwhqat óqalayat an'q'õ.

A Call to Holy Living

¹³ Noqw óviy uma rohomhtotiniqe umuhwunniy moñwvas'iwyuñwni; pás umu'nañway yeskahkañw, hisat Jesus Christ mātaktiniqat aw taywiskahkañw, it kuwahtiput pep makiwyaniqey óviy yūmosa unañwvahsi'wisni. ¹⁴ Uma God aw túqayyuñwni, put tímatinhqe. Ura as uma hisat God tunatyayat qa navoti'yun'qe nāp umuhtunlayiy an' hinwisa. Noqw pu' hapi uma qa pan hinwist, ¹⁵ An' ahsupoq suan hinyuñwni, i' hak umuy wáñwayhqa hin suan hintaqat pan'i. ¹⁶ Ispi yan ura pey'taq'õ: Uma qahováriwyuñwni; pi nu qahováriwta. ¹⁷ Noqw ason uma Itanay qa sinouññanihqat aw nānawakne' it u'ni'yuñwni: Pam hapi sohsokmuy amuñem hin yúkuni; hak hin tumalay'taqat pan put enem yúkuni. Noqw óviy uma yep qatsit ep yeskahkañw, put káptsit'kahkañw hinwisni, ¹⁸ It navoti'yun'wee: God umuhhisatqatsiy an'ewakwnihqat an'qw umuy mātavihqata, it qatsit umunamuy navotiyamuy ahpiy umumi mātaviwhqat an'q'õ. Ura pam hihta pas hihkay'taqat qahinhtiñwuqat akw umuy mātavi, sikavalasivat, sen qótsásivat qa put akw'a, ¹⁹ Nit Christ un'wáyat akw'a. Ura pam mañat pas qa hihta akw hovariwkañw qa hihta akw hintaqat ankañw umuñem taviwa. ²⁰ Pas hisatñahaqaw God túwaqatsit nāt qa yukut, pepeq pay pan put enem yuku; nit yepehaq so'ñwaveq pu' umuñem túwaqatsit aw put tavi. ²¹ Noqw put ahpiy uma God aw tútuptsiya, put mokiwuy an'qw ahoy táataynaqe, pas pavan sinotaqat aw'i. Nihqe óviy uma God qapēvewnayakahkañw, put ahpiy hihta unañwvahsi'wisa. ²² Noqw uma

hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy lavayit pas antsanihqat aw tuqayvastotaqe, umuh'unaiway kwañw'ewakwtotat, añ tuptsiwni'yuiñqamuy amumi pas antsa unaiway'yuiñwiqey tuwi'vaya. Taa, uma pan hinwise', pas suyan unaiway'kahkañw pas pavan nānami unaiway'yuiñwi. ²³ Pi uma hapi pu' pas puhutihtiwya, qa sinmuy súlawhtiñwuqat amuhpiynit, hakiy qasulawhtiñwuqat ahpiy'o, God lavayiyat pas taytaqat, sūtsepnihqat akw'a. ²⁴ (Pi tutuvenit añ yan pey'ta.) Sinom sohsoyam tūsaqat anyuñwa; pu pumuy lomavitsañwaam tūsaqat siyat anta. Tūsaqa tsakq, siat ayo posñwu; ²⁵ Noqw Tutuyqawhqat lavayiat hapi pas qa haqami sōta, yan'i. Noqw i' lavayi hapi lomatuawi, umumi mātawiwa.

2

The Living Stone and the Holy Nation

¹ Paniqw òviy uma nukpan'unaiñwat sohsok ayo yukuyani, pu sohsok unatwita, pu nawip'ew hintsatskiwhqata, pu kan'ewhtunatyata; pu nuhtumiq hiñqawaniqey qe'totini. ² Nen uma titipostuy puhunòñakqamuy amún pihut hin pas tuñlay'yuiñqat pan it lavayit pas antsanihqat tuñlay'yuiñwi; nen uma put akw wuñwiyani, ³ Pi uma Tutuyqawhqat núokwayat pay añqw yukuyaqee. ⁴ Put hapi aw uma òkini, owat taytaqat antaqat aw'i. Ura as sinom put ayo tūvayaqw, God put namorsta, ispi pas hihkay'taq'ò. ⁵ Noqw uma piw pas tayyuiñqat o'wat anyuñqw, put akw God neñem kitani. Pep uma God eñem hihta hintsatskani; piw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw hahlayhtiwiñwiqey aw nānoi'yuiñwe', Jesus Christ ahpiy put unaiñweyani. ⁶ Ura tutuvenit ep yan pey'ta: Meh, nu hapi it owat pas hihkay'taqat namorstaqe, Zion ep ikiy ep tuyqaveq távini. Noqw put aw tuptsiwñqa hapi soon hamanhtini. ⁷⁻⁸ Noqw òviy uma tuptsiwñqamuy, pam úmuyniqw pas hihkay'ta. Nikañw hakim añ qa tuptsiwyaqam, pu God lavayiyat aw qa tuqayvastotaqam put aqw múnukya. Sam pi pan amuñem yúkiwhq'ò, òviy pi yan hapi pey'ta: I' owa kilalwaqamuy amuhpiy ayo tūviwhqá kihut ep tuyqaveq páki, yan'i. Pu piw yan'i: Puma it owat ep tönökyat, put aqw múnukyani, yan'i. ⁹ Noqw uma hapi pas namorstiwaqam sínomu, pas Moñwit God awwat wimmoñw'iwyuñwa, sinom qahováriwyuñqamu. God pas nāp umuy neñem sinota, uma put qaan'ewakw hintsakpiyat tunvotnayaniqat òviy'o. Ura as uma qatalpuve yesq, pam qaan'ewakw tálát ep qátuhqey añqw umuy wáñwayi. ¹⁰ Ura as uma qa súp sínomu; nikañw pu' hapi uma God sínomatu. Ura as qa hak umuy òkwatuwa; noqw pu' hapi God umuy òkwatuwa.

Slaves of God

¹¹ Pas aw iuanñwamu, uma hapi pay qa yep sínomnikañw, pay hāk hinnumyaqat nu panwat umumi okiw pañqawni: Uma umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni; taq pam hakiy hikwsiyat aw nāyawnwu. ¹² Añ qa tuptsiwni'yuiñqamuy aminawit uma suan yesni. Noqw puma as umuy qalomáovelayat, umuhlomahintsakpiy aw tayyuiñwe' God pas hihtatotani, hisat pam pumuy amumi pohtaq'ò. ¹³ Uma sinmuy amuñem hin hintaqat yukit añ ahsupoq kaptsi'yuiñwi, Tutuyqawhqat tunatyayat éñemi. Uma moñwit pas susmohpeqñihqat aw tūqayyuiñwi, ¹⁴ Pu imuy moñw'oyiwyuñqamuy put ahpiy ayatiwaqamuy amumii. Puma pi qalomáhintsatskaqamuy sivintoynayaniqey òviy ayatiwya, pu añ súanhinwisqamuy tayawintiwiñwiqee. ¹⁵ Pi uma lomayesniqat pan God umuñem tunatyawta. Noqw pan hapi añ an'ewakw wuñwi'yuiñqam, ñasta navoti'yuiñqam kurs hihta ep umuy òvelantotani. ¹⁶ Uma qenive hoñkahkañw yesni. Nikañw uma qa put aw yankahkañw haqam qalomáhintsatskaniqey wūwantotat, God tumal'aymatñihqey pan tunatyawyuñwi. ¹⁷ Uma sohsokmuy kaptsi'yuiñwi; God tímuyatuy sohsokmuy amumi unaiñway'yuiñwi; pi uma nuhtum put tímatu. Uma God mamqasyani; moñwit kaptsi'yuiñwi.

The Example of Christ's Suffering

¹⁸ Uma añ tūtuwiktu, uma umuhmoñwimuy kaptsi'kahkañw amumi tūqayyuiñwi, añ lololmatuy, pu hakiy pāsyañwuqamuy qa púmuy- sa amumii, añ a'nò unaiñway'yuiñqamuy amumi píwu. ¹⁹ Pi hak qa hihta ep qaanhtit, okiwsaniwe',

God aw-sa taykañw añ kuyve', pam hapi God unañwveni. ²⁰ Nikañw kurs pam hihta ep öwihiniwhite', put ep wuvahtiwe', pas piw nakwhani'taqw, ya hak sen put ep aw kätaytani? Nikañw kurs pam aw súanhte', put ep okiwsaniwe', ep nakwhani'te', pam God unañwveni. ²¹ Pi pay núnwupi uma nakwhani'yuñwniqey aw wánwayniwya. Pi pay Christ piw itamuñem kánavotpit añ kuyvaqe, itam hinyuñwniqat itamumi mahtakna, uma put an hinwisniqat öviy'o. ²² Pam qa haqam hihta ep qaanhti, piw qa himu atsálvayi put moañaqw nóña. ²³ Sinom put aqw hiñqaqwaqw, pam qa tuwat pumuy amumiq hiñqawu. Pam okiwsaniwkañw nãoyniqey qa pañqawu. Pay panis pam God hihta añ pas suan yúkuñwuqat aw nãmatavi. ²⁴ Pam pas nãp itahqaanhtipuy tokoy ep yankañw nahoyehtsit ep hãyilti; nihqe tũhotiwhqe umuy qalaptisina. Noqw öviy itam put amum so'qe qaanhtotiniqey qe'tote', put amum yeskahkañw suan hinwisni. ²⁵ Pi uma as kanelmuy amún nãp haqami lasya. Nikañw pu' hapi uma umuhhikwsiy tumalay'maqat, pu umumi tunatyawmaqat aw ahoy öki.

3

Wives and Husbands

¹ Pu úmaa, momoyamu, pay uma piw pan nãp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'kahkañw yesni. Noqw kurs haqawat God lavayiyat aw qa tuqayvahsi' yëse', puma umuy pãs yeskahkanw pumuy kaptsi'yuñqat aw tayyuñwe', ² God lavayiyat aw tũtuptionsi, nãmahin as puma qa hisat put aw tũqaykahkañwo. ³ Uma qa suovaamnihqat lomayuyahiwtani, umuhhömiy aw hihin yuykuyaniqeyu, pu sikavala-sivat yuws'yuñwniqeyu, pu lomayuwsita. ⁴ Uma qa panyuñwt, umuh'naiñway qamã-taqpuvenihqat nasitoyñayani. Uma okiw'unaiñway'kahkañw kwakwhat yesni. Pam pantaqat God-niqw hihta a'nö hihkay'taqat pas qa hinhtiñwuqat anta. ⁵ Pi yan hapi hisat ima momoyam qahovárstunatyat hinwisqam God aw yanyuñqam nãyuyuwsinaya, puwsuñwmuy amumi maqaptsi'kahkañwo. ⁶ Öviy pi ura Sara Abraham aw tũqaytaqe put moñwílawu. Noqw uma hapi súan hinwise' put timatni, nen soon hihta ep tusiiyuñwni. ⁷ Pu úmaa, añ tahtaqtu, uma pahsi'kwa pumuy amumum yesni, pumuy kaptsi'kahkañwo; pi puma qa umún ö'qaltu. Noqw umuhnawakinpi qa haqami hihta akw sóonhtotini. Pi uma pumuy amumum qatsit, God kuwahtipuyat, makiway'yuñwa.

Suffering for Righteousness' Sake

⁸ Taa, noqw öviy uma sun tunatyaw'kahkañw, tũokwatuwi'yuñwni. Uma nãnatup-komnihqey pan nãnami unaiñway'yuñwni. Uma nun'okwatni; nãvãsyani. ⁹ Ason uma qalomáhintsaniwye', sen nãphinsasviwye', qa túwatyamantani. Uma qa panyuñwt umuhpew'iwyuñqamuy amuñem lolmat tunatyaltotimantani. Pi God umuñem lolmat tunatyaltiqe öviy umuy wánwayi. ¹⁰ Pi yantaq'ö: Qatsit nãvokawinkañw, lomatalönnit añ taymaniqey nãwaknaqa hihta qalolmat aw leñiy ñuy'tani; noqw himu atsa soon moañaqw nõñantani. ¹¹ Hihta qalolmat qa hintsakt, lolmat hintsakni. Pam uyiwawqatsit tunatyawkañw, put aqwhaqam nõyi'mani. ¹² Pi Tutuyqawhqa añ suan hinwisqamuy amumi tayma, piw pumuy nãwakinpiyamuy aw tũqaytañwu. Nikañw pam añ qaanhinwisqamuy amumi qa kwanwátayta. ¹³ Noqw puyaw uma hihta lolmat añ ö'qalyaqw, hak umuy hintsanni? ¹⁴ Noqw kurs uma suan hinwise', put ep hihta añ kãnanvotye', uma hapi hahlayhpit epyani. Öviy uma pumuy qa mamqasyani; piw uma qa hin unaiñway'yuñwni. ¹⁵ Uma qa panyuñwt umu'naiñwpeq God Tutuyqawhqaqalawe', kaptsi'yuñwni. Pu ason hak umuy hinoqw umuh'unaiñwpeq God aw unaiñwvahsi'yuñqat umuy tũviñtaqw, uma put aw hin lavayhtotiniqey sutsep pãs pasiwyuñwni. Nikañw uma pahsi'kwa tũkaptsi'kahkañw, yuaatotamantani, ¹⁶ Suyan unaiñway'kahkañwo. Noqw umuy qaanhinwisqat pañqaqwaqam hamanhtotini, umuy Christ enem lomahinwisqat qalománeveltoynayaqey ep'e. ¹⁷ Ispi kurs God pan tunatyawtaniqw pay pi uma tatam hihta lolmat hintsatskaqey ep okiwsaniwyani, nen hihta qalomáhintsatskaqey qa put epyani. ¹⁸ Pi pay ura Christ súantaqanikañw añ qa súanhinwisqamuy qaanhtipuyamuy

ep sūs kánavota, itamuy God aw ókinaniqe òviy'ò. Ura put tokoat mokiwuy an kuyvaqw, God put hikwsiyat taytoyana. ¹⁹Noqw pam pankanw hihikwsumuy sivikive tañawtaqamuy amumi lomatuawit yuaata. ²⁰Ura puma hisat qa tuqayvastota, Noah qatsiyat ep'e, ephaqam ura God sinmuy amumi wuhko maqaptsi'taq'ò, nāto Noah pākihut yuykuq'ò. Noqw ura híkiyom, pay nánalnihqam, put anqw tañawtaqe pātsikqat an kūkuyva. ²¹Noqw pu' hapi itam pumuy amún ayo nónakiwta, kūyit akw tuvolyatoti qee, Jesus Christ mokiwuy anqw ahoy tātayhqat ahpiy'ò. Hak tokoy pāhomhtaqtat nu qa put pañqawht, hakiy unañway kwanw'ewakwtat, God atpip suan hinmaqat hapi nu pañqawu. ²²Ura Jesus Christ òveqatsit aw pākihqe, God putvaqe qatuptu. Noqw God hoñviaymat, pu hihta an moñw'iwyuñqam, pu òqalat pasiwyuñqam, puma sohsoyam put aw maqaptsi'yuñwa.

4

Changed Lives

¹Noqw òviy hapi Christ tokoy akw itamuñem kánavotqe, mōki. Noqw uma pan piw tunatyawkahkánw, so'niqey an suhtaq'ewyani, pi mokqa qaanhtiput qe'tiñwuniq'ò. ²Noqw òviy uma hihsavo yep qatsit ep hinnumye', nāp umuhtuñlayiy qa an hinwist, God tunatyayat an hinwisni. ³Ura itam pay anqawq itahqatsiy an qa tsa' hihta ep qaanhtoti, an qatuptsiwni'yuñqamuy amuni. Noqw pay nam pahsa'ni. Ura itam tuskapqatsit an qa unañwtalya; nuvö'nañway'yuñwa; honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñwa; haqam nōviwhqat ep nanaqasnonovañwu; qaunañwtalqatsit an hinnumyañwu; pu hihta wutsit tuyoy'ewakwnihqat aw nāwakintiwiisa. Noqw pu' uma qa pan hinwisa. ⁴Pi an qatuptsiwni'yuñqamuñiqw hinhtiqw kurs uma pumuy qa amumum pas panhaqam qa unañwtalqatsit an hintsatska. Noqw òviy puma umuy nānaphin yuaatota. ⁵Nikañw puma soon qa God aw nālavaytani, hakiy an yesqamuy pu so'pumuy amuñem hinwat yúkuniqey aw moñwvvasiwtaqtat aw'i. ⁶Yaniqw hapi òviy imuy so'niqamuy amumi ura lomatuawi yuaatiwa, puma as sinomnikañw tokoy ep hin yukuniwyaqw, pumuy hikwsiam God an yesniqtat òviy'ò.

Good Managers of God's Gifts

⁷Sohsoy himu so'ñwamiq òkiwsia. Oviy uma pās unañwat yesni. Uma namituyqawi'yuñwe', nāwakinwisni. ⁸Nikañw uma hapi nānami unañway'yuñqey pas qa qe'totini, pi nami'nañwa qaantaqtat nihtiwtat nākwapnañwuniq'ò. ⁹Uma kwanwtotoynayakahkánw umuhkiy an pās nāooyani. ¹⁰God qa sunyuñqat hihta sinomuy huylawu. Noqw òviy hak hihta makiwhqey akw tūmoñwvasnani. God tumal'ayaat qa atsáy'maqat pan'i. ¹¹Haqawa yuaate' God anqw lavayit yuaatamantani. Nuhtuñem hihta hintsakqa pay God anqw òqalay makiwhqey tunvotnani. Uma sohsoy hihta an God momiq tavi'wisni, Jesus Christ ahpiy'ò. Nam sohsoyam put pas hihtatostat, moñwflalwani, sutsep aqwhaqamii. Nam antaa.

Suffering as a Christian

¹²Aw iunañwamu, kurs uma soñawnen qōhit akw aw pohtiwye', pay uma put ep qa pas hin wūwantotani, suhpan pas soon hisat uma put aw ókuniqey pan'i. ¹³Qa panyat, uma tuwat hahlayhtotini, tsáñawpi uma Christ amum kánanvotyani qee. Taq ason pam pas hímunihqey pan namtaknaqw uma piw put amum pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹⁴Kurs uma Christ ep qalomásasviwye', pep hapi uma hahlayhpit epyani, ispi Hikwsi pas hímunihqa umumi pitsiwtaniq'ò, God Hikwsiata. Ayam hakim hapi as God qalomáyuaatotañwu; noqw uma hapi put pas pavan hihtatotañwu. ¹⁵Nikañw uma qa haqawa hakiy ninaqey ep kánavotni, sen uyiñwuniqey ep'e sen hihta qalomáhintsakqey ep'e, sen aye' sinmuy hintsakpiyamuy ep nāsturstoynaqey ep'e. ¹⁶Nikañw kurs hak Christ sinoatnihqey òviy okiwsaniwe', pay pam qa hahmanht, it yantaqtat ep God pas hihtatani. ¹⁷Taq aw hapi pitu; noqw God mohti sinomuy amuñem hin yúkuni. Nikañw kurs pam itamuñem mohti hin yúkuniqw, ya sen ima God anqw lomatuawit aw qa tuqayvastotaqamuy amuñem hin yukiltini? ¹⁸Noqw kurs i' hak súantaqa pēp

qa ayo yamakq, ya sen imuy God qa kaptsi'yuñqamuy, pu qaanhinwisqamuy pumuy amumñem hin yukiwtani? ¹⁹ Yanta. Noqw òviy ima hakim God tunatyayat anwat hihta añ kãnanvotyagam súanhinwise' God aw taqanañwtotit, hikwsiy put aw noi'yuñwni, pumuy yúkuhqat, pas soon hisat pumuy ayo yúkuniqat put aw'i.

5

The Flock of God

¹ Nu umuhpa' hakimuy wukw'a'yatuy u'nanani, pay nu piw wukw'ayanikañwo, pu Christ okiwsaniwhq aw yóriki'taqa; pu ason pam mātaktiqw, nu nuhtum put amum kaptsi'tiwni. ² Uma God sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwni. Oviy uma qa tusoqtumalay'yuñwt, su'qawkahkañw amumi tunatyawyuñwni. Uma qa sivat òviy tumalay'yuñwt, pas kwañwtoynayakahkañw God eñem tumalay'yuñwni. ³ Pam umuy put sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwniqat aw oyaqw, uma pumuy amumi qa tutuyqawyaqey qa pan hinyuñwni. Uma qa panyuñwt, pumuy hin hinwisniqat amumi hin nãmahtakni'yuñwni. ⁴ Noqw ason Christ sohsokmuy itamumi tunatyawtaqa mātakte', pam hihta pas pavan nukíwat, qa hinhtiñwuqat ahsatit umumi nóani. ⁵ Piw uma añ tsãtsayomu, uma umuhpe wūwukwmuy amumi maqaptsi'yuñwni. Uma sohsoyam nãnami maqaptsi'yuñwni, okiw'unañway'kahkañwo. Taq God añ kwivi'nañway'yuñqamuy amumi rohomhtiñwu; nikañw pam haqam okiw'unañway'yuñqamuy núokway máqañwu. ⁶ Paniqw òviy uma God òqalayay ehpewi nãqahihtatotani. Noqw hisat aw pituqw, pam soon qa umuy hihtatani. ⁷ Uma umuhtusiwuñwiy sohsok God aw noi'yuñwni; pi pam umumi tunatyawma. ⁸ Uma namituyqawi'yuñwe', tunatyaltotini; taq umuhtuwñqa, Nukpana, wukotohot hōyk-inumqat an hakiy hovalaniqe hepnuma. ⁹ Put aw uma rohomhtotimantani, umuhtuptsiwñiy añ hūrs hoñkahkañwo, it navoti'yuñwee: Pay ahsupoq tūwaqatsit añ umún tuptsiwñi'yuñqam piw umún hihta añ kãnanvotyay. ¹⁰ Noqw uma hihsavo hihta añ kãnanvotyawq, God umuy pās pasiwani; umuy òqaltoyne', hūrs hoñnani. Pi pam umuy òkwatuwhqe, umuy wáñwayi, uma aqwhaqami Christ Jesus amum kaptsi'tiwyaniqat òviy'o. ¹¹ Nam sinom aqwhaqami sutsep put pas hihtatotat, Moñwílalwaa. Nam antaa.

Final Greetings

¹² Nu pay tsāvat umumi pēna, Silvanus nuy paañwaq'ò. Nuyniqw pam itupkoy anta, piw sohsok hihta añ qa atsat hinma. Nu umuy òqawhtoynaniqey nāwaknaqe òviy yan pēna, God núokwaat hímuniñqat umuy suan āawnaniqee. Put akw uma hūrs hoñni. ¹³ Añ tuptsiwñi'yuñqam Babylon ep yesqam, umún God namoramamat, umuy òqalantota, pu iti Mark piwu. ¹⁴ Uma nãnatupkomñiqey pan nãnami unañway'kahkañw na'qalantotamantani. Nam God sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy kwakwhat unañwat máqani. Nam antaa.

PETER

God Sinomuyatuy amumi ańk Pēniata

¹ Nu' Simon Peter, Jesus Christ tūwīkiatńińańw, pu lavay'ayaat it penta. God aw-ńińańw, pu Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat aw tuptsiwńi'yuńqamuy nu oqalanta. God hapi súańkańw umuy tuptsiwńit a'nō hihkay'taqat huyta, itamuy hin huytaqey pan'i. ² Nam núokwa, pu kwakwħa unañwa umumi wūħaq noiwtāa, uma God tuwi'yuńq'ō, pu Jesus Itahtutuyqawħqay pīwu.

God's Call and Choice

³ Kwakwhat pi pam pas pavan oqalay akw itamuy qatsit qaso'taqat, pu sohsok hihta enañ huyta, itam put tuwi'yuńwe', suan hinwise', lolmat yesniqat ōviy'o. ⁴ Pīw pam hihta pas hihtanihqat a'nō hihkay'taqat itamuy awini'ta, yan'i: Itam yep qatsit ep qalomātuńlayit ahpiy tuyoy'ewakw qatsit ańqw mātaviwye', God ańqw qatsit himuy'vayani. ⁵ Noqw ōviy uma qapēwewnayakħkańw, qa nātusitote' lomatumalay'yuńwńi; piw lomatumalay'kħkańw God tunatyayat tuwi'vayani; ⁶ Pīw God tunatyayat tuwi'kħkańw nāmi tuyqawi'yuńwńi; piw nāmi tuyqawi'kħkańw nakwhani'yuńwńiqey tuwi'vayani; piw nakwhani'kħkańw, God kaptsi'yuńwńiqey tuwi'vayani. ⁷ Pīw uma God pas kaptsi'kħkańw nānatupkomuy amún nāvāsya-mantani. Pīw nāvāsyaakħkańw uma nānami unañway'yuńwńi. ⁸ Noqw kurs uma it añ qaōw'finkħkańw ahsupoq añ hinwise', uma Jesus Christ Itahtutuyqawħqay tuwi'kħkańw qa paysoq tumalay'yuńwe', hihta nihtiwtaqat aniwnayani. ⁹ Noqw pay qa pan hinmaqa qapostalqat anta; nihqe kurs hin yāvo hihta tuway'tani, qaanhinmaqey ańqw kwańw'ewayhtiqey suhtokqee. ¹⁰ Noqw ōviy'o itupkomu, uma tunatyaltote', pas suyan wāńwayniwyaqey, pu namorstiwayaqey namtaknayani. Pi uma pan hinwise', soon God pōhuyat ańqw lasyani. ¹¹ Noqw pan hapi uma Itahtutuyqawħqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat mońwtunatyayat sūtsepnihqat aw yuńqw, pam hahlaykańw umuy ōkinani. ¹² Paniqw hapi ōviy nu iit yantaqat umuy u'nantoyńaniqey soon tatami'mani; pay as pi uma put navoti'yuńwa, nihqe it tuptsiwńit pas antsanihqat pasiwyuńqey ep hūrs'iwyuńwa. ¹³ Owi, pay ka nu hihsavohaqam itokoy ep qátuniqey pahsavohaqami umuy it u'nantoyne' umuy oqalantaniqew pam nuyniqw súańta. ¹⁴ Suyan pi nu navoti'taqe soon pas hisat pay yep qatsit ańqw ahpińi, Itahtutuyqawħqay Jesus Christ nuy hin āawnaqat pan'i. ¹⁵ Pu ōviy piw nuy hisat ahpiyniqw uma iit yantaqat sūtsep u'ńi'yuńwńiqat ōviy nu umumi qanātsui'ta.

Eyewitnesses of Christ's Glory

¹⁶ Ura itam Itahtutuyqawħqay Jesus Christ oqalayāt umumi mahtaknaya, piw put pītuniqat umuy āawnaya. Nĩkańw itam tuħislawayit qa pan umumi lavayhtoti. Pi Christ pas pavan lomavitsañway'vaqw, itam pas nāp put aw yórikyā. ¹⁷ Noqw God put Naat hapi put pas hihtatat, lolmat tālawńwat pitsañwtoyna. Noqw ura pas pavan lolmat tālawńwat ańqw ħakiy tōnaat pańqawu: I' hapi pas aw iuańwa Itii. Put hapi nu pas hahlayi. ¹⁸ Noqw it ħakiy tōnayāt ōnaqw tōqtıqw, itam tūkwit pas kaptsiwtaqat epeq Jesus ámumyakańw put nanapta. ¹⁹ Pi itam as hihta nanaptaqey pēwewnaye', kurs hin itam God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy pēwewnayani. Pumuy lavayiam wihqōhit qatalpuve talńi'taqat anta. Noqw ħisatniqw tālawvaqw, umu'nańwpeq talawsohu yámakniqat pahsavo uma lavayit aw tunatyawwisq, pam umuńem lolmani. ²⁰ Nĩkańw uma it navoti'yuńwńi: Kurs ħak ħaqam pas nahpiy tutuvenit ep lavayit tūmamatsnani. ²¹ Pi ura ħisatsinom qa nāp nahpiy himu nātoniqat lavayhtotıqw, Qahováriwtaqa Hikwsi God sinomuyatuy pās unañwat yesqamuy pan unañwtoynaqw puma God lavayiyat yuaaykuya.

False Teachers

¹ Nikañw pay ura Israel-sinmuy amuhpa' hakim God lavay'aymatnihqey atsáy'yuñqam hoñva. Noqw pan piw hakim umuhpa' hoñve' hihta átsatnihqat hakiy hovalañwuqat sinmuy tutuqaynayani; nikañw sohok hihta nanauyve hintsatskani. Hikispi puma Tutuyqawhqat pumuy túihqat ayo yuykuyani. Nikañw nāp nāhovalayaniqey aw suy'kini.

² Puma qaunánwtalqatsit añ hinwisq, kaysiwhqam pumuy amumi nanawinyani. Noqw pumuy amutsviy Jesus pōhuat pas antsanihqā qalomáyuaatiwni. ³ Puma sīvat tuñlay'yuñqey òviy kwañwálvayiy akw umuy ūnatoynayani, umutsviy kāhaktotiniqey òviy'ò. Noqw pay hisatñahaqawq pumuy qalomáyukuniwyanīqat pan amuñem yukiwta; noqw pumuy qóyantaniqā pumuy pas pay wihkini. ⁴ Pi ura God hoñvia'yatuy qaanhtotiqamuy qa ayo nóñaknat, pumuy maskimiḡ maspaqe, hisat pam hin yúkuniqey aw pahsavō pumuy somhtaqe, tupqat qatālat epeq pumuy tañay'ta. ⁵ Pu piw ura pam hisatsinmuy qa ayo nóñaknat, put qa káptsī'yuñqamuy pātsikiwuy akw kíqōta. Nikañw pam it hakiy Noaht, sinmuy as suan hinwisniqat yuaataqat ayo tavi, pu tsáñe'nihqamuy sinomuyatuy píwu. ⁶ Pu ura pam Sodom-nikañw pu Gomorrhat wuhkokitsokit qóhtsaptaqe kíqōta. Pan pumuy hintsanhqe, hakim ahpiy put qa káptsī'yuñqamuy amuñem hin hintaniqat amumi put akw mātakta. ⁷ Nikañw pam it suan qátuhqat Lot nukpansinmuy tuskapqatsiyamuy ep amumi puhtsemokiwtāqat ayo tavi. ⁸ Pi pam tāqa súantaqa pumuy amumum qátuhqe, pumuy qaanhīntsaḡpiyamuy añ taykañw, pu nanvotqe put akw nāqavō nāunañwmokinta. ⁹ Noqw òviy Tutuyqawhqa suyan pi put káptsī'taqat kānavotpit añqw hin ayo táviniqey tuwī'ta, pu qaanhinwisqamuy oyi'taniqeyu, hisat hin amuñem yuke' pumuy sivintoyvaniqey aw pahsavō. ¹⁰ Nihqe tis pi òviy pam añ hakimuy nāp tuyoy'ewakw tuñlayiy añ hinwisqamuy pan hintsanni, pu añ momñiwituy qa hihtay'yuñqamuy píwu. Puma pi kwikwivitu; nāp tunatay hinwisniqey anyuñwa. Puma òñaqw hihtuy káptsītiwyaqamuy amumiḡ qalomáhiñqawaniqey qatuhtusya.

¹¹ Noqw hikispi God hoñviaymat pumuy amuhpenihqe pavan pas ò'qalt- nikañw, pu hóhoñvit, Tutuyqawhqat atpip pumuy amumiḡ qa nānap hin hiñqawakañw hihta aqw tsotskanaya. ¹² Noqw ima sinom hihtuy popkotuy hihta aw qa wūwayañwuqamuy amunkahkañw, hin unañwtote' pan yukuyañwu; ñuiwye', nñiwyaniqey òviy aniwhtoti. Noqw puma hihta as qa mātsī'kahkañw qalomáhiñqawañwu; nihqe nāp qaanhinwisqey ep súlawhtini, ¹³ Nen qaanhīntsaḡpiy añqw ahsatit òmahtotani. Tālō' puma qaunánwtalqatsit ep hahlayya. Ima hihta itséheet panyuñwa, himu hihta akw qa pasiwtāqat pankahkañwo; qaantunatyay ep himuiwkahkañw haqam umumum nophomikiwtāñwu; ¹⁴ Novōwuy- sa taynumya; piw soon pōsiam qaanhtiput qe'tini. Puma tuptsīwnit añ qa ò'qaltuy ūnatotoynaya. Puma hihta tuñlayiy himuy'vayaniqey tuwī'yuñwa. Oviy puma God itsívuyat akw so'niqw pan amuñem yukiwta. ¹⁵ Ima hakim pōhut súantaqat añqw lasyat nāp sūhaqamiyaqe, hakiy Bosor tiyat Balaam kukyāt añqe' hinwisa. Ura pam hihta qaantsatskiwhqat añqw hihta himuy'vaniqey unañwti. ¹⁶ Noqw ura himu pohko put qaantunatyayat ep put mēwa. Mōro qayuáataqa tāqat tōnayāt akw God lavay'ayayat qaunánwtalqat mēwa. ¹⁷ Ima hapi nóñanvatñit añqw pāhut súlawhtiqat anyuñwa, wisoomawht hulukwhoyaqat an'i. Noqw pumuy amuñem God pas haqam qatālat na'sasta. ¹⁸ Puma hihta an'ewakw kwiviyuaatotaqe, tuptsīwnit añ qa ò'qaltuy tuskapqatsit akw ūnatotoynaya, hakimuy qaanhinwisqamuy amuñaqw híhin ayo nóñakqamuy. ¹⁹ Puma as pumuy qenivo òoyyaniqey pañqawwat, nāp hihta tuyoy'ewakw hintsatskiwhqat aw tūwik'iwyuñwa. Pi hak hihta akw áñwutiwe', pay put aw tūwik'iwtāñwu. ²⁰ Ispi kurs pay as hak Jesus Christ Itahtutuyqawhqay, ayo Tūooyhqat tuwī've', yep qatsit ep hihta qalomáhīntsaḡkiwhqat añqw mātaviwe', pay piw put ap ahoy kwise' áñwutiwhq, pay pep pu' so'ñwamiḡ qatsīat pas qalomáhintāñwu, mohtiwat qatsīyat epnihqee. ²¹ Pay tatam pi as puma hin suan hinwisniqat qa nanaptani. Ispi puma as suan tutavot nanaptat, kwusuyat, añqw ahoy lasyaqw pam pas qalomáhinta.

²²Noqw pay pi it yan lavayit puma súanhtoti: Pohko nāyōiy aw ahoy pitu; piw pitsōtit as pāhomyaqw, pay piw tsōqakuyit aqw waōōykuniqey aqw ahoy paki.

3

The Promise of the Lord's coming

¹ It hapi akw nu pu' lōs umumi pēna, aw iunañwamu. Nihqe nu put akw umuy ahoy u'nantoynaqe umuhwuwniy súantaqat pavan oqalaniqey unañwiti, ²Uma imuy pās unañway yesqamuy God lavay'aymuyatuy pay hisat hin lavayhtotiqat u'ni'yuñwiniqat òviy'ò, pu Itahtutuyqawhqay, itamuy ayo Oyahqat tutavoyata, itam put ayamat umumi hin put mātapyaqat pan'i. ³ It yantaqat uma mohti navoti'yuñwini: Pay nāt so'nwamiq hakim tututsiwyaqam nāp tunatyay añ hinwisqam hoñvani; ⁴ Nen pañqaqwani: Yaw pam pītuniqey pañqawu. Noqw pan lavayi hisat aw antsaniwini? Taq itahwu'yamuy hisat so'q, hisat sohsoy himu yukiltiqa pay nāto panyuñwa, kitotani. ⁵ Noqw pay i' navoti susmataq'a: Pay i' yañ tokpela God lavayiyat ahpiy hisat yukilti. Noqw tūwaqatsi pāñaqw wunuwkañw pāhut añqw yukiwta. ⁶ Noqw pu pay ura i' tūwaqatsi ephaqam yukiltiqaqat put akw pātsiq sūlawhti. Noqw puma put navotit qa aw tunatyawyuñwa. ⁷ Noqw God it yañ tokpelat, pu tūwaqatsit, pu'nihqat lavayiy akw warani'ta. Nikañw ason pam imuy put qa kaptsi'yuñqamuy hinwat amuñem yukut, hovalani. Nen pep pu' i' yañ tūwaqatsi taqtiniqat pan put enem yuku. ⁸ Nikañwo aw iunañwamu, it hapi uma qa suhtokyani: Sūs tāla Tutuyqawhqatniqw sōmorit yahsañwuy anta, pu sōmorit yahsañw sūkw tālat anta. ⁹ Pay Tutuyqawhqay lavayiy aw antsanniyeq ep qa sōwuniñwu, nāmahin pi sinmuyniqw pam pantañwu. Pi pam itamumi wuhko maqaptsi'ta, hakiy sūlawhtiniqat qa suhta'ewñwunihqee. Nikañw pas as sohsoyam nāp tunatyay añqw lasyaniqat pam nāwakna. ¹⁰ Nikañw hapi Tutuyqawhqat talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq pītuniwuat pan'i. Noqw ep pu' tokpela a'nō umumutat, haqami tūwayani. Noqw pu' añ himu hin yukiyuñqa qōhit akw pātini. Noqw tūwaqatsi, pu añ himu hinyuñqa taqtini. ¹¹ Noqw suyan hapi sohsoy himu pātiniqat uma navoti'kahkañw, ya uma hin as hinwisni? Soon uma qa ahsupoq qatsit añ suan hinwise' God enem-sa yesni, ¹² Hisat God talōñniyat aw pītuniqat maqaptsi'kahkañw, kwanwtotoynayakahkañwo. Pi put talōñniyat ep yañ tokpela taqte', pātini; pu añ himu hin yukiyuñqa qaan'ewakw mukit akw sūlawhtini. ¹³ Noqw pay as pi panta. Noqw itam pi pūhut tokpelat, pu pūhut tūwaqatsit itamuy āawnaqat òviy maqaptsi'yuñwa; pep hapi himu súantaqa-sa pasiwtani. ¹⁴ Noqw uma hapi iit yantaqat òviy maqaptsi'yuñwa, aw iunañwamu. Nihqe òviy uma tunatyawyuñqw, ason pam pite' umuy kwakwhai-wyuñqat umuy tūwani, qa haqam hihta akw itséheiyuñq'ò, kurs hak umuy hihta ep tukopnaniq'ò. ¹⁵ Itahtutuyqawhqay umuy ayo nōnakniqat òviy umumi maqaptsi'taqat uma pan wūwantotani. Pay ura aw ita'nañwa Paul piw pan umumi pēna, suan wuwniy put aw noiwhqat ahpiy'ò. ¹⁶ Pay pi añsakis pēne' it yuaaykuñwu. Noqw tutuveniyyat añ pēhu māmatniqw qatūvosi. Noqw ima añ qanavoti'yuñqam, qa hūrs hoñqam put hihin namtōkintotaqe nukushintsahsanya; nihqe nankiwakw panhtoti, pay ahpiy pēhut tutuvenit pantsatskaqey pan'i. ¹⁷ Noqw òviy'ò, aw iunañwamu, uma hapi añwu pay it navoti'yuñqe òviy qanāunay'yuñwini; taq nāp hisat sen hakim qaanhinwisqam it pōhut pas antsanihqat añqw umuy lasnayaqw, uma hūrs hoñqey mātave', añqw ruhpaqyani. ¹⁸ Uma qa panhtotit, God añqw núokwat makiwye', put añ wuñwani, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat tuwi'yuñqey añ suyhtsepñwat oqawi'wiskahkañwo. Nam pam kaptsitiwaa, pay pūu-nikañw pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

JOHN mohti Pēniata

The Word of Life

¹ It lavayit ahpiy yēsiwhqat yayhniwhqat aṅqawnihqat hapi itam aw tūqaykahkañw, itahposiy akw aw yórikya. Put hapi itam aw tātayyat itahmay akw aw hintsatsna. ² Pi qatsi pas mātakti. Noqw itam aw yórikya. Nihqe put pantaqat suyan navoti'yuñqe put tuawi'yuñwa. I' qatsi qaso'taqa as Nayat ámumnikañw itamumi mātaktiqat itam umuy áwintota. ³ Itam hapi hihta aw yórikyaqey, pu aw tūqayyaqey umuy áwintota, uma itamum sūpwatniqat òviy'ò. Noqw itam hapi pas suyan Nayat amum sūpwatu, pu Tiyat Jesus Christ ámuma. ⁴ Noqw uma pas hahlayyaniqat òviy itam yan umumi pentota.

God Is Light

⁵ Noqw itam hapi yan lavayit put aṅqw nanaptaqe umuy áwintota: God tálanihqata; noqw qatála hapi pas put ep súlawu. ⁶ Kurs itam put amum sūpyaqey pañqawkahkañw qatalpuva hinwise' itam hapi atsálalwani; nihqe hihta pas qa átsanihqat qa hintsatskani. ⁷ Nikañw pam tálát epniqw òviy itam put an tálát an hinwise' itam sūp hinnumyani. Noqw put Tiyat Jesus Christ unwáat itamuy sohsok qaanhtiput aṅqw kwañw'ewakwtani. ⁸ Kurs itam qaanhtiput itamuhpe súlawhqat pañqawqe', itam nāmi yētotani. Noqw God lavayiat pas antsanihqat hapi itamuhpe súlawni. ⁹ God súankañw, pu lavayiy an hinhtiñwu. Noqw òviy itam put aw itahqaanhtipuy nahostotaqw, pam soon itahqaanhtipuy itamuhpiy qa ayo yúkuni, pu sohsok qasuantsakpit aṅqw itamuy kwañw'ewakwtani. ¹⁰ Itam qa haqam hihta ep qaanhtotiqey pañqawqe', pam átsanihqat itam pan put yukunayani. Noqw put lavayiat hapi itamuhpe súlawni.

2

Christ Our Helper

¹ Itimhohyamu, uma hapi qa haqam qaanhtotiniqat òviy nu umumi yan penta. Noqw sen haqawa qaanhtiqw, pay Jesus Christ, pas sūka súantaqa, itamuñem Itanay aw lavayi'ma. ² Pu pam itahqaanhtipuy ep mokqe, itamuy Nay enañ namivöhikna. Pu pam qa itahqaanhtipuy-sa ep mōki, pas hapi sohsokmuy qaanhtipuyamuy ep'e. ³ Noqw itam put tutavoyat añ hiwisqey akw put tuwi'yuñqey navoti'yuñwa. ⁴ Hak haqam put tuwi'taqey lalvaykañw put tutavoyat qa añ hinme' hapi átsani. Noqw himu pas antsanihqat put hapi ep súlawni. ⁵ Nikañw kurs hak haqam put lavayiyat añ hinmaqa pam hapi pas antsa God aw unañway'tani. It hapi yantaqat akw itam God añ yesqey navoti'yuñwa. ⁶ I' hak Tiyat amum hinnumqey pañqawlawhqat pas put hinmaq soon piw qa pan hinmani.

The New Command

⁷ Itupkomu, pay hapi nu qa hihta pas pūhut tutavot umumi penta, nikañw pay hisattutavota. Ura uma yayhniwhqat aṅqaw put oyi'yuñwa. Noqw uma yayhniwhqat aṅqaw lavayit nanvotaqw, pam hapi hisattutavo. ⁸ Nikañw pu' piw nāt nu pas pūhut tutavot umumi penta; ispi qatála ayo ruhpaq'ò; noqw tála pas antsanihqat pu' tála. Noqw pam tutavo Tiyat qatsiyat akw aw antsaniwa, pu umuhqatsiy akw piwu. ⁹ I' hak tálát añ hinmaqey pañqawkañw sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqa hapi nāt qatálat añ hinma. ¹⁰ I' hak sinosñway aw unañway'taqa hapi tálát añ hinma; nihqe sinmuy qa unañwmoknani. ¹¹ Pu i' hak sinosñway qa aw suhtaq'ewnihqa hapi qatálat añ hinma; nihqe qatalpuva hinmakañw, haqami hoyoyotaqey qa navoti'numa, pi qatála put pōsiyat qatálawnaq'ò. ¹² Nu hapi umumi penta tsatsáyhohyamu, God Tiy tuñwniyat aw umuy túnwantaqe, umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuqw òviy'ò. ¹³ Nu umumi penta námatu, uma put hakiy yayhniwhqat aṅqawnihqat tuwi'yuñqw òviy'ò. Nu umumi penta tōtimu, uma it hakiy qalolmat ánwutotaqw òviy'ò. Nu umumi penta tsatsáyhohyamu, uma Itanay tuwi'yuñqw òviy'ò. ¹⁴ Nu umumi pēna námatu, uma put hakiy yayhniwhqat

añqawnihqat tuwi'yuñqw òviy'o. Nu umumi pēna tōtimu, uma hōhoñvitniqw òviy'o, pu God lavayiat umuhpe huruiwtaq'ò. Nihqe uma it hakiy qalolmat áñwutota. ¹⁵ Uma yep qatsit tunatyayat qa kwañwátayyuñwini, piw ep hihta hinyuñqata. Kurs haqawa yep qatsit tunatyayat hahlaye' pam Itanay qa aw unañway'tani. ¹⁶ Pi ñi himu sohsoy yep qatsit ahpiy'o: itahtokoy ahpiy tuñlayi, pu itahposiy ahpiy'o, pu kwivi'nañwat ahpiy'o. Pam qa Itanay ahpiyini, yep qatsit ahpiy'o. ¹⁷ Noqw yep qatsi hapi tūwayato, pu put ep himu tuñlayi. Nikañw i' hapi God tunatyayat añ hinmaqa pas sūtsepni.

The Enemy of Christ

¹⁸ Itimhohyamu, so'ñwamiq hapi pitsíwta. Noqw ura hak Christ ehpewiwtaqa pítuniqat uma nanaptaqw, pay hapi kaysiwñqam Christ ehpewyaqam pu' pay yēse. Noqw it yantaqat hapi akw itam so'ñwamiq pitsíwtaqat mātsi'yuñwa. ¹⁹ Puma as itamuhpiy añqe' nankwusañw pay puma qa itamum tōnawta. Pi as puma itamum tōnawte', soon as ka qa itamum yūmosa hinwisni. Pay qa sohsoyam itamumyaqey mātaktotiniqey òviy panhtoti. ²⁰ Noqw pay uma hapi hakiy Qahováriwtaqat akw tuvoylatoti. Nihqe uma sohsoq hihta navoti'yuñwa. ²¹ Pay uma hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñqat nu qa panwat umumi pēna, pi uma put navoti'yuñqw òviy'o. Pu qa haqam himu atsa it pas qaatsat ahpiyinihqat uma navoti'yuñwa. ²² Noqw ya hak átsani? I' hak Jesus qa Moñw'asi'taqat pañqawlawhqa. I' hak Nayat-nikañw pu Tiyat pumuy ayo yuykuqa hapi Christ ehpewinihqa. ²³ Hak hapi haqam Tiyat ayo yuykuqa pay Nayat qa tuwi'ta. Nikañw i' hak God Tiyat Moñw'asi'taqat pañqawhqa hapi Nayat tuwi'ta. ²⁴ Noqw òviy hapi uma yayhniwhqat añqaw hihta nanaptaqey aw tunatyawwisni. Kurs uma añ ahsupoq put añ hinwise', pay uma soon piw Tiyat ep qa yūmosa hinwisni, pu Nayat ep'e. ²⁵ Noqw yan hapi pam itamuy āawna: Itamuy qatsit qaso'taqat máqaniqeyu. ²⁶ Nu umuy qa súaqwat lahsintotaqamuy lavayhtiqey umumiq yan pēna. ²⁷ Nikañw pay uma Itanay ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyaqaw, pam umu'nañwpeq qatu. Noqw soon pas hak piw umuy hihta tutuqaynani. Pi Hikwsi hapi umuy sohsoq hihta tutuqayna. Pam hapi pas antsa, pu pas qaatsa; nihqe hin pas umuy tutuqaynaqaw pan uma put ep hinwisni. ²⁸ Noqw taa ítimhohyamu, uma Tiyat ep huruiwyuñwini. Noqw hisat pam māaktiqw, itam qa òkiwyani; nen put pituqw, itam qa hihta ep hamanhtotini. ²⁹ Uma put súantaqat pan aw navoti'yuñwa. Noqw òviy suyan hapi hak suan hinmaqa God tñyatnihqat uma navoti'yuñwa.

3

Children of God

¹ Meh, kurs huvam aw wūwayaa: Itana pas pavan itamumi unañway'ta! Oviy pi itam God timatnihqey pan tuñwantiwya. Paniqw hapi òviy yep qatsit tunatyayat hinwisqam itamuy qa tuwi'yuñwa, puma put Tiyat qa tuwi'yuñqe òviy'o. ² Aw iunañwamu, pu' hapi itam God tīmatu. Noqw itam hin yukiltotiniqw pam pantaqa pay nāt qa māakti. Nikañw ason hisat Tiat māaktiqw itam put anyuñwiniqey navoti'yuñwa; ispi itam put hin hintaqat aw yórikyaniqee. ³ Noqw haqam it yantaqat unañwvahsit ñöyi'taqa nākwañw'ewaklawñwu, pas pam hin kwañw'ewakwinihqat pan'i. ⁴ Qaanhtiput hintsakqa piw tutavot ehpewi hintsakñwu; pi qaanhtiput tutavot ehpewi hintsatskiwhqa. ⁵ Noqw uma navoti'yuñqw, ura God Tiat itahqaanhtipuy ayo yúkuniqe òviy māakti. Noqw qaanhtiput put ep súlawu. ⁶ Noqw put ep huruiwtaqa hapi qaanhtiput añ qa hinma. Qaanhinmaqa hapi put aw qa yóriki'ta; piw qa tuwi'ta. ⁷ Itimhohyamu, qa hak hapi umuy ūnatoynani. Suan hinmaqa hapi súantañwu, God Tiat suan hintaqat pan'i. ⁸ Qaanhinmaqa hapi Nukpanat añqwniñwu. Pi Nukpana yayhniwhqat añqaw qaanhinma. Noqw God Tiat Nukpanat tutmalayat símoknaniqe òviy māakti. ⁹ God añqw tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God tunatyat put apqōlpeniñwuniqw òviy'o. Pu soon pam hihta ep qaanhtiñwu, pi pam God añqw tihtiwhwinihqe. ¹⁰ Yantaqat hapi akw God timat māakya, pu Nukpanat tīmatu: Súantaqat qa hintsakqa hapi qa God añqwniñwu, pu i' hak sinosñway aw qa unañway'taqa piwu.

¹¹ Pi ura uma yayhniwhqat ańqaqw it hapi yan tūawit aw tūqayyuńwa: Itam nānami unañway'yuńwniqata; ¹² Ura i' hak Cain Nukpanat ahpiynihqeq tupkoy nīnaqat qa panhtotini. Noqw ya hinoqw pam put nīna? Ispi put tumalaat qalolmaniq'ō, noqw tupkoyat tumalaat súanta. ¹³ Pay uma qa pas pas hin wūwantotani, itupkomu, kurs yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaq'ō. ¹⁴ Itam hapi moki-wuy ańqw qatsit aw nōńakqey navoti'yuńwa, ōviy pi itam itahsinosńwamuy amumi unañway'yuńwa. Nohtumi qa unañway'taqat hapi mokiwuy ep hinnuma. ¹⁵ Sinosńway aw qa suhtaq'ewnihqa hapi sinmuy qōyantaqanińwu. Noqw uma navoti'yuńqw qa hak tuqwyantaqa qatsit qaso'taqat pasiwta. ¹⁶ Pi God Tiat itamuńem qatsiy tavi. Put pantaqat akw God itamumi unañway'taqat itam māmatsya. Noqw soon as itam tuwat itahqatsiy qa itahsinomuy amuńem o'yaniqey suhtaq'ewyani. ¹⁷ Noqw sen haqawa yep qatsiy ep hihta himuy'tiwhqat himuy'kańw, sinosńway hihta haqni'taqw, tuway'kańw put qa ōkwatuwe', ya sen hin pam God ańqw nuhtumi unañway'taniqey tuwi'vaqey pańqawni? ¹⁸ Itimhohyamu, itam qa itahlavayiy-sa akw nānami unañway'yuńwni, piw itahleńiy akw'a. Itam qa panyuńwt, itahhinsakpiy akw pas antsa panyuńwni.

Courage before God

¹⁹ Pu it hapi akw itam pas antsa God tīmatnihqey navoti'yuńwni; nihqeq qa hin unañway'kahkańw put aw ōkiwtani. ²⁰ Ispi kurs pay itah'unañwa itamuy sóontsani'taniqw, tis pi God itah'unañwa epnihqeq pas sohsok hihta navoti'ta. ²¹ Aw iunañwamu, kurs itah'unañwa itamuy qa sóontsani'taniqw pep hapi pu' itam God aw qa ōkiwyani. ²² Pu itam hihta ōviy tūvińtote' put ańqw put ōmahtotamantani, ispi itam put tutavoyat ań hinwisqee, nihqeq put tayawintiwsa. ²³ Noqw yan hapi pam tutapta: Itam put Tiyat Jesus Christ aw tūtuptionsiwe', nānami unañway'yuńqwniqata. ²⁴ Noqw i' hak God tutavoyat ań hinmaqa hapi put ep qátuni; noqw God put ep qátuni. Noqw pam itamuy Hikwsit máqahqat akw itam put itamuhpe huruiwtaqat navoti'yuńwa.

4

The True and the False Spirit

¹ Aw iunañwamu, pay uma qa pas sohsokmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw yuaato-taqey pańqaqwaqamuy amumi tuptsiyamantani. Nikańw uma pumuy amumi pohtayamantani, sen puma pas antsa God ańqwyaqata. Taq kaysiwhqam God lavay'aymatnihqey atsáy'yuńqam tūwaqatsit ańqeq' nankwusa. ² Noqw it akw hapi uma God Hikwsiyat māmatsyamantani: Haqawa Jesus Christ tokoy'kańw pítuhqat pańqawlawhqa hapi God Hikwsiyat ahpiy yuaatani. ³ Pu haqawa Jesus Christ tokoy'kańw pítuhqat ayo yuykuqa hapi qa God Hikwsiyat ahpiy yuaatani, soq it hakiy Christ ehpew'iwtaqat hikwsiyat ahpiy'ō. Ura nāt Christ ehpew'iwtaqat pítuniqat uma nanapta. Noqw pu' hapi pay pam yep qatsit ep hinnuma. ⁴ Noqw pay Christ umuh'nańwpeq qátuhqa put epnihqeq pas pavan hońvi. Noqw ōviy uma pumuy ańwutota, pi uma God ahpiy tihtiwyaqee, itimhohyamu. ⁵ Christ ehpew'iwyuńqam yep qatsit tunatyayat ahpiyya; nihqeq ōviy yep qatsit tunatyayat yuaatota. Noqw yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi tūqayyuńwa. ⁶ Itam hapi God ahpiy tihtiwyay. Noqw God tuwi'taqat itamumi tūqaytańwu. Pu God qa ahpiy tihtiwhqa itamumi qa tuqayvastańwu. It akw hapi itam it Hikwsit pas qa atsats mátsi'yuńwa, pu piw it atsats hikwsita.

God Is Love

⁷ Aw iunañwamu, itam nānami unañway'yuńwni. Pi God hapi itamuy nuhtumi unañway'yuńwniqat tutuwnańwu. Noqw haqam nuhtumi unañway'taqat hapi suyan God ahpiy tihtińwu, nihqeq God tuwi'tańwu. ⁸ Haqam nuhtumi qa unañway'taqat hapi God qa tuwi'tańwu, pi God nami'nańwaniq'ō. ⁹ Noqw God nuhtumi unañway'taqey itamumi mahtaknaniqeq pas sūkw Tiy tūwaqatsit aw tavi, itam put atsviy yesniqat ōviy'ō. ¹⁰ Noqw it akw itam God itamumi unañway'taqat māmatsya. Qa itam hapi God aw unañway'yuńqw, pay pam itamumi unañway'taqeq ōviy Tiy tavi. Noqw pam itahqaanhtipuy ep mokqeq itamuy God enań namivōhikna. ¹¹ Aw iunañwamu, God pas panhaqam itamumi unañway'ta. Noqw ōviy pas hapi itam soon as tuwat nānami qa unañway'yuńwni. ¹² Qa haq hapi hak God aw yori. Kurs itam nānami unañway'yuńqw,

pep hapi pu' God ita'nañwpeq qátuni; nihqe itamuy nānami pas unañway'yuñwniqat itamuy tutuqaynatima, itam put an nuhtumi unañway'yuñwniqat aw pahasavoo. ¹³Noqw itam put añ yesq pam ita'nañwpeq qátuqw itam navoti'yuñwa, pi pam Hikwsiy itamumi nóaqw òviy'ò. ¹⁴Noqw itam hapi aw yòrikya, piw Naat itamumi unañway'taqat itam tuawi'yuñwa; ispi pam Tiy añqw pew taviqw pam sinmuy ayo oya. ¹⁵Hak hapi haqam Jesus God Tíyatnihqat pañqawhqa God añ qatu; noqw God put unañwpeq qatu. ¹⁶Noqw itam hapi God itamumi unañway'taqat nanaptakañw tütuptsiwa. God hapi pas nami'nañwa. Noqw nuhtumi unañway'taqa hapi God añ qatu, noqw God put ep qatu. ¹⁷Aw iunañwamu, kurs itam hin as nānami unañway'yuñwniqey pan nānami unañway'yuñwe' pep pu' ason hin yukiltiniqat aw pituqw itam qa ókiwyani. Pi Tiat yep qatsit ep hin hintaqw pay itam piw an yep hinyuñwa. ¹⁸Hak hakiy aw unañway'te' qa put mamqasñwu; maqaswuñni súlawñwu. Taq maqaswuñni'taqa hapi qa sun yantañwu. Noqw òviy God mamqasqa hapi soon pas put aw unañway'tani, pam as put aw unañway'tanikañwo. ¹⁹Itam put aw unañway'yuñwa, ispi pam mohti itamumi unañway'taq'ò. ²⁰Kurs hak haqam God aw unañway'taqey yan lalvaykañw sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqa hapi atsátani. Ispi puyaw hak sinosñway aw yòriki'taqey aw qa unañway'te' hin tis God aw qa yòriki'kañw put aw unañway'tani? ²¹Noqw yan hapi pam itamumi tutapta: God aw unañway'taqa piw sinosñway aw unañway'taqata.

5

Our Victory over the World

¹I' hak Jesus Christ-nihqat tuptsiwihqa hapi God añqw tihtiwiñwu. Pu hak haqam God Itanay aw unañway'taqa piw put tímuyatuy amumi unañway'tani. ²Itam God aw unañway'kahkañw put tutavoyat añ hinwise' pep pu' itam put tímuyatuy amumi unañway'yuñqey navoti'yuñwni. ³Kurs itam God aw unañway'yuñwe' itam put tutavoyat añ hinwisni. Noqw put tutavoat qa maqsonhinta. ⁴I' hak God ahpiy tihtiwhqa yep qatsit tunatyayat áñwuy'tañwu. Noqw yan hapi itam yep qatsit áñwuy'yuñwni-God aw tütuptsiwee. ⁵Noqw ya hak yep qatsit tunatyayat áñwuy'tani? I' hak Jesus God Tíyatnihqat tuptsiwihqa hapi.

The Witness about Jesus Christ

⁶Ura Jesus Christ pituqhqe kūyit akw-nikañw pu uñwat akw tuvoylati, qa kūyit akw-sanit, pi kūyit akw-nikañw pu uñwat akw'a. Noqw Hikwsi hapi put pantaqat tuawi'ta. Noqw pam hapi pas qa atsa. ⁷Pi pahyom òveqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Náata, pu Lavayiat, pu Hikwsi Qahováriwtaqa. Noqw ima pahyom pay suhkaa. ⁸Pu pahyom tūwaqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Hikwsi, pu kūyi, pu uñwa. Noqw ima pahyom sun lavayi'yuñwa. ⁹Itam pay sinmuy tuawiyamuy kwusuya. Nihqe tis òviy itam God tuawiyat kwusuyani. Noqw pam hapi Jesus Christ put Tiatnihqat pañqawu. ¹⁰Ason hak God Tiyat aw tuptsiwihq God Hikwsiat put unañwpeq qátu, nihqe put pantaqat tuawi'ta. Noqw pay God qa tuptsiwihqa hapi pam átsanihqat pan put yukuna, ispi God Tiy hin tuawi'taqat pam qa tuptsiwihqee. ¹¹Noqw yan hapi God itamuy áawna: Pam itamuy qatsit qaso'taqat huyta, it qatsit put Tiyat epnihqata. ¹²Tiyat kwusi'taqa hapi qatsit kwusi'ta. Pu i' hak God Tiyat qa kwusi'taqa hapi qatsit nāstaa.

Eternal Life

¹³Nu hapi umuy God Tiyat aw tuptsiwini'yuñqamuy amumi iit penta. Noqw uma put añ tūñwantote', uma God Tiyat aw tütuptsiwaqe qatsit qaso'taqat himuy'vayaqey navoti'yuñwni. ¹⁴Noqw itam put aw tuptsiwini'yuñqw, put tunatyayat an hihta òviy itam put tūviñtotaqw, pam itahnawakinpiy navotni. ¹⁵Noqw itam put itahnawakinpiy aw tuqayvastaqat navoti'yuñqw, itam put aw nāp hihta tūviñtotaqw pam itamuy put máqani. ¹⁶Kurs uhsinosñwa qaanhtiput pay mokiwyuy aqw qa pitsiwtaqat hintsakq um put aw tayte' pay um put enēm tūviñtani. Noqw God put qatsit máqamantani, kurs pam mokiwyuy aqw qa pitsiwtaqat qaanhtiput hintsakniq'ò. Pas antsa kurs hin hak qa mokiwyuy aqw pitsiwtaqat qaanhtiput hinhtini. Noqw kurs hak pan qaanhtiqw, um put enēm tūviñtaniqat qa putwat nu pañqawu. ¹⁷Sohsoy qaantsatskiwhqa hapi qaanhtipu. Noqw soon sohsoy qaanhtipu mokiwyuy aqw pitsiwtani. ¹⁸Itam navoti'yuñqw i' God

ahpiy tihtiwḡa qaanhtiput aḡ qa hinma, pi God Tiat put aw tunatyawtaḡwuniq'ō. Noqw Nukpana put aw qa hintsakḡwu. ¹⁹ Noqw itam hapi God timatnihqey navoti'yuiḡwa. Noqw yep qatsit tunatyayat aḡ hinwisqam sohsoyam it hakiy qalolmat akw tuyqawiwuyuiḡwa. ²⁰ Itam navoti'yuiḡw God Tiat pituhqe itamuy suyan unaiḡwtalwuwnitoyna. Noqw ōviy itam God pas antsanihqat tuwi'yuiḡwa. Noqw itam it hakiy pas antsanihqat aḡ yēse, pu Tiyat Jesus Christ aḡ'a. Pam hapi pas antsa God. Noqw itam put aḡ yeskahkaḡw qatsit qaso'taqat himuy'yuiḡwa. ²¹ Itimhohyamu, uma hihta wutsit aw nāwakintiwḡqat qa aw may'yuiḡwni. Pas antsa.

JOHN

ańk Pēniata

¹ Nu' wukw'aya, itahsiway pas namorstiwhqat aw penta, pu tímuyatuy amumii. Nu umumi pas antsa unańway'ta; pu pay qa nu'saa, pay pas sohsoyam it hakiy pas antsanihqat tuwi'yuńqam pīwu, ² I' hak pas antsanihqat itamuhpe pakiwkańw, itamum yūmosa hinmaniqat tunatyayat ōviy itam umumi unańway'kahkańw, pas antsa yan umuńem nāwakinwisa. ³ Nam ōkwalni, núokwa, pu kwakwhaunańwa umumum yantani, Itanay God ańq'ō, piw Tiyat Tutuyqawhqat Jesus Christ ańq'ō.

Truth and Love

⁴ Pas haqawat uhtim Itanay lavayiyat pas antsanihqat ań hinwisq, nu amumi navotqe, put ep pas hahlayti, ura Itanay ańqw itamumi hin tutaptiwhqat pan hinwisq'ō. ⁵ Noqw taay isiwa, nu okiw ūmi pańqawni: Itam nānami unańway'yuńwni. Nu hihta qa pūhut tutavot ūmi penta, nikańw pay ura yayhniwhqat ańqawq itamumi hin tutaptiwhqata. ⁶ Noqw itam put tutavoyat ań hinwise' pan nānami unańway'yuńwni; noqw yan hapi tutavo, ura uma yayhniwhqat pahpiy hihta nanaptaqey ań hinwisniqata. ⁷ Taq kaysiwhqam tūunatotoynaqam tūwaqatsit ań nankwusa, nihqe i' Jesus Christ tokoy'kańw pítuhqat ayo yuykuya. I' hapi tūunatotoynaqa; pu Christ ehpew'iwtaqa. ⁸ Uma nāmi tunatyaltotini; noqw itam hihta tumaltotaqey qa kwayhyat, ań ahsupoq ahsatotani. ⁹ Mewnit yūmo kwílakqa, pu Christ tutaqayhpiyat qa ań hinmaq, God put qa amum hinma. Pu hak Christ tutaqayhpiyat ań hinmaq, Itanay-nikańw pu Tiat puma put amum hinma. ¹⁰ Hak umumi pite', qa yan umuy tutuqaynaqw, uma umuhkiy qa aw put panayamantani, piw uma qa ōqalayamantani. ¹¹ Taq put ōqalaqa qanhtipuyat ep suńwáatni.

Final Words

¹² Pas nu as nāt nihtiwtatqat hihta umumi pēnanikańw, pay nu qa tutuvenit ań pēnani, piw qa tutuvenkuyit akw'a. Nikańw pay hisnen nu umumi pítuni; noqw itam pas nānami taykahkańw, yuaatotani; nen pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹³ Namortihqat uhqōqay timat uń ōqalaya. Nam antaa.

JOHN Pēniat payisni'maqa

¹ Nu' wukw'aya, it pas aw iunañway Gaius aw penta. Nu pas antsa ūmi unañway'ta. ² Aw iunañwa, pas sohsoy himu uñem lolmaniqat nu uñem nāwakinma, um suphelaw-taniqat pas uhhiiksi suphelawtaqat pan'i. ³ Pi tuptsiwni'yunqam ökihqe, inumi un tūawvayaqw, yaw um itahtuptionsniy pas antsanihqat hürs ñuy'kañw put añ hinma. ⁴ Pi yaw itim Itanay lavayiyat pas antsanihqat añ hinwisq, nu put pantaqat navotqe, pas hahlayhti. Qa himu put epnihqe inumi pas pavan hahlayhpi.

Gaius is Praised

⁵ Aw iunañwa, pay um añ tuptsiwni'yunqamuy-nikañw, pu a'löntuy hin tumalay'taqey ep súantsaki. ⁶ Yaw um nuhtumi unañway'taqat puma God aw tōnawtaqamuy amumi tūawvaya, noqw um God kaptsi'kañw, pumuy haqamiyaqw amumi unañwtave', súant-hitini. ⁷ Pi puma put tuñwniyat tunvotnayaniqe añqe' nankwusa; nihqe imuy qatuptsi-wni'yunqamuy amuñaqw qa hihta ömahtiwisa. ⁸ Noqw paniqw hapi öviy itam pumuy panyunqamuy soon qa pāsyani; nen pumuy tumalsuñwamatni, puma Itanay lavayiyat pas antsanihqat yuaatiwisq'ö.

Diotrophes and Demetrius

⁹ Ura nu as God aw tōnawtaqamuy amumi pēna; noqw i' Diotrophes pumuy amuñaqw pas hímuniqey nāwaknaqa itamuy qa ömahta. ¹⁰ Noqw öviy kurs nu umumiq pite', soon nu put hiniwhitipuyat aw qa pónaknani, itamumiq nánaphin qalomáhiñqawlawhqata; pu pas qa ñöyaltiqe, pam añ tuptsiwni'yunqamuy qa ömahta; nit pu pumuy ömah-totaniqey nānawaknaqamuy mēwanta; nihqe God aw tōnawtaqamuy amuñaqw pumuy ayo maspita. ¹¹ Aw iunañwa, um hihta qalolmat aw qa nanawinht, lolmatni. Lolmat añ hinmaqa hapi God t'ata; pu i' hak hihta qalolmat añ hinmaqa hapi God aw qa yóriki'ta. ¹² I' Demetrius sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. Noqw i' pas antsa. Owi, pu itam pas piw nāp aw navoti'yunwa; noqw uma navoti'yunqw, itahtuawi pas qa atsa.

Final Greetings

¹³ Pas nu as nāt nihtiwtat hihta pēnanikañw, pay nu qa tutuvenkuyit pu qa tutuvenkohot akw ūmi pēnani; ¹⁴⁻¹⁵ Nikañw pay hisnen nu qa pas wūyavotiqw ūmi yórikni; noqw itam pas nāmi taykañw yuaatani. Nam kwakwhaunañwa umum yantaa. Ima itahkwatsim un öqalaya. Um itahkwatsmuy nanāpwat öqalantani.

JUDE

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

¹ Nu' Jude, Jesus Christ tūwīkiat, pu James tupkoat it penta. Nu umuy Itanay God ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy òqalanta. Ura pam umuy wánwayhqe, Jesus Christ eñem umumi tunatyawma. ² Nam núokwa, kwakwhaunañwa, pu nami'naiñwa qaòwíhinkañw umumi pitsíwtaa.

False Teachers

³ Aw iunañwamu, nu as itamuy hin sun ayo nõnakqat umumi pēnaniqey unañwti. Nikañw pay kurs nu soon umumi qa pēne', uma itahtuptsiwniy eñem pas rohom-numyaniqat umuy u'nanani, itahtuptsiwniy God sinomuyatuy amumi sūs mātaviwhqat éñemi. ⁴ Taq haqawat God qa káptsi'yuñqam nanauyve itamumi yuñá. Yaw puma God aw yankahkañw qahopíyese; nihqe God sūk w Moñwit ayo yuykuya, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ píwu. Nihqe òviy añwu pay hisat puma qalomáyukiltiniqat aw oyiwyuñwa. ⁵ Noqw òviy nu umuy it ep ahoy u'nananiqey nāwakna; pay as pi uma hisat it yantaqat pās nanapta. Ura hin Tutuyqawhqa haqaww tutskwat Egypt añqw sinomuy nõnaknat, put pantaqat atsve pu' haqawatuy qa tuptsiwni'yuñqamuy haqami hintsana. ⁶ Pu ima òñaqw hoñvia'yat tumalay tatamhtotat, pas nāp qeniyy mātatveyaqamuy sūs somhtaqe, qatalpumi tañata, hisat aw wukotalõñvaqat ep pumuy hin yukunaniqey aw pahsavoo. ⁷ Noqw ura Sodom- niqw, pu Gomorrha- niqw, pu amunan'ik kitsókit añ sinom piw pumuy amún tuskapqatsit aw tahkukw, tahtaqt nāp nānami tokoy añ písqoya. Noqw God qõhít qa tokñwuqat akw pumuy sivintoyna, sinmuy òkwhaniqey òviy'ò. ⁸ Noqw piw nāt ima pumuy amún hihta itséheet añ kwañwáwuwantotaqe, tokoy tuyoy'ewakwtotañwu; añ moñw'iwyuñqamuy qa hihtay'yuñwa, pu añ òqalat pasiwyuñqamuy amumiq nānap hin qalomáhiñqawwa. ⁹ Noqw híkispí God pas sushoñviayaat Michael Nukpanat amum nāñwuy'ta, Moses tokoyat òviy'ò. Nihqe nānaqasqe soon pay nanāp'unañw put aw qalomáhiñqawniqey, ura put aw pañqawu: Nam Tutuyqawhqa uñ mēwaa. ¹⁰ Noqw ima hihta aw qa mātsi'kahkañw, soq tuwat put ep qalomáhiñqawwañwu; pu pay hihiltuy popkotuy amún hihíhta nāp tuwi'yuñqey akw nāhoyalayañwu. ¹¹ Is okiw púmaa! Puma Cain kukyát añqe' hinwisa; pu Balaam an hihta súantaqat añqw lasya, hihta as himuy'vayaniqey òviy'ò; pu Core an God aqw kolilitotat, put an súlawhtini. ¹² Ason uma sūp haqam nõnove', Tutuyqawhqat u'ni'kahkañw pólavikit yónoyhtotaqw, puma umumum nõnove', pep hihta itséheet anyuññwu; nānami-sa tunatyawyuñwt, qa hihta tuhtusyakahkañw nõnovañwu. Puma wisioomahwt huhukwhoyaqt anyuñwa. Puma himutskit tal'anñwanit añ qa hihta sipalay'vañwuqat anyuñwa, náipwaniwyuñqee; soñawnen lōs soa. ¹³ Pātuwaqatsit añqe' a'nõ walalataqt anyuñwa. Pumuy hintsakpiam pāhut walalataqt qõtõyat anta. Puma sõtuy nānahoy yuyuytaqt anyuñwa; nihqe puma haqami míhikqat añ pas qatālat aqw sūs yuñni. Pep puma nawus aqwhaqami yesni. ¹⁴ Noqw Adam añqw tsañe'síkis nānañumo qatsívaptsiwyuñqat pep Enoch tihtiwa. Nit pam añwu pay imuy ura lavayhtiqe pañqawu: Meh, Tutuyqawhqa pas qaan'ewakw hintaqamuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw añ'õ, ¹⁵ Sinmuy sohsokmuy amuñem hin yúkuniqee. Pam sohsokmuy qa káptsi'yuñqamuy qalomáhintsakpiyamuy sohsok ep pumuy hin yúkuni. Taq puma God qa káptsi'kahkañw put ehpewi qaanhtoti, piw anahaat lavayit akw put aqw hiñqawwa. ¹⁶ Ima hapi pas sutsép-sa hihta añ hiñqawwisa; panis tuwat tüovelanhiñqawwisa; nāp tuñlayiy-sa añ hinwisa; hihta a'nõ kwíviyuaatotañwu; hihta nukwán'ewyaniqey òviy sinmuy amumi kwañwáyuaatotañwu.

Warnings and Instructions

¹⁷ Nikañw aw iunañwamu, pay ura Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ayamat hin hintaniqat yuaatotaqt uma u'ni'yuñwni. ¹⁸ Pay so'nwamiq ima hakim tututsiwyaqam hoñvani. Puma God qa káptsi'yuñwni; nāp tuñlayiy añ hinwisni, ura kitota. ¹⁹ Ima hapi añ sinmuy tsíkantotani; nāp tunatayy añ hinwisa, Qahováriwtaqa' Hikwsi pumuy

unañwayamuy qa aw pákiq'ö. ²⁰ Noqw ūmaa, aw iunañwamu, uma umuhtuptsiwniy God añqwnihqat añ nāwuñwintani; Qahováriwtaqat Hikwsit añ nāwakinwisni. ²¹ Itahtutuyqawhqa Jesus Christ núokway ahpiy umuy qatsit qaso'taqat máqani. Noqw put talöñvaqat aw pahsavo uma maqaptsi'kahkañw, God añqw nāmi'nañwat añ hinwisni. ²² Añ qa súyanyaqamuy uma ókwatutwani; ²³ Qöhit añqw pumuy ayo lañamintotani. Pu añ pētuy piw uma maqasneveq ayo öoyyani. Nikañw piw yuwsiyamuy tuskapqatsit akw tuyoy'ewakwtiwhqat uma aw qa suhtaq'ewyani.

Prayer of Praise

²⁴ Taay. Kwakwhat pi God umuy qa lasyaniqat aw öqalat pasiwta. Pan hapi umuy hahlaykahkañw, qa hihta akw hinyuñqat pam natpipo lomaqatsit aw umuy ökínani. ²⁵ Pam-sa hapi nāla suan unañwtalwuwni'ta, pu itamuy ayo oya. Nam sinom sohsoyam put pas hihtatotat, kaptsi'yuiñw. Nam puma put Moñwílalwani; pam-sa hapi öqalat pasiwtaqat pañqaqwani. Nam pu' yantani, pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

Jesus Christ
HIHTA NATONIQT MAHTAKNA
Ayay John aw'i

¹ I' tutuveni Jesus Christ añq'ö. God soon pas hisat hin hiniwhtiniqat put aw mätakta, pam lavay'aymuy umumi put mahtaknaniqat öviy'o. Noqw pam hoñviayay ayataqw, pam nuy John, put lavay'ayayat, put äawna. ² Noqw nu God lavayiyat, Jesus Christ inumi mätaktaqat umuy äawnani. Pu nu hihta aw yórikqey umumi pēnani. ³ I' hak it tutuvenit añ hin hiniwhtiniqa pey'taqat añ túnwantaqa hahlayhpit epni. Pu put nanaptat, aw tuqayvasi'yunqam piw pas hahlayhpit epyani. Pi aw hapi pituto.

Greetings to the Seven Churches

⁴ Nu' John Asiat ep tsañe' kitsókit añ God aw tōnawtaqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa umumi pitsiwtani, it hakiy pu'nihqat, pu pay hísatnihqat, pu nā-toniqat añq'ö, pu tsáñe'nihqamuy hihikwismuy put moñw'atsvewayat ehpewiyaqamuy amuñaq'ö, ⁵ Pu Jesus Christ añq'ö. Pam hapi pas suyan navoti'kañw súañqawu; so'pumuy amuñaqw tātayhqe nuhtuñaqw susmohpeq'a; pu tūwaqatsit ep momñwituy amumi moñw'iwta. Pam itamuy unañway'taqe, nāp uñway akw itamuhpa' itahqaanhtipuy ayo pāhoma. ⁶ Nihqe itamuy moñw'oyhqe, Nay God awwat itamuy wimmoñw'oya. Nam sinom put kaptisitotat, put moñw'lwani sutsép-saa. Nam antaa. ⁷ Meh, pam ðomawhtuy aqw hawni. Noqw sohsoyam pōsiy akw put aw yórikyani, pu ima put sōhkwiknayaqam pīwu. Noqw tūwaqatsit ep sohsoy hihtu nanāpwat sinom put atsviy tsaykitani. Pas antsaa. Nam antani. ⁸ Nu hapi Alpha, pu Omega; nu hapi sohsoy hihta yayhnaqa pu sohsoy hihta aw pās yúkuniqa, kita Sus'öqaltutuyqawhqa, pu'nihqa pu pay hísatnihqa, pu nātoniqa.

A Vision of Christ

⁹ Nu' John, umuhpava, pu umuhsuñwa, umún Jesus Christ enem hihta añ kānavota; put enem hihta añ nakwhani'ta; piw umún put amum moñw'iwtani. Nu pāñaqw tutskwat kuytaqat Patmos yan mätsiwhqat ep qatu, God lavayiyat ep'e, pu Jesus Christ yuaataqey ep'e. ¹⁰ Noqw Tutuyqawhqaqat talōñniyat ep nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw, inuhkwayñave hakiy a'nō tōnayay navota, pas tōtōqpit an tōnay'taqata. ¹¹ Noqw inumi pañqawu: Nu hapi Alpha pu Omega, mohti'maqa pu nuhtuñkniha, kita; pu piw yan'i: Um hin yórike', tutuvenit añ put pēnat, Asiat ep tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi távini, ayo Ephesus ep yesqamuy amumii, pu Smyrnat epyaqamuyu, pu Pergamos epyaqamuyu, pu Thyatirat epyaqamuyu, pu Sardis epyaqamuyu, pu Philadelphiat epyaqamuyu, pu Laodiceat epyaqamuyu, inumi kita. ¹² Noqw nu hakiy inumi hiñqawhqaqat aw yórikniqe ahoy namtö. Nihqe öviy nu namtökqe, pay tsañe' wihqöhít tsotsókipiyat síkavalasivat añqw yukiwuñqat tuwa. ¹³ Noqw ima tsañe' tsotsókipit amuhsonve hak Sinot Tiyat an son'iwhqa waynuma; wupaknapnat kukmiq pitsiwtaqat yuwi'si'kañw, tawitsqay añ síkavalasivat kwewta. ¹⁴ Noqw qötöyat añ hōmiat qōtsáphöt anta, pas nuvat an qōtsa. Noqw pōsiat pavan pas üwiñwuy anta. ¹⁵ Noqw kuk'at pas kwañw'ewakw sikasivat qōpōmiq pātiqat an talqaqsala. Pu tōnaat mūmunañwuy wukosöykitaqat panta. ¹⁶ Noqw pam putvaqw tsañe' sōtuy matsvoñta. Noqw moañaqw sipwuvahpi nan'ivak a'nō qalay'taqa yayma. Noqw taywaat tāwat pas pavan tālat anta. ¹⁷ Noqw nu aw taytaqe pahsat kukmiq muni, sūmokpunikañwo. Noqw pam putvaqw may akw inumi matyawht pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani; nu hapi mohtimaqa pu nuhtuñkniha. ¹⁸ Nu hapi qatu. Ura as nu makt, pu ahoy tātayi. Noqw meh, nu hapi sutsep qátuhqa. Pas antsaa. Nihqe nu maskimiq, pu mokiwuy aw öqalay'ta. ¹⁹ Um hihta aw yórikqey pēnani, yañ hihta hintaqata, pu hihta nātoniqata. ²⁰ Ura nu putvaqw tsañe' sōtuy matsvoñkañw tsañe' wihqöhít tsotsókipiyat amuhsonva waynumqw um inumi yori. Taa. Put hímunihaqat nu uñ äawnani. Ima tsañe' sōtu hapi

tsaṇe' kitsókít ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñvia'yatu. Noqw pu tsaṇe' wihqōhit tsotsókpiat hapi tsaṇe' kitsókít ep inumi tōnawtaqamu.

2

The Message to Ephesus

¹ Um Ephesus ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak put-vaqw tsaṇe' sōtuy matsvoñtaqa, tsaṇe' wihqōhit tsotsókpiyat sikavalasivat añqw yukiyuñqat amuhsonva waynumqa yan ūmi lavayhti: ² Pay nu ūmi navoti'taqw, um inuñem tumalay'taqe maqsoni'ta. Piw um qa nan'ekni'ta. Pu um añ qalomáhinuñqamuy amumi qa suhtaq'ewa. Nihqe hakim inuhpiy ayatiwyaqey pañqaqwaqamuy um amumi pohtaqe, amumi navotq, pay kurs puma a'tsatu. ³ Nihqe um hihta añ kuykañw nakwhani'ta. Nihqe um inatñwaniy tunatyawkañw hihta maqsonlawkañw qa ókiwhti. ⁴ Nikañw pay nu hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Ura as um mohtihaqam inumi pas unañway'tat, pu' hapi qa pan um inumi unañway'ta. ⁵ Nihqe òviy um tunatyaltini. Taq um inuñaqw yāvoq'iwma. Um ahoy namtók, inuminen, mohti hinmaqey hintsakni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' uhwihqōhiy tsotsókpiyat qeniyat añqw ayo távini, um qa ahoy namtókq'ò. ⁶ Nikañw it ep nu un hahlayi: Um imuy Nicolaitan-sinmuy hintsakpiyamuy pas qa hahlayi, inún'i. ⁷ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa. Nukpanat áñwuy'taqat nu pan nakwhanaqw, pam himutsokit hakiy taytoynañwuqat God ūiyiyat nāsaveq wúnuhqat añqw nösni.

The Message to Smyrna

⁸ Pu um Smyrnat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak mohtinihqa, pu nuhtuñkniñhqa, ura as makt, pu' qátuhqa yan ūmi lavayhti: ⁹ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um hihhihta añ kānanvota, pu okiwhinta; nikañw um pas antsa kāhak'i. Pu hakim Jew-sinomniñqey a'tsalalwaqam ūmiq qalomáhinñqawqat nu navoti'ta. Puma qa Jew-sinomnikañw soq Satan aw tōnawta. ¹⁰ Um hapi hihta nāt añ kānavotniqey qa mamqasni. Meh, pay nāt Nukpana uhsinomuy amuñaqw haqawatuy sivikimi maspani, amumi tuwantaniqey òviy'ò. Noqw uma pakwút-sikis tālat añ kānavotyani. Nikañw uma hapi qa nañ'eknayani; nāmahin pi uma so'ni. Pi nu hihta ahsatit umuy máqani. Uma aqwhaqami yeskañw put añ nāvokawintotani. ¹¹ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa. Nukpanat áñwutaqa hapi soon mokiwy añqw lōs yúkuni.

The Message to Pergamum

¹² Pu Pergamos ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat um aw yan pēnani: I' hak sipwuvahpit nan'ikaqey qalay'taqat himuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹³ Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta, pu um haqam qátuhqata. Pep hapi Satan moñw'iwta. Um inatñwaniy hürs ñuy'ta. Ura nuy yuaataqa Antipas umuhsonve niniwa, haqam Satan qátuhqat ep'e. Noqw nāmahin pi pantaqw, um inumi tuptsiwni'taqey qa qe'ti. ¹⁴ Noqw pay nu qa síkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Soq um Balaam tutuqayhpiyat ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Ura pam Balac tutuqaynaqw, pam Israel-sinmuy ūnatoyna. Noqw puma hihta wutsit pay nāp yukiyuñqamuy amuñem hihtuy qōyantotat, sikwíyat añqw nōñósa; pu tokot sokoptota. ¹⁵ Pu pan piw um inuy Nicolaitan-sinmuy tutuqayhpiyamuy ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Noqw nu put aw qa suhtaq'ewa. ¹⁶ Noqw òviy um put añqw lasni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' imoañaqw sipwuvahpit akw pumuy amumi kihpokni. ¹⁷ Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqa. Nukpanat áñwutaqat nu mennat it òñaqw pōlavikit tupkiwtaqat nopnani; nen put qōtsat owat máqani. Noqw put añ puhutuñwni pey'tani. Qa hak put navoti'taqw pas put kwúsuhqa-sani.

The Message to Thyatira

¹⁸ Pu um Thyatirat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: God Tiat ūwiñwuy antaqat pōsi'taqa, pu kwañw'ewakw sikasivat antaqat kuhkuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹⁹ Um hihta hintsakqat nu pay navoti'ta, pu um hin inumi unañway'taqata,

pu um hihta tumaltaqata, pu nuy qapēvewnaqata, pu hihta añ pās nakwhani'taqata. Nu uhtumalay nuhtuñknihqat aw tayta, puma mohti'maqat tumalat epnihqe pas hoyokiwtaqata. ²⁰ Nikañw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Um it wuhtit Jezebel, God lavay'ayaatnihqey pañqawlawhqat tavi'ta. Pam soq itumal'aymuy tutuqaynakañw, pumuy ūnatoynaqw, puma tokot sokoplalwa, pu nōsiwhqat añ hihta nāp yukiwuyūqamuy amumi noiwhqat añqw nōñōsañwu. ²¹ Noqw pam tuskapqatsiy añqw lasniqat nu as aw qenitoyaqw, pam qa panhti. ²² Noqw meh, nu put aw toñokq, pam tūtuyhtini, pu put amum nāhahlaynayaqam piwu. Noqw puma qaan'ewakw kānanvotyani, kurs puma hintsakpiy añqw qa lasyee. ²³ Pu nu put tímuyatuy qōyani. Noqw pep pu' sohsovik inumi tōnawtaqam navoti'yūñw, nu hapi sohsokmuy tunatyayamuy, pu unañwayamuy añ purimaqata. Pi nu hapi sohsokmuy umuy nanāp umuhhintsakpiy an umumi ahoytani. ²⁴ Nikañw nu ūmi pañqawni, pu ahpiy Thyatirat ep it yan tutuqayhpiq qa ñuy'yūñqamuy amumii, pu añ hakim Satan hihta tuwiyat qa toñtaqat pan tūñwantiwhqat qa tuwi'yūñqamuy amumii: Pay nu soon piw nāt pas hihta umuy ikwiltotoynani. ²⁵ Pay uma hāhta himuy'yūñqey hūrs ñuy'yūñw, nuy pītuniqat aw pahsavoo. ²⁶ Nukpanat áñwutat pas so'ñwamiqhaqami itunatyay añ hinmaqat nu hihihituy nanāp watuy sinoiwtaqamuy amumi oqalmaqani. ²⁷ Noqw pam sivakohot akw pumuy amumi moñw'iwatani, nen sivuskwit an pumuy piñani. Pan hapi Ina nuy oqalmaqa. ²⁸ Pu nu put talsohut máqani. ²⁹ Naqvuy'taq navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

3

The Message to Sardis

¹ Pu um Sardis ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak God añqw tsañe' hihikwsimuy himuy'taq, pu tsañe, sōtuy matsvoñtaqa yan ūmi lavayhti: Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Um as sinmuyniqw tayta; nikañw um pas antsa mokpu. ² Taa, um havivokalni; nen uhtumalay nātonihqat aw unañtapni, taq pam pas pay sohtini. Taq nu God atpip uhtumalay qa pasiwtaqat tuwa. ³ Oviy um hihta navotqe, oñmahtaqey hūrs ñuy'tani; nen hin hinmaqey añqw lasni. Nikañw um kurs qa tātayniqw, um hisat qa pan wūwantaqw nu ūmi suptuni, uyiñwu hin pītuhqat pan'i. ⁴ Nikañw hikis pi Sardis ep hikiyom itséheeqatsit akw yuwsiy qa tuyoy'ewakwtota. Noqw puma qōtsat yuws'i'kahkañw inumum hinnumyani, pi puma hihkay'yūñwa. ⁵ Nukpanat áñwutaqa qōtsat yuwsini. Noqw nu put tuñwniyat qatsítutuveñit añ pēne', qa ayo sūlawhtani. Noqw pam isinonihqat nu Inay aw pañqawni, pu hoñviaymuyatuy amumii. ⁶ Naqvuy'taq navotni, Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

The Message to Philadelphia

⁷ Pu um Philadelphiat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas Qahováriwtaqa, pas antsanihq, David hōtahpiyat himuy'ta. Nihqe pam aw hōtaqw, soon hak uhtañwu; pu uhtaqw, soon hak hōtañwu. Noqw pam hapi ūmi yan lavayhti: ⁸ Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Meh, nu' hapi uñem uutspit wūyak hōtani. Noqw soon hak put uhtani, pay as pi um hihin oqawi'kañw ilavayiy aw tuqayvastaqw oviy'o; nihqe um nuy qa tuwi'taqey qa hisat pañqawu. ⁹ Meh, nu hapi imuy hakimuy Satan aw tōnawtaqamuy as Jew-sinomnihqey atsálalwaqamuy amuñem pan yukuqw, puma uhkuktupoq munumhtini; nen nu ūmi unañway'taqat nanaptani. ¹⁰ Um hapi ilavayiy qa mātap, hūrs wunu. Noqw oviy ason tūwaqatsit añ sopkawtaqamuy sinmuy amumi tuwantiwhq, nu tuwat soon uñ mātap, uñ put añqw ayo távini. ¹¹ Meh, nu hapi suptuni. Um hihta himuy'taqey hūrs ñuy'taqw, qa hak uh'ahsatiy uñ nawhkini. ¹² Nukpanat áñwutaqat nu soñawnen Inay God kíyat ep tōtōñ-wunuptsinani. Noqw pam pāpu pañqw qa yámakni. Pu nu Inay God natñwaniyat put añ pēnani, pu ivuhutuñwniyu, pu Inay God kitsókiyat tuñwniyata. Pam kitsóki pūhunikañw oñaqw hawni Inay God añq'ō. Noqw Jerusalem yan tūñwantiwini. ¹³ Naqvuy'taq navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

The Message to Laodicea

¹⁴ Pu um Laodiceat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas antsanihqa yan ūmi lavayhti: Nu pas qaatsat hinma; piw lavayit pas antsanihqat tuawi'ta. Noqw God inuhpiy sohsok hihta yuku. ¹⁵ Pay um hihta hintsaqat nu navoti'ta. Um qa suhsuñwa, piw qa muki. Himu as um suhsuñwanikañwo, sen múkiniikañwo. ¹⁶ Noqw pi um híhin mukinihqe qa suhsuñwa, piw qa múkiniqw nu òviy uñ pavoyani. ¹⁷ Um pi pañqawlawu: Nu káhak'i; nu hihta nihti'ta; nu qa hihta rúrumba. Susmataq pi um okiwhinkañw qa navoti'ta, qahahlaykañwo, òkiwniikañwo, qapostalkañwo, qa yuusi'kañwo. ¹⁸ Oviy nu ūmi pañqawni: Um sikavalasivat qòhit akw kwanw'ewayhtiqat nuy túinikañwo, nen káhakni; pu um qòtsat yuwsit tue' yuwsini; nen um put akw nātupke', qa hihta hahmanni. Pu um uhposvaqe wilelwe', tálát taytani. ¹⁹ Nu hakiy aw unañway'te' u'nanañwu, wuvahtañwu. Um òviy qa nātusite', uhhintsakpiy añqw lasni. ²⁰ Meh, nu hòtsíwhpeq wúnukañw pōññōtoyna. Itōnay navotqa uutspit hòtaqw nu aw pake', amum nōsni; pu pam inumumni. ²¹ Nukpanat áñwutaqat nu imoñw'atsveway ep qatuptsinani. Noqw pam inumum pep qatuptuni, nu put áñwutaqe Inay amum moñw'atsvewayat ep qatuptuqat pan'i. ²² Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

4

Worship in Heaven

¹ It atse pu' nu yorikq pi meh, òveqatsit aw hòtsílti. Noqw nu mohti hakiy tōnayt navotq, pas tōtòqpit an tōnay'taqa inumi yuaataqe pañqawu: Um peqw wupni. Noqw yahpiy hin hintaniqat nu ūmi mātaktani. ² Noqw pahsat pay nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw òveqatsit ep moñw'atsvewat aw yori. Noqw hak ep tsokiwta. ³ Noqw pep tsokiwtaqa jasper-owat, pu sardius-owat, an sóniwa. Noqw moñw'atsvewa tañaqwunut emerald-owat an sóniwhqat akw nōyakiwta. ⁴ Pu moñw'atsvewa nánan'ikaqe sunatnikañw añqw nālōq sihkay'taqat tsotsókpit akw nōyakiwta. Noqw hakim sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom pañ tsokiwyuñwa, qòtsat yuusi'kahkañwo; nihqe sikavalasivat añqw yukiwyuñqat wihkat akw qòtōsomiwyuñwa. ⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw talwiptakañw pu umhta; pu mowawatiwa. Noqw moñw'atsvewat atpip tsañe' wihqòhi uwiwitota. Puma hapi God tsañe' Hikwsimatu. ⁶ Noqw moñw'atsvewat atpip himu panaptsat an suyan táláy'taqa patuphaiwta. Pu moñw'atsvewat aqlavo nālōyōm hihtu tayyuñqam hòñi; móñaqw-nikañw pu ahkwayñañaqw pōvosi'yūñwa. ⁷ Noqw tayyuñqamuy amuñaqw i' himu mohti taytaqa tóhowuy anta; noqw añknihqá wakashoyat anta; noqw amuñknihqá tāqat an tayway'ta; noqw pu put añknihqá kwāhu pūyawmaqat anta. ⁸ Noqw ima hihtu tayyuñqam nanāp navay masay'yūñwa; noqw puma pas sohsovik pōvosi'yūñwa. Nihqe puma tálō'nikañw pu tōkilat añ qa nānasuñwnayañwu pañqawkahkañwo: Qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, God Sus'òqaltutuyqawhqa, pay hísatnikañw, pu'nikañw, pu nātoniqa. ⁹ Noqw ima hihtu tayyuñqam Hakiy Sutsep Qátuhqat moñw'atsvewat ep tsokiwtaqat pas káptsitotakañw, tayawnayakañw, pu aw kwakwhatota. ¹⁰ Noqw pahsat pu ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom moñw'atsvewat ep qátuhqat atpip munumhtiñwu; nen put Hakiy Sutsep Qátuhqat pas hihtatote', moñw'atsvewayat atpip wihkay maspayañwu pañqawkahkañwo: ¹¹ Tutuyqawhqa, sinom uñ pas hihtatotat, uñ káptsitote', um-sa òqalay'taqat pañqawqawq, put hapi um hihkay'ta. Pi um hapi sohsok hihta yuku. Noqw uhtunatyay ahpiy pam yukilti.

5

The Scroll and the Lamb

¹ Noqw nu moñw'atsvewat ep qátuhqat aw tātayhq, putvaqwat may akw tutuvenit mupipitaqat yawta. Noqw tutuveni apqòlñaqw-nikañw pu ihkaqewat pey'kañw tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwta. ² Noqw hoñviaya a'nò òqalat pas tōnay

añqe' pañqawlawhq nu aw tātayi. Ya hak tutuvenit tuvoylayat tsitsikte', tutuvenit púruknaniqey aw aptsiwta? kita. ³ Noqw soon kurs hak òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu piw tūwaqatsit atpikaqe qátuhqa tutuvenit púruknani, piw pēnit aw tātayni. ⁴ Noqw nu okiw nāvak'òyna, soon kurs hak put púrukne' añ túnwaniqey aw aptsiwtaqw òviyo'. Piw hikis soon kurs hak aw tātayni. ⁵ Noqw haqawa wuy inumi pañqawu: Pay um qa tsaátani. Pay imuy Judat sinomuyatuy amuñaqw wukotóhowuy antaqa, David natkoat tutuvenit púruknani; pu tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwtaqat tsitsiktani. ⁶ Noqw nu yorikq pi moñw'atsvewat-nikañw pu nālòq tayyuñqamuy-nikañw pu wūwukwmuy amuhsonve Maña wunu, kurs niniwa; nihqe pan sóniwa. Noqw pam tsañe' álay'ta, pu tsañe' pòvosi'ta. Noqw ima hapi God añqw tsañe' Hihikwsim ahsupoq tūwaqatsit añ ayatiwyaqamu. ⁷ Noqw pahsat pu Maña moñw'atsvewat ep qátuhqat awnihqe, putvaqw màyat añqw tutuvenit kwusu. ⁸ Noqw pam put kwusuqw, pahsat pu ima nālòyòm hihtu tayyuñqam- niqw, pu sunat añqw nālòq sihkay'taqam wūwuyom Mañat atpipo minumhti. Puma sohsoyam sivatonlenay'kahkañw nānan'ik tsaqaptat yawyuñwa. Tsaqapta sikavalasivat añqw yukiwkañw, añ himu kwañwáhovaqtuhqat opom'iwyuñwa. Pam himu kwañwáhovaqtuhqa hapi God sinomuyatuy nāwakinpiamu. ⁹ Noqw puma hihta puhutawit tawlawaqe pañqaqwa: Um tutuvenit kwuse', tuvoylayat tsitsiktaniqey aw aptsiwta, ispi um niniwhqee; nihqe uh'uñway akw um itamuy God enem tui, sohsokmuy hihtuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy amuñaq'ò, pu nānap lavaymakiway'yuñqamuy amuñaq'ò, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy amuñaq'ò, pu sohsokmuy hihtuy ñamuy añq'ò. ¹⁰ Nihqe um God Itahtutuyqawhqay aw itamuy moñw'oya, pu piw put awwat wimmoñw'oya. Noqw itam tūwaqatsit ep moñw'iwyuñwini, kitota. ¹¹ Noqw nu aw taykañw navotq, kaysiwhqam hoñvia'yat moñw'atsvewat ñöyakiwta, imuy hihtuy tayyuñqamuy amumum-nikañw pu wūwukmuy amumuma. Noqw pas puma kaysiwa; pas qaan'ewakw hinta; ¹² Nihqe a'nò pañqaqwa: Ason sinom Mañat as niniwhqat òqalanihqat pañqaqwaniqw pam súanta. Pay nam pam káhakiwuy makiwini. Pay nam sinom put-sa hapi suan unañwtalwuwni'taqat, pu sus'òqalanihqat pañqaqwe', put kaptsitotat, pas hihtatote' tayawnayani, ispi pam put hihkay'taq'ò. ¹³ Noqw nu navotq sohsoy hihtu òveqatsit ep yesqam, pu tūwaqatsit añ'a, pu tūwaqatsit atpikaqee, pu pātuwaqatsit añqe'yaqam, pu sohsoy hihtu pañqe' tañawtaqam pañqaqwa: Itam God moñw'atsvewat ep qátuhqat, pu Mañat, pumuy tayawintota, pas kaptsilalwa, piw pas hihtalalwa. Puma hapi-sa òqalat pasiwta, yūmosa aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw ima hihtu nālòyòm tayyuñqam pañqaqwa: Pas antsa. Noqw ima sunat añqw nālòq sihkay'taqam wūwuyom tamòtshoñvaqe, it hakiy sutsép-sa qátuhqat pas hihtatota.

6

The Seals

¹ Noqw nu aw taytaqw, Maña sukwat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu imuy hihtuy tayyuñqamuy suhkawa yōyañwuy úmukqat pan hiñqawhq nu navota. Noqw pañqawu: Um pewnen yórikni. ² Noqw nu tātayhq ep qòtsa kawayo. Noqw epeq tsokiwtāqa awtat yawta. Noqw haqawa put moñw'wihkatoyna. Noqw pam pahpiy tūañwutimakañw aqwhaqami hihtuy áñwutimani. ³ Pu Maña añk piw tuvoylat tsikaqw, pahsat pu mohti'maqat añknihqā himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. ⁴ Noqw pahsat pu piw suhka kawayo yámakkañw pamwa pālañwpu. Noqw put ep tsokiwtāqa koyanisqatsit aw tūlalayniqey òqalmakiwa. Noqw sinom nāqōyanvayani. Noqw haqawa wukosipwuvahpit put maqa. ⁵ Pu pam payhkomuytiqat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu amuñknihqā himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. Noqw nu aw tātayhq pi sòqòmkawayo. Noqw put epeq tsokiwtāqa hihta pututuwanpit yawta. ⁶ Noqw nu navotq, nālòqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuhsonñaqw hakiy tōnāsi pañqawu: Pay sòhövosi sip tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani; pu kwaysòhövosi payhp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani. Nikañw um hapi pay wihkuyit, òvat pālayat enañ qa aw hintsanni. ⁷ Noqw pam nālòqtiqa tuvoylat tsikaqw, pu imuy

hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka nālōq epnihqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, pam kita. ⁸ Noqw nu yorikq pi hin'ewaykawayo. Noqw put epeq tsokiwtaqá Mokiwu yan mātsiwa. Noqw Maski put ańk hinma. Noqw tūwaqatsi nālōvo tukiwyuñqat amuñaqw sūkw aw óqala pumuy amumi noiwa. Noqw puma sipwuvahpit akw sinmuy qóqyani, pu tsóñawuy akw'a, pu hihta tūyat akw'a, pu tūwaqatsit ep hihtuy tūtuvosiptuy akw'a. ⁹ Pu pam tsivotnihqat tuvoylat tsíkaqw, nu yorikq pi kwanháhovaqtuqat enem tataqtsokpit atpípaq hakimuy hikwsiam tańawta. Puma hapi hakim God lavayiyat ep nīniwya; puma hihta pas suyan navoti'yūñqey qatuhtuskahkańw yuaatotaqe óviy'o. ¹⁰ Noqw puma a'nō hiñqaqwaqe pañqaqwa: Ya um tūwaqatsit ep yesqamuy itah'unway ep hinwat yúkuni. Amumi um nāoyñiqey hisat panhtini, Tutuyqawhqa Qahováriwtaqa, pas qa atsa, kitota. ¹¹ Noqw puma sohsoyam qótsat usimnit makiwya. Noqw pay hāk puma hihsavo nāsuñwi'yūñwñiqat amumi pañqawu. Pay ason pas pumuy tumalsuñwamat pu tupkomat piw tuwat pumuy amún qóyaniwiyaniqat pantaniqat amumi pañqawu. ¹² Noqw nu tātayhq, pam nāvayñihqat tuvoylat hōtaqw, pahsat tutskwa a'nō tayayayku. Noqw tāwa anaha'mótsaput an qómviti. Noqw mūyaw unwat an pālańwputi. ¹³ Noqw tokpelat ańqw sōtu tūwaqatsit aw lōhōhōtiva, sipaltsokit pōlōat pay lāke', qa kwanwítit, wukohukwvaqw lōhōkńwūqat pan'i. ¹⁴ Noqw tokpela hihta mupipitaqat an mupipiýku. Pu sohsoy tuhtukwí, pu pāñaqw tutskwa kūyuñqa nahlamhti. ¹⁵ Noqw tūwaqatsit ep pas momńwit, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu solāwamuy amumi mohpeq momńwit, pu a'nō óqalat pasiwyuñqam, pu tūtuwikt, pu pay qa tūtuwikt, puma sohsoyam tuhtukwít an haqe' o'wat an tuhtusōva nauyhtota; ¹⁶ Nihqe tuhtukwít, pu o'wat aw pañqaqwa: Uma mońw'atsvewat ep qátuhqat pitsánwayat ańqw itamuy tupkayani, pu Mańat itsívuyat ańq'ó. ¹⁷ Taq itsívuyat aw wukotalōńva. Noqw ya hak sen put an kuytani?

7

The 144,000 People of Israel

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi nālōyōm hońvia'yat tūwaqatsit nālōvaq nānan'ivaq hońkahkańw, tūwaqatsit an nālōvaq hūkańwuy ahoy nuy'yūńwa, tūwaqatsit an qa hūhukñiqat óviy'o, pu pātuwaqatsit ańqee, pu himutsotskit an'a. ² Noqw pu piw suhka hońviaya God taytaqat penhpiyat yawkańw hōpaqw wuptoqw nu tuwa. Noqw pam imuy nālōqmuy hońvia'yatuy tūwaqatsit-nikańw pu pātuwaqatsit hintsanyaniqamuy amumi a'nō tsa'lawhqe, ³ Pañqawu: Pay hāk uma tūwaqatsit qa hintsanyani, piw pātuwaqatsita, pu hihinta himuqlōta. Ason itam mohti God tumal'aymuyatuy qalpeq tuvoylatotaqw, pu' pantani. ⁴ Noqw hihsa'nihqam tuvoylatotiqw nu navota. Noqw Israel-sinmuy nanāp ñamuy amuñaqw sumiyanhtiqe tsañe'sikip sunat-nikańw anqor nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya. ⁵ It Judat ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Reuben ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Gad ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁶ Pu Aser ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Nephtalim ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Manasses ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁷ Pu Simeon ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Levit ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Issachar ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁸ Pu Zabulon ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Joseph ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Benjamin ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya.

The Great Crowd

⁹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq pas sinom qaan'ewakw hintaqam mońw'atsvewat-nikańw pu Mańat atpíp hōńi; pas kurs hin hak pohtoylaniqat pahsaa, sohsoqmuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy, pu himuñam'iwtaqamuy-nikańw, pu tūwaqatsit an ah-supóq yesqamuy-nikańw, pu nanāp lavaymakiway'yūñqamuy amuñaq'ó. Noqw puma qótsat yuwsí'kahkańw hihta palm-tsokit nahpiyat yawyuńwa; ¹⁰ Nihqe a'nō hiñqaqwaqe

pañqawqa: Kwakwhay God aw itahyantaqa moñw'atsvewat ep qátuhqa! Kwakwhay um Maña! Pi uma itamuy ayo oya. ¹¹ Noqw sohsoyam hoñvia'yat moñw'atsvewat ñöyakiwta, pu wūwuyomu, pu nālōyōm hihtu tayyuñqamu. Nihqe puma moñw'atsvewat atpipo munumhtiye, God pas hihtalalwaqe ¹² Pañqawqa: Pas antsaa. Nam sohsoyam aqwhaqami God aw itahyantaqay tayawintiwisni, pu pas hihtatotani, pu kwakwhatiwisni, pu kaptsi'tiwisni. Pi pam-sa suan unañwtalwuwni'ta, sus'ōqala, pu hoñvi'ta. Pay nam sohsoyam aqwhaqami pan put yuaatiwisni. Nam antani, kitota. ¹³ Noqw suhka wuy inumi pañqawu: Ya ima qōtsat yuwsiyuñqam hákimu? Ya puma háqawqwa? ¹⁴ Noqw nu put aw pañqawu: Tāqa, pi um navoti'ta. Noqw pam inumi pañqawu: Ima hapi qaan'ewakw kánavotpit añqw nõña; nihqe yuwsiy tūvahomyaqe, Mañat unwáyat akw put qōtsatota. ¹⁵ Paniqw òviy puma God moñw'atsvewayat atpip hōñi; nihqe nāqavo, tälö', pu mimhikqat añ kiyat ep put enem tumalay'yuñwa. Noqw i' moñw'atsvewat ep qátuhqa pumuy amumum qátuni. ¹⁶ Soon puma päpu tsōnsō'ni, piw pānakso'ni. Soon pumuy amumi tōñvani, piw utuhuutini, ¹⁷ Pi Maña moñw'atsvewat nāsava qátuhqa pumuy amumi tunatyawmaniqw òviy'o. Nen pāhut hakiy taytoyñañwuqat nõñañataqat añ tsamni. Noqw ason God pumuy posvalayamuy sohsoq ayo hōñani.

8

The Seventh Seal

¹ Noqw pam tsāne'nihqat tuvoylat tsikaqw, pahsat òveqatsit ep sutmaqma, pahantawat nāsamiq pahsavohaqamii. ² Noqw nu yorikq tsāne'nihqam hoñvia'yat God atpip hōñi. Noqw puma tsāne' tötöqpit makiwya. ³ Noqw suhka hoñviaya pítuhqe, kwañwáhovaqtuqat enem tataqtsoqpit aw wunuptu, sikavalasivat añqw yukiwihqat qōqōhpit yawkañwo. Noqw himu kwañwáhovaqtuqat taqtsokiwniqat nihtiwtaqat pam makiwa. Nihqe pam sohsokmuy God sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ tataqtsoqpit sikavalasivat añqw yukiwihqat aqw put taqtsoka, moñw'atsvewat atpipo. ⁴ Noqw hihta kwañwáhovaqtuqat kwitsiñwuqat hoñviayat māyat añqw God aw wunuptu, put sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ namiqwriwkañwo. ⁵ Noqw hoñviaya qōqōhpit kwusut, tataqtsokpit añqw tōvut put aw oyat, pahsat pu tūwaqatsit aw put tūva. Noqw pahsat pu himu a'nō tötöqa talwiptikañw umhta; pu tutskwa tayayayku.

The Trumpets

⁶ Noqw ima tsāne'nihqam hoñvia'yat tsāne' tötöqpit himuy'yuñqam pahsat tōqto-tiniqey anhtoti. ⁷ Pahsat pu mohti hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu lōmowa-niqw pu qōhi unwat enañ namiqwriwtaqa mātaktiqe, tūwaqatsit aw maspiwa. Noqw tūwaqatsit añ himuy wupatsotski payhp oyit añqw sūkw oyit pahsa' taqti. Pu sohsoy saksátusaqa taqti. ⁸ Pu añkñihqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu himu wukotukwit antaqa pätuwaqatsit aqw tūwiwa, uwiwitikañwo. Noqw pätuwaqatsit payhp oyit añqw sūkw oyit pahsaqahqam unwaniwhitiqey anhti. ⁹ Noqw hihtu pävaqe tayyuñqam payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa. Pu pākihu payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqam sapumhti. ¹⁰ Pu payhkomuy pepñihqa hoñviaya tōqti. Noqw wukosohu kopitsokit an uwiwitaqa òñaqw löhö; nihqe mūmunañwtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqat añ yēwa, pu pāhut nõñantotaqat añ'a. ¹¹ Noqw sōhu A'nō Tsivo yan mātsiwa. Noqw pāvahu payhp oyit añqw sūp oyit pahsaq a'nō tsiptoti. Noqw kaysiwhqam sinom put akw soa, a'nō tsivoniqw òviy'o. ¹² Pu nālōq epñihqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu tāwa híhin qa nāsamiq pitsíwtaqa hinhtiqe qatālawva, pu mūyawu píwu, pu sōtuw. Noqw òviy puma híhin qa nāsamiq pitsíwyuñqa qa tālawvaya. Noqw tälö' tala qa pas nāsamiq pahsavo qa tāla, pu tōkilat piw pay anta. ¹³ Noqw nu taykañw navotq suhka hoñviaya òvaqe pūyawmakañw a'nō hiriqawnuma: Is ohi, is ohi, is ohi tūwaqatsit ep yesqamuy amuñemi! Taq pahyom hoñvia'yat nāto tōqtini.

9

¹ Pahsat pu tsívtotnihqa hoñviaya tōqti. Noqw pu sōhu òñaqw tūwaqatsit aw posq nu aw yori. Noqw haqami koysöt pas qa toñtaqat aqw hōtahpi put aw taviwa. ² Noqw pam

koysöt qatoñtaqat aqw höta. Noqw pahsat put añqw kwitsiñw wunuptu, pas haqam wukokoysoñaqw hurukwitsiñw wunuptuqat pan'i. Noqw pañqw hurukwitsiñwuy akw tawa súmawuy enañ qatalawwa. ³ Noqw kwitsiñwuy añqw tötölt nönakqe tūwaqat-sit añ kúrukma. Nihqe puma öqalmakiwya, putskohmokyunqamuy amún sinmuy tūhototaniqe öviy'o. ⁴ Pay puma tutskwat añ tūsaqat qa hintsatsnaniqat, pan puma mewniwa, piw añ himutsotskita. Pay imuy hakimuy God tuvoylayat akw qalpeq qa tuvoylay'yuñqamuy pumuy-sa puma tūhototani. ⁵ Noqw pay puma sinmuy qa qöqyaniqat pan amuñem yukilti. Pay puma tsivot mümuyawhtuy añ pumuy okiwsahsanyani. Noqw putskohmoktaqa hakiy muaqw hin tuyvañwuqat, pay pan tütuyuni, hakiy múaq'ö. ⁶ Noqw ep hapi pu' as sinom so'niqey hepyanikañw, hin panhtotiniqey qa tutwamantani; pu as so'niqey nānawaknaniqw, mokiwu amuñaqw haqami kursni. ⁷ Noqw kawāyom kihpoknik hin hinyuññwuniqw, pan tötölt hinyuññwuni. Suhpan wihkat sikavalasivat añqw yukiwtaqat puma wihkay'yuñwuni. Pu taywaam sinmuy taywamuy anyuñwuni. ⁸ Pu puma momoyam amún hōmi'kahkañw, tōhowuy an tamay'yuñwuni. ⁹ Pu sivavutsqat antaqat tawitsqave pūhikni'yuñwuni. Noqw pumuy pūyaltotiqw, pas masaam kaysiwhqamuy kawaymuy kipókkarētamuy lölökinakahkañw, kihpokqat an söykítani. ¹⁰ Pu puma putskohmokyunqamuy amún suruy'yuñwuni, nihqe suruve howi'yuñwuni. Nihqe puma tsivot mümuyawhtuy añ sinmuy mumu'yaniqey makiway'yuñwuni. ¹¹ Noqw hak koysöt qatoñtaqat añqw hoñviaya pumuy amumi moñ'iwatani. Noqw pam hak Hebrewsinmuy amuhkwa Abaddon yan mātsiwni, nikañw Greek-sinmuy amuhkwa Apollyon yan'i. ¹² Sūpwat kānavotpit hapi añ ruhpa; noqw meh, nāt hapi piw löśni. ¹³ Pahsat pu návaynihqa hoñviaya töqti. Noqw God atpik kwanwáhovaqtuqat eniem tataqtsokpit sikavalasivat añqw yukiwtaqa nālōvaq ālayat añqw hakiy hiñqawhq nu navota. ¹⁴ Noqw pam návaynihqat hoñviayat tötöqpit yawtaqat aw pañqawu: Um wukomunat Euphrates ep nālōqmuy hoñviayuy sömiwtaqamuy ñahni. ¹⁵ Noqw ima nālōyōm hoñviay'at ñahiwiya. Puma put tuwanit, talōñnit, mūyawuy, yahsañwuy aw maskaiwyuñwa, sinmuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy qöqyaniqe öviy'o. ¹⁶ Noqw kawaymuy aqwyaqam sūmiyaqe pas hihsakip kurs sömorit pahsa'ya (200,000,000). Noqw nu pumuy hihsa'yaqat navota. ¹⁷ Noqw yan kawaymuy hinyuñqamuy nu tuawyori: Ima pumuy epeq tsokiwyuñqam uñiwuy an kuwan'iwtaqat tawitsqava sivanavanyuñwa, pu hihta owat jacinth antaqata, pu sikapik'owat antaqata. Noqw kawayom tōhohtuy an qötöy'yuñwa. Noqw moañaqw uñiñw, pu kwitsiñw, pu sikapik'owa a'nō muki nōñanta. ¹⁸ Noqw imuy payhkomuy akw sinom payhp añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa, it qōhit, pu kwitsiñwuy, pu sikapik'owat pumuy moañaqw nōñantaqat akw'a, ¹⁹ Puma moañaqw öqalay'yuñqw öviy'o, pu suruveq'a. Pi pumuy suruam tsütsu'tuy anyuñwa, nihqe qötöy'yuñqe, put akw hakiy tūhototañwu. ²⁰ Pu ahpiy sinom it yan tūyat akw qa sūlawhtiqaq hintsakpiy qa añqw lasyat, soq pas pāpu nāp yukiwhput aw nāwakintiwiya, piw nukpanhihikwsimuy amumii. Hihta wutsit sikavalasivat, sen qötsásivat, sen sikasivat, sen owat, sen kohot añqw yukiwyuñqat aw puma nāwakintiwiya, nāmahin pi as puma kurs hin hihta tutwaniq'ö, kurs hin nanaptaniq'ö, piw kurs hin nankwusaniq'ö. ²¹ Pu piw puma tukwyantotaniqey qa añqw lasya, pu hihta nuhtumi wutsilalwaniqeyu, pu tokot sokoplalwaniqeyu, pu hihta uuyiñwyaniqeyu.

10

The Angel and the Little Scroll

¹ Pu nu piw sukw hoñviayat a'nō öqalay'taqat aw yori. Pam ömawuy yuws'i'kañw tañaqwunut akw qötösomiwkañw öñaqw hāwi, tutuvenit púrukiwtaqat yawkañwo. Put taywaat pas tāwat an tāla; noqw hokaat uñiñwuy wupa'leletaqaq panta. ² Noqw pam putvaqw kuhkuy akw pātuwaqatsit aqw wuhku, pu suyvaqw tutskwat aw'i. ³ Pu wukotohowuy höykuqat an a'nō hiñqawu. Noqw put hiñqawhq, pahsat pu tsañe'sikip yoy'umuki hihta lavayhtoti. ⁴ Noqw tsañe'sikip yoy'umuki lavayhtotiqw, nu as pēnaniqey anhti. Noqw pay hakiy tōnaat öñaqw inumi pañqawu: Pay um tsañe'sikip yoy'umuki hin lavayhtotiqw put tupke', qa pēnani. ⁵ Pahsat pu i' hoñviaya ura nu

tuwaqw, pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukiwtaqa ōmiq may itat, ⁶ Pas qaōwílvyahytiqe, pas soon pāpu sōwuniqat pañqawu, God aw yankañwo, God pas satsap qátuhqat sohsok hihta yúkuhqat aw'i, ōveqatsit-nikañw pu añ himu hinyuñqata, pu pātuwaqatsit-nikañw añqe' himu hinyuñqat yúkuhqata. ⁷ Noqw tsáne'nihqat hoñviayat tōtqiqtat aw pitu. Noqw pep pu' God tunatyaat as tupkiwtaqa aw antsaniwni, pam lavay'aymuy amumi hin lavayhtiqat pan'i. ⁸ Noqw nu hakiy ōñaqw tōnayay navotq, pam inumi pañqawu: Um hoñviayat pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukqat awnen, tutuvenhoyat púruk'iwtaqat yawtaqat put añqw kwúsuni. ⁹ Noqw ōviy nu put awnihqe aw pañqawu: Um as nuy tutuvenhoyat máqani. Noqw pam inumi pañqawu: Kwúsuu, nen um sówani. Pam soon uhponoy qa a'nō tsiptani; nikañw uhmoañaqw momospalat an kwañwni. ¹⁰ Noqw ōviy nu put máyat añqw tutuvenhoyat kwúsuhqe put sowa. Noqw antsa imoañaqw momospalat an kwañwti. Nikañw panis nuy put sowaqw, pahsat pay ivonoveq tsipti. ¹¹ Noqw pam inumi pañqawu: Pay um nāt piw pas hihihuy sinmuy amumi yuaatani, pu añqe' nanāpwatuy sinoiwyuñqamuyu amumii, pu lavaymakiway'yuuñqamuyu, pu pas momñwituyu.

11

The Two Witnesses

¹ Pahsat pu inumi tuwanpi natōnpit antaqa tawiwa. Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um wunuptut, God kiyat tuwantani, pu hom'oyvihkata; pu pep ahpave nānawaknaqamuy pohtoylani. ² Nikañw it kihut ihkaqe nōyakiwtaqat pay um qa énañni, nen put qa tuwantani. Taq pam qa-Jew-sinmuy amumi noiwni. Noqw puma lōp sunat añqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ it kitsókit pas káptsitiwhqat aw wukukutotani. ³ Noqw nu lōqmuy inuñem yuaataqamuy ōqalmaqani. Noqw puma (1260) sūp sōmorit-nikañw añqw pakwt-payhkomuy sihkay'tasikip sunat tálát añ yuaatani, anaha'mōtsaput yuwis'kañwo. ⁴ Ima hapi lōyōm olive-tsokit, pu wihqōhit tsotsókpimat tūwaqatsit aw Tutuyqawhqat atpip wúnuhqamu. ⁵ Noqw ason hak pumuy hintsanniqey antiniqw, pahsat pu pumuy moañaqw ūwiñw yámake', hakiy ninamantani. Noqw ōviy kurs haqawa pumuy hintsanniqey anhte' pan nīniwmantani. ⁶ Ima hapi yōyauwuy ahoq nuy'taniqey ōqalat pasiwtaniqw, ōviy puma hihsavohaqami yuaataniqat pahsavo qa yokvani. Pu pāvahut aw ōqalat pasiwtaniqe put únwat yúkumantani; pu hihihita tūyat akw sinmuy okiwsahsanniqey ōqalay'tani, hihsakis panhtiniqey nāwaknaqey pan'i. ⁷ Pu ason puma hin yuaataniqey yukuqw, pep pu' hak tāqa himuvohkot antaqa koysōt qatoñtaqat añqw yámake', pumuy amumi kihpokni; nen ánwute' pumuy nīnani. ⁸ Noqw pumuy tokoam mokpu put wuhkokitsokit ep kitpik qatsni. Noqw hakim Hikwsit añ tunatyay'yuuñqam put kitsókit Sodom-nikañw pu Egypt yan tuñwáya. Ura pep hapi Itahtutuyqawhqá nīniwa, nahoylehtsit ep'e. ⁹ Noqw sohsyom tūwaqatsit añ yesqam, pu hihihitu himuñam, pu nanāp lavaymakiway'yuuñqam, pu nanāpwat sinoiwtaqam pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsavo tálát añ tokoyamuy mokput aw tayyuñwni; nen hakiy pumuy tūamniqw qa nānakwhani. ¹⁰ Noqw ima tūwaqatsit ep yesqam hahlayhtote' nāhahlaynayani; nen hihta nāhoy nāhuylalwani, ispi ima lōyōm lavay'ayat tūwaqatsit ep yesqamuy ura yūyuyhnaqam mokpuniq'ō. ¹¹ Noqw ahpiy pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsakis talq, pahsat pu God añqw Hikwsit hakiy taytoynañwuqa pumuy amuhsonmi pake', pumuy wunuptsinani. Noqw amumi tayyuñqam tsātsawnani. ¹² Noqw nu navotq, hak ōñaqw pumuy lavay'ayatuy amumi a'nō pañqawu: Uma peqw wupni, kita. Noqw puma hakiy tōnayay navotqe, ōmawuy aqw ōmiq wūwi, tuwqamat amumi tayyuñq'ō. ¹³ Noqw pahsat tutskwa a'nō tayayayku. Noqw wuhkokitsoki pakwút-sikip tukiwhput añqw sūp tukiwtaqat pahsaq pam sahpu. Noqw sinom tsáne'sikip sōmorit pahsa'nihqam súlwahti. Noqw akwsinwyaqam tsātsawnaqe, ōveqatsit ep God pas hihtatota. ¹⁴ It hapi akw lōs kánavotpit añ ayo ruhpa. Noqw meh, amuknihqat hapi aw suptuni.

¹⁵ Pu i' tsáñe' nihqa hoñviaya töqti. Noqw pahsat pu òveqatsit ep mowawatiwhq hakim pañqaqwa: Itahtutuyqawhqa, hakiy moñw'asnaqey amum yep qatsit ep moñwtunatyat tuyqawvaqe, sutsep aqwhaqami moñw'iwtni. ¹⁶ Noqw ima sunat nālòq sihkay'taqam wūwuyom God atpip yesqam tutskwamiq munumtiqe, put pas hihtatotaqe, ¹⁷ Pañqaqwa: Itam ūmi hahlayhtoti, God, Sus'òqaltutuyqawhqa, pu' nikañw, pay hísatnikañw, pu nātoniqa, Um qaan'ewakw uh'òqalay mahtakat moñwqatuptuqw òviy'ò. ¹⁸ Noqw hihihu sinom itsívutoti. Noqw, um uh'itsivuy mahtakne' so'pumuy amuñen hin yúkuniqat aw pitu. Pu um uhlayv'aymuy hihta akw tayawnani, pu uhsinomuy, pu uñ kaptsi'yunqamuy, an'òqavunsinmuy-nikañw pu pavansinmuy. Nen imuy hakimuy tūwaqatsit hoyalayañwūqamuy um tuwat hoyalani. ¹⁹ Noqw òve God kíyat aw hötsílti. Noqw kíyat ahsone tatanipi God tutavoyat añqw tañawtaqa mātakti. Noqw pahsat talwipta, mowawatiwa, umhta, tutskwa tayayata, pu qaan'eway yañsayoqw lemowa yokva.

12

The Woman and the Dragon

¹ Noqw pahsat pu tokpelat an' a'nò hihta tuawi'taqa mātakti. Hak wuhti tāwat yuws'i'ta; noqw mūyaw kukyāt atpikaqe pakiwta; noqw qòtòveq wihkayāt anqe' pakwt lòq sihkay'taqa sòtu kwapyā. ² Noqw pam nò'yiwta; nihqe tihtaniqey tūtuynaqe, a'nò pakmumuyā. ³ Pu piw suhka hihta tuawi'taqa tokpelat an' mātakti- himu qaan'eway palalòlòqañw'eway'ò. Pam tsáñe' qòtò'kañw pakwt ālay'ta; noqw qòqtòyāt anqe' tsáñe' wihka kwapyā. ⁴ Noqw suruat tokpelat anqe' sòtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqamuy lánaknaqe, tūwaqatsit aw maspa. Noqw i' himu palalòlòqañwu wuhtit pas pay tihtaniqat aw wunu, tiyat pay panis yamakq, pay sówaniqe òviy'ò. ⁵ Noqw pam tiyohyat tihta. Noqw Tiat òmi God aw wikiwa, put moñw'asvewayat aw'i; pi pam sohsokmuy sinmuy amumi sivakohot akw moñw'iwtniqat pan put enem yukiwta. ⁶ Noqw wuhti qayēsihwpumihaqami wāya, pep God put enem qeni'taqat aw'i. Noqw pep hak (1260) sūp sòmorit añqw pakwt payhkumuy sihkay'tasikip sunat tālat an' put aw tunatyawtani. ⁷ Noqw òve nāqòyta; Michael hoñviaymuy amumum palalòlòqañwuy aw nāyaw; noqw palalòlòqañwuy amum hoñviaymat nāyaw. ⁸ Nikañw puma qa áñwutota; piw qa haqam òveqatsit ep amuñem qenitiwa. ⁹ Noqw wukolòlòqañw òñaqw tūwiwa. Pam piw Nukpana yan mātsiwa, pu Satan piwu. Pam hísat-tsua yan piw tūñwantiwa. Pam hapi sopkawaqamuy sinmuy amumi yēlawu. Noqw pam-niqw, pu hoñviaymat puma tūwaqatsit aw maspiwa. ¹⁰ Noqw nu hakiy tónayat òvaqe navotq, a'nò pañqawu: Pu' hapi God Itahtutuyqawhqa tuwqay anwutaqe, moñw'iwkañw òqalay'taqey mātakta. Nihqe pam Christ asniy òqalmaqat, put moñwtavi. Pi itahtupkomuy hihin nēveltotoynaqa tūwiwa. Pam pi nāqavo pu tókilnawit God Itahtutuyqawhqaqay aw pumuy hihin nēveltotoyna. ¹¹ Noqw puma Mañat unwáyat akw-nikañw, pu hin navoti'yunqey yuaatotaqey akw put áñwutota. Nihqe puma qatsiy qa kakhawnayat, so'niqey suhta'ewya. ¹² Oviy um hahlayhtini òveqatsi; hahlayhtotini uma ep yesqamu. Noqw is ohi uma tūwaqatsit an'-nikañw, pu pātuwaqatsit anqe' yesqamu! Pi Nukpana pas pavan hinhaqam itsívuiwkañw umumi hāwi, suyan pi hihsavo enem pētiqw navoti'taqe òviy'ò. ¹³ Noqw wukolòlòqañw tūwaqatsit aw tūwiwhqey navotqe, pahsat pu pam tiyohyat tihtaqt wuhtit aw kikihpoktiva. ¹⁴ Noqw wuhti lòqmuy himumasayt makiwa, wukokwahut masayat an'i, pam lölòqañwuy apyeve haqami qayēsihwpumi enem qeniwiataqat aw pūyaltiniqe òviy'ò. Noqw payhkumuy-nikañw añqw nāsamiq yahsañwuy pahsavo pep hak put aw tunatyawtani. ¹⁵ Pahsat pu lölòqañwuy moañaqw pāhu nōñañayku, pāyut an'i, wuhtit paòyninaniqe òviy'ò. ¹⁶ Noqw pay tutskwa wuhtit paañwaniqe hötsíltiqe, pāhut lölòqañwuy moañaqw nónakqat sohsok hiko. ¹⁷⁻¹⁸ Noqw òviy lölòqañw wuhtit aw tuyvanaqe a'nò itsívutiqe, añqw ahpiynihqe, put tímuyatuy amumi kikihpoktiva, hakimuy God tutavoyat an' hinwisqe, Jesus Christ pumuy hin amuñen hihta hinhtiqat nuhtumi yuaatotaqamuy amumii.

13

The Two Beasts

¹ Noqw nu pātuwaqatsit qalave wunuḱañw yorikq, pi himu hihta pohkot antaqa pātuwaqatsit añqw yámakto; tsañe' qötöy'ḱañw pakwt álay'ta. Noqw áalayt añqe' pakwt pas moñwit wihkaat söñniwiyuñwa. Noqw qötöyát añ tuñwni God qa ḱaptsiwyuñqa pey'yuñwa. ² Noqw nu it hihta pohkot aw yorikq, pam tóhuwuy pivintot anta, pu hōnawuy kuyat antaqtat kuhkuy'ta; pu wukotohowuy moayat antaqtat moay'ta. Noqw lölöqañw óqalay put maqa, pu moñwqeniyyu, añ ahsupoq nuhtumi moñw'iwataniqat öviy'ö. ³ Noqw nu yorikq, pi suhka qötöy aqw pam hihta akw tühotiwhqe sumataq pam mokni. Nikañw pay pam qa mokt, haqe' tühoiwtaqey añ qalaptu. Noqw sinom sohsoyam put hihta pohkoewakw aw kätayyuñwa. ⁴ Noqw lölöqañw it pohkot óqalay máqahqat puma pas hihtatota. Pu puma it hihta pohkot pas hihtalalwaqe pañqawwa: Ya hak haqam it hihta pohkot antani? Hak sen amum nāyawvaniqey aw óqala? ⁵ Noqw i' himu pohko lavaymakiwhqe, a'nö hihta kwiviyuaativa; piw God aqw qalomáyuativa. Noqw pam lōp sunat añqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ nuhtumi moñw'iwataniqat pan put eñem yukiwa. ⁶ Noqw pam yuaaykuqe God nāp hin sasvi; pu tuñwniyat aqw a'nö hiñqawlawu, pu kiyat aqw'a, pu öveqatsit ep yesqamuy amumiq'a. ⁷ Pu pam God sinomuyatuy amumi kohpoke' pumuy ánwutaniqat pan put eñem yukiwa. Pu pam sohsokmuy sinmuy himuñamuy, nanāpwat lavaymakiway'yuñqamuy, pu pas nanāpwat sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwataniqat pan put eñem yukiwa. ⁸ Noqw sohsoyam tūwaqatsit ep yesqam put aw nānawaknani. Noqw pay hakimuy tuñwniam Mañat qatsitutuveniyat añ pey'yuñq, puma put qa aw nānawakna. Ura pam Maña tūwaqatsit hisat nāt qa yukiwahqat ephaqam pay nīniwniqat pan God put eñem tunatyawta. ⁹ Naqvuy'taqa nam navotni. ¹⁰ Hak hakiy tūwiktaqa hapi tuwat nāp tūwiktiwni. Pu sipwuvahpit akw hak hakiy ninaqa piw tuwat sipwuvahpit akw súlawhtini. Pep hapi pu' God sinomat tuptsiwini'yuñwe', qa nañ'ekni'yuñwni. ¹¹ Pu piw nu suk pohkot antaqtat tuwaqw, pam tūwaqatsit añqw yámakto. Noqw pam mañat an lōq álay'ta; nihqe wukolölöqañwuy an yuaata. ¹² Noqw pam put apyevenihqat pohkot óqalayt sohsok pasiwta. Nihqe pam sohsokmuy tūwaqatsit añ yesqamuy amumi tuyqawwaqw, puma mohtiwat pohkot aw nānawakna, ura as mokniewakw tühotiwhq, ahoy qalaptuqat put aw'i. ¹³ Noqw pam qaan'ewakw hihta kätatayhpit tumalay'va; nihqe sinmuy amutpik tokpelat añqw üwiñwuy hawnañwu. ¹⁴ Noqw God pan put nakwhanaqw, pam mohtiwat it hihta pohkot atpip kätatayhpit hintsanhqe, tūwaqatsit ep yesqamuy ünatotoyina; nihqe pumuy amumi tuyqawwaqw, puma mohtiwat hihta pohkot an son'iwahqat yukuya, i' pohko as sipwuvahpit akw tühotiwhañw pay qátuhqat put an'i. ¹⁵ Pu God piw pan put nakwhanaqw, pam it pohkot an yukiwahput qatsit máqa. Noqw öviy it hihta pohkot an yukiwahpu pas antsa yuaayku. Noqw pu hakim hihsa'nihqam it pohkot an yukiwahput aw qa nānawaknaqamuy qöqyaniqat i' himu pohko pañqawu. ¹⁶ Pu añ söqavuiñsinom, pu pavansinom, pu ḱahaksinom, pu añ öokiwyaqam, añ tütuwikt pu qa tütuwikt, puma sohsoyam hihta akw tuvoylatiwyaniqat pañqawu, sen putvaqw may ep'e, sen qalpeq'a. ¹⁷ Noqw öviy soon hak hihta tüni, piw húyani, hal pas i' hak pohkot tuvoylayat akw tuvoylaiwtaqa-saa, sen put tuñwniyat akw'a, sen put pohtoylaniyat akw'a. ¹⁸ Taay, uma aw wūwayani: Wuwni'taqa pohkot pohtoylaniyat māmatsni. Pam sinot pohtoylaniata; nihqe sunát-sikip sunat añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat-nikañw añqw navay sihkay'ta (666).

14

The Song of the Redeemed

¹ Pu nu yorikq pi Maña tsmot Zion ep wunu. Noqw tsañe'sikip sunat añqw nālöp sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam pep put amum hōñi, Nayat tuñwniyat akw qalpeq pey'ḱahḱañwo. ² Noqw hakiy tōnaat öñaqw töqtiqu nu navota. Pas mūmunañwuy an tōki'ta, pu pas a'nö umhtaqtat pan'i. Noqw lēlenyaqam sivatonlenay añ lēlenyaqw nu navota. ³ Noqw puma moñw'atsvewat atpip puhutawit tawlalwa, pu nālöqmuy hihtuy

tayyuñqamuy amutpipó, pu wūwukwmuy amutpipó. Noqw put tāwit pas soon hak tāwi'vani, hal pas ima tsañé'sikip sunat añqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam tūwaqatsit añqw tuiwyaqam-saa. ⁴ Ima hapi nāto tōtimu, qa hisat hakiy nōmatota; nihqe òviy qa hisat tokoy hoyalaya. Ima Mañat haqaminiqw añkyañwu. Pumuy hapi God sinmuy amuhsonñaqw tui, puma nuhtuñaqw mohti God sinomatiniqat òviy'o, pu Mañat sinomatiniqata. ⁵ Noqw moayamuy ep himu unatwi sūlawu, puma God atpip qa hihtakw hinyuñqw òviy'o.

The Three Angels

⁶ Pu nu piw suk w hoñviayat òva pūyawmaq w tuwa. Pam lomatuawit qaso'taqat pasiwkañw, tūwaqatsit añ yesqamuy sopkawaqamuy amumi yuaatima, nanāp himuñamuy, pu nanāp wat lavaymakiway'yuñqamuy, pu nanāp sinmuy amumii; ⁷ Nihqe yan a'nō tsa'timaqe pañqawma: Uma God kaptisitotani, pu pas hihtay'yuñw. Taq pam nuhtuñem hin yúkuniqat aw pitsiwiwta. Uma God òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit, pu haqe' pāhu nōñaatotaqat yúkuhqat aw naokiwhtotani. ⁸ Pu piw suhka hoñviaya añknihqe pañqawma: Wuhkokitsoki Babylon sahpu! Kitsóki Babylon sahpu! Taq sohsoyam nanāp wat sinom soñawnen pep yesqamuy amumum qahopiye. Nihqe òviy nawus puma soon qa pumuy amumum God itsívuyat añqw yukuyani. ⁹ Pu piw suhka hoñviaya amuñknihqe a'nō pañqawma: Ima pohkot antaqat aw nānawaknaqam, pu qalpeq, sen may ep tuvoylayat akw pey'vayaqam ¹⁰ Nawus God itsívuyat wine antaqat añqw hikwyani, God itsívuyat qa hihta enañ namiqwriwkañw kuyapkuyiwHQat añq'ò. Noqw puma qōhit-nikañw pu sikatövu'wat akw okiwsaniwyani, imuy qahováriwyuñqamuy hoñvia'yatuy-nikañw pu Mañat pumuy amutpipó. ¹¹ Noqw pumuy okiwsaniwyaq w, kwitsiñw'am òmiq sūs wunuptuni. Noqw hakim pohkot an yukiwtaqat aw nānawaknaqam, pu hakim tuñwniyat akw pey'vayaqam pas qa haqami nānasuñwnayani, tälöo, pu tōkilat añ'a. ¹² Noqw òviy God sinomat put tutavoyat añ hinwiskahkañw Jesus aw tuptsiwñi'yuñqey qa nañ'eknayani. ¹³ Noqw nu navotq hak òñaqw inumi pañqawu: Um yan pēnani: Yahpiy haqahpiy ima Tutuyqawhqat aw yankahkañw sóiwmaqam hahlayhpit epyani. Owi, kita i' Hikwsi Qahováriwtaqa. Puma panhtote' maqsoniy añqw nānasuñwnani. Noqw pumuy hintsakpiyamuy ahpiy aniwñi pay pumuy amumumni.

The Harvest of the Earth

¹⁴ Noqw nu òmawuy qōtsat aw yori. Noqw hak Sinot Tiyat antaqa òmawuy ep tsokiwta, sikavalasivat añqw yukiwHQat wihkat akw qötösomiwkañw; nihqe tsaqanHPit a'nō qalay'taqat yawta. ¹⁵ Pu piw suhka hoñviaya God kíyat añqw yámakqe, òmawuy ep tsokiwtaqat aw a'nō pañqawu: Um uhtsaqanHPiy akw tsahqani, nen hòqni; ispi pay hòqsatiq'ò. Pi tūwaqatsit ep natwani pās tukwsiwta. ¹⁶ Noqw i' hak òmawuy ep tsokiwtaqa tsaqanHPiy akw tūwaqatsit ep natwanit tsahqa. Noqw tūwaqatsit ep natwani tsovalniwa. ¹⁷ Pu piw suhka hoñviaya òveqatsit ep God kíyat añqw yámakqe, piw a'nō qalay'taqat tsaqanHPit yawta. ¹⁸ Pu suhka hoñviaya qōhit aw òqalat pasiwtaqa kwanwáhovaqtuqat enem tataqtsokpit añqw yama. Nihqe pam tsaqanHPi'taqat aw a'nō pañqawu: Um uhtsaqanHPiy a'nō qalay'taqat akw tsahqani. Nen um tūwaqatsit ep ovauyit pölöyat tsovalani. Pi òvaat pās kwanw'iwta. ¹⁹ Pahsat pu hoñviaya tūwaqatsit aw tsaqanHPiy akw tsahqaqat panhtiqe, tūwaqatsit ep ovauyit tsovala; pu haqam qölöt qaan'ewakw yahsakoq God itsívuyat tuawi'taqat aqw put maspa. Pep hapi òvat pālayat òviy mumtsiyañwu. ²⁰ Noqw pep òvat aqw wukukuykuya, wuhkokitsokit ihpovee. Noqw pālaat únwaniwhtiqe añqw nōñakqe, pas kawaymuy sipmoyiyamuy aw pahsavo pāti, pakwút-sikip sunat tutskwa-tuwanit pahsavoo.

15

The Angels with the Last Plagues

¹ Pu piw nu suk w hihta tuawi'taqat qaan'ewakw a'nō hihtaniqat òmi tuwa. Tsañé'nihqam hoñvia'yat tsañé' kánanvotpit yawyuñwa. Pam nuhtuñki, put atsve pu'

God its'vuat yukiltini. ² Pu nu piw suhpan wuhkovatuphat panaptsat antaqat ūwiñwuy enañ namiqwrwitaqat aw yori. Noqw hakim patuphat qalavaqe hōñi. Puma hapi it hihta pohko'ewakw áñwutota, pu put an yukihwputa, pu tuvoylayata, pu túñwinyata, pu pohtoylaniyata. Nihqe puma God añqw sivatonlenat mákiwyaqey yawyuñwa. ³ Nihqe puma God tumal'ayayat Moses táwiyat tātawlalwa, pu Mañat táwiyata; nihqe pañqawqa: Pas uhtutmala qaan'ewakw káñhinyuñwa, God Sus'ōqaltutuyqawhqa. Pas um hapi qaatsat suan hihta hinma. Um hisatñahaqaw hihituy sinmuy amumi moñwi. ⁴ Puyaw hak haqam uñ qa káptsitani, Tutuyqawhqa? Sen hak uhnatñwaniy qa pas hihtalawni? Pi um hapi nāla qahováriwta. Sohsoy hihtu nanāpwat sinom ökiwkahkañw utpip nāwakintani. Pu um sinmuy amuñem hin yuki'maqw pam susmataq'a, kitota. ⁵ It atsve pu' nu yorikq, pi mötsápkí God pep ki'taqat tuawi'taqa öveqatsit ep'e. Noqw kihut ep yūpaq haqam pas Aantsawat aw hötsílti. ⁶ Noqw tsáñe'nihqam hoñvia'yat pañqw nõña, tsáñe' káñanvotpit yankahkañwo; pas suhqōtsat tusaqtontsatsaqmōtsaput añqw yukiyuñqat yuwsí'kahkañw, kwekwéwhpit síkavalasivat añqw yukiyuñqat tawitsqay añ kwewyuñwa. ⁷ Noqw nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka imuy tsáñe'nihqamuy hoñvia'yatuy nánan'ik hihta huyta. Kurs pam kuyapkuuyit síkavalasivat añqw yukiwñqat pumuy huyta. Put añqw aqwhaqami sutsep qátuhqat, God its'vuat opom'iwyuñwa. ⁸ Noqw haqam pas Aantsawat kihut ep kwitsiñw ohpo, God lolmat tálawñwayat, pu öqalayát añq'ö. Noqw soon kurs hak haqam pas Aantsawat kihut aw pákini, pas ason tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsáñe'sikipwat káñanvotpit hintsatskaqey yukuyaniqat pahsavoo.

16

The Bowls of God's Wrath

¹ Noqw hak kihut pas Aantsawat añqw tsáñe' hoñvia'yatuy amumi a'nö pañqawhqu navota. Yupavé, uma tūwaqatsit aw God its'vuyat kuyapkuuyiyuñqat wūtayani, kita. ² Noqw mohti'maqa nakwsuqet tūwaqatsit aw kuyapkuuyiy wūta. Noqw pahsat pu hakim it hihta pohkot tuvoylayat akw pey'kahkañw, put an himu yukihwput aw nāñawaknaqamuy amuhpa' uya nuhtsel'eway itséhee nõña. ³ Pu hoñviaya añkñihqa pātuwaqatsit aqw kuyapkuuyiy wūta. Noqw pahsat pu pāhu hakiy mokput unwáyat anhti. Noqw sohsoy hihtu tayyuñqam pātuwaqatsit añqe'soa. ⁴ Pu amunñihqa hoñviaya hāhaqe' mūnat, pu pāhu nõñantaqat añ kuyapkuuyiy wūtaqw pam únwaniwhiti. ⁵ Noqw nu navotq hoñviaya pāhut aw öqalay'taqa pañqawu: Um súanta Tutuyqawhqa, pu'nihqqa, pu hisatñihqa, pu nātoniqa. Um yan yúkuhqe súanhti. ⁶ Puma pi uhsinomuy, pu uhlaya'aymuy unwáyamuy munvanaya. Noqw um pumuy unwat hikwna, ispi puma put hihkay'yuñq'ö. ⁷ Pu nu piw suk w navotq pam kwanwáhovaqtuqat enem tataqtsokpit añqw pañqawu: Pas antsaa, God Sus'ōqaltutuyqawhqa, pay um pas qaatsat sinmuy amuñem suan yuki'ma. ⁸ Pu i' nālōq epñihqa hoñviaya tawat aw kuyapkuuyiy wūtaqe enem pan yukuqw pam ūwiñwuy akw sinmuy taqtsoka. ⁹ Noqw sinom qaan'ewakw tōñit akw taqtotiqe, God iit káñanvotpit aw öqalat pasiwtaqat nānap hin sasviya. Nihqe puma tunatyay añqw qa lasyat, piw nāt God qa káptsitota. ¹⁰ Noqw pu tsivot epñihqa hoñviaya it himuvohkot moñw'atsvewayat aw kuyapkuuyiy wūta. Noqw moñwtunatyayat añ qómseekma. Noqw sinom hihta akw a'nö tūtuyhtotiqe lēñiy mötstota. ¹¹ Nihqe puma öveqatsit ep God nānap hin sasviya, amuhpa' uya a'nö tūtuyhq öviyo; nikañw hihta hintsakpiy añqw qa lasya. ¹² Noqw navay epñihqa hoñviaya wukovayut Euphrates aqw kuyapkuuyiy wuhtaqw, pāyu láki. Noqw hōpaq momñwituy amuñem kurs pōñtiya. ¹³ Noqw nu tuwaqaw, pahyom tuyoy'eway hihikwsim pāvaqwtuy amunyuñqam imuy moayamuy añqw nõña- it wukolölōqañwuy moayat añq'ö, pu it himuvohkot moayat añq'ö, pu i' hak God lavay'ayaatñihqey atsáy'taqat moayat añqw piwu. ¹⁴ Ima hapi nukpanhihikwsimu. Noqw puma hihihita kātatayhpit hintsaktivayaqe, ahsupoq tūwaqatsit añ momñwituy amuhpa' nankwusaqe haqami tuwvōhtayaniqat öviy tsovalaya, Sus'öqalat God wukotalōñniyat aw pituq'ö. ¹⁵ Meh, nu' hapi uyiñwut an pituni, (kita Tutuyqawhqa). Yuwsí'kañw pás tunatyawmaqa hahlaypit epni. Taq ka pam qayuwsi'kañw waynumqw,

sinom put aw yórikaq, put eñem haman'ewayni. ¹⁶Noqw hihikwsim haqami Hebrew-sinmuy amuhkwa Armageddon yan mätsiwhqat aw momñwituy tsovalaya. ¹⁷Pahsat pu tsañe' epnihaq hoñviaya súmawuy aw kuyapkuuyi wūta. Noqw ðveqatsit ep kihut pas Aantsawat ep moñw'atsvewat añqw hakiy a'nö tónaat hiñqawhqe pañqawu: Yukilti hapi, kita. ¹⁸Noqw pahsat mowawatota; pu umhta; pu talwipta; noqw tūwaqatsi a'nö tayayayku, pas hisatñahaqaw sinom tūwaqatsit añ yesq pañqawq qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i. Pi pas qaan'ewakw tutskwa tayayayku. ¹⁹Noqw qaan'ewakw kitsóki pāyivo tsihtsikti. Noqw añqe' hihihituy sinmuy wuhkokitsokiam sapumhti. Noqw God wuhkokitsokit Babylon u'naqe, qaan'ewakw itsívuy wine kūyiwtatqat antaqat put hikwna. ²⁰Noqw sohsqv pāñaqw tutskwa kūyuyūñq kurs haqamiya; pu tuhtukwi pīwu. ²¹Noqw qaan'ewakw yañsayo lemowa sinmuy amumi ðñaqwa löhö; sohsqv nanāp tsívót-sikip sunat pututuwanit pan puptu. Noqw sinom God nānap hin sasviya, lemowat kānavotpit ep'e, pas kānavotpi qaan'ewakw nuhtsel'ewayniqw ðviy'o.

17

The Great Prostitute

¹Noqw ima tsañe'nihqam hoñvia'yat ura kuyapi'yūñq, pumuy amuñaqw suhka inuminihqe inumi pañqawu: Um inumum pewni. Noqw God it qaan'ewakw kitsókit tokoy huhyaqat antaqat eñem hin yúkuniqat nu ūmi mahtaknani. Pam kitsóki háhaqe' pāvahut añ qātsi. ²Put hapi amum ima tūwaqatsit añ momñwit nākwāñway'ya. Noqw tūwaqatsit añ yesqam soñawnen hōñaqtoti, put amum nākwāñway'yaqee. ³Noqw nuy Qahováriwtaqat Hikwisit akw tuyqawiwtawq, hoñviaya haqami qayēwiwhpumi nuy wiki. Noqw nu hakiy wuhtit hihta pālañwput pohkot epeq tsokiwtatqat tuwa. Noqw himuvohko pas qalománananatñwanit akw pēvey'kañw, tsañe' qōtōy'kañw pakwt ālay'ta. ⁴Noqw wuhti palasakwawsat-nikañw pu pas pālañwput yuws'i'kañw, pu sikavalasivat, pu a'nö hihkay'yūñqat o'wat-nikañw, pu pearl enañ yuws'i'ta; noqw kuyapit sikavalasivat añqw yukiwihput put tuyoy'ewakw qahopqatsiyat añqw kūyiwtatqat yawta. ⁵Noqw qalpeq tuñwni pey'ta. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI BABYLON PAS PAVANNIHOQA, TOKOY HUHUYAQAMUY YUAMU, PU TUWAQATSIT EP HIHTA TUYOY'EWAKWNIHQAT ANIWNQA. Noqw kurs hak put tuñwniyat mätsi'tani. ⁶Noqw nu it wuhtit aw tātayhq, pam God sinomuyatuy uñwáyamuy akw hōñaq'iwta, pu Jesus eñem so'qamuy uñwáyamuy akw'a. Noqw nu aw yórikqe pas pavan aw wūwanta. ⁷Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Ya um hinoqw pas kātayta? Nu wuhtit hihta tuawi'taqat uñ āawnani, pu i' himuvohko tsañe' qōtōy'kañw, pakwt ālay'taqat put ikwiwtatqat pīwu. ⁸It pohkot um aw yorikq, pam pay as qatut mōki. Nikañw pam koysöt qa toñtaqat añqw wupni. Nen pahsat pu haqami hovalniwniqat aqw pákini. Noqw tūwaqatsit ep yesqam qatsit qaso'taqat qa pasiwyūñqam pohkot aw kātayyūñwni, hakim tuñwniam tūwaqatsit yayhniwhqat pañqaw Mañat qatsítutuveniyat ep qa pey'yūñqam, pūmaa. Pi i' pohko ura as qatut, haqamii; nikañw nāt piw qátuni. ⁹Noqw ðviy hak suan wuwni'taqat it aw wūwamantani. I' tsañe' qōqtō hapi tsañe' tsotsmo. Noqw wuhti pumuy epeq tsokiwta. ¹⁰Puma piw tsañe'nihqamuy momñwituy tuawi'yūñwa; tsívatnihqam pay sūlawhti; noqw suhka pu' qatu; pu suhka pay nātoni. Noqw ason pam pite' pay hihsavoni. ¹¹Noqw i' himuvohko, as úranikañw, pay pu' qa háqamnihaq, pam hapi nanalt épeqnihqani. Nihqe pam imuy tsañe'nihqamuy amuñaqw suhkani; nihqe pam haqami hovalniwniqat aqwni. ¹²Noqw pu pakwt ālat um aw yorikq, ima hapi pakwt momñwituy tuawi'yūñwa. Nikañw pay puma moñwtunatyay nāt qa makiwya. Puma pay hihsavo it himuvohkot anum moñw'iwyūñwniqat pan amuñem yukiwa. ¹³Noqw puma sun wuwni'yūñwe' it hihta pohkot ðqalay, pu moñwqeqniy maqayani. ¹⁴Noqw ima hapi Mañat aw kihpokyani. Noqw pay pam pumuy áñwutani. Pi pam hapi nuhtumi tutuyqawyaqamuy amumi Tutuyqawhqa, pu momñwituy amumi Moñw'iwta. Noqw ima put ámumyaqam hapi wánwayniwyaqamu, namorstiwiyaqamu, nihqe pas ántsay'wisqamu. ¹⁵Pu hoñviaya inumi pañqawu: Pu it pāhut um aw tātayhq, ura tokoy huhyaqa wuhtit put añqw qatuq, pam hapi hihihituy sinmuy tuawi'ta, kaysiwhqamuyu, nanāpwatuy hihtuy sínmuuy,

pu nānapwat lavaymakiway'yuñqamuyu. ¹⁶ Pu it pakwt ālat um aw yorikq, puma it wuhtit tokoy huhyaqat aw pas qa suhta'ewyani; nen put kiqōtotat, yuwsiyat put añqw poswayat, tokoyat soswani; nen qōhit akw put taqtsokiyani. ¹⁷ Pi God pumuy pan unañwtoynaqw puma put unatnyayat aw antsanye', sun'unañway'kahkañw, it hihta pohkot aw moñwunatyay noayani, haqami God lavaiyat añ ahsupoq anhtiniqat aw pahsavoo. ¹⁸ Pu it wuhtit um aw yorikq, pam hapi qaan'ewakw wuhkokitsókit tuawi'ta, tūwaqatsit añ momñwituy amumi tuyqawi'taqata.

18

The Fall of Babylon

¹ Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi suhka hoñviaya òveqatsit añqw hawto, a'nò òqalat pasiwkañwo. Noqw tūwaqatsit añ suyan tālawva, tālaiñwayat akw'a. ² Noqw pam a'nò tōnay añqe' tsa'timaqe pañqawu: Babylon pas pávannihqa sahpu; Babylon-kitsóki sahpu. Noqw nukpanhikwsim pep ki'vayani, pu sohsoyam hihtu tuyoy'e'way hihikwsimu, pu sohsoyam hihtu i'tseheet, pu tuyoy'e'wayom masay'yuñqam píwu. ³ Pi sopkawaqam sinom put amum qahopihintsatskaqe soñawnen wine akw hōnaqtoti. Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'ya. Pu tūwaqatsit ep huhyayaqam put kwañwáewhqaqsiyat atsviy káhaktoti. ⁴ Pu nu piw hakiy òñaqw tōnayat navotq pañqawu: Uma put añqw nōñakni, isinomu; nen uma qaanhtipuyat ep qa ámum hintsatskani. Taq ka uma piw put amum hihihita añ kānanvotyani. ⁵ Taq put qaanhtipuat òveqatsit aw pitu. Noqw God put nukpanayat aw pónakna. ⁶ Pam umuy hintsanhiq, pan uma tuwat put hintsanyani; pu hin hinhtiqat uma navitañ'iwtaqat tuwat yukunayani. Pu pam umuñem kuyapit aqw ohpoknaqw, uma eñem put navitañwtotani. ⁷ Ura as pam nāhihtay'taqe kwañwáqtu. Noqw òviy uma okiwsasne' qahahlayhtapnayani. Himu pam unañwpeq pañqawu: Pi nu moñwi; nu qa koñnalavu. Nihqe soon nu hihta qahahlayhpit aw yórikni. ⁸ Paniqw òviy sūk wāwat ep hihimu kōnavotpit put aw pítuni-tūya, qahahlayhpi, pu tsónawu. Noqw pam qōhit akw pás tsóhtso'ni. Pi Tutuyqawhqa God put hin yukunaniqa a'nò òqala. ⁹ Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'yaqam, pu amum hihta nasani'yuñqam put ep is óhilalwani, tsaykitani, put uwiwitaqw kwitsiñwyat aw taykahkañwo. ¹⁰ Pas okiwhintaqw tsátsawnaniqe, yāvaqw hoñkahkañw pañqaqwani: Is ohi, is ohi, qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon! Um sūs tāwat añqe' qōniltiqat ep pay kiqōti. ¹¹ Pu tūwaqatsit ep huhyayaqam put ep tsaykitani, pu qahahlayyani, pāpu qa hak pumuy huhyanpiyamuy túniqw òviy'o. ¹² Puma iit hihta huhyaya: Sikavalasivata, qōtsásivata, o'wat a'nò hihkay'yuñqata, pu pearls, pu tusaqtsatsaksakwmōtsaput suphiñputa, pu palasakwat tsatsákwmōtsaputa, pu wishóptsatsakwmōtsaputa, pu palatsatsakwmōtsaputa, pu sohso hihta kwañwáhovaqtuqat kokhota, pu sohso hihta ivoryt añqw yukiyuñqata, pu sohso hihta a'nò hihkay'yuñqat kohot añqw yukiyuñqata, pu sikasivata, pu pay sívata, pu marble owat añq'ò, ¹³ Pu cinnamon, pu hihta hovaqtuyaqata, pu hihta akw nal-witotaqata, pu himu kwañwáhovaqtuqat tataqtsokiwhqata, pu wine, pu wihkuyita, pu a'nò pinput numnita, pu sōhōvosita, pu wāwakastuyu, kanelmuyu, pu kawaymuyu, pu karētamuyu, pu tūtuwiktuyu, pu sinmuy qatsiyamuyu. ¹⁴ Ura as um sohsoq iit hihta ep nāhahlaynañwu. Noqw meh, pam sohsoy tūwaya. Noqw sohsoy himu nukñwa, pu lolma ūñaqw ahpiyya. Noqw soon um pāpu pūvut pantaqat túwani. ¹⁵ Noqw iit huhyayaqam put wuhtit atsviy káhaktotiqam, put okiwhintaqw, mamqasyaqe yāvahaqaw hoñkahkañw, tsaykikahkañw a'nò hiraqaw, ¹⁶ Pañqaqwani: Is ohi, is ohi, um qaan'ewakw wuhkokitsoki! Ura as um suphiñput tusaqtsatsaksakwmōtsaput, pu palasakwawsat, pu pas pālañwput yuws'i'tañwu, pu sikavalasivat, pu a'nò hihkay'yuñqat o'wat-nikañw pu pearl enañ ura as yuws'i'ta. ¹⁷ Noqw sūs tāwat añqe' qōniltiqat ep i' kahahkimu qaan'ewakw súlawhti. Noqw sohsoyam pākihut añqe' momñwit, pu pākihut akw yaktañwuqam, pu pākihut tumalay'yuñqam, pu hihsa'nihqam pāvaqe nānahoy huhyayaqam yāvaqw hoñni. ¹⁸ Nihqe put uwiwitaqw kwitsiñwyat tutwaqe sáakmaqe pañqaqwa: Ya haqam wuhkokitsoki it qaan'ewakw wuhkokitsokit anta? ¹⁹ Nihqe puma

qötömi qōat tsálakinkahkañw, sáakiwtaqe tsaykikahkañw a'nō hiñqawat pañqawqa: Is ohi, is ohi, wuhkokitsoki! Pas as pam qaan'ewakw hihta hihkay'taqat hintsakq, òviy sohsoyam pāvaqe pākihut akw hintsatskaqam put atsviy káhak'iwwisá. Noqw sūs tāwat añqe' qōniltiqat ep pam kīqōti, yan lavayhtoti. ²⁰ Oviy uma hahlayhtotini, òveqatsit ep yesqamu, God sínomatá, piw put lavay'aymatu; pi God umuñem put aw nāoya. ²¹ Noqw hoñviaya a'nō hoñvi owat wukomatat antaqat kwodut, pātuwaqatsit aqw put tūva pañqawkañwo: Yan hapi qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon tūviwini; nen pas qa nātuwiwini. ²² Noqw sivatonlenat añ lēlenyaqamuy tōkiam soon pāpu uhsonve nanaptiwini, um Babylon-kitsóki; pu tātawlalwaqamuy tōnaam soon nanaptiwini, pu muriñput lēnat añ lēlenyaqamuyu, pu sivatōtōqpit añ lēlenyaqamuyu. Piw soon hak tumaltuwi'taqa pay nāp hihta tuwi'taqa pāpu uhsonve nātuwiwini. Piw soon pāpu uhsonve hisat haqam númantotani. ²³ Piw wihqōhi soon pāpu hisat qōhi'yuiwini. Pu mōñnañwuy, pu mō'wit tōnaam soon pāpu uhsonve nanaptiwini. Pi um powaqat an sōpkawtaqamuy sinmuy tuhisat akw únatoynaqw, uñaqw huhyayaqam tūwaqatsit ep pas pavansinomniwhtoti. ²⁴ Noqw put ep God lavay'aymuyatuy uñwáam nātuwiwa, pu God sínomuyatuy uñwáamu, pu sohsoqmuy tūwaqatsit ep hakimuy qōqyaqamuy uñwáamu.

19

¹ Yantaqat atspe pu' nu navotq, hakim kaysiwqhcam òveqatsit añ a'nō hiñqawaqe pañqawqa: Alleluia! Kwakwhay God Itahtutuyqawhqa! Um hapi itamuy ayo oya. Um hapi pas hímuu, òviy itam uñ kaptis'lalwa. Um- sa nāla òqalay'ta. ² Um hapi qaatsay'makañw nuhtuñem suan hin yúkuñwu. Pi um wuhtit tokoy huhyaqat qaan'ewakw hinhtiqat enem hin yuku, it wuhti tuskapqatsiy akw tūwaqatsit ep sinmuy qalomáhintsanhqat éñemi; nihqe uhtumal'aymuy ep put aw nāoya. ³ Pu piw puma pañqawqa: Alleluia! Noqw put kwitsiñw'at sūs òmiq wunuptu. ⁴ Noqw ima sunat nālōq síhkay'taqam wūwuyom, nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amumum tutskwami munumhtotiqe, God moñw'atsvewat ep qátuhqat pas hihtatotaqe pañqawqa: Pas antsaá, Alleluia!

The Wedding Feast of the Lamb

⁵ Noqw moñw'atsvewat añqw hakiy tōnaat pañqawu: Uma God Itahtutuyqawhqaqay tayawnayani, uma sohsoyam tumal'aymatu, pu uma put kaptis'yuiñqamu, añ sōqavuñwsinomu, pu pavansinomu. ⁶ Noqw nu navotq pas hakimuy qaan'ewakw hintaqamuy tōnaam tōtōqa, haqe' pāhu sōykitotaqat pan'i, pu pavan a'nō úmukqat pan'i, noqw pañqawqa: Alleluia! Pi God Sus'òqaltutuyqawhqa hapi moñw'iwta. ⁷ Itam hahlayhtotini. Owi, itam pas hinhaqam hahlayyani; nen pas kaptisitotani. Tsañaw pi Mañat nōmataniqat aw pitu. Noqw nōmaatniqa pās moñwvvasiwta. ⁸ Nihqe pam tusaqtontsatsakwmōtsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqōtsat yuws'taniqat pan put enem yukiwa; pi tusaqtontsatsakwmōtsapu suphiñpu God sinomuyatuy súantsakpiyamuy tuawi'ta. ⁹ Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um yan pēnani: Pas hapi Maña nōmataqaw put ep òñwiñqat aw tūtsamiwyaqam hahlayhpit epyani. Pu pam inumi pañqawu: I' hapi God lavayiatnihqe pas antsaá. ¹⁰ Noqw nu kukmiq nātuwat, as put pas hihtataniqw, pam inumi pañqawu: Soh, pay um qa panhtini. Pay nu umún God enem tumalay'ta, pu uhtupkomuy Jesus tuawi'yuiñqamuy amun'i. Um God pas hihtalawni. Pi Jesus tuawi'yuiñqam God lavay'aymuyatuy amún God Hikwsiyat akw tuyqawiwyuñwa.

The Rider on the White Horse

¹¹ Noqw òmi hōtsíltiqw, nu qōtsákawayot aw yori. Noqw aqw tsokiwmaqa Pas Antsay'maqa Pas Qaatsay'maqa yan mātsiwa. Nihqe pam suan hihta añ wūwaiñwu, piw suan kihpokñwu. ¹² Noqw pōsiat ūwiñwuy anta; noqw qōtōyat añqe' wūhaq wiñka kwapyá. Noqw pam tuñwniy akw tuvoylaiwtaqw, qa hak put tuwi'ta, pas pamsaa. ¹³ Noqw pam usimnit uníwat akw mórokput yuws'ta. Nihqe pam God Lavayiata yan mātsiwa. ¹⁴ Noqw tuwvōh'aymat qōtsákawaymuy añ tsokiwkahkañw òñaqw put

añka tusaqtontsatsakwmötsaput suphiñput kwañ'ewakw suhqötsat yuwi'kahkañwo. ¹⁵ Noqw moañaqw sipwuvahpi a'nö qalay'taqa yayma. Noqw put akw pam hihituy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy wuvahtani. Nen pam pumuy sivamoñwkoht akw amumi moñw'iwatani. Pi pam hapi Sus'öqalat God nuhtsel'ewakw itsívuyat sinnuy amuñem na'sastani, hak haqam övat mumtse', pälayat na'sastañwuqat pan'i. ¹⁶ Noqw pam usimniy añ-nikañw pu qahsiy añ tuñwniy pēni'taqw yan pey'ta: MOMÑWITUY AMUMI MONW'IWTAQA, PU TUTUYQAWHQAMUY AMUMI PAS TUTUYQAWHQ. ¹⁷ Noqw nu sukw hoñviayat tuwaqw, tävit ep wunu. Nihqe pam a'nö tönay añqe' tsahsta'lawhqe, öva sohsokmuy masay'yuñqamuy pūyawnumyayqamuy amumi pañqawu: Uma pew tsovawmaqñ, God umuñem wukonovat na'sasta. ¹⁸ Noqw uma añ pas momñwituy tokoyamuy, pu solāwamuy amumi momñwituy tokoyamuy, pu añ a'nö ö'qaltuy tokoyamuy, pu kawamuy tokoyamuy, añ qa tütuwiktuy, pu tütuwiktuy, añ söqavuñwsinmuy, pu pas pávansinmuy. ¹⁹ Noqw nu yorikqw, i' himuvohko-niqw, pu tüwaqatsit añ pas momñwit-niqw, pu tuwvöh'aymat sūmi tsovalti. Nihqe puma qötsákawayot epeq tsokiwtaqat, tuwvöh'aymuyatuy enañ amumi kihpokya. ²⁰ Noqw i' himuvohko ñuiwa, pu God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqa piwu. Ura pam it himuvohkot atpip kätatayhpit tumalay'taqe, hakimuy put tuvoylayat akw tuvoylaiyuñqamuy ünatoya piw put an hihta yukiwhput aw nānawaknaqamuy. Puma nāto taykañw, qöhit patuphaiwtaqat tövu'wat akw uwiwitaqat aqw tüwiwa. ²¹ Noqw ahpiy akwsinwyaqam kawāyot epeq tsokiwtaqat sipwuvahpit put moañaqw yaymaqat akw sūlawhti. Noqw masay'yuñqam tokoyamuy nānasna.

20

The Thousand Years

¹ Pahsat pu nu sukw hoñviayat aw yori. Pam öñaqw hawhqe, koysöt qatoñtaqat aqw hötahpit, pu wupasisvanamiqlölöt yawta. ² Nihqe pam wukolölöqañwuy, pay hisat qätuhqat tsūat, Nukpana, pu Satan yan piw mätsiwihqat nūahqe, sūp sömorit yahsañwuy pahsavo put soma; ³ Nit koysöt qatoñtaqat aqw put tüvat aqw uhta, nit pu ep tuvoylata. Noqw öviy kurs hin pam päpu sinnuy ünatoynani, sūp sömorit yahsañwuy añ kuyvaniqey aw pahsavo. Nit ason put atspe pam hihsava mātaviwni. ⁴ Noqw nu moñw'aatsvewat aw yori. Noqw hakim añ yēse. Puma hapi nuhtumi moñw'iwyuñwniqat pan pumuy amuñem yukiwa. Pu hakim God lavayiyat yuaatotakahkañw Jesus tuawi'yuñqey ep qöyaniwyaqamuy nu amumi yori. Puma hapi himuvohkot aw qa naokiwlalwa, pu put an hihta yukiwhput qa aw nānawakna; pu qalpeq, pu may ep put tuvoylayat qa akw tuvoylatoti. Puma mokiwy añqw ahoy tätayyaqe, sūp sömorit yahsañwuy añ Christ amum moñw'iwyuñwa. ⁵⁻⁶ Ima hapi mohti ahoy yesva. Pas i' hak mohti ahoy yesvaniqamuy amumum ahoy tätayhqa hahlayhpit epni. Pi mokiwu qa löš put aw öqalay'tani. Pi mohti ahoy yesvaniqam hapi God awwat-nikañw pu Christ awwat wimmomñwitni; nen sūp sömorit yahsañwuy añ put amum moñw'iwyuñwni. Noqw pay ahpiy mímawat so'pum pay ason pas sūp sömorit yahsañwuy sūlawhtiniqat pahsavo pay hāk qa yesvani.

The Defeat of Satan

⁷ Pu ason sūp sömorit yahsañwuy sūlawhtiqw, pepeq pu' Satan sivikiñaqw mātaviwe', ⁸ Tüwaqatsit ep nalönan'ivaqw sinmuy yesqamuy ünatoynani, it Gog añqw sinmuy, pu Magog añqw sinmuy; nen pumuy sūmi tsovalaqw, puma God aw nāqöytani. Noqw puma pätuwaqatsit qalavaqe tüwat an qaan'ewakw hintani. ⁹ Pu puma tutskwat añ ahsupoq kúrukme', God sinomuyatuy haqam hāk yesqat póñokyani, pu God kitsókiyat put aw unañwayat piwu. Noqw öviy pam öñaqw üwiñwuy tüve', pumuy taqtsokni. ¹⁰ Pahsat pu Nukpana pumuy ünatoynaniqa üwiñwuy patuphat antaqat tövu'wat akw uwiwitaqat aqw tüwiwni, ura i' himuvohko-niqw, pu God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqa pañsoq tüwiwhqat pañsoq'a. Noqw puma sutsép-sa pepeq kānavoti'yuñwni, talöñvaqat añ'a, pu mimhikpuvaa.

The Final Judgment

¹¹ Pahsat pu nu qaan'ewakw qōtsat moñw'atsvewat aw yori, pu hakiy put ep tsoki-wtaqata. Noqw put pitsánwayat apyeve tūwaqatsi, pu tokpela haqami hiniwhitiqe qa nātuwiwa. ¹² Noqw nu yorikq pi ima so'pum añ sōqavuñwsinom, pu pavansinom God atpip hōñi. Noqw tutuveni purumhtoti. Noqw pu piw suhka tutuveni puru. Pamwa qatsitutuveni yan tūñwantiwa. Noqw ima so'pum it wūhak tutuvenit añ hin pey'yuñqat put ahpiy hin yukuniwya, hinhaqam hintsatskaqey pan'i. ¹³ Pu pātuwaqatsi put añqe' so'pumuy mātavi; pu mokiwu maskit amum pepeq so'pumuy mātavi. Noqw puma sohsoyam nanāp hin hintsatskaqey ahpiy yukuniwya. ¹⁴ Noqw mokiwuniqw pu maski, puma ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tūwiwa. Pam hapi lōs mokiwu. ¹⁵ Pu hakiy tuñwniat qatsitutuvenit ep qa pey'taqw, pam ūwiñwuy patuphat antaqat aqw tūwiwūwu.

21

The New Heaven and the New Earth

¹ Noqw nu puhutokpelat aw yori, pu puhutuwaqatsit aw'i, i' mohtiwa tokpela, pu mohtiwa tūwaqatsit haqami tūwayaqw ōviy'o. Noqw pātuwaqatsit pāpu qa háqamo. ² Noqw nu' John, wuhkokitsokit pas pavan hímuniñqe qahováriwtaqat ōñaqw God añqw hawtoqw aw tātai. Noqw pam Jerusalem Pūhunihqa yan mātsiwa. Pam mōmō'wiqa puwsunñwayniqat aw hin yuws'i'tañwuqat pan sóniwa. ³ Noqw hakiy a'nō tōnaat ōñaqw pañqawñq nu navota; noqw yan lavayhti: Meh, God kiat sinmuy amumum yanta; noqw pam pumuy amumum qátuni; noqw puma put sinomatni; noqw God pas nāp pumuy amumum yantani; nen pumuy Tutuyqawhqaamni. ⁴ Pu God pumuy posvalayamuy sohsoq ayo hōñani. Pu mokiwu pāpu qa háqamni; pu qahahlayhpi, pu pahki sūlawhtini; piw soon haqam pāpu himu tūyani, pi hisatqatsi pay tūwayaq'ō. ⁵ Noqw i' moñw'atsvewat epeq tsokiwtaqa pañqawu: Meh, nu hapi sohsoq hihta pūhulawu. Noqw pam inumi pañqawu: Um it pēnani, i' lavayi pas antsaa, pas qa paysoq'a. ⁶ Noqw pam inumi pañqawu: Yukilti hapi! Nu hapi Alpha pu Omega. Nu hapi sohsoq hihta yayhnaqa, pu sohsoq hihta aw pās yúkuniqa. Nu pāhut nōñañataqat hakiy taytoyñañwuqat pānaqmokiwtaqat paysoq máqani. ⁷ Añ kuytaqa hapi sohsoq hihta makiwñi; noqw nu put Tutuyqawhqaatni; noqw pam ítini. ⁸ Pu ima añ tūmamqasyaqam, pu qatuptsini'yuñqam, pu tuyoy'ewakw hinyuñqam, pu tuqwyantotaqam, pu qahopíyesqam, pu tuhisay akw hintsatskaqam, pu nāp yukiwhput aw nāwakintotaqam, pu sohsoyam a'tsat, it qōñhit patuphat antaqat tōvu'wat akw uwiwitaqat pañsoq nuhtumyani. I' hapi lōs mokiwu.

The New Jerusalem

⁹ Pahsat pu ima tsañe' hoñvia'yat ura nuhtuñk tsañe'sikip kānavotpit kuyap-kuyi'yuñqamuy amuñaqw suhka inuminiñqe inumi pañqawu: Kurs unu pewni. Noqw nu it mó'wit Mañat nōmayat ūmi mahtaknani. ¹⁰ Pahsat pu nu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiñtaq, pam haqami qaan'ewakw wupatukwit aqw nuy wiki. Nihqe pepeq pam qaan'ewakw wuhkokitsokit pas pavan hímuniñqe qahováriwtaqat Jerusalem yan mātsiwhqat inumi mahtakna. Pam ōñaqw God añqw hawto ¹¹ God lolmat tālawñwayat tālawñway'kañwo. Noqw tālawñwaat hihta owat pas a'nō hihkay'taqat an talqaqsala, it jasper-owat an'i; hihta suyantalqat an suyan tāla. ¹² Noqw kitsóki qaan'ewakw wupatuhpelat akw nōyakiwta. Noqw tuhpelat añ pakwt lōq sihkay'tasikip hōtsiwa. Noqw hōtsiwat añqe' pakwt lōq sihkay'taqam hoñvia'yat hōñi. Noqw put añ natñwani pey'yuñwa. Nihqe pañ Israel tímuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yuñwa. ¹³ Hopkaqe payhk hōtsiwa, pu kwiniñaqe piw payhk hōtsiwa, pu tātōqe payhk hōtsiwa, pu tēveñeqe payhk hōtsiwa. ¹⁴ Noqw wuhkokitsokit aw nōyakiwtaqa tuhkwa pakwt lōq sihkay'taqat qaqatspi'ta. Noqw pumuy añ it Mañat ayamuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yuñwa. ¹⁵ Noqw i' hak inumi yuaataqa sikavalasivat tuwanpit yawta, akw wuhkokitsokit tuwantaniqee, pu hōhtsiwayata, pu tuhpelat put nōyakni'taqata. ¹⁶ Noqw kitsóki sutsnakiwta, wuhpalwat- nikañw pu puhtsilwat pay sūnanta. Noqw pam hopaqat tuwanpiy akw put tuwanta; noqw kurs

pam sūp nāsamiq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam tutskwatuwanit tuwanta. Wuh-palwat-nikañw pu puhtsilwat-nikañw pu ōmiqwat pay sunyuñwa. ¹⁷ Pu pam tuhpelat kitsókit aw nōyaki'taqat tuwantaqw, kurs pam pakwut- sikip sunat pakwt navay sihkay'taqat (216) kuktuwanit pahsavo tuhpele. (Hoñviaya sinmuy tuwaniyamuy akw put tuwanta.) ¹⁸ Noqw tuhpele jasper-owat añqw yukiwta; noqw kitsóki it si'kavalasivat pas kwañw'ewakw añqw yukiwta, pas panaptsat an suyan tālat añq'ō. ¹⁹ Noqw kitsókit tuhkwayat qaqatspiat sohsok hinyuñqat o'wat a'nō hihkay'yuñqat akw lomasniwa. I' mohti'maqa jasper-owat añqw yukiwta, ańknihqá sapphire-owat añq'ō, pu amuńknihqá chalcedony-owat añq'ō, noqw pu nālōq epnihqá emerald-owat añq'ō, ²⁰ Noqw tsivot epnihqá sardonyx-owat añq'ō, pu navay epnihqá sardius-owat añq'ō, noqw tsañe' epnihqá chrysolite-owat añq'ō, noqw nanalt epnihqá beryl-owat añq'ō, noqw pēve' epnihqá topaz-owat añq'ō, noqw pakwt epnihqá chrysoprasus-owat añq'ō, noqw peveest epnihqá jacinth-owat añq'ō, noqw ōsat epnihqá amethyst-owat añq'ō. ²¹ Noqw pakwt lōq sihkay'tasikip utspi piw pakwt lōq sihkay'taqat hihta pearl añqw yukiwuñwa. Nanāp utspi sūk w pearl añqw yukiwtañwu. Noqw kitsókit ep kitpik pas si'kavalasivat kwañw'ewakw añqw yukiwta, pas pay suyan talqat panaptsat panyuñwa. ²² Noqw nu ep qa haqam God eñem nāwakinkit tuwa, pi sinom God Sus'ōqaltutuyqawhqat, pu it Mañat, pumuy amutpip nāwakintotaqw ōviy'ō. ²³ Pu kitsóki pay tāwat qa hakni'ta, piw mūyawuyu, aw talni'taniqata. Pi God lolmat tālawiñwaat aw talni'ta, pu i' Maña pep put aw tāla. ²⁴ Noqw ima nanāpwat hihtu ayo nōnakqam put talniyat añ hinwisni. Pu tūwaqatsit añ pas momñwit piw káhakiwuy, pu hihta hihkay'taqat pañso ōoyyani. ²⁵ Pu pep hōtsiwa tālō pas qa uhtsilimantani. Noqw tōkila pep sūlawni. ²⁶ Noqw hihihu nanāpwat sinom káhakiwuy pu hihta hihkay'taqat pañso ōoyyani. ²⁷ Pu pas soon himu hihta itséhe'tañwaqa pañso pákini, pu piw hihta tuyoy'ewakw tumalay'taqa, pu atsátañwuqa. Pay pas ima Mañat qatsítutuveniyat añ tūñwniam pey'yuñqam-sa hapi pañso yuñni.

22

¹ Pu hoñviaya kwañw'ewakw mūnat hakiy taytoynañwuqat inumi mahtaknaqw, pas ruhpit an suyan talni'ta. Pam God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewayat añqw mūna, ² Wuhkokitsokit ep kitpik nahsavaqee. Noqw mūnat nan'ivaq sipaltsoki akw yēsihwqa wunu, nihqe pakwt lōq sihkay'ta- sikip alōñōt sipalay'vañwu; noqw ańsakis mūyawuy ep himuy'vañwu. Noqw hihihu nanāpwat sinom put nahpiyat akw powaiwwisa. ³ Noqw God hihta aw qa suhtaq'ewniqw, pam pep sūlawni, ispi God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewaam ep wúnuniq'ō. Noqw God tumal'aymat put tayawintotani. ⁴ Pu puma put pitsáñwayat aw yorstotani. Noqw put tuñwniat pumuy qalkaqa pey'yuñwni. ⁵ Pu pep qa mihikmantani; piw puma wihqōhit pāpu kurs hintsatskani, piw tāwat añqw tālata, pi Tutuyqawhqá God pumuy amumi talni'taniqw ōviy'ō. Noqw puma aqwahaqami sutsép-sa moñw'iwyuñwni.

The Coming of Jesus

⁶ Noqw pam inumi pañqawu: I' hapi yan lavayi pas qa paysoq'a, pas antsa. Noqw i' Tutuyqawhqá God imuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpa' yuaataqa tumal'aymuy amumi hoñviayay hōna, pam soon pas hisat himu hintaniqat pumuy āawnaniqata. ⁷ Meh, nu hapi qa sōwunit pītuni, (kita Tutuyqawhqá). Noqw i' hapi hak it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit ep pey'taqat aw tuqayvahsi'maqa hahlayhpit epni. ⁸ Nu John hapi iit aw yori; nihqe nu put navota. Nihqe nu navotkañw yórikqe, pahsat pu nu it hoñviayat inumi iit mahtaknaqat kukmiq nātuva, put pas hihtataniqee. ⁹ Noqw pam pahsat inumi pañqawu: Soh, um qa panhtini. Pay nu uhtumalsuñwa, pu uhpavamuy lavay'a'yatuy suñwáamu, pu it tutuvenit añ lavayit pey'taqat aw tuqayvahsi'yuñqamuy suñwáamu. Um God hapi pas hihtatani. ¹⁰ Pu pam inumi pañqawu: Um it tutuvenit añ himu nātoniqat pey'taqat qa tupki'tani; taq pay aw pitsiwa. ¹¹ Pay pi qasuan hintaqa qasuan hintani; pu i' hak itséhee itséheeni; pu i' hak súantaqa súantani; pu i' hak qahováriwhpu qahováriwtani. ¹² Noqw meh, nu hapi qa sōwunit pītuni (kita Tutuyqawhqá). Noqw nu

hapi hihta ahsatit yankañw pítuni; nen sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumaltipuyamuy an amumi ahoytani. ¹³ Nu hapi Alpha, pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pās yúkuhqa; mohti'maqa, pu nuhtuñkniqa. ¹⁴ Ima hakim hapi tutavoyat añ hinwisqam pas hahlayhpit epyani. Puma himutskit akw yēsiwhqat añqw nōñōsaniqey makiway'yuñwñi, pu kitsókit aw hōtsiwhpa' yuñniqeyu. ¹⁵ Pi popkotuy amunyuñqam pay ihke'ya, pu tuhisay akw hintsatskaqamu, pu qahopqatsit hintsatskaqamu, pu tuqwyantotaqamu, pu nāp yukihwhput aw nāwakintotaqamu, pu hak atsat hintsakqey ep hahlayhqa pīwu. ¹⁶ Noqw nu' Jesus hapi ihoñviayay ayata, añqe' hāhaqe' inumi tōnawtaqamuy iit āawnaniqat òviy'o. Nu hapi David nāata, pu ahpiy tsíyakpu, suyan tālawñway'taqa talsohu. ¹⁷ Noqw Hikwsi Mō'wit amum pañqawu: Pewyaa. Pu i' hak navotqa Pewyaa, kítani. Pu i' hak pānaqmokiwtqa pewni. Pu pay nāp hak nāwaknaqa it kūyit akw yēsiwhqat qa sisvit añqw hikwñi.

Conclusion

¹⁸ Pu nu sohsokmuy it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat nanap-taqamuy amumi pañqawñi: Kurs hak haqam it lavayit aw hihta hóyoknaniqw, pay God hīhihta kanavotpit it tutuvenit ep pey'taqat hapi aw nāoyñi. ¹⁹ Pu kurs hak haqam it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat hihtawat ayo yúkuniqw, pay God qatsitutuvenit añqw put natñwaniyat ayo yúkuni, pu pas hímuniñqat kitsókit ep qeniyata. Pu sohsoy himu lolma it tutuvenit ep pey'taqat put aw uhtani. ²⁰ Noqw iit lavayhtiqa yan hiñqawu: Meh, nu pas antsa qa sōwunit pítuni, kita. Nam antaa, Jesus Tutuyqawhqa, pay um qa sōwunit añqwni. ²¹ Nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ nuókwaat sohsokmuy umumi pítsiwtāa. Nam antaa.